

God Lavaiyat Añ
Puhuvasiwni



New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

God Lavayiyat Añ Puhuvasiwni New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hopi

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hopi [hop], USA

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Hopi

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

f1558f03-6e18-5edf-b292-77ef05524aff

Contents

MATTHEW	1
MARK	38
LUKE	61
JOHN	99
Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipamu	125
ROMANS	157
1 CORINTHIANS	172
2 CORINTHIANS	186
GALATIANS	196
EPHESIANS	201
PHILIPPIANS	206
COLOSSIANS	210
1 THESSALONIANS	214
2 THESSALONIANS	217
1 TIMOTHY	219
2 TIMOTHY	224
TITUS	227
PHILEMON	229
HEBREWS	230
JAMES	241
1 PETER	245
2 PETER	249
1 JOHN	252
2 JOHN	256
3 JOHN	257
JUDE	258
HIMU NATONIQ A MATAQTIWHQA	260

LOMATUAWI MATTHEW AHPIY'O

The Birth Record of Jesus Christ (Lk 3.23-38)

¹ I' tutuveni it Jesus Christ hakiy ahpiy sinotiqat tuawi'ta. Pam Abraham-nit pu David pumuy amuhpiy aniwhti. ² Ura Abraham Isaac náata; noqw pam Jacob náata; noqw pam Judas-nit pu tupkomuyatuy pumuy náamu. ³ Noqw Judas Phares-nit pu Zarat pumuy náamu; (Thamar pumuy yúamu); noqw Phares Esrom náata; noqw pam Aram náata; ⁴ Noqw pam Aminadab náata; noqw pam Naasson náata; noqw pam Salmon náata; ⁵ Noqw pam Booz náata, (Rachab put yúata); noqw Booz Obed náata, (Ruth put yúata); noqw Obed Jesset náata. ⁶ Noqw pam David it moñwit náata; noqw pam Solomon náata, (hakiy Urias nōmaatniñwuqa put yúata). ⁷ Noqw Solomon Roboam náata; noqw pam Abiat náata; noqw pam Asat náata. ⁸ Noqw pam Josaphat náata; noqw pam Joram náata; noqw pam Ozias náata. ⁹ Noqw pam Joatham náata; noqw pam Achaz náata; noqw pam Ezekias náata. ¹⁰ Noqw pam Manasses náata; noqw pam Amon náata; noqw pam Josias náata. ¹¹ Noqw pam Jechonias-nikañw pu tupkomuyatuy pumuy náamu, sinom Babylon aqw tsāmiwyaqat ephaqamo. ¹² Noqw pumuy Babylon aqw tsāmiwyaqaw put atsa Salathiel tihtiwa. Pam hak Jechonias tíata. Noqw pam Zorobabel náata. ¹³ Noqw pam Abiud náata; noqw pam Eliakim náata; noqw pam Azor náata. ¹⁴ Noqw pam Sadoc náata; noqw pam Achim náata; noqw pam Eliud náata. ¹⁵ Noqw pam Eleazar náata; noqw pam Matthan náata; noqw pam Jacob náata. ¹⁶ Noqw pam Joseph náata. Noqw Joseph Maryt kōñaata. Noqw Maryt hapi ahpiy Jesus, Christ yan tūñwantiwhqa tihtiwa. ¹⁷ Noqw öviy Abraham añqw David aw pahsavoo sohsoyam nānañk qatsívaptuyaqam pakwt nālōq sihkay'tasikipwatya; noqw pu David añqw Babylon aqw tsāmiwyaqat aw pahsavoo pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya. ¹⁸ Noqw pu Babylon aqw tsāmiwyaqat añqw Christ aw pahsavoo pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya.

The Birth of Jesus Christ (Lk 2.1-7)

¹⁸ Noqw yantaqat ahpiy Jesus Christ hapi tihtiwa: Put yuat Mary Joseph aw awiniw-taqw, nāt pumuy qa nāmatiqw, pam Qahováriwtaqat Hikwsit enēm nō'yiwkañw mātāqti. ¹⁹ Noqw put siwatwaat Joseph suan hintaqe, put nuhtutpik hamanhintsanniqey qa suhtaq'ewnihqey, pay as put turs nanauyve mātāpniquey unañwti. ²⁰ Noqw nāt pam pan wūwankañw tūmoklawhq, meh, pi Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātāqtique, aw pañqawu: Joseph, um David tíata, pay um qa nānaphin wūwantat, uhmantuway Maryt nāmi távini; pay put ahsonve aniwhtiqa Qahováriwtaqat Hikwsit enēmi. ²¹ Noqw pam tiyohyat tihtani; noqw um hapi put Jesus yan tūñwani, ispi pam sinomuy qaanhtipuyamuy añqw ayo óyaniq'ō. ²²⁻²³ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Meh, nāt qanawhvalni'taqā māna nō'yiltini; nen tiyohyat tihtani. Noqw puma put Emmanuel yan tūñwáyani, pam hapi Tutuyqawhqat itamuma, i'nihqey pam'i. Noqw ii yantaqa sohsoy yāniwhti, i' hisat lavaytiwhqa aw antsaniwa. ²⁴ Pahsat pu Joseph tātayhqe, Tutuyqawhqat hoñviayaat hin put aw tutaptaqat anhtiqe, mantuway nāmi távi; ²⁵ Nihqey pas pam put qa aw hintsana, pas pam susmohti tiy tihtaniqat aw pahsavoo. Noqw pam tiyohyat tihtaqw, Joseph put Jesus yan tuñwa.

2

Visitors from the East

¹ Noqw hak Moñwi Herod moñw'iwtaqw, Jesus Judea-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep tihtiwa. Noqw meh, hakim pas wuwni'yūñqam hōpahaqaww Jerusalem ep ökihqey pañqawwa: ² Ya Jew-sinnuy amumi moñw'iwtañiqe tihtiwhqa hak háqamo? Pi itam hōpaq sōhut put tuawi'taqat tutwage put hakiy aw naokiwlalwanique öviy añqwya. ³ Noqw Moñwi Herod it navotqe tusitaqey pas hinhaqam unañway'ta, pu sohsoyam Jerusalem ep yesqam piwu. ⁴ Noqw öviy pam Tutuyqawhqat awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinnuy amuñaqw tutavot tūtutuyaynayaqamuy sohsokmuy tsovalaqe, haqam Christ tihtiwniqat pumuy tūviñta. ⁵ Noqw puma put aw pañqawwa: Judeat ep Bethlehem ep'e; pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan pēna: ⁶ Pu úmaa, uma Judat-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep sínomu, pas uma Judat ep pavansinnuy amuñaqw qa hin'eway'omu; pi umuñaqw hak moñw'iwtañiqā wunuptuni; nen pam isinomuy amumi tunatyawmani, Israel-sinnuy

amumii. ⁷ Pahsat pu Herod pumuy hakimuy pas wuwni'yuñqamuy nanauyve wáñwayhqe, hisatniqiw sôhu mâtaqtigat pumuy pás tüviñta, ⁸ Nit pumuy Bethlehem aw hōnaqe amumi pañqawu: Uma awye', tsákw pás hepyani, nen ason uma tutwe' añqw nuy āawnawisni; noqw nu tuwat awnen put pas hihtatani. ⁹ Noqw puma moñwit añqw yan nanaptat ahpiyya; noqw meh, ura sôhu hōpaq pumuy amumi mâtaqtigat pumuy amupyeve hinmaqe, haqam tiyohyat qátuhqat aw pítuhqe atsve huruhti. ¹⁰ Noqw puma sôhut tutwage, pas hinhaqam hahlayhtoti. ¹¹ Noqw puma kîhut aw yuñqe, pep tiyohyat yuyat Maryt enañ tutwa; nihqe puma tiyohyat atpipo tamôtshoñvat pas hihtatota; nit pu hihta eñem hinvayaqey añ hōtahtotage, put hihta huytota, sikavalasivata, pu frankincense, nit pu myrrh. ¹² Noqw pay puma Herod aw qa áhoyyaníqey God añqw tumoknanaptaqe, pay pas háqe'wat ahoy tutskway aqwaya.

The Escape to Egypt

¹³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, pi meh, Joseph tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mâtaqtigat aw pañqawu: Meh, Herod tiyohyat pás hepni, put nīnaniqee. Noqw òviy um qatuptut, tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Egypt-tutskwat aqw wāyani; nen pas ason nu hisat uñ hin āawnaniqat pahsavo um hák pepeq qátuni. ¹⁴ Noqw òviy pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, mihikpuva Egypt aqw'a; ¹⁵ Nihqe pas ason hisat Herod mokqat aw pahsavo pam pepeq qatu. Ura Tutuyqawhqa lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Nu Egypt aqw itiy wáñwayi. Noqw yan hapi i' hisat lavayhtiwhqa aw antsaniwa.

The Killing of the Children

¹⁶ Noqw ima a'nō wuwni'yuñqam ahpiyyaqw, Herod māmatsq kurs puma paysoq put yūyuyhnaya. Noqw òviy pas pam a'nō itsívutiqe, hakimuy hōnaqe, puma totimhoymuy Bethlehem ep yesqamuy sohsokmuy qóqyaníqat ayata, pu ahsupoq qalava yesqamuyu, lōq yahsañwni'yuñqamuy ahpiy nāt tsátsakwmuy aqw pahsavoo. Ura pam pas wuwni'yuñqamuy pás tüviñtaqe hisat paniwhitigat navotqey put ahpiy panhti. ¹⁷ Pahsat pu Tutuyqawhqat lavay'ayaat Jeremy hin lavayhtiqtat aw antsaniwa; ura pañqawu: ¹⁸ Ramat ep hakiy tōnaat nanaptiwa; hak paktōqnuma, a'nō paknuma, pas pavan hinhtiqtay pan paknuma. Rachel timuy òviy paknumqe, pas qa okniqey nāwakna, puma sūlawhtiqtay òviy'o.

The Return from Egypt

¹⁹ Noqw ason hisat Herod mokq, meh, Joseph Egypt epeq tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mâtaqtigat aw pañqawu: ²⁰ Um qatuptut tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw áhoyni; pay put nīnayaniqey anyuñqam qa yēse. ²¹ Noqw pahsat pu pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw'a. ²² Noqw yaw Archelaus nay Herod qeniyat ep Judeat aw moñ'iwtaqat pam navotqe, pañsoniqey tusita; nit pay pam God añqw tumoknavotqe, Galileet ep haqamiwat aw lahsi. ²³ Nihqe pam pep pítuhqe kitsókit Nazareth yan mātisiwhqat ep qatuptu. Yan Tutuyqawhqat lavay'aymat hin lavayhtotiqat aw anhti; ura pañqawu: Pam Nazareth-sino yan túñwantiwni.

3

The Preaching of John the Baptist

(Mr 1.1-8; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ Noqw ephaqam hak táqa John yan mātisiwhqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawhqa Judeat ep qayēsíwhpuve yuaataqe, ² Pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani; taq òveqatsit añqw moñwtunatyay aw hayhkalti. ³ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias yan lavayhti: Hakiy tōnaat qayēsíwhpuve tsá'tinumqa navotniwa; nihqe yan lavaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pōhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. Noqw John ep i' hisatlavayhtiwhqa aw antsaniwa. ⁴ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhōyat añqw yukiwtaqat yuwsí'kañw, kolásat kwewta; noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mōmohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁵ Pahsat pu Jerusalem añqw sinom put aw òkiwa, noqw pu Judeat sohsovik añq'ō, pu ahsupoq tutskwat pāyut Jordan nōyakiwtaqat añq'ō. ⁶ Nihqe qaanhitiqay nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw kūyit akw tuvoylatoti. ⁷ Noqw kaysiwhqam Pharisee-sinom-niqw, pu Sadducee-sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatotiníqey ep òkiq, pam pumuy túwahqey amumi pañqawu: Is úmaa! Ya uma hinoqw tsūtsu'tuy amún itsívut nātoníqat añqw watqa? Ya hak umuy āawna? ⁸ Kurs uma pas antsa nāp umuhtunatyay añqw lasye', uma alōñót qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. ⁹ Pu uma qa pan wūwankahkañw, umuh'unañwpeq pañqawani: Abraham hapi itanaa, kitotani. Taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham eñem sinmuy aníwnaniqey tuwi'ta. ¹⁰ Noqw pay hapi pikaiñwa himutsotskit nāyat tsahqaniqey na'sas'iwta; noqw òviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe' qóhit aqw tüwiñni. ¹¹ Pay as pi pas antsa

nu umuy kūyit akw tuvoylalawu; uma nāp umuhtunatyay añqw lasyaqat tuawit'aniquee. Nikañw añqw inuñknihq a inuhenihqe pas pavan ôqala; noqw soon nu yan'ewaynikañw put tôtsiyat yawmani; ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni, pu qôhit akw'a. ¹² Pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pās wuwhini; nen sôhóvosit koyohtani; nikañw pam qôhit pas qa tokniqat akw tsihput taqtsokni.

The Baptism of Jesus
(Mr 1.9-11; Lk 3.21-22)

¹³ Noqw pahsat pu Jesus John ahpiy kūyit akw tuvoylatiniqe Galileet añqw Jordan aw pitu. ¹⁴ Noqw John put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Soon as qa nu uhpiy kūyit akw tuvoylatiwni. Noqw piw kurs um añqagw inumii? ¹⁵ Noqw pay Jesus lavayhtiye put aw pañqawu: Pay soon tis qa pantani; itam pan hapi God tunatyayat añ ahsupoq aw antsanni. Noqw pahsat pu pam put nakwhana. ¹⁶ Noqw Jesus kūyit akw tuvoylatiwhit, pahsat pay pāñagw yama; noqw meh, tokpela hōtsiltiqw, God Hikwsiat hōwit antaqa añqw hawhqe, put atsmi tsokiltiqw, pam aw yori. ¹⁷ Noqw meh, hakiy tōnaat ôñagw pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; it nu pas hahlayi.

4

The Temptation of Jesus
(Mr 1.12-13; Lk 4.1-13)

¹ Pahsat pu Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami Jesus wīki, Nukpanat ahpiy aw unaheviwniqat ôviy'o. ² Noqw pam lôp sunát-sikis talōñvaqat pu tōkilat añ qa nōsqe, put atsve tsōnmoki. ³ Noqw Unatwi'taqa put aw pítuhqe aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tiatnen um it o'wat pôlavikiniwhitniqat aw pañqawni. ⁴ Noqw pam lavayhtiye put aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pôlavikit-sa akw qátut, sohsok lavayit God moañagw nōñantaqat akw qátuni. ⁵ Pahsat pu Nukpana pas āantsawat kitsókit aqw ômiq Jesus wikqe, God kīyat ep suswupakits'omiq put tsoka, ⁶ Nit aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tiatnen um atkamiq tsóokni; pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataqaw ūmi tunatyaltotini. Nen puma may akw uñ hōlōlni'yuñwni, taq ka um owat aqw uhkukuy sáviknani. ⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ⁸ Pu piw Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wīki; nihqe tūwaqatsit añ ahsupoq moñwqeqnit, piw put añ hihta susnukñwat put aw mahtakna; ⁹ Nihqe put aw pañqawu: Iit sohsok nu ūmi nóani, um inutpipo tamōtswunuptut, inumi naokiwhtaq'ô. ¹⁰ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Sóni, yupa Satan, pi ura yan pey'ta: Um Uhtutuyqawhqay God aw naokiwlawni, pu um put-sa eñem tumalay'tani. ¹¹ Pahsat pu Nukpana put mātavi; noqw meh, ôñagw hoñvia'yam put aw ôkihqe aw unañwtapyá.

Jesus Begins His Work in Galilee
(Mr 1.14-15; Lk 4.14-15)

¹² Noqw yaw John sivikimi panayaqw Jesus navotqe pañqw Galileet aqw'a. ¹³ Nihqe pam Nazareth-kitsókit añqw ahpiynihqe Capernaum-kitsókit ep pítuhqe pep huruhti. Pam kitsóki wuhkovatuphat qalaveq'a, Zabulon-nikañw pu Nephthalim pumuy tutskwayamuy qalavoo. ¹⁴ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiye aw anhti; ura pañqawu: ¹⁵ Zebulon tutskwatay pu Nephthalim tutskwatay wuhkovatuphat aqw pihkat pāyut Jordan yupqōyye qa-Jew-sinmuy tutskwayamuy Galileet ep ¹⁶ Hakim sinom qatalpuve yesqam qa'an'ewakw tálal tutwa; noqw mokiwy qalava, pu kihiwniyat añ yesqamuy amumi tálawwa. ¹⁷ Pahpiy haqahpiy pu' Jesus nuhtumi yuaativaye pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani, taq ôveqatsit añqw moñwtunatyá aw hayhkalti.

Jesus Calls Four Fishermen
(Mr 1.16-20; Lk 5.1-11)

¹⁸ Noqw Jesus wuhkovatuphat Galilee yan tūnwantiwhqat qalavaqe hinmakañw, hakimuy lôqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Simon, Peter yan piw tūnwantiwhqat-nikañw, pu tupkoyat Andrew pūmuy. Puma pakiwmaqtutsayat pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁹ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani. Noqw nu umuy tutuwnaqaw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhuy hin kwihkwisnaye pan'i. ²⁰ Noqw pahsat pay puma tutsayay tatamhtat, put aňki. ²¹ Pu pam pahpiynikañw, piw hakimuy lôqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Zebedeet tímuyatuyu, hakiy James-nikañw pu tupkoyat John pūmuy; puma nay Zebedeet amum pākihut añqw pakiwkañw, pakiwmaqtut-sayay aw yuyku; noqw pam pumuy wánwayi. ²² Noqw pahsat pay puma pākihut nay enañ mātapt, put aňki.

Jesus Teaches, Preaches, and Heals
(Lk 6.17-19)

²³ Noqw Jesus tutskwat-Galileet an ahsupoq waynumqe, tsotsvalkiyamuy an sinmuy tutuqaynatinuma; nihqe lomatuawit moñwtunatyat yuaataqat nuhtumi yuaatinumkañw, sinmuy amuhpa' sohsokmuy hihta akw òpuiwyuñqamuy, pu tütuyyaqamuy qalapsintima. ²⁴ Noqw put ahpiy pam ahsupoq Syriat an nanaptiwa. Noqw puma sohsokmuy hihta tūyat akw òpuiwyuñqamuy, pu kānavoti'yūñqamuy put aw tsamvanta, pu hakimuy nukpanhihiqwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy, pu homimitutuyyaqamuy, pu amuhpa' qatāyūñqamuy; noqw pam pumuy qalapsina. ²⁵ Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom Galileet añqw put añk hinnumya, pu Decapolis añq'ò, pu Jerusalem añq'ò, pu Judeat añq'ò, pu Jordan yupqöyñaq'ò.

5

The Sermon on the Mount

¹ Noqw pam qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikqe, tsomomiq wupqe, epeq qatuptuq, put aw nānatuwnayaqam put aw öki. ² Noqw pam lavayhtiqe, pumuy tutuqay-natīvaqe, amumi pañqawu:

True Happiness
(Lk 6.20-23)

³ An okiw'unañway'yūñqam hahlayhpit epya; pi puma hapi òveqatsit ep moñwtunatyat himuy'yūñwa. ⁴ Pas an tsaykitaqam hahlayhpit epya; pi puma okyani. ⁵ An pasi'nañway'yūñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tūwaqatsit makiway'yūñwani. ⁶ An suan hinwisniqey tuñlay'yūñqam, hak nōsiwhqat, pu kūyit hin tuñlay'taqat pan suan hinwisniqey tunatyawiyuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tunatyay aw yórikyani. ⁷ An nun'okwat hahlayhpit epya; pi God pumuy òkwatuwni. ⁸ An suan unañway'yūñqam hahlayhpit epya; pi puma God aw yórikyani. ⁹ An namivōhikit tumalay'yūñqam hahlayhpit epya; pi puma God timatnihqey pan tūñwantiwyani. ¹⁰ An suan hinwisqey ep okiwsahsanayaqam hahlayhpit epya; pi puma hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat himuy'yūñwa. ¹¹ Sinom inutsviy umumiq hīhiñqawakahkañw, umuy okiwsahsanyakañw, sohsok hīhihta qalolmat umuy atsátotoynayaq, uma hahlayhpit epyani. ¹² Uma hahlayhtote' pas hinhaqam hahlayyani; ispi uma òveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqee; pi pay puma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy umupyeveyaqamuy pan okiwsasna.

Salt and Light
(Mr 9.50; Lk 14.34-35)

¹³ Uma hapi tūwaqatsit ep òñat anyuñwa. Nikañw pi òña suhuviwe', sen hihta akw piw suhutiwni? Pi pam pāpu qa hihta āpiynihqe maspiwhq, sinom aw wukukuykuyani. ¹⁴ Uma hapi sinmuy amumi tālat anyuñwa. Tsomoveq kitsóki wūnuhqa kurs hin tupkiltiñwu. ¹⁵ Ya sen sinom wihqōhit ūwiknaye', hihta sivut akw put kuhtayañwu? Qae. Puma put tsotsókpiyat epeq tsokayaq, pam kīve yesqamuy sohsokmuy amumi talni'tañwu. ¹⁶ Noqw pan hapi uma sinmuy amumi talni'yūñwani; noqw puma umuhtutmalay lolmat aw tāyūñwe', òveqatsit ep Umunay pas hihtatotani.

Teaching about the Law

¹⁷ Uma qa yan inumi wūwayani: Pam ka tutavot piw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy lavayiyamuy ayo yūkunīqe òviy pitu. Nu qa paniqw òviy pitu; pi nu put aw antsanniqe òviy pitu. ¹⁸ Nu hapi umumi pas sūañqawni: Pay tokpela, pu tūwaqatsit nātoniqw, soon tutavot ep hihsay toshkokpu alōñtini; soon sushihsay pey'taq put añqw sūlawhtini, pas an ahsupoq tunatyat aw antsaniwniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Paniqw hapi òviy hak haqam it tutavot ep hihta sushihsakwhoyat ayo yukut, pan tütutuqaynaqa òveqatsit añqw moñwtunatyat ep susqahimuniqey pan tūñwantiwni; pu hak haqam put an hinnaqa pan tütutuqaynaqa hapi òveqatsit ep moñwtunatyat ep pas pāvannihqey pan tūñwantiwni. ²⁰ Pas uma soon qa imuy tutavot tutuqaynayaqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy, pumuy amuhpenihqe pavan suan hinwisni. Uma qa panwise', pas soon òveqatsit ep moñwtunatyat aw yuñni.

Teaching about Anger

²¹ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um qa hakiy nīnani, kitota; pu hakiy nīnaqa hin yukuniwniqey aw unahinhntimantani, kitota. ²² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hakiy sinoat hakiy ehpewi qa hihta ep qaanhtiqw, hak put ep itsiuiwtaqa hapi hin yukuniwniqey aw unahinhntimantani; pu hak sinoy pas qa hihtataqa nawus moñwtsovawtaqamuy amumi taviwmantani; pu hak haqam Um nūanhimuu, hakiy aw kitahqa maskiveq qōhit sivihipit aqw unahinhntimantani. ²³ Paniqw òviy kurs um hom'oyvihkat ep uhkuwahtipuy kwusivat, ura uhsino ūmi hihta ep unañway'taqat u'ne', ²⁴ Um pep uhkuwahtipuy mātap,

ahpiynen, put amum namivöhikt, pu' pahsat awnen, uhkuwahtipuy távimantani. ²⁵ Um uhpew'iwtaqat its amum namivöhikmantani, nāt amum aqwnikañwo; taq nāp hisat sen pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ mātāpq, pam uñ solāwat aw noaqw, pam uñ sivivanani. ²⁶ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas um soon pañqw yámakni, pas ason um hisat uhpöiy sohsok ep sisve', pep pu' pañqw yámakni.

Teaching about Adultery

²⁷ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hakiy qa nāp uhhimuy qa kwañwáy'ni ²⁸ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Wuhtit aw nuvö'tay'taqa hapi pay unañwpeq put kwañwáy'ñwu. ²⁹ Noqw öviy kurs putvaqwat uhposi uñ qalomáhintsanqw um put hóróknat nahpiy tüvani. Pay pi tatam uhposi sūlawhtiqlw, um pankañw öveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikiis pi as um uhtokoy pasiwkañw qōhit sivihipit aqw tüviwni. ³⁰ Pu kurs putvaqwat uhma uñ qalomáhintsanqw, um put ayo tuke' nahpiy tüvani. Pay pi tatam uhma sūlawhtiqlw, um pankañw öveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikiis pi as um uhtokoy pasiwkañw qōhit sivihipit aqw tüviwni.

Teaching about Divorce

(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lk 16.18)

³¹ Pu ura piw pañqawa: Nōmay mātapniqa pan tutuvenyukit put máqamantani. ³² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hak wuhti tokoy qa hovalaqw, put kōñaat put mātave', pay yoñayqatsit aw put mātaphñwu. Noqw hak tāqa put ámumtiqa pay tokot sokoptañwu.

Teaching about Vows

³³ Pu uma piw nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hihta lavayvasiwné', put qa atsátamantani; pu um Tutuyqawhqat aw lavayvasiwné', put anhtini, kitota. ³⁴ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Uma hihta lavayvasiwnaye' qa hihta akw put öqaltoynayani. Uma qa öveqatsit akw öqallavayhtotini, taq pam God moñw'atsvewaata. ³⁵ Pu piw qa tüwaqatsit akw'a, taq pam put wuwukpiata, pu piw qa Jerusalem akw'a, taq pam a'nō Moñwit wuhkokitsokiatani. ³⁶ Piw um qa uhqötöy akw uhlavayiy pavan öqalat pasiwnamantani, taq um soon sūkw hōmit qōtsatani, piw qōmvitani. ³⁷ Nikañw uma pay Owi, kitotani, sen Qae. Nen uma hin lavayhtote' panhtotimantani. Taq öqallavayi Nukpanat ahpiy nōñanta.

Teaching about Revenge

(Lk 6.29-30)

³⁸ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Hak hakiy pōsiyat tūhote', nawus pam pōsiy akw put ep aw ahoytamantani; pu hak hakiy tamayat tüve', nawus tamay akw put ep aw ahoytamantani. ³⁹ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma hakiy qalol-mat aw qa rohomtotimantani; nikañw nāphaqawa putvaqwat uhtayway wuvahtaqw, pay um piw ayañqwat put aw namtōknamantani. ⁴⁰ Pu kurs haqawa tutavot aw yankañw uhnappay himtaqw, pay um piw aw uh'usimniy mātāpmantani. ⁴¹ Noqw kurs solāwa mökiy uñ ikwiltōynat, um sūkw tutskwatuwanit put ámumniqat uñ tusoq'ayataqw, um lōq tutskwatuwanit pahsavo put ámumni. ⁴² Hak ūmi hihta tüviñtaqw um put máqamantani; pu hak ūmi hihta nasimokahtaniqat um nasimokmaqani.

Love for Enemies

(Lk 6.27-28, 32-36)

⁴³ Uma nanaptaqw ura yan lavayhtotiwa: Um uhsinosñway aw unañway'tani, pu um uhtuwqay aw qa suhtaq'ewni, kitota. ⁴⁴ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; umuy qalomásavitotaqamuy uma amumi lomalvayhtotimantani; umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma amumi lomlat hintsatskani; pu umuy qalomáhintsahsanyaqamuy, pu umuy okiwsahsanyaqamuy amuñem uma nāwakintotani. ⁴⁵ Nen uma kurs pas antsa Umunay öveqatsit ep qátuhqat úmatni; pi pam añ qalölölmatur-nikañw pu lölölmatur amuñem tāwat yámaknañwu; pu súanyuñqamuy-nikañw pu qasuanyuñqamuy amumi yoknañwu. ⁴⁶ Ispi uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñwe' ya uma hihta ahsati'yuñwni? Ya hikiis pi moñwit eñem sívat ömalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁷ Pu kurs uma umuhsinomuy-sa amumi yuaatote' ya uma mimuy amuhpenihqe hihta alōñöt hintsatskani? Ya hikiis pi moñwit eñem sívat ömalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁸ Paniqw öviy uma pás pasiwyuñwni, öveqatsit ep Umuna pás pasiwtatqat pan'i.

6

Teaching about Charity

¹ Uma tunatyaltotini. Sinom umuy tsokanayaniqat uma qa tunlay'kahkañw, hakiy hihta akw ökwatuwyamantani. Uma panyuñwe' Umunay öveqatsit ep qátuhqat ahpiy soon hihta

ahsati'yuñwñi. ² Uma navoti'yuñq w imuy pavansinmuy amuñaq w haqawat yantsatska: Himuwa hakiy hihta akw ôkwatwnik, añwu pay năpyeve hakiy ayataq w, pam ahsavo tsotsvalkive, pu kihsonve put tunvotnañwu. Puma pay nawip'ew hintsatska; puma pay sinmuy amuñaq w tayawinpit tunlay'yuñwa. Noq w uma q a amún hintsatskani. Taq nu umumi pas súañqawñi: Puma pay ahsatiy ômahtota. ³⁻⁴ Uma q a panyuñw nanauyve hihta kuwahtotimantani. Uma haqawa hakiy hihta akw ôkwatwnik hikis pas aw uh'unañway uhkwatsiy q a āawnani. Noq w Una sohsok hihta qamātaqpivenihqat tuway'taqa pas năp uñ nuhtutpik tuwat tayawnamantani.

Teaching about Prayer

(Lk 11.2-4)

⁵ Pu um ôveqatsit ep Unay aw năwakne' imuy nawip'ew hinyuñqamuy q a amúntamantani; soq sinom pumuy amumi tăyuhñiqat ôviy puma tsotsvalkiva, pu kitpik tütuyqava honkahkañw okiwlalwaniqey pas nănawakna. Nu umumi pas antsa pañqawñi: Pay puma ahsatiy ômahtota. ⁶ Ason um tuwat năwakne' haqami uh'ahpaviy aw pakit, nañk uh-tat, pahsat um Unay qamātaqpivenihqat aw năwaknamantani; noq w Una sohsok hihta qamātaqpivenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik hihta akw tayawnamantani. ⁷ Nikañw uma nănawakne', añ qatuptsiwñi'yuñqamuy q a amún paysoq pūvut-sa yuaatotani; taq puma yan wūwantota: Itam qatsá' lavayhtotiq w, suyan pi God itamuy hu'wani. ⁸ Paniq w ôviy uma pumuy q a amunyuhñwñi, pi pay Umuna umuy hihta haqni'yuñq w put navoti'tañwu năt umuy aw q a tūviñtotaq'ô. ⁹ Noq w ôviy uma yan nănawaknamantani: Itanaa, ôveqatsit ep qátuhqa, nam uhnathwani pas kaptsi'tiwaa. ¹⁰ Nam uhmoñwtunatyay aw pituu; nam uhtunaty a tūwaqatsit ep aniwhtii, ôveqatsit ep hin aniwhtiqey pan'í. ¹¹ Um okiw pu' talónvaqat ep itamuy itahtunôsmañway huytani. ¹² Pu um okiw itahpöiy itamuhpiy ayo yúkuni, itam itamumi pöiyuñqamuy amuhpiy put ayo yuki'wisqat pan'í. ¹³ Pu okiw um itamuy unaheppit q a añ tsámi'mat, hakiy qalolmat añq w itamuy ayo ôoyhtimani. Pi um hapi pas Mónwinihqe ôqalay'ta. Um-sa lolmat talawñway'ta, sutsép-sa aqwhagamii. Nam antani. ¹⁴ Pi hakim umuhpewi qaanhñotiq w, uma put ep pöhikyaq w, pep pu' ôveqatsit ep Umuna tuwat umuhqaanhñitupuy umuhpiy ayo yukut, umumi pöhikni. ¹⁵ Nikañw kurs uma pumuy amumi q a pöhikyaq w, pep pu' ôveqatsit ep Umuna tuwat umumi q a pöhikni.

Teaching about Fasting

¹⁶ Pu ôviy piw uma nănapwale', uma nawip'ew hinyuñqamuy q a amún hinyuhñwñi; taq puma qahahlayyaqey pan pitsáñway'yuñwñiqe ôviy tayway nukushintsanyañwu; noq w sinom sohsoyam pumuy nănapwalaqat nanaptañwu. Nu umumi pas antsa pañqawñi: Pay puma ahsatiy ômahtota. ¹⁷ Pu um'í, um napwale', uhqótöy wiñkuyit akw lelwiwimantani, pu posimavaqtamantani. ¹⁸ Noq w pep pu' um napwalaqat sinom q a nanaptaq w, Una qamātaqpivenihq a put navoti'tani; noq w Una sohsok hihta qamātaqpivenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik tayawnamantani.

Riches in Heaven

(Lk 12.33-34)

¹⁹ Uma yep qatsit ep nennem hihta q a kahaktañalalwani; yep kwahkwahyam pu hihta sikañputañwu q a hihta hovalañwu, pu uuyiñwt hótaye', hihta ñuyyañwu. ²⁰ Uma q a panyuñw, ôveqatsit ep nennem hihta kahaktañalalwani; pep kwahya pu hihta sikañputañwu q a hihta q a hovalañwu, piw uuyiñwt q a hótayañwu, piw hihta q a ñuyyañwu. ²¹ Pi hakiy kahakhimuat haqamniq w hakiy unañwañw piw pepniñwu.

The Light of the Body

(Lk 11.34-36)

²² Hakiy pōsiat hakiy aw talni'tañwu. Noq w ôviy kurs hakiy pōsiat pasiwtaq w, pay tokoyat añ ahsupoq talni. ²³ Nikañw kurs hakiy pōsiat q a pasiwtaq w pay tokoyat añ ahsupoq qatalni; noq w ôviy kurs tāla uhsonvenihq a sūlawuq w, is uti pas qatālani.

God and Possessions

(Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ Soon hak haqam lōqmuy mōñwituy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam q a sukwat aw pay q a yan unañway'kañw sukwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw pu sukwat pay q a himuni. Kurs hin uma kăhakiwuy ôviy tumalay'kahkañw, piw God enem tumalay'yuñwñi. ²⁵ Paniq w ôviy nu umumi pañqawñi: Uma hin yesniqey q a nănaphin wūwantotani, hihta nōñsaniqeyu, pu hihta hikwyaniqeyu, pu piw umuhtokoy éñem'í, hihta yuwsyaniqeyu. Puyaw hakiy qatsiat nōsiwhqat epñihq e q a pavan pas hímuu? Pu hakiy tokoat yuwsit epñihq e q a pavan pas hímuu? ²⁶ Uma sūmawuy añ masay'yuñqamuy amumi tăyuhñwñi; puma q a ñuyyañwu, piw q a hōqyañwu, piw hihta q a koyohtotañwu; noq w

yanyuñqw òveqatsit ep Umuna pumuy nopni'ta. Noqw ya pam umuy pumuy amuhpenihqe qa pavan pas kahkawna? ²⁷ Ya sen umuñaqw haqawa pan wūwantaga hin nāwūñwaniqey ñas'ew tuwi'ta? ²⁸ Noqw hinoqw pas piw uma yuwsit òviy nānaphin wūwantota? Uma tutskwat añ sishut aw wūwayani, hin puma wuñw'iwwisqata. Puma qa tumalay'yuñwa, piw qa tontotañwu. ²⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Hiki pi Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsikañw qa hihtawat it sihut an lomayuwsita. ³⁰ Yan hapi God tutskwava tūsaqat lomayuwsina; pay pi pam hihsavo panyuñq'ò. Pu' pam as panyuñwt, qāvotiñw pay qòpquñw maspiwni. Puyaw hinoqw tis pam umuy qa pas pavan yuwsinani, okiw uma òwituptsiwni'yuñqamu? ³¹ Paniñw òviy uma qa nānaphin wūwantotani pañqawkahkañwo: Sen itam hihta nōñosani? ya sen itam hihta hikwyani? ya sen itam hihta nāyuwsinayani? kitotani. ³² Pi pay sohsok it yantaqat qatuptsiwni'yuñqam tunatyawyuñwa. Pi òveqatsit ep Umuna umuy sohsok it hihta haqni'yuñqat pay navoti'ta. ³³ Nikañw uma mohti God moñwtunatyayat tunatyaltotimantani, pu suan hinwisniqeyu; noqw sohsok ii himu umumi enañ noiwni. ³⁴ Paniñw òviy uma pu' talòñvaqat ep qavomi hintaniqat ep qa nānaphin wūwantotani. Pay pi qāvoniqa hihta hintaniqat aw nāp tunatyaltimantani'ò. Pay pi uma pu' talòñvaqat ep hiniwhitqat-sa aw tunatyaltotimantani.

7

Judging Others

(Lk 6.37-38, 41-42)

¹ Uma qa tūovelantotani, nen uma qa pantsaniwyani. ² Taq uma tūovelantote' pay piw pan pantsaniwyani; pu uma hihsa'haqam hakiy enem tuwantotaq, pay piw pan umuñem tuwantimantani. ³ Noqw hinoqw um uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, pas nāp uhposeq lestavit pakiwtaqat aw qa unañwtavi'ta? ⁴ Noqw pantaq, um hin uhtupkoy aw pañqawni: Himu as nu uhposkiy hóraknani, kitan, susmatagpi uhposveq lestavi pakiwtaq'ò? ⁵ Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposnaq, lestavit hórakne', pahsat pu um suyan talat taykañw, uhtupkoy poskiyat hóraknani. ⁶ Uma hihta God aw noiwhqat qa popkotuy amumi taviyamantani, taq ka puma umuy núaye', tutkitotani; pu uma umuh-pearl-túkavay qa pitsòtimuy amutpipo tūvayani, taq ka puma put aw wukukuykuyani.

Ask, Seek, Knock

(Lk 11.9-13)

⁷ Uma hihta òviy tūviñtotani, nen uma put makiwyani; pu uma hihta hepyani, nen tutwani; pu uma pōññòykinayani, noqw umumi hòtsiltini. ⁸ Pi hak hihta òviy tūviñtaqa makiñwu; pu hihta heppa tūwañwu; pu pōññòykinat aw hòtsiltimantani. ⁹ Noqw kurs umuy haqawat tiat nay aw pōlaviktuvñtaq, ya sen pam put owat máqani? ¹⁰ Hal ya sen pam pakiwuy òviy tūviñtaq, soq put tsūat máqani? ¹¹ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huylalwaniqey tuwi'yuñw, puyaw tis òveqatsit ep Umuna put aw tūviñtotaqamuy hihta nukñwat huytani? ¹² Sinom umuy pāsyaniqat uma pan nānawakne' pay uma piw pan sinmuy pāsyamantani. Pi yan hapi Moses Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amumum itamumi tutapta.

The Narrow Gate

(Lk 13.24)

¹³ Uma hihsa' qenit hòtsiwa añ yuñni. Taq makiwuy aq, hòtsiwa wuhkoqni, pu aq, pōhu a'nò pūtsi; noqw kaysiwhqam pañsoq nātsamya. ¹⁴ Pi qatsit aw hòtsiwa hihsaq qéniniq, pu aq, pōhu hihsaq pūtsiniq, òviy híkiyom put tuway'numya.

A Tree and Its Fruit

(Lk 6.43-44)

¹⁵ Uma hakimuy Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey pan nātuñwantotaqamuy ep tunatyaltotini. Taq haqawat pan atsáy'kahkañw umumi òkiwtani. Puma kanelmuy amún okiw'unañw'yuñqey ankahkañw, kwèkwewhtuy amún tūhovalayaniqey tunatyawyuñw. ¹⁶ Pay uma pumuy hintsakpiyamuy mātisi'yuñw. Ya sinom òvat yōñòtskit añq, mawayñwu? Sen nōnvospalat hihta kūtay'yuñqat añq, mawayñwu? Pay qa panta. ¹⁷ Noqw òviy haqam lomasipaltsoki nukñwat sipalay'vañwu; noqw pay qalomásipaltsoki qa nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁸ Pas lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalay'vañwu; pu qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁹ Qalomásipaltsoki qa nukñwat aniwnañwuqa tsaqniwe' qòhit aq, maspiñwu. ²⁰ Pantaq, òviy uma pumuy aniwniyamuy akw pumuy mātisi'yuñw.

I Never Knew You

(Lk 13.25-27)

²¹ Qa sohsoyam inumi Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, kitiwisqam òveqatsit ep Ina moñw'iwtaqat aw yuñni; pi òveqatsit ep Inay tunatyayat añ hinmaqa hapi pañso pákini. ²² Ason aw pituqw pep pu' kaysiwhqam inumi pañqawani: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, ya itam qa uhnatñwaniy aw yankahkañw uñem yuaaykuya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwaya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nihtiwtaqat kätutmalat tumaltota? ²³ Pahsat pu nu amumi pas pañqawni: Nu qa hisat umuy tuwi'ta; huvam inuhpiy ahpiyyaa, nukpantuwit hintsatskaqamu.

The Two House Builders
(Lk 6.47-49)

²⁴ Paniqw òviy haqawa ilavayiy aw tüqaykañw put an hinmaqa täqat wuwni'taqat antaqat nu pañqawni. Pam owat atsve kíta. ²⁵ Noqw yokvaqw, wukomunva, pu hukvaqe kihat añ a'nö yévanta; noqw pam qa sahpu, pam owat ep kiiwtage òviy'o. ²⁶ Pu haqawa ilavayiy aw tüqaykañw qaanhinmaqa hakiy qa wuwni'taqat antani. Pam hak pisave kíta. ²⁷ Noqw yokva, wukomunva, pu hukvaqe kihat añ a'nö yévanta; noqw pam sahpu, nihqe pam kihu qaan'ewakw kîqöti.

The Authority of Jesus

²⁸⁻²⁹ Noqw Jesus pas öqalat pasiwkañw, pan pumuy tutuqayna, tutavot tütuuqaynayaqamuy qa amun'i. Noqw pam yan yuaataqe yukuqw, sinom put hin tutuqaynaqat ep aw kätayuña.

8

Jesus Makes a Leper Clean
(Mr 1.40-45; Lk 5.12-16)

¹ Pu pam tsoñoñaqw hahwq, sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya. ² Noqw meh, hak tokoplelet tütüyhaq pituhqe, put aw naokiway'taqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ³ Noqw Jesus put aw mävuyltiqe aw toñokt pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay put añ tokoplele sülawhti. ⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um hapi qa hakiy aw haqam lavayhtini; pay um ahpiynen God awwat moñwit aw nãmahtaknani, nen Moses hin tutaptaqw um kuwahtiput God aw nóani. Um yan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant
(Lk 7.1-10)

⁵ Noqw Jesus Capernaum aw pakiqw, hak solāwamuy amumi moñwi put aw pituhqe, put aw qa nātusitaqe, ⁶ Pañqawu: Tutuyqawhqa, ihoñviaya ikiy ep tuyhqatsq, put ahp'a' qatāyūñqw, pam pas kãanvotkañw okiwhinta. ⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu aqwnen put qalaptsinani. ⁸ Noqw solāwamoñwi lavayhtiqe put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, soon pi um nuy yan'ewakwniqw ikiy aw papkini. Pay um panis lavayhtiqw, pay ihoñviaya qalaptuni. ⁹ Pi nu sukwat aw maqaptsi'kañw qatu. Noqw solāwam inumi piw maqaptsi'yuñwa. Noqw nu sukw aw, Yupa, kitaqw pam haqaminiñwu; pu sukwat aw, Pew'i, kitaqw pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw, Yanhtii, kitaqw pam panhtiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus put navotqe pas aw kätaytaqe put añkyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas nu qa haqam pas yan tuptsiwnit tuwa, hiki Israel-sinmuy amuhpee. ¹¹ Noqw nu umumi pañqawni: Nät kaysiwhqam hōpaqw, pu tavañw ökini; nen Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy amumum òveqatsit ep tunösvoñat aw yesvani. ¹² Noqw ima as pañsoq yuñniqam ihpo qatalpumi maspiwyani. Pep pu' tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹³ Noqw Jesus solāwamoñwit aw pañqawu: Pay pi um aqwni. Pay um hin tuptsiwhq nam antaa. Noqw put hoñviayaat pay pahsatniqw qalaptu.

Jesus Heals Many People
(Mr 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Pu Jesus Peter kiyat aw pakiqw kurs put nõmayat yuat mukituyat akw tuyhqatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put m̄ayat aw toñokq, mukituya put m̄atavi; noqw wuhti qatuptuge pumuy amumi unañwtavi. ¹⁶ Noqw tapkiqw, sinom kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy put aw tsamvaya; noqw pam lavayiy akw sinmuy amuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwa; nihqe sohsokmuy tütuuqaynamuy qalaptsi. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqa lavay'ayayat Esaia lavayiat aw antsaniwa, pam ura pañqawu: Pam itamuy hihta akw öpuiwyuñqat nãmi nahlaknakañw, itahtuyay ikwilta.

The Would-Be Followers of Jesus
(Lk 9.57-62)

¹⁸ Noqw Jesus sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw nōyakiwtawq túwahqe, put aw nánatuwnayaqamuy wuhkovatuphat yupqōymiyaniqat amumi pañqawu. ¹⁹ Noqw hak tutavot tūtutuqaynaqa Jesus aw pituhqe put aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, nu uñ haqaminiq wumumantani. ²⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ima sisikahtayht haqe' qōlōy'yuñwa, noqw sūmawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw nu' Sinot Tiat haqam iqōtōy nāsuñwnaniqe nastaa. ²¹ Pu piw suhka put aw nánatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaq, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Um inuñkni; ason pi so'pum pumuy amuñaqw so'pumuy amyani.

Jesus Calms a Storm

(Mr 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Pu pam pākihut aqw pakiq, put aw nánatuwnayaqam put añk aqw yuñ. ²⁴ Noqw meh, wuhkovatuphat añqe' qaan'ewakw hukvage, pas qaōwihuhukq, ōviy pākihut pāhut hoñvantaqat akw nōmilti; noqw pantaq, Jesus pūwi. ²⁵ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw ōkihqe, tātaynayaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, itamuy ayo ōyaa; itam sūlawhtini. ²⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoq, pas tsawiniwyuñwa, oki wuma ōwitupsiwni'yuñqamu? Pahsat pu pam wunuptut, hūhukañwtuy mēwa, pu pāhuta. Noqw wukosutmakma. ²⁷ Noqw tuwat tahtaqat katayūñqe pañqawu: Ya sen i' hak himuniq, ōviy hiki pi hūhukañw, pu pāhu put hiñqawh qanhtoti?

Jesus Heals Two Men with Demons

(Mr 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Noqw pam wuhkovatuphat ayoqwat Gergese-sinmuy tutskwayamuy aw pituq, pepeq hakim lōyōm tāqatuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqamuy tuamaqōlñaqw yamakqe, put ahsawwa; hakim nuhtsel'ewayomniq, ōviy soon hak pañqe' hinnumni. ²⁹ Noqw meh, puma a'nō tōgtiqe pañqawu: Ya um itamuy hinhtiniqat nāwakna Jesus, um God Tāita? Ya um nāt aw qa pituq pay itamuy okiwsanniqe ōviy pitu? ³⁰ Noqw pep pumuy amuñaqw yāp pitsōtim wukotonawtaqam nōnova. ³¹ Noqw ōviy nukpanhihikwsim put aw ō'qalyaqe pañqawu: Kurs um itamuy ipwe', itamuy pitsōtimuy amumi yuñniqat itamuy nakwhanani. ³² Noqw pam amumi pañqawu: Yūpave. Noqw puma nōnakqe, pitsōtimuy amumi yuñ. Noqw sohsoyam pitsōtim tuhpelāt añ pāmiq a'nō yuhtukqe, pāmiq paōysoa. ³³ Noqw pumuy nopni'yuñqam watqage, kimiyaqe, hin hiniwhtiqat lavayhta, pu ima hakim nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqam hin hinhtiqata. ³⁴ Noqw sohsoyam pep kitsōkit ep ki'yuñqam pañqawu Jesus ahsawvawisa; niñqe put tutwaqe pay pam pumuy tutskwayamuy añq ahpiyniqat put aw ō'qalya.

9

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mr 2.1-12; Lk 5.17-26)

¹ Pu Jesus pākihut aqw pakit, wuhkovatuphat yamakqe, nāp kitsōkiy aw pitu. ² Noqw meh, hakim hakiy apha' qataytaqat tūtuyhqat ahpāt añ wāōkiwtaqat Jesus aw wikvaya. Noqw pam pumuy qapēvewniyamuy amumi túwahqe, it tūtuyhqat aw pañqawu: Itii, um qa hin unañway'tani; pay uhqaanhtipu uhiy ayo yukiwa. ³ Noqw hakim tutavot tūtutuqaynayaqam pep yesqam unañwpeq pañqawu: I' tāqa God aqw hiñqawu. ⁴ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātisi'tage amumi pañqawu: Ya uma hinoq, umuh'unañwpeq qalomáwuwantota? ⁵ Ya hinwat lavayhtiniq, qa pas pas hinta? sen Uhqaanhtipu uhiy ayo yukiwa, kitanigō'? sen Wunuptut, nakwsuu, kitanigō'? ⁶ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yūkuniqey aw ōqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it hakiy apha' qataytaqat aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, um nīmani. ⁷ Noqw pam wunuptut, kiw aw'i. ⁸ Noqw kaysiwhqam sinom put aw tūyūñqe, God pas hihtatota, pam hakiy sinot pas panhaqam ōqalat máqahqat ep'e.

Jesus Calls Matthew

(Mr 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹ Noqw Jesus pañqaw ahpiynihqe, hakiy tāqat Matthew yan mātisiwhqat haqam moñwit eñem sivat ōmalalwaqat ep qatuq, tuwa; niñqe put aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut put añki. ¹⁰ Noqw ahpiy pantaq, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum Matthewt kiyat ep ōkihqe, pep tunōsvoñāt aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem sivat ōmalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso ōkihqe, pumuy amumum put aw yesva. ¹¹ Noqw Pharisee-sinom put aw tātayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Noqw umuy tutuqaynaqa hinoq moñwit eñem sivat ōmalalwaqamuy-nikañw, pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoyta? ¹² Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikat qa haqni'yuñwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. ¹³ Uma yañq

ahpiyye', tutuvenit añ pupriye', pahsat pu it lavayyukit māmatsyani: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noq̄w uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, it'a. Pi nu añ sūanhinwisqamuy qa pumuy wānwayniqe ðviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añq̄w lasyaniqat aw wānwayniq̄w ðviy pitu.

The Question about Fasting
(Mr 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴ Pahsat pu John aw nānatuwnayaqam Jesus aw ðkihqe aw pañq̄aqwa: Itam-niq̄w pu Pharisee-sinom piép nānapwalañwu. Noq̄w ya hintaq̄w ðviy ūmi nānatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁵ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Ya sen haqam mō'wit ep sinoiwyuñqam mōōnañwuy pumuy amumunniq̄w napwalni'yuiñwi? Nikañw pay ason hisat aw pituq̄w, mōōnañw pumuy nawhkiwni; noq̄w pep pu' puma nānapwalani. ¹⁶ Qa hak sino puhutsatsakwmōtsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiḡw, put ep pihtakqa yuwsit añq̄w tsikq̄, pu' pas pāpu wukoprokiñwu. ¹⁷ Piw qa haq̄ pi hak pukawikorot sakwīwmaqat añ puhuovavalat kuhkuya; pi hakiy panhtiḡw, ovavala pēke' wiwkorot patomnani, nen añq̄w kūyiwtaqa wehemhtini, noq̄w wiwkoro sakwitotini. Pi puma puhuovavalat puhuwiwkorot añ kukyañwu; noq̄w pam qa hinhtiñwu.

The Official's Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mr 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Noq̄w nāt pam pumuy amumi yan yuaataq̄w, meh, hak moñwi pītuhqe, Jesus aw naokiwtat, aw pañq̄awu: Ōkiw iti māna nāt pas pu' mōki. Noq̄w um as awnen, aw uhmay akw toñokq̄ pam ahoy tātayni. ¹⁹ Noq̄w Jesus wunuptut put añki, pu put aw nānatuwnayaqam. ²⁰ Noq̄w pam aqwniq̄w, hak wuhti pakwt lōq̄ sihkay'taqat yahsañwuy añ uñway qa huruhtaq̄y akw tūtuyhqa put ahkwayñaq̄w aw pītuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño, ²¹ Pam unañwpeq̄ pañq̄awhqe ðviy'o: Ñas'ew pi nu as yuwsiyat aw tōñoke', pay soon qa qaluptuni. ²² Noq̄w pam panhtiḡw, Jesus namtōkt, put tūwahqe aw pañq̄awu: Itii, pay um qahin unañway'tani; pay uhqapevewni uñ qalapsina. Noq̄w pahsat pay wuhti qalaptu. ²³ Pu Jesus moñwit kiyat aw pākihqe, lēlenyaqamuy pu kaysiwhqamuy sinmuy pep saāatotaqamuy amumi yōrikqe, ²⁴ Pañq̄awu: Huvam ayoyaay! Pay māna qa mōki, pi pūwi. Noq̄w puma put aw tutsiwsuyhti. ²⁵ Pu ðviy pam sinmuy pañq̄w nōñaknat, ahpami pākihqe, mānat māyat ñuaq̄w, pam qatuptu. ²⁶ Noq̄w pam pep paniwhitiqa put tutskwat añ ahsupoq̄ yuaatiwa.

Jesus Heals Two Blind Men

²⁷ Noq̄w Jesus pañq̄w ahpiyniq̄w, hakim lōyōm qapostalqam put añk tsa'timaqe pañq̄awma: David tiata, okiw itamuy ðkwatuwaa! ²⁸ Noq̄w pam kīmi pakiq̄w, qapostalqam put aw pitu. Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Ya nuy panhtiniq̄y tuwi'taqat uma tuptsiwa? Noq̄w puma put aw pañq̄awu: Owi Tutuyq̄awhqa. ²⁹ Pahsat pu pam pōsiyamuy aw toño pañq̄awkañwo: Pay uma hinhaqam qapēvewnaqat pan umuñem hintani. ³⁰ Noq̄w pumuy pōsiam tālawwa; noq̄w Jesus pumuy pās mēwaqe pañq̄awu: Uma hapi tunatyaltiḡw, qa hak it navotni. ³¹ Noq̄w tuwat soq puma pañq̄w ahpiynihqe, pam pumuy pantsanqat put tutskwat añ ahsupoq̄ kūrunka.

Jesus Heals a Dumb Man

³² Noq̄w pumuy pañq̄w yāmaktōq̄w, meh, hakim hakiy qayuáataqat nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtaqat Jesus aw wikvaya. ³³ Noq̄w nukpanhikwsit put añq̄w ayo tūviwhq̄, qayuáataqa yuaayku. Noq̄w sinom suhpantaqam kātayunqe pañq̄aqwa: Pas qa hisat Is-rael-sinmuy amuhpe yan hiniwhitiḡw hak aw yori, kitota. ³⁴ Noq̄w tuwat Pharisee-sinom pañq̄aqwa: Pam nukpanhikwsimuy moñwiyamuy aw yankañw, nukpanhikwsimuy ipwanta.

Jesus Has Pity for the People

³⁵ Noq̄w Jesus pañ wuhkokitsokit añ-nikañw pu pay kitsókit añ nakwsuqe pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinuma; pu moñwtunatyat ahpiy lomatuawit yuaat-inuma; pu sinmuy amuhpa' sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsintinuma, pu sohsok hita akw ðpuiwyuñqamuy. ³⁶ Nihqe pam kaysiwhqamuy sinmuy amumi yōrikqe pumuy ðkwatuwa, mañwūiyuñq̄w ðviy'o, pas kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaq̄w puma ahtsawaliwyuñwa. ³⁷ Pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañq̄awu: Pas hapi as ūyi qaan'ewakw tukwsiwta, noq̄w tsovalayaniqam hikiyomu. ³⁸ Oviy uma ūyi'taqat aw nānawaknaq̄w, pam hakimuy ūyiy aw ayatani.

10

*The Twelve Apostles**(Mr 3.13-19; Lk 6.12-16)*

¹ Pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatunwayaqamuy wánwayhqe, pumuy tuyoy'e'wakw hihikwsimuy amumi ôqalat huyta, pumuy nuhtuñaqw ipwanwisniqat ôviy'o; pu sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy, pu ôpuiwyuñqamuy qalapsintiwiñsiqat aw pumuy ôqalmaqa. ² Noqw pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwyuñqam yan mätisiwya: 'I mohti'maqa Simon, Peter yan piw tñwantiwñhqa, noqw pu put tupkoat Andrew; pu Zebedeet tiat James-niqw pu tupkoat John; ³ Pu Philip-niqw, pu Bartholomew, pu Thomas-niqw, pu moñwit eñem sivat ômalawñhqa Matthew; pu Alphaeus tiat James-niqw, pu Lebbaeus, hak Thaddaeus yan piw mätisiwñhqa; ⁴ Pu Simon sinomuy amuñem qa nätusi'taq-niqw, pu Judas Iscariot, momñwituy amumi Jesus mätapniqa.

*The Mission of the Twelve**(Mr 6.7-13; Lk 9.1-6)*

⁵ Noqw Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy ayataqe, amumi tutaptaqe pañqawu: Uma hapi imuy qa-Jew-sinmuy qa amuhpa'yani; pu Samariat ep sinmuy kitsókiyamuy qa haqamiwat aw yuñni. ⁶ Uma qa pañay, Israel-sinmuy amuhpa'yani. Taq okiw puma kanelmuy amún haqami hiniwhtoti. ⁷ Pu uma añqe'ye, yan yuaatinumyani: Oveqatsit añqw moñwtunatyat aw pitsíwiwta, kitotani. ⁸ Uma tütayyaqamuy qalapsintiwiñsi; tokoplelet tütuyyaqamuy powatiwiñsi; so'pumuy tätaynatiwiñsi; nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwanwisni. Uma hapi ôqalat paysoq makiwya; ôviy uma pan piw paysoq tñvaañwantiwisni. ⁹ Uma palasivat, qôtsásivat, pu sikavalasivat qa sivamokyuñw. ¹⁰ Piw qa tukput maskay'wisni; piw qa lōq napnay'wisni, piw qa tótsita, piw qa natõnpita. Pay tumal'aya nõsniqey ahsatañwu. ¹¹ Pu uma haqami wuhkokitsokimi, sen pay kitsókimi yuñe', hak pep kaptisitiwñhqa tñvñtotamantani. Nen uma hisat pañqw ahpiyanyiqey pahsavo pep yesmantani. ¹² Pu uma haqami kimi yuñe', amumi pañqaqwmantani: Uma kwakwhat yesni. ¹³ Pu kurs pep kivit pay umuhkwakwhay hihkay'yuñqw, umuhkwakwha pep hñrstimantani. Pu kurs pay puma put qa hihkay'yuñqw, pay umuhkwakwha umumi ahoy pítumantani. ¹⁴ Pu hakim umuy qa pás o'yat, piw umuhlavayiy qa aw tñqayyuñqw, uma pañqw kññaqw añqw ahpiyye', umuhkukuy añ qóat ayo tsatswiyamantani. ¹⁵ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, imuy umuy qa pás o'yaqamuy amuñem pas is ôhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhat ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini.

*Coming Persecutions**(Mr 13.9-13; Lk 12.12-17)*

¹⁶ Nu' hapi umuy añhqe ayatani. Noqw uma kanelmuy amún hakimuy kwëkwewhtuy amunyuhqamuy amuhpa' hinnumyani. Oviy uma tsütsu'tuy amún qañunatni, pu hñwihtuy amún ñasta nukpanay'yuñw. ¹⁷ Nikañw uma tunatyawkahkañw hinnumyani. Taq sinom moñwtsovawtaqamuy amumi umuy tsamvayani; nen tsotsvalkiy añ umuy a'nó wuwahtotani. ¹⁸ Pu uma inutsviy momñwituy-nikañw pu pas susmomñwituy amumi tsamvanyani. Nen uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñw, pu qa-Jew-sinmuy amumii. ¹⁹ Nikañw ason puma umuy nuhtumi mätapyaq, uma hin hihta yuaaykuyanyiqey qa wuwanvisoqtotini. Pay ason uma hihta yuaaykuyanyiqqa pep umumi noiwmantani. ²⁰ Pi qa uma yuaatotani. Pi ôveqatsit ep Umunay Hikwsiat umupqõlpa yuaatani. ²¹ Pu nãtupkomuy amuhñaqw suhka sukwat mokiwyu aw nõamantani; pu naat tiy pay piw pantsanni. Pu timat nay, pu yuy, pumuy amuhpewhtote', pumuy mokiwyu aw pitsinayamantani. ²² Pu sinom sohsoyam umumi qasuhta'ewyani, uma isinomniqw ôviy'o. Nikañw ason so'ñwamiq añ kuytaqa hapi ayo yámakiwtamantani. ²³ Nikañw ason puma yep it kitsókit ep umuy okiwsahsanyaq, uma haqamiwat aw watqani. Pi nu umumi pas antsa pañqawni: Soon nãt uma Israel-sinmuy kitsókiyamuy añ ahsupoq kükuyvaq, pay nu' Sinot Tiat pítuni. ²⁴ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat epñihqe qa pavan pasniñwu. Pu piw hoñviaya moñwiw epñihqe qa pavan pasniñwu. ²⁵ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat ante', pay pam put ep tsuyakmantani, pu hoñviaya piw moñwiw an'i. Noqw kurs sinom ki'taqat Beelzebub yan tuñwáye', pay kurs pi hin tis puma sinomuyatuy qa pan tñwantotani.

*Whom to Fear**(Lk 12.2-7)*

²⁶ Noqw ôviy uma pumuy qa mamqasyani. Pi qa himu ãmiwtaqa qa mätaktini; pu qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwni. ²⁷ Nu hihta qatulpuve umumi lavayhtiwhq, uma put tãlat ep yuaaykuyamantani. Pu himu umuhnaqvumiq lavayhtiwhq, uma kits'õñaq

put tsa'lalwani. ²⁸ Uma sinmuy qa mamqasyani. Puma pi hakiy tokoyat-sa nīnayaniqey aw ôqalay'yuñwa; nīkañw kurs hin hakiy hikwsiyat nīnayani. Uma qa panyuñwt, God mamqasyani. Pam pi hakiy tokoyat pu hikwsiyat siviñpit qôhit akw hovalaniqey aw ôqalay'ta. ²⁹ Puyaw qa lôyôm kwevewhyat sūkw palavotônât ôviy huyiwñwu? Noqw qa himuwa puma Umunay qa tunatyayat ahpiy tutskwami posñwu. ³⁰ Noqw hikis pi umuhqôtova umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. ³¹ Paniqw ôviy uma qa tsawiniwyuñwni. Umuna umuy kaysiwhqamuy kwekwéwewhyamuy amuhpenihqe pas kahkawna.

Confessing Christ before Men
(Lk 12.8-9)

³² Hak haqam isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu piw tuwat put isinoynihqat ôveqatsit ep Inay aw pañqawni. ³³ Nīkañw hak haqam qa isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu piw tuwat put qa isinoynihqat ôveqatsit ep Inay aw pañqawni.

Not Peace, but a Sword
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Uma qa inumi yan wūwantotani: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat amuñem yūkuniqe ôviy pitu. Qae. Nu qa paniqw pitu. Pi sinom inutsviy nātsikyani. ³⁵ Pi nu tāqat nay ehpewtanīqe pitu, pu māna yuy ehpewii, pu mō'wi kōñay yuyat ehpewhtiniqat ôviy'o. ³⁶ Pu hak pas nāp sinomuy tuwqamuy'vani. ³⁷ Inumi unañway'taqey lalvaykañw, nay pu yuy pumuy amumi pas unañway'taqa pay nawus qa isinoni. Pu inumi unañway'taqey lalvaykañw, timuy amumi pas unañway'taqa hapi pay nawus qa isinoni. ³⁸ Pu nahoylehtsit qa kwusut, pu qa inuñkniha hapi pay nawus qa isinoni. ³⁹ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni. Pu inuñem tunatay ep qatsiy kwayhqa put tūwani.

Rewards
(Mr 9.41)

⁴⁰ Umuy pās ôyahqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távīhqa hapi Inay nuy añqw távīhqaqat pās távini. ⁴¹ Kurs Tutuyqawhqat lavay'ayaat hakiy aw pituqw, pam Tutuyqawhqat tunatyayat ôviy put pās tave', pam lavay'ayat amum hihta ahsatiyat makiwni. Noqw kurs sino súantaqa hakiy aw pituqw, pam put súanmaqat ôviy put pās tave', pam put amum hihta makiwni. ⁴² Noqw kurs imuy inumi puhutuptsiwni'yuñqam haqawa hakiy aw kuytuviñtaqw, pam inumi tutuqayhq paniqw put kuyne', pas soon qa ahsatiy makiwni.

11

The Messengers from John the Baptist
(Lk 7.18-35)

¹ Pu Jesus pakwt lõq sihkay'taqamuy put aw nānatuwnayaqamuy amumi tutaplawhqe yukut, pu kitsókinawit sinmuy tutuqaynakañw amumi yuaataniqe ôviy pañqw nakwsu. ² Noqw John sivikive pakiwkañw, Christ hintsakpiyat navotqe, pam lõqumuy put aw nānatuwnayaqamuy Jesus aw ayata. ³ Noqw puma Jesus aw pañqawu: Ya um hak Tutuyqawhqat lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pītuniqa? Sen pi itam nāto hakiy pas sukwat nuhtayyuñwni. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Uma ahpiynen, hihta navotqey, pu aw yórikqey put John áawnani. ⁵ Qapostalyaqam pōsiy tālawnaya; pu tutuhapt nankwusa; tokoplelet tūtuyyaqam powatoti; pu nanaqsópt nanapta; so'pum ahoy tātayya; añ ôokiwyaaqamomatuaawit nanapta. ⁶ Noqw i' hak inuhpe qa unañwmokqa hapi hahlayhpit ep'e. ⁷ Noqw pumuy ahpiyniqw, Jesus sinmuy amumi John yuaataqe pañqawu: Ya uma qayēsiwhpumihaqami hihta aw kuyvawisa? Sen pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat awi'? ⁸ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsi'taqat awi'? Meh, pi lomayuwsi'yuñqam momñwituy kikiyamuy añ yēse. ⁹ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa? Sen pi Tutuyqawhqat lavay'ayayat awi'? Owí, nu umumi pañqawni: Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat epnihqe pas pávani. ¹⁰ Pi it hapi tutuveni lavayhtiqe pañqawu: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam uhsavo uñ háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ¹¹ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas qa haqam momoymuy amuhpiy tihtiwyaaqamuy amunaqw John kúyit akw tūtuvoylalahqat epnihqe pas pávannihqa wunuptu. Noqw pay as pi pantaqw, ôveqatsit añqw moñwtunatyat ep sushin'ewaynihqa put epnihqe pas pávani. ¹² Noqw kúyit akw tūtuvoylalahqat John hintsaktivaqat añqw pew pahsavo sinom ôveqatsit añqw moñwtunatyat nānaqaslalwa; noqw a'nōyaqam ôqalay akw put tuyqawvanta. ¹³ Pi sohsoyam Tutuyqawhqat lavay'aymat-niqw pu tutavo John aw pahsavo hin hintaniqat yuaatota. ¹⁴ Noqw uma nānakwhaniqw, i' hapi Elias, ura hak pītuniqa. ¹⁵ Tuqayvastotaa. Pi uma naqvuy'yuñwa. ¹⁶ Noqw ya sen nu pu' qatsívaptsiwyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma suñwámuy amumi pañqawqa: ¹⁷ Itam umumi lēlenyaqw, uma qa tiva; itam umumi tsaykitaqw, uma qa tsayku. ¹⁸ Oviy

pi John pítuhqe qa tūmoykañw, piw qa hīhikq, puma pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwa, kitota. ¹⁹ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hīhikq, puma piw pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy kwätsiamu, kitota. Noqw pay God unañwtalwuwniat aniwniy akw süantaqey mahtakni'ta.

The Unbelieving Towns

(Lk 10.13-15)

²⁰ Ura Jesus kitsókinawit suswuhag kätataypit tumalta. Noqw as pi panhtiqw, pañ sinom nāp tunatyay añqw qa hin lasyaniqey pan unañwtoti. Noqw öviy pam pumuy qöhqöytiva, ²¹⁻²² Nihqe pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Taq nu as umuhpa' qatsá' kätatayhpit tumaltaqw uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasya. Nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kätatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yūyaht, qóhtsaptsomova yesvani; pan puma namtaknayani nāp tunatyay añqw lasyaniqey. ²³ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ömiq nātsokaya? Uma nāt maskimiγ maspiwyani. Taq nu as qatsá' kätatayhpit umuhpa' tumaltaqw, uma qa tupt-siwy. Noqw kurs as nu Sodom-kitsókit ep pan tumaltaqw, puma inumi tuptsiwyaniq, kitsókiam nāt pewhaqami pahsavo wūnuni. ²⁴ Noqw nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' Sodom ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni.

Come to Me and Rest

(Lk 10.21-22)

²⁵ Ep pu' Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kwakwhay Inaa, öveqatsit aw-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa. Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yuñqamuy, pu qaūunatuy amumi tupki'kañw, titipostuy amunyuñqamuy amumi put mahtakna. ²⁶ Pantani, Inaa, pam hapi uñniqw süanta. ²⁷ Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tiyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Nāat-saa; piw qa hak Naat hákiyinhqat navoti'ta, pas nu' put Tiat-saa, pu Tiat hakiy aw put mahtaktaniqw pam piwu. ²⁸ Huvam sohsoyam pew inumiyaa, uma añ hihta akw maqsoni'yuñqamu, pu putuiwyuñqamu; nen uma inumi yankahkañw nānasuñwnayani. ²⁹ Uma itumalsuñwamatniwhotote', inuhipiy tuwi'vayani; pi nu nānakwhani'kañw, oki'w'unañway'ta. Nen uma umu'nañwpeq uyiwaltotini. ³⁰ Pi itumalhōñōnpi qa anahaa, pu iikwilni umuñem qa pūtuni.

12

The Question about the Sabbath

(Mr 2.23-28; Lk 6.1-5)

¹ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep sōhōvos'uyit añ yámakto; noqw put aw nánatuwnayaqam tsōñso'qe talayat mawtiwiskahkañw put nōnoptiwi. ² Noqw Pharisee-sinom amumi yórikyaqe, Jesus aw pañqaqwa: Meh, ūmi nánatuwnayaqam nasuñwintalōñnit ep hihta mewni-wtaqat hintsatska. ³ Noqw pam amumi pañqawu: Ya ura David suñwámuy amumum tsōñmokqe hinhtiqw uma put añ qa tuñwáya? ⁴ Ura pam Tutuyqawhqa Kiyat aw pákiyhqe pōlavikit God aw noiwhqat sowa. Ura soon nāp hak put añqw nōshwu, pas God awwat momñwit-saa. ⁵ Hal ya uma tutavot añ it qa tuñwáya, ura God awwat momñwit put kiyat ep nasuñwintalōñnit qa hihtatotat pay qa hinhtoti? ⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Suhka Tutuyqawhqa Kiyat epnihqe pas pávannihqa yep'e. ⁷ Ura yan pey'ta: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, yan'i. Noqw kurs uma put māmatsye', soon hakimuy qa hihta ep qaanhqatigamuy tukopnayani. ⁸ Pi nu' Sinot Tiat hikiis pi nasuñwintalōñnit aw moñwi.

The Man with a Crippled Hand

(Mr 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Pu pam pañqaw ahipiyihqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹⁰ Noqw meh, hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. Noqw momñwit hihta ep put nēveltoyanyaniqe öviy put tūñtotaqe aw pañqaqwa: Ya pay hak nasuñwintalōñnit ep hakiy qalaptsinaniqw pam süanta? kitota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Kurs haqawa umuñaqw sükw kanelvokoy'taqw, pam nasuñwintalōñnit ep haqami hōtsit aqw posq, ya pam put qa pañqaw hōroknani? ¹² Noqw puyaw sino kanēlot epnihqe qa pas himuu? Paniqw öviy hak nasuñwintalōñnit añ lolmat hintsakniqw pam süanta. ¹³ Pahsat pu pam tāqat aw pañqawu: Uhmay tsihkwa! Noqw pam put tsihkwa; noqw pam ayañqwat māyat an pās powalti. ¹⁴ Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahipiyyaqe, hin as put nīnayaniqey ankiwakw yuaatota.

God's Chosen Servant

¹⁵ Noqw pay Jesus put navoti'taqe pañqw ahpiy'o. Noqw gaan'ewakw hintaqam sinom put aňkya; noqw pam sohsokmuy tütuyqamuy qalaptšina. ¹⁶ Nihqe puma put qa tunvot-nayanıqat pam amumi pañqawu. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayayat Esaias hin lavayhtıqat aw antsaniwa; pam ura pañqawu. ¹⁸ Kurs huvam itumal'ayay inamoray aw yörıkya. Put hapi nu aw unañway'ta; nu put pas hahlayı. Nu put aw ihikwsiy tavinı. Noqw pam imuy qa-Jew-sinmuy amumi haqe' súanhintaqat mahtaknani. ¹⁹ Pam qa nāñwuy'tani; piw qa tsa'tinumni. Soon hak put tōnayat kitpik navotni. ²⁰ Pam hopaqat muhtsikput soon qōhiknani; pu wihqōhit hihin uwiwitaqat soon pam tōkani. Hisat súanqatsit tūwaqatsit aň ahsupoq kūrūkmaq, paño pahasavo pam pan hınmani. ²¹ Noqw ima qa-Jew-sinom put aw yanyuñwni. Yan ura pey'ta.

Jesus and Beelzebul

(Mr 3.20-30; Lk 11.14-23)

²² Noqw pahasat pu hak nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaga qapostalkañw qayuáataqat put aw wıkwaya. Noqw pam put qalaptšinaq, öviy pam yuaaykukañw pu pōsiy tälawnı. ²³ Noqw sinom sohsoyam kätayuhqe pañqawu: Ya qa i' David Tıata? ²⁴ Noqw pay Pharisee-sinom put nanaptaqe pañqawu: I' nukpanhikwısmıy moñwıyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhikwısmıy nuhtuñaqw ipwanta. ²⁵ Noqw Jesus pumuy wuwnıyamuy mätısi'taqe, amumi pañqawu: Haqam moñwtunatya nehpewhıta soon qa kıqōtini; pu kitsōki, sen kivit nehpewhıtıqam soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan ayo nāhorokne', pam pep nehpew'ıwtani; noqw pahasat pu moñwtunatyaat hin wūnuni? ²⁷ Noqw kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhikwısmıy ipwantaq, ya umumi nānatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsāñhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁸ Nikañw kurs nu God Hikwsiyat öqalayay aw yankañw pumuy ipwantaq, pay hapi pas God moñwtunatyaat umumi pitsıwiwta. ²⁹ Ya sen hin hak hakiy a'nō hoñvit kıyat aw pake' hihta himuyat put añq nawhkini? Pam mohti put some', pahasat pu pam put kıyat kıqōtani. ³⁰ Qa inumunihqa hapi inuhpew'ıwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta. ³¹ Paniq, öviy nu umumi pañqawu: Hak hihta ep gaanhtiniq, sen nuhtumiq hiñqawniq, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw hak haqam Qahovarıwtaqat Hikwsit aq, hiñqawniq, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. ³² Pu hak haqam nuy Sinot Tıyat aq, hiñqawhıq pay pam put ahpiy ayo yukiltini. Nikañw hak haqam Qahovarıwtaqat Hikwsit aq, hiñqawhıq pam pas soon hisat put ahpiy ayo yukiltini, it qatsit ep'e, pu qatsit nātonıqat ep'e.

A Tree and Its Fruit

(Lk 6.43-45)

³³ Hak lolmat sipaltsokit üye', lomasipalat aniwnañwu. Pu hak sipaltsokiy aw qa tunatyawtaq, pam nukushinhte', qalomásipalat aniwnañwu. Pi sipaltsoki aniwnıy akw mätısiwtañwu. ³⁴ Is uti, uma hakim tsütsu'tuy amunyūñqamu! Ya uma hin qalomátunatyay'kahkañw hihta lolmat yuaatotani? Pi hakiy unañwpeq himu ohpokiwtaw, put hapi hakiy moat yuaatañwu. ³⁵ Lolmat tunatyawtaqa sino unañwñaqw hihta lolmat nōñantoyañwu. Pu qalomátunatyawtaqa sino piw unañwñaqw hihta qalolmat nōñantoyañwu. ³⁶ Noqw nu umumi pañqawu: Sinom hihta an'ewakw lavayhtote', hisat hin yukiltiniqat aw pituq, pep pu' nawus nennem hin lavayhtotini. ³⁷ Pi God hakiy lavayıyat ep hakiy hin yukynani, sen put súantaqat pañqawu, sen qasúantaqata.

The Demand for a Miracle

(Mr 8.11-12; Lk 11.29-32)

³⁸ Noqw pahasat pu hakim tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum aw lavayhtotıqe pañqawu: Tütutuqaynaqa, um as kätatayhpit hihta tuawi'taqat itamumi mahtaknani. ³⁹ Noqw pam lavayhtıqe amumi pañqawu: İma pu' qatsıvaptısiwuñqam nukpansinom, tuskapsinom. Puma kätatayhpit hihta tuawi'taqat aw yörıkyanıqey nānawakna. Nıkanw pay puma soon kätatayhpit aw yörıkyanı, hal pas sükw kätatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jonas qatsıyat ep hiniwhıtıqat an aw yukiltini. ⁴⁰ Ura Jonas wukovakiwuy ponoveq päyis tälät aň-nikañw pu päyis tōkilat aň pakiwta. Noqw pay pan piw nu' Sinot Tiat tutskwat ahsonev päyis tälät aň-nikañw pu päyis tōkilat aň pakiwtani. ⁴¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituq, Nineveht añq sinom pu' qatsıvaptısiwuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptısiwnıyamuy ep suhputsnayani; ispi Jonas pumuy amumi yuaaykuq, puma nāp tunatyay añq lasyaq'ō. Noqw meh, Jonas epnihqe pas pāvannihqa yep umumum wunu. ⁴² Hisat hin yukiltiniqat aw pituq, tatkaq, mōñwi-wuhti pu' qatsıvaptısiwuñqamuy amumum wunupe', pumuy qatuptısiwnıyamuy ep suhputsnani; ispi pam Solomon a'no

wuwniyat aw tūqaytaniqe öviy tūwaqalñahaqaw put aw pitu. Noqw meh, Solomon epnihqe pas pāvannihqa yep'e.

The Return of the Evil Spirit
(Lk 11.24-26)

⁴³ Tuyo'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuñwnaniqe öviy'o; nit qa túwañwu. ⁴⁴ Nen pahsat pu pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámaqey aw áhoy'i, kitañwu. Pu pam ep pituqaw qa hak epniq, pās maspi-wtaqw, añ himu lomahinyuñqw, pantaqat yórikñwu. ⁴⁵ Nen pahsat pu pam ahiyinen, pētuy tsáne'nihqamuy hihikwsiwuy nahpenihqe pas nūnukpantuy aw tsamñwu; noqw puma aw yuñe' pep ki'yūññwu. Noqw hakiy qatsiat añkñihqa mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhinññwu. Noqw pan hapi imuy pu' qatsivaptsiwyuñqamuy qalomáhinyuñqamuy amuñem hintani.

Jesus' Mother and Brothers
(Mr 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶ Noqw nāt pam sinmuy amumi yuaataqw, meh, put tupkomat yuyat amum ihpaq hoñkahkañw, put aw yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁷ Noqw haqawa put aw pañqawu: Meh, uhtupkom uñuy amum ihpaq hoñkahkañw, ūmi yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁸ Noqw pam lavayhti, put áawnaqat aw pañqawu: Noqw ya hak inu? Pu ya hakim itupkomya? ⁴⁹ Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi māmasat, pañqawu: Huvam inuy, pu itupkomuy amumi yórikya. ⁵⁰ Pi hak haqam Inay öveqatsit ep qátuhqat tunatyayat añ hinmaqa hapi itupko, pu isiwa, pu inu.

13

The Parable of the Sower
(Mr 4.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Noqw ép tāwat ep Jesus kñaqw yámaqey, wuhkovatuphat qalaveq qatuptu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tsovalti. Noqw öviy pam pākihut aqw pákihqe pepeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam pāhut qalaveq hōñi. ³ Noqw pam tūtuwutsit akw pumuy hihihita tutuqaynaqe amumi pañqawu: Meh, hak tāqa uyto. Poshumit tsalakintaniqe pan uylawu. ⁴ Noqw pam uylawh, pēhu poshumi pōhpava lōhō; noqw masay'yūñqam ökihqe, añ put soswa. ⁵ Noqw pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat añ lōhō; nihqe pay suhkuyva, añ tutskwa qa pōñalaniqw öviy'o. ⁶ Nit tāwat yamakq, pay kólaki; noqw pay pi pam qa ñay'yūñqe öviy añ tsakya. ⁷ Noqw pēhu kutqōlpa lōhō; noqw kūta añ kuyvaye put lakna. ⁸ Noqw pēhu lolmat tutskwat añ lōhōkqe hihta aniwna; pēhu tsivót-sikip sunat aw hōyokput aniwna, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo. ⁹ Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yūñwa.

The Purpose of the Parables
(Mr 4.10-12; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw ökihqe, aw pañqawu: Ya um hinoqw pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata? ¹¹ Noqw pam lavayhti qe amumi pañqawu: Öveqatsit añqw moñwtunatyat ahiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwni'yūñqamuy amumi qa mahtaq'a. ¹² Pi hihta himuy'taqat hapi aw piw noiwni; noqw pam hōyokiwtat himuy'tani; noqw pay ñastanihqat hikis pi hihta himuy'taqw pam put añqw nawhkiwni. ¹³ Paniqw hapi öviy nu pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata, puma as aw taykahkañw qa tutwaqw öviy'o, pu tūqaykahkañw qa nanapta, pu qa māmatsya. ¹⁴ Noqw pumuy hapi amuhpe Esaías nāt hintaniqa lavayiat aw antsaniwa. Ura pam Tutuyqawhqtat eñem yan lavayhti: Uma as aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyani; pu uma as aw taykahkañw tutwat, qa māmatsyani. ¹⁵ Pi imuy sinmuy unañwaam pās tunaiwyuñwa, pu naqvum qa nanvotya, pu puma uviyuñwa, nāp hisat pi ka puma pōsiy akw tutwakañw, naqvuy akw nanaptakañw pu unañway akw māmatsye', inumi ahoy nānamtōkaqw, nu pumuy qalaptsinani, kita. ¹⁶ Nikañw uma hapi hahlayhpit epya, ispi umuhposi tālat aw tūyūñqw öviy'o, piw umuhnagvuy añ hōtsiltoti. ¹⁷ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas as kaysiwhqam Tutuyqawhqtat lavay'aymatniqw, pu súanhinwisqam umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawakanañw hapi qa aw yórikya, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

Jesus Explains the Parable of the Sower
(Mr 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ Kurs huvam tuqayvastotaa. I' tūwutsi hihta tuawi'taqat uma nanaptani. ¹⁹ Hak haqam moñwtunatyat ahpiy lavayit navotkañw, put qa māmatsq, pahsat pay Nukpana aw pite', put unañwpeq lavayit ūyiwħqat pañqw ipwaiñwu. I' hapi pōhpava yēvayaqat anta. ²⁰ Pu i' pikaqlōwa yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit navote', hahlaykañw āpiy put kwūsuiñwu. ²¹ Noqw pay lavayi hakiy unañwpeq qa ñay'taqw, pay ōviy as pam hihsavo añ kuytaiñwu. Nikañw ason lavayit ep kānanvotpit, pu okiwsahsaniwuy aw pituqw, hihsavoniqw pay pam sōonhtiñwu. ²² Pu i' kutqōlpa yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit as navotat, yep qatsit-sa aw tunatyalte', pu kāhakiwuy tuñlay'kañw put akw ūnatiqe, soq lavayit qa aw tunatyaltiñwu. Noqw ōviy lavayi put ahsonve qa hihta aniwnañwu. ²³ Pu tuwat i' lomatutskwat añ yēvayaqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', māmatsyañwu. Noqw lavayi wuñwe', hihta aniwnañwu, pēhu tsivót-sikip sunát-sikip hōyokput himuy'vaya; pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo.

The Parable of the Weeds

²⁴ Pu pam piw tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy tutuqaynaye amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat hapi hak pāsai añ lomavoshumit uyħqat anta. ²⁵ Noqw pam puwhq, put tuwqaat pituħqe, sōhōvosit amuħtsava sōhōvostusaqat uyht, ahpiy'o. ²⁶ Noqw ūyi nahpi'vaye talay'vaqw, pahsat pu sōhōvostusaqa piw mātaqti. ²⁷ Noqw ōviy ki'taqat tumal'aymat put aw ōkihqe, aw pañqawu: Moñwi, ya um as qa lomavoshumit uħpasay añ ūya? Noqw pam haqam sōhōvostusaqata? ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay ituwqa panhti. Noqw tumal'aymat put aw pañqawu: Noqw itam awye', añ tsovalayaniqat aw nāwakna? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Qae, taq ka uma sōhōvostusaqat añ tsovalantote', sōhōvosit énañyani. ³⁰ Pay pi hāk añ sohsay wūñwiwmani hisat tsovalaniwñiqat aw pahsavoo. Noqw ason hōqyaniqw, pep pu' nu hōqyaniqamuy amumi pañqawu: Uma añ sōhōvostusaqat mohti tsovalayani, nen put somhtotat taqtsokyani; pu' ason uma sōhōvosit ikoyohkiy aw tañatotani.

The Parable of the Mustard Seed

(Mr 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Pu piw pas sukw tūwutsit akw amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat mustard-uyit sivosiyat anta. Put hak pāsai ep ūya. ³² Pam pas sohsok hihta pōvoshumit amuñaqw sushihsay'o; nikañw pam wuñwe', sohsok tusaqtsotskit amuhpenihqe suswuyogtiñwuniqe pas himutskiniwhtiñwu. Noqw ōviy sūmawuy añ masay'yuñqam ōke', put nantaqayat añ yesvañwu.

The Parable of the Yeast

(Lk 13.20-21)

³³ Pu piw pam sukw tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat pēkenit anta; put wuhti kwūsuhqe, payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwrilañwu; noqw pam sohsok put pēkenañwu.

Jesus' Use of Parables

(Mr 4.33-34)

³⁴ Iit yantaqat sohsok Jesus sinmuy amumi tūwutsit akw yuaata; nihqe pam tūwutsit qa akw yuaatanik, pay amumi qa yuaatañwu. ³⁵ Yan Tutuyqawħqat lavay'ayaat hin lavayhtiqa aw antsaniwa; pam ura pañqawu: Nu tūwutsit hihta tuawi'taqat akw yuaatani; nu tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaww hihta tupkiwyuħqat pañqawu.

Jesus Explains the Parable of the Weeds

³⁶ Pahsat pu Jesus sinmuy añqe' hōnat, kimi paki. Noqw put aw nānatuwnayaqam aw ōkihqe, aw pañqawu: Um as sōhōvostusaqat hihta tuawi'taqat itamuy āawnani. ³⁷ Noqw pam hu'wage amumi pañqawu: I' lolmat poshumit uyħqa hapi nūu, Sinot Tiata. ³⁸ Noqw pāsa hapi yep qatsi. Lomavoshumi hapi moñwtunatyat añqw sinoiwtagamuy; noqw sōhōvostusaqa hapi hakiy qalolmat sinomatu. ³⁹ Pu tuwqa, pumuy uyħqa hapi i' Nukpana; yep qatsit so'ñwamiq pituqw, pahsat pu hōhōqsattiqat antani, noqw añ tsovalayaniqam hapi ōveqatsit añqw hoñvia'yamu. ⁴⁰ Noqw ōviy hapi sōhōvostusu tsovalaniwht, qōhit akw taqtsokiwhq, pay pan hapi yep qatsit so'ñwaveq hintani. ⁴¹ Nu Sinot Tiat ihoñviaymuy ayataqaw, puma imoñwtunatyay añqw sohsokmuy lasnayaqamuy, pu qaanhinwisqamuy tsovalayani; ⁴² Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ⁴³ Noqw pep pu' hakim sūanyuñqam Nay moñwtunatyayat ep tāwat an tālawñway'yuñwani. Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Parable of the Hidden Treasure

⁴⁴ Pu i' pīwu: Oveqatsit aňqw moňwtunatya himu a'nō hihkay'taqat pasve tupkiwtaqat anta. Put hak tāqa tūwahqe, ahoy amht, put ep kwaňwtoynaqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy hūyahqe, put pāsāt tui.

The Parable of the Pearl

⁴⁵ Pu i' pīwu: Oveqatsit aňqw moňwtunatya hakiy huhyaqat lolmat pearl hepnunmqat anta. ⁴⁶ Pam hak sūk w pearl pas a'nō hihkay'taqat tūwahqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy hūyahqe, put tui.

The Parable of the Net

⁴⁷ Pu i' pīwu: Oveqatsit aňqw moňwtunatya pakiwmaktutsayat anta. Pam wuhkovatuphamiq tūviwhqe, sohsok hinyuňqamuy pāvakiwhtuy inhta. ⁴⁸ Put aw ohpokq, puma pāhut qalavoq put lānaknayaqe, pep yesvat, pu aň nūnukñwatuy pāvakiwhtuy hihta aqw tañatotat, pu pay hin'ewakwmuy maspayañwu. ⁴⁹ Noqw pan hapi hintani yep qatsit so'ñwaveq'a. Oveqatsit aňqw hoñvia'yam nankwuse', aň nūnukpantuy lomasinmuy amuñaqw tsikayani, ⁵⁰ Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

New and Old Treasures

⁵¹ Pu Jesus pumuy amumi paňqawu: Ya uma iit sohsok mā matsya? Noqw puma aw paňqawu: Owi, Tutuyqawhqa. ⁵² Noqw pam pumuy amumi paňqawu: Sohsoyam tutuvenit tuwi'yuňqam Oveqatsit aňqw moňwtunatyat ahpiy tutaqayhpit tuwi'yayaqam hapi hakiy kahaktaqat anyuñwa. Puma tutuvenit aňqw hisattututayhpit sinmuy tutuqaynaya, pu pūhut tutuqayhpit pīwu.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mr 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Noqw Jesus yan tutuqaynaye yuket, paňqw ahpiy'o. ⁵⁴ Noqw pam nāp kitsōkiy ep pītuhqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aň pumuy tutuqayna. Noqw put aw tūqayyuňqam aw kātayyuňqe, nātuvihlalwaqe paňqawu: Ya sen i' haqawq it wuwantuwit makiwa? Is uti, pu it kātutmalat haqawq oqalmakiwa? ⁵⁵ Ya qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqat tātata? Ya yuat qa Mary yan mātsiwa, pu put tupkomat James-niqw, pu Joses-niqw, pu Simon-niqw, pu Judas. ⁵⁶ Pu siwamat, ya qa puma sohsoyam itamumya? Noqw ya sen i' haqawq iit hihta makiwa? kitota. ⁵⁷ Nihqe puma put ep qaan'unañwtoti. Noqw Jesus pumuy amumi paňqawu: Pay pi Tutuyqawhqa lavay'ayaat sohsovik kaptsi'tiwnu, hal pay nāp kitsōkiy-sa ep'e, pu pas nāp kiy ep pīwu. ⁵⁸ Noqw puma qa tuptsiwni'yuňqw, öviy pay pam pep qa a'nō hihta tumalta.

14

The Death of John the Baptist

(Mr 6.14-29; Lk 9.7-9)

¹ Noqw ephaqam Moñwi Herod Jesus hihta hintsakqat navota; ² Nihqe tumal'aymuy amumi paňqawu: I' John kūyit akw tūtuvoylalawñwuqa. Pas hapi pay pam hakton mokiwy aňqw ahoy tātayi; nihqe öviy kātataypit hintsaki. ³ Herod pi nōmay Herodias unañwe hinhtiniqe, hakimuy ayataq, puma John ñuayaqe somyat, sivikimi panaya. Ura Herod tupkoy Philip nōmanawhki. ⁴ Noqw John Herod aw paňqawu: Soon as um uhtupkoy nōmanawhkinikañwo. ⁵ Noqw pam as put nīnaniqey anhtikañw, piw sinmuy maqasti; puma put Tutuyqawhqa lavay'ayayatnihqa pan aw tūyuñqw öviy'o. ⁶ Noqw Herod tihtiwhpuyat aw pituq, pam nōviwhqat aw kaysiwhqamuy sinmuy tūtsama. Noqw pumuy nōnovaq, Herodias tiat māna ep pākiq, pumuy amuhpewi wunimaq, Herod put aw nahyoñwa. ⁷ Noqw öviy pam pas oqalat pasiwniy akw put aw paňqawhqe, pam nāp hihta öviy tūviñtaq put māqaniqey aw paňqawu. ⁸ Noqw pam yuy tutavoyatnihqe put aw paňqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqa John qōtōyat tsaqaptat ep iñiwtat nuy māqani. ⁹ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw, pay nuñwu pas aw qaōwñvayhtiqe, nawus put māqaniqey paňqawu, ispi kaysiwhqam sinom put amum yesqam lavayiyat nanaptaq'ō. ¹⁰ Nihqe hakiy ayataq, pam sivikimihqe, John qōtōyat ayo tuku; ¹¹ Nihqe put qōtōyat tsaqaptat ep iñiwtat kwusivaqe, mānat aw tavi; noqw pam put yuy aw yawma. ¹² Noqw put aw nānatuwnayaqam ökihqe, tokoyat haqami amwisa; nit ahpiyyaqe, Jesus āawnaya.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mr 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Noqw Jesus put navotqe, pay nāla pākihut akw haqamii, haqam pas qa hak waynumqat pañsoo. Noqw sinom put nanaptaqe hāhaqaw kitsōkit aňqw nāp put añkya. ¹⁴ Noqw Jesus paňqw yamakqe, qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy tuwa; nihqe pumuy ökwatuwhqe, pumuy amuñaqw tūtuyyaqamuy qalapsina. ¹⁵ Noqw tapkiwmaqw, put aw nānatuwnayaqam put

awyaqe aw pañqaw: Yep qayēsiwhq, pas hapi hísatniqwti. Um as sinmuy hōnaqw, puma añaqe' kitsókiva nankwuse', nenñem hihta tunóstuy'yani. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy amumi pañqawu: Soon as puma ahipiyani. Uma nopnayani. ¹⁷ Noqw puma put aw pañqaw: Itam panis tsivot pōlaviki'yūñwa, pu lōqmuy pākiwhtuy. ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Pew kiwisaa. ¹⁹ Pu sinom tūsaqat añ yesvaniqat pam amumi pañqawu, nit pu pam tsivot pōlavikit ōmahtat, pu pākiwhtuy kwusut, pu ōmiq taykañw, put ep God aw hahlayhti; nit yōñoytat, put aw nánatunwayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ²⁰ Noqw puma sohsoyam nōñsaqe dōya; noqw puma akwsinwqat yōñoyhput pōlavikit tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoapat añ opomnaya. ²¹ Noqw nōñsaqam tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtia, noqw pu momoyam-niqw pu tsātsayom piwu.

Jesus Walks on the Water

(Mr 6.45-52; Jn 6.15-21)

²² Pahsat pay Jesus put aw nánatunwayaqamuy pākihut aqw yuñe', pay ahsavo wuhkovatuphat ayoqwatyanigat pumuy tusoq'ayata nāto pam sinmuy niman'ayalawhqe. ²³ Noqw pam sinmuy hōnat, nāwaknaniqe nāla tsoomoiq'a; nihqe mihikq, pam pepeq sūnalaa. ²⁴ Noqw pahsat pākihu wuhkovatuphat nāsaveq hinnumkañw, pāhut wuñwnuptuqat akw wawaōklawu, amuhpewi hūhukq ōviy'o. ²⁵ Noqw talhahayinw, Jesus pāvaqe waymakañw pumuy amumii. ²⁶ Noqw put aw nánatunwayaqam put pāvaqe waymaqwtutwaqe, tsātsawnaqe pañqaw: Pam tulañw'u, kitota; nihqe tsātsawnaqe a'nō hinqaw. ²⁷ Noqw pahsat pay Jesus pumuy amumi lavayhtiqe, pañqawu: Uma qa hin unañway'yūñw; pay nūu; uma qa tsawiniwuyūñw. ²⁸ Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs pay pas umnen, nuy pāvaqe ūminiqat um pañqawni. ²⁹ Noqw pam pañqawu: Pew'i. Pahsat pu Peter pākihut añw yamakqe, Jesus aw pāvaqe wayma. ³⁰ Nit pas a'nō hūhukq pam navotqe pahsat pay tsawna, nihqe pakitoqe a'nō pañqawu: Tutuyqawhqa, nuy ayo tāvii. ³¹ Noqw Jesus pahsat pay put aw māvuyaltiqe ūnat, aw pañqawu: Is okiw um ōwituptsiwni'taqa, ya um hinoqw pēvewinhti? ³² Noqw puma pākihut aqw pakiqw, hūkañw qe'ti. ³³ Noqw ima pākihut aqwa tañawtaqam Jesus aw ōkihqe, pas hihtatotaqe aw pañqaw: Kurs um pas antsa God Tiata.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret

(Mr 6.53-56)

³⁴ Pu puma ayoqwat nōñakqe, haqam tutskwat Gennesaret aw ōki. ³⁵ Noqw pep sinom put pituqw nanaptaqe, pep añaqe' tutskwat añ ahsupoq hakimiy ayatotaqe, sohsokmuy tūtuyyaqamuy put aw tsamvaya; ³⁶ Nihqe pay ñas'ew puma put yuwsiyat qalavaqe nōmōkput aw tōñokyanigat put aw nāñawakna, noqw hakim hihsa'nihqam put aw tōñokyaqam pās qalaptuya.

15

The Teaching of the Ancestors

(Mr 7.1-13)

¹ Pahsat pu hakim tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinom amumum Jerusalem añqwayaqam Jesus aw ōkihqe aw pañqaw: ² Ya hinoqw ūmi nánatunwayaqam wūwukwmuy navotiyamuy qaanhinwisa? Ōviy pi puma nōñowanik qa māvaqtotañwu. ³ Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Noqw ya hinoqw ōviy piw uma umuhnavotiy akw God tutavoyat qahihtatota? ⁴ Pi God tutaptaqe pañqawu: Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, pu yuy pumuy qalomālavayhtiqe pas pay mokmantani, ura kita. ⁵ Noqw ūmawat pañqaw: Hak nay, pu yuy pumuy amumi pañqawni: Nu as umuy hihta akw paañwanikañw, God aw put sohsoq noa, kite', pay tutavot añw mātaviñwu, uma kitota. ⁶ Nen pam pumuy paañwaniqey qe'tikañw, pay qa hihta ep qaanhhtiniqat uma kitota. Yan uma God tutavoyat ayo yuykuya, umuhnavotiy akw'a. ⁷ Uma nawip'ew hinyuñqamu, pas pi ōviy Esaias Tutuyqawhqaqat lavay'ayaat umuy sūañqawhqe pañqawu: ⁸ Ima sinom moay akw inumi ōkiwta, pu lavayiy akw nuy kaptsilalwa; noqw pi unañwaam inuñaqw haq'ursvehaq'a. ⁹ Piw haktonsa inumi okiwalwa. Puma pi sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tūtutuqaynaya, yan'i.

The Things that Make a Person Unclean

(Mr 7.14-23)

¹⁰ Pu pam sinmuy nāmi wāñwayhqe, amumi pañqawu: Inumi tūqayyuñwaa, nen uma māmatasyani. ¹¹ Himu hakiy moamiq pake', qa pam hakiy tuyoy'ewakwtañwu. Pi hakiy moañaqw nōñataqa hapi hakiy tuyoy'ewakwtañwu. ¹² Pahsat pu put aw nánatunwayaqam put awyaqe aw pañqaw: Ya Pharisee-sinom it yantaqat nanaptaqe qatsúyhtiqw um qa navota? ¹³ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay pi Ina ōveqatsit ep qátuhqa himutskit qa

uyhq pam himutski náipwaniwni. ¹⁴ Pay pi panyuñwni. Pay pi puma qapostalyaqam qapostalyaqamuy tsamya. Noqw kurs qapostalqa qapostalqat wiki'maqw, puma nâma haqami pôvamiq posni. ¹⁵ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Kurs i' lavayi hihta tu-aw'i'taqat itamuy áawnaa. ¹⁶ Noqw Jesus pañqawu: Ya uma piw nât pas qa mâtisi'yuuñwa? ¹⁷ Ya himu sinot moayat aqw pake', ahpiy ponomiq pake', kwayñave tûviwñwuqat uma pas nât qa mâtisi'yuuñwa? ¹⁸ Pi himu sinot moayat añqw nōñakqa unañwayat añqwniñwu; nihqe pam hapi sinot tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁹ Pi hak qalomáhintsakqa unañwpeq qalomátunatyay'taqey mahtakni'ta. Pam tuqwyantunatyay'ta; nōmaqtsit sokoptimaniqey tunatyay'ta; qahopqat-sit añ hinmaniqey tunatyay'ta; uyiñwtunatyay'ta; hakiy hihta atsátōynaniqey tunatyay'ta; nuhtumiq hiñqawlawniqey tunatyay'ta. ²⁰ Hak pan hinmaqa nātuyoy'ewakwtañwu. Noqw hak qa māvāqat, nōsqa qa put akw tuyoy'ewayhtiñwu.

A Woman's Faith
(Mr 7.24-30)

²¹ Pahsat pu Jesus pañqw ahpiynihqe, Tyre-nikañw, pu Sidon pumuy amuqlavohaqamii. ²² Noqw meh, hak Canaan-tutskwat añqw wuhti pañqw yámakqe, put aw tsa'lawhqe aw pañqawu: Um okiw nuy ókwatuwni, Tutuyqawhqa, David Tiata! Okiw iti māna nukpan-hikwsit akw tuyqawiwtage okiwhinta. ²³ Noqw Jesus put aw qa ñas'ew hiñqawu. Noqw put aw nānatuwnayaqam put awyāqe, aw óqaltotiqe pañqawu: Put ahpiy hōnaa; taq pam panis itamuñk tsa'tinuma. ²⁴ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay nu Israel-sinmuy amumi-sa ayatiwa. Puma pi kanelmuy amún haqami hiniwhtotiq'ō. ²⁵ Pahsat pu wuhti put awniñqe, aw naokiwhitqe, pañqawu: Tutuyqawhqa, okiw inumi unañwtavii. ²⁶ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pas hapi hak tsātsakwmuy nōsiwhqamuy nawhkik, put popkotuy amumi maspaniqw, pam qa súanta. ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pas antsaa, Tutuyqawhqa, noqw pi popkot moñwímuy nōnōspiyamuy añqw hihta piñput lōhōhōtaqat nōnovañwu. ²⁸ Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is uti um hak wuhti! pas uhtuptsiwni qāōwiewa; pay uñ hin nāwaknaqw uñem pantani. Noqw put tiat pay pahsat qalaptu.

Jesus Heals Many People

²⁹ Pu Jesus pañqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat Galileet ep ahoy pitu; nihqe tsomomiqni-hqe pepeq qatuptu. ³⁰ Noqw sinom qa'an'ewakw hintaqam hakimuy qayaktaqamuy, qapostalyaqamuy, qayuaátotaqamuy, qapasíwyuñqamuy, pu kaysiwhqamuy tūtuyyaqamuy put aw tsamvaya; nihqe pumuy Jesus atpipo o'ya; noqw pam pumuy qalaptisina. ³¹ Noqw sinom pas kātayuuñwa, imuy qayuaátotaqam yuaaykuyaq'ō, pu qapasíwyuñqam qalaptuyaq'ō, qayaktaqam nankwusaq'ō, pu qapostalyaqam tālawnaq'ō; nihqe puma God Israel-sinmuy Tutuyqawhqayamuy pas hihtatota.

Jesus Feeds the Four Thousand
(Mr 8.1-10)

³² Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy nāmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Pas nu sinmuy ókwatuwa, puma pu' pāyis talqat añ inumumyaq, nōsiwhqam sūlawhtiq'ō. Noqw soon nu pumuy qa óyiwuyñqamuy hōnani; taq nāp hisat sen puma kiy qa añ ókit māmāñuani. ³³ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw pañqawu: Kurs pi itam haqam amuptsiwtatqat pōlavikit tuiyani? Pi itam qayēsiwhpuveya. Pas ka itam soon imuy qa'an'ewakw hintaqamuy sinmuy óynayani. ³⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuuñwa? Noqw puma pañqawu: Tsáñee, pu piw hīkikwmuy pāvakiwhtuy. Noqw puma pay hiñsayhohyamu. ³⁵ Noqw sinom tutskwawa yevsaniqat pam amumi pañqawu. ³⁶ Nit pu pam tsañe pōlavikit ómahta, pu pāvakiwhtuy; nit put ep God aw hahlayhtit, yōñoyhtat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' put o'ya. ³⁷ Noqw sohsoyam nōnōsaqe óōya. Noqw puma akwsiniqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput añ opomnaya. ³⁸ Noqw nōnōsaqam nālōp sōmorit pahsa' tahtaqtia, pu momoyam tsātsakwmuy amumum nāto piwu. ³⁹ Pu pam sinmuy añqe' hōnat, pākihut aqw pakit, Magdala-kitsókit qalavaq pitu.

16

The Demand for a Miracle
(Mr 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ Noqw hakim Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum ókihqe, Jesus aw tuwan-tota; pam óveqatsit añqw kātatayhpiñ hihta tuaw'i'taqat pumuy amumi mahtaknaniqat aw ó'qalya. ² Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma tapkiq w pañqawñwu: Kurs qāvo kwañwqatni, óviypi tokpela pālañwpu, kitotañwu. ³ Pu talavay uma pañqawñwu: Kurs pu' hin sōniwni, óviypi tokpela pālañpu, piw añqe' himu ohpokiwa. Uma nawip'ew

hinyuñqamu, pay as uma tokpelat pitsáñwayat māmatsyañwunikañw, uma soon qatsi haqe' qalawmaqat hihta tuawi'taqat māmatsyani. ⁴ Is uma pu' qatsivaptsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu! Uma kātatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nikañw uma soon kātatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kātatayhpit aw uma yórikyani. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. Noqw pam pañqaw nakwsuqe ahpiy'o.

The Yeast of the Pharisees and Sadducees
(Mr 8.14-21)

⁵ Noqw put aw nānatuwnayaqam wuhkovatuphat ayoqwat nōñak-wiskañw, kurs puma nitkay suhtokya. ⁶ Noqw pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotini. ⁷ Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqawa: Itam itahnitkay qa kivayaqw, öviy itamumi pañqawu. ⁸ Noqw Jesus put navotqe, amumi pañqawu: Is okiw uma öwituptionsiwni'yuñqamu. Ya uma hinoqw qa nitka'vayaqey nānami yuaatota? ⁹ Ya uma nāt pas qa mātsi'yuñwa? Ura nu tsivot pōlavikit tsivot-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsinwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pas qa ñas'ew put u'ni'yuñwa? ¹⁰ Pu ura piw nu tsañe' pōlavikit nālōp sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsinwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pay put suhtokya? ¹¹ Noqw ya uma hinoqw qa māmatsya? Nu qa pōlavikit umumi yuaata. Uma Pharisee-sinmuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotinaqat nu kita. ¹² Pahsat pu puma māmatsyaqw, kurs pam qa pōlavikit pēkeniyat pañqawht, kurs puma Pharisee-sinmuy tutuqayhpiyamuy ep nāmi tunatyaltotinaqat amumi lavayhti.

Peter's Declaration about Jesus
(Mr 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³ Pu Jesus Caesarea Philippi ahayhpo pítuhqe, put aw nānatuwnayaqamuy tüviñtaqe, amumi pañqawu: Ya nu' Sinot Tiat hákiynihqat sinom pañqaqwa? ¹⁴ Noqw puma aw pañqaqwa: Um yaw kūyit akw tütuvoylalahqat John-nihqat haqawat pañqaqwa; noqw haqawatuyniqw yaw um Elias; pu pētuyniqw yaw um Jeremias, sen pay yaw um suhka Tutuyqawhqat lavay'ayaata. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu' hak'i? ¹⁶ Noqw Simon Peter lavayhti, put aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa, God qátuhqat Tiata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhti, put aw pañqawu: Pas um Simon Jonat tiat hahlayhpit ep'e; pi qa hak sino ümi it mātakta; pi Ina öveqatsit ep qatuhqa pam hapi uñ put āawna. ¹⁸ Um hapi Peter. Noqw nu isinomuy tsovalat, it pikaqlōt ep soñawnen pumuy akw nēñiem kītani. ¹⁹ Noqw nu' hapi öveqatsit añqw moñwtunatyat aw hōtahpit ümi öyani; noqw um yep qatsit ep hihta hakiy aw uhtaqw, pam öveqatsit put aw uhtsiltimantani; pu um yep qatsit ep hihta hu'wanaqw, pam öveqatsit ep hu'waniwni. ²⁰ Pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy pās mēwaqe, pam hapi Jesus Christ-nihqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death
(Mr 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

²¹ Pahpiy pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy hihta hiniwhitiniqat awintivaqe, amumi pañqawu: Itam Jerusalem aqwyaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yam-niqw, pu tutavot tütutuqaynayaqam nuy ñuayat, okiwsahsanyat, nuy nīñayani. Noqw ahpiy päyis talq nu ahoy tátayni. ²² Pahsat pu Peter put ñuat, qōhqōyaqe aw pañqawu: Soon pantani, Tutuyqawhqat. Soon um pantsaniwni. ²³ Noqw pam namtōkt, Peter aw pañqawu: Yupa ayohaqamii, Satan; um inumi sus'itsi. Um qa God tunatyayat yuaata, nikañw sinmuy tunatyamuy. ²⁴ Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nātatamtat, nahoylehtsiy kwusut, inuñkmantani. ²⁵ Taq qatsiy kakhawnaqa put kwayhni; pu itunatyay öviy qatsiy kwayhqa put tūwani. ²⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, pas nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvasni? Hal ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ²⁷ Pi nu Sinot Tiat nat Inay tālawñwayat pasiwkañw, ihoñviaymuy tsamkañw pītuni; nen pahsat pu nu sohsokmuy sinmuy hin tumaltotaqat pan amumi ahoytani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Soon pas hisat nu' Sinot Tiat imoñwtunatyay yankañw pītuni. Noqw ima yep hoñqam haqawat nāt mokiwyu qa aw öke', puma put aw yórikyani.

17

The Transfiguration
(Mr 9.2-13; Lk 9.28-36)

¹ Noqw ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James-nit, pu put tupkoyat John pumuy tsmakñw, haqami wupatukwit aqw puma yayva. Noqw pumuy pepeq nánaltyaqe, ² Pumuy táyunqw, pam alónti; noqw pas put taywaat táwat an tálawnway'va; pu yuwsiat tálat an qótsati. ³ Noqw meh, pepeq Moses Elias amum pumuy amumi mátaqtique, put amum yuaata. ⁴ Noqw Peter lavayhtique, Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam lolma. Uñ pan nāwaknaniqw, itam yepeq payhkomuy kistotani, sukw ūnemnit, pu sukwat Moses énemnit, pu sukwat Elias énem'i. ⁵ Noqw pam nāt yuaataqw, meh, pi ōmaw suyan talqa pumuy nākwapna; noqw hakiy tōnaat ōmawuy añqaww pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; pas nu put hahlayhti. Uma aw tūqayyuñw. ⁶ Noqw put aw nānatuwnayaqam put nanaptaqe, tayway akw tutskwami yēvaya, pas tsātsawnaqe ōviy'o. ⁷ Noqw Jesus amumini-hqe, amumi toñokt, pañqawu: Huvam hoñvaa; uma qa tsawiniwyuñw. ⁸ Noqw puma kwuhpukyāt, añqe' yōrikyaqe, pay qa hakiy tutwa, pay Jesus-saa. ⁹ Noqw puma tūkwiñaqw hanwisq, Jesus pumuy mēwage, amumi pañqawu: Uma hapi hin yōrikyaqe qa hakiy āawnayani, hisat nu' Sinot Tiat mokiwyu añw ahoy tātayniqat pahsavoo. ¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam put tūviñtotaqe, aw pañqawu: Ya hintaqw ōviy tutavot tutuqaynayaqam Elias mohti pītuniqat pañqawu? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtique, pumuy amumi pañqawu: Pay antsa Elias pas suyan mohti pītuni; nen sohsok hihta haqe' hintaniqat aw antsantani. ¹² Noqw nu umumi pañqawu: Pay Elias pitu; noqw puma put qa māmatsyaqe, pas tunatyay an put hintsatsna. Noqw pan hapi nu' Sinot Tiat piw pumuy amuhpiy okiwsaniwñi. ¹³ Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam māmatsyaqw, kurs pam kūyit akw tūtuwoylalawñuqat John pumuy amumi lavayhti.

Jesus Heals a Boy with a Demon
(Mr 9.14-29; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw puma sinmuy amumi ōkiqw, hak Jesus aw pītuhqe, aw tamōtswunuptut, pañqawu: ¹⁵ Tutuyqawhqa, um as okiw itiy ōkwatuwñi; taq pam okiw homimitutuyhqe okiwhinta; nihqe pam piép qōhit aqw posñw, pu pāmiq'a. ¹⁶ Noqw nu as ūmi nānatuwnayaqamuy amumi put wikaqw, puma kurs hin put powatotani. ¹⁷ Pahsat pu Jesus lavayhtique pañqawu: Is ohi uma qatuptsiwni'yuñqamu, nukushinyuñqamu, pu' qatsivaptsiwyuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawñi? Pew wikyaa. ¹⁸ Noqw Jesus nukpanhikwsit mēwa; noqw pam put añw yamakq, tiyo pahsat pay powalti. ¹⁹ Pahsat pu Jesus aw nānatuwnayaqam pay nánaltyakñw put aw ōkihqe, aw pañqawu: Ya hintaqw ōviy itam kurs hin put hōroknayani? ²⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ispi uma qa tuptsiwni'yuñqee; pi nu umumi pas antsa pañqawu: Kurs uma pay hihin tuptsiwni'uyñwe' (nāmahin pi as pam mustard-uyit sivosiyat an pay hihsayhoyaniqw) uma it tūkwit: Yañw ayo nahlakuu, aw kitotaqw, pam soon qa nahlakni. Pu qa himu yamuñem qa pasiwtani. ²¹ Nikañw hak qa napwalñi'kañw qa nāwakinkañw pas soon it yantaqat qalomáhiqwsit hakiy añw ayo hōroknani.

Jesus Speaks again about His Death
(Mr 9.30-32; Lk 9.43b-45)

²² Noqw nāt pumuy Galileet ep yesq Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy amumi mātaviwñi. ²³ Noqw puma nuy nīnayani; noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. Noqw puma it nanaptaqe, pas qahahlayhtoti.

Payment of the Temple Tax

²⁴ Noqw puma Capernaum ep ōkiqw, hakim God kīyat eñem siviwyu tsovalantotaqam Peter aw ōkihqe, aw pañqawu: Ya umuy tutuqaynaqa God kīyat aw sīvat ōoywaqat qa sīvima? ²⁵ Noqw pam pañqawu: As'a. Nit pam kimi pakiqw, Jesus pay mohti lavayhtique pañqawu: Simon, ya um hin it aw wūwa? Ya tūwaqatsit ep momñwit hakimuy amuñaqw tax ōmalalwa, pu nahpe sīvita? Ya sen nāp sinomuy amuñaqw put ōmalalwa? Sen pay hakimuy a'lōntuy amuñaqō'? ²⁶ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay a'lōntuy amuñaqō'. Noqw Jesus aw pañqawu: Noqw pay kurs sinomat qeniveya. ²⁷ Noqw pay itam pumuy qa unañwmoknaniqw, ōviy um wuhkovatuphat awnen, aqw huhuwphit tūvani; nen um hihtawat mohti hōrokne', nūani; nit tsañwtapne', añw hihsaqw sīvat tūwani; um put añw hōroknat, nēñem-nikañw pu inuñem momñwituy amumi sisvini.

18

*Who Is the Greatest?**(Mr 9.33-37; Lk 9.46-48)*

¹ Noqw ephaqam Jesus aw nánatunwayaqam put aw ökihqe, pañqaw: Ya hak öveqatsit añqw moñwtunatyat ep pas suspavanni? ² Noqw Jesus hakiy tsäkwahoyat wánwayhqe, put amuhsonmi tavi; ³ Nit pañqaw: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasye', tsätsakwmuy qa amuntote', soon öveqatsit añqw moñwtunatyat aw yuñni. ⁴ Paniqw hapi öviy haqam it tsäkwahoyat an qanāhihtataqa pam hapi öveqatsit añqw moñwtunatyat ep suspavanni. ⁵ Pu haqawa inatñwaniy añ yan tsäkw pās távihqa hapi nuy pās távini.

*Temptations to Sin**(Mr 9.42-48; Lk 17.1-2)*

⁶ Nikañw hapi hak haqam imuy tsätsakwmuy inumi tuptsiwni'yunqam hihtawat lasnaqw, put eñem pas is óhini? Pay pi tatam put kwapkaqe mata hāyiltiqw, pam wuhkovatuphat a'nō hötsit aqw paöymokq, pam put eñem lolmani. ⁷ Is ohi sinmuy amuñem'i, hakimuy hihihita akw lomavöhut añqw lasyaqamuy amuñem'i. Taq sinmuy lasnayaqam pas soon haqami peveltini. Nikañw pantsatsakaqamuy amuñem pas is óhini! ⁸ Paniqw hapi öviy kurs uhma, sen uhkuku un lasnaniqw, um put ayo tukut, nāñaqw ayo tūvani; pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hiki pi as um pās pasiwkañw, qōhit qa sūlawhtiñwuqat aqw tūviwni. ⁹ Pu kurs uhposi un lasnaniqw, um put ayo hōroknat, nāñaqw ayo tūvani. Pay pi um tatam sūk w pōsi'kañw qatsit aw pákini, hiki pi as um pās lōqmuy pōsi'kañw maskimi qōhit aqw tūviwni.

*The Parable of the Lost Sheep**(Lk 15.3-7)*

¹⁰ Uma tunatyaltote' qa hihtawat imuy tsätsakwmuy paysoqtotani; taq nu umumi pañqawni: Pumuy tuwalan'aymat Inay öveqatsit ep qátuhqat taywayat aw utsep tāyuñwa. ¹¹ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhotiqamuy ayo óyaniqe öviy pitu. ¹² Ya uma hin wūwantota? As kurs hak haqam tsivót-sikíp sunat kanelmuy pokmuy'taqw, suhka pumuy amuñaqw haqaminiqw, pam hinhtini? Pam pūmuywatuy mātapt, tsotsmomihagaminen, it haqaminihqat heptoni. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pam put tuwe', put ep pas hahlayhtini, imuy nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy qa haqami hiniwhotiqamuy amuhpenihqee. ¹⁴ Noqw pan hapi piw Umuna öveqatsit ep qátuhqa imuy tsätsakwmuy himuwat sūlawhtiniqat qa nāwakna.

A Brother Who Sins

¹⁵ Pu öviy kurs piw umún tuptsiwni'taqā hihta ep ūmi qaanhtiqw, um put awnen, pay umuy nālaniqw put öwihiniwhitipuyat aw pónaknani; noqw kurs pam ūmi tuqayvastaqw, pahsat hapi um put pay ahoy tuqaywvani. ¹⁶ Ason kurs pam ūmi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um sūk, sen lōqmuy wikkañw awni; noqw lōqmuy, sen payhkomuy tūqayyuñqw, pep hin lavayhtiwhqa pasiwtamantani. ¹⁷ Noqw kurs pam pumuy amumi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um inumi tuptsiwni'yunqamuy tsowawtaqw, pumuy put āawnani. Pu kurs pam pumuy amumi qa tuqayvaste', pam nawus ūmuyniqw qatuptsiwni'taqat antamantani, sen moñwit eñem sīvat ömalawhqat an'i.

Prohibiting and Permitting

¹⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma tūwaqatsit ep hihta somyaqw, pam öveqatsit ep sómiltimantani; pu uma tūwaqatsit ep hihta nahyaqw, pam öveqatsit ep nāhiwmantani. ¹⁹ Pu nu piw umumi pañqawni: Kurs uma lōyöm tūwaqatsit ep hihta öviy Inay aw tūviñtaniqey ep sun unañwtiqw, öveqatsit ep Ina umeñem put aw antsantamantani. ²⁰ Pi haqam lōyöm, sen pahyom inatñwaniy aw yankahkañw haqam tsowawtaqw, pep nu pumuy amumumni.

The Parable of the Unforgiving Servant

²¹ Pahsat pu Peter put awniñqe aw pañqaw: Tutuyqawhqa, kurs itupko inumi qa sūs qaanhtiqw, ya nu hihsakis put ep aw pōhikni? Sen tsañé'sikisi? ²² Noqw Jesus put aw pañqaw: Tsañé'sikisi nu hapi ūmi qa kita, pas payhp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip tsañé'sikisi, (tsañé'sikip pakwt tsañé'sikis navitañhtiqat pahsaa). ²³ Panta hapi. Öveqatsit añqw moñwtunatya hak moñwi tumal'aymuy amumi sīvat ep pohtaniqey nāwaknaqat anta. ²⁴ Niñqe pam put añ purivaqw, hak wūhak sōmorit sīvat put aw pōiwtaqa aw wikvaniwa. ²⁵ Noqw pay kurs pam hihta sisviniqw, pam huyiwniqat moñwiat pañqaw, pu nōmaata, pu timatu, pu sohsoy himu himuata, noqw pōiyat ep sisviwni. ²⁶ Noqw öviy tumal'aya put atpipo nātuvaqe, okiw aw naokiwtage pañqaw: Moñwi, pay um okiw inumi qa pas kānavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsoy sisvini. ²⁷ Pahsat pu moñwi put ökwatuwhqe

mátavi; nihqe sohsok pöiyat ayo yuku. ²⁸ Noqw pay pam tumal'aya pañqw yamakt, sukw tumalsuñway put aw sunat sivat pöiwtaqat tuwa; nihqe pam put tönhpe ñuat, aw pañqawu: Um inumi pöiwtaqey sisvini. ²⁹ Noqw put tumalsuñwaat put kukmiq nātuvaqe, put aw naokiwtage pañqawu: Pay um qa pas okiw inumi kánavotitaqw, pay nu soon ümi qa sohsok sisvini. ³⁰ Noqw pam qa nakwhaqe, put sivikimi tūva, hisat pöiy sisviniqat pahsavoo. ³¹ Noqw öviy put tumalsuñwamat hin hiniwhitiqat aw yórikyaqe, pas qa hahlayhtoti; nihqe moñwiw aw ökihqe, sohsok put áawnaya. ³² Pahsat pu moñwiat tumal'ayay wáñwayhqe, aw pañqawu: Is ohi um hak nukpantumal'aya, um inumi pan nāwaknaqw, öviy nu sohsok uhpöiy uhpüy ayo yuku. ³³ Noqw puyaw nu uñ hin ökwatuwhq, soon um tuwat qa pan uhtumalsuñway ökwatuwni? ³⁴ Noqw moñwi pas itsivutiqe, hakiy okiwsanyañwuqamuy amumi put mátavi, pas hisat put aw pöiwtaqey sohsok put aw sisviniqat pahsavoo. ³⁵ Noqw kurs umún tuptsiwni'taqa umuhpewi qaanhitiqw, uma umuh'unaññaqw qa aw pöhikyaqw, pay öveqatsit ep Ina piw tuwat umuy pan hintsanni.

19

Jesus Teaches about Divorce (Mr 10.1-12)

¹ Noqw Jesus yan yuaataqe yukut, Galileet añqw ahpiynihqe, Jordan yupqöymi Judeat qalavoq pitu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam pumuy pepeq qalaptisina. ³ Noqw Pharisee-sinom nuhtum put aw ökihqe, put unahepyaqe aw pañqaqwa: Ya táqa pay nāphihta ep nōmay mātapniqw pam súanta? ⁴ Noqw pam lavayhtiye amumi pañqawu: Ya uma it añ qa tuñwaya: Ura God yayhniwhqat epeq pumuy yúkuhqe, pumuy táqat-nit pu wuhtit yuku, it'a? ⁵ Nihqe pumuy yúkuhqe pañqawu: Yantaqw hapi öviy táqa nay, pu yuy pumuy mēapt, nōmay aw hūrstimantani; noqw puma sūka tókomantani. ⁶ Panta hapiniqw, öviy puma pāpu qa lōyömnit, sūka tókoniwhitiñwu. Paniqw öviy God hihta namitskaqw, qa hak put nāhoy távini. ⁷ Noqw puma put aw pañqaqwa: Noqw hinoqw pantaqw hak nāmataviwuy pēnat, pu nōmay nahpiy lālaymantaniqat Moses tutapta? ⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ispi uma anahaat unañway'yuñqw öviy pay hak nōmay mātapmantaniqat Moses umuy hu'wana. Nikañw pas as yayhniwhqat añqw qa panta. ⁹ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Táqa nōmay qa hintsakq, put mātave', piw sukw amum qatupte', tokot üuyñwu; pu wuhtit mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot üuyñwu. ¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam aw pañqaqwa: Kurs táqat pu nōmayat amuñem pan hintaniqw, pay kurs ka qa nōmataniqw pam pay lolmani. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay qa sohsoyam tahtaqt namituyqawi'yuñwa; nihqe öviy kurs hin it tutavot kwusuyani. Noqw God pētuy-sa öqalmaqaqw öviy puma namituyqawi'yuñwa. ¹² Pi haqawat nōmaqtsit aw qa pasiwyuñqam pay pas pankahkañw tihtiwy; noqw haqawat panyuñqam pay sinmuy amuhpiy pan yukiltoti; pu haqawat pas pay öveqatsit añqw moñwtunatyat tunatyawyuñqey öviy qa nōmatota. Haqawa it añ hinmaniqā nam panhtii.

Jesus Blesses Little Children (Mr 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³ Pahsat pu hakim put aw tsātsakwmuy tsamvaya, pam pumuy amumi may akw toñokt nāwaknaniqat öviy'o. Noqw put aw nānatuwnayaqam pumuy mēwaya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani; uma qa mēwantotani; pi panyuñqam hapi öveqatsit añqw moñwtunatyat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi matyawht, pañqw ahpiy'o.

The Rich Young Man (Mr 10.17-31; Lk 18.18-30)

¹⁶ Noqw pahsat pu hak tiyo Jesus aw pituhqe, aw pañqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta lolmat hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, pas sūkaa, i' God. Noqw pay pi um qatsit aw pákinik, um hin tutaptiwhqat añ hinmani. ¹⁸ Noqw pam put aw pañqawu: Hihtawata? Noqw Jesus pañqawu: Um hakiy qa nīnani, um qa nāp úhimuy tokot qa sokoptani; um hihta qa üuyini, um hakiy hihta qa atsátoynani; ¹⁹ Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani; pu um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁰ Noqw pam Jesus aw pañqawu: Pay nu itsákoq añqaw pan tutavot sohsok añ hinma. Noqw ya nu haqam hihta nāt qaanhiti? ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi um pas pasiwtanigey nāwakne', um ahpiynen, hihta úhimuy huyahtani; nen añ ökiwyaqamuy put huytani; nen um öveqatsit ep hihta nukñwat himuy'tani; nit um añqwnen inuñkni. ²² Noqw pam put navotqe qahahlaykañw ahpiy'o, pam hihta nihti'taqe öviy'o. ²³ Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas kahaksino öveqatsit

añqw moñwtunatyat aw pákiniqw eñem qa түvosi. ²⁴ Noqw nu nāt piw umumi pañqawni: Pay himu pohko pōlay'taqá tsakomostat añ pórokput añ yámakniniqw, pam pay qa pas qa түvosi. Noqw pay kahaksino òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákiniqw, pam put eñem pas qa түvosi. ²⁵ Noqw put aw nánatunwayaqam put nanaptaqe, hin kurs wūwayaqe pañqawna: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakiwtani? ²⁶ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay i' sinmuyniqw kurs hin pasiwtani; nikañw pay God-niqw sohsok himu pasiwta. ²⁷ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta mātapyat, unċ nankwusa; noqw itam panhtotiqw, itamuñem hintani? ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat qatsit nātoniqat aw pituqw, Nu' Sinot Tiat kaptsi'tiwkañw imoñw'atsveway ep qátuni. Noqw pep pu' uma inuñċ hinnumyayam piw tuwat pakwt lōq sihkay'taqat moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lōq sihkay'tasikivo sinoiwtagamuy amumi moñw'iwyuñw. ²⁹ Hak haqam inatñwaniy òviy sinomuy, sen nāp himuy hihta tatamhtat, yep qatsit ep tsivót-sikíp sunat aw hóyokiwtaqat òmahtani, sen pam kiy tatamhtani, sen pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuyu, sen nay pu yuy, sen nōmay pu timuy, sen pāvasayu. Pu qatsit nātoniqat ep pam qatsit qaso'taqat makiwni. ³⁰ Nikañw kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñkyani, pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

20

The Workers in the Vineyard

¹ Pi òveqatsit añqw moñwtunatyá hak tāqa ovauiy'taqat anta. Pam hak suits talavay tumal'aymuy wániwayi. ² Noqw puma sūkw yālit òviy tapkinayaniqey hu'wayaqw, pam ovauiy aw pumuy ayata. ³ Noqw wukotōñvaqw, i' ūyi'taqá haqe' waynumkañw, hakimuy piw tuwa. Puma huhyankive hoñnumya qahintsatskaqee. ⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay uma iovauiy awyani. Noqw pay ason hin súantaqw, nu pan umumi sisvini. Noqw puma awya. ⁵ Noqw tāwanasaptiqw, pu tāwat atvelpetiqw, pam añqe' nakwsuqe piw anhti. ⁶ Noqw pu kanel'òkisat, piw pam huhyankiminihqe, piw hakimuy tahtaqtuy tuwa, ep hoñnumyaq'ò, nihqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw paysoq tēvep hoñnumya? ⁷ Pu suhka aw pañqawu: Ispi qa hak itamuy tumal'ayhtaq'ò. Noqw pam amumi pañqawu: Uma turs piw iovauiy awyani, amumi kita. ⁸ Noqw pu tapkiqw, ovauiy'taqá tumalmoñwiy aw pañqawu: Um tumalay'yuñqamuy wáñwayni; nen pumuy amumi sisvini. Um nuhtuñċ òkihqamuy añqw hoyoyoykukañw, mohtimaqat aqw yúkuni. ⁹ Noqw ima pas pay tumalqe'totiniqw òkihqamuy amumi suskomuy yālit sisvi. ¹⁰ Nikañw mohti òkihqam puma wūhaq òmahtotaniqey wūwaya; nit puma pay amún sohsoyam suskomuy yālit òmahtota. ¹¹ Noqw puma ahsatiy òmahtotaqe, ūyi'taqat aw qa tsúyak-unañway hiñqawqae, ¹² Pañqawna: Ima nuhtuñċ òkihqam panis sūs tāwat qōñilitiqat añ tumaltota; noqw itam tēvep tumalay'yuñwa, pu itam utuhuut kánapta. Noqw um um itamumi sisvi. ¹³ Noqw pam sukwat aw pañqawu: Ikwátsi, pay nu qa hin qasuanti. Ya um qa sūkw yālit òviy tumaltaniqey inumum pan yuku? ¹⁴ Taa, uh'ahsatiy um yawkañw nimani. Pay nu sohsokmuy umumi sun sisviniqey nāwakna, umuy tēvep tumalay'yuñqamuy-nikañw pu imuy nuhtuñċ òkihqamuy píwu. ¹⁵ Ya nu hihta nāp isivay hintsanniqey nāwakne' panhtiniqw, pam qasuanta? Ya nuy qa unañwawniqw, òviy um inumi qa kwanwátayta? ¹⁶ Noqw òviy nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñktotini. Pi kaysiwhqam as wáñwayniwya, nikañw hikiyom namorstiwyá.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mr 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷ Noqw pumuy Jerusalem aqwayaqw, Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatunwayaqamuy nanaltayaqw, amumi pañqawu: ¹⁸ Meh, itam Jerusalem hapi aqwaya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqamuy amumi noiwni; noqw puma nuy nīnayaniqey pasiwnayani. ¹⁹ Pu nuy qa-Jew-sinmuy amumi noayaqw, puma inumi tututsiwyani; nuy wuvahtotani; pu nahoylehtsit aw nuy muayani. Nikañw pāyis talq nu ahoy tātayni.

A Mother's Request

(Mr 10.35-45)

²⁰ Noqw pahsat pu Zebedeet timat yuy amum Jesus aw pitu. Noqw yuam put pas hihtatakañw aw okiwlauw, hihta tuñlay'kañwo. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hihta nāwakna? Noqw pam put aw pañqawu: Ason um uhmoñwqeniy ep qatuptuqw, as imuy itimuy amuñaqw haqawa uhpwtvayqe qátuniqw, pu suhkawa uhsuyvayqe qátuniqat um itamuy hu'wani. ²² Noqw Jesus tñyotuy amumi pañqawu: Uma hihta òviy tüviñlawhqeý qa māt'si'ta. Ya pay uma nuy kánavotpit añqw yúkuniqat añqw yúkuniqey suhta'q'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe òviy'o? Noqw puma put aw pañqawu: Owí, pay itam suhta'q'ewa. ²³ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kánavotpit

añqw yúkuniqat uma as soon qa yúkuni; piw nuy hin tuvoylaiwtaqat pan uma tuvoylatiwni. Nikañw pay nu hakiy iputvaqe, sen isuyvaqe qátuniqat pañqawniqey aw qa tutuyqawi. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwhq pam pumuy amumi noiwni. ²⁴ Noqw ima pakwtñihqam put nanaptaqe, pumuy nātupkomuy amumi qa yan unañwtoti. ²⁵ Noqw Jesus pumuy nāmi wāñwayhqe, amumi pañqawu: Uma navoti'yūñqw imuy qa-Jew-sinmuy moñwimat pumuy amumi tutuyqawya, noqw pavansinom òqalay pumuy nanvotnatiwisa. ²⁶ Nikañw uma hapi qa panyuñwni. Pay umuñaqw haqawa pas pāvanniqey nāwaknaqa umuy nawus tumalay'tani. ²⁷ Pu uma haqawa sustutuyqawniqey nāwaknaqa nawus piw sohsokmuy tūwiamni. ²⁸ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe òviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtaphiqe òviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iqatsiy táve', pumuy ayo òyanique òviy'o.

Jesus Heals Two Blind Men

(Mr 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Noqw pumuy Jerichot añqw ahpiyyaqw, qaan'ewakw hintaqam sinom Jesus añkya. ³⁰ Noqw meh, lōyōm qapostalqat tāqat pōqlave qatukañw, Jesus añqe'niqw navotqe, tsa'lawhqe pañqawu: Is okiw itamuy òkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³¹ Noqw sinom pumuy mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat amumi pañqawu. Noqw pahsat pu puma pas pāpu a'nō pañqawu: Is okiw itamuy òkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³² Noqw Jesus pep wunuptut, pumuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanniqat uma nāwakna? ³³ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw itahposiy tālawnani. ³⁴ Pu Jesus pumuy òkwatuwhqe, pumuy pōsiyamuy aw hintsana; noqw pahsat pay pumuy pōsiam tālawwa; noqw puma put añki.

21

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mr 11.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem aw hayiñwnayaqe, Olive-tsomot aw òki, Bethphage-kitsókit aw'i. Noqw Jesus lōqmuy put aw nānatuwnaqamuy ayataqe, ² Amumi pañqawu: Uma umuyveve kitsókit awnen; uma pep mōrot som'iwtaqw tiyat ámumñihqat tūwani. Uma pumuy ñaht, añqw inumi wikni. ³ Pu ason kurs hak umumi hiñqawhqe, uma aw pañqawu: Tutuyqawhqa imuy nāwakna, kítani; noqw pahsat pay pam pumuy añqw lālayni. ⁴ Yan Tutuyqawhqt lavay'ayaat hin lavayhtiqt aw antsaniwa; ura pam pañqawu: ⁵ Uma Sion ep sinmuy áawnayani: Meh, umuhmoñwi añqw umumii, okiw'unañway'kañw mōrot akw tsokiwma, morohyat akw'a. ⁶ Noqw put aw nānatuwnaqam ahpiynihqe, Jesus hin amumi lavayhtiqt anhti; ⁷ Nihqe mōrot wikva, pu morohyata. Noqw sinom yuwsiy amutsmi ahpata; noqw Jesus aqw wūvi. ⁸ Noqw sinom pas qaan'ewakw hintaqam pōnawit yuwsiy ahpata; pu pētu himutsofskit nantaqayat tsaqhayaqe pōnawit o'ya. ⁹ Noqw ima mohti'wisqam amuñkyaqamuy amumum tsa'tiwiwqe pañqawwisa: Òqawmañwu, David tiat! Uma Tutuyqawhqt natiñwaniyat añ pitutoqat pas hihtatotani. Nam God Sus'oveqñihqa put òqalaal! ¹⁰ Noqw pam Jerusalem ep pituqw, kīve sinom hin mowawaykuqe pañqawu: Ya pam hak'i? ¹¹ Noqw sinom pañqawu: I' Tutuyqawhqt lavay'ayaata, Jesus, Galileet ep Nazareth añq'ò.

Jesus Goes to the Temple

(Mr 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹² Noqw pu Jesus God kiyat aw pituhqe, ep ihpove huhyaqamuy, pu hihta tuh-tuy'yaqamuy sohsokmuy pañqw tusoqlalayi, nit sīvat nāhoyñwantotaqamuy huhyanpiya-muy takumna, pu hōwihituy huhyaqamuy atsveyamuy éñañ'a; ¹³ Nihqe amumi pañqawu: Ura Tutuyqawhqt lavay'ayaat put eñem yan pēna: Iki nāwakinpikihu yan tūñwantiwni. Noqw tuwat soq uma put uuyiñwtuy kivatoyñaya. ¹⁴ Noqw hakim qa-postalyaqam, pu qayaktaqam God kiyat ep put aw òki, noqw pam pumuy qalaptisina. ¹⁵ Noqw tsāsayom God kiyat ep saāataqe, pañqawu: Òqawmañwu, David Tiat! Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu tutavot tutuqayñayaqam it nanapta. Pu puma pas nāp yórikya Jesus kātutmalat hintsakq'ò; nikañw tuwat a'nō itsivutotiqe, ¹⁶ Jesus aw pañqawu: Ya um imuy hiñqawwaw qa navota? Noqw pam amumi pañqawu: As'a. Noqw ya uma it tutuvenit qa hisat añ tuñwāya: Um titipostuy, pu yōyōñyaqamuy moayamuy ahpiy pas suyan tayawintiwni, it añ'a? ¹⁷ Pu pam pumuy mātapt, kitsókit Bethany awñihqe, pep talōñna.

Jesus Curses the Fig Tree

(Mr 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Noqw talavay pam ahoy kīminikañw, tsōnmoki. ¹⁹ Nit pam pōhut qalave nōnvospaltsokit tūwahge, aw last, qa hihta ep tuwa, pay nahpit-saa, nihqe aw pañqawu: Pay um pas yahpiy qa hisat sipalay'vani, kita. Noqw pahsat pay nōnvospaltsoki lāki. ²⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam put tutwaqe, kātayuhqe pañqawa: Is uti! Nōnvospaltsoki sūlaki. ²¹ Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma qapēvewnayakahkañw qa wiwsiye' nuy nōnvospaltsokit hintsanqat uma piw pan hintsak-wisni. Hiki put epnihqe hōyokput uma hintsak-wisni. Uma it tūkwit nahlake' wuhkovatuphamiq tūwiwniqat aw pañqawaqaw, pam kurs hin qa panhtini. ²² Pu uma qapēvewni'kahkañw Inay aw hihta ōviy tūviñtote', soon qa put makiwyani.

The Question about Jesus' Authority
(Mr 11.27-33; Lk 20.1-8)

²³ Noqw pam God kīyat aw pākihqe, sinmuy tutuqaynaqw, ima God awwat mohpeq momñwit, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yat put aw ōkihqe, aw pañqawa: Ya um hihta ōqalat aw yankañw iit hintsaki? Hak uñ it ōqalat maqa? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sukw hihta tūviñtani; noqw kurs uma nuy put āawnayaqaw, nu tuwat hihta ōqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani. ²⁵ Ura John kūyit akw tūtuvoylalawu. Pam pantsakniqey haqaqaw makiwa? sen ōveqatsit añqō'? sen sinmuy amuñaqō'? Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqawa: Ya sen itam Oñaq'ō, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqw uma put aw qa tūtuptsiwa? ²⁶ Ya sen itam sinmuy amuñaq'ō kitotani? Nikañw itam sinmuy mamqasya. Pi sinom sohsoyam John Tutuyqawhqat lavay'ayaatnihqat pan mātsi'yuñwa. ²⁷ Noqw puma lavayhtotiqe Jesus aw pañqawa: Kurs itam hin pañqawani; noqw pam umumi pañqawu: Pay nu ōviy piw soon hihta ōqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani.

The Parable of the Two Sons

²⁸ Noqw ya uma hin wūwantota? Hak tāqa lōqmuy tiyotimuy'ta; nihqe pam mohti'maqat awnihqe aw pañqawu: Itii, um pu' iovauiy ep tumalay'tani. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Sōoni, kitat, pay hihsavoniqw wuwniy alōntaqe aw haqamii. ³⁰ Pu pam añknihqat awnihqe aw piw ān lavayhti. Noqw pam hu'waqe nay aw pañqawu: Nu awni, itanaa, kitat pay qa aw'i. ³¹ Noqw ya ūmuyniqw imuy lōqmuy amuñaqw himuwa nay tunatyayat anhti? Noqw puma aw pañqawa: Pay mohti'maqa. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Ima moñwit eñem sīvat ōmalalwaqam, pu tokoy huhyaqam momoyam umuyeyve pay God moñwtunatyayat aw yuñta. ³² Pi John sūantaqat pōhut umuy āawnaniqe umumi pituqw uma put aw qa tūtuptsiwa; noqw añwu pi moñwit eñem sīvat ōmalalwaqam, pu tokoy huhyaqam put aw tūtuptsiwa. Noqw as uma aw yōrikyat umuhtunatyayat añqw qa lasya, uma as aw tūtuptsiwani'kañwo.

The Parable of the Tenants in the Vineyard
(Mr 12.1-12; Lk 20.9-19)

³³ Huvam inumi tuqayvastotaa. Noqw nu umuy tūwutsit āawnani. Hak tāqa ōvat uyht, put aw nōyaka, nit haqam ōvat pālayat yuykuyaniqat eñem qōlōtat, tuwalankihut kita; nit ūyit tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, yāvoqhaqamii. ³⁴ Pu ōviy kwañwtinisavotiqw pam tumal'aymuy ūyit tumalay'yuñqamuy amumi hōna, aniwnit ōmahtotaniqat ōviy'ō. ³⁵ Noqw ūyit tumalay'yuñqam put ayamuyatuy ūnahtotaqe, sukwat wuwahtota, pu sukwat nīnaya, pu sukwat tatatupya. ³⁶ Pu piw pam pētuy tumal'aymuy mohti aqwayaqamuy amuhpenihqe hōyokiwtaqamuy amumi ayata. Noqw puma pumuy mohti' ōkihqamuy amūn hintsatsna. ³⁷ Pahsat pu pam nuhtuñk pas tiy pumuy amumiq tavi pañqawhqe: Puma pay itiy soon qa kaptsi'totani, yan wūwaqee. ³⁸ Noqw soq ūyit tumalay'yuñqam tiyat tutwaqe nānami pañqawa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani, nen itam hihta himuyat himhtotani, kitota. ³⁹ Nihqe puma put ūayyat, ovauiyit añqw qalavo tūvayat, nīnaya. ⁴⁰ Taay, noqw ya ōvat ūyitaqa pite', ūyit tumalay'yuñqamuy hintsanni? ⁴¹ Noqw puma put aw pañqawa: Soon qa pam pumuy qahopihtuy qōyani, nit pas pētuy tumal'ayhtani; noqw puma put kwañwtiqw put aw kiwismantani, kitota. ⁴² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat it tutuvenit añ tuñwāya? Owa kīlalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti. Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuyniqw kātatahpi, it'a? ⁴³ Yaniqw ōviy nu umumi pañqawni: God moñwtunatyat amuñaqw nawhkiwhit, pu hihtuywatuy sinmuy amumi noñwi. Noqw puma hapi moñwtunatyat ep sinoiwyuñqamuy amūn hinwisni. ⁴⁴ Noqw it owat ep posqa hapi yōñoyhtimantani; nikañw ason pam owa hakiy aw pohse' put pās tostani. ⁴⁵ Noqw God awwat mohpeq momñwit, pu Pharisee-sinom, puma put lavayiyat aw tūqayyuhqe māmatsyaqaw, kurs pay pam pumuy yuaata. ⁴⁶ Nihqe puma as put ūayaniqey unañwtotit, piw sinmuy maqastoti, pūmuyniqw pam Tutuyqawhqat lavay'ayaatniqw ōviy'ō.

22

*The Parable of the Wedding Feast
(Lk 14.15-24)*

¹ Noqw Jesus tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: ² Oveqatsit añqw moñwtunatya hakiy moñwit tiat nāaptsinaqw eñem nōvatiwhqat anta. ³ Put naat nōviwhqat aw tūtsamiwyuñqamuy wāñwayyanīqat ñviy ayamuy añqe' ayata. Noqw tūtsamiwyuñqamuy awyaniqey qa nānawakna. ⁴ Pahsat pu piw pam pētuy tumal'aymuy ayataqe amumi pañqawu: Uma tūtsamiwyuñqamuy amumi pañqawani: Taay, nōva pās yukilti; nu iwakaskvokmuy, pu iwakashoyumuy wi'yūñqamuy qōya; noqw shosoy himu pās yukiwta. Uma nāaptsinaqat ep nōviwhqat awyani. ⁵ Noqw puma put paysoqtotaqe, haqe' nankwusa, suhka pāsaw aw'i, pu suhka huhyanpiy aw'i. ⁶ Noqw pētū tumal'aymuyatuy ñuhatotat, pumuy okiwasnat, qōqya. ⁷ Noqw moñwi put navotqe itsivuti; nihqe pumuy amumi solāwamuy ayataqw, puma tumal'aymuyatuy qōqyaqamuy tuwat qōqya; nit kitsókiyamuy taqtsokya. ⁸ Noqw pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Pas nāaptsiniwhqat ep nōviwhqat pās yukiwta; noqw kurs tūtsamiwyaqam qahopitu. Noqw ñviy soon pumuy amuñaqw haqawa nōviwhqat añqw nōsni. ⁹ Taay, uma añqe' pōhut añ nankwuse', hakimuy hihsa'ñihqamuy tutwe', uma pumuy nōviwhqat aw tūtsamtotani. ¹⁰ Noqw ñviy puma tumal'ay'at añqe' pōhut añ nankwusaqe, hakimuy hihsa'ñihqamuy tutwaqe, pañso tsovalaya, qalomásinmuy, pu lomasinmuy. Noqw haqam nāaptsiniwhqat ep sinom ohpo. ¹¹ Noqw moñwi tūtsamiwyuñqamuy amumi kuyvatoqe, ep pákihqe, hakiy táqat nāaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'atagat tuwa. ¹² Nihqe pam put aw pañqawu: Ikwátsi, ya um hin nāaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'kañw pew paki? Noqw kurs pam hiñqawni. ¹³ Pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam māyat, pu hokayat somyat ayo'haqami ihpomi qalálat aw uma tūvayani. Pep tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹⁴ Pay as kaysiwhqam wāñwayniwya; nikañw pay híkiyom namorstiwyá.

*The Question about Paying Taxes
(Mr 12.13-17; Lk 20.20-26)*

¹⁵ Pahsat pu Pharisee-sinom ahpiyyaqe, hin as put lavayiyat akw núansanyaniqey ñviy namivavasiwnaya. ¹⁶ Nihqe puma hakimuy pumuy amumi nānatuwnayaqamuy pu Herod añqw wīsiwtaqamuy Jesus aw hōnayaqw, puma pañqaqwa: Tūtutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yūñqw, um pas qaatsatnihqat hintsaki; nihqe um God tuwiyat suan tūtutuqayna; pu um qa sinonuiña, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'taqee. ¹⁷ Um kurs ñviy itamuy āawnani, Ya um hin wūwanta? Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw ñoyaniqw pam sūanta? Sen qa sūanta? ¹⁸ Noqw Jesus pumuy nukpantunatyayamuy tuway'taqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota, nawip'ew hintsatskaqamu? ¹⁹ Kurs tax ep sivat inumi mahtaknayaa. Noqw puma put aw put mahtaknaya. ²⁰ Noqw pam amumi pañqawu: Ya i' hakiy taywaata? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? ²¹ Noqw puma put aw pañqaqwa: Caesar hapi. Pahsat pu pam amumi pañqawu: Panta hápiniqw; ñviy uma Caesar himuyat Caesar aw noayani; pu uma God himuyat God aw noayani. ²² Noqw puma yan nanaptaqe, kurs hiñqaqwaqe, kātayūñt, put mātapyat, ahpiyya.

*The Question about Rising from Death
(Mr 12.18-27; Lk 20.27-40)*

²³ Noqw pay put tālat ep hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqaqwaqam, put aw ñkihqe tūviñtotaqe, ²⁴ Aw pañqaqwa: Tūtutuqaynaqa, ura Moses hapi pañqawu: Kurs táqa qa tímuy'kañw mokq, put pávaat, sen tupkoat put nōmayatniñwūqat amum gatupte', put eñem tíoymantani. ²⁵ Noqw ura as hakim tsáñe'ñihqam nānatupkom yese. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat, pay mōki; nihqe tupkoy aw nōmay mātavi. ²⁶ Noqw añkñihqa pay piw anhti; noqw pu amuñkñihqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsáñe'ñihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ²⁷ Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ²⁸ Noqw ya ñviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsáñe'ñihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota. ²⁹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God ñqalayay qa tuwi'yūñwa. Nihqe paniqw hapi ñviy uma qa suan wūwaya. ³⁰ Pi sinom ahoy yesve', soon nōmalalwani, piw soon puwsuñwñwani; pas puma ñveqatsit ep God hoñviaymuyatuy amunyūñwni. ³¹ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaqw-ya uma qa hisat tutuvenit añ it tuñwāya: Ura God umumi pañqawu: ³² Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? (Noqw ñviy puma nāto yese.) Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. ³³ Noqw sinom it nanaptaqe, put tutuqayhpiyat ep kātayūñwa.

*The Great Commandment
(Mr 12.28-34; Lk 10.25-28)*

³⁴Noqwyaw pam Sadducee-sinmuy moavöltaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, puma sum-itsovalti. ³⁵Noqw pumuy amuñaqw suhka tutavot aw tuvoti'taqa put unahepqe, tüviñtaqe aw pañqawu: ³⁶Tütutuqaynaqa, ya tutavot ep himuwa pas suspavani? ³⁷Noqw Jesus put aw pañqawu: Um God Uhtutuyqawhqaq aw sohsok uh'unañway akw unañway'tani, pu sohsok uhhikwsiy akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. ³⁸I' hapi susmohti-nikañw pu suswuyogq tutavo. ³⁹Noqw añkñihqa pay piw put anta: Um pas nãmi hin unañway'taqey pan uhsinosiñway aw unañway'tani. ⁴⁰Pi sohsy tutavo pu Tutuyqawhqaq lavay'aymuyatuy lavayiam imuy lõqmuy tutavot hapi ahpiy'o.

The Question about the Messiah

(Mr 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹Noqw nãt Pharisee-sinom tsovawtaqw, Jesus pumuy tüviñtaqe, ⁴²Amumi pañqawu: Ya uma hin Christ aw wüwantota? Ya pam hakiy tiata? Noqw puma put aw pañqawu: David hapi pam tiata. ⁴³Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw pantaqw hinoqwa David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put Moñwílawu? Oviy pi pañqawu: ⁴⁴Tutuyqawhqa Imoñwiy aw pañqawu: Um hãk iputwaqewat qátuni, hisat nu uhtuwqamuy áñwutawq, puma ñmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ⁴⁵Noqw kurs David put Moñwílawuq, hin pam put tiatni? ⁴⁶Noqw soon kurs hak put hu'wani. Piw pãpu qa hak pahpiy put hihta tüviñtaniqey aw unasaki.

23

Jesus Warns against the Teachers of the Law and the Pharisees

(Mr 12.38-39; Lk 11.43, 46; 20.45-46)

¹Pahsat pu Jesus sinmuy-nikañw pu put aw nãnatuwnayaqamuy amumi lavayhtiqe, ²Pañqawu: Tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Moses qeniyat ep hõñi. ³Paniqw öviy uma pumuy lavayiyamuy aw tũqayyuñwi, pu umuy hinhtotiniqat umumi pañqawuqaw uma panhtotimantani; nikañw uma pumuy qa tututskanayani. Taq puma as nuhtumi yuaatiwiskahkañw, lavayiy qa an hinwisa. ⁴Taq puma soñawnen hihta s'nõ putut mokahtotat, hakiy ikwiltuynayañwu; nikañw soon ñas'ew put paañwayañwu. ⁵Nihqe nãp hihta hintsatskaqey mahtakni'yuñwniqey öviy pantsatska. Puma God lavayiyat hihta añ pey'yuñqat put qõtösosomhpi'yuññwu, pu may añ piwu, pu yuwsiy wupatsamimhtoy-naya. ⁶Pu haqe' nõviwñqat añ mohkaqe qeqnit tuñlay'yuññwu, pu tsotsvalkiva qenit pas pávanyaqat piwu. ⁷Pu sinom kisonva pumuy pas hihtay'yuñwniqat nãnawakna, pu Tutuqaynaqa yan tũnwantiwyaniquey tuñlay'yuñwa. ⁸Noqw uma hapi Tutuqaynaqa qa yan tũnwantiwyan; pi sũka umuy tutuqaynaqa, Christ; noqw uma sohsoyam nãnatupkomu. ⁹Pu uma tũwaqatsit ep qa hakiy nãlalwani; pi sũka Umunaa, òveqatsit ep qátuhqa. ¹⁰Pu piw uma Tũtsami'wisqey qa yan tũnwantiwyan; pay pi sũka umuy tsãmi'maqa, Christ. ¹¹Pay umuñaqw pas suspavannihqa umuy tumalay'mani. ¹²Haqawa pavan nãhihtataqa hapi qahimuniwhtini; pu nãqahihhtataqa hapi a'nõ himuniwhtini.

Jesus Condemns Their Hypocrisy

(Mr 12.40; Lk 11.39-42, 44, 52; 20.47)

¹³Nikañw is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sinomu, nawip'ew hinyuñqamu! pi uma òveqatsit añqw moñwtunatyat aw sinmuy uhtsi'yuñwa; uma as qa aw yuñtakañw, aw yuñniqamuy qa nakwhantoy-naya. ¹⁴Is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sinomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma koñnanalvutuy kikiyamuy nawhkilalwa; pu uma nawip'ew nãnawakne', sutsëpyuaykuyañwu. Paniqw hapi öviy uma pas pavan qalomáyukuniwyaniquey aqw hoyta. ¹⁵Is ohi, uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sinomu, nawip'ew hinyuñqamu! Pas pay uma hakiy umuhtuptsiwniy aw tuptsiw-nayanique öviy pãtuwaqatsit, pu tũwaqatsit añ ahsupoq nankwusañwu. Noqw uma put aw tuyqawwayaqaw, pam umuhpenihqe pas qalomáhintsakñwu. Noqw öviy God nawus maskive qõhit aqw put sivintoyani, umuhpenihqe hõyokiwtataqa. ¹⁶Is ohi uma tũtsamyaqam qapostalyaqamu! Oviy pi uma pañqawu: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat hin hũrs wũnuhqat pam wũnuñ kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw kurs pam ilavayi it sikavalasivat God kiyat epnihqat an pasiwtani kite', pam nawus lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁷Uma ñasta wuwni'yuñqamu qapostalya! Ya himuwa pas pávanniqw öviy'o? sen sikavalasiva? sen God kiata? Pi put kiãt hapi sikavalasivat pas hihtatañwu. ¹⁸Uma piw pan tütutuqaynaya: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat ep hom'oyvihkat an pasiwtani, kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw hak lavayhte': Nam ilavayi hom'oyvihkat ep kuwahtiput an pasiwtani, kite', nawus pam lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁹Uma nũanhihtu qapostalyaqamu! Ya himuwa pas pávanniqw öviy'o? sen kuwahtipu? Sen hom'oyvihka? Pi pam hapi kuwahtiput pas hihtatañwu. ²⁰Paniqw öviy hom'oyvihkat

akw ôqalat lavayiy pasiwnaqa piw kuwahtiput pep oyiwhqat akw pan lavayhtiñwu. ²¹ Piw God kiyat akw ôqalat lavayiy pasiwnaqa piw God pep ki'taqat akw pan lavayhtiñwu. ²² Pu hak ôveqatsit akw ôqalat lavayiy pasiwnaqa hapi God moñw'atsvewayat akw pan lavayhtiñwu, pu put ep tsokiwtaqat akw'a. ²³ Is ohi uma tutavot tûtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma pi umuh'uyiy añqw nênevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw soq God tutavoyat pas pávanyaqat uma ayo yuykuya; uma sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma ñasta núokway'yuñwa; uma qa suan hinwisa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisnikañwo, pu it qa pas qatuvos-nihqat añ piwu. ²⁴ Uma hihtu qapostalkahkañw tûtsamyaqamu! pas uma totophohyat ôviy kûiyit tsahkwakinkahkañw, it himuvohkot pôlay'taqat kwukwú'ya. ²⁵ Is ohi uma tutavot tûtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma kuyapkuyit, sen tsaqaptat ôvaqe-sa kwañw'ewakwnihqat anyuñwa, nikañw soq hihta tukwhanayaniqey-sa tunatyawyuñwa, Pu uma qanamítuyqawi'yuññwu. ²⁶ Um qapostal Pharisee-sino, um mohti uhkuyapiy ahsonñaqw kwañw'ewakwtaw, pam ôvaqe piw kwañw'ewayni. ²⁷ Is ohi uma tutavot tûtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma tûtuamit qôtsálwiwyuñqat anyuñwa. Pay as antsa pi pam ôvaqe lomasosniwa; noqw pi ahsonve sinmuy ôqaam añ opom'iwyuñwa, pu sohsoy himu toyoy'eway'o. ²⁸ Noqw pan uma suovaam pay suan hinyuñqey nuhtumi namtaknaya; nikañw uma pan atsáy'kahkañw qa súanhinwisa.

Jesus Predicts Their Punishment
(Lk 11.47-51)

²⁹ Is ohi uma tutavot tûtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amuñem tuamhçqôlôt lomahinyuñqat yuykuya, pu añ hakimuy súanyuñqamuy hage' tûam'iwyuñqat añ aw nukwáñwsonilantotaqe, ³⁰ Pañqawñwu: Pas as itam itanamuy qatsiyamuy ep yése', soon amumum Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qôqyani. ³¹ Yan uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qôqyaqamuy tímátnihqey nâsuhputsni'yuñwa. ³² Taay! Huvam umunamuy hihta yayhnayaqat aw antsatsnaa. ³³ Uma lölôqañhtuy amunyñqamu, uma tsûtsu'tuy aniwnimatu! ya uma hin qôhit aqw maspiwyaniqey añqw ayo nõñakni? ³⁴ Pantaqw ôviy me! Nu hapi umumi lavay'a'yatuy hõnani, pu suan wuwni'yuñqamuy; pu tûtutuqaynayaqamuy nu umumi ayatani. Noqw haqawatuy uma qôqyani; pu haqawatuy nahoyehtsit aw múayani; pu haqawatuy uma umuhtsotsvalkiy añ a'nõ wuwahtotani, nen añ aqwhaqami kitsókinawit pumuy okiwsahsanyani. ³⁵ Noqw God umuy hapi tukopani, sohsokmuy suan hinwisqamuy umunam qôqyaqat ahpiy'o, it súantaqat Abel qatsiyat ep'e, pu ank yesqamuy piwu, pu Barachias tiyat Zacharias yan mãtsiwhqat qatsiyat ep'e. Úra uma God kiyat-nikañw pu hom'oyvihkat pumuy amuhtsave put nñaya. ³⁶ Pas antsa nu umumi pañqawni: God pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi sohsoq it yantaqat ep nãoyini.

Jesus' Love for Jerusalem
(Lk 13.34-35)

³⁷ Is ohi úmaa, Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qôyantotaqamu, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqôyantotaqamu! Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowakowuhti timuy masay atpikage tañatañwuqat pan'i; noqw uma qa nãnakwha. ³⁸ Me! God umuhkiy pay tatamhta. ³⁹ Pi nu umumi pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikiani. Nikañw ason hisat aw pituqw, uma pañqawni: Tutuyqawhqat nathwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, uma kitotani; nen pep pu' uma inumi piw yórikiani.

24

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple
(Mr 13.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Pu Jesus pañqw yamakt, God kiyat añqw ahpiy'o; noqw put aw nánatuwnayaqam God kiyat ep añ kiiwyuñqat put aw mahtaknayaniqe put aw ôki. ² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma sohsoq it añ qa tãyuñwa? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay nãt pas qa haqam i' owa nãp qeniy epni. Pas sohsoy sahpukniwni.

Troubles and Persecutions
(Mr 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam tsomot Olivet epeq qatuqw, put aw nánatuwnayaqam pay nanalt put aw ôkihqe aw pañqawu: Um itamuy áawnani: Ya ñi hisat yaniwhitini? Pu uñ hisat pítuniqat himu put tuawi'tani, pu qatsit sohtiniqata? ⁴ Noqw Jesus lavayhtiye pumuy amumi

pañqawu: Uma tunatyaltotini; noqw qa hak umuy ūnatoyvani. ⁵ Taq nāt kaysiwhqam inatñwaniy aw yankahkañw öke', pañqawani: Nu' hapi Christ kitotani, nen kaysiwhqamuy ūnatoyvani. ⁶ Pu uma nāqöyiwuy yāvañhqañqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöytaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqa pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pītuni. ⁷ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunatya sukw moñwtunatyat ehpewhntimantani. Pu hāhaqe' tsōñösqatsini, wukotuyhqatsini, pu tutskwa tayayaykuni. ⁸ Ii hapi hīhihta kānanvotpit yayhniata. ⁹ Noqw sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqw öviy'o. Noqw puma umuy okiwsahsanyat, umuy qöqyani. ¹⁰ Noqw pahsat pu kaysiwhqam tuptsiwniy añqw lasye', nānami qa suhtaq'ewyani. Noqw sūka sukw momñwituy aw mātapni. ¹¹ Noqw kaysiwhqam hoñve', Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey atsáy'kahkañw kaysiwhqamuy ūnatoyvani. ¹² Ephaqam qaanhñpu tūwaqatsit añ ahsupoq kūrukiwmani, noqw öviy kaysiwhqam nami'nañway añ peveltotini. ¹³ Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yāmakni. ¹⁴ Noqw isinom tūwaqatsit añ ahsupoq it lomatuaawit yuaatotaqw, sinom sohsoyam nanaptani. Noqw pep pu' so'ñwamiq pītuni.

The Awful Horror

(Mr 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqötaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw öviy ason uma put God Kiyat pas himuniñqat ep wūnuhqat aw yōrikyaqw, ¹⁶ Pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimiñq watqani. ¹⁷ Pu i' hak kits'oveqñihqa pañqw hāwe', nawus soon hihta öviy ahpami papkini, sūwayaniqe öviy'o. ¹⁸ Pu i' hak pasve hinnumqa soon yuwsiy öviy kīmini. ¹⁹ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nō'yiwyuñqamuy, pu yōyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is öhini. ²⁰ Noqw pas pay okiwi uma qa tōmō' watqaniqey öviy Umunay aw tūññlālani, piw qa nasuññwintalōñnit ep'e. ²¹ Taq pep aw pituqw, qaan'ewakw kānavotpini, pas tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqw pew pahsavo qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i, pas qae, piw soon hisat pāpu paniwhiti. ²² Noqw as talōññwintihqa qa pelvotiñq, soon hak ayo yāmakni. Noqw pay hapi Tutuyqawhqat namoramuyatuy amuñem tunatyat ahpiy pam pelvotini. ²³ Pep pu' ason kurs hak umumi, Meh, yep Christ kitaqw, sen Ayamo, kitaqw uma qa tūtuptsiwani. ²⁴ Taq nāt hakim Christ-nihqey nātsokani'yūñqam mātaqtotini; pu Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey nātsokani'kahkañw hoñvani, qa pūmayakañwo; nen hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'taqat hintsatskani, pas qaōwihintaniqw öviy kurs as hin pasiwtaniqw hiki pi añ Tutuyqawhqat namoramuyatuy ūnatoyvani. ²⁵ Noqw meh, uma hapi pay nanapta, ispi nu añwu pay umuy put āawnāq'ō. ²⁶ Paniñw öviy kurs puma umumi Meh, taq pam qayēsihhpue qatu, kitotaqw, uma qa awhaqamiyani; sen Meh, pam yūpaveq qatu, kitotaqw, uma qa tūtuptsiwani. ²⁷ Pi hōpaq talwihpiki tēveñehaqami mātaqtññwu; noqw pay hapi pantani hisat Nu, Sinot Tiat, pītuniq'ō. ²⁸ Pi haqam himu mokput tokoatniqw, pañso wiwsokt tsovaltññwu.

The Coming of the Son of Man

(Mr 13.24-27; Lk 21.25-28)

²⁹ Noqw pahsat put kānavotpit atsve āpiy pay tāwa qa tālawvani, pu müyawuy añqw qa talni, pu sōtu tokpelat añqw lōhōhōykuni, pu övaqe hīhimu öqala tayayaykuni. ³⁰ Noqw pahsat pu himu tokpelat epeq mētsiltini, nuy Sinot Tiyat pītuniqat tuawi'taniqee. Noqw pahsat pu tūwaqatsit ep sohsoyam nanāpwat sinom tsaykitani; noqw pu Nu, Sinot Tiat, öqalat yankañw, qaan'ewakw son'iwkañw, övaqe öomawhtuy akw hawtoqw, puma nuy tutwani. ³¹ Noqw itōtōqpi a'nō tōqtiqu, nu ihoñviaymuy añqe' ayatani; noqw puma inamoramuy tūwaqalvoqhagami yesqamuy nānan'ivaqw tsoalayani.

The Lesson of the Fig Tree

(Mr 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² Taay, kurs uma nōñvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani. Put nantaqaat palmokte' sākawsate', nahpi'wisq, kurs tal'añwhayñwtiqat uma nanaptañwu. ³³ Noqw pan hapi uma sohsok iit hihta aw yōrikye', soon pas nu hisat pītuniqat uma nanaptani. Pep hapi nu soñawnen hōtsiwhpeq wūnuhqat uma nanaptani. ³⁴ Pas antsa nu umumi pañqawani: Soon nāt ima sinom tūtuwayaqw, pay ii sohsoy yaniwhitini. ³⁵ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day and Hour

(Mr 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

³⁶ Nikañw hisat aw pītuniqat, pu haqe' qalawmaqwhaqamniqat hapi qa hak navoti'ta. Pas qae, öveqatsit ep hoñvia'yam hiki qa navoti'yūñwa. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³⁷ Noqw

ura Noet qatsíyat ep hin hiniwhtiqat pay hapi piw pantani hisat Nu, Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ³⁸ Pay ura nāt qa pātsiq, sinom nōnova, pu hīhikwya; nōmalalwa, pu puwsuñwlawla, hisat Noet pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. ³⁹ Nihqe puma qanavoti'yuñqe pātsiq, puma sohsoyam sūlawhti. Noqw pay piw hapi pantani hisat nu' Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ⁴⁰ Pep pu' hakim lōyōm haqam pasveni; suhka wīkiwhq, suhka akwsiñwni. ⁴¹ Pu hakim lōyōm wuhtit nūmantani; suhka wīkiwhq, suhka akwsiñwni. ⁴² Pantaqw òviy uma tunatyawyuñwni, taq Umuhtutuyqawhqa hisat pítuniqat uma qa navoti'yuñwa. ⁴³ Noqw uma it navoti'yuñwni: Pi as ki'taq uyiñwut hísatniqw pítuniqat navoti'te', soon qa túwalani, nen soon put kíyat haqe' aw pákiniqw pam pánani. ⁴⁴ Paniqw òviy uma pás moñwvas'iwyuñwni; taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu', Sinot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Lk 12.41-48)

⁴⁵ Taa. Ya hak haqam hihta añ suan hinmaqa suan wuwni'taq tumal'aya? Put hapi moñwi tumalsuñwamuyatuy amumi moñwtapq, pam pumuy añsakis tunōshuylawni. ⁴⁶ Kurs moñwi hisat ahoy pite', put nāt suan tumalay'maqat aw yorikq, pam hahlayhpit epni. ⁴⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Put moñwíat pas soon put qa sohok hihta himuy aw moñwtapni. ⁴⁸ Nikañ kurs as pam tumal'aya qahopinen, pam unañwpeq pañqawni: Imoñwi pítuniqey pas nāt haqami tavi'ma, kítani. ⁴⁹ Nen pu' tumalsuñwamuy wuvahtivakañw, pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqamuy amumum tūmoykañw, pu hīhikwni. ⁵⁰ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiq qa nuhtay'taqw, ⁵¹ Pam pite' put pavan pas a'nō sivantoyñani. Noqw pam nawip'ew hinyuñqamuy amumum nātuwiwni. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

25

The Parable of the Ten Girls

¹ Pahsat pu òveqatsit añw moñwtunatya hakimuy pakwtnihqamuy mámanhtuy amuntani. Puma wihqōhi òmahtota, mōōnañwhtiniqat ahsawwawisa. ² Noqw pumuy amuñaqw tsivotnihqam wuwni'yuñqw, pu tsivotnihqam qa wuwni'yuñwa. ³ Qa wuwni'yuñqam wihqōhi'wiskahkañw, tōvukuyit qa maskay'wisa. ⁴ Noqw wuwni'yuñqam wihqōhi'wiskahkañw, tōvukuyit hihta añ kūyi'wisa. ⁵ Noqw mōōnañw nawutsnaqw, puma sohsoyam puwso'qe tokva. ⁶ Noqw suhtokihq hak a'nō pañqawu: Meh, mōōnañw añ'ō, huvam ahsawwawisaa. ⁷ Pahsat pu puma mamanht sohsoyam hoñvaqe, wihqōhiy aw hintsatsna. ⁸ Noqw qa wuwni'yuñqam wuwni'yuñqamuy amumi pañqawu: Itamuy umuhtōvukuyiy añw magayaa, taq itahwihqōhi tōkiwwisa. ⁹ Noqw wuwni'yuñqam lavayhtotiqe pañqawu: Sóoni, taq ka itamumi nan'ivo qa aptsiwtani, tis pi uma huhayaqamuy amumiye', nenñem tuiyani. ¹⁰ Noqw pumuy nāt tuiwisq mōōnañw pitu; noqw ima moñwvas'iwyuñqam put amum nāñuiwniqat ep nōviwhqat aw yuñwa, noqw ihpoq uhtsilti. ¹¹ Atsve pu' mimawat mamanht piw tuwat òkihqe, pañqawu: Moñwi, Moñwi, itamuñem hōtaa. ¹² Noqw pay pam lavayhtiqe pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Nu umuy hakimuy qa tuwi'ta. ¹³ Yantaqw òviy uma tunatyawyuñwni, pi uma hisat talōñvaqat, pu haqe' qalawmaq wu' Sinot Tiat pítuniqat qa navoti'yuñwa.

The Parable of the Three Servants
(Lk 19.11-27)

¹⁴ Pi nu hakiy haqami yāvoqnihqat antani. Pam hak tumal'aymuy wáñwayhqe, amumi hihta himuy noa. ¹⁵ Nihqe sukw aw tsivot-sikip sōmorit sivat oya, nit pu sukw aw lōp sōmorit sivat, nit pu sukw aw sūp sōmorit sivat, hin nanāpwat akw moñwvástotiniqat pan pakwámna; nit pahsat pay haqami nakwsu. ¹⁶ Pahsat pu i' tsivot-sikip sōmorit sivat òmahtaqa ahpiynihqe, put akw huhyaqe, put aw tsivot-sikip sōmorit sivat hōyokna. ¹⁷ Pu i' lōp sōmorit sivat òmahtaqa piw put anhtiqe, lōp sōmorit sivat put aw hōyokna. ¹⁸ Noqw pu sūp sōmorit sivat òmahtaqa ahpiynihqe, tutskwave hañwat, pañsoq moñwiq sivat tupka. ¹⁹ Pu ahpiy wūyavotiqw, pumuy moñwíam pítuhqe, pumuy amumi put ep pohta. ²⁰ Noqw òviy i' tsivot-sikip sōmorit sivat òmahtaqa pítuhqe, piw tsivot-sikip sōmorit sivat kivaqe, pañqawu: Moñwi, ura as um tsivot-sikip sōmorit sivat inumi noa, noqw meh, nu put aw tsivot-sikip sōmorit sivat hōyokna. ²¹ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya, um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw òviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiq amum hahlayni. ²² Pu tuwat i' lōp sōmorit sivat òmahtaqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura as um lōp sōmorit sivat inumi noa; noqw meh, nu lōp sōmorit sivat put aw hōyokna. ²³ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya; um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw òviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiq amum hahlayni. ²⁴ Pahsat

pu i' sūp sōmorit sīvat ōmahtaqa pituhqe, pañqawu: Moñwi, nu ūmi navoti'taqw, um a'nō unañway'ta; nihqe um haqam qa uyht ep hōqñwu, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht añ hihta tsovalañwu. ²⁵ Noqw nu uñ mamqasqe, ōviy ahpiynihqe, uhsivay tutskwave tupka; noqw meh, yep uhsiva. ²⁶ Noqw put moñwiat lavayhtiqe put aw pañqawu: Is okiw um hak qahopi, naōntumal'aya! Pas as um inumi navoti'taqw, nu haqam qa uyht ep hōqñwunikañw, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht pañ tsovalañwu. ²⁷ Himu pi um sivat aw tunatyawyuñqamuy amumi isivay ōyanikañwo; noqw nu hisat pite', isivay ep sivit enañ ōmahtani. ²⁸ Pahsat pu tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam sivat nawhkiyaa, nen pakwūt-sikip sōmorit himuy'taqat put maqayaa. ²⁹ Pi hakiy himuy'taqat aw himu noiwmantani, noqw pam hihta nihti'tamantani; nikañw hihta ōwihimuy'taqw, hiki pam put nawhkiwni. ³⁰ Pu uma it nasta apit tumal'ayat ihpo qatālat awhaqamī tūvayani; pep tsaykitiwni, pu tāma ñuritiwni.

The Judgment of the Nations

³¹ Ason nu' Sinot Tiat sohsokmuy ihoñvia'yamuy tsamkañw, lolma tālawñway'kañw pite', pep pu' nu pas kaptsi'tiwkañw, imoñw'atsveway ep qatuptuni. ³² Noqw sohsoyam hihtu nanāpwat sinom inutpipo tsovaltini; noqw nu pumuy pep nāhoy tsikani, lālayhqa kanelmuy kakapirstuy amuñaqw tsikañwuqat pan'i. ³³ Nen nu kanelmuy iputvaqewat ōyani, pu kakapirstuy isuyvaqewata. ³⁴ Nen nu iputvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam pewyaa, Inay añqw hahlaywaqamu; nen uma umuhmoñwiw umeñem hihta na'sastaqat makiwyani, tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqawq umuñem na'sastiwhqat put'a. ³⁵ Pi ura nu tsōnmokiwtawq, uma nuy nopnaya; nu pānaqmokiwtawq, uma nuy hikwnaya; nuy kurs hākiyniqw, uma nuy pās taviya; ³⁶ Nuy qa yuwsit'awq, uma nuy yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtawq, uma nuy pohtaya. ³⁷ Pahsat pu ima suan hinyuñqam lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi ya hisat uñ tsōnmokiwtawq, itam uñ tutwaqe nopnaya; uñ pānaqmokiwtawq, itam uñ hikwnaya? ³⁸ Ya hisat um kurs hākiyniqw, itam uñ tutwaqe pās taviya, qa yuwsit'awq, uñ yuwsinaya? ³⁹ Pu ya hisat um tūtuyhq, pu sivikive pakiwtawq, itam uñ tutwaqe uñ pohtaya? ⁴⁰ Noqw nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy itupkomuy amuñaqw hihtawat sushin'ewakw aw pan unañwtapye', uma inumi unañwtapyañwu. ⁴¹ Pahsat pu nu imuy isuyvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam inuñaqw ahpiyaa, uma God it-sivuyat akw nankiwakw hinhtotiqamu. Qōhit qa tsohtso'ñwuqat aqw uma maspiwyani, it qōhit Nukpanat ēñem-nikañw pu hoñviaymuyatuy amuñem na'sastiwhqat aqw'a. ⁴² Pi ura nu tsōnmokiwtawq, uma nuy qa nopnaya; nuy pānaqmokiwtawq, uma nuy qa hikwnaya. ⁴³ Ura nu kurs hākiyniqw, uma nuy qa pās taviya; qa yuwsit'awq, uma nuy qa yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtawq, uma nuy qa pohtaya. ⁴⁴ Pahsat pu puma tuwat lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi, ya hisat um tsōnmokiwtawq, pu pānaqmokiwtawq, sen kurs hākiyniqw, sen qa yuwsit'awq, sen tūtuyhq, sen sivikive pakiwtawq, itam uñ tutwakañw ūmi qa unañwtapye? ⁴⁵ Pahsat pu nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy amuñaqw sushin'ewakw aw qa unañwtapye', uma inumi qa unañwtapyañwu. ⁴⁶ Noqw ima hapi sivihipit sūtsepnigat aqwyani; noqw suan hinwisqam qatsit qaso'taqat awayani.

26

The Plot against Jesus

(Mr 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw Jesus yan lavayiy yūkuhqe, pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu; ² Uma navoti'yunqw lōtok hapi ura amutsva-yūmosanihqat ep nōviwniqat aw pītuni. Noqw ep hapi nu' Sinot Tiat momñwituy amumi mātaviwhq, puma nahoylehtsit aw nuy muayani, kita. ³ Noqw ephaqam hakim pavansinom hakiy Caiaphas kiyat ep tsovaltī, God awwat susmohpeq moñwit kiyat ep'e-īmaa: God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yamu. ⁴ Nihqe hin as puma nanauyve Jesus ñuaye' nñayaniquey pavasiwnaya. ⁵ Nit pay pañqawqa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom qaunāñwtalawwayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶ Noqw Jesus Bethany ep hakiy tokoplelet tūtuyñwuqat Simon kiyat epniqw, ⁷ Pumuy nōnovaq, hak wuhti wihkuyit kwañwāhovaqtuqat a'nō hihkay'taqat hihta añ kūyiwtatqat yawkañw ep paki, wikorot hihta owat alabaster añqw yukiwtaga añ kūyiwtatqata; nihqe wikorot yōhaqe, Jesus qōtōyat aw wihkuyit wūta. ⁸ Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam aw yōriyaye, qayan unañwtotiqe pañqawqa: Ya i' wihkuyi hinoqw paysoq hovalniwa?

⁹ Añwu ka as pam wūhak öviy huyiwe', añ ökiwyuñqamuy amumi noiwnikañwo. ¹⁰ Noqw Jesus hiñqawaqat navoti'taqe, öviy pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw wuhtit unañwmokintota? Pam inumi lolmat tumalta. ¹¹ Uma pi pay ökiwyuñqamuy sutsep oyi'yuiñwa; nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuiñw. ¹² Pam nuy ásnanige öviy it wihkuyit itokoy aw wūta, nuy tūamiltiniqat öviy'o. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuwawi yuaatiwhq, pep i' wuhti yep hinhtiqw pam piw yuaatiwni. Sinom it akw put u'ni'yuiñw.

Judas Agrees to Betray Jesus
(Mr 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Pahsat pu pakwt löq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqamuy amuñaqw suhka, Judas Iscariot yan mätsiwhqa, God awwat mohpeq momñwituy amumii, ¹⁵ Nihqe amumi pañqawu: Ya uma nuy hihta maqayani, nu put umumi mätapq'ö? Noqw puma sanat pakwt sihkay'taqat qötsásivat put maqayaniqey aw pasiwnaya. ¹⁶ Noqw pahpiy pu' pam put amumi mätapniqey qenihevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples
(Mr 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹⁷ Noqw qapeken'oyvut põlavikit nõviwniqat sūs talõnni'taqw, Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ökihqe aw pañqawu: Ya itam haqam aw hintsatsnaqw, um pep ura Amutsva Yūmosanihqat ep nõviwniqat nõsniqey nāwakna? ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Uma kīminen it hakiy t̃aqat aw pañqawni: Tūtutuqaynaqa yan lavayhti: Ituwaniy aw pitu. Noqw nu as uhkiy ep amutsva-yūmosanihqat ep nõviwniqat inumi nánatuwnayaqamuy amumum nõsni. ¹⁹ Noqw löyöm put aw nánatuwnaqam awñihqe, Jesus amumi hin tutaptaqat anhti; nihqe puma ura Amutsva Yūmosanihqat ep hintsatskiwhqat pās aw hintsana. ²⁰ Noqw tapkiqw, pam pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumum tunõsvoñat aw qatuptu. ²¹ Noqw pumuy nõnovaqw, pam pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma haqawa nuy momñwituy amumi mätapni. ²² Pahsat puma pas qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya nu'ni? ²³ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Inumum tsaqaptat aqw may morstoynaqa hapi nuy momñwituy amumi mätapni. ²⁴ Pi tutuveni Sinot Tiyyat hin lalvayhqat nu pan yep qatsit añqw ahipyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi nuy mätapniqat eñem pas is öhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwhq put eñem lolmani. ²⁵ Noqw i' Judas put momñwituy amumi mätapniqa lavayhtiqe pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ya nu'ni? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um sūañqawu.

The Lord's Supper
(Mr 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²⁶ Noqw pumuy nõnovaqw, Jesus põlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yoñoytat, aw nánatuwnayaqamuy put huytat pañqawu: Huvam it ömahtote' nōñõsaa; i' hapi itoko. ²⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi, nihqe amumi pañqawu: Uma sohsoyam it añqw hikwyani. ²⁸ I' hapi iuñwa; pam kaysiwhqamuy amuñem puhuvasiwnit pasiwnanige munvaniwa, pu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yūkuniqee. ²⁹ Nikañw nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit anwiñyat añqw hikwni. Nikañw qatsit nātoniqat aw pituqw, Inay moñwtunatyayt ep nu umumum puhuovavalat añqw hikwni. ³⁰ Noqw puma tayawinpi' tawlalwat, pañqw nõña, Olivet tsmot aqwyaniqee.

Jesus Predicts Peter's Denial
(Mr 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

³¹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' tōkilat ep uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura Tutuyqawhqaqat lavay'ayaat yan put eñem pēna. Nu kanelmuy tumalay'taqat nīnani; noqw kanēlom ahtsavalni, yan'i. ³² Nikañw ason nu ahoy tātaye', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ³³ Noqw Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pay nāmahin sohsoyam utsviy unañwso'q, pas nu' soon panhtini. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' tōkilat ep nāt taqakowāko qa tōgtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³⁵ Noqw Peter put aw pañqawu: Nāmahin pi nu umum mokni nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw sohsoyam Jesus aw nánatuwnayaqam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane
(Mr 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Noqw pam pumuy tsamkañw, haqami Gethsemane yan mätsiwhqat aw pitu, nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu ayohaqaminen Inay aw nāwaknani. ³⁷ Pu pam Peter-nit, pu Zebedeet tiyotimuyatuy tsamkañw, ahipynihqe, pahsat pu pas qa hahlayiwmakañw, pavan putuiwma; ³⁸ Nihqe pumuy amumi pañqawu: Pas iunañwa qahahlayi, pas mómokqat pan'i. Uma hāk yepye', inumum tunatyawyuñw.

³⁹ Pu pam ahpiy híhin yūmonit, pep tayway aqw tutskwani yēvat, nāwaknaqe pañqawu: Taay, Inaa, kurs pay hin pasiwtaniqw, pay i' kánavotpi inuhpiy ayoni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaqw pantani; pay uhtunatyá antani. ⁴⁰ Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amuminihqe, pumuy tokqamuy tuwa; nihqe Peter aw pañqawu: Is ohí! Ya pas uma soon táwat añqe' sūs qōniltiqat pahsavo inumum tunatyawyuñwini? ⁴¹ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, nen qa unaheviwyani. Pay as hakiy tunatyaat pas antsa su'qawtañwu; noqw pay tokoat nánahtsovi. ⁴² Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāwaknaqe pañqawu: Kurs i' kánavotpi pas soon inuhpiy ayoniniqw, nuy put añ kuyvaniqat um pan nāwaknaqw, pay nam uhtunatyá antani. ⁴³ Pu pam amumi pituqw, pay piw tōka, pumuy pōsiam putuiwyuñqw ōviy'o. ⁴⁴ Noqw pam pumuy mātapt, piw ahpiynihqe, pāyisni'makañw nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁵ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amuminihqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Pay aw pitu; noqw nu' Sinot Tiat qaanhinwisqamuy amumi mātaviwini. ⁴⁶ Huvam hoñvaa; itam áñwuyani; meh, nuy momñwituy amumi mātapniqa pitu.

The Arrest of Jesus

(Mr 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴⁷ Noqw nāt pam yuaataqw Judas, imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu; noqw sinom qa'an'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum ōki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ō. ⁴⁸ Noqw i' hak pumuy amumi put mātappqa pumuy amumi pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pam hápini. Uma put hūrs ñuayani, kita. ⁴⁹ Nit pahsat pay pam Jesus awnihqe aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ikwañs, ya um hinoqw añqō? Pahsat pu puma Jesus awyaqe, put hūrs ñuaya. ⁵¹ Noqw meh, imuy Jesus ánumyaqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpi'kañw, put aw yohtokqe, put hóroknat, God awwat sus mohpeq moñwit tūwíkiyat aw sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁵² Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa; taq hakim sipwuvahpit akw hintsatskaqam sipwuvahpit akw súlawhtotini. ⁵³ Nuy pan Inay aw tūviñtaqw, pam ápiy pay pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit amuhpenihqe hóyokiwtaqamuy hoñviaymuy inumi óyani. Ya um it pēvēwna? ⁵⁴ Nikañw kurs nu panhtiniqw, tutuveni hin aw antsaniwini? ⁵⁵ Noqw pahsat pu Jesus sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut awyaqe ōviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw nuy ñuawisa? Ura nu náqavo God kiyat ep tūtutuqaynaqw, uma nuy qa ñuaya? ⁵⁶ Noqw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy pēñiam soon qa antaniqw, ōviy sohsoy ñi yaniwhti. Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa.

Jesus before the Council

(Mr 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Noqw Jesus ñuayaqam God awwat susmohpeq moñwit, Caiaphas yan mātsiwhqat, aw put wikya. Noqw tutavot tūtutuqaynaqam-niqw pu wukw'a'yam piw pep tsovawta. ⁵⁸ Noqw Peter yāvaqw Jesus añk hinma, God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw pahsavoo; nihqe hoñvia'yatuy amumum ihpovewat qatuptu, hin hintaniqat yórikniqee. ⁵⁹ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu sohsoyam pep tsovawtaqam Jesus nīñayaniqey anyuñwa; nihqe ōviy as put hihta atsátoynayaniqey hevi'yuñwa, ⁶⁰ Nihqe qa hihta tutwa. Pi as kaysiwhqam put hihta atsátoynayaniqey ōkikañw, qa sun lavayhtoti. Noqw nawis'ew hakim lōyōm put hin atsátoynaniqey pitu; ⁶¹ Nihqe pañqawu: I' hapi pañqawu: Nu God kiyat sahpuknat, pāyis tālat añ ahoy put aw yúkuni, kita. ⁶² Pu God awwat susmohpeq moñwi wunuptuqe, put aw pañqawu: Ya pay um qa hin it ep lavayhtini? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶³ Noqw pay Jesus qa hiñqawu. Noqw God awwat susmohpeq moñwi lavayhtiqe, put aw pañqawu: Nu hapi ūmi pas pañqawni: Um pas God Qátuhqat attip itamumi súañqawni: Ya uma pas antsa Christ God Tiata, i' moñw'asi'taqa? ⁶⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Noqw nu ūmi pañqawni: Yahpiy pu' nu Sinot Tiat Sus'ōqaltutuyqawhqat putvaqewat qatuptuni, pu tokpelat añ ōmawhtuy akw nu hawhtoqw uma inumi yórikyani. ⁶⁵ Pahsat pu God awwat susmohpeq moñwi itsivutiqe, yuwysi tsíkat pañqawu: Pam Hakiy pas kaptsiwhqat aqw qalomáhiñqawuy! Ya hinoqw pas piw nāt hak hin yuaatani? Meh, uma qalomálvayhtiaw aw tūqayyuñwa. ⁶⁶ Uma hin wūwaya? Noqw puma lavayhtotiqe pañqawu: Pam mokiwyu hihkay'ta. ⁶⁷ Pahsat pu puma put taywami tōhtota, pu may pōlōni'kahkañw wuwalawa; noqw pētu mapqōlōy akw put wuwalalwakañw, ⁶⁸ Aw pañqawu: Taay, um Christ, um itamuy áawnani, Ya hak uñ wuwahta?

Peter Denies Jesus

(Mr 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Noqw Peter moñwkit ihpaq tukwñöyakiwtaqat ep qatu; noqw hak māna tumal'aya put aw pituqhe, aw pañqawu: Um pi piw Jesus Galilee añqwnihqat ámuma. ⁷⁰ Noqw pam sohsokmuy amutpik qa nakwhage pañqawu: Kurs um hiñqawlawu. ⁷¹ Pu pam tuhööt aw yamakq, piw suhka māna put túwahqe, pep yesqamuy amumi pañqawu: I' pi piw Jesus Nazareth añqwnihqat ámuma. ⁷² Noqw piw pay pam qa nakwhage, pas óqalat lavayit akw pañqawu: Pay nu pas put táqat qa tuwi'ta. ⁷³ Pu ahpiy hihsavoniqw, put aqlaq hoñqam Peter awyaqe aw pañqawu: Pay pi um pas suyan piw pumuy amumuma, öviy pi uhlavayiy uñ suhputsni'ta. ⁷⁴ Pahsat pu Peter pas óqalat lavayhtige pañqawu: Pay nu pas put táqat qa tuwi'ta, kita. Noqw pahsat pay taqakowāko töqti. ⁷⁵ Noqw Peter Jesus lavayiyat u'na; ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa töqtiqw, um päyis nuy qa tuwi'taqey pañqawni. Nihqe pam pañqw yamakqe, nāp hin nāvak'öyna.

27

Jesus Taken to Pilate

(Mr 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

¹ Noqw qavonvaqw, sohsoyam God awwat mohpeq momñwit, sinmuy amuñaqw wukw'aymuyatuy amumum Jesus ankiwakw yuaatota, put nīnayaniqee. ² Noqw puma put somyaqe, pahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwit, Pontius Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya.

The Death of Judas

(Acts 1.18-19)

³ Pahsat pu Judas, momñwituy amumi put mātappa, Jesus tūwihq pan yórikqe pi ason qahahlayhtige, God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw pu wukw'a'yamuy amuminihqe, sunat pakwt sihkay'taqat qōtsásivat ahoy kivaqe, ⁴ Amumi pañqawu: Pas kurs nu hakiy qa hihta ep hinhtiqat umumi mātappa qaanhiti. Noqw puma pañqawu: Noqw hinhtini? Pam pi pay uhpee. ⁵ Noqw pam God kiyat ep qōtsásivat tsalaknat, ahpiynihqe, haqam nahaya. ⁶ Noqw God awwat mohpeq momñwit qōtsásivat añ pohpoñaqe pañqawu: Itam sivatatanpimi put tañatote', qa súanhtotini, taq ura itam hakiy qatsiyat put akw tuiya. ⁷ Nihqe puma put yuaaykuyaqe, haqe' tutskwat Tsaqavotlawhqat Tutskwaat yan tūnwantiwhqat sivat akw tuiya, pep hakimuy qa pep sinmuy öoyyanique öviy'o. ⁸ Noqw öviy pam tutskwa Uñwat akw Tuiwhpu nāto yan tūnwantiwa. ⁹ Noqw yan hapi Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jeremyt lavayiyat aw anhti; ura pam pañqawu: Pu puma sivat ömahtota, it pakwt sunat sihkay'taqat qōtsásivat hakiy qatsiyat ep sisviyaqeyu. Pan hapi ima Israel-sinom put qatsiyat hihkatoyana. ¹⁰ Nihqe put akw hakiy tsaqavotlawhqat tutskwayat tuiya, Tutuyqawhqa inumi hin tutaptaqat pan'i. Yan ura pey'ta.

Pilate Questions Jesus

(Mr 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹ Noqw Jesus pep tutskwat aw moñwit atpip wunuwta. Noqw moñwi put tūwñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu. ¹² Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu wukw'a'yam put hin nēveltoynayaqw, pam qa hiñqawu. ¹³ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Ya ima hihsa' hihta uñ tsotskanayaqw, um qa navota? ¹⁴ Noqw pay pas pam qa hiñqawu. Noqw öviy moñwi put ep pas hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mr 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

¹⁵ Noqw put nöwihqat aw pituqw moñwi sinmuy amumi hakiy sivilawhqat mātapñwu, hakiy nānawaknaqw put'a. ¹⁶ Noqw piw ép puma hakiy pas qahopímataknihqat sivi-vani'yuiña, hakiy Barabbas yan mātsiwhqata. ¹⁷ Noqw öviy puma sumitsovaltqi, Pilate pumuy amumi pañqawu: Ya nu hakiy umumi mātapniqat uma nānawakna-sen Barabbas, sen it Jesus, Christ yan tūnwantiwhqata? ¹⁸ Suyan pi puma qatsutsúyhe öviy put aw Jesus noayaqw, pam mātsi'taqe öviy pañqawu. ¹⁹ Noqw pam Jesus enem hin yūkuniqey wūwankañw, moñw'atsveway ep qatuqw, put nōmaat put aw hakiy ayataqe pañqawu: Um put táqat súantaqat qa aw hintsakni; taq nu töki tūmoklawhqe, put atsviy hihita kānavota. ²⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit wukw'a'yamuy amumum sinmuy pan unañwtoynayaqw, puma Barabbas tuhtui'ya, pu Jesus nīnayaniqat pañqawu. ²¹ Noqw moñwi lavayhtige, pumuy amumi pañqawu: Noqw nu hihtawat imuy löqmuy amuñaqw umumi mātapniqat uma nānawakna? Noqw puma pañqawu: Barabbas awúy! ²² Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw nu panhte', Jesus Christ yan tūnwantiwhqat hintsanni? Noqw puma sohsoyam sáakmaqe, aw pañqawu: Nahoyehtsit aw múaal! ²³ Noqw moñwi pañqawu: Ya hinoq'ö? Ya hihta qalomáhinhtiqw öviy'o? Pahsat pu puma pas sáakmaqe pañqawu: Nahoyehtsit aw múaal! ²⁴ Noqw pay Pilate pumuy kurs hintsanniqw, nuñwu pay sinom pas

qa unañwtalawvayaq, pahsat pu pam kuyht, sinmuy amutpik mävaqtat, pañqawu: Nu hapi it täqat qa hintaqat qatsiyat ep qa tukopniwtani. Uma pi put hin yukuyani. ²⁵ Noqw pahsat pu sinom sohsoyam lavayhtotiqe pañqaqwa: Pay pi ason itam put qatsiyat ep tukopniwyani, pu itahtimu. ²⁶ Noqw öviy pam pumuy amumi Barabbas mätavi. Nikañw pam solawat aw Jesus mätapq, pam put qa süs wuvahta. Noqw pahsat pu Pilate put nahoylehtsit aw multiniqat öviy pumuy amumi put mätavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mr 15.16-20; Jn 19.2-3)

²⁷ Pahsat pu moñwit solāwamat pavasiwhkimi Jesus wikyaqe, sohsokmuy suñwámuy put aw tsovalaya. ²⁸ Nihqe puma put yuwsiyat nawhkiyat, palausimnit put usihtoyñaya. ²⁹ Pu puma hihta kütay'taqat ñolatotage, put qötösomtoynaya; nit pu putvaq, hopaqat matsvoñtoynayat, put aw tamötshoñvankañw, tututsiwyaqe, put aw pañqaqwa: Öqawmañwu Jew-sinmuy moñwamu! ³⁰ Pu puma put aw töhtota, pu hopaqat kwusuyaqe, put akw put qötöy wuvalalwa. ³¹ Yan puma put aw tututsiwyat, put usimnit nawhkiyat, nāp yuwsiyat put yuwsinayat, put nahoylehtsit aw muayaniqe öviy ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mr 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Noqw puma kñaqw nōñakwiskahkañw, hakiy Cyrene añqw täqat Simon yan mätsiwhqat tutwa; noqw pam Jesus nahoylehtsiyat ikwiwtaniqat puma put tusoq'ayatota. ³³ Pu puma haqami Golgotha yan tñwantiwhqat aw öki. Pam Masqötviha i'ñihqe pam'i. ³⁴ Noqw puma pep ökiq, solāwam wine hihta a'nō tsivot enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniq, pam put añqw yúkuhqe, hikwniqey qa nakwha. ³⁵ Pep puma put nahoylehtsit aw muaya; pu puma yuwsiyat öviy nanavö'ya. Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: Puma iyuwsiy nāhuyva, pu iusimniy öviy nanavö'ya. ³⁶ Pahsat puma pep yesvaqe put tütuwala. ³⁷ Nihqe put hin nēveltoyniwhqat pey'taqat put qötöyatsve tsokaya. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JESUS, JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁸ Noqw puma piw löqmuy uyiñwutuy put ahsaq nñaya, nānap nahoylehtsit aw muayaqee. Suhka putvaqeniq, pu suhka suvvaqee. ³⁹ Noqw añ sasqayaqam put aw tututsiwyat, qötöy wilankahkañwo; ⁴⁰ Nihqe pañqaqwa: Taay, um God kiyat sahpuknat, päyis tälāt añ ahoy aw kitanika, ayo nātaviil! Pas pi um antsa God Tiatnen nahoylehtsit añqw hawni. ⁴¹ Noqw amún God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tütutuqaynayaqam-niqw, pu wukw'a'yam put aw tututsiwyaqe pañqaqwa: ⁴² Pas as pam pētuy ayo oyat, kurs hin ayo nātapni. Pas pi antsa pam Israel-sinmuy moñwāmnen, nahoylehtsit añqw hawhq, itam aw tütuptsiwani. ⁴³ Kurs pi pam God aw yanta; pay pi God putnik, put ayo tavinini; himu pi pañqawu: Nu God Tíata. ⁴⁴ Noqw ima uyiñwut put amum nahoylehtsit aw multiqam pay piw amún put aw hiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mr 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵ Noqw tāwanasaptiqw, añ ahsupoq qatālawwa, tāwat atvelpetiqw aw pahsavoo. ⁴⁶ Pu tāwat atvelpetiqw, Jesus pas tōnay añqe' a'nō pañqawu: Eli, Eli, lama sabachthani! Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoq, nuy tatamhta? i'ñihqe pam'i. ⁴⁷ Noqw haqawat pep hoñqam put nanaptaqe pañqaqwa: Taq pam Elias wāñwaylawu. ⁴⁸ Noqw pahsat pay pumuy amuñaq haqawa wárikqe, hihta sōyatkoq'taqat (sponge) vinegar akw tsehkweknat, hopaqat epeq söñnat, put hikwniniqw maqa. ⁴⁹ Noqw pay haqawat pañqaqwa: Pay pantani; mātapi kurs Elias put ayo tavinik pituni. ⁵⁰ Pu Jesus piw a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁵¹ Noqw meh, God kiyat ep mötsáp'uhtsi öñaqw atkamiq tsiki, noqw tutskwa tayayayku, pu o'wa kwanamhti. ⁵² Pu tütuami hötsiltotiqw, kaysiwhqam God sinomat so'qam ahoy yesvaqe, tūamit añqw nōña. ⁵³ Nihqe Jesus ahoy tātayhq, put atsve puma pas āantsawat kitsókit aw yuñq, sinom kaysiwhqam amumi yórikya. ⁵⁴ Noqw solāwamoñwi-niqw pu ima put amum Jesus tütuwalaqam tutskwat tayayaykuq, pu hin hiniwhqat aw yórikyaqe, pavan pas tsātsawnaqe, pañqaqwa: Pas antsa kurs as i' God Tíata. ⁵⁵ Noqw kaysiwhqam momoyam pep yávaq aw táyuiwa. Puma Galileet añqw Jesus ank hinnumyaye, enem hihta hintsatska. ⁵⁶ Noqw pumuy amuñaq Mary Magdalene, pu Mary, James-nikañw pu Joses pumuy yúamu, piw Zebedeet timuyatuy yuámu.

The Burial of Jesus

(Mr 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ Noqw Jesus aw tuptsiwni'yuaqamuy amuñaq haqawa Joseph yan mätsiwa. Pam Arimathaea-kitsókit añq'ö, nihqe a'nō hihta himuy'ta. ⁵⁸ Noqw tapkiwtaq, pam Pilate aw pítuhqe Jesus tokoyat tuhtui. Noqw put tokoat put aw noiwniqat Pilate pañqawu.

⁵⁹ Noqw tokoyat Joseph yawmaqe, kwan'ewakw tusaqtontsatsakwmötsaput akw put mokahta; ⁶⁰ Nit pu pam haqam owat ep puhutuamhqölöt himuy'taqey ep put tavi, nit tūamit hötsíwmiq wuko'wat hōyoknat, ahpiy'o. ⁶¹ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu suhkawa Mary tūamit ehpewi qatu.

The Guard at the Grave

⁶² Noqw totokat qavon'vaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu Pharisee-sinom Pilate aw ökihqe, aw pañqawa: ⁶³ Moñwi, itam u'nayaqw, ura i' nuhtumi hihhihta átsalawhqa nāto qátuhqe pañqawu: Nu ahpiy pāyis talq ahoy tātayni. ⁶⁴ Taay, noqw öviy um pañqawhq, tūamit pāyis tālat aw pahsavo qaöwihintani; taq ka put aw nānatuwnayaqam mihikq öke', put tokoyat haqami üuyi'wist, nuhtumi pañqawani: Pam mokiwy añqw ahoy tātayi, kitotani. Noqw pantaniqw, tis pas mohtiwat epnihqe qalomáhintani. ⁶⁵ Noqw Pilate pumuy amumi pañqawu: Uma pi tuwalan'aymuy'yuñwa; uma ahpiyye', aw qaöwiyukuyani. ⁶⁶ Noqw öviy puma ahpiyyaqe, tūamit qaöwihintsatsnayaqe, tuvoylat akw owat uhtayat, ep hakimuy tuwalan'o'ya.

28

The Resurrection

(Mr 16.1-10; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Noqw nasuñwintalönnit añ ruhpaq, Sundayt aw pituqw, nāt qöyañwnuptsiwtaqwhaqam Mary Magdalene, sukwat Maryt amum tūamit aw kuyvato. ² Noqw meh, pas tutskwa a'nō tayayayku; pi Tutuyqawhqat hoñviayaat öñaqw hawhqe, hötsiwat añqw owat ayo mümat, atsveq qatuptu. ³ Noqw pas taywaat talwihpikit anta; pu pas yuwsiat nūvat an qōtsa. ⁴ Noqw tūtuwalaqam put mamqasyaqe, pavan tururuykuyaqe, pas so'qey panhtoti. ⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe, wuhtituy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Pay nu navoti'taqw, uma Jesus ura nahoyletsit aw muiltiqat hepnuna. ⁶ Pam qa yep'e; pi pam ahoy tātayi, ura pan lavayhti. Kurs huvam pween, Tutuyqawhqat as haqe' qatsqat uma aw yórikni. ⁷ Nen uma yañqw kaktaye', pam mokiwy añqw ahoy tātayhqat put aw nānatuwnayaqamuy āawnani; Noqw meh, pay pam hapi añwu umupyyeve Galileet aqwni. Ason pepeq uma aw tātayyani. Meh, nu hapi umuy āawna, kita. ⁸ Noqw puma tsawiniwkañw, piw pas hahlaykañw, tūamit añqw ahpiy kaktayhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumi tūawmaqe wari. ⁹ Noqw puma pañsoniqw pi meh, Jesus pas nāp pumuy amuhsawwaqe pañqawu: Hakim hahlayñwu. Noqw puma put awnihqe, hokayat mavoqtat, aw naokiwha. ¹⁰ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Uma yahpiyinen, itupkomuy amumi pañqawhq, puma Galileet aqwyani; nen ason pepeq inumi yórikyani.

The Report of the Guard

¹¹ Noqw puma nāto pañsoniqw, meh, haqawat tūtuwalaqam kīve ökihqe, hin hiniwh-tiqat God awwat mohpeq momñwituy sohsok āawnaya. ¹² Noqw puma wukw'a'yatuy amumum sovaltqi, hinhtotiniqey yuaatota; nihqe nihtiwtatqat sīvat solāwamuy huytota, ¹³ Pañqawkahkañwo: Uma hapi kitotani: Itamuy tokq, put aw nānatuwnayaqam mihikq ökihqe, put tokoyat haqami üuyi'wisa. ¹⁴ Noqw ason kurs tutskwat aw moñwi it navotq, itam aw tūtuyqawwe', umuñem qeni'totani. ¹⁵ Noqw öviy puma sīvat ömahotataqe, amumi hin tutaptotaqat anhtoti. Noqw i' yan lavayi nāt Jew-sinmuy amuhpa' yuaatiwa pewhaqami pahsavoo.

Jesus Appears to His Disciples

(Mr 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁶ Pahsat pu pakwt sūkw sihkay'taqam Jesus aw nānatuwnayaqam Galileet aqwyia, haqam somot Jesus pumuy amumi tutaptatqat pañsoq'a. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pituqw, puma put aw yóriyaye pas hihtatota. Noqw pay haqawat soq pēwewihtoti. Noqw pam amumi pañqawu: Ina sohosk hihta öveqatsit ep-nikañw pu tūwaqatsit epnihqat aw nuy moñwtavi. ¹⁹ Noqw öviy uma añqe' nankwuse', sopkawtaqamuy sinmuy tutuqaynayani, pu küyt akw pumuy tuvoylatiwisni, Inay, pu Tiyat, pu Qahováriwtaqat Hikwsit, pumuy natñwaniyamuy aqw'a. ²⁰ Nen puma itutavoy añ ahsupoq añ hinwisniqat uma pumuy tutuqaynayani. Noqw nu' hapi yūmosa umumum hinmani, yep qatsiso'ñwamiqhaqamii. Okiw antani.

LOMATUAWI MARK AHPİY'O

The Preaching of John the Baptist

(Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ I' lomatuwawi Jesus Christ God Tiya yuaataqa yan yayhniwa. ² God lavay'aymuyatuy pēniyamuy aṇ yan ura pey'ta: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noq̄w pam hapi upyeve uñem pōhut aṇ qenitani. ³ Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pōhut aw hintsatsnani, pam hāqē'niqat aw suwiptotani. ⁴ Hak tāqa John yan mātsiwhqa qayēsiwhpuve kūyit akw tūtuvoylalu; nihqe sinmuy amumi pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay aṇq̄w lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noq̄w God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yūkuni. ⁵ Noq̄w tutskwat Judeat aṇ ahsupoq sinom sohsoyam put aw ōkiwta, pu Jerusalem aṇq̄ō; nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahipiy pāyut Jordan aq̄w tuvoylatoti. ⁶ Noq̄w i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhōyat aṇq̄w yukiwtaqat yuwsi'kañw, kolāsat kwewta. Noq̄w pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mómohantu tsāme', momospalayamuy enaṇ tūmoytañwu. ⁷ Nihqe pam yuaataqe pañqawlawu: Hak inuhpenihqe pas pavan ōqalay'taqa inuñkni; noq̄w soon nu yan'ewayniñaw pay ñas'ew put tots-sosompiyat ñahnik aw motoltini. ⁸ Pay nu pas antsa kūyit akw umuy tuvoylalu. Nikañw ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalanwi.

The Baptism and Temptation of Jesus

(Mt 3.13-4.11; Lk 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Noq̄w ephaqam Jesus Galilee-tutskwat ep kitsókit Nazareth aṇq̄wniqw, John pāyut Jordan aq̄w put tuvoylata. ¹⁰ Noq̄w Jesus pāñaqw yámakq, pahsat pay tokpela hōtsiltiqw Qahováriwtaqa Hikwsi hōwit ankañw put aq̄w hawhtoqat pam aw yori. ¹¹ Noq̄w hakiy tōnaat ōñaqw pañqawu: Um hapi pas aw iunañwa Itii, pas nu uñ hahlayi. ¹² Noq̄w pahsat pay Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami put lālayi. ¹³ Noq̄w pam pep qayēsiwhpuve lōp sunat tālat aṇ tūtuvosiptuy amumun yanta. Noq̄w Satan put unaheplawu; noq̄w ōñaqw hoñvia'yat put aw unañwtavi'yuñwa.

Jesus Calls Four Fishermen

(Mt 4.12-22; Lk 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Noq̄w John sivikive pakiwtaq̄w, Jesus Galilee-tutskwat ep pituhqe, lomatuwawit God moñwtunatyay yuaataqat yuaatinuma, ¹⁵ Pañqawkañwo: Pay hapi aw pitu, God moñwtunatyay aw hayhkalti. Uma nāp umuhtunatyay aṇq̄w lasye', lomatuwawit aw tūtuptsiwani. ¹⁶ Noq̄w pam wuhkovatuphat Galilee yan mātsiwhqat qalavaqe hinmakañw, hakiy Simon tupkoyat Andrewt enaṇ tuwa. Puma pakiwmaqtutsayay pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatniñhey akw qātuhqee. ¹⁷ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani; noq̄w nu umuy tutuwnaq̄w, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. ¹⁸ Noq̄w pahsat pay puma tutsáyay tatamhtat, put aṇki. ¹⁹ Noq̄w pam pahpiy hihsavo nakwsuqe, hakiy Zebedeet tūmuyatuy James pu John pumuy tuwa. Puma tuwat pākihut aṇq̄w pakiwkañw, tutsáyay aw yuyku. ²⁰ Noq̄w pam āpiy pay pumuy wáñwayi. Noq̄w puma nay Zebedeet tumañ'aymuy enaṇ pākihut ep mātapt, put aṇk nakwsu.

A Man with an Evil Spirit

(Lk 4.31-37)

²¹ Noq̄w puma Capernaum-kitsókit ep ōki. Noq̄w nasuñwintalōñnit aw pituq̄w, āpiy pay pam tsotsvalkimi pākihqe, sinmuy tutuqaynativa. ²² Noq̄w puma put hin tutuqaynaqat ep pas aw kātayyuñwa, pas pam ōqalat pasiwtagey pan pumuy tutuqaynaq̄w ōviy'o, imuy tutavot tutuqaynaqamuy qa pumuy amun'i. ²³ Noq̄w hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaga pumuy tsotsvalkiyamuy ep nuhtuma. Nihqe pam tsa'lawhqe, ²⁴ Pañqawu: Um itamumi qa hintsakni. Ya um itamuy hinhtotiniqat nāwakna, um Nazareth aṇq̄w Jesus? Ya um itamuy hovalaniqe ōviy aṇq̄aō? Pay um hákiyniqw nu uñ tuwi'ta. Um hapi God aṇq̄w pas Qahováriwtaqa. ²⁵ Noq̄w Jesus hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, aṇq̄w yámakuu. ²⁶ Noq̄w tuyoy'eway hikwsi tāqat homimikinat, a'no tōqtit, aṇq̄w yama. ²⁷ Noq̄w sinom sohsoyam kātayunqe, nātuvinlalwaqe pañqawu: Hin pa i' hintani? sen pay puhututuqayhpi? Pas pi pam ōqalat pasiwkañw, ōviy hikis pi pas tuyoy'e'wakw hihikwsimuy mēwaq̄w, puma put aw tuqayvastotañwu. ²⁸ Noq̄w pas pay pahsat Jesus pep hintsakq, Galilee-tutskwat aṇ ahsupoq pay pan yuaatiwa.

Jesus Heals Many People
(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Noqw panis puma tsotsvalkinaq w nōniakt, hakiy Simon-nit, pu Andrew, pumuy kiyamuy aw yuñā, ima James pu John pumuy amumumniq'ō. ³⁰ Noqw Simon nōmayat yuat mukituyat akw qātsi. Noqw āpiy pay puma put Jesus āawnaya. ³¹ Noqw pam put awnihqe, māyat ūat, qatuptsinaq w pahsat pay mukituyat put mātavi. Noqw wuhti pumuy amumi unaiñwtavi. ³² Noqw tāwat pakiq w, sinom Jesus aw sohsokmuy hihta akw tūtuyyaqamuy tsamvaya, pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwuyūqamuyu. ³³ Noqw pep kitsókit ep sinom sohsoyam hōtsiwmiq tsovalti. ³⁴ Noqw pam kaysiwhqamuy hīhihta akw tūtuyyaqamuy qalapsinta, piw kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy nuhtuñaq w ayo ipwaqe, pumuy hiñqawaniq w qa nakwhana, puma put hākiyniq w tuwi'yūñq w ñviy'ō.

Jesus Preaches in Galilee
(Lk 4.42-44)

³⁵ Pu qavoñvaq w, nāt qa hin tālawvaniq w, Jesus qatuptuqe, kīñaq w yama; nihqe haqami sūnalkominihqe, pephaqam God aw okiwlawu. ³⁶ Noqw Simon pu put suñwāmat puma put añkya. ³⁷ Noqw puma put tutwaqe, aw pañqawa: Sinom sohsoyam uñ hepnumya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Tuma yuhke' kitsókinawit nankwusa; noqw nu pañ piw yuaatinumni; pi nu paniq w añq'ō. ³⁹ Pu pam Galilee-tutskwat añ ahsupoq sinmuy tsotsvalkiyamuy añ yuaatinumqe, nukpanhihikwsimuy nuhtuñaq w ipwannuma.

Jesus Makes a Leper Clean
(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Noqw hak hihta tokoplelet akw tūtuyhqa put aw pituhqe, oki w aw tamōtswunuptut pañqawu: Um suhta q'ewnen soon nuy qa powatani. ⁴¹ Noqw Jesus put ōkwatuwhqe, aw māvuyaltiqe, aw toñokt pañqawu: Pay nu suhta q'ewa; powaltii. ⁴² Noqw panis pam pañqawh q, pahsat pay tokoplele put añ sūlawhti; noqw pam powalti. ⁴³ Noqw Jesus put pās mēwat, pahsat pay nahpiy put hōnaqe, ⁴⁴ Aw pañqawu: Um tunatyalte', qa hakiy it āawnani; nīkañ w um ahipyinen, God awwat moñwit aw namtaknani; nen Moses hin tutaptaqat um pan powaltiqe ep kuwahtiput tāvini. Um yan powaltiqe tuawitani. ⁴⁵ Noqw tuwat soq pam pañq w ahipyinihqe, añqe' put a'nō yuaatinumqe, ahsupoq tunvotna. Noqw ñviy Jesus kurs hin pāpu kitsókimi mātaqpuva pákiniqe, pay qalavehaqam tutskwava hinnuma; noqw sohsokivaq w sinom put aw ōkiwta.

2

Jesus Heals a Paralyzed Man
(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ Noqw ahipiy hihsakis talq, Jesus piw Capernaum-kitsókit aw paki. Noqw yaw pam kīve pakiwtaqat sinom pañqawa. ² Noqw pahsat pay sinom kaysiwhqam pañso tsovalti, pas kaysiwhqe ñviy kurs haqe' yesni, pas qa ñas'ew hōtsiwhpeq geni, pas qae. Noqw pam pumuy amumi God lavayiyat yuaata. ³ Noqw hakim nālōyōm hakiy tāqat apha' qataytaqat tūtuyh qat tsōpkahkañ w put aw ōki. ⁴ Noqw ep huru'pokiwtawq, ñviy kurs hin puma put aw ōkini. Nihqe pahsat puma put hāqamnihqat atsve kīamit yāhayaqe, pōroknayat, it hakiy tūtuyh qat ahpāt añ wāōkiwtaqat pañ put aw hawnaya. ⁵ Noqw Jesus pumuy qapēvewnayaqat amumi tūwahqe, it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: Itii, pay uhqaanhtipu uhipiy ayo yukiwa. ⁶ Noqw haqawat tutawat tutuqaynayaqam pep yēse; nihqe pan unañwpeq wūwaya: ⁷ Ya hinoq w i' God aq w hiñqawlawu? Ya hak sen hakiy qaanhtipuyat ayo yūkuni, hal pas God-saa? ⁸ Noqw kurs puma unañwpeq pan wūwantotaq w, Jesus panis unañwpeq māmatst, amumi pañqawu: Ya uma hinoq w umuh'unañwpeq pavan wūwantota? ⁹ Ya hak hakiy añ qataytaqat tūtuyh qat aw hinwat lavayhtiniq w qa pas pas hinta, Sen Uhqaanhtipu uhipiy ayo yukiwa, kitanigō'? sen Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nakwsuu, sen kitanigō'? ¹⁰ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahipiy qaanhtipuyat ayo yūkuniq w aw ōqalat pasiwaqat uma it akw nanaptani-pu pam it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: ¹¹ Oviy nu ūmi pañqawni: Qatuptut, uh'ahpay kwusut, uhkiy aw'i. ¹² Noqw pahsat pay pam wunuptut, ahpay kwusut, pumuy sohsokmuy amutpik nakwsu. Noqw ñviy puma sohsoyam kātayūñqe, God pas hihtatota, pañqawkahkañwo: Pas itam qa hisat hihta yanhaqamnihqat aw yōrikyā.

Jesus Calls Levi
(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Pu pam pañq w piw wuhkovatuphat qalāvohaqamii. Noqw sinom sohsoyam put aw tsovalti; noqw pam pumuy tutuqayna. ¹⁴ Noqw pam pañmakañ w, hakiy Alphaeus tiyat Levi moñwit eñem sivat ōmalawkañ w haqam qatuhqat tūwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni.

Noqw pam wunuptut, put aňki. ¹⁵Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum put kiyat ep ökihqe, pep tunösvoňat aw yesq, kaysiwhqam moňwit eňem sivat ömalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam paňso ökihqe, pumuy amumum put aw yesva; pi put aňk hinwisqam pas kaysiwhqee. ¹⁶Noqw pam moňwit eňem sivat ömalalwaqamuy-nikaňw pu qaanhinwisqamuy amumum tümoytaqw, ima tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw tätayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi paňqagwa: Ya pam hinoqw moňwit eňem sivat ömalalwaqamuy-nikaňw pu qaanhinwisqamuy amumum tümoyta, piw hihiko? kitota. ¹⁷Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi paňqawu: Pay aň qahinyuňqam tühikat qa haqni'yuňwa; nawus pi tütuyyaqam put haqni'yuňwa. Pi nu aň súanhinwisqamuy qa pumuy waňwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatay aňqw lasyaniqat aw waňwayniqe öviy pitu.

The Question about Fasting
(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸Noqw ima pi John aw nánatuwnayaqam-nikaňw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuňwa. Noqw öviy sinom Jesus aw ökihqe aw paňqagwa: Meh, John aw nánatuwnayaqam-nikaňw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuňwa. Noqw ya hinoqw ūmi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁹Noqw Jesus pumuy amumi paňqawu: Ya sen haqam mö'wit sinomat nāt möönaňwuy amumum yantaqw, napwalni'yuňwni? Soon pi möönaňw pumuy amumum yantaqw puma napwalni'yuňwni. ²⁰Nikaňw pay ason hisat aw pituqw, möönaňw'am pumuy amuňaqw ahipyiniqw, pep pu' puma nānapwalni. ²¹Qa hak sino puhutsatsakwmötsaput yewaskwit aw pihtaknaňwu. Ispi hak panhti qw, put ep pihtakqa yuwsit aňqw tsikq, pu' pas pāpu wukoprokiňwu. ²²Noqw qa hak sino pukawiworot sakwiwmaqat aň puhuovavala kuyiňwu. Ispi hakiy panhtiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnaqw, ovavala wehemhtini. Noqw wiwgoro sakwītotini. Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot aň küyiltiňwu.

The Question about the Sabbath
(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³Noqw ahipy pantaqw, puma nasuňwintalōnnit ep söhövos'uyit aň nōňakwisq, put aw nánatuwnayaqam söhövosit talayat mawtiwisa. ²⁴Noqw Pharisee-sinom Jesus aw paňqagwa: Meh, ya puma hinoqw nasuňwintalōnnit ep himu mewniwtaqat hintsatska? ²⁵Noqw pam pumuy amumi paňqawu: Ya uma qa hisat David hinhtiqat aň tuňwáya? Ura pam-niqw, pu suňwamat puma hihta haqni'yuňqe tsōňsoq, ²⁶Pam God kiyat aw pákihqe, pōlavikit God aw noiwtat aňqw nōsat, suňwāmuy aň huyta, Abiathar God arwat mohpeq moňw'iwtaq'ō. Pam pōlaviki moňw'iwuyiňqamuy-sa amuňem nōvatiwňwu. ²⁷Pu pam pumuy amumi paňqawu: Nasuňwintalōnni hapi sinmuy amuňem yukiwa, qa sinom nasuňwintalōnnit eňem yukiwa. ²⁸Paniqw hapi öviy nu' Sinot Tiat nasuňwintalōnnit h́kis aw tutuyqawi.

3

The Man with a Crippled Hand
(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹Pu piw pam tsotsvalkimi paki; noqw hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. ²Noqw mātaqpi kurs Jesus nasuňwintalōnnit ep put qalaptsinaniqat öviy momňwit put aw tunatyawyuňwa, puma as hihta ep put nēveltoynayaniqe öviy'o. ³Noqw pam lakput may'taqat aw paňqawu: Kurs nuhtutpik wunuptuu, kita. ⁴Pahsat pu pam pumuy amumi paňqawu: Ya hak nasuňwintalōnnit ep lolmat hinhtiniqw pam súanta, sen qalolmat hinhtiniq'ō? sen qatsit ayo tavinig'ō? sen ninaniq'ō? Noqw puma qa hiňqagwa. ⁵Pu pam hin unahwtiqe, pumuy a'nō unahwayamuy ep kwanháwitsivutiqe, amuhpa' yorkit, tāqat aw paňqawu: Uhmay tsihkwa. Noqw pam put tsihkwa; noqw maat ayaňqwat māyat an pās powalti. ⁶Pahsat pu Pharisee-sinom aňqw ahipyiaqe, āpiy pay Herod aňk wīsiwtaqamuy amumum hin as put ninayaniqey put ankiwakw yuaatota.

A Crowd by the Lake

⁷Noqw pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sinmuy amuňaqw ahipyiniqw, wuhkovatuphat aqw'a. Noqw sinom gaan'ewakw hintaqam put aňkya, Galilee-tutskwat aňq'ō, pu Judea-tutskwat aňq'ō, ⁸Pu Jerusalem-kitsókit aňq'ō, pu Idumaea-tutskwat aňq'ō, pu pāyut Jordan yupqōyñaq'ō, pu ima Tyre-nikaňw pu Sidon-kitsókit aňqe' yesqam piwu. Puma put kātumaltaqat nanaptaqe, aw öki. ⁹Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi paňqawhq, puma put eňem tsákw pákihut maskatota, taq nāp hisat sinom gaan'ewakw hinhte', put aw hūrs hómikmani. ¹⁰Pi pam kaysiwhqamuy sinmuy qalatsintaqw, öviy sohsoyam hihta akw tütuyyaqam put aw tónokyanique put aw nānaqasya. ¹¹Noqw aňsakis

tuyoy'e wayom hihikwsim put aw tātayyaqe atpipo nawhitotakahkañw, kēew pañqaqwa: Um hapi God Tíata. ¹² Noqw puma put tunvotnayaniqw, pam pumuy tusoqmewa.

Jesus Chooses the Twelve Apostles
(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Pu pam tsomomiqnihqe, hakimuy namorstat, pumuy wáñwayi. Noqw puma put awya. ¹⁴ Noqw pam pakwt lōq sihkay'taqamuy namorsta, puma put amum hinnumyaniqat òviy'o, pu pam pumuy añqe' lomatuwit yuaatinumyaniqat ayataniqee. ¹⁵ Pu puma hihihita akw tūtuyyaqamuy qalaptintiwiñiqat aw òqalat pam pumuy pasiwna, pu nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ayo ipwanwisniqat aw'i. ¹⁶ Pam imuy tavi: Simon, pam piw Peter yan put tuñwa. ¹⁷ Pu Zebedeet tiyat James-nit, pu tupkoyat John, pumuy piwu. Pam piw Boanerges yan pumuy tuñwa; pam Yoy'umukit antaqamu, i'niñqe pam'i. ¹⁸ Pu Andrewt, pu Philip, pu Bartholomewt, pu Matthewt, pu Thomas, pu Alphaeus tiyat James, pu Thaddaeus, pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqata, ¹⁹ Pu momñwituy amumi put mātapiñiqat hakiy Judas Iscariot piwu. Noqw puma haqam kive òki.

Jesus and Beelzebul
(Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10)

²⁰ Noqw pay piw sinom qaan'ewakw hintaqam amumi tsovaltqi, òviy soon kurs puma ñas'ew nōñōsani. ²¹ Noqw Jesus sinomat put nanaptaqe, put ñuayaniqe awya pañqawkahkañwo: Pam okiw qanavóti'numa. ²² Noqw hakim tutavot tutuqaynayaqam Jerusalem añq òkihqe pañqaqwa: Pam Beelzebub akw tuyqawiwa. Pam nukpanhihikwsimuy moñwiyamuy aw yankañw nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwanta. ²³ Noqw pam sinmuy wáñwayhqe, tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi pañqawu: Ya sen Satan Satan ayo hóroknani? ²⁴ Haqam moñwtunaty nehpewhte', pas soon wūnumi. ²⁵ Pu kurs haqam kivit nehpewhtote' soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan nāp nāmi mamke', pu nātsike', soon pam wūnumi; panis pi pam sohtini. ²⁷ Soon hak hakiy a'nō hoñvit kiyat aw pake', hihta himuyat put añq nawhkini, hal pas mohti put some'-saa, nen pahsat pu pam put kiyat kiqótani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. ²⁹ Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. Panhtiqa pas sūs tūwiñiqey aqw nāvitsinani. ³⁰ Ura puma pañqaqwa: Pam tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwa, kitotaqw, òviy pam yan lavayhti.

Jesus' Mother and Brothers
(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ Noqw pahsat pu put tupkomat, yuy amum, put aw òkihqe, ihpaq hoñkahkañw, put aw hakiy ayatotage, put wáñwayya. ³² Noqw sinom kaysiwhqam put aqlap yesqam put aw pañqaqwa: Meh, uhtupkom, unuy amum, ihpaq uñ wáñwayya. ³³ Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya hak ínuu? Pu ya hakim itupkomya? ³⁴ Pu pam put aqle' yesqamuy amuhpa' yorikt, pañqawu: Kurs íñuy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. ³⁵ Pi hak haqam God tunatyayat an hinmaqa hapi itupko, ísiwa, pu ínuu.

4

The Parable of the Sower
(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Pu piw pam wuhkovatuphat qalaveq sinmuy tutuqaynativa; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam pep put aw tsovalti; noqw òviy pam pákihut páhut ep pāyawnumqat aqw pákihqe epeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam wuhkovatuphat qalava tutskwava yēse. ² Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy hihihita tutuqayna; niñqe pumuy amumi pañqawu: ³ Kurs huvam tuqayvastotaa. Hak tāqa tsalakini'uylawniqe pasmii. ⁴ Noqw pam uylawhqe, pēhu poshumi pōhpava lōhō. Noqw sūmawuy an masay'yuñqam òkihqe an put soswa. ⁵ Pu pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat an lōhō. Noqw an qa pōñalaniquw, òviy pay āpiy kūkuyva. ⁶ Nikañw tāwat òvetiqw, pay ūyi kólaki; niñqe pam qa pas pas ñay'taqe, òviy tsahkwí. ⁷ Pu pēhu kutqōlpa lōhō; noqw kutqōlō wuñqe, put laknaqw, pam qa hihta himuy'va. ⁸ Pu pēhu lolmat tutskwat an lōhōkqe kuyvaya; pu wuñqe, hihta himuy'va, pēhu sunat pakwt sihkay'tasikip aw hóyokput aiwnnaya, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu tsivót-sikip sunát-sikipo. ⁹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables
(Mt 13.10-17; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw puma nánaltyaqw, ima put aqlaqyaqam pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum it lavayit hihta tuawi'taqat put tūviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: God

moñwtunatyat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaq'a. Nikañw pam tūwutsit-sa akw yuaatiwa. ¹² Puma as aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyaniqat ñviy'ō, pu aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyaniqata; taq nāp hisat sen puma ahoy nānamtōkaqw, pumuy qaanhtipum pumuy amuhpiy ayo yukiwni.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma it tūwutsit hihta tuawi'taqat qa mātsi'yuñwa? Noqw ya hin tis uma sohsok tūwutsit mātsi'yuñwini? ¹⁴ Uylawhqa hapi God lavayiyat uylawu. ¹⁵ Noqw lavayi pōhpava lōhōkqa imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Satan pite', pumuy unañwpeq lavayit ūyiwqhāt pañqw ipwañwu. ¹⁶ Pu pay piw pan pikaqlōva lōhōkqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw āpiy pay put kwusuyañwu. ¹⁷ Noqw lavayi pumuy unañwayamuy ep qa hūrs ñapkiwtaqw, ñviy puma pay hihsavo as añ kūyuñwu. Noqw pay lavayit ep kñnavotpit, sen okiwsahsañwaqat aw pituqw, pahsat pay puma unañwmokyañwu. ¹⁸ Noqw pu kutqōlpa lōhōkqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptat, ¹⁹ Yep qatsit-sa aw tunatyaltote', pu kākakiwuy akw ūnatote', pu hīhihta tuñlay'kahkañw, soq lavayit aw qa tunatyaltotiñwu. Noqw ñviy lavayi pumuy unañwpeq qa hihta himuy'vañwu. ²⁰ Noqw pu lomatutskwat añ ūyiwqhā hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', kwusuye', hihta himuy'vayañwu; pētu sunat pakwt sihkay'tasikip hōyokput himuy'vayañwu, pu pētu payhp sunāt-sikipo, pu pētu tsivot-sikip sunāt-sikipo.

A Lamp under a Bowl

(Lk 8.16-18)

²¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya sen hak wiñqōhit ūwīknat, sīvut sen puvuwphit atpiqōq tāvini, as pam tsotsōkpit ep put tsoki'tanikañwo? ²² Pi sohsay himu tupkiwtaqa pay mātaqtiniqe ñviy pantañwu, piw sohsay himu nanauyve hiniwhtiqa añqe' nanaptiwniqe ñviy'ō. ²³ Tūqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ²⁴ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma hihta aw tūqayyuñqey ep tunatyaltotimantani. Pi uma hīhsa'haqam hakiy eñem tuwantotatq, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani; pu uma añ nanaptaqamuy amumi piw nāt wūhaq noiwni. ²⁵ Pi himuy'taqat aw piw pēhu noiwni; pu ñastanihqa hīkisi as hihta himuy'taqey kwayhni.

The Parable of the Growing Seed

²⁶ Pu pam pañqawu: God moñwtunatyat hakiy tāqat pasva poshumit uyhqat anta. ²⁷ Pam uyht, mihikq puwñwu; pu qavonvaqw qatuptuñwu. Nikañw poshumi ñahkuyvakañw, pu wuñqw, hin pam panhtiqat pam qa navoti'tañwu. ²⁸ Pi tutskwa nāp hihta aniwnañwu; mohti nahpi'vañwu, pu sihkuyvañwu, pu timuy tukwsinañwu. ²⁹ Pu himu aniwhitiqw, pahsat pu ūyi'taq put tsahqañwu, pi hōhōqyaniqat aw pituñwuniq'ō.

The Parable of the Mustard Seed

(Mt 13.31-32, 34; Lk 13.18-19)

³⁰ Pu pam pañqawu: Ya sen itam God moñwtunatyat hihta antaqat pañqawani? Ya sen itam hihta enañ put namimahtaknayani? ³¹ Pam mustard-uyit pōsiyat anta. Pam tutskwave ūyiwhe as tūwaqatsit ep pōvoshumit amuñaqw sushisayhoya. ³² Nikañw pam ūyiwe', wuñwe', sohsok hihta tusaqtsotskit amuhpenihqe yahsayoqtiñwu; nen wukonantatqay'vañwu. Noqw ñviy sūmawuy añ masay'yuñqam put atpik kihsit añ yesvañwu. ³³ Yanhaqam pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw nuhtumi hīhihta yuaatañwu, pay puma hin put kwusi'wisqat pan'i. ³⁴ Pam tūtuwutsit-sa akw pumuy amumi yuaata. Nihqe pay ason pumuy nānaltyaqw pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi put sohsok namtōmnañwu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Noqw pay ép tapkiqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma wuhko-vatuphat yupqōmiya. ³⁶ Noqw puma sinmuy suhpantaqamuy añqe' hōnayāt, puma pākīhut aqw yuñā, Jesus haqam qātuqhāt aqw'a. Noqw puma pañqw ahpiyya. Noqw pētu pākīhu piw pumuy amumumya. ³⁷ Noqw wukohukvaqw, pāhu walalataqe, pākīhut aqw a'nō yēvantage, nuñwu pay aqw kūyi ohpo. ³⁸ Noqw Jesus pākīhut yūpaqwat epeq qōtōpay'kañw pūwi. Noqw puma put tātaynayaqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, ya itamuy so'niqw um pas qa hin unañwtini? ³⁹ Noqw pam tātayht, hūkañwuy mēwaqe, pāhut aw pañqawu: Uyiwalte', sun yūkuu, kita. Noqw hūkañw qe'tiqw, qaan'ewakw sutmakma. ⁴⁰ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tsawiniyuñwa? Ya hintaqw ñviy uma qa tuptsiwni'yuñwa.

⁴¹ Noqw puma pas kätayufñe nānami pañqawwa: Ya sen i' hak himuniqw, ðviy hikispi pas hūkañw, pu pāhu put aw tuqayvasta?

5

Jesus Heals a Man with Evil Spirits

(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

¹ Pu puma wuhkovatuphat yupqōymi Gádara-sinmuy tutskwayamuy ep öki. ² Noqw Jesus pākihut añqw yamakq, pahsat pay hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaga o'wat ep tuamtusöt añqwnikañw put ahsawwa. ³ Pam tūamit ep okiw ki'ta. Noqw soon kurs hak put sómi'tani, pas sóoni, nāmahin pi hikis pas sivanamiqlölöt akw'a. ⁴ Hikis as pam qa sūs hokasosomhpit, pu sivanamiqlölöt akw sómiltiñwu. Nikañw pay pam sivanamiqlölöt nāhoy tutkitañwu; pu hokasosomhpit piñañwu. Pu soon kurs hak put añwuy'tani. ⁵ Noqw pam tókilnawit, pu tāwanawit tsotsmova, pu tūtuamit añ hinnunñwu, a'nō hiñqawkañwo, pu o'wat akw nātutkitinumñwu. ⁶ Noqw pam Jesus yāvoq túwahqe, aqw wárikqe, pas put aw naokiwlawhqe, ⁷ A'nō tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwaknaka, um Jesus God Sus'oveqnihqat Tíata? Nu God atpip ūmi pañqawni: Um okiw nuy qa okiwsanni. ⁸ (Jesus pay put aw pañqawu: Tuyoy'eway hikwsi, tāqat añqw yámakuu, kita. Noqw ðviy tāqa pan lavayhti.) ⁹ Noqw Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noqw pam put hu'wage aw pañqawu: Nu Qaan'ewakw hintaqamu yan mātsiwa. Itam qaan'ewakw hintaqw ðviy'o. ¹⁰ Noqw pam pep tutskwat añqw pumuy qa lālayniqat ðviy tāqat put aw pas qaatsat nāwakna. ¹¹ Noqw pep tsotsmot áhayhke pitsötím wuhkotonawtaqam nōnova. ¹² Noqw sohsoyam nukpanhikwsiñw put aw qa nātusitotaqe pañqawwa: Itamuy pitsötímuy amumi hōnaqw, itam amumi yuñni. ¹³ Noqw pahsat pay Jesus pumuy hu'wa. Noqw tuyoy'e'way hihikwsiñw tāqat añqw nōñakqe, pitsötímuy amumi yuñqw, puma tōnawtaqam wuhpatpelat añ wuhkovatuphamiq a'nō yuhtukqe, pāmiq paōysoa, (lōp sōmorit pahsa'haqamo.) ¹⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam watqage, kive put tūawwaya, pu añqe' tutskwavaa. Noqw sinom hin hiniwhtiqat aw kuyvawisqe, ¹⁵ Jesus aw öki; nihqe it tāqat as nukpanhikwsiñw akw tuyqawiwtaga, hal qaan'ewkw hintaqamuy hihikwsiñw akw tuyqawiwtañwuqat puma tutwa. Pam yuwsí'kañw, suyan unañway'kañw pep qatu. Noqw puma put aw yórikyaqe, pas tsātsawna. ¹⁶ Noqw hakim it nukpanhikwsiñw akw tuyqawiwtañwuqat hin hintsaniwhtiqat aw yórikyaqam aw kuyvawisqamuy put āawna, pu pitsötímuy hinhtotiqata. ¹⁷ Noqw pay as pam pumuy tutskwayamuy añqw ahipyiniqat puma Jesus aw ö'qalya. ¹⁸ Noqw pam pākihut aqw pakitoqw, i' tāqa nukpanhikwsiñw akw tuyqawiwtañwuqa as put ámunniqey aw ö'qala. ¹⁹ Noqw pay Jesus put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Um uhsinomuy amuminen, Tutuyqawhqa uñ ókwatuwhqe, uñem hihta qaōwíhinhtiqat pumuy āawnani. ²⁰ Noqw pam ahipyinihqe, añqe' put yuaatinuma, Decapolis añ ahsupo'qa. (Pam pakwt kitsóki i'niñqe pam'i.) Noqw nanaptaqam sohsoyam kätayuiñwa.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak

(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Noqw Jesus pākihut akw ayoqwat piw yamakq, sinom qaan'ewakw hintaqam put aw tsovaltí; noqw pam wuhkovatuphat qalaveq wunu. ²² Noqw meh, hak tāqa tsotsvalkive moñw'iwtaga Jairus yan mātsiwhqa pitu; nihqe pam Jesus túwahqe, kukmiq nātuvage, ²³ Okiw aw naokiwhataqe, pañqawu: Okiw imanawhya mómoki. Noqw um as okiw inumunnen, uhmey akw put aw toñokq, pam qalapte', qátuni. ²⁴ Noqw Jesus put ámuma. Noqw sinom kaysiwhqam put añkyaqe, aw hūrs homimitiwiša. ²⁵ Noqw hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñwáy'taga pep nuhtuma. ²⁶ Okiw pam kaysiwhqamuy tūtuhiktuy amutsviy as hilihta añ kánawotkañw, sohsoq hihta himuy amuhpa' sohsoq; nit qa ñas'ew hihin qalaptut, tuwat soq pas qalomáhinhti. ²⁷ Nihqe pam Jesus hintsakqat navotqe, nuhtukwayñañaqw sinsonñaq put aw pítuhqe, yuwsiyat aw toño, ²⁸ Pañqawhqe ðviy'o: Ñas'ew pi nu as put yuwsiyat aw tónoke' pay soon qa qalaptuni. ²⁹ Noqw pahsat pay put añqw uñwa súlawhti; noqw pam tūyay qalaptuqey nahpe sunvota. ³⁰ Noqw kurs öqala nāñaqw yámakqat Jesus sunvotqe, sinmuy amumi namtókt, pañqawu: Ya hak iyuwsiy aw toño? ³¹ Noqw put aw nānatuwnayaqam aw pañqawwa: Meh, sinom ūmi homimitota. Noqw hinoqw pas piw hak ūmi tónokqat um kita? ³² Noqw pam hakiy panhtiqat aw yórikniqe, ðviy añqe' yori. ³³ Noqw wuht napgölpe hinhtiqat navotqe, okiw tsawinneveq tururutikañw, put aw pítuhqe, atpipo nātuvat, sohsoq suan put āawna. ³⁴ Noqw pam put aw pañqawu: Iti, pay uhqapēvewni uñ qalaptsiñwa. Pay um hahlaykañw qa hin'unañway'kañw, nīmani. Pay um uhtuyay añqw pás qalaptsiwtani. ³⁵ Noqw nāt pam yuaataq, hakim moñwit kiyat añqw ókihqe, put aw pañqawwa: Pay okiw uhti móki. Noqw pas um piw nāt Tutuqaynaqat aw nunuiña? ³⁶ Noqw puma pañqawqaww, Jesus panis navotqe, moñwit aw pañqawu: Um qa hin unañwtini; pay

um pánis-sa tuptsiwni'tani. ³⁷ Noqw put qa hak put ámunniqat Jesus nakwhana, hal pay Peter-niqw pu James-niqw, pu tupkoat John, puma-saa. ³⁸ Pu pam moñwit Kiyat aw pituhqe, sinmuy mowawatotaqamuy amumi tátai. Puma hiñqawkahkañw, tsaykita. ³⁹ Noqw pam aw pákihqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw yanhaqam mowawatota, piw tsaykita? Pay manawhya qa móki; pi pūwi. ⁴⁰ Noqw puma put aw tutsiwsuyhti. Noqw pam pumuy sohsokmuy pañqw lálayht, manawhyat náyat-nikañw pu yuyat-nikañw pu put ámunyaqamuy tsamkañw, manawhyat haqam qatsqat aw paki. ⁴¹ Noqw pam put máyat nuat aw pañqawu: Talitha cumi. Manawhya, qatuptuu, nu ūmi pañqawu, i'nihqe pam'i. ⁴² Noqw pahsat pay manawhya qatuptuge nakwsu. (Pam pakwt lōq sihkay'tasikip yahsañwni'ta.) Noqw pas puma pavan kátayuhwa. ⁴³ Noqw pam pumuy pás mēwaqe qa hak put navotniqat amumi pañqawu; pu puma manawhyat hihta nopnayaníqat amumi titaptata.

6

Jesus Rejected at Nazareth

(Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

¹ Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāp tutskway aw pitu; noqw put aw nánatunwayaqam put ámunya. ² Pu nasuñwintalōñnit aw pituqw, pam tsotsvalkive sinmuy tutuqaynativa. Noqw kaysiwhqam put aw tūqayyuñqe, put aw kátayyuñqe pañqawu: Ya sen i' haqam iit hihta tuwi'va? Pu ya sen i' sūanwuñni put aw noiwtaga hímuu? Is uti pam may akw gaan'ewakw kátumalta! ³ Puyaw qa i' wunavutsit tamaltuwi'taga, it Maryt tiata, imuy James, nit Jose, nit pu Judat, nit pu Simon, pumuy pávaamu? Puyaw siwamat qa yep itamumya? Kitotaqe, put aw qaán unañwtoti. ⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay God lavay'ayaat soon qa kaptsiwñwu, hal pay nāp tutskway ep-saa, pu sinomuy amuhpaa, pu nāp kiy ep'e. ⁵ Noqw pay pam kurs hin pep a'nō hihta tumaltanige, ñviy pay panis pam hikiqwmuy tūtuyyaqamuy amumi may akw tónokqe qalapsina. ⁶ Nihqe pam pumuy qatuptsiwniyamuy ep amumi kátayta. Pu pam pañ kitsókinawit sinmuy tutuqaynatinuma.

Jesus Sends out the Twelve Disciples

(Mt 10.5-15; Lk 9.1-6)

⁷ Pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy wáñwayhqe, pahsat pumuy lōlōqmuy añqe' ayatva; nihqe tuyoy'e'wakw hihikwsimuy amumi pumuy ñqalat huyta. ⁸ Nihqe pay pumuy qa hihta hinwisniqat amumi pañqawu. Pay panis natōñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sivamoki'wisni. ⁹ Pu puma tōtsi'wisni; pu qa lōq napnay'wisni. ¹⁰ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuñaq w lōyōm haqam kīmi pake', hisat pep kitsókit añqw ahpiyniqey pahsavo qátumantani. ¹¹ Pu ason kurs haqawat umuy qa pás taviyat, umumi qa tūqayyuñqw, uma pañqw ahpiynen, umuhkukqōlñaqw qōat ayo tsatswimantani, pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep kitsókit ep sinmuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhat ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini. ¹² Noqw puma pañqw ahpiyyaqe, sinmuy tunatyay añqw lasyaniqat amumi yuaatinumya. ¹³ Pu puma sinmuy amuñaqw kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy ipwanwisa, pu kaysiwhqamuy tūtuyyaqamuy wihkuyit akw lelwiya, qalapsintiwise.

The Death of John the Baptist

(Mt 14.1-12; Lk 9.7-9)

¹⁴ Noqw Jesus natñwaniat ahsupoq nanaptiwhq, pep tutskwat ep Moñwi, Herod yan mātisiwhqa, put navotqe pañqawu: I' hapi kūyit akw tūtuvoylalawhqa John. Pam mokiwyuy añqw ahoy tátayhqe, ñviy pas pavan ñqaltumalat hintsaki. ¹⁵ Noqw sinom pētū pañqawu: Pam Elias, piw pētū pañqawu: Pam God lavay'ayaata, imuy lavay'aymuyatuy hisatñahaqaw yesqamuy amuni. ¹⁶ Noqw Herod put navotqe pañqawu: Ura nu John qōtōtkuq, i' pam'i; kurs pam mokiwyuy añqw ahoy tátai. ¹⁷⁻¹⁹ I' Herod pi ura tupkoy Philip nōmayat hakiy Herodias amum qatuptuqw, John put aw pañqawu: Um uhtupkoy nōmanawhkiq w pam pas qa suanta. Noqw ñviy Herodias pas John ñōyi'ta. Noqw Herod put unañwe hinhtinige, John aw hakimuy hōnaq w, puma put nūayaqe, sivikimi panaya. Noqw Herodias as John nīnaniqey ankañw, Herod atsviy kurs hin panhtini. ²⁰ Pi Herod John aw tunatyawmaq'ō. Pi John sūanhinmakañw pás unañway qatu. Noqw Herod put aw navoti'taqe, put kaptsi'ta; nihqe put aw tūqaytaqe, nāmi soon unañwti. Nikañw pam hahlaykañw put aw tūqaytañwu. ²¹ Noqw hisat nukwáñw'ew Herod tihtiñpuyat aw pituqw, pam nuhtumi moñw'iwyuñqamuy nōviwhqat aw tūtsama, imuy pavan solāwamomñwituyuy, pu Galilee-tutskwat ep pavansinmuy piwu. ²² Noqw Herodias tiat māna ep pákihqe, wunimaq w, Herod put aw nahyoñwa, pu put amum yesqam. Noqw Moñwi mānat aw pañqawu: Um hihta nāwakne', put ñviy inumi tūviñtaq w, nu uñ put máqani, kita. ²³ Nihqe pas pam put aw qaówílvayhtiqe pañqawu:

Pay um pas nāp hihta ðviy inumi tūviñtaqw, soon nu un qa máqani, hiki pas imoñwtunatyay nāsamiq yantaqata. ²⁴ Noqw pam pañqw ahpiynihqe, yuy aw pañqawu: Ya nu hihta ðviy tūviñtani? Noqw pam aw pañqawu: Pay aw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qōtōyat awu. ²⁵ Noqw pahsat pay pam kaktaykañw, Moñwit aw pákihqe, aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qōtōyat inpit ep íniwtaqat pay pu' nuy máqaniqat nu nāwakna. ²⁶ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw pay nuñwu pi pas aw qaðwilyayhtiqe, pu imuy pep put amum yesqamuy tuway'taqe, ðviy kurs hin nawus qa hu'wanani. ²⁷ Nihqe pahsat pay hakiy ninañwuqa put qōtōyat kwistoniqat Moñwi aw pañqawu. Noqw pam ahpiynihqe, sivikeye put qōtōyat ayo tūkuhqe, ²⁸ Inpit ep íniwtaqat kwusivaqe mānat aw put tavi. Noqw māna yuy put maqa. ²⁹ Noqw John aw nānatuwnayaqam put nanaptaqe, ep ðkihqe, tokoyat haqami taviwisa.

Jesus Feeds the Five Thousand
(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ Noqw ima ayaiwyuñqam Jesus aw natsvalayaqe, hihta hinhtotiqey, pu hihta tūtutuqaynayaqey sohsok put áawnaya. ³¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Túmai, nuhtuñqaw haqami qayēsiwhpumiya. Nen itam hihsavo pep nāsuñwnayani. Pas pi sinom kaysiwhqam ðkiwkañw, ahpiy sasqayaqw, ðviy soon kurs hisat qenitiqw puma ñas'ew nōñōsani. ³² Pu ðviy puma pay nanalt pákihut akw haqami qayēsiwhpumiya. ³³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, sinom kaysiwhqam amumi tāyuñqe, Jesus tuwi'yuñqe, sohsokivaqw kitsókit añqw pañso nāp yuhtukqe, amuhpeqtotaqe, aw tsovalti. ³⁴ Noqw Jesus pákihut añqw yámakqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy túwahqe, pumuy ðkwatuwa, soñawen pi puma kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqat panyuñqw ðviy'o. Nihqe pahsat pu pam pumuy hihiti tutuqaynativa. ³⁵ Noqw pay nuñwu tapkiwmaqw, put aw nānatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawu: Pas hapi yep qayēsiwa; noqw hapi pay pas hísatniqti. ³⁶ Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe' tutskwawa nankwusani, pu kitsókinawita; nen nenñem hihta tunōstuiyani; taq puma qa hihta nitkay'yuñwa. ³⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Huvam noprayaa. Noqw puma put aw pañqawu: Ya itam haqami huhaywise', lōp sunat sivat akw pōlavikit tuye', pumuy noprayani? ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Kurs aw pohtayaa. Noqw puma nanaptaqe pañqawu: Tsivot pōlavikita, pu lōqmuy pákiwhtuy. ³⁹ Noqw puma sinmuy sakwátusaqat añ tōnawyuñqamuy yesvanayaniqat pam amumi pañqawu. ⁴⁰ Noqw sinom nānan'ik tōnawkañw yesva, hahqe' tsivot-sikip susnatya, pu hahqe' lōp sunat pakwt sihkay'yuñqamu. ⁴¹ Noqw pam tsivot pōlavikit pákiwhtuy enañ ðmahtat, ðmiq taykañw, put ep hahlayhtit, pōlavikit yōñoyhtat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya. Noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. Pu pam lōqmuy pákiwhtuy sohsokmuy añ huyta. ⁴² Noqw sinom sohsoyam nōñōsaqe ðōya. ⁴³ Noqw puma pōlavikit akwsiñput tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput aqw opomnaya, pu pákiwhtuy akwsiñput piwu. ⁴⁴ Noqw tahtaqt pōlavikit añqw nōñōsaqam tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqamo.

Jesus Walks on the Water
(Mt 14.22-33; Lk 6.15-21)

⁴⁵ Noqw nāt pam sinmuy añqe' hōnantaqw, put aw nānatuwnayaqam pay añwu pákihut aqw yuñe', put ahsavo ayoqwat Bethsaidat aqwyaniqat pam pahsat pay pumuy tusoqhona. ⁴⁶ Pu ðviy pam sinmuy añqe' hōnaqe, nāwaknaniqe tsomomiq'a. ⁴⁷ Noqw masiphiqw, pákihu wuhkovatuphat nāsavaqe hinma; noqw pam tutskwawa nālaa. ⁴⁸ Noqw pumuy amuhpewi hūhukq, ðviy puma añqe' kwetstiwisqe pas qa nātusi'wisa. Noqw Jesus pumuy pantsakwisq amumi tātayhqe, tálawiwmaqw pāvaqe waymakañw, pumuy amumi pituto; nihqe as pay soon pumuy amuhpeq qa yūmosani. ⁴⁹ Noqw puma put pāvaqe waymaqw tutwaqe, pay himu tualañwnihqat wūwayaqe, a'nō hiñqawqa, ⁵⁰ Ispi puma sohsoyam put tutwaqe tsātsawnaqee. Noqw pahsat pay pam pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwni. Pay nūu. Uma qa tsawiniwyuñwni. ⁵¹ Pu pam pumuy amumiq pákihut aqw wūvi; noqw hūkañw qe'ti. Noqw puma hihin wūwankahkañw kātayyuñwa, ⁵² Puma a'nō unañway'kahkañw pōlavikit ep kātumaltiwhtaq qa mātsi'yuñqe ðviy'o.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret
(Mt 14.34-36)

⁵³ Noqw puma ayoqwat nōñakqe, haqami tutskwat Gennesaret aw ðkihqe, pāhut qalavoq hoyoyotota. ⁵⁴ Noqw puma pákihut añqw nōñakq, pahsat pay sinom Jesus māmatsya. ⁵⁵ Nihqe tutskwat añ ahsupoq yuhtukqe, hakim tūtuyyaqamuy ahpāt añ qatsyaqamuy put háqamnihqat nanaptaqe, pañso pumuy tsamvanta. ⁵⁶ Noqw pam haqami kitsókimi pituqw, sen pas wuhkokitsokit, sen tutskwawe kitsókit aw pituqw, sinom ðōputuy kisonve

o'yaq, pay nas'ew yuwsiyat qalawñwayat aw tónokyaniquey put aw ò'qalya. Noqw hakim hihsa'nihqam aw tónokyaqam qalaptuya.

7

The Teaching of the Ancestors (Mt 15.1-9)

¹ Pahsat pu ima Pharisee-sinom hakimuy tutavot tutuqaynayaqamuy Jerusalem añqw òkihqamuy amumum Jesus aw tsovalti. ² Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam qa mávaqtotat, nòsiwhqat nònovaq, haqawat amumi tàyunqe, pay umumi qaantaqat tutwa. ³ Ima pi Pharisee-sinom-niqw pu sohsoyam Jew-sinom wūwukwmuy lavayiyamuy añ hinwisqe, òviy qa mávaqtote', qa nònosañwu. ⁴ Pu puma huhyankiñaqw òke', qa mávaqtote', qa nònosañwu. Pu ahpiy hñhihta añ hinwisniqat tutaptiwhqat puma aw tunatayawwisa. Puma yan hintsak-wisa: Puma kukyapit, pu sīsivut pās kuksiyañwu, pu sikasivat añqw tsatsqaptat yukiwyuñqata, pu nònòspita. ⁵ Noqw òviy Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus tūviñtotaqe aw pañqaw: Ya ūmi nánatuwnayaqam hinoq wūwukwmuy tutavoyamuy qa an hinwisqe, soq qa mávaqtotat, nònovañwu? ⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqaw: Ura Esaias añwu pay umuy nawip'ew hinyuñqamuy pas sūañqawhqe yan pēna: Ima sinom moay akw nuy kaptisilalwa, noqw pi unañwaam inuñaqw yāvahaq'a. ⁷ Piw haktonsa inumi okiwalwakahkañw, sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tūtutuqaynaya, yan'ī. ⁸ Uma pi God tutavoyat ayo yuki'kahkañw sinmuy wukwnavotiyamuy pas pas'i'yunqe ñuy'yuñwa, sīsivut pu kukyapit pās kuksiyakahkañwo. Pu ahpiy pāvan'e'wakw hñhihta uma hinwisa. ⁹ Pu pahsat pam pumuy amumi pañqaw: Pas pi òviy uma tutuhisniñkañw umuhwukwnavotiy añ hinwisniqey òviy God tutavoyat qa himuya. ¹⁰ Oviy pi Moses ura pañqaw: Um unay pu uñuy pumuy kaptis'tani. Pu hak nay, sen yuy aqw qalomáñhñqawhqa pay as mokmantani, ura kita. ¹¹ Noqw úmawat pi pañqaw: Pu kurs sen hak haqam nay, sen yuy aw pañqawni: Pay as ka um ihmuy akw moñwvastiniq, piw pam Corban (pam God aw noiwa, i'ñihqe pam'i) kite', pay qa hintamantani. ¹² Nihqe yan uma hakiy nay, sen yuy eñem hihta hinhtiniq aw uhtayañwu. ¹³ Yan uma umuhwukwnavotiy nuhtumi mātapyaqe God lavayiyat ayo yuki'yuñwa, pu ahpiy yāyantaqat uma hinwisa.

The Things that Make a Person Unclean (Mt 15.10-20)

¹⁴ Pu pam sohsokmuy sinmuy wáñwayhqe, amumi pañqaw: Uma sohsoyam inumi tūqayyuñwe', māmatsyani. ¹⁵ Himu sinot qa ahsonveniñkañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtani. Pi sinot unañwayat añqw nòñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁶ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ¹⁷ Noqw pam sinmuy amuñaqw kīmi pakiqw, put aw nánatuwnayaqam i' lavayit hihta tuaw'i taqat put tūviñtota. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqaw: Puyaw uma piw pas qa mātisi'yuñwa? Puyaw himu sinot qa ahsonveniñkañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtaniq wuma put qa mātisi'yuñwa? ¹⁹ Ispi pam put unañwayat qa aqw pakit, ponoyat aqw pake' kwayñavehaqam maspiwñwu. Yan pam lavayhtige, sohsoq nòsiwhqat kwañw'ewayñihqat pañqaw. ²⁰ Pu pam pañqaw: Pi himu sinot unaññaqw nòñakqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ²¹ Pi i' himu sinmuy unañwayamuy añqw nòñanta: Qalomátunatya, nomaqtsit sokoptunatya, tokot sokoptunatya, tuqwyantunatya, ²² Uyiñwtunatya, tunlay'tunatya, nukpantunatya, unatwi, qaunáñwtalqatsi, unañwtuya, nuhtumiq qalomálvayi, kwivi'nañwa, honaq'unañwa. ²³ Ii hapi qalomáñhñmuy unaññaqw nòñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu.

A Woman's Faith (Mt 15.21-28)

²⁴ Pu pam piw pañqw ahpiynihqe, Tyre-kitsókit, pu Sidon-kitsókit pumuy aqlavoo, nihqe kīmi pákihqe qa hak navotniqat nāwakna; nikañw soon kurs qa navotniwtani. ²⁵ Pi hakiy wuhtit tiat manawhya tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaw, yuat Jesus hintsakqat navotqe, ep pítuhqe, kukmiq nātuva. ²⁶ I' hak wuhti pep tutskwat ep sínoniñkañw, Greek-sinmuy lavayiyamuy yuaata; nihqe as pam put tiyat añqw nukpanhikwsit hóróknanigat okiw aw nāwakna. ²⁷ Noqw Jesus put aw pañqaw: Ason tsátsayom mohti òñyani, taq soon pi hak tsátsakwmuy nòsiwhqayamuy òmahtat, pu popkotuy amumi maspañwu. ²⁸ Noqw pam lavayhtige aw pañqaw: Pas antsa, Tutuyqawhqa; noqw pay pi popkot nònòspit atpikaqe tsátsakwmuy nòvayamuy piñput nònovañwu. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqaw: Pay um yan lavayhtit nīmani. Pay nukpanhikwsi uhtiy añqw yama. ³⁰ Noqw wuhti kiy ep pítuq pay kurs nukpanhikwsi put tiyat añqw yama; noqw pam ahpay añ wáókiwta.

Jesus Heals a Deaf and Dumb Man

³¹ Pu piw Jesus Tyre-nikañw pu Sidon pumuy qalañaqw ahpiynihqe, Decapolist tut-skwat qalavaqe hinnakañw, Galileet ep wuhkovatuphat ep pitu. ³² Noqw hakim hakiy naqsöp'iwkañw huhrulqat yuaataqat put aw wikvayaqe, as pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ³³ Noqw pam suhpantaqamuy sinmuy amuñaqw put qalavo wikt, put naqvumiq malatsiy panat, tōhakt, leniyat aw toño, ³⁴ Nit pu ōmiq yorikt, wupahikwsut, put aw pañqawu: Ephphatha, (hōtsilti, i'niñqe pam'i). ³⁵ Noqw paksat pay put naqvuat hōtsiltiqw, pu leñiat nāhiwa. Noqw pam suyan yuaativa. ³⁶ Noqw pam pumuy mēwaqe put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu. Noqw tuwat soq pam pumuy pās mēwaqw pahsat pas puma añqe' tunvotnaya. ³⁷ Pas pi puma kātayyuñqe, ōviy pañqaqwa: Pas sohsok hihta qaōwihinhiti; pas nanaqsōptuy naqvuyamuy hōtahta, pu qayuatotaqamuy yuaaykina.

8

Jesus Feeds the Four Thousand (Mt 15.32-39)

¹ Noqw ephaqam sinom wukotsovawkañw, qa hihta nitkay'yuñqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: ² Pas nu sinmuy ōkwatuwa, pu' pāyis tēvep inumumyakahkañw, okiw kurs hihta nōnovani. ³ Noqw nu pumuy qa ōyiwuyñqamuy kikiyamuy añqe' hōnaqw, soon puma qa māmañuani, pi pētu yāvaqhaqaw ōki. ⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqamuy lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Puyaw sen hak haqam nōsiwhqatnen imuy sinmuy yep qayēsiwhpuve haqam ōynani? ⁵ Noqw pam pumuy tūviñta: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Noqw puma pañqaqwa: Tsāñee. ⁶ Pu pam sinmuy tutskwava yesvaniqat amumi pañqawu. Nit pu pam tsañe' pōlavikit ōmahtat, put ep hahlayhti, nit put yōñoyhtat, pu put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya, sinmuy nopnayaniqat ōviy'o. Noqw puma panhtoti. ⁷ Noqw puma hikikw hiñsakwmuy pāvakiwhutuy kinumya. Noqw pam pumuy ep hahlayhtit, pu put aw nānatuwnayaqamuy sinmuy piw nopnayaniqat amumi pañqawu. ⁸ Pu ōviy puma nōñōsaqe ōōya. Noqw puma yōñoyhput akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput añ opomnaya. ⁹ Noqw ima nōñōsaqam nālōp sōmorit pahsa'haqamo. Noqw pam pumuy añqe' hōna. ¹⁰ Nit paksat pay pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pākihut aqw pakit, Dalmanutha-tutskwat ep pitu.

The Pharisees Ask for a Miracle (Mt 16.1-4)

¹¹ Noqw hakim Pharisee-sinom put aw ōkihqe, amum nāñwuy'yuñqe, put aw tuwan-tota; niñqe as pam ōñaqw kātatayhpit hihta tuawi'taqat mahtaknaniqat put aw ō'qalya. ¹² Noqw pam unañwepq ōykitat pañqawu: Ya hinoqw pu' qatsivaptsiwyuñqam kātatayhpi hihta tuawi'taqat aw yōrikyaniqey-sa nānawakna? Pas ants nu umumi pañqawni: Pay soon kātatayhpi hihta tuawi'taqa pu' qatsivaptsiwyuñqamuy amumi mahtakiwni. ¹³ Pu pam pumuy amuñaqw nakwsut, pākihut aqw piw paki, wuhkovatuphat yupqōymiq yāmakniqee.

The Yeast of the Pharisees and of Herod (Mt 16.5-12)

¹⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqam kurs pōlavikit suhtokya; pay puma pākihut añqw pas panis sūkw pōlaviki'yuñwa. ¹⁵ Noqw pam pumuy u'nanage, amumi pañqawu: Uma tnatyaltote', Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy ep qa ūnaiwyuñwni, pu Herod pēkeniyat ep'e. ¹⁶ Noqw puma nānami pañqaqwa: Itam qa nitkay'wisq, ōviy pañqawu. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw qa pōlaviki'wisqey lavayta? Puyaw uma nāt a'nō unañway'yuñwa? ¹⁸ Ya uma pōsi'kahkañw qa tayıñwa, piw naqvuy'kahkañw, qa nanvotyta? Ya uma qa u'ni'yuñwa? ¹⁹ Ura nu tsivót-sikip sōmorit pahsa'niñqamuy tahtaqtuy amuhpa' tsivot pōlavikit yōñoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma put aw pañqaqwa: Pakwt lōq sihkay'taqata. ²⁰ Pu ura nu nālōp sōmorit pahsa'niñqamuy sinmuy amuhpa' tsañe' pōlavikit yōñoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma pañqaqwa: Tsāñee. ²¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw ya hintaqw ōviy uma nāto qa māmatsya?

Jesus Heals a Blind Man at Bethsaida

²² Pu pam Bethsaidat ep pitu. Noqw hakim hakiy qapostalqat put aw wikvayaqe, pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ²³ Noqw pam qapostalqat māyat ñuat, kīñaqw qalavo put wki; nit put posmiq tōhakt, pu lōvaqw may akw put aw toñokt, sen pam hihta tūwahqat tūviñta. ²⁴ Noqw pam kwuhpukt, pañqawu: Pay nu sinmuy himutsotskit anyuñqamuy yaktaqw tuwa. ²⁵ Noqw paksat pu piw pam put posmiq lōvaqw may akw hintsanqw, put pōsiat tālawva. Noqw pam powaltiqe, pas suyan sohsokmuy tuwa. ²⁶ Pu Jesus put kiyat aw hōna pañqawkañwo: Um qa kimini; piw um qa hakiy kive it āawnani.

Peter's Declaration about Jesus
(Mt 16.13-20; Lk 9.18-21)

²⁷ Pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum pañqaw ahpiynihqe, Caesarea Philippi an kitsókinawit nakwsu. Noqw pumuy pañsoyaqaw, pam put aw nánatuwnayaqamuy tüvintaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiynihqat pañqaw? ²⁸ Noqw puma pañqaw: Yaw um küyit kw tütuvoylalawha John-nihqat pañqaw. Pu yaw um Elias-nihqat pētu pañqaw. Pu haqawatunigw yaw um himuwa God lavay'ayaata. ²⁹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu hak'i? Noqw Peter hu'wage, put aw pañqawu: Um hapi Christ, (God ahpiy moñw'asi'taq). ³⁰ Noqw pam pumuy pás mēwage, puma put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death
(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

³¹ Pahsat pu pam yuaativage, pumuy amumi pañqawu: Pas nu' Sinot Tiat kurs hin hīhihta añ qa kánavotni. Noqw ima wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam nuy tüvayani, piw nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³² Noqw pam it pas suyan pañqawhq, öviy Peter put qalavo lāhaknat mēwa. ³³ Noqw pam namtökqe, put aw nánatuwnayaqamuy amuhpa' tātayht, Peter u'nanaqe aw pañqawu: Inuhkwayñavoo, Satan! taq um qa God tunatyayat wūwantat, tuwat soq sinmuy tunatyayamuyu. ³⁴ Pu pam sinmuy put aw nánatuwnayaqamuy enañ wānwayhqe amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nāqahihtatat, nahoylehstiy ikwiltat, inuñk nakwsumantani. ³⁵ Pi qatsiy kahkawnaga hapi put kwayhni; pu inuñem tunatyat, pu lomatuwawit öviy qatsiy kwayhqa hapi put tuyqawvani. ³⁶ Ispi puyaw as sino tüwaqatsit sohsok himuy'vakañw nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvastini? ³⁷ Ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ³⁸ Paniqw hapi öviy haqawa pu' tuskap'iwuyñqamuy, qaanhinwisqamuy qatsivaptsiwuyñqamuy amutpip nuy, ilavayiy enañ hahmanqw, nu' Sinot Tiat put hapi tuwat hahmanni, nu hisat ihoñviaymuy qahováriwuyñqamuy tsamkañw, Inay lolmat tālawñwayat yankañw pitee.

9

¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pas hisat God moñwtunatyaat öqalat yankañw pītuni. Noqw ima yep hoñqamuy amuñaqw haqawat nāt mokiwyu qa aw öke' put aw yórikyani.

The Transfiguration
(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² Pu ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James, pu John, pumuy-sa tsamkañw, haqami wupatukwit aqwnihqe, pepeq pumuy amutpik alónti. ³ Noqw yuwsiat núvat an götsatiqe pavan pas talqaqsala; noqw pas soon hak tüwaqatsit ep tsatsákmötsaput hintsakqa put an pas pavan götsatani. ⁴ Noqw pahsat pu Elias, Moses amum pumuy amumi mātatiqe, Jesus amum yuaata. ⁵ Noqw Peter lavayhtiqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw lolma. Himu as öviy itam payhp kistotani, suk-wat ünemnit, pu suk-wat Moses énemnit, pu suk-wat Elias émeni. ⁶ Pay pam kurs hiñqawniqe öviy pañqawu, pas puma tsātsawnaqw öviy'o. ⁷ Noqw omaw pepeq pumuy amumi kihsiwnaqw, añqaw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ⁸ Noqw āpiy pay puma añqe' yórikyat, qa hakiy tutwa; pay Jesus nāla pumuy amumuma. ⁹ Noqw puma tükwiñaqw hanwisq, pam pumuy pás mēwage, amumi pañqawu: Ason pas nu' Sinot Tiat hisat mokiwyu añqaw ahoy tātayniqat aw pahsavo uma hin yórikyaqey qa hakiy āawnayani. ¹⁰ Noqw puma put lavayiyat nuy'yuñwa; nihqe pam mokiwyu añqaw ahoy tātayniqey hiñqawhqat nātuvñlalwa. ¹¹ Noqw puma put tüvintotaqe aw pañqawu: Ya hinoqw tutavot tutuqaynayaqam Elias soon qa mohti pītuniqat lavayta? ¹² Noqw pam pumuy hu'wage amumi pañqawu: Pay Elias pas antsa mohti pite', sohsok hihta an ahoy aw antsantani. Noqw Sinot Tiat hin pey'taqw, pan kurs nu hin qa hīhihta añ kánavote', qa hímuniwhtini. ¹³ Noqw nu umumi pañqawni: Pay as Elias pas antsa pitu. Noqw puma hin nānawaknaqey an put hintsatsna, hin pam pey'taqat pan'i.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit
(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pítuhqe, sinom qaan'ewakw hintaqam pumuy amumi tsovawtaqamuy amumi yóri. Noqw tutavot tutuqaynayaqam pumuy amumum hīhihta yuaatotaqe, pumuy tüviñlalwa. ¹⁵ Noqw sinom sohsoyam Jesus tutwage, pas aw kātayyuñqe, pahsat pay aw yuhtukqe aw hahlayhtoti. ¹⁶ Noqw pam tutavot tutuqaynayaqamuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pumuy amumum yuaatota? ¹⁷ Noqw

sinnmuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nu as itiy tiyot ūmi wikva, hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat akw okiw pam tuyqawiwtaqw òviy'o. ¹⁸ Hikwsi put haqam ñue' okiw tutskwamiq put tūvañwu; noqw qōtmokñwu, pu tamay ñuriritikañw nawhtañwu. Noqw as ūmi nānatuwnayaqam put añqw put ayo hōroknayaniqat nu amumi pañqawh̄q, pay puma kurs hin panhtotini. ¹⁹ Noqw pam lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is ohi uma pu' qatsivaptsiwyuñqam qatuptsiwni'yuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? Ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ²⁰ Noqw puma put aw put wikya. Noqw hikwsi Jesus tuwaq, tiyo homimiyykuge, okiw pam tutskwamiq yēvaqe, qōtmokiwañw añqe' waōōtinuma. ²¹ Noqw Jesus put nayat tūviñtaqe, aw pañqawu: Ya i' hihsathaqaqam it aw pitu? Noqw pam pañqawu: Pay tsayñahaqaq'ō. ²² Noqw pam piép as it hovalanik qōhit aqw tūvañwu, pu pāhut aqw'a. Noqw kurs um hihta tuwi'te', um okiw itamuy ōkwatuwni, nen itamuy paañwani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um tuptsiwh̄q'ō; tuptsiwh̄qat enēm sohsoy himu pasiwa. ²⁴ Pahsat pu tsākw naat okiw pakkañw pañqawu: Tutuyqawh̄qa, nu tuptsiwa, um okiw iōwituptsiwniy ep nuy paañwani. ²⁵ Noqw sinom put aw yuyutyaqw, Jesus amumi yōriqke, tuyoy'ewakw hikwsi mēwaqe, aw pañqawu: Um hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqa pu naqvuyat uhtañwuqa, nu ūmi pas pañqawni: Um put añqw yāmakni; nen pāpu qa hisat aw pākini. ²⁶ Noqw hikwsi a'nō hiñqawht, put homimiyykunat, añqw yama. Noqw pay sumataq pas mokq, òviy wūhaknihqam pañqaqwa: Pay mōki. ²⁷ Noqw Jesus put mayat ñuat, lāñaknaqw, pam wunuptu. ²⁸ Noqw pam ahpami pakiqw, put aw nānatuwnayaqam pay nanaltyakahkañw put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya hintaqw òviy itam kurs hin put hōroknayani? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay i' yantaqa pas nāwakinpit akw-nikañw pu napwalnit-sa akw ayo hōrokninñwu.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17.22-23; Lk 9.43b-45)

³⁰ Noqw puma pañqw ahpīyyaqe, Galilee-tutskwat añ ayo nōña; noqw qa hak put navoti'taniqat pam nāwakna. ³¹ Pi pam put aw nānatuwnayaqamuy tutuqaynaqe, amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinnmuy ōqalayamuy aw mātaviwni. Noqw puma nuy nīnayani. Noqw ason nu niniwe', payis talqat ep ahoy tātayni. ³² Noqw puma put hiñqawh̄qat qa māmatyakañw, piw put tūviñtotanīqey nānahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Pu pam Capernaum ep pitu. Nihqe pam ahpavenikañw pumuy yan tūviñta: Ya uma añqwayaqe hihta nānami pas pavan yuaatiwisa? ³⁴ Noqw puma qa hiñqaqwa; puma pi añqwayaqe haqawa pa pas suspavanniqat nānami yuaatiwisa. ³⁵ Noqw pam qatuptut pakwt lōq sihkay'taqamuy wāñwayh̄qe, amumi pañqawu: Mohpeqniqey nāwaknaqa hapi sohsokmuy amuñaqw nuhtuñkmantani, pu sohsokmuy tumalay'tamantani. ³⁶ Pu pam hakiy tsākw paño wikqe, amuhsonve tavit, put tsōpahtat, pumuy amumi pañqawu: ³⁷ Haqawa inuñem yan hihtawat tsākw pās tāvih̄qa hapi nuy pās tāvimantani, pu haqawa nuy pās tāvih̄qa hapi qa nuy pās tavit, añqw nuy pew tāvih̄qat pās tāvimantani.

Who Is not against Us Is for Us

(Lk 9.49-50)

³⁸ Noqw John lavayhtiqe, pañqawu: Tutuqaynaqa, hak itamum qa hinmaqa uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. Noqw itam aw yōrikyaqe put mēwaya, qa itamum hinnumqw òviy'o. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa mēwantotani. Soon pi hak haqam inatñwaniy aw yankañw kātatayh̄pit hintsakqa nuy paysoq qalomáyuaatani. ⁴⁰ Qa itamuhpew'iwtaga hapi itamuma. ⁴¹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Hak haqam inuñem umuy Christ sinomatniqew òviy umuy kuyapkuynaqa pas sooy qa ahsatiy ōmahtani.

Temptations to Sin

(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

⁴² Pu kurs haqawa imuy tsātsakwmuy hihtawat inumi tuptsiwni'taqat lasnaqw, pay pi tatam put kwapkaqe wukomata hāyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwh̄q, pam pantaqa put enēm pay ñas'ewni. ⁴³ Noqw òviy kurs uhma un lasnaqw, um put ayo tūkuni. Pay pi um tatam qa pasiwañw qatsit aw pākini, hikis pi as um lōqmuy may'kañw maskiveq qōhit pas qa tokñwuqat aqw pākini. ⁴⁴ Pepeq ātu pumuy sōwantotaqam qa so'ñwu, piw qōhi pas qa tokñwu. ⁴⁵ Pu kurs uhkuku un lasnaqw, um put ayo tūkuni; Pay pi um tatam qa pasiwañw qatsit aw pākini, hikis pi as um lōqmuy kuhkuy'kañw maskiveq qōhit pas qa tokñwuqat aqw tūviwni. ⁴⁶ Pepeq ātu pumuy sōwantotaqam qa so'ñwu, piw qōhi pas qa tokñwu. ⁴⁷ Pu kurs uhposi un lasnaqw, um put ayo hōroknani. Pay pi um tatam sūkw pōsi'kañw God moñwtunatyayaw aw pākini, hikis pi as um lōqmuy pōsi'kañw maskiveq qōhit pas qa tokñwuqat aqw tūviwni. ⁴⁸ Pepeq ātu pumuy sōwantotaqam qa so'ñwu, piw qōhi pas qa tokñwu.

⁴⁹ Pi sohsoyam qōhit akw suhutiwyani, pu sohsoy hom'oyi ōnat akw suhutiwni. ⁵⁰ Ōna as lolma. Nikañw kurs as pam suhuviwniqw, ya sen uma hihta akw put suhutotani? Uma suhupkiwyuñwni, nen uma qa nānami hin unañway'yuñwni.

10

Jesus Teaches about Divorce

(Mt 19.1-12; Lk 16.18)

¹ Pu pam pañqaw nakwsukañw, Jordan pāyut yupqōyve Judea-tutskwat aqlavo pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam piw put aw ōki. Noqw pay pi pam panhtiñwunihqe piw pumuy tutuqaynativa. ² Noqw Pharisee-sinom put aw ōkihqe, unahepyaqe, tūviñtotaqe aw pañqaw: Ya tāqa nōmay mātapniniq w pam sūanta? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqaw: Ya Moses umumi hin tutapta? ⁴ Noqw puma pañqaw: Hak nōmay mātapniniq pan put eñem tutuventat, put hōnamantaniqat Moses sinmuy pan nakwhana. ⁵ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqaw: Pay pi uma a'nō unañway'yuñq, ōviy Moses it tutavot umuñem pēna. ⁶ Noqw pi as yayhniwhqat añaqaw hisat hīhihta yukiltiqat pepeq God tāqat pu wuhtit pumuy yuku. ⁷ Paniq w hapi ōviy tāqa nay, pu yuy mātapt, nōmay aw huruhtimantani. ⁸ Noqw puma lōyōmnikañw sūkw tokot antamantani. Noqw ōviy hapi puma pāpu qa lōyōmniit sūka tōkoninwu. ⁹ Paniq w ōviy God hakimuy namitsakaqat qa hak nāho y távini. ¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam ahpave pay piw nāt put tūviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqaw: Hak nōmay mātapt, piw sukw amum qatupte', tokot sokoptaqey akw nōmay ehpewi qaanhtiñwu. ¹² Pu kurs wuhti kōñay mātapt, piw sukw amum qatupte', pam tokot sokoptañwu.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

¹³ Noqw hakim tsātsakwmuy tsmakahkañw, Jesus aw ōkihqe, as pam pumuy amumi hintsanniqat aw pañqaw. Noqw put aw nānatuwnayaqam pumuy tusoqmewaya. ¹⁴ Noqw Jesus put tūwahqe, qa yan unañwtiqe, amumi pañqaw: Uma tsātsakwmuy inumi nakwhanayani; uma qa mēwantotani. Pi panyuñqam hapi God moñwtunatyayat ep sinoi-wyuñwa. ¹⁵ Pas nu umumi sūañqawni: Hak God moñwtunatyayat tsāk w qa an kwūsuhqa pas soon paño pākini. ¹⁶ Pu pam pumuy tsōpalawkañw, amumi māmattyawht, ōqalanta.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

¹⁷ Noqw pam pañqaw ahpiniñq, hak tiyo añaqaw wārikiwtaqe put atpipo tamōtswunuptut, aw tūviñtotaqe pañqaw: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qa so'taqat himuy'vani? ¹⁸ Noqw Jesus put aw pañqaw: Ya um hinoq w nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, hal pas God-saa. ¹⁹ Pay pi um hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um hakiy qa nīnamantani; um hihta qa ūuymantani; um hakiy hihta qa atsātoynamantani; um unay, pu unuy, pumuy kaptsi'tamantani, it'a. ²⁰ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqaw: Tutuqaynaqa, pay nu pas itsākoy añaqaw put sohsok añ hinma. ²¹ Pahsat pu Jesus put aw taynumqe, aw unañway'ta; nihqe aw pañqaw: Um sūpwat hihta ep qa pasiwta. Um ahpinyen hihta uhhimuy hūyani; nen añ ōkiwyaqamuy sīvat huytani. Nen um ōveqatsit ep hihta hihkay'taqat himuy'vani. Pu um añaqwen nahoyehtsit kwusut inuñkni. ²² Noqw pam put lavayit ep unañwmokqe, qahahlaykañw pañqaw ahpīy'o; pam hihta nihti'taqe ōviy'o. ²³ Pu Jesus añaq' yorik, put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqaw: Pas kahaksinmuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ō. ²⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqam put lavayiyat ep hin kurs wūwaya. Noqw Jesus piw lavayhtiqe amumi pañqaw: Tōtimu, pas kāhakiwuy aw yanyuñqamuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ō. ²⁵ Pay himu pohko pōlay'taq tsakomostat añ pórokput añ yāmakininiq w pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay kahaksino God moñwtunatyayat aw pākiniq w pam put eñem pas qatūvosi. ²⁶ Noqw pahsat puma tis pas kurs hin wūwayaqe, nānami pañqaw: Noqw pantaniq w, hak sen ayo yāmakni? ²⁷ Noqw Jesus pumuy amuhpa' taykañw pañqaw: Pay sinmuyiniq w i' kurs hin pasiwtani. Nikañw God-niq w qa panta. Pi God-niq w sohsoy himu pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter yuaaykuqe aw pañqaw: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat, unñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqaw: Pas anta nu umumi pañqawni: Pas qa hak paysoq kiy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nay, sen yuy, sen nōmay, sen timuy, sen pāvasay inuñem tunatyat-nikañw pu lomatuaawit eñem tunatyat ōviy mātavi. ³⁰ Nikañw pam tuwat it qatsit ep tsivót-sikip sunát-sikip hōyokiwtaqat himuy'vani: Kikihuta, pāvamuyu, tupkomuyu, qōqamuyu, siwamuyu, yūmuyu, tímuyu, pu

pāvasata, pu okiwsahsanpit énaña; pu piw qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata. ³¹ Nikañw hapi kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñktotini; pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

Jesus Speaks about His Death a Third Time
(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

³² Noqw puma pañ Jerusalem aqwyaw, Jesus pumuy amupyeve hinma; noqw puma hin kurs wūwankahkañw, maqasneveq ank hinwisa. Noqw pam pakwt lōq sihkay'taqamuy piw namitsovalat, hin pam hintsaniwniqey pumuy āwintiva; ³³ Nihqe amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwaya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwity-nikañw pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumi mātaviwni. Noqw puma nuy mokiwy hihkay'taqat pañqawani; nen imuy qa-Jew-sinmuy amumi nuy noayani. ³⁴ Noqw puma inumi tututsi-wyat, nuy wuwalawat, inumi tōhtotani; nen nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni.

The Request of James and John
(Mt 20.20-28)

³⁵ Noqw hakiy Zebedeet timat James-niqw pu John, puma Jesus aw pītuhqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itamuy hin nāwaknaqw pan itamuy hintsanni. ³⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya nu hihta umuñem hinhtiniqat uma nāwakna? ³⁷ Noqw puma put aw pañqawu: Ason um moñwqatuptuqw, as itamuñaqw haqawa uhputvage qatuqw, pu suhkawa uhsuyvage qātuniqat um itamuy hu'wanani. ³⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma hihta ñviy tūviñlawhqe qa mātsi'ta. Ya pay nuy kānavotpit añqw yūkuniqat añqw uma yūkuniqey suhta'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe ñviy'o? ³⁹ Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam soon qa panhtini. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kānavotpit añqw yūkuniqat uma as soon añqw qa yūkuni; pu nu hin piw tuvoylatiwhqat uma soon as qa pan tuvoylatiwyani. ⁴⁰ Nikañw pay nu hakiy iputvage sen isuyvage qātuniqat pañqawniqey ñqalat qa pasiwta. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwhq, pumuy amumi pam noiwni. ⁴¹ Noqw ima pakwtñihqam put nanaptage, James-nikañw pu John, pumuy amumi qa yan unañwtoti. ⁴² Noqw Jesus pumuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Pay uma navoti'yūñq, imuy qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iwyuñqey yan tūñwantiwyaqam pumuy amumi tutuyqawya; pu pumuy amuhpa' pavansinom ñqalay pumuy nanvotnatiwisa. ⁴³ Nikañw uma hapi qa panhtotimantani; pay umuñaqw haqawa pas pāvanniqey nāwaknaqa umuy tumalay'tani. ⁴⁴ Pu uma haqawa pas susmohpegniqey nāwaknaqa sohsokmuy tūwikiamni. ⁴⁵ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe ñviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqe ñviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iqatsiy tāviniquee, pumuy ayo ñyanique ñviy'o.

Jesus Heals Blind Bartimaeus
(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶ Pu puma Jericho aw ōki. Noqw pam put aw nānatuwnayaqamuy-nikañw pu sinmuy kaysiwhqamuy amumum Jericho añqw ahpiyniqw, hak qapostalqa Bartimaeus yan mātsiwhqa, hakiy Timaeus tiat, pōhut qalave qatukañw, okiw nuhtumi hihta tuñlay'ta. ⁴⁷ Noqw yaw hak Nazareth añqw tāqa Jesus pañnihqat pam navotqe, put aw tsa'lawhqe pañqawu: Um Jesus, David Tíata, okiw nuy ōkwatuwaa. ⁴⁸ Noqw hakim wūhaqnihqam put mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat aw pañqawu. Noqw pahsat pu pam ñvage tsa'lawhqe pañqawlawu: Um David Tíata, okiw nuy ōkwatuwaa. ⁴⁹ Noqw Jesus pep huruhtit, puma put wāñwayaniqat amumi pañqawu. Noqw puma qapostalqat wāñwayaqe aw pañqawu: Hahlayhtit, wunuptu; pam uñ wāñwaylawu. ⁵⁰ Noqw pam usimniy ayohaqami tūvat, wunuptut, Jesus aw nakwsu. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Ya nu uñ hintsanniqat um nāwakna? Noqw qapostalqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tālawani. ⁵² Noqw Jesus put aw pañqawu: Taa, pay um nīmani; uhqapevewni uñ powata. Noqw pahsat pay pam pōsiy tālawnaqe, pahpiy pōhpava Jesus anki.

11

The Triumphant Entry into Jerusalem
(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem ahayhp ōkiwisa, tsomot Ólivet aw'i. Pep hapi Bethphage-kitsóki-nikañw pu Bethany-kitsóki wunu. Noqw pumuy pañso ōkiqw, Jesus lōqmuy put aw nānatuwnayaqamuy ayataqe, ² Amumi pañqawu: Uma kitsókit umupyeve wūnuhqat awni. Nen uma panis ep pake', pay morohyat pas nāt qa hisat hak aqw wupqat sómiwtaqat tūwani. Uma put ñaht, añqw wikni. ³ Pu ason kurs hak umuy hinoqw pantsakqat pañqawhqa, uma put aw pañqawni: Itahtutuyqawhqa put haqni'ta, uma aw kitani. Noqw pahsat pay pam añqw put lālayni. ⁴ Noqw puma ahpiynihqe, haqam ihp

pónalsive hötsíwat aqlap morohyat sómiwtaqat tuwa; nihqe puma put náha. ⁵ Noqw pumuy pantsakq, hakim pep hoñqam pumuy amumi pañqaw: Ya uma hinoqw morohyat náñaha? ⁶ Pu óviy Jesus pumuy amumi hin tutaptaqat puma pan amumi lavayhti. Noqw puma pumuy mātápya. ⁷ Noqw puma Jesus aw morohyat wikvaqe, put aqw yuwsiy ahpata. Noqw pam aqw wüvi. ⁸ Noqw kaysiwhqam pónawit yuwsiy ahpata. Noqw pētu himutsóskit nantaqayat tsahqayaqe, put pónawit ahpata. ⁹ Pu ima mohti'wisqam-niqw pu amuníyqam tsa'tiwisqe pañqawwisa: Óqawmañw! Nam Tutuyqawhqat natiwaniyat aw yankañw pitutoqa tayawintiwa. ¹⁰ Nam itanay David moñwtunatyat Tutuyqawhqat natiwaniyat añ pitutoqa tayawintiwa. Nam God Sus'oveqñihqa put óqalaa! ¹¹ Noqw Jesus Jerusalem aw pákihqe, God kíyat awnihqe, sohsok hihta añ yori. Noqw pay pas hísatniqtíq, óviy pam pakwt lóq síhkay'taqamuy amumum pañqaw Bethany-kitsókit aw'í.

Jesus Curses the Fig Tree
(Mt 21.18-19)

¹² Noqw qavónvaqw puma Bethanyt añqwayaqw, pam tsóñmokqe, ¹³ Yávo nónvospaltsokit nahpi'taqat túwahqe, put aw'í, náphisat sen put ep aniwnit túwaniqe óviy'o. Noqw pam aw pítuhe qa hihta tuwa, pay panis nahpiyat-saa, nāt nónvospala hísat aniwhitiñwuqat qa aw pítuqw óviy'o. ¹⁴ Noqw Jesus lavayhtiye aw pañqaw: Nam turs yahpiy qa hak úñaqw hihta nōsni. Noqw put aw nánatuwnayaqam nanapta.

Jesus Goes to the Temple
(Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Pu puma Jerusalem aw óki. Noqw Jesus God kíyat aw nōyak'íwpuyat aw pákihqe, pahsat pu pep hakimuy huhuyayaqamuy pañqaw íhpomíq lálayi, pu hihta tuhtuy'yaqamuyu, pu sívat náhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takuminva, pu imuy hōwihtuy huhuyayaqamuy atsvevayamuy piwu. ¹⁶ Nihqe hakiy pep nōyakpuva haqami hihta yawmaníqat pas qa nakwha. ¹⁷ Noqw pam tutuqaynaqe, pumuy amumi pañqaw: Ura God lavay'ayaat put eñem yan pēna: Iki hapi nāwakinkihuniñqey pan sohsokmuy sinmuy amuhpiy túñwantiwni. Noqw soq tuwat uma put uuyiñwtuy kíyat pan yukuya. ¹⁸ Noqw tutavot tutuqay-nayaqam God awwat mohpeq momñwityu amumum put nanaptaqe, hin as put nínayaniqey wūwanvaya, sinom sohsoyam put tutuqayhiyat aw kátayyuñq'ó. Noqw óviy puma put mamqasya. ¹⁹ Pu tapkiqw pam kíñaqw ahpiy'o.

The Lesson from the Fig Tree
(Mt 21.20-22)

²⁰ Pu qavónvaqw puma añqwayaqw, kurs nónvospaltsoki ñay aqwhaqami láki. ²¹ Noqw Peter u'naqe, Jesus aw pañqaw: Tutuqaynaqa, meh ura um nónvospaltsokit aw qalomálavayhti, kurs pam láki. ²² Noqw Jesus lavayhtiye, pumuy amumi pañqaw: God aw tútuptionsiwa. ²³ Pas antsa nu umumi pañqawni: Haqawa it tsomot nahlake' wuhkovatuphamiq túviwníqat aw pañqawhqa pas anañwpeq qa pēvewnakañw, hin lavayhtiye pas soon qa anhtiniqat tuptsíwe', hin lavayhtiye pas soon aw qa yórikni. ²⁴ Paniqw óviy nu umumi pañqawni: Uma nānawaknakahkañw, hihta óviy túviñlalwe', uma pas soon put qa ómahtotaniqey qa pēvewnaye', put makiwyamantani. ²⁵ Pu uma hoñkahkañw nānawakne', kurs hakiy aw hihta ep hinyuñwe', put ayo yukuyamantani. Noqw Umuna, óveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy put ayo yúkumantani. ²⁶ Níkañw kurs uma hakiy ahpiy put qa ayo yukuyaqw, pay soon Umuna óveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy ayo yúkumantani.

The Question about Jesus' Authority
(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Pu puma piw Jerusalem aw óki. Noqw Jesus God kíyat ep waynumqw, hakim God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam, pu wukw'a'yat put aw ókihqe, ²⁸ Aw pañqaw: Ya um hakiy óqalayay aw yankañw íit hintsaki? Ya hak un íit hintsakniqat un óqalmaqa? ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiye, amumi pañqaw: Kurs nu piw tuwat umuy súkw hihta túviñtani. Noqw ason kurs uma put nuy áawnayaqw, pu' nu tuwat piw hihta óqalat aw yankañw íit hintsakqey umuy áawnani. ³⁰ Ura John kúyit akw tútuvoylalawu. Ya pam pantsakniqey haqawq makiwa? sen óveqatsit añqó'? sen sinmuy amuñaqó'? Uma nuy áawnayani. ³¹ Noqw puma nānami put yuaatotaqe pañqaw: Pas ka itam, Oñaq'ó kitotaqw, kurs hin pam qa pañqawni: Noqw ya hinoqw pantaqwa uma put aw qa tútuptionsiwa? kitani. ³² Pu as ka itam Sinmuy amuñaq'ó kitotaniñw-pi puma sinmuy mamqasya, sinom sohsoyam John pas antsa God lavay'ayaatniñqat pan mātisi'yunqw óviy'o. ³³ Noqw óviy puma lavayhtotiqe, Jesus aw pañqaw: Pay kurs itam hin pañqawani. Noqw Jesus

lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pay nu tuwat soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy äawnani.

12

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Pahasat pu pam lavayit hihta tuawi'taqat yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Hak täqa övat uyht, put aw nõyakkat, haqam övat pälayat yuykuyaniqat eñem qölötat, tuwalankihut kitat, hakimuy tumalay'yuñqamuy amumi put mätavi. Nit pahsat pu pam yävoqhaqamii. ² Nihqe hisat kwañwtiniqat aw pituq, pam ovauyit tumalay'yuñqamuy amumi tumal'ayay hõna, amunaqwa anwnit makiway ömahtaniqey öviy'o. ³ Noqw puma put nuayaqe a'nõ wuvah-totat, qa hihta hintaqat ahoy läläy. ⁴ Pu piw üyi'taqä suk-wat tumal'ayay pumuy amumiq hõna. Noqw puma putwat tatatupyäqe qötöyat wuvahtotat, hamanhintsatsnat läläy. ⁵ Pu piw pam suk-wat amumi hõna. Noqw puma putwat nınaya. Noqw pam wühaqnihqamuy amumiq hõna. Noqw puma pëtuy wuvahtota, pu haqawatuy qöqya. ⁶ Noqw pam sükw tiy pas aw unañway nāt tavi'taqe, pu nuhtuñk pumuy amumiq put tavi pañqawkañwo: Pay soon puma itiy qa kaptisitotani. ⁷ Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yuñqam nānami pañqawqa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nınayani; noqw himu aw noiltiniqa itahhimuniwhtini. ⁸ Pu puma put nuayaqe, nınayat, ovauyit añqwa qalavohaqami tüvaya. ⁹ Taa, noqw övat üyi'taqä it ep sen hinhtini? Pam pite', ovauyit tumalay'yuñqamuy qöyani. Nen pam a'löntuy amumi ovauyit nóani. ¹⁰ Noqw ya uma yan pey'taqat qa hisat añ tuñwäya? Owa kılalwaqamuy amuhpiy qalavo tüviwñqa hapi tuyqaatniwhti. ¹¹ Tutuyqawñqa it tumaltaqwa, itamuy-niqw kätatayhpi, it'a? ¹² Noqw suyan pi pam pumuy amuhpewi yan lavayhtiqw, öviy puma put nuayaniqey unañwtoti. Nikañw puma sinmuy mamqasya; nihqe put mätapyat pañqwa ahpiyya.

The Question about Paying Taxes

(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Noqw hisnen as puma put lavayiyat akw núansanyaniqey öviy hakimuy Pharisee-sinmuy, Herod añk wısiwtaqamuy enañ put aw hõnaya. ¹⁴ Noqw puma put aw ökiñqe aw pañqawqa: Tutuqaynaqa, itam ümi navoti'yuñqwa um pas qa atsats añ hinma; piw um qa hakiy mamqasi, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'kañw, God tuwiyat suan tütutuqaynaqee. Ya itam moñwit eñem hihta añ siviit Caesar aw siviwisniqwa pam süanta, sen pay qa süanta? ¹⁵ Sen itam sisviyani, sen pay itam qa sisviyani? Noqw kurs puma paysoq hintsatskaqwa pam amumi mätsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqwa nuy unaheplalwa? Pew yälit yawwisq nu aw yórikni. ¹⁶ Noqw puma aw put taviya. Noqw pam pumuy tüviñtaqe amumi pañqawu: Ya hakiy pitsánwaat ep pey'ta? pu ya hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma put aw pañqawqa: Caesar pitsánwaata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma turs Caesar hihta himuyat Caesar aw siviwisni, pu uma God hihta himuyat God aw noayani. Noqw puma put aw kätayunwa.

The Question about Rising from Death

(Mt 22.23-33; Lk 20.27-40)

¹⁸ Pahasat pu hakim Sadducee-sinom, yaw sinmuy qa ahoy yesvaniqat pañqawqawqam put aw ökiñqe, put tüviñtotaqe aw pañqawqa: ¹⁹ Tutuqaynaqa, ura Moses itamuñem yan pēna: Kurs hak täqa tupkoy'taqä qa tımuy'kañw moke', yep nõmay mätapq, put tupkoat wuhtit amum qatupte', pävay eñem tıoymantaniqat pañqawu. ²⁰ Taa, ura hakim tsáne'niñqam nānatupkom as yēse. Noqw mohti'maqat nõmatat, qa hihta ti'kañw pay möki. ²¹ Noqw pu añkniñqa put nõmayat amum qatuptut, qa ti'kañw möki; noqw pu amunñkniñqa pay piw amunti. ²² Noqw puma as tsáne'niñqam put nõmatota; nit qa hihta ti'o'ya. Noqw nuhtuñk pu wuhti tuwat möki. ²³ Taa, noqw ya öviy ahoy yesvaniwñiqat aw pituq, pumuy tätayyaqwa, pam pumuy hihtawat nõmaatni, pi puma tsáne'niñqam put nõmatota? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God öqalayat qa tuwi'yuñwa. Ya qa paniqwa öviy uma qa suan wüwaya? ²⁵ Pi puma mokiwy añqwa tätayye' qa nõmalalwani, piw qa puwsuñwñlalani; pi puma öveqatsit ep yesqamuy God hoñviaymuyatuy amunyuñwni. ²⁶ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat tüviñlalwaqwa-Ya uma Moses peniyat ep it qa hisat añ tuñwäya? Ura pam himutskit yuaataqe yan pēna: Ura God put aw pañqawu: Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawñqaamu, it'a? ²⁷ Öviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawı, pi yesqamuy amumi. Öviy uma pas qahin aw suan wüwaya.

The Great Commandment

(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)

²⁸ Noqw hak tutavot tutuqaynaqa amumi pítuhqe, puma hihta yuaatotaqat navota; noqw pas Jesus pumuy amumi súaŋqawhŋ navotqe, put túviŋtaqe aw paŋqawu: Ya tutavot sohsok amuñaqw himuwa pas suspavani? ²⁹ Noqw Jesus put hu'waqe aw paŋqawu: Sohsok tutavot amuñaqw suspavannihqa hapi ii. Tutuqayvastotaa, Israel-sínomu. Tutuqayhawhqa hapi aw itahyantaqa. Pam hapi pas nála Tutuqawu. ³⁰ Noqw óviy hapi uma sohsok umuh'unaŋway akw God Umuhututuqawhŋay aw unaŋway'yuiŋwini, pu sohsok umuhhikwsiy akw'a, pu sohsok umuhwuwniy akw'a, pu sohsok umuh'óqalay akw'a. I' hapi pas suspavannihqa tutavo. ³¹ Noqw aŋknihiqa piw put anta. Um námi hin unaŋway'taqey pas pan uhsinosŋway aw unaŋway'tani. Qa himu hapi tutavo imuy amuhpenihqe pas pávan'i. ³² Noqw tutavot tutuqaynaqa paŋqawu: Pas antsaa, Tutuqaynaqa, um súaŋqawu. Pi God pas sūkaa, qa hak piwu, pas pam-saa. ³³ Piw hak God eŋem wākasit tataqtsoke', sen put aw hihta noe' súantsakiŋwu. Noqw pay hak sohsok unaŋway, pu sohsok wuwniy, pu sohsok hikwsiy, pu sohsok óqalay akw put aw unaŋway'kaŋw, námi hin unaŋway'taqey pan sinosŋway aw unaŋway'taqa hapi put epnihiqe pas pavan súanhtiŋwu. ³⁴ Noqw pas pam put aw súaŋqawhŋ Jesus navotqe, put aw paŋqawu: Pay um God moŋwtunatyayat aŋqwa qa yāpo. Noqw pahpiy pu' pápu qa hak hisat put hihta túviŋtaniqey unahintsaki.

The Question about the Messiah

(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

³⁵ Noqw Jesus God kiyat ep tūtutuqaynakaŋw, lavayhtiye paŋqawu: Ya hintaqw óviy tutavot tutuqaynayaqam Christ David tíaŋnihiqat paŋqawu? ³⁶ Pi ura David Qahováriwtaqat Hikwsiy ahpiy pas nāp paŋqawu: Tutuqayhawhqa Imoŋwiy aw paŋqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, nu hisat uhtuwqamuy ánwutaqwa, puma ūmi maqaptsi'yuiŋwiniqat pahsavoo. ³⁷ Noqw óviy hapi David pas nāp put Moŋwílawhŋ, ya hin pam put tíaŋni?

Jesus Warns against the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Lk 20.45-47)

Noqw sōqavuhŋsinom put nanaptaqe, hahlayhtoti. ³⁸ Pu pam pumuy tutuqaynakaŋw amumi paŋqawu: Uma tutavot umuy tutuqaynayaqamuy wupayuws'i-numyaniqey nānawaknakahkaŋw, kitpik pas kaptsi'tiwyaniqey tuŋlay'yuiŋqamuy amuhpe qa nāunay'yuiŋwini. ³⁹ Puma tsotsvalkiva pas mohkage atsvewat tuŋlay'yuiŋwa, pu nóviwhqat aŋ mohkage qeqŋiti. ⁴⁰ Puma koŋnalvutuy kikiyamuy tusoqkwahankahkaŋw, nānawakne', nawip'ew sutsépyuaatotaŋwu. Ima hapi pas pavan qaówíhintsaniwyani.

The Widow's Offering

(Lk 21.1-4)

⁴¹ Noqw Jesus sivatataŋpit ayaŋqwat qatukaŋw, sinmuy paŋsoq sívat óoyaqwa, amumi tayta. Noqw kaysiwhqam kahaksinom aqwa nihtiwtat qatālalwa. ⁴² Noqw hak koŋnalavu óokiwhqa pítuhqe lōq hihsaq votónat paŋso pana. Puma lōyōmnen sūka palávotónaniŋwu. ⁴³ Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wāŋwayhqe, amumi paŋqawu: Pas antsa nu umumi paŋqawu: Pas i' koŋnalavu óokiwnihqa imuy sivatataŋpit aqwa óoyaqamuy amuhpenihqe aqwa suswuhq oya. ⁴⁴ Puma pi pay qa rūrumnayakahkaŋw hihta akwsiŋqat paŋsoq óoya. Noqw i' pi rūrumnakaŋw pas sohsok himuy, pas hihta akw qátuhqey sohsok paŋsoq oya.

13

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Noqw Jesus God kiyat aŋqwa yámaktoqwa, haqawa put aw nānatuwnaqa put aw paŋqawu: Tutuqaynaqa, meh, is uti pavan pas o'wa! pu pavan pas kikuhi! ² Noqw Jesus lavayhtiye put aw paŋqawu: Ya um iit qaŋan'ewakw kikihut aw tayta? Pay nāt qa haqam owa qeniye ep akwsiŋwini; pas sohsoy sahpukiwini.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam God kiyat ayaŋqwat tsomot Olivet epeq qatuqwa, Peter-niqw, pu James-niqw, pu John-niqw, pu Andrew, puma pay nānalyakahkaŋw put túviŋtotaqe, aw paŋqawu: ⁴ Um kurs itamuy áawnani: Ya hisat ii himu yaniwhitini? Pu hisat ii sohsoy hiniwhitiniqwa himu put tuawi'tani? ⁵ Noqw Jesus pumuy hu'waqe, amumi yan lavayhti: Uma tunatyaltotini, taq nāphisat hak umuy ūnatoyani. ⁶ Nāt kaysiwhqam inatŋwaniy aŋ ókini; nen paŋqawu: Nu Christ, kitotani; nen kaysiwhqamuy ūnatoyani. ⁷ Pu uma nāqōyiwuy yāvaqnihiqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqōytaqwa uma nanaptani. Nikaŋw uma qa hin unaŋwtotini. Pi pay pam pávantaqat pas soon qe'ni. Nikaŋw pay hapi nāt qa pep so'ŋwamiq pítuni.

⁸ Pi aṇqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunaty suk w moñwtunatyat ehpewhtimantani. Pu hāhaqe' tutskwa tayāyaykuni, pu tsōñsqaṣini, pu koyanisaṣini. Ii hapi hīhihta kānavotpit yayhniata. ⁹ Noqw pay uma nānami tunatyaltotini. Nāto hakim haqe' moñwtowawuyūqamuy amumi umuy noayani. Pu uma tsotsvalkiva wuvimuyiwyani, pu nuhtumi momñwituy, pu pas momñwituy amutpipo tsamvaniwyani. Noqw uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñwni. ¹⁰ Noqw lomatuawi hapi pas soon qa mohti sohsokmuy sinmuy amumi yuaatiwni. ¹¹ Nikañw ason puma umuy tsamye', momñwituy amumi mātātveqw, uma añwu pay hihta yuaaykuyaniqey qa wūwantotamantani; piw uma qa yēwalalwamantani. Pi ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin tutuqaynaqw, pan uma yuaaykuyani. Pi qa uma yuaaykuyamantani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi hapi umuhpiy yuaaykuni. ¹² Noqw hapi nātupkom nāmi nukpanhtiqw, himuwa suk mokiwyu aw mātapi, pu nām tūmuy. Pu tīmat namuy, yumuy amuhpewhtote', tuqwyantotaqamuy amumi pumuy noayani. ¹³ Pu sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinom-niqw ñviy'o. Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yāmakni.

The Awful Horror

(Mt 24.15-28; Lk 21.20-24)

¹⁴ Ura God lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqōtaniqa wunup-tuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw ñviy ason pam haqam as qe'niqey ep wunuq w, uma aw yōrikyaqw, pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimi q watqani. ¹⁵ Pu i' hak kīts'oveqniha pañqw ahpami qa hāhawni, piw hihta ñviy pañso qa papkini. ¹⁶ Pu i' hak pasve hinnumqa qa kimi yuwsiy ñviyini. ¹⁷ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nō'yiwyūqamuy, pu yōyōñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is ñhini. ¹⁸ Noqw uma qa tōmō' watkiwnumyaniqey ñviy God aw nānawaknani. ¹⁹ Ispi aw pituqw kānavotpininiq'ō, pas hisat God hihta yūkuhqat pahpiy pew pahsavo qa hisat pan haqam hiniwhitqat pan'i; piw pas soon hisat pāpu paniwhitni. ²⁰ Noqw as Tu-tuyqawhqa pan talōñwintiw hqat qa pelvotaqw, soon hak ayo yāmakni. Nikañw pay hapi pam hakimuy namorstaqey pumuy tunatyawkañw, pan talōñwintiw hqat pay pelvotaniqey tunatyawta. ²¹ Pep pu' ason kurs hak umumi Meh, yep Christ, sen kītani, sen meh, pam áyamo, kitaqw, uma qa tūtuṣtisiy. ²² Pi nāto hakim atsáy'kahkañw Christ-yaqey, pu God lavay'aymatniqey pan nātsokani'yuñqam hoñvani; nen kātayhpi hihta tuawi'yuñqat poñalalwani, sen pay hin pasiwtaniqw hiki pi pas namorstiwayaqamuy lasnayaniqey ñviy'o. ²³ Noqw uma hapi tunatyaltotini. Meh, nu hapi sohsok hihta umuy añwu pay áawna.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ Noqw ephaqam, put kānavotpit atsve tāwa qa tālawvani; pu mūyawuy añqw qa talni. ²⁵ Pu tokpelat añqe' sōtu lōhōñyikuni, pu tokpelat añqe' hihimu ñqala tayayaykuni. ²⁶ Noqw pahsat pu nu' Sinot Tiat qaan'ewakw ñqalat pasiwkañw a'ñ sōniwkañw, ñomawhtuy akw hawtoqw, sinom inumi yōrikyani. ²⁷ Noqw pep pu' nu' ihoñviaymuy añqe' ayatani. Noqw puma nānan'ivaqw inamoramuy tsovalayani, tūwaqatsit susqalawñwayat añqw it tokpelat susqalawñwayat añqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Lk 21.29-33)

²⁸ Taa, noqw uma nōñvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani; nāt put nantaqaat qa hūrunen nahpi'wisq, kurs tal'añw hayiñwnaqat uma nanaptañwu. ²⁹ Noqw pan hapi uma iit yantaqat hiniwmaq aw yōrikye', pay pas aw pitsiwtaqat nanaptani, hiki pi pay pāpu pas hōtsiwhpeqnihqata. ³⁰ Pas antsa nu umumi pañqawni: Ima sinom soon tūtuwayaqw, pay i' sohsoy yaniwhitni. ³¹ Tokpela, pu tūwaqatsi pay tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day or Hour

(Mt 24.36-44)

³² Nikañw hisat aw talōñvaniqat, pu haqe', qalawmaniqat qa hak navoti'ta. Pas qae, ñveqatsit ep hoñvia'yam qa navoti'yuñwa, pu piw Tiata. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³³ Uma tunatyaltotini; nen qa ūnaiwkahkañw nāwakintotani. Taq uma hisat aw pītuniqat qa navoti'yuñwa. ³⁴ Pi nu' Sinot Tiat hakiy haqam yāvoqnihqat anta. Pam hak kiy añqw ahipniqey tumal'aymuy amumi himuy noat, nanāp pumuy tumalhuytat, pu tuwalan'ayat tūwalaniqat aw pañqawu. ³⁵ Paniqw ñviy uma tunatyawuyñwni. Taq uma ki'taqat hisat pītuniqat qa navoti'yuñwa, sen tapkiqwniqata, sen tōkilnasaveqniqata, sen kowāko tōtōqw pahsatniqata, sen talavayniqata. ³⁶ Taq nāphisat sen pam suptuqw, uma tokkañw put ahipiy

núansaniwiyani. ³⁷ Noqw nu umumi hiñqawhqeý nu hapi sohsokmuy amumi pañqawni: Uma tunatyawyuñwani.

14

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Pu' hapi ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw lōs tāla pēti, pu qa peken'oyiwhput pōlavikit nōñōsañwuqat aw'i. Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus ūnatoyñaye' nīnayaniqey wūwantota. ² Nihqe pañqaqwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom pas qaunáñwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ Noqw Jesus Bethany-kitsókit ep hakiy tokoplelet tūtuyñwuqat Simon kiyat ep tunōsvoñat aw qatuq, hak wuhti tatañpit hihta owat alabaster yan tūñwantiwhqat añqw yukiwtaqat añ tusaqwiwkuyit kwañwáhovaqtuqat kūyikañw ep paki; nihqe tatañpit yōhaqe, Jesus qōtōyat aw wiwkuyit wihta. Pam wiwkuyi nard yan tūñwantiwa; noqw pam a'nō hiñkay'ta. ⁴ Noqw haqawat pep yesqam itsivutotiqe, unañwpeq pañqaqwa: Ya hinoqw i' wiwkuyi paysoq hovalniwa? ⁵ Añwu ka as pam payhp sunat sivat epnihqe hōyokiwtat qat ōviy huyiwe', ōokiwyaqamuy amumi noiwnikañwo. Noqw puma qayan unañway wuhtit aqw hiñqaqwa. ⁶ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa aw hiñqaqwani. Ya uma hinoqw unañwmokintota? Pi pam inuhpe lolmat tumalta. ⁷ Uma pi pay ōokiwyaqamuy sutsep oyi'yuñwa, nihqe uma hisat pan unañwtote', pumuy pāsýamantani. Nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuñwani. ⁸ Pay pam hihta aw nuhtsaknihqeý tumalta; pam hisat nuy āmiwniqat aw añwu pay wiwkuyit akw itokoy lelwiniqe pitu. ⁹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuaui yuaatiwhq, pep i' wuhti hinhtiqat pam yuaatiwmantani. Sinom it akw put u'ni'yuñwani.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Noqw Judas Iscariot, pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqa God awwat mohpeq momñwituy amumi Jesus mātapniqe pumuy amumii. ¹¹ Noqw puma put nanaptaqe hahlayhtotiqe, put sivat maqayaniqey aw pañqaqwa. Noqw pam hisat nukwáñ'ewhti qw pumuy amumi put mātapniqey qeni'hevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples

(Mt 26.17-25; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹² Noqw qa peken'oyiwhput pōlavikit ep nōviwhqat ep sūs talni'taqw, ura ep hapi sinom amutsva yūmosanihqat ep mañat nīnayañwuniq, Jesus aw nānatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Ya itam haqam hihta aw hintsatsnaqw, um pep ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsniqe nāwakna? ¹³ Noqw pam lōqmuy put aw nānatuwnayaqamuy pahpiy ayataqe amumi pañqawu: Uma kīmini; nen hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvaqw uma añkni. ¹⁴ Nen ason pam haqami pakiqw, uma pep ki'taqat aw pañqawni: Tutuqaynaqa yan lavayhti: Ya um haqam yeyespi'ta? Nu as pep inumi nānatuwnayaqamuy amumum ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsni. ¹⁵ Noqw pam tupatsveq wukoahpave pās himu pasiwtatqat umuy āawnani. Pepeq uma itamuñem hihta aw hintsanni. ¹⁶ Noqw put aw nānatuwnaqam pañqw ahpiynihqe, kīve pītuhqe, pam hin pumuy amumi lavayhti qat pan yori; nihqe amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hintsana. ¹⁷ Noqw tapkiqw, Jesus pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum pañsoo. ¹⁸ Noqw puma aw yeskahkañw nōnovaqw, Jesus pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa inumum tūmoytaqa momñwituy amumi nuy mātapni. ¹⁹ Noqw pahsat puma qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqaqwa: Ya nūu? Pu piw suhka pañqawñwu: Ya nūu? ²⁰ Noqw pam lavayhti qe amumi pañqawu: Pay pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw haqawa inumum novaoyit aqw morstoynaqani. ²¹ Pi Sinot Tiat hin pey'taqat pas kurs hin nu qa yep qatsit añqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi Sinot Tiyat mātapniqat eñem pas is ōhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwhq, pam put eñem lolmani.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²² Noqw pumuy nōnovaqw, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōñoyhtat, pumuy put huytat pañqawu: Huvam it ōmahtote', nōñōsaa; i' hapi itoko. ²³ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi. Noqw puma sohsoyam put añqw hikwya. ²⁴ Pu pam amumi pañqawu: I' hapi iuñwa kaysiwhqamuy amuñem munvaniwhqa, amuñem pūhut pasiwnaniqe ōviy'o. ²⁵ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit

ep ovauyit aniwniyat añqw hikwni. Nikañw hisat God moñwtunatyayat aw pituqw, pep pu' nu puhuovavalat añqw hikwni. ²⁶ Pu puma tayawinpit tawlalwat, pañqw haqami tsomot Olivet awya.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' mihikq hapi uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura pan pey'ta: Nu kanelmuy amumi tunatyawtaqat nīnani. Noqw kanēlom ahtsavalani. ²⁸ Nikañw ason nu ahoy tātayniwe', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ²⁹ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay as pi nāmahin sohsoyam unañwso'niqw, pay nu' pas soon panhtini. ³⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay pu' it tālat ep mihikq, nāt taqakowāko qa lōs tōtqiww, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³¹ Noqw pahsat pu pam pas ōqalat pañqawu: Pay nāmahin pi as kurs nu umum moknikañw, pay nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw puma sohsoyam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Pu puma haqami Gethsemane yan tūnwantiwħqat aw ōki. Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu nāwaknani. ³³ Pu pam Peter-nit, pu James-nit, pu John pumuy pahpiy tsamħqe, pahsat pu suytseptñwat qahahlay'iwwaħe hin unañwti. ³⁴ Nihqe amumi pañqawu: Nu hapi sumataq mokni; pas iunañwa qahahlayi. Uma hāk yepye', tunatyawyuñwani. ³⁵ Pu pam ahpiy hihin yūmonit, tutskwami nātuvat, pep okiwlawu; nihqe kurs pay hin pasiwtaniqw, i' tuwani put ahpiy ruhpaqniqat nāwakna. ³⁶ Nihqe pañqawu: Abba, Inaa, pay uñniqw sohsoy himu pasiwta. Um as it kānavotpit inuħpiy ayo yūkuni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaniqw, pantani; pay uhtunatyay antani. ³⁷ Pu pam amuminiħqe, pumuy tokqamuy tūwahqe, Peter aw pañqawu: Simon, ya um pūwi? Ya pas um soon tāwat aħqe' sūs qōniltiqat pahsavo tunatyawtani? ³⁸ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, taq nāp hisat sen uma ūnatiwyani. Pay as hakiy tunatyat pas antsa su'qawta; noqw pay tokoat nuksiwa. ³⁹ Pu pam ahpiyiniħqe nāwaknaqe, pay piw ān lavayhti. ⁴⁰ Pu pam ahoy amuminiħqe, pay piw pumuy tokqamuy tuwa; puma pi puwmañw'iwyuñwa. Noqw puma kurs put aw hiñqawani. ⁴¹ Pu pam pāyisni'makañw pituhqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwani. Hapī, tuwanit aw pitu. Meh, nu' Sinot Tiat hapi qaanhinwisqamuy ōqalayamuy aw mātaviwa. ⁴² Huvam hoñvaa, itam awyani. Meh, nuy momñwituy amumi mātapniqa pew pituto.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴³ Noqw pam nāt yuaataqww, Judas imuy pakwt lōq siħkay'taqamuy amuñaqw suħka pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum ōki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ō. ⁴⁴ Noqw i' pumuy amumi put mātapniqa amumi hihta tuwantaqe pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqww, pamni. Uma put ūuaye', pās aw tunatyawkahkañw wikyani. ⁴⁵ Nihqe ōviy panis pam ep pitut, pay yūmosa Jesus awniħqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, Tutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁴⁶ Pahsat pu puma put aw may'yuñqe put ūuaya. ⁴⁷ Noqw pumuy pep hoñqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpiy hōroknaqe, God awwat mohpeq momñwit tūwikiyat sāviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁴⁸ Noqw Jesus lavayhtiqe, sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwt ehpewi añqawyaqe, ōviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw murikhoy'kahkañw nuy wik-wisa? ⁴⁹ Himu nu nāqawo God kiyat ep umumum hinnumkañw tūtutuqaynaqw, uma nuy qa ūuaya. Noqw pay sam pi tutuveni soon qa antani. ⁵⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa. ⁵¹ Noqw hak tiyo qa yuwsi'kañw tusaqtontsatsakmōtsaput uskañw put añkniqw, tōtim put ūuaya. ⁵² Noqw pam usimniy ayo tūvat, qa yuwsi'kañw amuñaqw wāya.

Jesus before the Council

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵³ Noqw solāwam God awwat susmohpeq momñwit kiyat aw Jesus wikya. Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sohsoyam pep tsowata. ⁵⁴ Noqw Peter yāvaqww Jesus añk hinmakañw, God awwat mohpeq momñwit kiyat ihpoviyat aw pahsavo pitu; nihqe tumal'a'yatuy amumum qatukañw, qōhit aw nāmukinta. ⁵⁵ Noqw God awwat mohpeq momñwi, sohsokmuy pep tsowataqamuy amumum as Jesus nīnayaniqey ōviy hakiy hihta qalolmat put nēveltoynaniqat heptotat, qa hakiy tutwa. ⁵⁶ Pay as pi kaysiwhqam put hilihta atsātoynayaqww, pumuy lavayiam qa sunyuñwa. ⁵⁷ Noqw haqawat wunuptuqe, put hihta atsātoynaqe, pañqawu: ⁵⁸ Itam it aw tūqaytaqww pañqawu: Nu it God kiyat sinmuy māyamuy akw yukiwħqat saħpuknat, sukwat pas qa sinmuy māyamuy

akw yukiwhqat pāyis tālat añ kitani, kita. ⁵⁹ Noqw pay piw pumuy lavayiam qa súnanta. ⁶⁰ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi pumuy amuhsonve wunuptut, Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um qa hiñqawni? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶¹ Noqw pam qa hiñqawhqe, pay amumi qa hinwat lavayhti. Noqw pu piw God awwat mohpeq moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pas pay um Christ, Tayawintiwhqat Tíata? ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu' pam'i. Pay nāt nu' Sinot Tiat Sus'óqaltutuyqawhqat putvage qátukañw tokpelat ep ñomawhtuy akw hawtoqw, uma inumi yórikyani. ⁶³ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi itsívutiqe, yuwsiy tsíkat pañqawu: Ya hinoqw pas piw nāt hakim put ehpewi hiñqawani? ⁶⁴ Pi uma qakaptsi'lavayiyat aw tūqayyuñwa. Uma hin wūwantota? Noqw puma sohsoyam put mokiwiuy hihkay'taqat pañqawu. ⁶⁵ Pahsat pu haqawat put aw tóhtivaya, piw put taywayat nákwapnayaqe, may pólólni'kahkañw akw put wuvahtivayaqe, aw pañqawu: Kurs hákiynihqat pañqawuu! Pu ima tumal'a'yat mapqólóy akw put wuvalalwa.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Noqw Peter pep moñwkit ihpoviyat epniqw, haqawa God awwat mohpeq moñwit tumal'aymuyatuy mámanhtuy amuñaqw pítuhqe, ⁶⁷ Peter nāmukintaqw tūwahqe, aw taynumt, pañqawu: Um pi piw it Jesus Nazareth añqw sinot ámuma. ⁶⁸ Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Nu put qa tuwi'ta; piw um hiñqawhqw nu qa māmatsi. Nit pam yámakqe, hōtsíwat aw wunuq, taqakowāko tóqti. ⁶⁹ Noqw māna piw put tūwahqe, pahsat pep hoñqamuy amumi pañqawu: I' pi pumuy amumuma. ⁷⁰ Noqw piw pam qa nakwha. Pu hihin hihsavoniqw, ima pep hoñqam piw Peter aw pañqawu: Pay um pas antsa pumuy amumum hinnuma. Um pi Galilee-sino; ñviy pi uhlayayi panta. ⁷¹ Noqw pahsat pu pam God atpip amumi pas qa atsátanigey amumi pañqawu; nihqe pas óqalat pañqawu: Pay nu pas umuy hakiy yuaatotaqat qa tuwi'ta. ⁷² Noqw pahsat pay taqakowāko piw tóqti; noqw pahsat pu Peter Jesus put aw hin lavayhtiqat u'na; ura pam pañqawu: Nāt taqakowāko qa lōs tóqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni, ura kita. Noqw pam put añ wūwaqe, pahsat paklawu.

15

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Pu panis tālawvaqw, pay ima God awwat mohpeq momñwit, pu wukw'a'yat-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqam wuwan'a'yatuy sohsokmuy amumum hin hintanigat yuaaykuyaqe, Jesus somyat, ahpiy wikyaye, pep tutskwat aw moñwi, Pilate yan mātisiwhqat, aw put noaya. ² Noqw Pilate put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwíamuy? Noqw pam hu'wage aw pañqawu: Um súañqawu. ³ Noqw God awwat mohpeq momñwit put hihhihta néveltotoynayaqw, pam qa hiñqawu. ⁴ Noqw Pilate piw put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um pas qa hiñqawni? Meh, ima hihhihta uhpewi yuaatota. ⁵ Noqw piw nāt Jesus qa hiñqawu. Noqw ñviy Pilate hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

⁶ Noqw put nōviwhqat ep pi pam hakiy sivilawhqat hihtawat nuhtumi mātapiñwu, pumuy hakiy nānawaknaqw put'a. ⁷ Noqw hak tāqa Barabbas yan mātisiwhqa pētuy amumum sivikit ep sómiwta. Ura puma put amum moñwit ehpewi hoñva; nihqe panhtotiqe hakiy nūnaya. ⁸ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Pilate aw sa'taqe, pam hin yúkuñwuqey pan piw amuñem hinhtinigat ó'qalya. ⁹ Noqw Pilate lavayhtiqe amumi pañqawu: Noqw ya nu Jew-sinmuy moñwíamuy amumi mātapiñqat uma nānawakna? ¹⁰ Suyan pi God awwat mohpeq momñwit qatsutsúyaye ñviy put aw Jesus noayaqw, pam mātisi'taqe ñviy pañqawu. ¹¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit sinmuy pan unañwtoynaya, as pam Barabbas pumuy amumi mātapiñqata. ¹² Noqw Pilate lavayhtiqe piw amumi pañqawu: Noqw ya nu it umuhpiy Jew-sinmuy moñwíamuy yan tūñwantiwhqat hintsanni? Ya uma hin nānawakna? ¹³ Noqw puma piw sáakmaqe aw pañqawu: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁴ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Ya hinoqó? Pam hihta qalomáhinhtiqw ñviy'o? Noqw pahsat puma tis pas pavan sáakmaqe pañqawu: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁵ Noqw Pilate sinmuy pas pay unañweniqe, pumuy Barabbas mātapt, Jesus wuvahtiwniqat pañqawht, nahoyehtsit aw muíwniqat ñviy solawamuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mt 27.27-31; Jn 19.2-3)

¹⁶ Noqw solāwam pavasiwhkit Pretorium yan tūñwantiwhqat aw put wikyaye, suñwámuy sohsokmuy sūmi tsovalaya. ¹⁷ Pu puma put palasakwat usimnit usihtoynayay, hihta kútay'taqat kwitetotaye, put qótösomtoynaya. ¹⁸ Nit pahsat pu put pas hihtalalwaqe,

pañqawqa: Öqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamu! ¹⁹ Pu puma hopaqat akw put qötöyat wuwalalwakahkañw, aw töhtota; pu aw tamötshoñvankahkañw, put pas hihtalalwa. ²⁰ Pu öviy puma put aw tututsiwyaqey yukuyaqe, palasakwat usimnit oyanayat, pu pas nãp yuwsiyat put yuwsinaya, nit nahoyehtsit aw put muayaniqe ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Noqw hak Cyrene-tutskwat añqw tãqa, Simon yan mätswihqa, hakimuy Alexander-nikañw, pu Rufus pumuy naam, haqagw pitutoqe pañqee. Noqw pam Jesus nahoyehtsiyat enem ikwiwtaniqat solãwam put tusoq'ayatota. ²² Noqw puma haqami Golgothat aw Jesus wikya; pam Masqötvihka i'nihqe pam'i. ²³ Noqw puma wine hihta a'nö sikat enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniqiw, pam qa nakwha. ²⁴ Pu puma put nahoyehtsit aw muayaqe, yuwsiyat nãhoy o'ya, put öviy nanavö'yakahkañwo, mätapqi hak hihtawatmantaniqiw öviy'o. ²⁵ Wukotöñvaniwtaq-waqaqam puma nahoyehtsit aw put muaya. ²⁶ Noqw pam hihta nêveltoyniwhq, pam put atsva pëniwa; nihqe yan pey'ta: JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁷ Noqw puma piw hakimuy lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq nĩnaya, nãnap nahoyehtsit aw muayaqee, suhkawa put putvageniqiw pu sukawa put suyvaqee. ²⁸ Noqw pep pu' tutuvenit an hiniwhiti, ura yan pey'ta: Pam qaanhötitiqamuy amumum pohtoylaniwa, yan'i. ²⁹ Noqw ima añ sasqayaqam aw tututsiwyaqe, qötöy wĩlankahkañw pañqawqa: He! um God kiyat sahpuknat pãyis tãlat añ aw kitanıqey tuwi'taqa, ³⁰ Ayo nãtave', nahoyehtsit añqw hãwii. ³¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit piw amũn put aw tututsiwyaqe, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum nãnami pañqawqa: Pas as pam ayo tũooykañw, kurs hin ayo nãtapni. ³² Pay pas Christ Israel-sinmuy moñwĩamnen nahoyehtsit añqw hawni, noqw itam aw tãyuñwe' tũtuptionsi. Noqw ima put amum nahoyehtsit aw multiqam put aw tũtsiwhĩnqawlawu.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Noqw tãwanasaptiqw ahsupoq tũwaqatsit añ qatãlawwa, tãwat atvelpetiqw pahsavoo. ³⁴ Noqw tãwat atvelpetiqw, Jesus a'nö pañqawu: Eloi, Eloi, lama sabachthani. Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ³⁵ Noqw haqawat pep hoñqam nanaptaqe pañqawqa: Meh, taq pi pam Elias wãñwaylawu. ³⁶ Noqw haqawa wãrikqe, hihta sôyatko'y'taqat (sponge) vinegar aqw móraknat, hopaqat epeq sônnat, put hikwna pañqawkañwo: Pay pantani; mätapqi kurs Elias añqwnen put hawnani. ³⁷ Noqw Jesus a'nö hiñqawht, sohsok hikwsu. ³⁸ Noqw God kiyat ep mötsáp'uutspi öñaqaw atkamiq nãhoy tsiki. ³⁹ Noqw solãwamoñwi Jesus ayañqwat aw wũnuhqa put pan hiñqawht, sohsok hikwsuq w yórikqe pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tãqa God Tĩata. ⁴⁰ Noqw hakim momoyam piw yãvaq tãyuñwa. Noqw ima nuhtumya-i' Mary Magdalene, pu Mary hakiy James tsaywatni-hqat-nikañw pu Joses, pumuy yũamu, noqw pu Salome. ⁴¹ Ura as Jesus Galilee-tutskwat ep hinnumq, ima momoyam put añk hinnumyqe, put tumalay'yũwa. Pu piw wũhaqnihqam momoyam put amum Jerusalem aqwayaqam pep hoñi.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴² Noqw nasuñwintalönnit totokayat ep tapkiq, ⁴³ Hak tãqa Arimathea-kitsókit añqwnihqa, Joseph yan mätswihqa, ep pituhqe, qa tuhtuskañw Pilate aw pákhiqe, Jesus tokoyat tuhtui. Pam hak wuwan'aya kaptsiwtaqa, nuhtum God moñwĩunatayat nuhtayta. ⁴⁴ Noqw pay sen Jesus mokqat Pilate wũwage, solãwamoñwit wãñwayhqe, put tũviñta. ⁴⁵ Nihqe yaw put pay mokqat pam solãwamoñwit añqw navotqe, pahsat put tokoyat Joseph maqa. ⁴⁶ Noqw pam suphiñput tusaqtontsatsakwmötsaput tui; nit Jesus tokoyat hawnage, put akw put mokahta; nit owat ep tuamhqölö tuhsöiwtatqat aqw put panat, hötsiwmıq owat mũma. ⁴⁷ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu Joses yuat Mary, puma haqam put taviwhqat aw yori.

16

The Resurrection

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Pu nasuñwintalönnit añ ayo ruhpakq, Mary Magdalene-niqw, pu James yuat Mary-niqw, pu Salome, puma hĩhihta kwañwãhovaqtuqat tuiya, tũamit awyey', put akw Jesus lelwiyanıqey öviy'o. ² Pu öviy Sundayt aw pituq, puma suits talavay tãwat yãmaktuq wũamit aw ökiwisa. ³ Nihqe nãnami pañqawwisa: Ya sen hak itamuñem tũamit hötsiwtat añqw ayo owat mũmani? ⁴ Nit puma aw yórikyaqw, kurs owa pay ayo mũmaniwa, pas pi qaanhöway yahsayoq'a. ⁵ Noqw

puma tūamit aqw yuñqw, kurs hak tiyo wūpat qōtsat yuwsī'kañw put putvaqe qatu. Noqw puma put tutwaqe pas tsātsawna. ⁶ Noqw pam hak pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwyuñw. Pay uma as Jesus Nazareth añqw sino nahoyehtsit ep muultiqat hepwise. Pam ahoy tātayi, pam qa yep'e. Kurs huvam haqam pam taviwhqat aw yōrikyaa. ⁷ Noqw yupave, uma put aw nānatuwnayaqamuy-nikañw pu Peter, pumuy amumi yan tuawwisni: Pam umuhsavo Galilee aqwni. Ason pep uma put aw yōrikyani. Pay ura umumi pañqawu. ⁸ Noqw puma pañqw nōñañayku; nihqe hin unañwtotiqe, tururuti'kahkañw watqa. Pas pi puma tsawiniwyuñqe, òviy qa hakiy haqam aw hiñqaqwa.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Jn 20.11-18)

⁹ Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay Jesus ahoy tātayhqe, mohti Mary Magdalene aw namtakna. Ura pam put añqw tsañe' nukpanhihikwsimuy ipwa. ¹⁰ Noqw pam ahpiynihqe, Jesus amumyañwuqamuy put āawna, pumuy qahahlayyakahkañw tsaykitaq'ō. ¹¹ Noqw yaw pam piw qātuhqe, pu Maryt aw namtaknaqat puma nanaptakañw qa tūtuksiwa.

Jesus Appears to Two Disciples

(Lk 24.13-35)

¹² Pantaqat atsve pu' pumuy amuñaqw haqawat lōyōm haqami tutskwamiq waymaq, pam piw pas hinwat hinkañw pumuy amumi namtakna. ¹³ Noqw puma ahoy kīminihqe, mīmuywatuy put āawna. Noqw pay piw puma pumuy lavayiyamuy qa tūtuksiwa.

Jesus Appears to the Eleven

(Mt 28.16-20; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁴ Pantaqat atsve pu' pakwt sūkw sihkay'taqamuy nōnovaqw, Jesus amumi namtaknaqe, pumuy qatūtuksiwaqat, pu a'nō unañwayamuy ep qōhqōya, puma put ahoy tātayhqe aw yōrikyaqamuy lavayiyamuy qa tūtuksiwaqw òviy'ō. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusani. Pu uma sohsokmuy sinmuy amumi lomatuawit yuaatotani. ¹⁶ Lomatuawit qa tuptsiwhqa hapi maskimi qūwiwtaniqw, pam put eñem yukiwni. Nikañw tuptsiwh, kūyit akw tuvoylatiqa hapi ayo yāmakiwtani. ¹⁷ Pu īi himu tuawī'yuñqa añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi énañhtini: Puma inatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanwisni; pu piw himuhkwa yuaatotani. ¹⁸ Kurs puma tsūtsu'tuy ñuaye', pu sen kurs puma hihta qōyanpit hikwye', pas soon put akw hinhtotini. Puma tūtuyyaqamuy amumi hintsatsnaqw, puma qalaptuyamantani.

Jesus is Taken up to Heaven

(Lk 24.50-53; Acts 1.9-11)

¹⁹ Noqw Tutuyqawhqa pumuy amumi yan yuaaykut, òmi wikiwa; nihqe God putvaqe qatuptu. ²⁰ Noqw puma pañqw nankwusaqe, sohsovik yuaatinumyaqw, Tutuyqawhqa pumuy amumum tumalay'kañw, kātatayhpit hihta tuawī'taqat akw lavayit òqalanma. Yantani.

LOMATUAWI LUKE AHPİY'O

Introduction

¹ Pas as kaysiwhqam itamuhpa' hihta hiniwhitiqat pās oyiwtaqat pēnayaniqey tuwantota. ² Ima hakim aň ahsupoq Jesus hihta hintsakmaqat aw yórikat, lomatuwit yuaatotaqam itamumi hin mātapyaqat pan put pēnayaniqey aw may'yuñwa. ³ Noqw öviy nu put yayhniwh-puyat aňqawq sohsok hihta aň pās puprikqe, put pās pasiwtaqat ümi pēnaniqey unañwti, um hak pavan Theophilus. ⁴ Noqw pep pu' sohsoy himu ümi mātaviwhqa pas antsanihqat um pas suyan navoti'tani.

The Birth of John the Baptist Announced

⁵ Hakiy Herod tutskwat Judeat ep moñw'iwtaqw, hak God awwat moñwi, Zacharias yan mātasiwhqa qatu, hakiy Abiat paptsiyat ep nuhtum wūnuhqa. Noqw put nōmaat Elizabeth yan mātasiwhqa piw hakiy Aaron ahpīyvi. ⁶ Puma nāma God atpip sūankañw, Tutuyqawhqat hin lavayyukuhqat pu hin tutaptaqat aň ahsupoq qaöwihinma. ⁷ Nikañw puma qa ti'ta, Elizabeth qa tilawhq öviy'o. Noqw puma nāma pāpu pas wuyoiwta. ⁸ Noqw ephaqam i' Zacharias suñwāmuy amumum God kiyat ep tumalay'taniqat aw pitsiwa. ⁹ Noqw puma hin hinhtotiniqe hihta akw tuwantotaqe, pan tumalat nāhuyvaya. Noqw Zacharias God kiyat ep put eñem hihta kwanháhovaqtuqat taqtsokniqw pan put eñem yukiwa. ¹⁰ Noqw pam panhtiniqat aw pituqw, sinom sohsoyam ihkage hoñkahkanw, God aw nānawakna. ¹¹ Noqw pam pañso pakiqw, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātakti; pam kwanháhovaqtuqat eñem qöqöhpit putvage wunuwa. ¹² Noqw Zacharias put túwahqe, pas tsawnaqe, hin unañwti. ¹³ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Um qa tsawnani, Zacharias. God uhnawakinpiy navota. Noqw öviy uhwuhti Elizabeth uñem tiyohyat tihtani. Noqw ason um put John yan túñwani. ¹⁴ Um put tihtiwhqat ep pas hinhaqam hahlayhtini; noqw kaysiwhqam umum hahlayhtotini. ¹⁵ Pi pam Tutuyqawhqat atpip a'nō himuni. Nihqe öviy pam ovaalat, pu honačkuyit qa hihikwni. Pi pas pam tihtiwhpuy aňqawq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtani. ¹⁶ Pam Israel-sinmuy amumi ö'qalaqw, puma ahoy Tutuyqawhqay God aw nānamtökani. ¹⁷ Pam Elias antani, numiy aň'a, pu öqalay aň'a. Nihqe pam Tutuyqawhqat ahsavo hinmaq, namat timuy amumi unañway'vayani; noqw aň qatuqáyvahsi'yuñqam sūanhinwisqamuy amún sūan unañwtalwuwni'vaye', sūanhinwisni. Noqw pam Tutuyqawhqat ahsavo put sinomuyatuy unañwayamuy put eñem moñwvastani. ¹⁸ Noqw Zacharias hoñviayaat aw pañqawu: Noqw nu hin uñ sūaňqawhqat navoti'tani? Pi nu' wuhtaqa, pu iwuhti pāpu pas wuyoiwta. ¹⁹ Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Nu Gabriel yan mātasiwa; noqw nu God atpip wunu. Noqw nu it lomatuwit uñ āwananiqat öviy pam nuy aňqw ümi ayata. ²⁰ Noqw meh, um hapi ilavayiy qa tuptsiwa. Noqw öviy uhlavayiy nawus üñaqw nawhkiwhq, kurs um hin yuaatani, pas hisat ilavayiy aw antsaniwhqat aw pahsavoo. Noqw hisat aw pituqw, God ilavayiy aw antsanni. ²¹ Noqw sinom Zacharias nuhtayyuñwa. Hinoqw pam God kiyat ep pas nawutsnaqw, puma put ep hin wūwantota. ²² Noqw pam yāmakqe, pay kurs hin pumuy amumi hiñqawni. Noqw puma māmatsyaqw, sumataq pam God kiyat ep hihta aw yori; öviy pi pam amumi māsankañw, pay pas qa hiñqawu. ²³ Noqw öviy pam panis paptsiy aň kuyvat, pahsat pay nima. ²⁴ Noqw ahpīy pantaqw, put nōmaat Elizabeth nō'yiltiqe, tsivot mūmuyawhtuy aň haqam nātupki'ta. ²⁵ Nihqe pañqawu: Yanhaqam Tutuyqawhqay nuy hintsana, nuy ökwatuwheqe. Nu as qa tiylawhq öviy sinom as inumi tutsiwhiñqawqaqw, askwal pi God put pantaqat aňqw nuy ayo tavi.

The Birth of Jesus Announced

²⁶ Noqw navay mūmuyawhtuy sūlawhtiqw, God hoñviaya Gabriel Galilee-tutskwat ep haqami kitsókit Nazareth yan mātasiwhqat aw ayata, ²⁷ Hakiy mānat nāt qanāhovałni'taqat Mary yan mātasiwhqat aw'i. Pam hak hakiy táqat Joseph yan mātasiwhqat, David ahpīyvit aw noiwniqat eñem nawiniwta. ²⁸ Noqw hoñviaya put aw pákilhqe, aw pañqawu: Um hahlayni, Tutuyqawhqay umuma. Pam núokway ümi pas qaöwino. Aw momoymuy amuñaqw pas hahlayhpit ep'e. ²⁹ Noqw Mary put aw yórikqe, lavayiyat ep hin kurs wūwa; nihqe hihta pa pam lavayhtiqat pam wūwanta. ³⁰ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani Mary, God núokway ümi pas qaöwino. ³¹ Noqw meh, um nō'yilte', tiyohyat tihtani. Nen um put Jesus yan túñwani. ³² Pam a'nō himuni; pu Pas Sus'oveqnihqat Tiatniheq yan túñwantiwni. Noqw Tutuyqawhqay God put nayat David moñqeniyat put máqani. ³³ Noqw pam Jacob ahpīy sinoiwtamuy amumi sutsep moñw'iwatani. Pu put moñwtunatyat pas qa haqami so'tani.

³⁴ Pahsat pu Mary hoñviayat aw pañqawu: Noqw hin i' pasiwtani. Pi nu qa hisat haqam hakiy táqat ámuma. ³⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay ason Qahováriwtaqa Hikwsi ūmi pítuni; pu Sus'oveqñihqa óqalay akw uñ nākwapnani. Paniqw óviy ason pam tsāy qahováriwtaqa uhpíy tihtiwníqa God Tiatniqey yan túñwantiwni. ³⁶ Noqw meh, ūñaqwvi Elizabeth as qa tñlawhqat pañqawawñuwq, pam wuyovehaq nō'yilti. Noqw pu' hapi pam navay mūmuyawhtuy añ panta. ³⁷ Pi God-niqw pay qa himu qa pasiwtani. ³⁸ Pahsat pu Mary pañqawu: Taa, pay pi nu Tutuyqawhqat tūwikiata. Pay nam um hin lavayhtiqw antani. Noqw hoñviaya put añqw ahpiy'o.

Mary Visits Elizabeth

³⁹ Noqw ephaqam Mary pañqaw nakwsuqe, haqami tsotsmoy'yuñqat aqwhaqami kaktayi, Judeat-tutskwat ep kitsókit aw'i; ⁴⁰ Nihqe Zacharias kíyat aw pákihqe, Elizabeth aw yuaayku. ⁴¹ Noqw Elizabeth Maryt lavayiyat navotq, put ponoveq tiposi tsoomhti. Noqw Elizabeth Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwnañw, ⁴² A'nō pañqawu: Nāspi um mo-moymuy amuñaqw namorstiwa! Pu uhpíy tihtiwníqa pas hahlayhpit epni. ⁴³ Noqw nuy yan'ewayniqw óviy kurs piw Itutuyqawhqay yuat añqawq inumii? ⁴⁴ Oviy pi meh, panis uhlavayi inaqvumiq tóqtiqw, pahsat pay tiposi hahlayhtiqe, ivonoveq tsoomhti. ⁴⁵ Um God aw tuptsiwhqe, pas hahlayhpit ep'e, ispi Tutuyqawhqqa ūmi hin lavaytiqey pas kurs hin qa anhtiniq'ō.

Mary's Song of Praise

⁴⁶ Noqw Mary tuwat pañqawu: Oviy nu iunaññaqw Tutuyqawhqat pas hihtay'tani. ⁴⁷ Ihikwsiy akw nu God nuy ayo távihqat aw hahlayhtini, ⁴⁸ Ispi pam manhtuwikiy okiwhqatsiyat aw tátayhq'ō. Noqw meh, yahpiy haqahpiy yantani: Sohsoyam haqami nānañk yesniqam nuy hahlayhpit epnihqat pañqawani. ⁴⁹ Pi pam nuy qaówítumalta, i' hak Sus'óqaltutuyqawhqqa, Qahováriwtaqa yan túñwantiwhqa. ⁵⁰ Pam put kaptsi'yuñqamuy óokwatuwa, Sohsokmuy hakimuy nānañk yesqamuyu. ⁵¹ Is uti! Pam hinurs óqalay'ta! May akw añ kwivi'nañway'yuñqamuy tatslakna. Piw pumuy tunatayamuy sóontsana. ⁵² Pam añ ó'qaltuy qeniyamuy añqw hanna, Nit añ ókiwyaqamuy momiq oya. ⁵³ Pam añ tsónsoiwtamuy hihta nukíwat óyna, Nit kahaksinmuy sūmavuyawyuñqamuy añqe lálayi. ⁵⁴⁻⁵⁵ Pam tumal'ayay Israel aw unañwtavi, Itanamuy amumi hin lavayhtiqey hapi panhti. Pam Abraham timuyatuy ókwatuwa, Pu ahpiy aniwhtotiqamuy sohsokmuyu, Nihqe pam yūmosa panmani. ⁵⁶ Noqw Mary payhkomuy mūmuyawhtuy añ Elizabeth amum qatut, pu ahoy kiy aqw'a.

The Birth of John the Baptist

⁵⁷ Noqw Elizabeth tihtaniqat aw pituqw, pam tiyohyat tihta. ⁵⁸ Noqw put kisñwamat, pu sinomat nanaptaqw, yaw Tutuyqawhqqa put qa an'ewakw ókwatuwa. Nihqe puma put amum hahlayhtoti. ⁵⁹ Noqw put nanalsikis talni'taqw, puma tsāk w poñotkuyaniqe óki. Nihqe puma put Zacharias yan tuñwáya, nayat tuñwniyat an'i. ⁶⁰ Noqw put yuat pañqawa: Qae, pam John yan mātswini. ⁶¹ Noqw puma put aw pañqawqa: Noqw pi qa hak uhsino pan mātswiwa. ⁶² Pu puma put nayat aw māmasaya, hin pam put túñwaniqey nāwaknaqat túviñtota. ⁶³ Noqw pam hihta añ pēnaniqey tuhtuy'qe, añ pēna: Pam John yan mātswiwa. Noqw puma sohsoyam hin kurs wūwaya. ⁶⁴ Noqw pahsat pay put moaat hōtsiltiqw, leñiat nāhiwa. Noqw pam yuaaykuqe, God aw hahlayhti. ⁶⁵ Noqw pumuy kisñwamat pas kurs hin wūwaya. Noqw sohsoyam Judeat ep tsotsmova yesqam pep hin hiniwhtiqat nānami lavayta. ⁶⁶ Noqw sohsoyam put nanaptaqam unañwpeq put wūwankahkañw pañqawqa: Hin pa i' tsay hintani? Noqw Tutuyqawhqat maat put aw unañwtavi'ta.

Zachariah's Prophecy

⁶⁷ Noqw put naat Zacharias Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwnañw, hin hintaniqat lavayhtiqe pañqawu: ⁶⁸ Nam God Israel-sinmuy Tutuyqawhqam tayawintiwa; Pam sinomuy pohtaqe, pumuy qenivo oya.

⁶⁹ Pam hakiy a'nö öqalay'taqat wunuptsina,
 Itamuy ayo öoyniqata,
 Tuma'ayay David amuhpiyviyatuy amuhq'ö.
⁷⁰ Ura pam hisatñahaqaw itanamuy amumi pan lavayhti,
 Hakimuy pas hihtuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy'ö.
⁷¹ Itahtuwqamuy mayamuy aňqw itamuy ayo öyanigey paňqawu,
 Pu sohsokmuy itamumi qa suhta'ewyaqamuy öqalayamuy aňq'ö.
⁷² Pam itanamuy amumi nüokway mahtakna,
 Amumi hin lavayhtigey aw antsana,
 Amumi pas qa paysoq pasiwnaqey pam u'na.
⁷³ Ura pam itanay Abraham aw pas qaöwílvayhti;
⁷⁴ Itahtuwqamuy mayamuy aňqw itamuy ayo öyanigeyu,
 Itam qa tsawiniwkahkañw, put eñem hintsatskaniqata.
⁷⁵ Noqw itam itahqatsiy aň ahsupoq put atpip hinwisni,
 Sohsok hihta akw pasiwkahkañw, súankahkañwo.
⁷⁶ Noqw üm'i, itii, ya uñem hintani?
 Um Sus'oveqnihqat lavay'ayaatni;
 Pan hapi um tünwantiwni.
 Um Tutuyqawhqat apyeve hinmani;
 Pu put eñem pöhut aňwu aň qenitani.
⁷⁷ Um God sinomuyatuy hin ayo nönakniqat äawnani;
 Pumuy gaanhtipuyamuy ayo yukiltiq'ö.
 God pumuy gaanhtipuyamuy ayo yuke', pumuy ayo öyani.
⁷⁸ Kwakwhat pi God aw itahyantaqa itamuy ökwatuwa, Kwakwhat pi öñaq itamumi tälawva.
⁷⁹ Qatalpuve yesqamuy amumi tälawnani,
 Mokiwy kihsiwniyat aň yesqam tälät aw yórikyani.
 Noqw itam tälät aw täyuñwe', pasi'nañway'kahkañw, hinwisni.
 Yan Zacharias lavayhti. ⁸⁰ Noqw tsäy wüyoq'iwmaq, tunatyaat suyhtsepnwat öqawi'ma; ni-
 hqe haqam qayesiwhpuve qatu, hisat pam Israel-sinmuy amumi namtahnigey pahsavoo.

2

The Birth of Jesus (Mt 1.18-25)

¹ Noqw ephaqam sopkawtaqam sinom nävenayaniqat Caesar Augustus yan tutapta.
² Noqw hak Cyrenius Syria-tutskwat ep moñw'iwtaq, sinom mohti yan nävenaya. ³ Noqw
 sohsoyam nävenayaniqe nanäp kitsókiy aň nankwusa. ⁴ Noqw öviy Joseph Galilee-tutskwat
 ep Nazareth-kitsókit aňqwnihqe, Judea-tutskwat aqw'a, haqam kitsókit, Bethlehem yan
 mätsiwhqat aqw'a. Ura David Bethlehem ep tihtiwa. Noqw Joseph David ahpiyvinihqe,
 öviy nävenaniqe pañsoq'a. ⁵ Noqw Mary put nömamkiwaat put ámuma, pas páy tihtanikañwo.
⁶ Noqw pumuy pépeqniq, pam tihtaniqat aw pitu. ⁷ Noqw pam nät süs tihtaqe tiyohyat
 tihta; nihqe muhpiwnwat akw muhpiknat, haqawq tumalvopkot nönösañwuqat pañqe' put
 tavi, qa haqam yeyespiwe amuhem qéniniq wöy'ö.

The Shepherds and the Angels

⁸ Noqw pep tutskwat ep hakim lalay'a'yat haqam tutskwave yesqe, mihikq kanelvokmuy
 tütüwala. ⁹ Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviyaat pumuy amumi mätahtiq, Tutuyqawhqat
 lolma tälähwaat pumuy ahsupoq amuglaq tälawva. Noqw pavan pas puma tsawinwuh-
 pukya. ¹⁰ Noqw hoñviya pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwyuñwni. Meh, pi nu
 lomatuawit umuy äawnani; noqw put ep sopkawtaqam sinom pas hinhaqam hahlayyani.
¹¹ Pi pu' hapi it talónvaqat ep David kitsókiyat ep Ayo Tüooyhqa umuhem tihtiwa, Tu-
 tuyqawhqa, Christ, God aňqw moñw'asi'taqa. ¹² Noqw it akw uma put māmatsyani: Tiposit
 muhpiwnwat akw muhpiwkañw haqawq tumalvopkot nönösañwuqat añqe' qatsqat uma
 tutwani. ¹³ Noqw pahsat pay qaan'ewakw hintaqam öve yesqam kurs hoñviyat ámumyaqe
 God tayawintotaqe pañqaw: ¹⁴ Nam God Sus'oveqnihqat tayawintiwa; pam pi tūwaqatsit
 ep sinmuy hahlaykañw amuhem yukuq, puma kwakwhat yesni. ¹⁵ Noqw hoñvi'yat
 tawlawaqe yukuyat, ahoy ömiqhaqamiya. Noqw pahsat pu läläyñwut nānami pañqaw: Taa,
 tuma kurs Bethlehem awy'e, it yan hiniwhtiqat, Tutuyqawhqa itamumi mahtaknaqat aw
 yórikwisa. ¹⁶ Pu puma pañso kaktayyaqe, ep ökihqe, Maryt-nit pu Joseph pumuy tutwa,
 pu haqawq tumalvopkot nönösañwuqat añqe' tiposhoyat qatsqata. ¹⁷ Noqw puma put aw
 yórikyaqe, hoñviya it tsäkw hin lavayhtiqat añqe' tunvotnaya. ¹⁸ Noqw sohsoyam put
 nanaptaqam läläyñwut pumuy hin äawnayaqat aň wüwantota. ¹⁹ Noqw Mary tuwat sohsok
 iit aw wüwankañw, unañwpeq pás oya. ²⁰ Noqw läläyñwut hoñviya amumi hin hiñqawhqat

sohsok nanaptaqe, pu aw yórikyaqe, ahoy kanelvokmuy amumiya; nihqe put pantaqat ep puma God pas hihtatiwiskahkañw, tayawintiwiša.

Jesus Is Named

²¹ Noqw nanalsikis talónvaqat ep tsákw poñotkuyaniqat aw pituq̄w, naat put Jesus yan tuñwa. Pan hapi ura hoñviaya put tuñwa, put yuyat nāt qa nō'yiltiq'ō.

Jesus Is Presented in the Temple

²² Noqw put yuat Moses tutavoyat anwat tiyqatskuyvaq̄w, puma tsákw Tutuyq̄awhqat aw nōaniqe, Jerusalem ep wikva. ²³ Ura pi yan Tutuyq̄awhqat tutavoyat añ pey'ta: Añsakis haqam hak wuhti pas mohtitiyohyat tihtapq̄, pam Tutuyq̄awhqat awwat noiwtani. ²⁴ Noqw tutavot añ hin pey'taqat pan puma Tutuyq̄awhqat aw hihta hom'oya. Yan ura pey'ta: Hak lōqmuy masihōwituy, sen lōqmuy qōtsáhōwituy Tutuyq̄awhqat aw hom'oymantani. ²⁵ Noqw meh, hak tāqa, Simeon yan mātisiwhqa, Jerusalem ep qatu. Pam hak sūankañw God pas kaptsi'ta; nihqe hak Israel-sinmuy Ayo Oyatoqat nuhtayta. Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi put amum hinma. ²⁶ Noqw ason yaw pam pas Tutuyq̄awhqat añq̄w moñw'asi'taqat aw yorikt, pu' hisat ahpiyniqat Qahováriwtaqa Hikwsi put pan áawnā. ²⁷ Noqw Hikswi pan put unañwtoynaq̄w, pam God kiyat ep paki. Noqw Jesus yuat puw-suñway amum tutavot hin yuykiwhqat tsákw Jesus eñem hinhtiniqe òviy pep put wikva. ²⁸ Noqw Simeon put tsōpahtaqe, God aw hahlayhtit, pañqawu: ²⁹ Tutuyq̄awhqa, taay, um uhlayiyi aw antsanni, Um uhtumal'ayay qa hin unañw'kañw yañq̄w ahpiyniqat aw nakwhanani. ³⁰ Pi nu ivosiý akw hak Ayo Tūoyaniqat ũñaq̄wnihqat aw yori. ³¹ Put pantaqat hapi um sohsokmuy sinmuy amutpik na'sasta. ³² Soñawnen pam qa-Jew-sinmuy amumi talawnani; pu uhsinmuy, Israel-sinmuy òmi tsokanani. ³³ Noqw Joseph put yuyat amum pam hin tsákw lavayhtiqat aw kātuqayta. ³⁴ Noqw Simeon pumuy òqalape, put yuyat Maryt aw pañqawu: Meh, i' tsāy God ahpiy namorstiwa. Noqw put atsviy Israel-sinmuy amuñaq̄w kaysiwhqam munumhtini, pu piw kaysiwhqam hoñvani. Pam hihta tuawi'taq̄w, sinom put aq̄w hihinq̄aq̄wani. ³⁵ Pantani hapi. Noqw soñawnen uh'unañwa sipwuvahpit akw tūhotiwni. Noqw kaysiwhqamuy tunatyaam tupkiwyuñqa mātaktotini. ³⁶ Noqw hak God lavay'yaat, Anna yan mātisiwhqa, pep qatu, hakiy Phanuel tiata, Asert ahpiyvi. Pam hak wuhtiharsku; nihqe pam manhqatsiy ahpiy puwsuñway amum tsañe' yahsañwuy añ qatu. ³⁷ Noqw pam koñnalavu nālōp sunat añq̄w nālōp sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'ta. Noqw pas pam God kiyat añq̄w qa ahpiyniñwu. Nikañw mimhikqat, pu talónwiwmaqat añ napwalni'kañw, nāwakikañw God eñem tumalay'tañwu. ³⁸ Noqw Simeon nāt yuaataq̄w, i' wuhti ep pákihqe, Tutuyq̄awhqat aw hahlayhti, nit sohsokmuy amumi put tsákw yuaata, Jerusalem ep sinmuy Qenivo Oyaniqat òviy maqaptsi'yūñqamuy amumii.

The return to Nazareth

³⁹ Noqw Joseph, put yuyat amum Tutuyq̄awhqat hin tutaptaqat an sohsok hinhtit, ahoy Galilee-tutskwat aq̄w'a, nāp kitsókiy Nazareth aw'i. ⁴⁰ Noqw tsāy wuyoc'iwmaq̄e suyhtsepn̄wat tunatyaay añ òqawi'ma; piw unañwtalwuwnit añ'a, nihqe God núokwayat añ hinma.

The Boy Jesus in the Temple

⁴¹ Noqw Joseph, put yuyat amum añsakis yahsañwuy añ Jerusalem aq̄wniñwu, ura Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat ep'e. ⁴² Noqw Jesus pakwt lōq sihkay'tasikis yahsañwni'taq̄w, Jew-sinom hin hintsatskañwuqat òviy naat yuyat amum Jerusalem aq̄w'a, Jesus wikkañwo. ⁴³ Noqw puma añ kuyvaqe, nāp kitsókimiý áhoyniq̄w, tsāy Jesus pumuy qa amumunnihqe, Jerusalem epeq huruhti, noqw puma put qa navota. ⁴⁴ Nihqe pay pam pumuy amumunyaqamuy amumunnihqat puma wūwaqe, ep tāwanawit añ haqami pahsavo nakwsu; nihqe puma sinomuy-nikañw, pu tuwimuy amuhpa' put hēva. ⁴⁵ Nit puma put qa túwahqe, namtōkt ahoy Jerusalem aq̄w'a, put heptoqee. ⁴⁶ Noqw pāyis talq̄w, puma God kiyat ep put tuwaq̄w, pam tūtutuqaynayaqamuy amuhsonve qatukañw, pumuy amumi tūqaykañw, pu pumuy hihta tūviñlawu. ⁴⁷ Noqw sohsoyam aw tūqayyuñqam put hin hihta mātisi'maqat, pu hihta hin ahoy hu'wanmaqat ep kātayuiñwa. ⁴⁸ Noqw puma put túwahqe hin kurs wūwa. Noqw yuat put aw pañqawu: Itii, ya um hinoq̄w itamuy yanhaqam hintsana? Okiw nu' unay amum kānavoti'kañw uñ hepnuma. ⁴⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w nāpi nuy hepnuma? Ya nu Inay hihta himuyat hintsakniqat uma put qa navoti'taqe òviy'o? ⁵⁰ Noqw pay puma put lavayiyat qa māmati. ⁵¹ Pu pam pumuy amumunnihqe, Nazareth ep pitu; nihqe pumuy amumi tūqaykañw qatu. Noqw tuwat put yuat iit lavayit sohsok unañwpeq pās oyi'ta. ⁵² Noqw Jesus suyhtsepn̄wat wuwni'makañw wūyoq'iwma; pu suyhtsepn̄wat God-nikañw pu sinmuy tayawni'ma.

3

*The Preaching of John the Baptist**(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)*

¹ Noqw hak Tiberius Caesar pakwt tsivot sihkay'taqat yahsañwuy añ moñw'iwtaqw, pu Pontius Pilate Judea-tutskwat ep moñw'iwtaqw, pu Herod Galilee-tutskwat aw moñw'iwtaqw, pu tupkoat Phillip Iturea-tutskwat ep sinmuy amumi-nikañw pu Trachonitis-tutskwat ep sinmuy amumi moñw'iwtaqw, pu Lysanias Abilene-tutskwat ep moñw'iwtaqw, ² Pu Annas-niqw pu Caiphas, puma God awwat mohpeq moñw'iwtaqw, ephaqam God lavayhti, Zacharias tiyat John aw'i, pam qayësiwhpuveniç'ö. ³ Noqw pam päyut Jordan añ ahsupoq tutskwat añ nakwsuqe, sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma nãp umuhuntatay añqw lasye', küyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yükuni, amumi kita. ⁴ Ura hakiy God lavay'ayayat Esaiast lavayiyat añ yan pey'ta: Hakiy tónaat qayësiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat enem pöhut aw hintsatsnani; pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁵ Sohsovik siskat añ otsómhtini, pu sohsovik tuhtukwi, pu tsotsmo tutskwatiwni, pu añ nukushinyuñqa súwiptotini, pu haqe' anahaiwuñqa pöhinhputiwni. ⁶ Noqw sinom sohsoyam God hin ayo túooyhqat aw yórikiani. ⁷ Pahsat pu sinom put ahpiy küyit akw tuvoylatiwyanige öviy put aw ökiwtaqw, pam pumuy amumi yan lalvaya: Is öhi, uma hakim tsütsu'tuy amunyuhqamu, ya hak umuy itsivut nãtoniqat añqw watqaniqat umumi pañqawu? ⁸ Kurs uma pas antsa umuhuntatay añqw lasye', uma alónót qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. Pu uma umuh'unanwpeq qa pan lavaytani: Abraham hapi itanaa, kitotani; taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham enem sinmuy aniwnanigey tuwi'ta. ⁹ Noqw pay soñawnen öviy piw pikaiñwa himutsokit ñayat tsahqanigey na'sas'iwta. Noqw öviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe', qöhít aqw túviwni. ¹⁰ Noqw sinom put túviñtotaqe aw pañqawu: Noqw itam hinhtotini? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Lõqmuy wukonapnay'taqa ñastanihqat sükw máqani; pu nõsiwhqay'taqa piw pay anhtini. ¹² Noqw moñwit enem sivat ömalalwaqam piw küyit akw tuvoylatotinige ökihqe, put aw pañqawu: Tútuqaynaqa, ya itam hinhtotini? ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay hihsa'haqam umuñem tuwantiwhqat epnihqe qa hóyokput uma nuhtuñaqw ömahtiwisni. ¹⁴ Noqw pu solãwam piw tuwat put túviñtotaqe aw pañqawu: Noqw itamwat hinhtotini? Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa túyuyuyhnayani. Piw qa hakiy hihta atsátotoynayani; pu uma hin ahsalalwe', pay put ep nakwhani'yüñwni. ¹⁵ Noqw nãt sinom sumataq hintaniqat maqaptsi'yüñqw, sohsoyam unanwpeq John aw hin wüwantota, sen pi pam Christ-nihqata, sen pi pay qa pamnihqata. ¹⁶ Noqw John lavayhtiqe, sohsokmuy amumi pañqawu: Pay nu' pi as pas antsa umuy küyit akw tuvoylalawu. Nikañw pay suhka inuhpenihqe pas pavan öqala añq'ö. Noqw soon nu yan'ewaynikañw pay ñas'ew put tots-sosomhpiyat ñahni. Ason pam Qahováriwtaaqat Hikwsit akw umuy tuvoylatani, pu qöhít akw'a. ¹⁷ Soñawnen pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pás geni'tani, nen sôhövosiyy koyohkiy aw tañatani, nit pam ason tsihput qöhít qatokñwuqat akw taqtsokni. ¹⁸ Yan pam hñihihta akw pumuy ökwwhankañw, amumi lomatuaawit yuaata. ¹⁹ Noqw John Moñwit Herod qöhqöya, tupkoyat Philip nõmayat Herodius ep'e, pu sohsoq hihta ep qaanhtiqat ep piwu. ²⁰ Noqw Herod pay nãt piw qaanhtit, John sivikimi pana.

*The Baptism of Jesus**(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)*

²¹ Noqw pam nãt qa sivikive pakiwtaqw, sinom sohsoyam küyit akw tuvoylatiwyaq, pu Jesus piw küyit akw tuvoylatiqe, ñawakintaqw ömi hötsilti. ²² Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi höwit an tokoy'kañw put atsmi hãwi. Noqw öñaq w hakiy tónaat hinqawhqe pañqawu: Um hapi pas aw iunañwaa Itii. Nu un pas hahlayi.

*The Genealogy of Jesus**(Mt 1.1-17)*

²³ Noqw Jesus tumalay hintsaktiva, sunat pakwt sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'kañwo. Noqw sinom wüwantotaq, Jesus Joseph tiata. Noqw pam Helit tiata; ²⁴ Noqw pam Matthat tiata, noqw pam Levit tiata, noqw pam Melchit tiata, noqw pam Jannat tiata, noqw pam Joseph tiata; ²⁵ Noqw pam Mattathias tiata, noqw pam Amos tiata, noqw pam Naum tiata, noqw pam Esliit tiata, noqw pam Nagget tiata; ²⁶ Noqw pam Maath tiata, noqw pam Mattathias tiata, noqw pam Semeit tiata, noqw pam Joseph tiata, noqw pam Judat tiata; ²⁷ Noqw pam Joannat tiata, noqw pam Rhesat tiata, noqw pam Zorobabel tiata, noqw pam Salathiel tiata, noqw pam Nerit tiata; ²⁸ Noqw pam Melchit tiata, noqw pam Addit tiata, noqe pam Cosam tiata, noqw pam Elmodam tiata, noqw pam Er tiata; ²⁹ Noqw pam Joset tiata, noqw pam Eliezer tiata, noqw pam Jorim tiata, noqw pam Matthat tiata, noqw pam Levit

tiata; ³⁰ Noqw pam Simeon tiata, noqw pam Judat tiata, noqw pam Joseph tiata, noqw pam Jonan tiata, noqw pam Eliakim tiata; ³¹ Noqw pam Meleat tiata, noqw pam Menan tiata, noqw pam Mattathat tiata, noqw pam Nathan tiata, noqw pam David tiata; ³² Noqw pam Jesset tiata, noqw pam Obed tiata, noqw pam Booz tiata, noqw pam Salmon tiata, noqw pam Naasson tiata; ³³ Noqw pam Aminadab tiata, noqw pam Aram tiata, noqw pam Esrom tiata, noqw pam Phares tiata, noqw pam Judat tiata; ³⁴ Noqw pam Jacob tiata, noqw pam Isaac tiata, noqw pam Abraham tiata, noqw pam Tharat tiata, noqw pam Nachor tiata; ³⁵ Noqw pam Saruch tiata, noqw pam Ragaut tiata, noqw pam Phalec tiata, noqw pam Heber tiata, noqw pam Salat tiata; ³⁶ Noqw pam Cainan tiata, noqw pam Arphaxad tiata, noqw pam Sem tiata, noqw pam Noet tiata, noqw pam Lamech tiata; ³⁷ Noqw pam Mathusalat tiata, noqw pam Enoch tiata, noqw pam Jared tiata, noqw pam Maleleel tiata, noqw pam Cainan tiata; ³⁸ Noqw pam Enos tiata, noqw pam Seth tiata, noqw pam Adam tiata, noqw pam God tiata.

4

The Temptation of Jesus

(Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

¹ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwna, pāyut Jordan aṇqw ahoy pitu, nihqe Hikwsit aḥpiy qayēsiwhpumi wīkiwa. ² Noqw Nukpana lōp sunat tālat aṇ pep put aw unaheplawu; noqw pam pahsa' talōnvaqat aṇ qa nōsa, nihqe aṇ ruhpaq pam tsōimoki. ³ Noqw Nukpana put aw paṇqawu: Kurs um pas antsa God Tiatnen, um it owat pōlavikiniwhitniqat aw paṇqawu. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe aw paṇqawu: Sōoni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qātut, pas God lavayiyat sohsok akw qātuni. ⁵ Pu Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wikqe, tūwaqatsit aṇ aḥsupoq moṇwqeqnit put aw sūmahtakna. ⁶ Nihqe aw paṇqawu: It hapi ōqalat nu uṇ sohsok māqani, pu hihta aṇ susnunukniwata, pi pam inumi noiwta. Noqw nu hakiy put māqanik māqaṇwu. ⁷ Noqw ōviy kurs um inumi naokiwtawq, pay pam sohsoy uhhimuni. ⁸ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw paṇqawu: Sōoni, yupa ayo haqamii, Satan, pi yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw naokiwlawni, pu um put-sa eṇem tumalay'tani. ⁹ Pu Nukpana put Jerusalem ep wikvaqe, God kīyat ep suswupakits'omiḡ put tsókat, pu aw paṇqawu: Kurs um pas antsa God Tiatnen, yaṇqw atkamiḡ nātuvani; ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pam hoṇviaymuy ayataq, ūmi tunatyaltotini; ¹¹ Nen puma may akw uṇ hōlōlmi'yuṇwani, taq nāp hisat sen um uhkukuy owat aqw sāvīknani. ¹² Noqw Jesus lavayhtiqe put aw paṇqawu: Sōoni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ¹³ Noqw Nukpana sohsok unaheppit akw put aw tuwantaqe yúkuhqe, hihsavo put aṇqw aḥpiy'o.

Jesus Begins His Work in Galilee

(Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikswit ōqalayāt pasiwna, Galilee ep ahoy pitu. Noqw sinom aṇ aḥsupoq put lavayta. ¹⁵ Noqw pam pumuy tsotsvalkiyamuy aṇ pumuy tutuqay-natinuma, sohsokmuy amuhpiy kaptsiwna.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶ Pu pam haqam wuṇhqe Nazareth aw pitu. Nihqe pam hin tuwi'taqey anhtiqe, nasuṇwintalōnnit ep tsotsvalkimi paki, nihqe tutuvenit aṇ tūnwantaniq wunuptu. ¹⁷ Noqw pep God lavay'ayaat Esaias tutuveniat put aw taviwa. Noqw pam tutuvenit pūruknaqe, haqe' yan pey'taqat tuwa: ¹⁸ Tutuyqawhqat Hikwsiat nuy tuyqawi'ta, nu aṇ ōkiwyaqamuy amumi lolmat yuaaykuniqat ōviy nuy asnaqee; pu aṇ unaḥsoliwtaqamuy suyan unaḥwtoynaniqat ōviy nuy ayata, aṇ tūwik'iwyuṇqamuy nuy mātaviwyaniqat amumi yuaaykuniqat ōviy'o, pu aṇ qatālat pōsi'yuṇqamuy pōsiyamuy tālawṇayaniqat amumi yuaaykuniqata, pu aṇ okiwsaniwyaqamuy qeniveyaniqat ōviy'o. ¹⁹ Pu i' Tutuyqawhqa ayo tūoyniqat aw pitsiwtatqat tunvotnaniqat ōviy'o. ²⁰ Yan pam aṇ tuṇwat, tutuvenit mupipiḡkinat, aw tunatyawtaqat aw put aḥoy tavit qatuptu. Noqw tsotsvalkive taṇawtaqam put aw-sa tāyuṇwa. ²¹ Pahsat pu pam pumuy amumi paṇqawu: Umuy hapi aw tūqayyuṇqw, i' yan pey'taqat i' talōnvaqat ep aw antsaniwa. ²² Noqw sohsoyam put aw tūqayyuṇqe, moaṇaqw lavayit lolmat nōṇakqat aw kāuwantotaqe, paṇqaqwa: Ya qa i' Joseph tiata? ²³ Noqw pam pumuy amumi paṇqawu: Pay kurs hin uma inumi yan lavayit qa paṇqaqwani: Tūhika, nāqalapsinaa, it'a. Um yaw Capernaum ep hihita tumalta; um yep nāp uhtutskway ep piw panhtinikaṇwo. ²⁴ Noqw pam paṇqawu: Pas antsa nu umumi paṇqawu: Qa hak God lavay'ayaat nāp tutskway ep pāsniwa. ²⁵ Noqw nu umumi sūaṇqawu: Ura Elias qatsiyat ep payhkomuy yahsaṇwuy aṇqw navay mūmuyawhtuy aṇ qa yokva; noqw ura tutskwat aṇ aḥsupoq tsōñōsti. Noqw ephaqam Israel-sinmuy tutskwayamuy ep kaysiwhqam koṇnanalvut yēse. ²⁶ Noqw pay

ura pas Elias pumuy qa haqawatuy amumi ayatiwht, pay ura Sidon ep kitsókit Sareptat ep hakiy koñnalavut aw'i. ²⁷ Pu God lavay'ayayat Eliseus qatsiyat ep as Israel-sinmuy amuñaq w kaysiwhqam tokoplelet tütuyya; noqw pay ura puma pas qa haqawa powalti, pay hak Syria-sino hak Naaman yan mätsiwhqa-saa, amumi kita. ²⁸ Noqw sohsoyam tsotsvalkive tañawtaqam it nanaptaqe, pas itsívutoti; ²⁹ Nihqe hoñvaqe, put kñaq w tūvaya. Pumuy kitsókiam haqam tsomoveq wunu. Noqw öviy pep tumpok puma put wikya, pañq w put tūvayaniquey unañwtotiqee. ³⁰ Noqw pay pam amuhsonñaq w hinmakañ w, pañq w ahpiy'o.

A Man with an Evil Spirit

(Mr 1.21-28)

³¹ Nihqe pam Galilee ep kitsókit Capernaum aqwnihqe, nasuñwintalöñnit añ sinmuy tutuqayna. ³² Noqw pas puma put hin tutuqaynaqat ep aw kätuyayyuñwa, pas pam a'nö lay'taqat yuaataq w öviy'o. ³³ Noqw hak täqa tuyoy'ewak w nukpanhikwsit oki w akw tuyqawiwtaqa tsotsvalkive pakiwta, nihqe pam a'nö hiñqawhqe pañqawu: ³⁴ Itamumi qa hintsakii. Ya itam uñ hintsatsnani, Jesus Nazareth añqwnihqa? Ya um itamuy kiqötanike öviy añqaqö'? Pay um hákiyniq w uñ tuwi'ta. Um God añq w pas Qahováripu. ³⁵ Noqw Jesus put mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, put añq w yámakuu. Noqw nukpanhikwsi sinmuy amutpipu put tūvat, put añq w yama, nit pay put qa hintsana. ³⁶ Noqw puma sohsoyam kätayyuñqe nānami pañqawu: Is uti, pavan pas lavay! Pas pi qananahtsopkañ w, öqalat akw tuyoy'ewak w hihikwsimuy amumi pañqawh q, puma nuhtuñq w nōñakñ w. ³⁷ Noqw pam pep hin yukuq w, pam pantaqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Mary People

(Mt 8.14-17; Mr 1.29-34)

³⁸ Noqw pam tsotsvalkiñq w yámakqe Simon kiyat aw paki. Noqw Simon nōmay yuat a'nö mukitutuya; noqw puma put eñem Jesus aw taqa'nañwtoti. ³⁹ Noqw pam put aw wunuptut, mukituyat mēwa; noqw pam put mātavi, Noqw pahsat pay pam wuhti wunuptut, pumuy amumi unañwtavi. ⁴⁰ Noqw tāwat pakitoq w, sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy, puma Jesus aw tsamvanta, noqw pam pumuy sohsokmuy amumi may akw hintsange pumuy qalapsina. ⁴¹ Noqw nukpanhihikwsim kaysiwhqamuy amuñaq w nōña, a'nö hiñqawakahkañ w, nihqe pañqawu: Um Christ, God Tiata! Noqw pam pumuy tusoqmewaqe, pumuy hiñqawaniq w qa nakwhana, puma put Christ-nihqat tuwi'yuñq w öviy'o.

Jesus Preaches in Judea

(Mr 1.35-39)

⁴² Pu tālawvaq w pam ahpiynihqe, haqami qayēsiwhpumi; noqw sinom put hepya, nihqe put aw ökiñqe as put huruhtapnayani, pam as pumuy amuñaq w qa ahpiyniqat öviy'o. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas nu soon qa God moñwtunatyat hin hintaqat aye' kitsókinawit piw yuaatinumni, pi nu pañq w añq w ayatiwa. ⁴⁴ Nihqe pam Galileet ep haqe' tsotsvalkit añ yuaatinuma.

5

Jesus Calls the First Disciples

(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

¹ Noqw sinom God lavayiyat nanaptanike put aw hürs tsovawtaq w, pam wuhkovatuphat Gennesaret yan mätsiwhqat qalaveq wunu. ² Nihqe pam löqmu y pākihut patuphat qalaveq wñnuhqat tuwa, noqw kurs pakiwmamahkam pumuy añq w nōñakqe, pakiwmaqutsayay tūvahomtotata. ³ Noqw pam pākihut hakiy Simon himuyat aq w paki; nihqe pam tutskwat añq w hiñ yūmo hóyoknaniqat aw pañqawu; noqw pam pepeq qatuptuqe, pākihut añq w sinmuy tutuqayna. ⁴ Pu öviy pam yuaataqe yukut, Simon aw pañqawu: Uma pavan hötsit aw hóyoke', pāvakiwhtuy inhtanike öviy umuhtutsayay pāmiq pānani. ⁵ Noqw Simon lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, itam as tōkep tumalay'tat, qa hihta kwisna, noqw pay pi um pañqawh q öviy nu tutsayat pāmiq pānani. ⁶ Noqw puma panhtiqe, pahsat pu qaan'ewak w hintaqamuy pāvakiwhtuy inhta; noqw pumuy tutsāyaam tsikiwma. ⁷ Noqw suñwamat sukwat pākihut añq w tañawtaq w, puma pumuy amumi māmasa pumuy paañwaniqat öviy'o. Noqw puma pituq w, puma löqmu y pākihut akw ohpoknayaq w, pahsat pay puma pākihut pakito. ⁸ Noqw Simon Peter put aw yorikqe, Jesus tamōyat aw nātuvat pañqawu: Inuñq w ahpiy'o, taq nu oki w qaanhinmaqa, Tutuyqawhqa. ⁹ Pi pam-niq w, pu sohsoyam put āmumyaqam puma pāvakiwhtuy inhtotaqey ep kätayyuñq w, öviy pam yan lavayhti. ¹⁰ Noqw piw hakiy Zebedeet timat James-niq w pu John, Simon suñwamatnihqam, puma pumuy amūn nātsawina. Noqw Jesus Simon aw pañqawu: Um qa tsawiniwtani, um yahpiy haqahpiy pāpu sinmuy kwikwisnani. ¹¹ Noqw puma pākihuy tutskwami pitsinayaqe, sohsoq tatamhtotat, Jesus añkya.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹² Pu piw pam haqam kitsókiveniqw, hak tāqa ahsupoq tokoplelet tūtuya, nihqe pam Jesus tūwahqe, tayway akw atpipo munukt, aw nāwaknaqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhta'q'ewnen soon nuy qa powatani. ¹³ Noqw pam put aw māvuyaltiqe, aw toñokt, pañqawu: Pay nu suhta'q'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay tokoplele put mātavi. ¹⁴ Noqw pam qa hakiy put āawnaniqat pam aw pañqawu. Nikañw pay um ahpiyen God arwat moñwit aw nāmahtaknani; nen Moses hin tutaptaqat anwat um powaltiqey ep kuwahtiput tāvini. Um pan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani, yan aw lavayhti. ¹⁵ Noqw tuwat soq pahsat pu pas ahsupoq pam hin hinhtiqā yuaatiwa, noqw sinom gaan'ewakw hintaqam Jesus aw tūqayyuñwñiqe sūmitsovalt; pu hihhta tūtuyyaqam put ahpiy qalaptuyaniqe öviy put aw ökiwta. ¹⁶ Noqw pay pam haqami qayësiwhpuminen, God aw nāwakintaniqey öviy kīnaqw ahpiyniñwu.

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷ Pu Jesus hisat sinmuy tutuqaynaqaw ima Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum pep yëse. Puma Galileet añ ahsupoq kitsókit añqway, pu Judeat añq'ö, pu Jerusalem añq'ö. Noqw pumuy pep yesq, Jesus Tutuyqawhqa aw yankañw tūqalapsintaniqey öqalay'ta. ¹⁸ Noqw meh, hakim hakiy tāqat ahpa' qataytaqat tūtuyhqaq ahpay añ qatsat Jesus aw wikvaya; noqw puma as hin put panaye', Jesus atpipo taviyaniqey tuwantota. ¹⁹ Noqw ep huru'pokiwtāqaw hin puma put panayaniqey qa tutwa; nihqe öviy kits'omiq wupnayaqe, tsōqa'wa kīamit póroknayaqe pañ put ahpayat enañ sinsonmi Jesus atpipo hawnaya. ²⁰ Noqw puma qapëvewnayaqat Jesus amumi tūwahqe pañqawu: Taqa, uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ²¹ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put ep wūwantotaqe pañqawu: Ya i' haknihqe pas God qa kaptsilawu? Ya hak hakiy qaanhtipuyat ayo yūkuni, hal pas God-saa? ²² Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy māmatsqe, lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma hihta umuh'unañwpeq wūwantota? ²³ Ya hak hakiy aw hinwat lavayhtiniqwa qa pas hinta, Sen, Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa kitanio'ö? sen pi wunuptut, nakwsuu, kitanio'ö? ²⁴ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yūkuniqey aw öqalat pasiwtāqat uma it akw nanaptaniqwa-pu pam it hakiy ahpa' qataytaqat aw pañqawu: Öviy nu ümi pañqawni: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nima. ²⁵ Noqw pahsat pay pam pumuy amutpik wunuptut, hihta añ wäökiwtāqey kwusut, pañqaw nima, God pas hihtatimakañwo. ²⁶ Noqw sinom sohsoyam kätayunqe, God pas hihtatota, nihqe puma nätsawini'yunqe pañqawu: Pas itam pu' hihta qatuptsiwni'ewakw aw yörikya.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷ It yantaqat atsve pam nakwsukañw, hakiy moñwit enem sivat ömalawhqaq, Levit yan mätsiwhqaq aw yori, haqam put ömalawñwuqat ep qātuq'ö, nihqe aw pañqawu: Um inuñkni. ²⁸ Noqw pam sohsk matapt, wunuptut, put añki. ²⁹ Noqw Levi put enem wukonovata; noqw kaysiwhqam sivat ömalalwaqam-niqw pu hakim pumuy amumum pep nopyesva. ³⁰ Noqw Pharisee-sinom-niqw, pu pumuy amuñaqw tutavot tutuqaynayaqam, puma put aw nānatuwnayaqamuy amumi qayan unañway hiñqawwaqe pañqawu: Ya uma hinoqw moñwit enem sivat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum nōnovakahkañw hihikwaya? ³¹ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikat qa haqni'yūñwa, nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yūñwa. ³² Pi nu añ sūanhinwisqamuy qa pumuy wāñwayniqe öviy pitu; pu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatay añqaw lasyaniqat aw wāñwayniqe öviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³ Noqw puma put aw pañqawu: John aw nānatuwnayaqam pas nanapwalkahkañw nānawaknañwu, noqw Pharisee-sinmuy amumi nānatuwnayaqam amún hinwisa. Noqw hintaqw öviy ümi nānatuwnayaqam nōnovakahkañw hihikwaya? ³⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak sen haqam mō'wit ep sinoiwyuñqamuy, mōönañwuy pumuy amumum-niqw napwaltoynani? Soon'i. ³⁵ Nikañw ason hisat aw pituqaw, mōönañw'am pumuy amuñaqw ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalani. ³⁶ Noqw pam piw pumuy amumi lavayit hihta antaqat akw yuaaykuqe pañqawu: Qa haq pi hak puhuyuwsiť añqaw hihsaqat tukut, sakwit aw pihtakna. Taq hak panhtinik puhut sakwítani, piw pūhu soon sakwit amum sūnantani. ³⁷ Pu qa haq pi hak pukawiwworot sakwíwmaqat puhuovavalať kuhkuya; taq hakiy pantiniqw, puhuovavalať pēke', wiwworot patomnani, nen añ küyiwtāqa wehemhtini, noqw wiwworot sakwítini. ³⁸ Soon pi puhuovavalať qa puhuwiwworot añ küyiltiñwu. ³⁹ Piw

qa hak pi hak ovavalat hisatwaihput hikwt, pay pahsat pūhutwat piw nāwaknañwu; nīkañw pañqawñwu: Pay hisatwat pas nukñwa, kītañwu.

6

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

¹ Noqw nasuñwintalōñnit aw pituqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum sōhōvos'uyit añ nōñakwisa. Noqw put aw nānatuwnayaqam sōhōvosit talayat mawti-wiskahkañw, put mapqōlpeq murikahkañw nōnoptiwisa. ² Noqw hakim Pharisee-sinom pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nasuñwintalōñnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska? ³ Noqw Jesus lavayhtige pumuy amumi pañqawu: Ya ura hisat David suñwāmuy amumum tsōñmokqe hinhtiqat uma put pantaqat pas añ qa has'ew tuñwāya? ⁴ Ura pam God kīyat aw pākikhqe, pōlavikit God aw noiwhqat ōmahtat, añqw nōst, pu amumyaqamuy put huyta; pas ura God awwat momñwit-sa put añqw nōñosañwuqat put'a. ⁵ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu' Sinot Tiat piw nasuñwintalōñnit aw mōñw'iwta.

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶ Pu hisat pam nasuñwintalōñnit ep tsotsvalkimi pākikhqe ep tūtutuqayna. Noqw hak tāqa putvaqw mālakiwtaqa pep nuhtuma. ⁷ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Jesus aw tunatyawyuñwa, mātaq pi kurs pam nasuñwintalōñnit ep put qalaptsi-naniqw ōviy'o; nen puma hihta ep put nēveltoynayani. ⁸ Noqw pay pam pumuy tunatyaya-muy amumi mātsi'tage, lākiwtaqat may'taqat aw pañqawu: Wunuptut, sinsonve wunuwtāa. Noqw pam panhti. ⁹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Kurs nu umuy hihta tūviñtani. Ya hak nasuñwintalōñvaqat ep hihta lolmat, sen qalolmat hinhtiniqw pam sūanta? Sen qatsit ayo tāviniqō', sen hovalaniqō'? ¹⁰ Pu pam pumuy sohsokmuy amuhpa' yorikt, tāqat aw pañqawu: Uhmaw tsihkwāa. Noqw pam panhti; noqw māat put ayañqwat māyat an pās powalti. ¹¹ Noqw puma itsivuhonaqtotiqe, hin as Jesus hintsatsnaniqey nānami yuaatota.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Noqw pay ephaqam piw pam nāwaknaniqe haqami tsomomiq'a; nihqe tōkep God aw nāwakna. ¹³ Noqw tālawvaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy wāñwayhqe, pumuy amunaqw pakwt lōq sihkay'taqamuy namorsta; nihqe pam pumuy Ayaiwyuñqamuy yan tuñwa, ¹⁴ Imuyu: Simon, ura pam put Peter yan tūñwa, pu tupkoyat Andrewt, pu James-nit pu John, pu Philip-nit pu Bartholomewt, ¹⁵ Pu Matthewt-nit pu Thomas, pu Alpheus tiyat James-nit pu Simon, Zelotes yan tūñwantiwqhata, ¹⁶ Pu James tupkoyat Judas-nit pu Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi kurs mātapniqata.

Jesus Teaches and Heals

(Mt 4.23-25)

¹⁷ Pu pam pumuy tsamkañw, pañqw hawhqe, haqam suntutskway'taqat ep wunu, kaysiwhqamuy put aw nānatuwnayaqamuy amumuma. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tūqayyuñwniqe, pu hīhihta tūyay añqw qalaptuyaniqe ōki, Judeat añqw-nikañw, pu Jerusalem añqw sohsokivaq'ō, pu pātuwaqatsit qalaveq Tyre añqw-nikañw pu Sidon añq'ō. ¹⁸ Pu ima tuyoy'ewakw hīhikwsimuy akw okiwhinyuñqam piw ōkiqhqe powaltoti. ¹⁹ Noqw sinom sohsoyam as put aw tōñokyanigey nānawakna, pas pi put añqw suyan ōqala yāmakiwtaqe sohsokmuy qalapsintaqw ōviy'o.

Happiness and Sorrow

(Mt 5.1-12)

²⁰ Noqw pam put aw nānatuwnayaqamuy amuhpa' yorikt, amumi pañqawu: Pas uma añ ōkiwyaqam hahlayhpit epya, pi uma God moñwtunatyayat himuy'yuñwa. ²¹ Uma añ pu' tsōñsoiwtaqam hahlayhit epya, pi uma nāt ōōyyani; pas uma añ pu' tsaykitaqam hahlayh-pit epya, pi uma nāt tsutsūyni. ²² Ason sinom nuy Sinot Tiat atsviy umumi qa suh-taq'ewye', nahpiy umuy lālayye', umumiq hīhīñqawqe', umuhnatiñwaniy himu itsēheetnihqat pan ayo tūvayaqw, uma hahlayhpit epyani. ²³ Hisat panhtotiqw, uha hahlayhtote', pas hahlaytso'tinumyani, ispi meh, uma ōveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqee; pi pay pan pumuy namat hapi God lavay'aymuyatuy hintsatsna. ²⁴ Nikañw is ōkiwa, uma añ kahaksinommu, pi uma umuhhahlayhpiy pay ōmahtota. ²⁵ Is ōkiwa, uma añ ōiyiwyuñqamu, pi uma nāt tsōñso'ni; is ōkiwa, uma añ pu' tsutsūyyaqamu, pi uma nāt qahahlaykahkañw tsaykitani. ²⁶ Pas sinom sohsoyam umuy lomayuaatotaqw, umuñem is ōhini; pi pay pan hapi pumuy namat hakimuy nawip'ew God lavay'aymuyatuy yuaatota.

*Love for Enemies**(Mt 5.38-48; 7.12a)*

²⁷ Nikañw nu umuy inumi tūqayyuñqamuy umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwani; sinom umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma lolmat amuñem hintsatskani. ²⁸ Sinom umuy qalomáyuaatotaq, uma pumuy amumi lomayuaatotani; pu umuy qaanhintsahsanyaq, amuñem uma nāwakinwisi. ²⁹ Ason hak uhtayway sutsvaq wuvahtaq, um ayañqwat piw aw itamantani; pu hak uh'usimniy uñ nawhke', uhnayp enañ nāwaknaq, um qa aw rohomnumni. ³⁰ Hakiy ūmi hihta tūviñtaq, um put māqamantani, pu hihta uhhimuy kīmahqat um aw ahoy qa tūviñtamantani. ³¹ Pu sinom umuy pāsyanīqat uma nānawakne', pay uma piw pan pumuy pāsyanī. ³² Ispi kurs pay uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñq, hak sen put ep umuy hahlayhtini? Pay pi qaanhinwisqam pumuy amumi unañway'yuñqamuy amumi tuwat unañway'yuñwa. ³³ Pu kurs hak amuñem hihta lolmat hintsakq, uma tuwat put enēm lolmat hintsatskaq, ya sen hak put ep umuy hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw pan hintsatska. ³⁴ Pu kurs pay um hakiy añq, hihta ōmahtaniqey wūwankañw, hakiy sivat nasimokmaqaq, hak put ep ūmi hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw qaanhinwisqamuy nasimokhuylalwa, piw aw ahsatit ōmahtotaniqey tuñlay'kahkañwo. ³⁵ Tis pi uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwani; nen lolmat hintsatskani; pu tūnasimokhuylalwani, qa hihta put ep tuñlay'kahkañwo. Nen uma qaan'ewakw ahsatit makiwyani; piw Sus'oveqnihqat tūmatni. Pi pam añ qa tsūyakañwuqamuy, qalōlolmatuy enañ pās'i. ³⁶ Paniq, ōviy uma nun'okwatni, Umunay hin nūokwaniq pan'i.

*Judging Others**(Mt 7.1-5)*

³⁷ Uma qa tūovelantotani; nen uma qa pantsaniwyani. Uma hakiy qa paysoqtotani, nen qa pantsaniwyani. Ason hak umuhpe qaanhitiq, uma put pantaqat ep aw pōhikyamantani, noq, sinom tuwat umumi pōhikyani. ³⁸ Uma hihta kuwahtotimantani, noq, pu tuwat umumi himu kuwahtiwni. Sinom wukotuwani añq, mōo'taqat hihta kuytotat, put hūrs aq, hūnyuyut, pu wilaniwhput, pu pas añ wahohotaqat umumi o'yamantani. Pi uma hakiy enēm hin tuwantotaq, pay piw pan amuñem tuwantiwmantani. ³⁹ Noq, pam tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhti, amumi pañqawu: Ya sen hak qapostalqa hakiy qapostalqat haqami wikni? Ya puma qa nāma haqami pōvamiq posni? ⁴⁰ Pay hakiy aw tutuqayhqa put tutuqaynaqat epniq, qa pavan pasniñwu. Nikañw ason pam pās tutuqaye', pep pu' pam put tutuqaynaqat pay antani. ⁴¹ Noq, ya um hinoq, uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, uhposveq lestavit pakiwtaqat qa aw unañwtavi'ta. ⁴² Noq, pantaq, um hin uhtupkoy aw pañqawni: Itupko, nu as uhposkiy uñem hōroknani, kītani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqō? Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposhaq, lestavit hōrokne', pahsat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hōroknani.

*A Tree and its Fruit**(Mt 7.16-20; 12.33-35)*

⁴³ Pi lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalat himuy'vañwu; piw qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalat himuy'vañwu. ⁴⁴ Sinom himutsokit himunihqat aniwniyat akw tuwi'yuñwa. Soon hihta kūtay'taqat añq, nōnvospalat hak mawni; soon hak yōñōtskit añq, ōvat tsovalani. ⁴⁵ Sino lolma lomatunatyawtaqa unaññaq, hihta lolmat nōñantoyñañwu; noq, pam piw hak qalolma qalomátunatyawtaqa unaññaq, hihta qalolmat nōñantoyñañwu. Pi hak hin tunatyaye', pan hapi yuaatañwu.

*The Two House Builders**(Mt 7.24-27)*

⁴⁶ Uma nuy Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, yan tūñwantota. Nikañw uma hinoq, ilavayiy qa añ hinwisa? ⁴⁷ Inuminihq, ilavayiy aw tūqaykañw put añ hinmaqa hakiy antaqat nu umuy āawnani. ⁴⁸ Pam hakiy tūqat anta. Pam hak a'nō hāñwahq, owat ep kīhut yayhna. Noq, a'nō wukomunvaq, pāhu kīhut aq, a'nō yēvantañw, soon put wayāyakinani, pam owat ep wunuq, ōviy'o. ⁴⁹ Pu i' hak navotkañw put qa añ hinmaqa hakiy tūqat anta. Pam hak qa qaqatspitaqat, pisave kīta. Noq, mūñañw put kīhut aq, a'nō yēvantaq, pam āpiy sahp; noq, pam kīhu qaan'ewakw kīqōti.

7*Jesus Heals a Roman Officer's Servant**(Mt 8.5-13)*

¹ Noq, Jesus nuhtumi yuaataq, yūkut, Capernaum aq, a'nō. ² Noq, hakiy tsivót-sikip sunat solāwamuy amumi moñwit tuma'ayaat tūtuyhti, pāpu pay mōmoki. Noq, put

moñwát put pas kahkawna. ³ Nihqe pam Jesus tumalayát navotqe, Jew-sinnmuy wukw'aymuyatuy put aqw ayata, okiw as pam aqwnen put tumal'ayayat qalaptsinaniqat puma put aw nānawaknaniqat òviy'o. ⁴ Noqw puma Jesus aw òkihqe, pahsat pay qa nātusitotaqe pañqagwa: Um put eñem yanhte', sūanhtini. ⁵ Pas pam itamuy Jew-sinnmuy hahlayhqe, itamuñem tsotsvalkit yuku. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumum aqw'a. Nihqe pam put kiyat aw hayiñwnaqw, i' hak solāwamoñwi kwatsmuy put aw hōnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay um qa pas pew ò'qalni; soon nu yan'ewakniqw um ikiy aw papkini. ⁷ Paniqw òviy nu soon yan'ewayniñahw nāp ūminiqey antani. Pay um panis lavayhti qw, pay itumal'aya qalaptuni. ⁸ Pi pay nu sukwat amumi maqaptsi'kañw qatu; noqw solāwam inumi maqaptsi'yuñwa. Noqw nu hihtawat aw Yupa kitaqw, pam ahpiyiniñwu; pu hihtawat aw Pew'i kitaqw, pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw Yanhtii kitaqw, pam panhtiñwu. ⁹ Noqw Jesus put navotqe, put aw kātayta; nihqe namtòkt, put añk hinnumyagamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas pañqawni: Pas nu qa haqam Israel-sinnmuy amuhpe yan qapēvewnit tuwa, pas qae. ¹⁰ Noqw ima ayatiwyaqam ahoy kīve òkiqw, kurs pay tumal'aya tūtuyhqa pás qalaptu.

Jesus Raises a Widow's Son

¹¹ Noqw qavonñaqw pam haqami kitsókit Nain yan mātisiwhqat aw'i; noqw wūhaknihqam put aw nānatuwnayaqam put ámumya, pu kaysiwhqam sinomu. ¹² Noqw pam kitsókit tūpelayat aw hōtsiwmī hayiñwnaqw, pi hakim hakiy tāqat mokput tūamwisa, put yuat put-sa tiyoti'ta; noqw pam koñnalavu. Noqw sinom kaysiwhqam kīñaqw wuhtit ámumya. ¹³ Noqw Tutuyqawhqa put tūwahqe put òkwatuwhqe, aw pañqawu: Qa pakmumuyaa. ¹⁴ Pu pam mokput awniñqe, hihta akw tawiswqat aw toño; noqw put yawwisqam sun hoñwa. Noqw pam pañqawu: Tiyo, nu hapi ūmi pañqawni: Qatuptuu. ¹⁵ Noqw i' hak as mokpu qatuptuge, pahsat yuaativa. Noqw Jesus put yuyat aw put mātavi. ¹⁶ Noqw puma sohsoyam tsawinhinhtotiqe, God pas hihtatotaqe, pañqagwa: Pas hak pavan God lavay'ayaat itamumi pitsiwa; pu' hapi piw God sinomuy pohta, kitota. ¹⁷ Noqw yan pam hinhtiqa Judea-tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa, pu Galilee-tutskwat añ ahsupoq piwu.

The Messengers from John the Baptist (Mt 11.2-19)

¹⁸ Noqw John aw nānatuwnayaqam iit sohsok John áawnaya. ¹⁹ Noqw John put aw nānatuwnayaqamuy lōqmuy nāmi wāñwayhqe, amumi pañqawu: Uma Jesus awnen aw pañqawni: Ya um hak God lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pītunika, hal sen pi itam hakiy sukw nuhtayyuñwa? kitani. ²⁰ Noqw òviy puma Jesus aw pītuhqe, John amumi hin tutaptaqat pan Jesus aw pañqawu. ²¹ Noqw piw suhpahsat pam kaysiwhqamuy tūtuyyaqamuy qalapsinta, pu hihihita akw qa kwañwáhinyuñqamuy; pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiyuñqamuy powata; pu qa postalyaqamuy kaysiwhqamuy pōsiyamuy tālawna. ²² Pahsat pu Jesus lavayhti qe, John aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pay uma áhoynen, hihta aw yórikqey, pu navotqey John áawnani. Ima qapostalyaqam pōsiy tālawna; qayaktaqam nankwasa; tokoplelet tūtuyyaqam powaltoti; nanaqsōpt nanapta; so'pum ahoy tātayya; pu añ òkiwyaqam lomatuawit nanapta. ²³ Noqw inuhpe qa unañwmokqa hapi pas hahlayhpit epni. ²⁴ Noqw John tuaw'aymat ahpiyiniqw, pahsat pu Jesus sinnmuy amumi John yuaativaqe pañqawu: Ya uma qayēsihwumi haqami hihta aw kuyvawisa, sen pi páqavit hūkañwuy akw wayayataqat aw'i? ²⁵ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsi'taqat aw'i? Meh, lolmat yuwsi'yuñqam, qarurúmyesqam pi momñwituy kiyamuy añ yēse. ²⁶ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy God lavay'ayayat aw'i? Owí, noqw nu umumi pañqawni: Pam hapi God lavay'ayayat epniñqe pas pávani. ²⁷ It hapi pey'taqe pan lalvaya: Meh, nu hapi upyeve ituaw'aya ayatani; noqw pam uhsavo uñ háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ²⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas momoymuy amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaqw John kūyit akw tūtuyoylalawhqa pas pávani. Qa hak God lavay'ayaat put epniñqe pas pávani. Noqw pay God moñwtunatyat ep pas susqahimuniñqa put epniñqe pas pávani. ²⁹ Pi sohsoyam put aw tūqayyuñqam, moñwit eñem sivat òmalawaqamuy amumum pay God-sa sūantaqat pañqagwa; nihqe John tuwiyat anwat kūyit akw tūvoylatoti. ³⁰ Noqw ima Pharisee-sinom, tutavot aw tūvoti'yuñqamuy amumum God tunatyat qa kwusuyaqe, John ahpiy qa tūvoylatoti. ³¹ Noqw Jesus pañqawu: Ya sen nu pu' qatsivaptsiwyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Ya puma hihta anyuñwa? ³² Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amuyuñwa. Puma nānami pañqagwa: Itam umuñem lēlenyaqw, uma qa tīva; itam umuñem tsaykitaqw, uma qa tsayku, kitota. ³³ Oviy pi John kūyit akw tūtuyoylalawhqa pītuhqe, pōlavikit qa tūmoyta; piw ovaalat qa hihiko; noqw uma pañqagwa: Pam nukpanhihikwsit akw tuyqawiwta. ³⁴ Noqw nu' Sinot Tiat pītuhqe tūmoykañw, pu hihikq, uma pañqagwa: Is uti hunuka, wine pas

qa öyñwu, moñwit eñem sĭvat ömalalwaqamuy, pu qaanhinwisqamuy kwatsiamu! kitota.
 35 Noqw pay pi suan unañwtalwuwni aniwniy ahpiy lolmat namtakni'tañwu.

Jesus at the Home of Simon the Pharisee

36 Noqw haqawa Pharisee-sino Jesus tũtsama. Noqw pam put kĭyat aw pākĭhqe, tunösvoñat aw qatuptu. 37 Noqw meh, hak pep kitsókive wuhti qaanhinmaqa yaw Jesus Pharisee-sinot kĭyat ep tunösvoñat aw qátuhqat navota. Pahsat pu pam tatañpit añ kwanháhovaqtuqat wihkuyit küyiwtaqat kwusiva. Pam tatañpi hihta alabaster-owat añqw yukiwta. 38 Noqw wuhti okiw pakkañw, put kukveq wunukañw, pahsat posvalay akw put kuckyat pāhomhtivakañw hōmiy akw put añ hōnta, nit kuckyat tsohtsonat, wihkuyit akw put lelwi. 39 Noqw Pharisee-sino put tũtsamqa put aw tātayhqe, unañwpeq pañqawu: Pas ka as i' tāqa God lavay'ayaatnen, i' wuhti put aw tōñokqa hákiynihqat, pu hin hak hintaqat soon qa navotni; pam pi qaanhinmaq'ō. 40 Noqw Jesus lavayhtiqe, put tũtsamqat aw pañqawu: Simon, nu as ūmi hiñqawni. Noqw pam pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pañqawuu. 41 Noqw pam pañqawu: Ura hak tāqa sĭvat tūnasimokhuylawu. Noqw hakim lōyōm put aw hihta pōiwa; suhka put aw tsivót-sikip sunat sĭvat pōiwa; noqw suhka pakwt sĭvata. 42 Noqw puma kurs hihta sisviniqw pam pumuy lōmqum amumi put pantaqat qe'wataqe paysoq ayo yuku. Taay, kurs nuy āawnaa, Ya uñniqw pumuy amuñaqw sen himuwa put pas pavan aw unañway'tani? 43 Noqw Simon lavayhtiqe aw pañqawu: Pas nuyniqw soon ka qa pam suswuhak ayo yúkuhqat pamwani. Noqw Jesus put aw pañqawu: Um suan aw wūwa. 44 Pu pam wuhtit aw namtōkt, Simon aw pañqawu: Ya um it wuhtit aw qa tayta? Nu uhkiy aw pakiqw, um ikukuy eñem nuy qa kuyna; noqw i' pi pas posvalay akw ikukuy pāhomht, hōmiy akw añ hōna. 45 Um nuy qa tsohtsona, noqw i' wuhti nuy pakiqw, qa sūs ikukuy tsohtsona. 46 Um iqōtōy wihkuyit akw qa lelwi; noqw i' wuhti ikukuy wihkuyit kwanháhovaqtuqat akw lelwi. 47 Noqw öviy nu ūmi pañqawni: Put qaantsakpiat nihtiwtapa put ahpiy ayo yukilti, kurs pam inumi pas unañway'taqw öviy'o. Nikañw hakiy aw qa wūhak qe'watiwkañw ayo yukiltiqw, pam pay qa pas God aw unañway'tañwu. 48 Pu pam wuhtit aw pañqawu: Pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. 49 Noqw ima put amum tunösvoñat aw yesqam pahsat unañwpeq pañqaqwa: Ya i' haknihqe, hiki hakiy qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuniqey anta. 50 Noqw pam wuhtit aw pañqawu: Uhqapevewni uñ ayo tavi. Um qa hin unañway'kañw nímani.

8

Women who Accompanied Jesus

1 Pu it ahpiy pantaqw pam, tutskwat añ ahsupoq nakwsu, wuhkokitsókinawita, pu pay kitsókinawita; nihqe God mōnwtunatyayat ahpiy lomatuwawit nuhtumi yuaatinuma. Noqw ima pakwt lōq sihkay'taqam put aw nānatuwnayaqam put āmumya. 2 Noqw hakim mómoyam piw put amum hinnumya. Pumuy amuñaqw haqawatuy amuhpiy pam qalomáhihikwsimuy ipwa, pu haqawatuy hihta akw qa pasiwyuñqw, pam pumuy galaptsina. Pu pam hakiy wuhtit Mary yan mātsiwhqat añqw tsāñe'nihqamuy nukpanhihikwsimuy ipwa. Pam hak wuhti Magdala-kitsókit ep sinoiwa. Noqw pam put amum hinma. 3 Pu hak Joana, Moñwi Herod hihta himuyat aw tunatyawtaqat Chuzat nōmaata, pu hak Susana, noqw pu ahpiy wūhaknihqamu. Ima mómoyam hihta himuy akw put paañwantota.

The Parable of the Sower (Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

4 Noqw kaysiwhqam sinom put aw tsovalt; pu ahsupoq kitsókit añqw sinom put aw öki. Noqw tũwtsit hihta tuawi'taqat yuaaykuge amumi pañqawu: 5 Hak tāqa tsalakĭn'uyto. Nihqe pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava yēvaya. Noqw sinom put atsmi wukukuykuyaqw, pu sūmawuy añ masay'yuñqam put soswa. 6 Noqw pēhu pikaqlōva yēvaya; nihqe panis kuyvat, pay tsahkwi, qa halasaminiqw öviy'o. 7 Noqw pēhu kutqōlpa yēvaya. Noqw kũta amum añ kuyvaqe, put lakna. 8 Noqw pēhu lomatutskwava lōhō, nihqe kükuyvaqe, tsivót-sikip sunat hōyokiwtaqat aniwnaya. Yan pam lavayhtit, pu a'nō pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwal!

The Purpose of the Parables (Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

9 Noqw put aw nānatuwnayaqam put tũviñtotaqe, aw pañqaqwa: Noqw ya i' tũwtsi hihta tuawi'ta? 10 Noqw pam pañqawu: Uma hapi God moñwtunatyayat ep himu tupkiwyuñqat māmatsyaniqat pam pantaqa umuñem yukiwta. Nikañw imuy pay amumi pam tũwtsit akw yuaatiwa. Puma as aw taykahkañw, soon tutwani; pu tūqaykahkañw, soon māmatsyani.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹ Noqw tūwutsi it hapi tuawi'ta: Poshumi hapi God lavayiata. ¹² Noqw pōhpava lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Nukpana pite', unañwayamuy añqw put ipwañwu, nāphisat ka puma put tūtuptsiwe', ayo nōñakniñiqw òviy'ò. ¹³ Noqw pikaqlōva lōhōkqam hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw put kwusuyañwu. Noqw pay lavayi pumuy unañwayamuy añ qa hūrs ñapkiwtaqw, puma as hihsavo tuptsiwni'yuñt, unaheppit aw òke', pay ayo lasayañwu. ¹⁴ Noqw kutqōlpa lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanaptaqe, pahpiy añ hinwisa. Nihqe puma yep qatist aw tunatyawkahkañw, pu hihta himuy-nikañw pu kwañwāewhpit ep hahlaykahkañw, lavayit qa aw tunatyawyuñqw, pam qa hihta aniwnañwu. ¹⁵ Noqw lomatutskwava lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', lomaunañway'kahkañw, qa paysoq put kwusuyañwu. Noqw puma nakwhani'yuñqw, lavayi unañwayamuy epeq hihta aniwnañwu.

A Lamp under a Bowl

(Mr 4.21-25)

¹⁶ Qa haq pi hak wihqōhit úwíknat, tsagaptat aqw kuhtañwu, pu sen puvuwhpit atpipoq put panañwu. Pam qa panhtit, tsotsókpiyat aqw put tsokañwu, ep yuñtaqam tālat aw tāyuñwñiqat òviy'ò. ¹⁷ Pi qa himu tupkiwtaqa qa mātāqñini; piw qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwe', añqe' kúrukni. ¹⁸ Paniqw òviy uma tunatyawkahkañw tūqayyuñwni. Pi himuy'taqat hapi aw himu noiwni; noqw pay ñastanihqa sohsok himuy kwayhni, hikis as pay suhpan hihta himuy'taqeyu.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹ Pahsat pu put tupkomat yuy amum pep òki; nikañw kurs hin put aw òkini, sinom aw hūrs tsowawtaqw òviy'ò. ²⁰ Noqw hakim put āawnayaqe pañqawqa: Uhtupkom uñuy amum ihpaq hoñkahkañw, as ūmi hiñqaqwaniqey nānawakna. ²¹ Noqw pam lavayhti qe pumuy amumi pañqawu: Ima hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw, put añ hinwisqam hapi itupkomu, pu iñuu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²² Noqw pam hisat aw nānatuwnayaqamuy amumum pākihut aqw pākihqe, amumi pañqawu: Itam kurs wuhkovatuphat ayoqwat aqw nōñakni noqw puma pañqw hoyóoyokuya. ²³ Noqw pumuy pāvaqe hoyóoyototaqw, pam puwva. Noqw patuphavaqe a'nō hukvaqw, amumiq pāhu ohpokq, puma tusiewhtoti. ²⁴ Noqw puma Jesus awyaqe, tātaynaqae, pañqawqa: Moñwi, Moñwi, itam so'ni. Pahsat pu pam qatuptut, hūkañwuy, pāhut a'nō hoñvantaqat enañ mēwa. Noqw pam qe'tiqw pas sutmakma. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma hinoqw qa tuptsiwni'yuñwa? Noqw puma tsātsawnaqe, kātayyuñqe nānami pañqawu: Is uti i' hak himu tāqa! Hikis pi pas hūkañwuy pāhut enañ mēwaqw, puma aw tūqayyuñwa.

Jesus Heals a Man with Demons

(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶ Pahsat pu puma Galileet ayañqwat Gadaret ep sinmuy tutskwayamuy ep òki. ²⁷ Noqw pam tutskwat aw yamakq, hak tāqa kīñaqw put ahsawva. Pam hak wūyavo nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwaqe qa yuwsit'a; piw qa kīve qatut, tuamtuhsōt añ k'itīnuma. ²⁸ Noqw pam hak Jesus tūwahqe, a'nō hiñqawht, put atpipo nātuvāt, pas tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwakna, Jesus, uma pas Sus'oveqñiqat God Tīata? Um okiwi nuy qa hintsanni. ²⁹ (Tuyoy'ewakw hikwsit tāqat añqw yāmakniqat Jesus aw pañqawhq, òviy yan lavayhti.) As sivanamiqlōlōt akw put somyat, put hokasomyat pu tūtuwala. Noqw pay nukpanhihikwi qa sūs tāqat tuyqawve', somhpiyat tutkitat, qayēsiwhpumihaqami put lālayñwu. ³⁰ Noqw Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mātisiwa? Noqw pam pañqawu: Qaan'ewakw hintaqamu, yan'i. Pi kaysiwhqam nuhpanhihikwsim tāqat ahsomni yuñā. ³¹ Nihqe pam pumuy haqami a'nō hōtsit qa aqw lālayniqat puma Jesus aw nānawakna. ³² Noqw pep tsomot ep qaan'ewakw hintaqam pitsōtim nōnova. Noqw pitsōtimuy amuhsonmi yuñniqat pam nakwhaniqat òviy puma Jesus aw ò'qala. Noqw pam pumuy nakwhana. ³³ Noqw pahsat pu nukpanhihikwsim tāqat añqw nōñakt, pitsōtimuy amumi yuñā; noqw puma pan tōnawtaqam a'nō yuhtukqe, wuhpatpelat añ patuphamiq tsotsó'yape paōysoa. ³⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam hiniwhitiqw aw yōrikyaqe, watqae, kīve put tūawvaya, pu añqe' tutskwavaa. ³⁵ Noqw pahsat pu sinom hiniwhitiqat aw kuyvawisa.

Nihqe puma Jesus aw ökiñqe, tãqat tutwa, kurs nukpanhihikwsim put añqw nõñakq, pam yuwsí'kañw, suyan wuwni'kañw Jesus kukveq qatu. Noqw puma pas tsãtsawna. ³⁶ Noqw hakim hiniwhitqat aw yórikyaqam i' hak as nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtãqã hin qalaptuqat aw kuyvawisqamuy áawnaya. ³⁷ Pahsat pu sohsoyam Gadara-sinmuy tut-skwayamuy añ ahsupoq yesqam pam pumuy amuñaqw ahpiyniqat Jesus aw ö'qalya, puma pas pavan wuhpukyaqe öviy pan lavayhtoti. Noqw pam pãkihut aqw wüvi, haqãqãw pítuhqey aqw áhoyniqee. ³⁸ Noqw i' tãqã as nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtãñwuqã as Jesus ámunniqey aw ö'qala. Noqw pay pam put hõnaqe aw pañqawu: ³⁹ Um uhkiy awnen, God unem hihta qaöwíhinhitqat lãlvayni. Noqw pam ahpiynihqe, hin Jesus put añem hihta qaöwíhinhitqat kitsókive ahsupoq tunvotna.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Pu Jesus ahoy pituqãw, sinom hahlaykahkañw put ahsawwaya, puma put nuhtayyuñqe öviy'õ. ⁴¹ Noqw meh, hak tãqã Jairus yan mãtsiwhqã, tsotsvalkive moñw'itwaqã, Jesus aw pítuhqe, put kukmiq nãtuvat, pam kiyat awniqat put aw ö'qala. ⁴² Pam sũkw manti'taqw, pam okiw mómokí. Mãna pakwt lõq sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'ta. Noqw Jesus put ámunniqãw sinom put añqw hũrs homimitiwisa. ⁴³ Noqw hak wuhti pakwt lõq sihkay'taqat yahsañwuy añ unwáy'taqã pep nuhtuma. Okiw pam as tũtuhiktuy amuhpa' sohsoq hihta himuy sohsoq. Noqw qã hak put qalaptisina. ⁴⁴ Noqw pam hak wuhti Jesus ahkwayñavo aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño. Noqw pahsat pay put unwáat sũlawhti. ⁴⁵ Noqw Jesus pañqawu: Ya hak inumi toño? Noqw sohsoyam qã pũmayaqey pañqãqwaqãw, pu Peter suñwãmuy amunum put aw pañqawu: Moñwi, pi sinom kaysiwhqam ùmi homimitotãqãw, pas piw hak ùmi tónokqat am tũviñlawu? ⁴⁶ Noqw Jesus pañqawu: Pay pas hak inumi toño; öviy pi inuhpiy öqala yamakq, nu navota. ⁴⁷ Noqw wuhti pas kurs hin qã nãtuwiniqey navotqe, okiw tururutikañw, awniñqe, put atpipo nãtuvat, aw pañqawu; hinoqw pam put aw tónokqey sohsokmuy sinmuy amutpik put áawnã, pu hin pam suqlaptuqeyu. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Iti, pay um hahlayhtini. Pay uhqapevewni un pãs qalaptisina. Um qã hin unañway'kañw nĩmani. ⁴⁹ Noqw nãt pam yuaataqãw, hak tsotsvalkit aw moñwit kiyat añqw pítuhqe, moñwit aw pañqawu: Pay okiw uhti móki; pay um Tutuqaynaqat qã aw nunuĩni. ⁵⁰ Noqw pay Jesus put navotqe, aw pañqawu: Pay um qã hin unañway'tani; pay um panis-sa tũptsiwni'tani; pay soon pam qã qalaptuni. ⁵¹ Noqw pam kimi pãkihqe, sinmuy yuñniqat pumuy mēwa. Hal pay Peter, pu James, pu John, pu mãnat náat-nit pu yuat, puma aw yuñniqat pañqawu. ⁵² Noqw kive pay yuñqãw sohsoyam tsaykikahkañw ókiwlalwa. Noqw pam amumi pañqawu: Uma qã tsaykitani, Pam qã móki; pi pam pũwi, kita. ⁵³ Noqw puma aw tũtsiwtisyhti, suyan pi mokpuniqãw öviy'õ. ⁵⁴ Noqw pam sohsokmuy pañqãw lãlayht, mãnat mãyat ñuat, aw pañqawu: Mãna, wunuptuu. ⁵⁵ Noqw put hikwsiat ahoy aw pituqãw, pay pahsat pam qatuptu. Noqw puma hihta put nopnayanĩqat pam amumi pañqawu. ⁵⁶ Noqw put naat yuyat amum kãtayta. Noqw Jesus pay puma pep hiniwhitqat pas qã hakiy áawnaniqat amumi qaöwítutapta.

9

Jesus Sends out the Twelve Disciples
(Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

¹ Pahsat pu pam pakwt lõq sihkay'taqamuy put aw nãnatuwnayaqamuy sũmi wãñwayhqe, sohsokmuy nukpanhihikwsimuy amumi pumuy öqalhuuya, pumuy amumi tuyqawi'yũñwĩqatã; pu puma hihitã akw tũtuyyaqamuy qalaptisintotaniqat pumuy pan öqala. ² Nihqe pam pumuy God moñwtunatyayãt yuaatinumyaniqat añqe' ayata, pu tũtuyyaqamuy qalaptisintiwisniqatã. ³ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma qã hihta hinkahkañw, añqe' nankwusani. Qã natõñpi'wisni, qã tukpuy'wisni, qã nitkay'wisni, qã sãvay'wisni; uma qã lõqmuy napnay'wisni. ⁴ Pu uma haqãmi kimi yuñe', pep yesmantani, nit pu pañqãw ahpiyyamantani. ⁵ Pu hak umuy qã pãs oyaqãw, uma put kitsókít añqãw ahpiyye', umuhkukuy añqãw qõat tsatsuiyamantani. Pam pumuy amunkiwakw hihta sutuawĩ'tani. ⁶ Noqw puma añqe' kitsókinawit nankwusãqe, lomatuawit yuaatinumya, pu sohsovik sinmuy qalaptisintiwisa.

Herod's Confusion
(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷ Noqw Jesus hihitã hinhtiqat Moñwi Herod navotqe, kurs hinhtini, yaw John mokiwyw añqãw ahoy tãtayhqat haqawat pañqãqwaqãw öviy'õ. ⁸ Noqw pẽtuyniqãw yaw Elias mãtãkti; pu pẽtuyniqãw yaw hisat God lavay'aymuyatuy amuñaqãw himuwa ahoy tãtay. ⁹ Noqw Herod pañqawu: Ura nu John qõtõtku; noqw ya i' hákiyniqãw nu iit navota? Nihqe öviy as pam put aw yórikniqey nãwakna.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

¹⁰ Noqw ayaiwuyunqam ahoy ôkihqe, hihta hinhtotiqey sohsok Jesus âawnaya. Noqw pam pumuy tsamkañw kitsókit Bethsaida yan mâtisiwhqat aqlavo qayësiwhpumi haqamii. ¹¹ Noqw sinom put nanaptaqe añka; noqw pam pumuy amumi unañwtpaqe, God moñwtunatyayt amumi yuaata, pu oki as qalaptuyaniqey tunatyawuyunqamuy qalaptisina. ¹² Noqw tapkiwmaqaw ima pakwt lôq sihkay'taqam put awyaqe aw pañqagwa: Um sinmuy añqe' hōnaqw, puma kitsókiva nankwusani, pu tutskwavaa; nen pañqe yesve', hihta tunöstutwani; taq itam yep qayësiwhput epya. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Huvam pumuy nopnayaa. Noqw puma pañqagwa: Itam panis tsivot pôlavikit mumriñput oyi'yuñwa, pu lôqmuy pâkiwhtuyu. Pay panis pi as itam imuy sohsokmuy amuñem tunöstuiwise'-sa pi panhtotini. ¹⁴ Puma tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtayagw ôviy'o. Noqw pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma lōp-sunat pakwt sihkay'taqamuy yesvanayani, pu aqwhaqami pañsa' uma yesvanayani. ¹⁵ Noqw puma panhtotiqe, sohsokmuy pan yesvanaya. ¹⁶ Pahsat pu pam tsivot pôlavikit lôqmuy pâkiwhtuy enañ ômahat, ômiq taykañw, put ep hahlaytit, yōñoyhtat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ¹⁷ Noqw puma nōñōsaqe sohsoyam ôōya. Noqw puma añ yōñoyhput akwsiñqat tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

¹⁸ Noqw pay ephaqam pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum haqam nālanikañw, God aw nāwakna. Nihqe pam yūkuhqe, pumuy tūvintaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiynihqat pañqagwa? ¹⁹ Noqw puma lavayhtotiqe pañqagwa; Um yaw John kūyit akw tūtuvoylalawhqanihqat haqawat pañqagwa; noqw haqawatuyiniq yaw um Elias; noqw pētu pañqagwaqe, yaw hisat God lavay'aymatniñwuyamuy amuñaqw himuwa mokiwyu añqw ahoy tātayhqat pañqagwa. ²⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw ūmuyiniq nu' hak'i? Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taq.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mt 16.20-28; Mr 8.30-9.1)

²¹ Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma qa hakiy put âawnayaniqat amumi pañqawu. ²² Pu amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat pas kurs hin hīhihta añ qa kānavotni. Ima wukw'a'yat pi nuy tūvayani, God awwat mohpeq momñwituy amumum-nikañw, pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumuma; nen nuy nīnayani; noqw pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ²³ Pu pam sohsokmuy amumi pañqawu: Inuñk hinmaniyeq nāwaknaqa nawus soon qa nātātamhtat, talōñwiwmaqat añ nahoylehtsiy ikwiltat, inuñkmantani. ²⁴ Taq hak qatsiy ayo tāviniqey nāwaknaqa hapi put kwayhni; pu ason hak haqam inuñem qatsiy kwayhqa tuyqawvani. ²⁵ Puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, nāp qatsiy kwahe', pu sen tūviwe', hin pam put akw moñvastini? ²⁶ Ispi hak nuy Sinot Tiyat, pu ilavayiy hahmanqw put hapi nu hahmanni, hisat nu pite', pas himuniqey pan namtaknee, pu Ina, qahovāriwuyunqamuy hoñvia'yatuy amumum nuy pas kaptsi'taq'ō. ²⁷ Nikañw nu umumi pas sūañqawni: Ima haqawat yep hoñqam soon nāt mokiwyu ep ôkit, pay God moñwtunayayat aw yōrikyani.

The Transfiguration

(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸ It ahpiy nanalsikishaqam talq, pam Peter-nit, John, pu James, pumuy tsamkañw, nāwaknaniqe haqami tūkwimi'q'a. ²⁹ Noqw nāt pam nāwakintaqw, pitsáñwaat alōnti; noqw yuwsiat qōtsatqe pas talqasala. ³⁰ Noqw meh, hakim lōyōm tāqat pepeq put amum yuaata, hak Moses-niqw pu Elias; ³¹ Ima hakim lolmat tālawñwat pitsáñway'kañw mātāqtqe, Jesus amum yuaata. Pam hin Jerusalem-kitsókit epeq God tunatyayat aw antsane', yañqw qatsit ahpiyniqat yuaatota. ³² Noqw Peter-niqw pu put ámumyayqam pūwiyu akw mañuiwuyunwa, nikañw puma havivokalyaqe put lolmat pitsáñwayat aw yōriky, pu lôqmuy tāqatuy put amum wunuwtuqamuy amumi. ³³ Noqw puma pay put añqw nakwsuniqw, Peter Jesus aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pas hapi itam yēpegyaqw pam itamuñem lolma. Himu as ôviy itam payhp kistotani sukw ūnem-nit, sukw Moses énem-nit, pu sukwat Elias éñemi, pam kita, hiñqawhqe q'a mātisi'kañwo. ³⁴ Noqw nāt pam yan hiñqawlawhq, ômaw pumuy nākwapnaqw puma tsawiniwkañkañw, ômawuy aw yuñ. ³⁵ Noqw ômawuy añqagw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ³⁶ Noqw hakiy lavayyukuq, pay Jesus pep nālaniqw puma aw yōriky. Noqw pay puma put pas qa lavaytaqe, hin yōrikyaqey pas qa hakiy âawnaya ephaqamo.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit

(Mt 17.14-18; Mr 9.14-27)

³⁷ Noqw qavonvaq, pumuy tükwiñaqw hanqw, kaysiwhqam sinom Jesus ahsawvaya. ³⁸ Noqw meh, haktäqa sinmuy amuñaqwsa'lawhqe pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itiy tiyot ókwatuwni; taq nu pas put-sa ti'ta. ³⁹ Noqw meh, qalomáhiikwsi put ñuaq, pam pahsat pay a'nó tóqtit, homimiykukañw moañaqw qótmokiwtañwu. Noqw pam put okiwsane', pēp qa mātaphñu. ⁴⁰ Noqw as ūmi nánatuwnayaqam hikwsit tiyot añqw ayo hóroknayaniqat nu amumi nāwaknaq, pay puma kurs soon panhtotini, kita. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Is ohi, uma qatuptsiwni'yuñqam nukushinyunqamu! Ya nu hihsavohaqam umumum yankañw umuy maqsonlawni? Pew uhtiy wikii. ⁴² Noqw nāt pam awniq, pay nukpanhikwsi tiyot tūvaqe, put a'nó homimiykuna. Noqw Jesus tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, tsākw qalaptsinat, nayat aw put ahoy tavi. ⁴³ Noqw puma sohsoyam God a'nó óqalayay ep aw kātayyuñwa.

Jesus Speaks again about His Death
(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Noqw nāto puma nanáp sohsoq hihta Jesus hinhtiqat ep kāwuwantotaq, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁴ Uma iit lavayit hapi u'ni'yuñw. Nu' Sinot Tiat hapi nāt sinmuy óqalayamuy aw mātaviwni. ⁴⁵ Noqw pay puma it lavayit qa māmatsya. Pam pumuy amumi tupkiwtaq, óviy kurs hin puma put mātasi'yuñw. Noqw puma as Jesus put tūviñtotanikañw nānahtsopya.

Who Is the Greatest?
(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶ Noqw puma yuaatotaq, pumuy amuñaqw haqawa pas pávanihqat ep nāñwuy'yuñwa. ⁴⁷ Noqw Jesus pumuy anañwpeq tunatyayamuy mātasi'taqe, hakiy tsākw tsōpahtat, naqlap tavi; ⁴⁸ Nit pumuy amumi pañqawu: Hak hapi inatñwaniy añ it tsākw pás távihqa nuy hapi pás távini; pu nuy pás távihqa nuy añqw távihqat hapi pás távini. Pi umuñaqw qanāhihtay'taq hapi suspavanni.

Who Is not against You Is for You
(Mr 9.38-40)

⁴⁹ Noqw John lavayhtiqe pañqawu: Moñwi, itam hakiy tāqat tutwa. Kurs pam uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta; noqw itam put mēwaya, pam qa itamum uñk hinnumqw óviy'o. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Uma qa mēwantotani; pay qa itamuhpew'iwtaqa itamumñiñwu.

A Samaritan Village Refuses to Receive Jesus

⁵¹ Noqw pam ōmi wíkiwniqat aw pítutoq, pam Jerusalem aqw sutuktaniqey su'qalti. ⁵² Nihqe pam añwu tuaw'aymuy napyeye aqw ayata; noqw puma ahpiyyaqe, Samariat ep sinmuy haqam kitsókiyamuy aw ōki, haqam eñem qenitotaniqee. ⁵³ Noqw pay sinom put qa tsúyakya, sumataq pam Jerusalem aqw tunatyawmaqw óviy'o. ⁵⁴ Noqw lōyōm put aw nánatuwnaqam, James-niqw, pu John, puma pan yórikqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy pan nakwhanaq, itam Elias anhte' pañqawh, ōñaqw ūwiñw hāwe' pumuy taqtsoknani. ⁵⁵ Noqw pam namtókt pumuy qōhqōyhqe, amumi pañqawu: Uma hihta hikwsit añ hinmaqey qa mātasi'ta. ⁵⁶ Pi nu' Sinot Tiat sinmuy qatsiyamuy qa hovalaniqe pitu, pi nu pumuy ayo óyaniqe óviy pitu, kita. Noqw puma ahpiy sutso kitsókimiya.

The Would-Be Followers of Jesus
(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Noqw pumuy ahpiy haqamiyaq, hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu uñ haqaminiq wñkmantani. ⁵⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay ima sisikahtayht haqe' qóloy'yuñwa, pu sūmawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw pi nu' Sinot Tiat haqam iqótōy nāsuñwnaniqey ñastaa. ⁵⁹ Pu pam sukwat aw pañqawu: Inuñki. Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaq, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ⁶⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi so'qamuy amunyuñqam ason amuñaqw so'pumuy amyani. Noqw um ahpiyñen God moñwtunatyayt yuaatinumni. ⁶¹ Pu piw suhka put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu uñk hinmani. Noqw um nuy nakwhanaq, nu mohti ikiy ep yesqamuy amuminen óqalat, pu' uñkni. ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Hak pásay qóritivat, ahoy taymaqa God moñwtunatyayt aw qa ápiyniqey anta.

10

Jesus Sends out the Seventy

¹ It atsve pu' Tutuyqawhqa hakimuy payhp sunat pakwt sihkay'taqamuy namorstaqe, lōlōqmuy añqe' ayata, puma kitsókinawit nankwusaniqata, pu tutskwavaa, Jesus haqaminiqey tunatyawmaqat pañsoq haqamii. ² Noqw pam pumuy amumi pañqawu:

Pas as ūyi tukwsiwtaqa a'nōniqw, tumal'a'yat hikiyomu. Oviy uma Uyi'taqat aw pan nānawaknaqw, pam hakimuy tsovalayaniqat aw ayatani. ³ Taay, uma aŋqe' nankwusani. Meh, nu hapi umuy aŋqe' ayatani. Noqw uma mamñatuy amún hakimuy kwēkwewhtuy amúnyuŋqamuy amuhpa' hinnanumyani. ⁴ Uma qa sivamoki'wisni; piw qa tukpuy'wisni; qa totsmaskay'wisni. Uma qa sōwu haqam hakiy aw yuaatotamantani. ⁵ Pu umuñaqw lōyōm haqam kimi pake', mohti pañqawmantani: Nam yep kivit kwakwhat yēsee. ⁶ Noqw ason kurs hak pan tunatyawtaqa pep qatuqw, pay umuhkwakwha pep huruhtimantani. Pu kurs qa pantaqw, pay pam umumi áhoymantani. ⁷ Nen uma pep kive qate', hihta umuy nopnayaqw, put uma nōsmantani, pu hikwmantani. Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu. Uma qa paysoq kīnawit kīkinumtinumni. ⁸ Pu uma haqami kitsókimi pakiqw, umuy pās taviye', hihta umumi tunōsvoñahotaqw, put uma nōsmantani. ⁹ Nen uma pep tūtuyyaqamuy qalapsintamantani; nen amumi pañqawmantani: God moñwtunatyat umumi hayiñw'iwta. ¹⁰ Pu kurs uma haqami kitsókimi aw pakiqw, umuy qa pās taviyaqw, pep kitpōnen pañqawmantani: ¹¹ Hikis pi umuhkitsokiy ep qōat itamumi hūrstiqat itam umunkiwakw tsatswiya. Noqw pay uma it navoti'yūñw: Pas as God moñwtunatyat umumi hayiñw'iwta. ¹² Noqw nu umumi pañqawni: Hisat God sinmuy amuñem hin yukuqw, pep pu' pep kitsókimi ep sinmuy amuñem is óhini. Put talōñvaqat ep pep kitsókimi ep sinom pas kānanaptani, Sodom kitsókimi ep sinmuy amuhpenihqee.

The Unbelieving Towns

(Mt 11.20-24)

¹³⁻¹⁴ Nihqe pam pañqawu: Is ohi, ūmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi ūmaa, Bethsaidat ep sínomu! Nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaqw, uma nāp umuhtunatyay aŋqw qa lasya. Oviy hisat hin yukiltiniqat aw pituqw umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yūyah, qōhtsaptosome yesvani. Pan puma namtaknayani, nāp tunatyay aŋqw lasyaqeyu. ¹⁵ Noqw ūmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ómiq nātsokaya? Uma nāt maskimiq tūviwyani. ¹⁶ Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Umumi tūqaytaqa inumi hapi tūqaytani; pu umuy qahihtataqa nuy hapi qahihtatani; pu nuy qahihtataqa nuy aŋqw távihqat hapi qahihtata.

The Return of the Seventy

¹⁷ Noqw ima payhp sunat pakwt sihkay'taqam aŋqe' nankwusaqe, hahlaykahkañw ahoy ókikhqe pañqawu: Tutuyqawhqa, hikis pi pas nukpanhihikwsim itamumi tuqayvastota, itam uhnatñwaniy aw yankahkañw amumi pañqawqaw'ō. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu Satan talwihpikiti an óhaqw posqw tuwa. ¹⁹ Nu hapi imuy tsūtsu'tuy-nikañw, pu putskohmokyūñqamuy amumi wukukuykuyaniqat aw umuy óqalmaqa, pu tuwqat óqalayat sohsok aw'i. Noqw óviy soon himu umuy tūhotani. ²⁰ Nikañw hihikwsim umumi tuqayvastotaqat qa put ep uma hahlayyani. Pi umuhnatiñwani óveqatsit ep pey'yūñwa. Tis pi uma put hapi ep hahlayyani.

Jesus Rejoices

(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Noqw pahsat Jesus hikwsiy aŋ hahlayhtiqe, pañqawu: Kwakwhay Inaa, óveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa, Kwakwhat pi um iit yantaqat aŋ wuwni'yūñqamuy, pu qaūnatuy amumi tupki'tat, titipostuy amunyuñqamuy amumi mahtakta. Pantani Inaa, pam hapi uñniqw súanta. ²² Sohsoy himu Inay aŋw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tiyanihqat qa hak navoti'ta, pas Nāt-saa; pu Naat hákiynihqat qa hak navoti'ta, pas put Tiāt-saa, pu Tiāt, hakiy put mahtaktaniqw pam piwu. ²³ Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi namtōkt, pay pūmuy-sa amumi pañqawu: Hakim umuy hihta aw yórikyaqat aw yórikyaqam hahlayhpit epya. ²⁴ Pi nu umumi súañqawni: Kaysiwhqam God lavay'aymatniqw pu aŋ momñwit umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknakahkañw hapi qa aw yóriky, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

The Parable of the Good Samaritan

²⁵ Noqw meh, hak tutavot aw tuvoti'taqa wunuptut, put aw tuwantanige aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ²⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya tutavot aŋ hin pey'ta? Um hin aŋ tūñwanta? ²⁷ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Um God Uhtutuyqawhqaq sohsok uh'unañway akw aw unañway'tani, pu sohsok uhhihikwsiy akw'a, pu sohsok uh'óqalay akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. Pu pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Yan um hinme', soon qa qátuni. ²⁹ Noqw pay pam nēnem qenitanige

nāwaknaqe, Jesus aw pañqawu: Noqw hak isinosñwa? ³⁰ Noqw Jesus lavayhtige pañqawu: Hak tāqa Jerusalema añqw Jerichot aqwniqw, hakim uuyiñt put ñuaya, pu put añ yuwsiyat poswayat, òputotat, ahpiyya, hihin taytaqat mātapyaqee. ³¹ Noqw piw hak God awwat moñwi pañsoo; nihqe pam put aw yórikqe, pay put ehpeq yūmosaa. ³² Noqw hak Levit ahpiy sino piw put an pañso pituhqe, put aw tātayht, pay piw ehpeq yūmosaa. ³³ Noqw hak Samariat añqw sino haqaminikañw, put haqam qatsqa aw pitu. Nihqe pam put túwahqe, put òkwatuwa; ³⁴ Nihqe put awnihqe, haqe' hintsanyaqat añ somhta, wihkuyit wine enañ wutskañwo; nihqe put nāp moropkoy aqw tsokat, pu yeyespimi put wiki; nihqe aw unañwtavi. ³⁵ Pu òviy qavonñawq pam ahpiynikañw, sunat sivat hórokna, ki'taqat maqat, put aw pañqawu: Um it tāqat aw tunatyaltini. Nen ason kurs um it epnihqe hóyokiwaqat sohsokniqw, nu piw pite', put ahoy ūmi sisvini, pam kita. ³⁶ Taay, ya uñniqw imuy payhkomuy amuñaqwu himuwa tāqat tūhototaqat sinosñwaata? ³⁷ Noqw pam pañqawu: Pay hapi put òkwatuwhqa. Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Taa, Yupa, um put an hinmani.

Jesus Visits Martha and Mary

³⁸ Noqw pumuy pañ haqamiyaqwu, Jesus haqami kitsókimi paki. Noqw hak wuhti, Martha yan mātsiwhqa, kiy ep put pās tavi. ³⁹ Noqw pam hakiy Mary yan mātsiwhqat tupkoy'ta. Noqw pam hak Jesus atpim qatukañw put yuaataqwu aw tūqayta. ⁴⁰ Noqw Martha hihta qaa'saqalqe qa suyan unañway'taqe, Jesus awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay itupko nuy mātappq, nu nāla hihta aw hintsaki. Noqw ya pam uñniqw qa hinta? Um òviy aw pañqawhqa, inumi unañwtapni. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtige put aw pañqawu: Martha, Martha, pas um hihita pis'oghintaqe qa suyan unañway'ta. ⁴² Pay hak sūkw hihta aw tunatyaltimantani. Noqw Mary put nukñwat namorsta. Soon pam put nawhkiwni.

11

Jesus' Teaching on Prayer

(Mt 6.9-13; 7.7-11)

¹ Noqw hisat pam haqam nāwaknaqe yukuqwu, suhka put aw nānatuwnaqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy hin nāwakintotaniqat itamuy tutuwnani, ura John put aw nānatuwnayaqamuy hin tutuwnaqat pan'i. ² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma nānawakne', kitotamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. Nam uhmoñwtunatyay aw pítuu. Nam uhtunatyā tūwaqatsit ep pasiwhiti, òveqatsit ep hin pasiwhitiqey pan'i. ³ Um okiw nāqavo itamuy itahtunòsmakiway huylawni. ⁴ Pu um okiw itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni; pay itam sohsokmuy itamuhpewi qanhtotiqamuy amuhpiy put ayo yuykutiwisa. Pu um okiw itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani, pay yan'i. ⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: As kurs haqawa umuñaqwu kwātsi'te' suhtokihaq put awnen, aw pañqawni: Ikwatsi, um as payhkomuy pólavikit nuy nasimokmaqani. ⁶ Taq ikwātsi waynumqe inuhpe pituqwu, kurs nu hihta put nopnani, kítani. ⁷ Noqw pam ahpañaqwu lavayhte' pañqawni: Um nuy qa soontsahtsanni. Pay ikiy uhtsiwta; noqw itim inumum tōka. Kurs nu hin uñ máqaniqe òviy qagtuptuni, kítani. ⁸ Nu umumi pañqawni: Pay soq pi pam put kwātsiatniqwu, pam put qa máqani. Nikañw pam put aw qatūqayhq, nawus pam qatupte', put hihsa'haqam hintsanniqat pahsa' put máqani. ⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Uma hihta òviy tūviñtotani; nen uma put makiwyani. Uma hihta hepyani; nen tutwani. Uma pōññōykinayani; noqw umumi hōtsiltini. ¹⁰ Pi hak hihta tūviñtaqa hihta makiwñwu; pu heppa tūwahwu; pu pōññōykinat aw hōtsiltimantani. ¹¹ Sen uma haqawa hakiy nāatniqwu, uhti ūmi pólavikit tūviñtaqwu, ya sen um put owat máqani? Sen pākiwuy òviy tūviñtaqwu, ya sen um tsūt put máqani? ¹² Hal sen pi pam nōhut òviy tūviñtaqwu, sen um putsokhmoktaqat put āawnani? ¹³ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huytotaniqey tuwi'yunwa. Noqw tis pas Umuna òveqatsit ep qátuhqa put aw Qahováriwaqat Hikwsit òviy tūviñtotaqamuy soon qa máqani.

Jesus and Beelzebub

(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

¹⁴ Noqw Jesus nukpanhikwsit hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat put añqw hórokna. Noqw nukpanhikwsi put añqw yamakq, qayuáatañwuqa yuaayku; noqw sinom kātayyuñwa. ¹⁵ Noqw pay pumuy amuñaqwu haqawat pañqawqa: Pam nukpanhihikwsimuy moñwiyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. ¹⁶ Noqw pētū put aw tuwantotaqwu, pam kātatayhpit hihta tuawit'atqat òñaqwu pumuy amumi mahtaknaniqat put aw nānawkna. ¹⁷ Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Haqam moñwtunatyā nehpewhitiqa soon qa kīqōtini; pu kivit nehpewhitiqam nātsike', soon haqami òkini. ¹⁸ Noqw òviy kurs Satan nehpewhitiqwu, ya hin put moñwtunatyāat wūnuni? ¹⁹ Noqw kurs

nu Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwantaqw, ya umumi nánatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsáñhkiye', umuy suhput-snayani. ²⁰ Nikañw kurs pay nu God ôqalayát akw nukpanhihikwsimuy ipwantaqw, suyan hapi God moñwtunatyaa't umumi pitsíwiwta. ²¹ Pi táqa hoñvi tunipi'kañw kiy túwale', hihta himuy pás oyi'tañwu. ²² Nikañw ason put epnihqe pavan hoñvi pite', put añwute', pam sohsok naqóyyuwsiyat aw taqa'nañwayat nawhke', hihta himuyat kwatsmuy huytañwu. ²³ Qa inumumnihqa hapi inuhpewiwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta.

The Return of the Evil Spirit
(Mt 12.43-45)

²⁴ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam násuñwaniqe ôviy'o; nit qa tuwe' pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. ²⁵ Pu pam ep pite', pás maspiwkañw lomahintaqat túwañwu. ²⁶ Pahsat pu pam ahpiynen tsáñe'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas núukpantuy aw tsamñwu. Noqw puma aw yuñe', ep ki'yuññwu. Noqw hakiy qatsiat añkñihqa mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhintañwu.

True Happiness

²⁷ Noqw pam yan yuaataqw, hak wuhti sinmuy amuñaqw kēew hiñqawhqe aw pañqawu: Náspi hak uñ tihta. Piw pihuy akw uñ yōyoñna. ²⁸ Noqw pam put aw pañqawu: As um yan lavayhtinikañwo: Náspi hakim God lavayiyat aw túqaykahkañw añ hinwisa, puma hapi hahlayhpit epyani, um kitanikañwo.

The Demand for a Miracle
(Mt 12.38-42)

²⁹ Noqw pan sinom sūmi hūrs tsovawmaq, Jesus yuaativaqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsíwapsiwyuñqam nukpansinomu. Puma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nánawakna, Nikañw puma soon kátatayhpit aw yórikyani, hal pas súkw kátatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhقات lavay'ayayat Jonas qatsíyat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. ³⁰ Pi ura Nineve-kitsókit ep sinom Jonas qatsíyat ep hiniwhitiqat akw hihta tuwi'vaya. Noqw pay ôviy hapi piw pan nu' Sinot Tiat pu' qatsíwapsiwyuñqamuy amumi hihta tuawi'tani, iqatsiy ep hiniwhitiqat akw'a. ³¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw moñwi-wuhti pu' qatsíwapsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani. Ispi pam Solomon wuwniyat aw túqaytaniqe ôviy pas túwaqalñahaqaw pítu. Noqw meh, hak Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e. ³² Ason hin yukiltiniqat aw pituqw, Ninevet ep sinom pu' qatsíwapsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhput-snayani; ispi puma Jonas lavayiyat nanaptaqe nāp tunatyay añqw lasyaqee. Noqw meh, hak Jonas epnihqe pas pávannihqe yep'e.

The Light of the Body
(Mt 5.15; 6.22-23)

³³ Qa haq pi hak wihqōhit úwíknat, haqam qamātaqpue put tavi, sen hihta sívut akw put kuhta. Pi pam put tsotsókpíyat ep tsokaqw, ep yuñtaqam tálat táyuññwu. ³⁴ Hakiy pōsiat tokoyat aw talni'tañwu. Noqw ôviy kurs hakiy pōsiat pasiwaqaw, pay tokoyat an ahsupoq talñwu; pu kurs hakiy pōsiat qa pasiwaqaw, pay tokoyat añ ahsupoq qatalñwu. ³⁵ Ôviy um tunatyaltiqw, uhpe tála qa qōmawvani. ³⁶ Paniqw ôviy kurs uhtokoy añ ahsupoq talq, qahaqam qatalaniqw, pam sohsoy ahsupoqhaqami talni, wihqōhi suyan tálat talni'te', úmi talni'tañwuqat pan'i.

Jesus Accuses the Pharisees and the Teachers of the Law
(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

³⁷ Noqw pam yuaataqw, hak Pharisee-sinom put tútsama. Noqw pam kiyat ep pákihqe, qatuptu. ³⁸ Noqw pam mohti qa mávaqat tūmoytaqw, Pharisee-sino put aw tátayhqe, aw hin wūwa. ³⁹ Noqw Tutuyqawhقات put aw pañqawu: Uma Pharisee-sinom kukyapit, pu tsatsqaptat anyuñwa. Uma suovaam kwan'ewayhtotit tukwhanayaniqey-sa tunatyawyuñwa, pu qalomáhintsatskanigeyu. ⁴⁰ Uma núanhihtuu, puyaw ôvaqenihqat yúkuhqa ahsónñaqwnihqat qa enañ yukuqw ôviy'o? ⁴¹ Tis pi uma hihta himuy'yuñwe', put akw túookwatuwyanihkañwo; noqw pep pu' amuhpa' ahsupoq kwan'ewayni. ⁴² Nikañw is ohi uma Pharisee-sinom! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw uma soq sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma God qa aw unañway'yuñwa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisni; pu it qa pas qatuvosnihqat añ píwu. ⁴³ Is ohi uma Pharisee-sinom! Uma pi tsotsvalkiva mohkage tsotsókpít pas hahlayya, pu sinom kitpik umuy kaptsi'kahkañw umumi yuaatotaniqata.

⁴⁴ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqam, pu Pharisee-sínomu! nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi tütuamit qa mātāqayaq anyuñwa; noqw sinom put atsva yaqtaqam pumuy pañyaqaw qa tuway'numya. ⁴⁵ Pabsat pu haqawa tutavot aw tuvoti'taqa lavayhtiye, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um pañqawhqe itamumiq enañ hiñqawu. ⁴⁶ Noqw pam pañqawu: Pay panta. Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! uma pi soñawnen hihta a'nō putut mokahtotat, hakiy ikwiltōynayañwu; nikañw uma soq soon ñas'ew pumuy paañwayañwu. ⁴⁷ Is ohi úmaal! Uma pi God lavay'aymuyatuy tūamiyamuy aw pūhulalwa; noqw pi umanam pumuy qōqya. ⁴⁸ Pas pi öviy uma umunamuy hiniwhtipuyamuy navoti'kahkañw amún unañway'yuñqey mahtakni'yuñwa, ispi puma pumuy qōqyaq'ō; noqw uma pumuy tūamiyamuy aw pūhulalwa. ⁴⁹ Paniqw hapi öviy God suan wuwni'kañw yan lavayhti: Nu pumuy amumi ilavay'aymuy honani, pu ituwaw'a'yatuyu. Noqw puma pētuy yūyuyhnaye' qōqyani. ⁵⁰ Noqw God pu' qatsivaptsiyuñqamuy hapi tukopnani, sohsokmuy put lavay'aymuyatuy tūwaqatsit yayhni-whqat añqaw qōyaniwyaqat ahpiy'o, ⁵¹ It Abel qatsiyat ep'e, pu añk yesqamuy qatsiyamuy ep piwu, nit pu Zacharias qatsiyat ep'e. Ura pam God kiyat-nikañw pu hom'oyvikhak amuhtsave niniwa. Nu umumi sūañqawni: God umuy put sohsok ep tukopnani. ⁵² Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! Uma pi navotit aw hōtahpit yawwisa. Uma aw qa yuñkahkañw, aw yuñtaqamuy aw u'taya. ⁵³ Noqw pam pumuy amumi yan lavayhti, tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw pās ö'qaltivayaqe, pam hīhihta lavayhtiniqat öviy aw qa tūtuqayya. ⁵⁴ Hīsatiqw unahñqawhqa nanapte', put nēveltoynayaniqe öviy moqmani'yuñwa.

12

A Warning against Hypocrisy (Mt 10.26-27)

¹ Noqw añwu sinom pas gaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltige nuñwu pay nānami wukukutotaqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi mohti pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pekeniyamuy nawip'ew hintsakpit ep qa unaiwyuñw. ² Pi qa himu āmiwtaqa qa mātāqtini, piw tupkiwtaqa qa nanaptiwni. ³ Pantaqw öviy hihta qamātakpuve haqawa lavayhti, pam tālat ep nanaptiwmantani; pu uma hihta yūyupavaqe hakiy naqvumiq sawiwiykuyaqw, pam kihkits'ova tsa'lalwiwni.

Whom to Fear (Mt 10.28-31)

⁴ Noqw nu umumi pañqawni ikwátsimu: Uma qa sinmuy mamqasyani. Puma pi pay hakiy tokoyat-sa nīnayañwu; pu pahpiy kurs hinhtotiñwu piwu. ⁵ Nikañw uma hakiy mamqasyaniqat nu umuy āwanani. Uma God hapi mamqasyani. Pi pam hakiy nīnat, hakiy qōhit aqw tūvaniqey aw öqalay'ta. Noqw nu' piw umumi pañqawni: Uma put hapi mamqasyani. ⁶ Puyaw qa tsivot kwekwéwewhyam lōq palavotōnat öviy huyiwyañwu? Noqw qa himuwa God ahpiy suhtokiñwu. ⁷ Hikis pi pas umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. Öviy uma qa nalmamqasyani; God kwekwéwewhyamuy kaysiwhqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna.

Confessing Christ before Men (Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ Pu nu piw umumi pañqawni: Hak isinonihqey nuhtumi pañqawhqa, nu' Sinot Tiat tuwat put isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ⁹ Nikañw hak qa isinonihqey nuhtumi pañqawhqa, nu tuwat put qa isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ¹⁰ Ason kurs hak nuy Sinot Tiyat ehpevi lavayhti, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw ason kurs hak Qahováriwtaqat Hikwsit ehpevi qakaptsilavayhti, pam pantaqa soon put ahpiy ayo yukiwmantani. ¹¹ Pu ason sinom umuy tsotsvalkiva, sen momñwituy, sen öqalat pasiwyuñqamuy amumi tsamvayaqaw, uma hin yuaatotaniqey, sen hihta lavayhtotiniqey qa wūwantotamantani. ¹² Pay ason aw pituqaw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin lavayhtotiniqat umuy tutuwnamantani.

The Parable of the Rich Fool

¹³ Noqw haqawa sinmuy amuñaqaw put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as ivavay aw pañqawhqa, pam hihta itahmakiway añqaw nuy máqani. ¹⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Tāqa, ya hak nu hihta ep hin yūkuniqat, pu sen umuy hihta namqananiqat aw nuy tavi? ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltoe', hihta qa umuhhimuy tuñlay'yuñwniqey qe'yani. Pay sino hihta nihti'taniqe qa paniqw öviy qatu. ¹⁶ Pu pam hihta tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu. Hakiy kahaktaqat pāsaat a'nō hihta aniwna. ¹⁷ Noqw pam unañwpeq wūwantaqe pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Kurs nu haqami inatwaniy

koyotani. ¹⁸ Pu pam pañqawu: Han pi yanhti: Nu hāhaqe' ikoyoki tsawimnat, pas wūkoq kītani. Pu nu pañso sohsok inatwaniy, pu hihta ihmuy tañatani. ¹⁹ Nit pu iunañway aw pañqawni: Iunañwa, um hihta nihtiwtatqat wūhak yahañwuy aqw pitsiwtatqat tañata. Taa, um nāsuñwni'kañw, tūmoytani, hīhikwni; nen um hahlayni. ²⁰ Noqw pay God put aw pañqawu: Um nūanhimu ñasta wuwni'taqa, it tōkilat ep nu uhhikwsi ūmi tuhtuy'ni. Noqw pahsat pu himu uhpiy na'sastiwhqa hakiy himuatni? ²¹ Noqw pan hapi i' hak nēnem-sa hihta tsovalantaqa hintani. Yep qatsit ep ka hihta nihti'tani, nikañw ñevqatsit ep God atpip pas ñokiwni.

Trust in God
(Mt 6.25-34)

²² Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Paniqw ñviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñsaniqeyu, piw umuhtokoy ēnem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. ²³ Pi hakiy qatsiat nōsiwhqat epniqhe pas pavan hihkay'ta, pu hakiy tokoat yuwsit epniqhe pas pavan hihkay'ta. ²⁴ Kurs huvam aañwustuy amumi wūwayaa. Puma qa ūyuyañwu, piw qa hōqyañwu. Puma qa koyoki'yuñwa, piw qa tuoyhki'yuñwu. Noqw God pumuy nōnopna. Nihqe tis pi pam masay'yuñqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna! ²⁵ Ya sen hak pan tunatyawtaqa hin nāwuñwnaniqey tuwi'ta? ²⁶ Noqw kurs uma hihta sus'ōwihintaqat kurs panhtotini, ya uma hinoqw pas piw ahpiy pēhut hinyaniqey tunatyawyuñwa? ²⁷ Kurs huvam sishut hin wuñw'iwwisqat aw wūwayaa. Puma qa tumalay'yuñwa; qa tontotañwu. Noqw nu umumi pañqawni: Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsikañw qa ñas'ew imuy amumi hayawtaqat yuwsita. ²⁸ Sumataqpi God tūsaqat pās yūyuwsina, nāmahin pi pam pay hihsavo tayta. Pu' pam tutskwavanikañw, qāvo pam qōpōmiq maspiwni. Noqw ya pam tis umuy qa pavan pas yūyuwsinani, uma ñwitupsiwni'yuñqamu? ²⁹ Oviy uma hihta nōñsaniqey, pu hihta hikwyaniqey qa tunatyawyuñwni, piw uma qa wiwsiyani. ³⁰ Pi sinom yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsok iit hihta tunatyawyuñwa. Noqw Umuna umumi navoti'ta, uma sohsok iit hihta haqni'yuñq'ō. ³¹ Nikañw tis pi uma God moñwtunatyayat tunatyawyuñwni; noqw sohsoy iit himu umumi noiwni.

Riches in Heaven
(Mt 6.19-21)

³² Uma qa tsawiniwyuñwni tōnawhohyamu; pi Umuna umuy moñwtunatyat māqaniqey moñwvasi'ta. ³³ Uma hihta himuy'yuñwe' put huyayani; nen akw sinmuy ñokwatuwyani. Uma umuhkahakiwuy ñevqatsit aw tañatotani. Pan uma soñawnen umuhsivamoktukpuy qa sakwiñwuqat nenñem tutwani. Pi ñevqatsit aw uyiñwu qa pakiñwu, piw kwahya qa hihta hovalañwu. ³⁴ Pi hakiy kahakhimuat hāqamniqw, hakiy unañwaat piw pepniñwu.

Watchful Servants

³⁵⁻³⁷ Hakim tahtaqt moñwiw haqam nāñuiwhqat añqw āhoyniqat nuhtayyuñqamuy amūn uma kwewkahkañw, umuhqōhiy ūwikni'yuñwni. Noqw ason pam ahoy pite', pōññōykinaw, puma nuhtayyuñwe', enem sūhōtaye', pas hahlayhpit epyani. Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pam qa hihta akw namupat, amumi tunōsvoñtaht, pumuy nopni'tani. ³⁸ Noqw kurs pam suhtokilnasavehaqam, sen talhahayinaw pite', puma put nuhtayyuñqat tuwaqw, pas puma tumal'a'yat hahlayhpit epyani. ³⁹ Pu meh yanta, pi as ki'taqa hisatniqw uyiñwu pituniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kiyat aw pakiñwiw, pam pānani. ⁴⁰ Pantaqwu ñviy uma piw pās moñwvas'iwyuñwni. Taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu' Sinot Tiat pituni.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Mt 24.45-51)

⁴¹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Tutuyqawha, ya um it lavayit itamumi-sa lavayhti, sen pay pas sohsokmuy amumii? ⁴² Noqw Tutuyqawha pañqawu: Noqw ya sen hak hakiy tumal'ayaat suan hinmaqat suan wuwni'taqa? Put moñwiat haqaminiqey sohsok hihta himuy aw tunatyawtaniqat aw put tavit, tumalsuñwamuyatuy aw put moñwtapq, pam pumuy añsakis tunōsmakiwayamuy pumuy huytani. ⁴³ Noqw kurs put moñwiat pite', put nāt suan hinmaqaw put tuwaqw, pam tumal'aya pas hahlayhpit epni. ⁴⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas soon put moñwiat qa sohsok hihta himuy aw put moñwtapni. ⁴⁵ Nikañw kurs pam tumal'aya moñwiat qa its pituniqat unañwpeq pañqawe', pahsat pay tumalsuñwamuy, tahtaqtuy, pu momoymuy wuvahtivani; pu tūmoykañw, hīhikwitiwe', honaqkuyit akw hōnaq'iwatani. ⁴⁶ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiw qa nuhtay'taqw, pam pite', put tumal'ayay ayo tūvani. Noqw pam nawus qatuptsiwni'yuñqamuy amumum kānavotni. ⁴⁷ Pi i' tumal'aya moñwiw tunatyayat as navoti'kañw, hintaniqey qa pantsakt, piw tunatyayat

qaan hintsake', hapi nawus wūhakis wuvahtiwmantani. ⁴⁸ Nikañw i' hak put tunatyayay qa navoti'kañw, qaan hinme', pay qa wūhakis wuvahtiwmantani. Pi i' hak wūhaq hihta makiwhq, sinom tuwat put aw wūhaq tuñlay'yuñwni. Pu sinom hakiy aw hihta wūhaq noaye', put aw wūhaq tuhtuiyamantani.

Jesus the Cause of Division
(Mt 10.34-36)

⁴⁹ Soñawnen nu tūwaqatsit aw qōhit tūvaniqe pitu. Noqw is as pay pam uwiwitanil! ⁵⁰ Nikañw nawus nu nāt soñawnen hihta akw tuvoylatiwni. Nikañw nu nāt put qa añ kuyve', pas pavan sóontsaniwni. ⁵¹ Ya uma inumi yan wūwantota: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat òviy pitu, pan'i? Uma qa pan wūwantotani. Pi sinom qa sūnahpa'yanigat òviy nu pitu. ⁵² Pi yahpiy haqahpiy hapi haqam sūk w kīve tsivotnihqam nātsikiwtamantani. Pahyom lōqmuy amuhpewiniq, pu lōyōm payhkomuy amuhpewii. ⁵³ Hakiy naat tiy ehpewhitimantani; pu tiat nay ehpewhitimantani. Yuat tiy mānat ehpewhitimantani; pu māna yuy ehpewhitimantani. Pu mō'wi'taqā mō'wiy ehpewhitimantani, pu' mō'wi puwsuñway yuyat ehpewhitimantani.

Understanding the Time
(Mt 16.2-3)

⁵⁴ Pu piw pam sinmuy amumi pañqawu: Uma tāvañq wōmawuy kuyvaq w tutwe', āpiy pay pañqawañwu: Añq wōyañ'u, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁵ Pu tatkaq w hūhukq uma pañqawañwu: Kurs utuhuuni, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁶ Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat añ-nikañw, pu tūwaqatsit añ hin sōniwhqat māmatsyañwunikañw, ya hintaq w òviy haqe' qalawmaqat uma qa māmatsya?

Settle with Your Opponent
(Mt 5.25-26)

⁵⁷ Pu ya hinoq w uma hihta umuhhintsakpiy qa aw suan wūwaya? ⁵⁸ Um hakiy uhpew'iwtaqat amum moñwit awnen, nāt umuy awniq w um hin put amum namivōhikniqey qanātusi'tamantani; taq ka pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ lōlōkintaq w, pam uñ solāwamoñwit aw noaq w, pam uñ siviķimi pānani. ⁵⁹ Nu ūmi pañqawni: Pas um soon pañq w yāmaki; pas ason um hisat uhpōiy sohsok ep sisve', pep pu' pañq w yāmaki.

13

Change Your Ways or Die

¹ Noqw ephaqam hakim Jesus awyaqe, aw pañqaqwa: Yaw hakim Galileet añq w God eñem kanēlot nīnayaq w, Pilate solāwamat pumuy qōqyaq w, uñwaam kanēlot uñwáyat enañ namiqwrilti. ² Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma wūwantotaq w, ima Galileet añq w sinom sohsokmuy Galileet añq w sinmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisqe, òviy pas panhaqam hintsaniwya? ³ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añq w lasye', soon qa sohsoyam pumuy amūn sūlawhtini. ⁴ Ura Siloam ep wupaki sahpuke, hakimuy pakwt nanal sihkay'taqamuy sinmuy qōya. Noqw ya ūmuyñiq w puma Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisa? ⁵ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añq w lasye', soon qa sohsoyam pumuy amūn sūlawhtini.

The Parable of the Unfruitful Fig Tree

⁶ Pu Jesus piw tūwutsit hihta tuaw'itaqat lavayhtiqe nuhtumi pañqawu: Hak tāqa ūyiy ep nōnvospaltsokit ūy'ita. Nihqe pam as aw sipalat hept, qa hihta tuwa. ⁷ Nihqe pam ūyit aw tunatyawtaqat aw pañqawu: Meh, pu' hapi pāyis yahsañwuy añ nu it nōnvospaltsokit aw sipalhept, qa hihta tuwa. Tsahqaa. Pam paysoq tutskwat hovalni'ta. ⁸ Noqw ūyit aw tunatyawtaq w lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, pay hāk pam piw it yahsañwuy ep pantani. Noqw nu añhqe hañwe', añhqe kwitatoynani. ⁹ Noqw ason kurs pam himuy'vaq w, pay lolmani. Kurs qa hihta himuy'vaq w, pay pi nu tsahqani, kita.

Jesus Heals a Crippled Woman on the Sabbath

¹⁰ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep hāqamwat tsotsvalkive tūtutuqayna. ¹¹ Noqw meh, hak wuhti himu hikwsit hakiy òputañwuqat akw tuyqawiwaq w pep nuhtuma. Okiw pam pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ tūtuyhqe, hūrs moto'taqe pas kurs hin kwuhpukni. ¹² Noqw Jesus put tūwahqe, put wāñwayhqe, aw pañqawu: Wuhti, pay um uhtuyay añq w mātaviwni, kita. ¹³ Noqw pam may akw put aw toñokq, pahsat pay wuhti tsikqe, pas God hihtata. ¹⁴ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep put qalapsinaq w, òviy tsotsvalkive moñwi itsivutiqe, sinmuy amumi pañqawu: Sinom hapi navaysikis talōñnit añ tumalay'yuñwni. Oviy uma put añ pewye', qalaptuyani; nen qa nasuñwintalōñvaqat epyani. ¹⁵ Noqw

Tutuyqawhqa pahsat put aw lavayhtiqe pañqawu: Um nawip'ew hintaq! Ya uma qa nanap nasuñwintalōninit ep umuhwakasvohkoy, sen umuhmoropkoy haqam pakiwtaqat añqw mātapye', put hikwnawisñwu? ¹⁶ Noqw meh, Satan it wuhti, Abraham tñyatnihqat pay pakwt nanal sihkay'tasikis yahsañwuy añ it tñyat akw sōma. Noqw puyaw nu nasuñwintalōninit ep put mātappqe, òviy pas qalomáhinhti? ¹⁷ Noqw pam yan lavayhtiqw, put ehpep'iwyuñqam sohsoyam hamanhtoti. Noqw sinom sohsoyam pas hinhaqam hahlayhtoti, pam sohsoq hñhihta qaōwítumaltaqat ep'e.

The Parable of the Mustard Seed
(Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Pu Jesus pañqawu: Ya God moñwtunatyaaht hihta anta? Ya sen pam hihta antaqat nu pañqawni? ¹⁹ Pam mustard-üyit pōsiyat anta. Put hak tñqa kwúsuhqe, pásay ep ñya. Noqw pan wuñwqe, pas wukotskiniwhti. Noqw masay'yuñqam put nantaqayat añ yesva.

The Parable of the Yeast
(Mt 13.33)

²⁰ Pu piw pam pañqawu: Ya nu God moñwtunatyayat hihta antaqat pañqawni? ²¹ Pam pēkenit anta. Put hak wuhti kwúsuhqe payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwrilaqw, pam sohsoy pēke, kita.

The Narrow Door
(Mt 7.13-14, 21-23)

²² Pu pam kitsókinawit hinmakañw, sinmuy tutuqaynatima, Jerusalem aqw hoyhtakañwo. ²³ Pahsat pu hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pay pas híkiyom ayo nōñakni? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: ²⁴ Uma hihsa' qenit hōtsiwat añ yuñniqey qa nātusitotani. Taq nu umumi pas pañqawni: Pay as kaysiwhqam aw yuñniqey tuwantotaniakañw, pay kurs hinyani. ²⁵ Hisat ki'taqa wunupte', hōtsiwmiq uhtaqw, pahasat pu as uma ihpaqw hoñkahkañw, uutsipit pōññōytoynayani, pañqawkahkañwo: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, itamumi hōtaa, kitotani. Noqw pam lavayhte', umumi pañqawni: Umuy háqaqwyaaqat nu qa navoti'ta. ²⁶ Pahsat pu uma pañqawtivayani: Ura itam utpip nōñsa, pu hikwya; pu um itahkitpik itamuy tutuqayna. ²⁷ Noqw pay pam pañqawni: Pay nu umumi pañqawu: Nu umuy háqaqwyaaqat qa navoti'ta. Huvam inuñaqw ahpiyyaa, sohsoyam nukpantuwit hintsatsakaqamu. ²⁸ Pep pu' uma tsaykitani, umuhtamay ñuritotani. Noqw Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pu sohsoyam God lavay'aymat, puma God moñwtunatyayat ep tañawtaqw uma amumi yórikiani. Nikañw úmawat ihpoq maspiwiyani. ²⁹ Pu sinom hōpaqw òkini, pu távañ'ò, pu kwiniñaq'ò, pu tatkaq'ò; nen God moñwtunatyayat ep yesvani. ³⁰ Noqw meh, haqawat nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñkyani.

Jesus' Love for Jerusalem
(Mt 23.37-39)

³¹ Noqw ép tāwat ep hakim Pharisee-sinom Jesus aw òkihqe, aw pañqaqwa: Um yámake', yañqw ahpiyni. Taq Herod un ññaniqey nāwakna. ³² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Yúpave, awye' put isawuy aw pañqaqwa: Meh, nu hapi nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta, pu tñqalapsinta, pñu, pu piw qāvo, pu pāyis talqat ep imakiway añ nu kuyvani. ³³ Nikañw pay nu nawus pu' Jerusalem aqw hoyhtani, pu qāvo, pu lōtoki. Ispi soon God lavay'ayaat Jerusalem añqw nāp haqam sūlawhtini. ³⁴ Is ohi uma Jerusalem ep sinom! Is ohi umuñemi! Uma pi God lavay'aymuyatuy qōyantota, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqōyantota. Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowākowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma hapi qa nānawakna. ³⁵ Meh, God umuhkiy pay tatamhta. Noqw nu umumi pas antsa pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikiani. Nikañw hisat aw pituqw, uma pañqaqwani: Tutuyqawhqaqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, kitotani. Noqw pep pu' uma inumi piw yórikiani.

14

Jesus Heals a Sick Man

¹ Pu hisat nasuñwintalōninit ep Jesus Pharisee-sinmuy amuñaqw hakiy pas mohpeqñihqat kíyat ep tñmoyta. Noqw puma put aw pás tunatyawyuñwa. ² Noqw meh, hak tñqa pāmoktuyat tñtuyhqa Jesus apyeve qatu. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe tutavot aw tuvoti'yuñqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi pañqawu: Ya pay hak nasuñwintalōninit ep hakiy qalaptsi-naniqw pam sūanta? ⁴ Noqw puma qa hiñqaqwa. Noqw Jesus put ñuahqe, qalaptsinat, mātavi; ⁵ Nit pumuy amumi pañqawu: Kurs uma haqawa moropkoy'tani, sen wakas-vokoy'tani. Noqw kurs pok'at nasuñwintalōninit ep hōtsit aqw posni. Ya sen put pohkoy'taq

qa āpiy pay pañqw pu hóróknaní, nāmahín pí nasuñwintalōñniniq'ō. ⁶ Noqw puma kurs hiñqawani.

Hospitality and Humility

⁷ Pu pam túsamiwyaqamuy amumi tátayhq, kurs puma núnúkwat qenit namorstotaqw, pam amumi tutaptaqe, amumi pañqawu: ⁸ Ason hak nāñuiwhqat ep nōviwhqat ep uñ túsamq, um qa pas susnukñwat qenit ep qátuptuni, taq nāp hisat pí sen uñ túsamq uhpénihqe hakiy pas pavan sinot túsamht, ⁹ Uminen ūmi pañqawni: It qenitoynaa, kítani. Noqw pahsat pu um hamanhini, susqalaveq qatuptuniqee. ¹⁰ Um qa panhtiqlw, ason hak uñ túsamq, um susqalaveq qatuptumantani. Noqw uñ túsamq pite', ūmi pañqawni: Ikwatsi, um pavan ayo nukñwat aw hōyokni, kítani. Noqw pep pu' umum nōnovaqam uñ kaptsi'yuñwni. ¹¹ Taq haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhitini; pu nāqahihataqa hapi a'nō hímuniwhitini. ¹² Pu Jesus piw put túsamqat aw pañqawu: Um wukonovate', qa uhkwatsmuy túsammantani, piw uhsinomuyu, piw uqlaq kahaksinnmuyu; taq ka puma soon qa uñ túsamyawq, pay pam ūmi ahoytiwni. ¹³ Ason um tūnopnanik, añ ōokiwyaqamuy túsammantani, pu qapasiwyuñqamuyu, pu qayaktaqamuyu, pu qapostalyaqamuyu. ¹⁴ Nen um hahlayhpit epni. Pí puma kurs hín ūmi put añ ahoytotaniq'ō. Pay ason añ súanyuñqam ahoy yesvaniwhq, pep pu' God ūmi put ep ahoytani.

The Parable of the Great Feast (Mt 22.1-10)

¹⁵ Noqw put amum nōnovaqamuy amuñaqw haqawa it navotqe, put aw pañqawu: Pas hak God moñwtunatyayat ep nōsniqa hahlayhpit epni. ¹⁶ Noqw pam put aw pañqawu: Hak tāqa wukonovataqe, kaysiwhqamuy túsama. ¹⁷ Nihqe nonopsattiqlw, túsamiwyaqamuy amumi tumal'ayay hōnaqw, pam amumi pañqawu: Huvam pewyaa; pay sohsoy himu yukiwta. ¹⁸ Noqw puma sohsoyam sun hihta akw qe'yanigey pan unañwtoti. Noqw mohti'maqa put aw pañqawu: Piw nu hihsaq tutskwat tūihqe, pas soon qa aw kuyvatoni. Himu nu as pay qa awni. ¹⁹ Noqw suhka pañqawu: Piw nu tsivót-sikip nanashwamuy tumalwawakastuy tūihqe, pas piw soon amumi qa pohtani. Himu nu as pay qa awni. ²⁰ Noqw suhka pañqawu: Piw nu nōmataqe, ōviy kurs hín awni. ²¹ Noqw ōviy pam tumal'aya pítuhqe, iit moñwiw āawna. Pahsat pu ki'taqa itsívutiqe, tumal'ayay aw pañqawu: Yupa kaktayii, kímii, kihkisonva, pu kikiskat aw'i; nen um añ ōokiwyaqamuy, pu hihta akw qapasiwyuñqamuy, pu qayaktaqamuy, pu qapostalyaqamuy añqw tsamni. ²² Noqw tumal'aya panhtiqe pañqawu: Moñwi, pay um hintaniqat pañqawhq, nu as anhti; noqw pay nāt ep qeni. ²³ Noqw moñwi tumal'ayay aw pañqawu: Yupa, kurs pōnawta, pu kwiya'uy'uhtsit aw'i, nen um añqw sinmuy tusoqtsamhq, ikiy ep ohpokni. ²⁴ Pí nu ūmi pañqawni: Imuy tahtaqtuy as túsamiwyaqamuy amuñaqw qa haqawa inovay añqw nōsni.

The Cost of Being a Disciple (Mt 10.37-38)

²⁵ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus ámumya. Noqw pam namtōkqe amumi pañqawu: ²⁶ Inuminihqa nawus nay, pu yuy, pu nōmay, pu timuy, pu pāvamuy, pu tupkomuy, pu qōqamuy, pu siwamuy, pu hikis pas nāp qatsiy enañ aw qa suhtaql'ewni. Hak qa panhtinik, soon inuñk wisiwtani. ²⁷ Pu nahoylehtsiy qa yankañw inuñknihq pas soon inuñk wisiwtani. ²⁸ Kurs uma haqawa ōmi wupakitaniqey tunatyawte', ya sen pam qa mohti qatupte', hín hihkayat añ wūwani, sen aw aptsi'nitaqeyu? ²⁹ Nāphisat pí pam as qaqatspiyat yukut, pay kurs hín put aw yúkuniqiw, aw yorstotaqam sohsoyam akw tututsiwtivaye', ³⁰ Pañqawani: I' as kítivat, pay kurs hín aw yúkuni. ³¹ Hal kurs hak haqam moñwi sukwat moñwit aqw kihpokte', ya sen pam qa mohti qatupte' añ wūwani, sen pay pam pakwút-sikip sōmorit pahsa' sinoy'kañw, put ahsawvatoqat áñwutaniqeyu, pam sunát-sikip sōmorit pahsa' sinoy'taq'ō? ³² Noqw kurs pay hinniniqiw, nāt mī' pas yāvaqwniqw, pam aqw hakiy tuaw'ayhte', pay hintaqat akw puma qa nāmi may'taniqat aw tūviñtani. ³³ Noqw ōviy pay pan hapi kurs uma haqawa sohsoq hihta himuy qa tatamhte', pas soon inuñk wisiwtani.

Worthless Salt (Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴ Ōña as lolma; nikañw kurs pam suhuviwe', sen hihta akw suhutiwni? ³⁵ Pam tutskwat aw qa nukñwa, piw kwitatsvalnit aw'i. Pay pánis-sa pí hakim put maspayañwu. Tuqayvastotaa! Uma pí naqvuy'yuñwa.

¹ Pahsat pu moñwit eñem sivat òmalalwaqam, qaanhinwisqamuy amumum sohsoyam put aw tũqayyuñwñiqe aw hõyokya. ² Noqw Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus aw qayan unañway'yuñqe pañqaw: Tuwat i' tãqa qaanhinwisqamuy pas amu'puñalkañw, amumum tunõshomhta. ³ Noqw pam tũwutsit hihta tuawi'taqat akw amumi lavayhtiqe pañqaw: ⁴ As kurs umuñaqw haqawa tsivot-sikip sunat kanelvok-muy'taqw suhka kurs haqamini. Ya pam nãlõp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy haqam tutskwave qa mãtapt, pu haqaminihqat heptoni, pas tũwaniqe pahsavoo? ⁵ Pu pam put tuwe', hahlaykañw sukpa' tsoki'kañw, ⁶ Kiy ep pite', kwatsmuy, pu kisiñwamuy tsovale', amumi pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa, nu ikanelvohkoy kurs haqaminihqat tuwa, kitani. ⁷ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak sũka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep õveqatsit ep yesqam hahlayhtotiñwu; sinom nãlõp sunat pakwt pept sihkay'taqam sũanhinwisqam kurs hihta añqw lasyaniq, puma pumuy amuhpe qa pan hahlayhtotiñwu.

The Lost Coin

⁸ Pu sen kurs hak wuhti pakwt qõtsásivat himuy'kañw, sukw haqami hintsanni. Puyaw pam wiñgõhit qa ùwiknat, ahpave maspe', pãs hepnì, pas ason put tũwaniqey pahsavoo. ⁹ Pu pam put tuwe', kwatsmuy, pu kisiñwamuy tsovale', pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa; nu sivat haqami hintsanqey ahoy tuwa, kitani. ¹⁰ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak suhka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep God hoñviaymat pas hahlayhtotiñwu.

The Lost Son

¹¹ Pu pam pañqaw: Hak tãqa lõqmuy tiyotimuy'ta. ¹² Noqw tsãywa nay aw pañqaw: Inaa, as um hihta ùhimuy añqw imakiway nuy mãqani. Noqw pam hihta akw qátuhqey tiyotimuy namqana. ¹³ Noqw ahpiy qa wũhakis talq, pay tsãywa sohok hihta himuy tsovalat, yãvoqhaqamii; nihqe pepehaq qahopqatuhqe, hihta himuy paysoq hintsana. ¹⁴ Nihqe pam put sohokq, pep tutskwat ep wukotõnõsti; noqw put apha' himu sũlawhti. ¹⁵ Noqw pam pep tutskwat ep hakiy sinot aw nãtuwikta. Noqw pam haqe' pãsay aw put hõnaq, pam pitsõtivokmuyatuy lãlayi. ¹⁶ Noqw pitsõtìim hihta pahpuyat nõnovaqw, as pam put õyniqe amumi kwanwãytuswaq, pas qa hak put hihta maqa. ¹⁷ Noqw pam unañwtalawvaqe pañqaw: Istãthihi! Kaysiwhqam inay eñem hihta õviy tumalay'yuñqam nõsiwhqat qarũrumnayaqe, akwsiñwñi'yuñq, nu yephaqam tsõnmomoki. ¹⁸ Han pi inay aqwnen, aw pañqaw: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, piw uhpewii. ¹⁹ Nihqe soon nu yan'ewaynikanw uhtinihqey pan tũnwantiwñi. Pay um nuy tumal'ayatani, nu kitani. ²⁰ Pu õviy pam wunuptut, nay aqw'a. Noqw pam nãt yãvaqniq, naat put tũwahqe, ehpewi wãrikqe, kwapkaqe sũmavoktat, put tsohtsona. ²¹ Noqw tiat put aw pañqaw: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, pu uhpewii, nihqe soon nu yan'ewaynikanw uhtinihqey pan tũnwantiwñi. ²² Noqw pay naat tumal'aymuy amumi pañqaw: Uma pew yuwsit susnukñwat yawwise', put yuwsinayani. Pu uma tañapsomnay, totsvaknayani. ²³ Nen uma wakashoyat wivakiwtaqat pew wikye', nñayani; noqw itam nõnove', hahlayyani. ²⁴ I' iti as soñawnen mokt ahoy tãtayi; i' as kurs haqaminiñ ahoy nãtuwiwa. Noqw pahsat pu puma hahlayhtivaya. ²⁵ Noqw tiat wũyoqwa pasvehaqam tumalay'ta. Nit pam kimi hayiñwnaqw, ep lãlenyaqat, pu tivaq, pam navota. ²⁶ Nihqe pam sukwat tumal'ayat wãñwayhqe, puma hiñoqw pantsatskaqat put tũviñta. ²⁷ Noqw pam put aw pañqaw: Uhtupko pitu; noqw una wakashoyat wivakiwtaqat put eñen nina, pam put qahintaqat suphelawtaqat pitsinaqe õviy'o. ²⁸ Noqw pay pãvaat itsivutiqe, aw pãkiniqey qa nakwha. Noqw õviy naat aw yãmakqe, aw kuwayayku. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqaw: Istãthihi! Nu hihsa'haqam yahsañwuy añ uñem tumalay'ta; piw nu qa hisat uhtutavoy hihtawat qaanhti. Noqw nu ikwãtsmuy amumum hahlayniniq, um qa hisat nuy kapirshoyat maqa. ³⁰ Noqw i' uhti tuwat nãhuhyayaqamuy amuhpa' uñ hihta akw qátuhqat sohok'o. Noqw pam ahoy pituq, ãpiy pay um put eñem wakashoyat wivakiwtaqat nina. ³¹ Noqw naat put aw pañqaw: Iti!, pay pi um sutsep inumum yanta; noqw sohok himu ihimu ùhimuu. ³² Pay pi tatam itam qatsitote', hahlayyani. Pi i' uhtupko as soñawnen mokt, ahoy tãtayi, kurs haqaminiñ ahoy nãtuwiwa.

16

The Dishonest Manager

¹ Pu piw pam put aw nãnatuwnayaqamuy amumi pañqaw: Hak kahaktaqa hakiy put eñem hihta himuyat aw tunatyawtaniqat aw tavi. Noqw yaw put himuyat aw tunatyawtaqa put himuyat hovalantaqat moñwiyat ãawnaya. ² Noqw pam wãñwayhqe, put aw pañqaw: Ya nu it hihta navota? Um hin hihta ihimuy as tunatyawtaqey nuy ãawnani; pay um soon pãpu hihta ihimuy aw tunatyawtani. ³ Pu pahsat pam hak hihta aw tunatyawtaqa unañwpeq pañqaw: Ya sen nu hinhtini? Imoñwi itumalay nuy nawhkiniq'õ. Kurs nu hin pasva

tumalay'tani; nu hihta tuñlay'taniqey hahmana. ⁴ Hal kurs nu yanhtini. Noqw hisat nu itumalmakiway añqw ayo tüviwhq, sinom nuy kiy ep pás taviyani. ⁵ Kítahe, öviy pam moñwíyat aw pöiwyuñqamuy nānap wáñwayhqe, mohti'maqat aw pañqawu: Um hihsa'haqam imoñwiý aw pöiwa? ⁶ Noqw pam pañqawu: Pay tsivot-sikip sunat tuwanit wihkuyita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpöiy pey'taqat kwusut, ayam suqtuptut, löq sunat pakwt sihkay'taqat pēnaa. ⁷ Pahsat pu pam piw sukwat aw pañqawu: Noqw umwa hihsa'haqam pöiwa? Noqw pam pañqawu: Pay tsivot-sikip sunat tuwanit söhövosita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpöiy pey'taqat kwusut, nālöp sunat pēnaa. ⁸ Noqw put moñwíat put ep put aw tayawinlavayhti, pas pam tuhishinhtiqlw öviy'o, nāmahin pi as pam qa súan hinhtiqlw. Pi yep qatsit tunatayat añ hinwisqam nāp sinomuy amumiwat pas qa ūnatu. Noqw pay tātlat añ hinwisqam qa pumuy amún tutuhistu. ⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Uma yep qatsit ep hihta umuhimuy akw nēñem tūkwatslalwani; noqw ason umuhimu sūlawhtiqlw, puma umuy haqam sutsep yesniqat aw ökinayani. ¹⁰ Hak sustsa' ep qa paysoq hintsakqa piw nihtiwtatqat ep qa paysoq hintsakñwu; pu sustsa' ep paysoq hintsakqa piw nihtiwtatqat ep paysoq hintsakñwu. ¹¹ Paniqlw öviy kurs uma yep qatsit ep hímuy'tiwhqat paysoq hintsatsne', ya sen hak hihta hihkay'taqat pas antsanihqat umumi nóani? ¹² Pu uma hihta qa umuhimuy aw qa suan tunatyawwisq, ya sen hak hihta pas umuhimuyniniqat umumi nóani. ¹³ Kurs hin tumal'aya löqmuy moñwímuy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw, súkwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw, pu sukwat pay qa himuni. Kurs hin uma kähakiwuy öviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yunñwi.

Some Sayings of Jesus

(Mt 11.12-13; 5.31-32; Mr 10.11-12)

¹⁴ Noqw Pharisee-sinom sivat tuñlay'yunqam sohsok it nanapta; nihqe put aw tututsiwaya. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma pi sinmuy amumi lolmat nālavaytañwu; noqw pi God umumi umuh'unañway navoti'ta. Pi himu sinmuyniqw pas himunihaq God-niqw tuyoy'eway'o. ¹⁶ Hisat John pítuqat aw pahsavo hin hinwisniqa tutavo yuaatiwa, pu God lavay'aymuyatuy lavayiam piwu. Noqw pahpiy pu' God moñwtunatyayat yuaatiwhq, sinom sohsoyam aqw nānaqasya. ¹⁷ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayaniqw, pam pantaqa qa pas hinta; noqw pay tutavot ep sushihsay pey'taqa alóntiniqw, pam pantaqa pas qatuvosi. ¹⁸ Nōmay mātappa piw sukw amum qatupte', tokot sokoptañwu; pu puwsuñway añqw mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot sokoptañwu.

The Rich Man and Lazarus

¹⁹ Hak kahaktaqa tsatsákwmötsaput a'nö hihkay'taqat yuwsí'kañw, nāqavo hihta nasani'tañwu. ²⁰ Noqw pu piw hak okiw hihta nuhtumi tuñlay'taqa, Lazarus yan mātasiwhqa put hötsíwat epeq taviwa, u'yasaní'kañwo. ²¹ Nihqe pay okiw as ñas'ew pam kahaktaqat nōñöspiyat añqw hihta piñput tömoytaniqey nāwakna. Noqw popkot öke', okiw put uyayat añ leñitsmitotañwu. ²² Noqw ahpiy pantaqw, i' okiwsino möki, Noqw God hoñviymat put ömiq wikyaqw, pam Abraham aqlap qatuptu. Noqw pu tuwat kahaktaqa mokqe amiwa. ²³ Nihqe maskiveq kánavoti'kañw, kwuhpukqe, Abraham yávoq tuwa, pu Lazarus put aqlap qátuqhata. ²⁴ Pu pam tsa'lawhqe pañqawu: Inaa, Abraham, um okiw nuy ökwatuwe', peqw Lazarus hönaqw, pam malatsiy tsukuyat küyit aqw móroknat, ileñiy hukanani; taq nu yepeq ūwiñwuy ep pas okiw kánavoti'ta. ²⁵ Noqw Abraham pañqawu: Itii, pay ura um uhqatsiy ep hihta úhimuy lolmat ömahta; noqw pu pan piw Lazarus hihta qalolmat ömahta. Nit pu' pam suyan unañwtiqlw, umwa tuwat kánavoti'ta. ²⁶ Pu piw pi itamuhtsave a'nö tupqa yukilti; pantaqw öviy as yañqw umumiyaníqam kurs hinyani; pu piw as umuñaqw pegwyaniqam kurs hinyani. ²⁷ Pahsat pu pam pañqawu: Inaa, um as turs inay kíyat aw put hōnani. ²⁸ Taq nu tsivot tupkomuy'ta. Noqw pam hin yórikqey pumuy áawnaqw, puma qa tuwat peqw kánanvotpit aqwani. ²⁹ Noqw Abraham put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-níkañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiamuy oyi'yūñwa. Pay ason pumuy amumi tūqayyuñwi. ³⁰ Noqw pam pañqawu: Qae, Ina Abraham, pay hak so'pumuy amuñaqw amuminiqw, soon puma tunatyay añqw qa lasyani. ³¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-níkañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiamuy qa aw tūqayyuñwe', nāmahin pi hak so'pumuy amuñaqw ahoy tātayhq soon tūtuptsiwani.

17

Sin

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

¹ Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas soon sinmuy lomavöhut añqw lasnayaqam haqami pevelitini. Níkañw pumuy amuñem pas is'óhini. ² Kurs hak

imuy tsātsakwmuy hihtawat ayo lasnaqw, put enem pas is'ohini. Pay pi tatam māta put kwapkaqe hāyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwhq, pam put enem lolmani. ³ Uma nānami tunatyaltotini, kurs uhpava, sen uhtupko ūmi qaanhitiqw, um put u'nanani. Noqw kurs pam qaanhitupuy ep qahahlayhtiqlw, pay um put pantaqat put ahpiy ayo yūkuni. ⁴ Pu kurs pam tāwat ep tsāne'sikis ūmi qaanhite' put tāwat ep tsāne'sikis ūminen, qahahlayhtiqlw pañqawh, um hapi put pantaqat put ahpiy ayo yūkmuntani.

Faith

⁵ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqtat aw pañqawq: Um okiw itahtuptsiwniy aw hōyoknani. ⁶ Noqw Tutuyqawhqa pañqawu: Kurs uma pay hihin tuptsiwni'yuñwe', nāmahin pi pam mustard-uyit pōsiyat an tsāyniqw, uma it sycamine-tsokit nāipwaniwe', wuhkovatuphaveq kwihpiwniqat pañqawqawq, soon pam umuhlavayiy qa anhtini.

A Servant's Duty

⁷ Kurs uma haqawa tumal'ayay'taqw pam haqam tutskwat qōritani, sen wāwakastuy nopni'tani. Ason pam pasñaqw pituqw, ya um put aw yan lavayhtini: Taay, um tunōsvoñat aw qatuptuni, aw kitani? ⁸ Sōoni. Um yanwat put aw layayhtini: Um namuptat inuñem nōvatat, nuy nopnani. Noqw nu tūmoytani, pu hikwni. Ason pay um inuñk nōsni, pu hikwni, kitani. ⁹ Ya sen um put aw kwakwhatani, pam hin ayatiwhqey anhtiqat ep'e? Pay ka sōon'i. ¹⁰ Noqw pay pan hapi ōviy piw uma tuwat hin ayatiwye', sohok anhtote' pañqawqani: Pay itam okiw qa hihta apitoti. Pi pay itam itah'ayaway-sa anhtoti, kitotani.

Jesus Makes Ten Lepers Clean

¹¹ Noqw pam Jerusalem aqwnihqe, Samaria-tutskwat, pu Galileet-tutskwat pañ qalqlavaqa pañsoq'a. ¹² Nihqe pam haqam kitsókimi pituqw, hakim pakwt tahtaqt tokoplelet tūtuyyaqam put ahsawvayaqe yāvaqw hōfi. ¹³ Nihqe puma pañqw tsalalwaqe pañqawq: Jesus, Moñwi, um okiw itamuy ōkwatuwni. ¹⁴ Noqw pam pumuy tūwahqe, amumi pañqawu: Huvam God awwat momñwituy amumi nāmahtaknawisaa. Noqw puma nāto aqwyakahkañw, pay powaltoti. ¹⁵ Noqw pumuy amuñaqw sūka qalaptuqey navotqe, ahoy namtōkt, pu pas tōnay anqe' God pas hihtata. ¹⁶ Nihqe pam Jesus kukmiq nātuvaqe put aw put ep hahlayhti. Noqw pam hak Samariat anqw sino. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqa pañqawu: Ya qa pakwnihqam powaltoti? Noqw ya ima peptnihqam haqamiya? ¹⁸ Ya pay qa hak God pas hihtataniqe pitu, hal pay i' qa-Jew-sino-saa? kita. ¹⁹ Pu pam put aw pañqawu: Wunuptut, aqwhaqamii. Pay um qapēvewnaqe qalaptu.

The Coming of the Kingdom

(Mt 24.23-28, 37-41)

²⁰ Noqw hisat God moñwtunatyayat aw pītuniyat ima Pharisee-sinom Jesus tūviñtota. Noqw pam umumi pañqawu: Pi God moñwtunatyat qa susmataqpuva pītuni. ²¹ Soon hak pañqawu: Meh, pam ep'e, sen Meh, pam ayamo, kitani. Ispi meh, God moñwtunatyat yep umuhsonveni'ō. ²² Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pay uma nāto nuy Sinot Tiya as nās'ew sūs talōñvaqat ep umumumniyat nānawaknaniqw, soon pam antani. ²³ Noqw ephaqam sinom umumi pañqawqani: Meh, pam yep'e! sen Meh, ayamo! kitotani. Noqw uma hapi qa aqwyani; piw qa amuñkyani. ²⁴ Pi talwihpiki tokpelat an ahsupoq tālawwañwu. Noqw pay hapi pan piw nu Sinot Tiat italōñiy ep hinhtini, hisat pītee. ²⁵ Nikañw pay mohti pu' qatsivaptsiwyuñqam nuy hīhihta akw okiwasnayani, pu nuy tūvayani. ²⁶ Noqw ura Noat qatsiyat ep hin yēsiwhq, pay hapi pan piw hintani, hisat nu' Sinot Tiat ahoy pītū'ō. ²⁷ Ura puma nōnova, hīhikwya, nōmalalwa, puwsuñwalwa, hisat Noa pākihut aqw pākihqat aw pamsavoo. Noqw pātsikq, puma sohsoyam sūlawhti. ²⁸ Pu pay ura piw pan Lot qatsiyat ep hinta. Sinom nōnova, hīhikwya, hīhta tuhtuy'ya, hīhta huyalalwa, uylalwa, pu kilalwa. ²⁹ Noqw ura hisat Lot Sodom anqw ahpiyniqw, ep tāwat ep ūwiñw hīhta sīkahlpik owat enañ ōnaqw lōhōhōykuqe sohsokmuy kīqōta. ³⁰ Noqw nāt hapi pantani, hisat nu' Sinot Tiat mātatiq'ō. ³¹ Put talōñvaqat ep kits'oveqnihq pañqw hāwe', nawus soon hīhta himuy ōviy ahpami papkini, sūwayaniqe ōviy'ō. Pu piw pasveni'ha qa Kimii. ³² Uma Lot nōmayat u'ni'yuñw. ³³ Qatsiy ayo tāviniqey tunatyawtaqa put kwayhni; pu qatsiy kwayhqa hapi put ayo tāvini. ³⁴ Nu umumi pañqawu: Put tōkilat ep hakim lōyōm sūkw puvuwhpit an qatsni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ³⁵ Hakim lōyōm wuhtit nāma nūmantani. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ³⁶ Hakim lōyōm pasve hinnumni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ³⁷ Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqawq: Hāqamni, Tutuyqawhqa? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay haqam himu mokputniqw, pañso hapi wiwisokt sumitsovaltñwu.

¹ Noqw sinom sutsep nānawakne', qa nan'eknayaniqat Jesus pumuy tutuqaynaniqey nāwakna. Nihqe öviy pam it tūwutsit akw umumi lavayhti, ² Pañqawu: Haqam kitsōkit ep hak tāqa qatu. Pam hak sinmuy amuñem hin yuykuñwu; nikañw God qa mamqasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ³ Noqw pu piw pay pep hak koñnalavu qatu. Noqw pam hak wuhti tāqat aw pituñqe aw pañqawu: Um inuñem ituwqay aw nāoyini. ⁴ Noqw pay as pam hihsavo qa nakwha; nit pay unañwpeq pañqawu: Pay as pi nu God qa mamqasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ⁵ Noqw i' koñnalavu inumi sus'itsq, pay öviy nu eñem nāoyini. Taq pam añk sasqe, nuy puhtsemoknani, kita. ⁶ Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Taay, kurs huvam sinmuy amuñem hin yuykuñwuqa qa sūanhinmaqa hin lavayhtiqaq nanaptaa. ⁷ Noqw puyaw God pas añ nāp namoramuy put aw tālō'nikañw, pu tōkilat añ tsaykitagamuy amuñem qa nāoyini? Ya pam sōwuni? ⁸ Nu umumi pañqawni: Pas soon pam pumuy amuñem qa sūnaoyini. Noqw pay pi as pantaqw ason nu' Sinot Tiat hisat pite', ya nu sinmuy qapēvewni'yuñqamuy tūwani?

The Parable of the Pharisee and the Tax Collector

⁹ Noqw haqawat suan hinyuñqey qanāvevewnayaqam ayam pētuy qahihtay'yuñwa. Noqw Jesus pumuy amumi it tūwutsit lavayhti: ¹⁰ Hakim löyōm tāqat nāwaknaniq God Kiyat aw paki. Suhka Pharisee-sīnoniqw, pu suhka moñwit eñem sivat ömalawhqa. ¹¹ Noqw Pharisee-sino wunuwkañw, nāwaknaqe yan nāyuaata: Kwakwhay God. Kwakwhat pi nu sinmuy qa amunta-hihta tukwhantota, qa suan hinyuñwa, qa nāp himuy amum hinwisa, hal hiki yep moñwit eñem sivat ömalawhqaq an'i. ¹² Nu tsañe'sikis talōñwintihwqat añ lös napwalañwu. Nu sohsok hihta ihmuy pakwūt-sikivo sun oyiwtāqat añw sūp oyit ūmi nōañwu, kita. ¹³ Noqw moñwit eñem sivat ömalawhqa pay ayam haqam wunuwkañw, soon ñas'ew ōmi kwuhpukniqe okiw tawitsqay wuvahtikañw pañqawlawu: God, um okiw nuy qaanhinmaqat ökwatuwni, kita. ¹⁴ Nu umumi sūañqawni: I'wa qenive wunuwkañw, nima; noqw mi'wa qa pankañw ahpiy'o. Pi nāhihtataqa qahimuniwhitini; noqw nāqahihtataqa pas pavan hīmunihwhitini.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵ Noqw sinom Jesus aw titipostuy tsamvaya, pam amumi tōñokniqat öviy'o. Noqw put aw nānatuwnayaqam amumi yōrikyaqe, pumuy mēwa. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy wāñwayhqe pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani, nen qa mēwantotani. Pi puma hapi God moñwtunatyayat aw yuñni. ¹⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas God moñwtunatyayat tsākw qa an kwūsuhqa soon pañso pākini.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸ Noqw hak pavansino Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Lolma Tutuyqawhqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya hinoqw um nuy lolmalawu? pi qa hak lolma, pas sūkaa, God. ²⁰ Pay um hin hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um qa hakiy nīnani; um qa hihta ūyuni; um hakiy qa atsātoynani; um unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani, it'a. ²¹ Noqw pam pañqawu: Pas nu itsākoñ añqaww iit añ ahsupoq hinma. ²² Noqw Jesus it navotqe, put aw pañqawu: Nikañw um sūpwat qaanma. Um hihta ūhimuy sohsok huye', añ ökiwyaqamuy put huytani. Nen um öveqatsit ep hihta nukñwat soon qa himuy'vani. Nit um añqwnen inuñkni. ²³ Noqw pam it navotqe, pas qahahlayhti, pas pam qaan'ewakw kāhakñihqe öviy'o. ²⁴ Noqw Jesus put pas qahahlayhtiñw navotqe pañqawu: Pas añ hihta akw kāhak'iwyuñqam God moñwtunatyayat aw yuñwniniq amuñem qa tūvoshinta. ²⁵ Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pōrokput añ pākiniq, pam pantaqa pas qa tūvosi. Nikañw kahaktaqa God moñwtunatyayat aw pākiniq, pam put epñihqe pas qa tūvosi. ²⁶ Noqw hakim put nanaptaqam pañqawu: Noqw pantaqw hak sen ayo yāmakni? ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pay añ himu sinmuyniqw pas kurs hin pasiwtaniga pay God-niqw pasiwtā. ²⁸ Pahsat pu Peter pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat uñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak haqam paysoq God moñwtunatyayat öviy kiñ, sen nay, sen yuy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qāqamuy, sen siwamuy, sen nōmay, sen timuy tatamhta. ³⁰ Pi pam yep qatsit ep pay a'nō hōyokput ömahtani, pu qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Pahsat pu pam pakwt löq sihkay'taqamuy nāmi tsovalaqe, amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwyā. Noqw God lavay'aymat Sinot Tiyaq hin pēnayaq, pam pantaqa sohsay aw antsaniwni. ³² Pi nu qa-Jew-sinmuy amumi mātaviwhq, puma nuy tututsiwnayani; nuy okiwsasnani; pu inumi tōhtotani; ³³ Pu puma nuy wuvahtotani; pu nuy

nīnani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³⁴Noqw pam hiñqawhqat puma qa mātsi'yuñwa, put lavayiat pumuy amumi tupkiwtaqw öviy'o. Pu pam hihta pañqawhqat puma qa māmatsya.

Jesus Heals a Blind Beggar
(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Pu ahpiy pantaqw pam Jericho-kitsókit aw hayiñwnaqw, hak qapostalqa pōhut qalave gatukañw, okiw hihta nuhtumi tuñlay'ta. ³⁶ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy pañ haqamiyaq mowawatiwsiq, pam navotqe, put tüviñta. ³⁷ Noqw yaw Jesus Nazareth añqw sínoniñqa haqaminiñqat puma put áawnaya. ³⁸ Noqw pam tsa'lawhqe pañqawu: Jesus, um David Tiat, um okiw nuy ókwatuwni. ³⁹ Noqw ima mohti'wisqam put mēwayaqe, pay qa hiñqawlawniqat aw pañqawu. Noqw pahsat pu pas pam tuwat pavan kēew pañqawu: Um David Tiat, um okiw nuy ókwatuwni. ⁴⁰ Noqw Jesus huruhtiqe puma put aw wikyaniñqat pañqawu. Noqw pam put aw pituqw, Jesus put tüviñtaqe, ⁴¹ Aw pañqawu: Ya nu uñ hintsaniñqat um nāwakna? Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tálawnani. ⁴² Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nam uhposiy tálawnaa. Pay um qapēvewnaqe ayo taviwa. ⁴³ Noqw pahsat pay pam pōsiy tálawna; nihqe Jesus añki, God pas hihtatimakañwo. Noqw sinom sohsoyam put aw yórikaqe, God pas tayawnaya.

19

Jesus and Zacchaeus

¹ Noqw Jesus Jerichot aw pítuhqe, añ yámakto. ² Noqw hak tāqa Zacchaeus yan mātsiwhqa pep qatu. Pam hak moñwit eñem sīvat ómalalwaqamuy amuñaqw mohpeq'a; nihqe kākak'i. ³ Noqw pam Jesus hákiyiniñqat as aw yórikniqey tuwanta; noqw sinom hūrs hintaqw, pay pam kurs hin aw yórikni, hak tsāvanihqe öviy'o. ⁴ Nihqe öviy pam amupyeve wárikqe, pas pay aw yórikniqe sycamore-tsokit añ wūvi, pam pañniñiqw öviy'o. ⁵ Noqw Jesus put háqamniq aw pítuhqe, ómi tātayht, put túwahqe, aw pañqawu: Zacchaeus, pis'oqtit hāwii, taq nu pu' pas pay soon uhkiy ep qa huruhtini. ⁶ Pu pam pis'oqtite, pañqw hawht, hahlaykañw, kiy aw put pitsina. ⁷ Noqw sinom put aw yórikaqe, sohsoyam qayan unañway pañqawu: Yaw pam hakiy tāqat qaanhiniñqat kiyavaqwiñatniqe öviy ámuniniñqat pañqawu. ⁸ Noqw Zacchaeus wunuptqe, Tutuyqawhqat aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu hihta ihmuy nāsamiq yantaqat óokiwyaqamuy huytani. Pu kurs nu hakiy sivit ep hihta paysoq nawhke', nu nālōs hóyokiwtaqat put aw ahoytani. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pu' hapi it talóñvayat ep um, pu umum yesqam ayo nōña, pay pi um Abraham ahpiy aniwhitiqw öviy'o. ¹⁰ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy hēve', ayo óyanique pitu.

The Parable of the Gold Coins
(Mt 25.14-30)

¹¹ Noqw pumuy iit nanaptaqw, Jesus qa lavayyukut, pumuy amumi hihta tūwutsit akw yuaayku, pam Jerusalem aqw pitutoqe öviy'o. Noqw ka God moñwtunatyat āpiy pay mātāqtiniñqat sinom pan wūwantota. ¹² Noqw öviy pam pañqawu: Hak pavansino moñwtunatyat makiwniqe öviy yāvoqhaqamii, pay nāt piw ahoy pítunikañwo. ¹³ Nihqe pam tumal'aymuy pakwtiniñqamuy wáñwayht, amumi pakwút-sikip sunat sīvat oyat, amumi pañqawu: Uma inuhsave it apitoyni'yuñwni. ¹⁴ Noqw put amum sinoiwtaqam put aw qa suhtaq'ewyaye añk hakiy hōnaqe pañqawu: Itam it itamumi moñw'iwtniñqat qa nānawakna. ¹⁵ Noqw ahpiy pantaqw pam moñwtunatyat makiwhqe, ahoy pitu. Nihqe pahsat pu imuy tumal'a'yatuy amumi sīvat óyahqey pumuy wáñwayniwaniñqat pam pañqawu, puma huhayaqaw, hihsa'haqam pi hak aw hóykniñwuat navotniqe öviy'o. ¹⁶ Noqw pahsat pu mohti'maqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sīvat noaqw, nu put aw pakwút-sikip sunat sīvat hóyokna. ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Um súanhti, lomatuma'aya. Um hihta qa hímuniñqat ep qa paysoq hintsana, öviy um pakwút-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtni. ¹⁸ Pahsat pu añkniñqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sīvat noaqw, nu put aw tsivót-sikip sunat hóyokna. ¹⁹ Noqw moñwi put aw piw an lavayhtiqe pañqawu: Pay öviy piw um tsivót-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtni. ²⁰⁻²¹ Pu piw suhka pítuhqe put aw pañqawu: Moñwi, taay, yep uhsiva. Nu uñ mamqasqe, öviy nu it hōñniñqat ep put mōki'ta. Um pi a'hōñ unañway'taqe, haqam hihta qa tavit ep kwúsuiñwu; pu um hihta qa uyht put hōqñwu. ²² Noqw moñwi put aw pañqawu: Nu nāp uhlayayiy akw uñ hin yukunani, um nukpantuma'aya. Kurs um nuy a'hōñ unañway'taqw put navoti'ta. Kurs nu haqam hihta qa tavit ep kwúsuiñwu, pu hihta qa uyht put hōqñwu. ²³ Ya hinoqw um nuy pantaqw tis nāpi isivay sivakimi qa pana? Pi um panhtiqw, nu pite', ihmuy-nikañw pu put ep ahsatit enañ ómahtani. ²⁴ Pu pam aqlaq hoñqamuy amumi pañqawu: Uma put sivayat nawhkiyat pakwút-sikip sunat sīvat himuy'taqat put maqayani. ²⁵ Noqw puma put aw pañqawu: Moñwi, pay pam pakwút-sikip sunat sīvay'ta. ²⁶ Noqw pam amumi pañqawu: Nu umumi pañqawni: Añ himuy'yuñqam piw hihta makiwyani. Pu nāstaniñqa hikiis as

pay hihta himuy'taqey kwayhni. ²⁷ Pu imuy ituwqamuy nu amumi moñ'iwtniqat qa nānawaknaqamuy uma pew tsamyē', inutpip qōqyani,

The Triumphant Entry into Jerusalem
(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

²⁸ Noqw Jesus yan lavayhtit, sinmuy amupyeve Jerusalem aqwat nakwsu. ²⁹ Nihqe pam haqam tsmot, Olivet yan mātsiwhqat, aw pitu, Bethphage-kitsókit-nikañw, pu Bethanyt-kitsókit, pumuy hayiñwnaqee. Nihqe pam lōqmuy put aw nānatuwnaqamuy ayataqe, ³⁰ Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awni. Nen uma ep pake', morohyat sómiwtaqat tūwani. Nāt pas qa hisat hak aqw wūvi. Uma put ñaht, añqw wikni. ³¹ Noqw ason kurs hak umuy hinoqgw put ñāñahqat tūviñtaqw, uma yan lavayhtini: Tutuyqawhqa it nāwaknaqw ñviy'o. ³² Noqw ima ayaiwhqam ahpiynihqe, hin pam pumuy amumi lavayhtiqat an yori. ³³ Noqw puma morohyat ñāñahq, pohkoy'yuñqam amumi pañqawu: Ya uma hinoqgw morohyat ñāñahq? ³⁴ Noqw puma pañqawu: Itahtutuyqawhqa it nāwaknaqw ñviy'o. ³⁵ Nihqe puma put Jesus aw wikvaqe, yuwsiy morohyat aqw ahpata, put aqw Jesus tsoka. ³⁶ Pu pam pañ nakwsuqw, sinom pōñawit yuwsiy ahpata. ³⁷ Pu ñviy pam kitsókiti hayiñwnaqe, pāpu pay tsmot Olivet añ pihpoñniqw, pahsat pu sohsoyam put añk wisiwtaqam pas tōñay añqe' God tayawintivaya, pu pam sohsoq hihta qaōwītumaltaqw, put ep puma put pas hihativaya; ³⁸ Nihqe pañqawtiwisa: Nam Moñwi, Tutuyqawhqaqat natñwaniyat añ pitūtoqa tayawintiwa. Nam ñveqatsit ep kwakwhat yēsiwaa. Nam Sus'ovenihqa, kaptitiwaa. ³⁹ Noqw haqawat Pharisee-sinom sinsonñaqw Jesus aw pañqawu: Tutuqay-naqa ūmi nānatuwnayaqamuy mēwaa. ⁴⁰ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu umumi sūañqawni: Pas imuy qa hiñqawaniqw, soon yañ o'wa qa sākmani.

Jesus Weeps over Jerusalem

⁴¹ Noqw pam Jerusalem aw hayiñwnaqe aw tātayhqe, put ep paklawu, pañqawkañwo: ⁴² Is as uma yepahaq pu' kwakwhat yēsiwniqat haqe' qatsqat māmatyani! Noqw nūñwupi umuhposi qatālawwa. ⁴³ Pi nāt hisat aw pituqw, umuhtuwqam namurulnit akw umuhkit-sokiy pōñokni, nāñan'ivaqw put uhtayani. ⁴⁴ Nen put tutskwami sahpuknayani, uma pep ki'yuñqamuy éñaña. Noqw pep qa haqam owa nāp qeniy ep akwsiñwini, ispi Sus'oveqnihaq umumi pohtaqw, uma put qa mātsi'yuñq'o.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Pu pam God Kiyat aw pákihqe, pep hihta huhayayaqamuy, pu tuhtuy'yaqamuy pañqw ipwanva; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Ikiy ep nāwakintotamantani. Noqw uma soq put uyuyiñtuy kivatoyñaya. ⁴⁷ Pu pam nāqavo God Kiyat ep tūtutuqayna. Noqw pay God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw pavansinom, puma hin as put ninayaniqey hēvi'yuñwa; ⁴⁸ Nit hinhtotiniqey qa tutwa, sinom sohsoyam put aw pās tūqayyuñqw ñviy'o.

20

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

¹ Pu hisat pam God Kiyat ep sinmuy tutuqaynaqe lomatuawit yuaata. Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam, wukw'a'yatuy amumum put aw ñkihqe, ² Aw pañqawu: Kurs itamuy hihta āawnaa. Ya um hihta ñqalat aw yankañw iit hintsaki? Ya hak uñ it ñqalat maqa? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sūk w hihta tūviñtani. Noqw uma nuy āawnayani. ⁴ Ura John kūyit akw tūtuvoylalu. Ya pam haqawq put makiwa? Sen ñveqatsit añq'o? Sen sinmuy amuñaq'o? ⁵ Noqw puma put nāñami yuaatotaqe pañqawu: Ya sen itam Oñaq'o, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqgw uma put aw qa tūtuptsiwa? ⁶ Ya sen itam Sinmuy amuñaq'o kitotani? Noqw soon sinom sohsoyam itamuy qa tatatupqōqyani. Pi pūmuyniqw John pas antsa God lavay'yaata. ⁷ Noqw ñviy puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Pay kurs pi hin put háqawnihqat itam pañqawni. ⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay ñviy nu piw soon hihta ñqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mt 21.33-46; Mr 12.1-12)

⁹ Pahsat pu pam tūwutsit hihta tuawit'atqat sinmuy amumi yuaativaqe amumi pañqawu: Hak tāqa ñvat uyht, tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, wūyavo yāvoqhaqamii. ¹⁰ Pu ñvat kwañwtinisavotiqw, pam ovauiyit tumalay'yuñqamuy amumi hoñviayay hōña, puma aniwniyat añqw put maqayaniqat ñviy'o. Noqw tuwat soq ovauiyit tumalay'yuñqam put wuwahtotat, qa hihta hintaqat pañqaw hōñaya. ¹¹ Pu piw pam sukw hoñviayay pumuy

amumi hōna. Noqw pay puma piw put wuvahtotat, hamanhintsatsnat, qa hihta hintaqat pañqaw lālayya. ¹² Pu amuñk pu' pam piw suk wumuy amumi hōna. Noqw piw pay puma put ōputotat, qalavohaqami tūvaya. ¹³ Pahsat pu ovauiyit himuy'taqa pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Han pi amumi pas aw iunañway itiy tavi. Pay ka as puma put aw yōrikye', kaptsitotani. ¹⁴ Noqw ovauiyit tumalay'yuñqam put tutwaqe, nānami lavayhtotiqe pañqawa: I' hapi nay akpetani. Taay, itam nīnayaqw, himu himuatniqa itahhimuniwhitini, kitota. ¹⁵ Pu ōviy puma ovauiyit añqw qalavohaqami put wikyat, nīnaya. Taay, noqw ya ovauiyit'taqa it ep sen pumuy hintsanni? ¹⁶ Pam pite', imuy tumalay'yuñqamuy qōye', pas pētuy amumi ovauiyit noani, pam kita. Noqw puma put nanaptaqe pañqawa: Soon pantani. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi tātayht, pañqawu: Ura yan pey'ta: Owa kilalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti, yan'i. Noqw ya pam lavayi hihta lavayhti? ¹⁸ Put owat ep yēvaqa yoyhni. Nikañw ason pam hakiy aw yēve', tostani.

The Question about Paying Taxes
(Mt 22.15-22; Mr 12.13-17)

¹⁹ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumum put lavayiyat māmatsya, suyan pi pam pumuy amunkiwakw sōmokyuaaykuq'ō; nihqe ōviy puma āpiy put ūnayaniquey anhtotikañw, sinmuy mamqastoti. ²⁰ Noqw ōviy puma put aw pās tūqayyuñwa, piw hakim put mokmani'yuñwniqat put aw hōnaya, puma hakim suan hinyuñqey as nawip'ew hinyuñq'ō. Nen puma put lavayiyat unahepye', pep tutskwat ep ōqalayay, pu tunatyayay aw put mātapyani. ²¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawa: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñqaw, um suan yuaatanañw hihta sūantaqat sinmuy tutuqayna. Pu um qa hakiy pas hihtay'kañw, pas qa atsatsat God tunatyayay tūtutuqayna. ²² Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw ōoyaniqw, pam sūanta, sen qa sūanta? ²³ Noqw pay pam pumuy unatwiyamuy māmatsqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota? ²⁴ Kurs inumi votōnat mahtaknaya. Ya i' hakiy pitsañwaat ep pey'ta? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma lavayhtotiqe, pañqawu: Caesar pitsañwaata. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Turs uma hihta Caesar himuyat Caesar aw noayani. Pu God himuyat uma God aw noayani. ²⁶ Noqw pay puma kurs hin sinmuy amutpip put lavayiyat ep hintsatsnani. Nihqe puma put lavayiyat ep kātayūñqe, pay qa hinñqawqa.

The Question about Rising from Death
(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

²⁷ Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqawaqam put aw ōki; nihqe put tūviñtotaqe, ²⁸ Aw pañqawa: Tutuqaynaqa, Moses itamumi tutaptaqe yan pēna: Kurs tāqa nōmay'taqa qa tūmuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put eñem tōymantani. ²⁹ Noqw ura as hakim tsāñe'niñqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tūmuy'vat pay mōki. ³⁰ Noqw añkniñqa put nōmayatniñwuqat amum qatuptut, tuwat qa tūmuy'kañw mōki. ³¹ Noqw pu amuñkniñqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsāñe'niñqam put nōmatotaqw, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ³² Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ³³ Noqw ya ōviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsāñe'niñqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Sinom yep qatsit ep nōmalalwa, piw puwsuñwālwa. ³⁵ Noqw pay ima hakim mokiwuy añqw ahoy yesve', qatsit nātoniqat ep ōkiniqey pay ep pāvanyaqamuy qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwālwani. ³⁶ Piw soon puma pāpu so'ni. Pi puma God hoñvi'aymuyatuy pas amunyūñwni. Puma ahoy yesve', God tūmatni. ³⁷ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaniqw-ya Moses himutskit lavayhtiqe hin pēnaqe hihta lavayhti? Ura God Abraham Tutuyqawhqaatniñqat pañqawu, pu Isaac Tutuyqawhqaata, pu Jacob Tutuyqawhqaata, ³⁸ Ispi pam qa so'pumuy Tutuyqawhqaamu, pi yesqamuyu; pi putniqw sohsoyam yēse. ³⁹ Pahsat pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, pas um sūañqawu. ⁴⁰ Pahpiy pāpu puma put hihta tūviñtotaniqey aw qa unahintsatska.

The Question about the Messiah
(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hintaqw ōviy uma Christ David tātanihqat pañqawa? ⁴² Noqw pi David Tātawit pey'taqat ep nāp pañqawu: Tutuyqawhqa, Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qatuqw ⁴³ Nu uhtuwqamuy añwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ⁴⁴ Noqw ōviy hapi David put Moñwīlawu; noqw hin pam put tiata?

Jesus Warns alainst the Teachers of the Law
(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

⁴⁵ Pahsat pu sinom sohsoyam tūqayyuñqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁶ Uma tutavot tūtutuqaynayaqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwni. Puma wupausit usnumyanigey nānawakna, pu kitpik amumi hahlaykwa yuaatiwniqata; pu tsotsvalkiva mohkage tsotsókpit tuñlay'yuñwa, pu nōviwhqat añ nukñwat qeqnita. ⁴⁷ Ima hapi koñnalavutuy kiyamuy tusoqkwahanni'yuñwa. Puma nawip'ew hinkahkañw, nānawakne' sutsépyuaativayañwu. Puma hapi pas pavan qaōwihintsaniwyani.

21

The Widow's Offering

(Mr 12.41-44)

¹ Pu pam kwuhpukqe kahksinmuy kuwahtipuy sivatatañpit aqw tañalalwaqamuy amumi yori. ² Noqw pu piw pam hakiy ōkiwhqat koñnalavut pañsoq lōqmuy palavotōnat pahpañqw tuwa. ³ Nihqe pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: I' ōkiwhqa koñnalavu imuy sohsokmuy amuhpenihqe hōyokiwtakat pañsoq pana. ⁴ Ima pi pay sohsoyam qarūrumnayakahkañw, hihta akwsiñqat añqw God eñem kuwahtiput pañsoq tañatota. Noqw i' pi okiwi hihta rūrumnakañw, pas hihta akw qātuhqey sohsoq pañsoq pana.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵ Noqw haqawat God kiyat yuaatotaqe pañqawu: Is uti! pam lomao'wat akw lomasniwa, pu hihhihta kuwahtiput akw'a. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: ⁶ Ya uma iit yañ o'wat aw tñyuñwa? Pay nāt hisat aw pituqw, pep pu' qa haqam owa nāp qeniy ep akwsiñwni. Pam sohsoy sahpumhtini.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Mr 13.3-13)

⁷ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, noqw ya iit hisat yaniwhitini? Pu hisat paniwhitiniqw himu put tuawi'tani? ⁸ Noqw pam pañqawu: Uma tunatyaltoqe' qa ūnatoyiniwyani. Taq kaysiwhqam inatñwaniy añ ōke' pañqawu: Nu' Christ, kitotani; pu piw Aw hayiñwti, kitotani. Noqw ōviy hapi uma qa amuñkyani. ⁹ Sinom nāqōytivayani, piw qanamitūqayvahi'yuñwni. Noqw pay uma put nanapte' qa tsawiniwyuñwni. Pi iit yantaqa pas soon qa mohti yaniwhitini. Nikañw hapi pay nāt qa pep so'ñwamiq pituni. ¹⁰ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Haqam hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumum nehpewi hoñvani. Pu moñwtunatya sup moñwtunatyat ehpehtimantani. ¹¹ Pu hāhaqe' tutskwa a'nō tayayaykuni; pu tsōñōstini; pu hihimu wukotuyani; pu sinom hihhihta nuhtsel'e'wakw aw yōrikyani; noqw tokpelat añ hihimu hihta tuawi'takat mātaktotini. ¹² Nikañw hapi nāt iit qa yayhniwhq, sinom umumi may'yuñwe', umuy okiwsahsantivayani, tsotsvalkiva momñwituy amumi umuy mātaplalwani; pu siviñimi umuy tañalalwani. Noqw uma kitsókimi moñw'iwyuñqamuy amumi-nikañw pu tutskwat aw moñw'iwyuñqamuy amumi tsamvaniwyani, uma isinomnihqe ōviy'o. ¹³ Noqw uma umuhtuptsiwniy tunvotnayaniqat aw umuñem qenitiwmantani. ¹⁴ Paniqw ōviy uma pep hin lavayhtotiniqey añwu pay wūwantotaniqey qe'yanigey umuh'unahwpeq yuki'yuñwni. ¹⁵ Pay ason nu hapi umuy lavaymaqamantani, pu sūanwuwnitoynamantani. Noqw sohsoyam umuhpew'iwyuñqam soon put ep umuy yumoñwaltotani, piw añwuy'yuñwni. ¹⁶ Pu umunam, umuñum, umuhpavam, umuhtupkom, pu umuñaqwvim, pu umuhkwatsim umuy nuhtumi mātaplalwaq, puma umuy haqawatuy qōqyani. ¹⁷ Pu sinom sohsoyam umumi qa suh-taq'ewyani, uma isinomnihqat ōviy'o. ¹⁸ Nikañw hapi pay pas soon umuhqōtōva umuhhōmi himuwa sūlawhtini. ¹⁹ Uma qa nañ'eknaye', qatsit himuy'vayani.

Jesus Speaks of the Destruction of Jerusalem

(Mt 24.15-21; Mr 13.14-19)

²⁰ Pu ason Jerusalem solāwamuy akw nōyakiwtaqw, uma aw yōrikye', pahsat uma put kiqōtiwhqat aw hayiñtiqw uma nanaptani. ²¹ Pep pu' ima Judeat ep yesqam tuhtukwimi qwatqani, pu Kiveyaqam pañqw ahpiyyani, pu hage' tutskwawa hinnumyaqam qa pañso ahoy yuñni. ²² Pi ep hapi God sinmuy amumi nāoyini. Noqw tutuvenit añ hin pey'takat sohsoq añ aw antsaniwni. ²³ Nikañw hisat aw pituqw añ nō'yiwyuñqamuy, pu añ yōyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is ōhini! Taq sinom pavan pas kānanaptani. Pi God itsivuat pumuy amumi hūrs tōñaniwtani. ²⁴ Noqw puma sipwuvahpit qalayay akw sūlawhtini. Noqw tuwqaam pumuy tūwiktoqe', hāhaqe' tutskwat aw pumuy tsamyani. Noqw qa-Jew-sinom Jerusalem atsava wukukuykuyani, pumuy papsiy añ kūkuyvaniqat aqw pahsavoo.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Mr 13.24-27)

²⁵ Pu tāwat, mūyawuy, pu sōtuy aň himu hihta tuawi'yuiwni. Noqw hīhihta sinom sōonhtote', kurs hin wūwantotani, pātuwaqatsi a'nō hoňvantakaňw sōykitaqw ōviy'o. ²⁶ Noqw sinom hihta tūwaqatsit aw pītuniqat aw-sa tāyuiñwe', tsawiniwkaħkaňw, unañwso'ni, pi ōvaqe ōqala tayayaykuniq w ōviy'o. ²⁷ Pep pu nu' Sinot Tiat ōqalat pasiwkaňw, qaan'ewkw tälawnıway'kaňw ōmawuy akw hawtoqw, sinom inumi tātayyani. ²⁸ Noqw ason ii yantaqa hiniwmaq, uma kwuhpukye', ōmiq tāyuiwni; ispi uma soon pas hisat ayo nōňakiwtanicee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Mr 13.28-31)

²⁹ Pu pam pumuy amumi himu hihta antaqat lavayit akw yuaaykuqe paňqawu: Uma nōnvospaltsokit aw wūwayani, pu hīhihta himutsotskita. ³⁰ Puma sipōlōy'vayaqw, uma aw tātayye', pay tal'aňwhayinıwıtaqat nanaptaňwu. ³¹ Noqw pay pan hapi ōviy uma ason iit yantaqat hiniwmaq aw tātayye', pay God moňwtunatyaat aw pitsıwtaqat nanaptani. ³² Pas antsa nu umumi paňqawni: Yep sinom pas soon tūtuwayaqw, pay sohsıy it yaniwhıtni. ³³ Pay as tokpela, pu tūwaqatsit tūwayani. Noqw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

The Need to Watch

³⁴ Nikaňw uma nānami tunatyaltotini. Taq ka uma hihta nasani'yuiñwe', pu honaƙkuyit akw hōnaq'ıwyuiñwe', yep qatsit ep hihta tunatyat-sa aw tunatyawıyuiñwe' qa unaňwtalawwayani. Nen uma qa navoti'kahkaňw, put talōñnit aw suy'kini. ³⁵ Pi sopkawatqam sinom tūwaqalvoqhaqami yesqam put aw ōke', soňawnen wıvosıt aqw kwısyani. ³⁶ Paniqw ōviy uma tunatyawkaħkaňw, yūmosa nāwakinwisni. Nen uma iit yaniwhıtnıqat aňqw ayo nōňakniqey aw ōqawi'kahkaňw, nuy Sinot Tıyat inutpip hoňni. ³⁷ Noqw Jesus nāqavo God kıyat ep sinmuy tutuqayna; nit mihikq paňqw yāmake' tsomot, Olivet yan mātısiwhqat aqwnen, epeq talōñnaňwu. ³⁸ Noqw qavonıaqw sinom sohsıyam suits God kıyat ep put aw ōki, aw tūqayıyuiñwe' ōviy'o.

22

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw qa peken'oyvut pōlavikit nōviwnıqat, Amutsva Yūmosanihq a yan tūňwantiwhqat aw pituto. ² Noqw God awwat mohpeq momñwit tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus nınayaniqey hēvi'yuiñwa, Nikaňw puma sinmuy mamqasya.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Mr 14.10-11)

³ Noqw pahasat pu Satan, Judas Iscariot yan piw tūňwantiwhqat, imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqat pan unaňwtoynaqw, ⁴ Pam aħpiynihqe, God awwat mohpeq momñwituy-nikaňw pu solāwamomñwituy amumum pasiwna, hin as pam pumuy amumi Jesus mātapniqey ōviy'o. ⁵ Noqw puma hahlayhtotıqe, put sıvat maqayaniqey aw pasiwnaya. ⁶ Noqw pam panhtiniqey paňqawhqe, hisat sinom Jesus qa amumyaqw, momñwituy amumi put mātapniqey qenihevi'ta.

Jesus Prepares to Eat the Passover Meal

(Mt 26.17-25; Mr 14.12-21; Jn 13.21-30)

⁷ Pahasat pu ōviy qa peken'oyvut pōlavikit ep nōviwnıqat aw pitu. Ep hapi pu' Jew-sinom Amutsva Yūmosanihqat ep maňat nınayaňwu. ⁸ Noqw Jesus Peter-nit, pu John, pumuy ayataqe, amumi paňqawu: Uma aħpiynen, Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwnıqat hin hintaňwuqat itamuñem aw hintsanni. Noqw itam nōñsani. ⁹ Noqw puma put aw paňqawu: Ya itam haqam put aw hintsanni qat um nāwakna? ¹⁰ Noqw pam pumuy amumi paňqawu: Meh, uma kīmi pakiqw, pep hak tāqa kuysıvut akw kūyi'kaňw umuhsawvani. Uma put haqami kīmi pakiqw, aňk aw pākini. ¹¹ Pu ason uma ki'taqat aw paňqawni: Itamuy tutuqaynaqa ūmi paňqawu: Ya haqam yeyespi? Pep nu as inumi nānatuwnıyayaqamuy amumum Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsni. ¹² Noqw pam tupatsıvıq wukoahpavit ep pās himu yukiwtaqat umumi mahtaknani. Pep uma hihta aw hintsanni. ¹³ Noqw puma aħpiynihqe, Jesus amumi hin lavayhtıqat an yori. Nihqe puma Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat hin hintaňwuqat aw hintsana.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Mr 14.22-26; 1 Co 11.23-25)

¹⁴ Pu ōviy aw pituqw, pam tunōsvoňat aw qatuptu; noqw ima pakw lōq sihkay'taqam ayai-wıyuiñqam put amumya. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi paňqawu: Nu it Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat umumum nōsniqey pas nāwakna, nu nāt qa kānavota'a. ¹⁶ Pi nu umumi paňqawni. Pay nu soon put aňqw piw nōsni, pay ason pas hisat God moňwtunatyayat ep pam

aw antsaniwhq, pep pu' nu piw nösni, pam kita. ¹⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pañqawu: Huvam it kwusuyat nāhuyvaa. ¹⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas nu soon pāpu ovauiyit aniwniyat añqw hikwni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat aw pítuniat aw pahsavoo. ¹⁹ Pu pam pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy put maqa pañqawkañwo. I' hapi itoko umuñem taviwa. Yan uma hintsak-wise', akw nuy u'ni'yuñwni. ²⁰ Pu pay piw an pumuy nōñosaqw, pam kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñwa. Pam umuñem puhuvasiwnit pasiwnanige òviy munvaniwni. ²¹ Nikañw meh, hak momñwituy amumi nuy mātāpniaq inumum tunōsvoñat aw may'ta. ²² Noqw pay pi pas antsa Sinot Tiyyat eñem hin yukiwhqat pan nu yañqw ahipiyni. Noqw i' hak momñwituy amumi nuy mātāpniaq eñem pas is óhini. ²³ Pahsat pu haqawa puma yanhaqam hinhtiniqat puma nātuvitvaya.

The Argument about Greatness

²⁴ Noqw puma pi piw nāñwuy'yuñwa, haqawa pa pas suspavanniqey mātāqtiniqat ep'e. ²⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Qa-Jew-sinmuy moñwímat pi pumuy amumi pas tutuyqawya; noqw pu ima pumuy amumi moñw'iwuyñqam pumuy amumi unañwtavi'yuñqey pan tūñwantiwya. ²⁶ Noqw uma hapi qa panyuñwni. Pay umuñaqw pas suspavannihqa sustsākwnihqat pantani; pu i' moñw'iwtaqa suñwámuy amuñem tumalay'tani. ²⁷ Ya himuwa pas pávanniqō', sen tunōsvoñat aw qátuhqa, sen nopni'taqa? Soon qa tunōsvoñat aw qátuhqaniñwu. Noqw pi nu nuhtuñem hihta hintsakqey pankañw umumum yanta. ²⁸ Inumi tuwantiwhq, uma hapi inumum añ kükuyva. ²⁹ Noqw òviy nu hapi umuy moñw'oyini, Ina nuy moñwtapqat pan'i. ³⁰ Noqw uma inumum tunōsvoñat aw yesve', inumum nōnovat, hihikwyani. Pu uma moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lōq sihkay'tasikip sinoiwtāqamuy amumi moñw'iwuyñwni.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

³¹ Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Simon, Simon, meh, Satan as umuy tunlayhti, umuy sōhōvosit an tsātsayanige òviy'o. ³² Noqw pay nu uñem nāwakna, uhtuptsiwni qa sóonhtiniqat òviy'o. Noqw ason um ahoy inumi namtōke', uhtupkomuy òqalani. ³³ Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay nu umum sivikimi pákiniqey pas suhta'ewa, hikis nu umum mokniqeyu. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi sūaḥqawni, Peter: Pay ason pas um pāyis nuy qa tuwi'taqey pañqawhqa, pu' taqakowāko tōqtini.

Purse, Bag, and Sword

³⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ura nu umuy sivat-nit, pu tukput-nit, pu totsit qa kiwiskahkañwyaníqat añqe' ayata. Noqw uma hihta haqtota? Noqw puma pañqawu: Qa hihta. ³⁶ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Taay, nikañw pu' hapi sivamoktukpuy'taqa put yawmani, pu pay tukpuy'taqa piw put yawmani. Pu sipwuvahpit nastanihqa pay pi pōsālay huye', sipwuvahpit túini. ³⁷ Pi nu umumi pañqawni: Ura yan pey'ta: Pam qanhinwisqamuy amumum pohtoylaniwta, yan'i. Noqw soon pam tutuveni qa iqatsiy añ aw antsaniwni. Pas antsa. Noqw tutuvenit añ hin nuy lavayhtiqā soon pas hisat yukiltini. ³⁸ Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, itam lōqmuy sipwuvahpi'yuñwa. Noqw pam pañqawu: Pay pahsa'ni.

Jesus Prays

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Pu pam pañqaw yamakt, pay hin hinhtinwuqey anhtiqe, tsomot Olivet aqw'a. Noqw put aw nānatuwnayaqam piw put ámumya. ⁴⁰ Pu pam epeq pítuhqē, pumuy amumi pañqawu: Uma nānakawne', qa unaheviwyani. ⁴¹ Pu pam hihsavohaqami hak owat tūvañwuniqat, pam pahsavohaqami pumuy amuñaqw ahipiynihqē, pep tamōtswunuptut, nāwaknaqē pañqawu: ⁴² Inaa, pay pi um kurs nāwakne', um it kānavotpit inuñaqw ayo távini. Nikañw pay qa itunatyay annit, uhtunatyay an um hinhtini. ⁴³ Noqw òveqatsit añqw hoñviaya put aw mātāqtique, put òqalmaqa. ⁴⁴ Noqw pas pam kānavoti'taqe, pahsat pu pas pavan nāwaknaq, pālaat uñwat an tutskwami wukotsōlōlōta. ⁴⁵ Pu pam nāwaknaqē, wunuptut, put aw nānatuwnayaqamuy amumi pítu. Noqw puma qahahlayhpit akw māmañwuy'qē kurs tokva. ⁴⁶ Noqw pam amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tōka? Uma yesvat nāwakintotani, taq uma unaheviwyani.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.3-11)

⁴⁷ Noqw pam nāt yuaataqaw, pay kaysiwhqam sinom amumi òki. Noqw i' hak Judas yan mātsiwhqā sinmuy amutpipō pítuhqē, Jesus awniñqē, tsohtsona. Ura as pam imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawta. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Judas,

ya um nuy tsohtsonaqe, pan nuy Sinot Tiya nuhtumi mātapni? ⁴⁹ Noqw ima Jesus amumyaqam hiniwhitiqat nanaptaqe, put aw pañqaw: Tutuyqawhqa, ya itam sipwuvahpit akw rohomhtotini? ⁵⁰ Noqw pumuy amunaqwa haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwikipat wuwahtaqe, putwaqwat naqvuyat tuku. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiye pañqaw: Hapi, pay pahsa'ni. Pu pam put naqvuyat aw tōnokqe qalapsina. ⁵² Pahsat pu Jesus God mohpeq momñwituy amumi pañqaw, pu God kiyat ep solāwamomñwituy amumi-nikañw, pu wukw'a'yatuy put aw ōkihqamuy amumii: Ya uma añaqwa hakiy uyiñwut awyaqe, ōviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'wisa? kita. ⁵³ Himu pi nu naqavo God kiyat ep umumum hinnumqwa, uma nuy qa űuaya? Noqw pay pu' hapi uma qatalpuve hintsatskiwhqat hinhtotiniqwa umuñem geniti.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Pahsat pu puma put űuayaqe, pahpiy wikyaqe, God awwat susmohpeq moñwit kiyat ep wikvaya. Noqw Peter yāvaq put añk hinma. ⁵⁵ Noqw puma ihkaqe aw nōyakiwtaqat nāsave qōhyaqe aw yesvaqwa, Peter amumum qatuptu. ⁵⁶ Noqw hak māna tūwiki put qōhit aqlap qatuqwa tūwahqe, put aw taynumt pañqaw: I' tāqa piw put amuma. ⁵⁷ Noqw pam put qa nakwhaqe pañqaw: Wuhti, nu put qa tuwi'ta. ⁵⁸ Pu ahpiy hihsavoniqwa, piw suhka put tūwahqe pañqaw: Pay um piw pumuy amumi tōnawta. Noqw Peter pañqaw: Tāqa, qa hin pi. ⁵⁹ Noqw ahpiy ka tāwat añqe' sūs qōniltiqwa, piw suhka pas qa nānahtsopkañw pañqaw: Pay pi pas suyan i' piw put amuma. Oviy pi pam Galileet añqwa sino. ⁶⁰ Noqw Peter pañqaw: Tāqa, nu uñ hiñqawhqa qa māmatsi. Noqw pahsat pay nāt pam yuaataqwa, taqakowāko tōqti. ⁶¹ Noqw Tutuyqawhqa namtōkt, Peter aw tātayi. Noqw Peter Tutuyqawhqa lavayiyat u'na, ura pam put aw pañqaw: Nāt taqakowāko qa tōqtiqwa, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ⁶² Noqw Peter pañqwa yāmakqe nāvakhuruhta.

Jesus Mocked and Beaten

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³ Noqw tahtaqt Jesus űuy'yuñqam put aw tututsiwyā, pu wuwalalwa. ⁶⁴ Pu puma hihta akw put pos'uhdayaqe taywayat wuwalalwakahkañw, tūviñlalwaqe pañqaw: Kurs pañqawuu. Ya hak uñ wuwahta? ⁶⁵ Pu puma hihin pu ehpewi qalomāyuaatota.

Jesus before the Council

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶ Pu ōviy panis tālawwaqwa, sinmuy amunaqwa wukw'a'yat-niqwa, pu God awwat mohpeq momñwit-niqwa, pu tutavot tutuqaynayaqam sumitsovaltinqwa, Jesus pumuy amumi wikiwa. ⁶⁷ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaw: Kurs itamuy āawnaa. Ya um pas antsa God añqwa moñw'asi'taqe? Noqw pam pumuy amumi pañqaw: Nu umuy āawnaqwa, soon uma tūtuptionsi. ⁶⁸ Pu kurs nu as piw tuwat umuy hihta tūviñtaqwa, soon uma nuy āawnayani, piw soon uma nuy mātapyani. ⁶⁹ Noqw yahpiy haqahpiy nu' Sinot Tiat God Sus'ōqaltutuyqawhqa putvage qātuni. ⁷⁰ Pahsat pu puma sohsoyam pañqaw: Um pa God Tiata! Noqw pam pumuy amumi pañqaw: Uma sūañqaw. ⁷¹ Pahsat pu puma pañqaw: Ya hinoqwa pas nāto piw hak hin hihta tsokanani? Pi itam hapi pas nāp moayat ahpiy put nanapta.

23

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Pahsat pu pep tsoavataqam sohsoyam hoñvaqe, pep tutskwat ep moñwi Pilate yan mātsiwhqat aw Jesus wikya. ² Pu puma put hihita nēveltotoynayaqe pañqaw: Itam it aw nanaptaqwa, itamuy Jew-sinmuy nukushintsatsana; pu itam hihta añ sivi Caesar aw qa ōoyyanikaq itamumi pañqawlawu, yaw pam pas nāp moñw'asi'taqey pañqawlawhqe ōviy'o. ³ Noqw Pilate put tūviñtaqe aw pañqaw: Ya um Jew-sinmuy moñwiam? Noqw pam hu'waqe, aw pañqaw: Um sūañqaw. ⁴ Pahsat pu Pilate God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amumi pañqaw: Pay kurs i' qa haqam hihta ep qaanhiti. ⁵ Noqw pahsat pu pas puma qa tūtuqayyaqe pañqaw: Noqw pi pam sinmuy hin u'nañw, nihqe ahsupoq Jew-sinmuy amuhpa' tūtutuqaynatinuma, Galileet añqwa hoyōyoyukañw pew pahsavoo.

Jesus before Herod

⁶ Noqw Pilate put navotqe, tūviñta sen pam Galileet añqwnihqata. ⁷ Noqw kurs pam Herod moñwvihakayat añqwnihqat navotqe, āpiy pay Herod aw put hōna, pam piw ephaqam Jerusalem ep qatuqwa ōviy'o. ⁸ Noqw Herod Jesus aw yōrikqe, pas hinhaqam hahlayhti, pam as hisat put aw yōrikniqey nāwaknaqe ōviy'o. Pam pi put hihita hintsakq navotqe, sakiqwa as pam hihta kātumaltaqwa aw yōrikniqey wūwanta. ⁹ Pahsat pu pam put hihita tūviñlawu.

Noq̄w pay Jesus pas qa lavayhti. ¹⁰ Noq̄w God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqay-nayaqamuy amumum añ hoñkahkañw, a'nō put hihta nēveltoynaya. ¹¹ Noq̄w Herod-niqw pu solawamat put qahihatatogae, aw tututsiwyā; nihqe hihta lolmat yuwsinayat, ahoy Pilate aw lālayya. ¹² Noq̄w ep talōñnit ep Pilate Herod amum nākwatsta, puma as hihta ep nehpew'iwtaqe òviy'o. ¹³ Noq̄w Pilate God awwat mohpeq momñwituy, pu sinmuy amumi moñw'iwyuñqamuy-nikañw, pu sinmuy sohsokmuy tsovalaqe, ¹⁴ Amumi pañqawu: Uma as it tāqat inumi wikkaya; nihqe yaw pam sinmuy nukushintsasantaqat inumi pañqawwa. Noq̄w meh, nu umutpik put puprikq, kurs uma put hīhihta nēveltoynayaq̄w pas qa panta. ¹⁵ Pas qae, pu Herod piw pan tuwa. Pi nu umuy put aw hōna. Noq̄w meh, pay kurs pam qa haqam hihta mokiwyu hihkay'taqat hinhti. ¹⁶ Pay nu òviy put a'nō wuvahtat, mātapani. ¹⁷ Put nōviwhqat ep pam pas pay soon hihtawat pumuy amumi qa mātaphwunihqe òviy pan lavayhti. ¹⁸ Noq̄w puma sūsaq sākmaqe pañqawwa: It ayo tūvat, itamumi Barabbas mātavii, kitota. ¹⁹ (I' Barabbas as kive sinmuy qaunāñwtalawnaqe, hakiy nīna. Nihqe òviy sivikimi tūviwa.) ²⁰ Pahsat pu òviy Pilate as Jesus mātapaniqey nāwaknaqe, piw sinmuy amumi yuaayku. ²¹ Noq̄w puma sākmaqe pañqawwa: Nahoylehtsit aw mūaa, nahoylehtsit aw nūaa. ²² Noq̄w pam pumuy amumi pu' pāyis pañqawu: Ya hīnoq'ō? Ya pam hihta qalomāhinhtiqw òviy'o? Pay pi nu qa hihta mokiwyu hihkay'taqat put aw tuwa. Pay nu òviy wuvahtat mātapani. ²³ Noq̄w pay puma pas tōnay añqe' sa'taqe, pay pam pas nahoylehtsit aw muiwniqat nānawakna. Noq̄w sinom God awwat mohpeq momñwituy amumum sākmaqe, nawis'ew tūtuyqawvaya. ²⁴ Noq̄w pahsat pu òviy pumuy hin nānawaknaq̄w pantaniqat Pilate pan yuku. ²⁵ Pahsat pu pam it hakiy sinmuy qaunāñwtalawnaqe hakiy nīnaqe sivikimi tūviwtat mātavi, sinmuy hin nānawaknaqat pan'i. Nit pam Jesus pumuy tunatyayamuy anhtiniqe amumi put noa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶ Noq̄w puma Jesus pahpiy wikkahkañw, hakiy Simon Cyrene añq̄w sino tut-skwañahaq̄wq̄w pitutoqat nūayaqe, put nahoylehtsit ikwiltoynaya, Noq̄w pam Jesus añk put ikwiwta. ²⁷ Noq̄w sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus añkya, pu hakim momoyam put añk òkiwa kitiwiskahkañw, tsaykiwisa. ²⁸ Noq̄w Jesus pumuy amumi namtōkt pañqawu: Uma Jerusalem añq̄w momoyamu, uma qa inuñem tsaykitani; uma nenñem, pu umuhtimuy amuñem tsaykitanikahkañwo. ²⁹ Taq meh, nāto aw pituq̄w, pu' sinom pañqawwani: Naspi haqawat añ qa tīlalwaqamu; pu ñaspi haqawat qa hisat nō'yiltotigamu, pu pihuy akw qa hakiy yōyoñnayaqamu. ³⁰ Pep pu sinom tuhtukwimi pañqawtiwiyani: Itamumi sahpukuu; pu tsotsmot aw pañqawwani: Itamuy āmaa, kitotani. ³¹ Kurs puma soñawnen himutskit nāto qehput yan hintsatsnat, puyaw tis lakput hintsatsnani? ³² Noq̄w hakim lōyōm hihta ep qaanhitiqam nīniwniqe put amum wikiwa. ³³ Pu òviy puma haqami, Calvary yan mātisiwhqat, aw òkihqe, pep put nahoylehtsit aw muaya, pu hihta ep qaanhitiqamuy piwu, suhka put putvagewatniq̄w pu suhka put suyvagewata. ³⁴ Pahsat pu Jesus pañqawu: Inaa, pay um okiw it yantaqat pumuy amuhpiy ayo yūkuni, puma hintsatskaqey qa mātsi'yuñq̄w òviy'o. Noq̄w puma put yuwsiyat nāhoy o'yaqe, put òviy nanavō'ya. ³⁵ Noq̄w sinom hoñkahkañw aw tūyuñwa. Noq̄w momñwit nuhtum put aq̄w tutsiwhiñq̄wq̄w pañqawwa: Pam pētuy ayo oya, pu' pi nāp ayo nātapnikañwo. Kurs pas pay pam God añq̄w moñw'asi'taq̄a namorstiwhqanen ayo nātapni. ³⁶ Noq̄w solāwam piw nuhtum put aw tututsiwyakahkañw put awyaqe vinegar put mamgaya, ³⁷ Pañqawkahkañwo: Kurs pay um pas Jew-sinmuy moñwīamnen um ayo nātapni. ³⁸ Noq̄w put atsa himu pey'ta, Greek-sinmuy-nikañw, pu Latin-sinmuy-nikañw, pu Hebrew-sinmuy penhtuwiyamuy akw'a. Noq̄w yan hapi pey'ta: I' HAPI JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁹ Noq̄w qaanhitiqam put amum hāyiwtaqamuy amuñaq̄w suhka put aw tutsiwhiñq̄wlawhqe pañqawu: Kurs pay pas um Christ-nen, um ayo nātapni, pu itamuy. ⁴⁰ Noq̄w pay suhkawa put u'nanaqe aw pañqawu: Puyaw pay um God pas qa mamqasi? Susmataq pi um pay put an mokniqat uñem yukuya. ⁴¹ Itam pi pay a'tsipnaqe pay itahhinsakpiy ahsatiyat òmahta. Noq̄w i' tāqa pas qa haqam hihta ep qaanhiti. ⁴² Pu pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ason um moñw'iwkañw ahoy pite', okiw nuy u'nani. ⁴³ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' it tālat ep um inumum lomaqatsit ep nātuwiwni.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

⁴⁴ Noq̄w tāwanasavehaqam tūwaqatsit añ ahsupoq qatālawa, tāwat atvelpetiqat aw pah-savoo. ⁴⁵ Noq̄w tāwa qatālawa, noq̄w God kiyat ep mōtsáp'uhtsi nāsavaqe tsiki. ⁴⁶ Noq̄w Jesus a'nō hiñqawhqe pañqawu: Inaa, nu ihikwisy uhmapqōlmiq mātavi. Yan pam hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁴⁷ Noq̄w solāwamoñwi hin hiniwhitiqat aw yōrikqe, God pas hihtataqe pañqawu: Pay

kurs pas as antsa i' tāqa súanta. ⁴⁸ Noqw sohsoyam sinom pep hiniwhitiqat aw yórikyaqe, tawitsqay wuvahtiwhiskahkañw, pañqaw ahoy ninma. ⁴⁹ Noqw sohsoyam put tuwimat-niqw pu momoyam Galileet añqw put ámuymaqam yāvaqw hoñkahkañw, iit aw tāyuñwa.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Noqw piw hak tāqa, Joseph yan mātsiwhqa, Aramathaea-kitsókit ep ki'taqa, sinmuy amumi moñw'iwta. Pam hak tāqa lolma, piw súantaqe, nuhtum God moñwtunatyayat kwañwtoynakañw nuhtayta. Pam hak momñwituy pasiwniyamuy, pu hintsakpiyamuy ep qa amumum pan yuki'ta. ⁵² I' hak Pilate awnihqe Jesus tokoyat put aw tuhtui. ⁵³ Nihqe pam put hawnage, tusaqtontsatsakwmótsaput akw put mokahta; nit put haqam owatpelpel tuamqólot ep put tavi. Pay qa hak hisat pep tuamhqólot ep nāto taviwa. ⁵⁴ Noqw ep nasuñwintalónnit aw totokay'yuñwa. ⁵⁵ Noqw piw ima momoyam Jesus amum Galileet añqw ókihqam put añkyaqe, tuamhqólot aw yórikya, pu put tokoyat hin taviwhqata. ⁵⁶ Pu puma ninmaqe, hihta hovaqtuqat, pu ñañhut na'sastota; nit nasuñwintalónnit ep nāsuñwni'yuñwa, Moses nuhtumi hin tutaptaqat pan'i.

24

The Resurrection

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

¹ Noqw Sundayt aw pituqew ima momoyam suits talavay tūamit aqwyā hihitta kwañwāhovaqtuqat na'sastotaqey kiwiskahkañwo. Noqw haqawat pumuy amumumya. ² Noqw kurs tūamit añqw owa ayo mūmanihq, puma pantaqat tutwa. ³ Noqw puma aqw yuñqe, Tutuyqawhqat Jesus tokoyat qa tutwa. ⁴ Noqw puma kurs hinhtotiniq w nāto panyuñqw, hakim lōyōm tāqat tālawñway'taqat yuws'i'kañw pumuy amuqlap wunuwta. ⁵ Noqw puma tsātsawnaqe, tutskwami yōkoltotiqw, tāqat pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqwa so'pumuy amuha' hakiy taytaqat hepnumya? ⁶ Pam qa yep'e, pam qā tātayhqe, ahoy qatuptu. Pay ura pam nāt Galileet epnihqe umumi pan lavayhtiqe, ⁷ Pañqawu: Nu' Sinot Tiat hapi pas pay soon qa qaanhinwisqamuy óqalayamuy aw noiwni, nen nahoylehtsit aw muiltini. Nit pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ⁸ Noqw puma put lavayiyat u'naya, ⁹ Nihqe tūamit añqw áhoyaqe, pakwt sūkw sihkay'taqamuy Jesus aw nānatuwnayaqamuy sohsok iit áawnaya, pu ahpiy put kwātsmuyatuy sohsokmuy. ¹⁰ Noqw i' Mary Magdala-kitsókit añqwnihqa, pu Joana-niqw, pu James yuat Mary-niqw pu haqawat momoyam pumuy amumuyaqam ayaiwyuñqamuy iit áawnaya. ¹¹ Noqw pūmuyniq w pumuy lavayiam hinmuy. Noqw pumuy lavayiyamuy qa tūtuqtsiwa. ¹² Pahsat pu Peter wunuptut, tuamit aw wari; nihqe aqw motoltiqe, tusaqtontsatsakwmótsaput pay nāp sup óyihqat tuwa. Nihqe pam pañqw ahpiynihqe, pep hin hiniwhitiqat aw wūwanma.

The Walk to Emmaus

(Mr 16.12-13)

¹³ Noqw ep talónnit ep pumuy amuñaqw hakim lōyōm Emmaus-kitsókit aqw'a. Pam Jerusalem añqw navay tutskwatuwanit pahsavohaqamo. ¹⁴ Noqw puma sohsok iit hiniwhitiqat nāmi yuaatima. ¹⁵ Noqw óviy nāto puma nāmi yuaatimaqe añ wūwanmaq, Jesus pas nāp pumuy amumi pítuhqe, pahpiy pumuy amumuma. ¹⁶ Noqw pay puma put qa māmatsniqat óviy puma pos'uhtsiltiqat panta. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pas nāmi yuaatimaqe, pas qahahlaykañw kwilalata? ¹⁸ Noqw suhka, Cleopas yan mātsiwhqa, put hu'wage aw pañqawu: Pas um ka nāla Jerusalem ep kiyavaqvinihqe pep pu' hiniwhitiqat qa navoti'ta. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya himu hiniwhiti? Noqw puma put aw pañqawu: Itam hakiy Jesus Nazareth añqwnihqat yuaatima. Pas as pam God lavay'ayaata; God atpip-nikañw pu sohsokmuy sinmuy amutpik hihta qaówhihintsaki, piw a'nō lay'taqat lavayi'ta. ²⁰ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu itah-momñwit put mokiwyu hihkay'taqat pañqawaqe, tutskwat ep moñwit aw put noayaqw, nahoylehtsit aw put muaya. ²¹ Noqw itam put aw yanyuñqw, sakiqw pay ka as pam hak ura Israel-sinmuy Rome-sinmuy amuñaqw mātappniqat itam pan wūwantota. Noqw piw pi it yaniwhitiqat atsva pu' pāyis tāla. ²² Pu piw pi óviy hakim itamuñaqw momoyam pas itamuy hin unañwtoynaya. Puma suits talavay pam haqam taviwhqat ep ókihqe, ²³ Yaw put tokoyat qa tutwagey itamuy áawnaya. Pu yaw puma óñaqw hoñvia'yatuy tūawtotaqw, yaw pam qátuhqat puma pumuy amumi pañqawu. ²⁴ Noqw haqawat itamuñaqw tūamit aw haqamiyaqe momoyam hin lavaytaqat pan yórikya, Nikañw Jesus pay puma qa aw yórikya. ²⁵ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Is uma ñasta wuwni'taqamu. Uma sōwu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy sohsok tuptsiwni'tanigey qa pan unañwti! ²⁶ Puyaw pay nawus Christ soon qa mohti iit hihta añ kānavot, pep pu' pas himuniwhitini?

²⁷ Pu pam Moses lavayiyat añqw hoyóoykuqe, God lavay'amuyatuy lavayiyamuy pumuy navotna. Pu tutuvenit añ pam hin lavayhtiwqhgey sohsok pam pumuy amumi namtōminta. ²⁸ Noqw puma haqami kitsókit awyaqey aw hayiñwnayaqw, pay pam yūmosaniqey anhti. ²⁹ Noqw puma put aw ôqaltiqe, aw pañqawu: Pay um itamum huruhtinikañwo. Taq pi pay tapkiwmaqw nuñwu pay pas hísatniqti. Noqw pam amumum huruhtinige aw paki. ³⁰ Noqw ôviy pam pumuy amumum tunósvoñat aw qatuptut, pôlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yôhat, pumuy maqa. ³¹ Noqw pumuy pôsiam tâlawnaqw, puma put māmatsi. Noqw pay pam pumuy amuhpiy haqami kurs hiniwhiti. ³² Noqw puma nāmi pañqawu: Pi ôviy itamuy añqwayaqw pam itamumi yuaatimaqe, itamumi tutuvenit namtōminmaqw, pas itam hin unañway'ma! ³³ Noqw puma pahsat pay wunuptut, ahoy Jerusalem aqwnihqe pakwt sūk wsihkay'taqamuy tsovawtaqw, pumuy amumi pitu, pu hakimuy pumuy amumumyaqamuy amumii. ³⁴ Noqw puma pumuy amumi pañqawu: Pay kurs Tutuyqawhqa pas antsa ahoy tâtayhqe, Simon aw namtakna. ³⁵ Noqw pahsat pu ima lôyōm tuwat pumuy Emmaus aqwniqw, hin hiniwhitiqat pumuy āawna, pu hin puma Jesus māmatsqeyu, pam pôlavikit yôhaq'ō.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

³⁶ Noqw pumuy nāt yan yuaatotaqw, Jesus pas nāp pumuy amuhsonve wunuptuqe, amumi pañqawu: Nam uma kwakwhat yēsee. ³⁷ Noqw puma wuhpukyāt, tsātsawnaqe, pay tūawtotaqey wūwaya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw hin unañway'yuñwa? Uma hinoqw umuh'unañwpeq hin wūwantota? ³⁹ Huvam imay, ikukuy enañ aw yórikyaa. Pi pay nūu. Inumi hintsatsnat nanaptaa. Hakiy hikwsiāt pi qa tokoy'tañwu, piw qa ôqay'tañwu. Noqw uma nuy pantaqat aw tàyūñwa. ⁴⁰ Yan pam lavayhtit, amumi lôvaq may, pu kuhkuy mahtakna. ⁴¹ Noqw nāt puma hahlayhtotiqe qa tūtuptsiwaqe wūwantotaqw, pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta yep nōvay'yuñwa? ⁴² Noqw puma hihsakw pakiwhitupet momospalat enañ put maqaya. ⁴³ Noqw pam put kwúsuhqe, pumuy amuhpewi put tūmoyta. ⁴⁴ Pahsat pu pumuy amumi pañqawu: Ura nu nāto umumunihqe yan umumi lavayhti: Moses tutavoyat añ hin nuy lalvayhqa soon qa antani, pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy añ'a, pu Tātawit añ'a, ura nu kita. Noqw yan hapi ilavayi aw antsaniwa. ⁴⁵ Pahsat pu pam pumuy wūwniyamuy tâlawnaqe, tutuvenit pumuy māmatsna; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Yan hapi pey'ta. Noqw ôviy pay Christ nawus soon qa pan kānavot, pu mokt, pu pāyis talq mokiwuy añqw ahoy tâtayni. ⁴⁷ Noqw uma soon qa sinmuy amumi yuaatinumyani amumi pañqawkahkañwo: Uma umuhtunatyay añqw lasyaqw, umuhqaanhtipu umuhpiy ayo yukiwni, Jesus Christ nathwaniyat añ'a, kitotani, Uma Jerusalem añqw hoyóoykuyakañw sohsokmuy hihtuy sinmuy amumi yan yuaatiwisni. ⁴⁸ Pi uma hapi pas iit aw yóriki'yuñwa. ⁴⁹ Noqw meh, Ina umumi hakiy awini'taqat nu añqw tāvini. Nikañw pay uma hāk yep kitsókit ep yesni, hisat ôñaqw ôqalat makiwyanigey pahsavoo.

Jesus is Taken up to Heaven

(Mr 16.19-20; Acts 1.9-11)

⁵⁰ Pu pam pumuy Bethanyt pahsavo tsamht, māvuyaltit, amuñem nāwakna. ⁵¹ Nihqe nāto pam pumuy amuñem nāwakinkanw pumuy amuñaqw tukiwhqe, ômiqatsit aw wīkiwa. ⁵² Noqw puma put pas hihtatotat, pas hinhaqam hahlaykahkañw ahoy Jerusalem awya. ⁵³ Nihqe puma sutsep God Kiyat ep hinnumya, God tayawinkahkañw aw hahlaykahkañwo.

LOMATUAWI JOHN AHPIY'O

The Word of Life

¹ Ayáq yayhniwhqat epeq God Lavayiat pay ep'e; pu Lavayi God ámuma; pu pay Lavayi God. ² Pu pay pam hak piw yayhniwhqat epeq God amum yanta. ³ Sohsoy himu put ahpiy yukilti; pu qa himu yukiwtaqa put qa ahpiy yukilti. ⁴ Pam nāp nahpiy qatsit pasiwta; pu pay pam qatsi sinmuy amumi tālat anta. ⁵ Noqw tāla qatālat ep tālawwa; noqw qatāla put qa tōka. ⁶ Noqw hak tāqa God aḥqw ayatiwa; nihqe John yan mātsiwa. ⁷ Pam hak hihta tuawi'tanigē ōviy pitu, Tālat tuawi'tanigē, sohsoyam put ahpiy tūtuṣṣiwanigat ōviy'o. ⁸ Pay pam qa pas pas pām himu Tāla; pam put Tālat tuawi'tanigē ayatiwa. ⁹ I' Tāla pas antsanihqa sohsokmuy sinmuy amumi talni'tanigē it tūwaqatsit aw pituto. ¹⁰ Pam as pay tūwaqatsit ep sinmuy amuhpe hinnuma; pu sinom put ahpiy yukiltoti; noqw sinom put qa tuwi'yuiḥwa. ¹¹ Pam as pas nāp sinomuy amumi pituq, sinomat put qa kwusuya. ¹² Nikañw hakim hihsa'nihqam put kwusuyaqam put aw tūtuṣṣiwaqam God tīmatniqat pam pan pumuy amuhem yuku. ¹³ Puma hakim qa sinot ahpiy pu' pas tihtiwyā, piw qa tokot tuñlayiyat ahpiy'o, piw qa tāqat tunatyayāt ahpiynit pas God ahpiy'o. ¹⁴ Noqw Lavayi sínoniwhitqe, itamuhsonve qatuptu; noqw itam lolmat qatsiyat aw yórika, pas Nay sūk Tíatnihqat pan lolmat qatsiyat aw'i. Pas pam itamuy ōkwatuwa, nihqe itamumi qaatsat lalvaya. ¹⁵ John put hákiynihqat tuawi'taqe, pan tsahsa'lawu: Ura nu it tāqat hapi lavayhtigē pañqawu: Tāqa aḥqw inuñkniha inuhpenihqe pas pávani, sam pi pam inuhpenihqe mohtinihqe ōviy'o. ¹⁶ Noqw itam sohsoyam put qarūrumniyat aḥqw ōmahota, pu nānaḥumo núokwayata. ¹⁷ Pi itamuy hin hinwisniqat God Moses ahpiy itamumi tutapta; noqw Jesus Christ núokwat, lavayit pas antsanihqat enañ itamumi kwusiva. ¹⁸ Qa haq hapi hak sino God aw yori. Nay pas sūka Tiat put aw unañwaat hapi put tunvotna.

John the Baptist's Message

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Lk 3.1-18)

¹⁹ Noqw Jew-sinom hakim God awwat momñwituy, Levit ahpiyviyatuy enañ Jerusalem aḥqw ayatota. Noqw puma John aw ōkihqe yan put tūviñtota: Ya um hak'i? kitota. Noqw John yan nālavayhtigē, ²⁰ Haknihqey sūaḥqawhqe, qa tupki'tat pañqawu: Nu' qa Christ. ²¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Noqw hinta? Ya um Elias? Noqw pam pañqawu: Nu qa pam'i. Noqw ya um God lavay'ayaat pas pávannihqa? Noqw pam lavayhtigē pañqawu: Qae. ²² Pahsat puma put aw pañqawu: Noqw um hak'i? taq as itam itamuy ayatotaqamuy amumi soon qa hin tūawvayani. Ya um himuniḥqey nāmi wūwanta? ²³ Noqw pam pañqawu: Nu hapi Tsahsa'lawhqa, nihqe qayēsiwhpuve yan tsa'tinuma: Tutuyqawhqa aḥqw pituto. Soñawnen put eñem pōhut sūwiptotani. Pan ura God lavay'ayaat Esaias lavayhti. ²⁴ Noqw ima hakim ayatiwyaqam Pharisee-sinmuy amumum tōnawtaqamu. ²⁵ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Noqw kurs as um qa Christ-nikañw, pu piw qa Elias-nikañw, pu piw qa God lavay'ayaat pas pavannihqat-nikañw, ya um hinoqw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu? ²⁶ Noqw John lavayhtigē amumi pañqawu: Nu sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; nikañw suhka umuhsonve wunuwtaqw, uma put qa tuwi'yuiḥwa. ²⁷ Pam as inuñk pitukañw, inuhpenihqe pas pávani; noqw soon nu yan'ewaynikañw nas'ew put tots-sosompiyat nahni. ²⁸ Noqw John Bethabarat ep sinmuy kūyit akw tuvoylalawhqe, i' yaniwhiti, Jordan pāyut yupqōyveq'a.

The Lamb of God

²⁹ Qavōñvaqw John Jesus put awniqw tūwahqe pañqawu: Meh, i' hapi mañiat God aw taviwhqat anta, pam sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yūkuni. ³⁰ Ura nu it tāqat lavayhtigē pañqawu: I' tāqa aḥqw inuñkniha inuhpenihqe pas pávani, pam inuhpenihqe mohtinihqe ōviy'o. ³¹ Noqw nu as put qa tuwi'ta; nikañw as pam Israel-sinmuy amumi mātaqtiniqat ōviy nu pituhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ³² Noqw John hin yórikqey tuawi'taqe pañqawu: Hikwsi hōwit antaqa ōnaqḥ hawhqe, put ep qatuptuq, nu aw yóri. ³³ Noqw nu as put qa tuwi'ta; noqw i' hak nuy sinmuy kūyit akw tuvoylataniqat aw ayataqa inumi yan lavayhti: Hikwsi hawte' hakiy ep qatuptuni. Ason um pan tuwe' navoti'taqw, pam hapi sinmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylalawni. Yan hapi God inumi lavayhti. ³⁴ Noqw nu hapi aw yórikqe, ōviy pay pas pam hapi God Tíatnihqat yan tuawi'ta.

The First Disciples of Jesus

³⁵ Pu piw qavoñvaqw John lōqmuq put aw nánatuwnaqamuy amumum wunuwkañw, ³⁶ Jesus pañ waymaqaw, pam aw taytaqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta. ³⁷ Noqw put aw nánatuwnaqam put pañqawhq navotqe, Jesus aňk'i. ³⁸ Pahsat pu Jesus namtōkqe, puma put aňkniqw túwahqe, amumi pañqawu: Ya uma hihta nāwakna? Noqw puma aw pañqawu: Rabbi, (pam Tutuqaynaqa i'nihqe pam'i) ya um haqam qatu? ³⁹ Noqw pam amumi pañqawu: Uma inumumnen, aw yórikni; noqw óviy puma ep pituhqe, put haqam qátuhqat aw yórikqe, put amum huruhti, pay táwa pas atkaqtiquw óviy'o, (táwa pakwút-sikishaqam aňhqe qóniltiq'ó). ⁴⁰ Noqw ima lōyóm John hiñqawhq navotqe Jesus aňkniqamuy amuñaqw suhka Andrew yan mǎtsiwa, Simon Peter tupkoata. ⁴¹ Noqw pam mohti pávay Simon túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa; (pam moñw'asi'taqa, i'nihqe pam'i). ⁴² Nihqe pam put Jesus aw wikva; noqw Jesus put aw tátayhqe aw pañqawu: Um Simon Jonat tíata; um yahpiy haqahpiy Cephas yan túñwantiwni, pam Owa, i'nihqe pam'i.

Jesus Calls Philip and Nathanael

⁴³ Qavoñvaqw Jesus Galileet aqwniqey unañwtiqe, Philip túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. ⁴⁴ Noqw Philip pi Bethsaida aňqw sino, imuy Andrew nit pu Peter pumuy kitsókiyamuy aňq'ó. ⁴⁵ Noqw Philip Nathanael túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa, hakiy Jesus, Joseph tiyat, Nazareth aňqw táqata. Ura Moses tutavot ep put pēna, pu ima God lavay'aymat lavayiyamuy aň piw put pēnaya. ⁴⁶ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya sen himu nukñwa Nazareth aňqw yámakni? Noqw Philip aw pañqawu: Um inumumnen aw yórikni. ⁴⁷ Noqw Nathanael aňqwniqw, Jesus túwahqe put yan lavayhti: I' hapi pas antsa Israel-sino; it ep unatwi súlawu. ⁴⁸ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya um haqam nuy tuwi'va? Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nát Philip un qa wáñwayhq, um nōnvospaltsokit atpipniqw, nu un tuwa. ⁴⁹ Nathanael lavayhtiqe aw pañqawu: Rabbi, um kurs God Tíata, um Israel-sinmuy moñwiamu. ⁵⁰ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um nōnvospaltsokit atpipniqw, nu un túwahqey pañqawhq, ya um paniqw tuptsiwa? Um nát it epnihqe pas pávanyaqat aw yórikni. ⁵¹ Pu pam put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Yahpiy hapi óveqatsit aw hōtsíltiqw, uma aw táyuñwni. Noqw God hoñviaymat nuy Sinot Tiyat ep ōmi yayvantakañw aw hantani.

2

The Wedding at Cana

¹ Ahpiy páyis talq hakim Galilee-tutskwat ep kitsókit Canat ep nāñuani; noqw Jesus yuat pep nuhtuma. ² Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum nāñuiniqat aw tútsamiwa. ³ Noqw ovaalat súlawhtiqw, Jesus yuat put aw pañqawu: Puma okiw ovaalat nāstaya. ⁴ Noqw Jesus yuy aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw hiñqawlawu? Pay ituwaniy náto qa aw pitu. ⁵ Noqw put yuat tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Umumi hiñqawhq, uma anhtotini. ⁶ Noqw pep navay owakuyhpi oyi, nanap lōp sen payhp wukokuyhpit aň ohpokit pan tútukwa. Sinom kūyit akw nākwañw'ewakwtotaniqat óviy pávam pep oyi, imuy Jew-sinmuy hapi pam tuwiamu. ⁷ Noqw Jesus tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Uma kuyhpit aň kūyit opomnayani. Noqw puma put aň tsikilaya. ⁸ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Taa, uma aňqw kukye', túnopni'taqat aw kūyi'wisni; noqw puma aw kūyi'wisa. ⁹ Noqw túnopni'taqa kūyit ovaalaniwhitiqat aňqw hikwt, put háqamyaaqat qa navoti'ta. Pay tumal'a'yat put kuckyaqam-sa navoti'yuñwa. Noqw óviy túnopni'taqa móónañwuy wáñwayhqe, ¹⁰ Aw pañqawu: Pas hapi as soon hak qa nukñwat ovaalat túnopnañwu, nen ason pay sinmuy pavan óōyaqw, pahsat pu pay hin'ewakwniñwu; noqw kurs um tuwat pas nukñwat ovaalat waranhta. ¹¹ Yan Jesus Galileet ep Canat ep kátatayhpit pas susmohti tumaltaqe, a'nō himunihqey pan namtakna; noqw put aw nánatuwnayaqam put aw tútuptsiswa. ¹² Yantaqat atsve pu' pam Capernaum aqwa; pam-niqw, pu yuat-niqw, pu tupkomatu, noqw pu put aw nánatuwnayaqamu, nihqe puma pepeq pay qa wūhakis yēse.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-17; Lk 19.45-46)

¹³ Noqw Jew-sinmuy hintsakpiam amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pitsiwa, noqw Jesus Jerusalema aqwa. ¹⁴ Nihqe God kiyat ep pakit, wāwakastuy, pu kanelmuy, pu hōwihtuy huhyayaqamuy pepeq tuwa, pu sivat nāhoññwantotaqamuy pep yesqamuy. ¹⁵ Nihqe pam sosompihohyat wuvahpitat, pumuy sohsokmuq God kiyat aňqw ihpoq lálaya, pu kanelmuy, pu wāwakastuy; nit pu sivat nāhoññwantotaqamuy sívayamuy siwumnat, huhyaniyamuy takumna; ¹⁶ Nit hōwihtuy huhyayaqamuy amumi pañqawu: Uma imuy ayo'haqami tsamyani; uma Inay kiyat qa huhyankitotani. ¹⁷ Noqw put aw nánatuwnayaqam u'nayaqw, ura yan pey'ta: Nu uhkiy eñem qanātusi'taqey ep nīnaniwni. ¹⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqawu: Noqw um hihta aw yankañw iit hintsaki; um hihta akw uh'óqalay itamumi poñhtani? ¹⁹ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma it God

kíyat sahpuknayaqwu, nu pāyis tālat añ put ahoy wunuptsinani. ²⁰ Pahsat pu Jew-sinom pañqawu: Lōp sunat añqw navay sihkay'taqat yahsañwuy añ i' kitiwhq, ya um pāyis tālat añ put aw ahoy wunuptsinani? ²¹ Noqw pay pam nāp tokoy God kíyatnihqat pañqawu. ²² Noqw òviy pam mokiwhuy añqw ahoy tātayhq, ura pam yan amumi lavayhtiqat put aw nánatuwnayaqam u'naya; nihqe puma hin pey'taqat tūtuptsíwa, pu Jesus yan amumi hin lavayhtiqata.

Jesus Knows All Men

²³ Noqw Amuhtsva-yūmosanihqat ep nōviwhq, Jesus Jerusalem epniqw, sinom hihíhta kātutmalayat aw yórikyaqe, put aw tūtuptsíwa. ²⁴ Noqw pay Jesus pumuy amumi qa tuptsíwa, sohsokmuy amumi navoti'taqe òviy'o. ²⁵ Noqw soon pas piw hak Jesus put áwintani; pi himu sinot unañwpeqniqw pam navoti'tañwu.

3

Jesus and Nicodemus

¹ Pu hak Pharisee-sinmuy amuñaqw tāqa Nicodemus yan mātísiwhqa qatu, Jew-sinmuy amuñaqw moñwi. ² I' hak mihikpuva Jesus aw pítuhqe, aw pañqawu: Rabbi, itam hapi pas suyan uñ God añqw sinmuy tutuqaynaniqe pítuhqat mātí'yuñwa; ispi kurs God qa úmumniqw, um kátatayhpit hintsakqey kurs hin hintsakniq'ò. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu ùmi pañqawni: Pas qa piw tihtiwhqa soon God moñwtunatyayat aw yórikni. ⁴ Noqw Nicodemus put aw pañqawu: Noqw hak wuyníkañw hin piw tihtiwmantani? Ya sen pam yuy ponoyat aqw pake', piw tihtiwmantani? ⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu ùmi pañqawni: Hak kúyit-nikañw pu piw Qahováriwtaqat Hikwsit qa akw tihtiwhqa pas soon God moñwtunatyayat aw pákini. ⁶ Sinot ahipiy tihtiwhqa sinoníñwu; pu Hikwsit ahipiy tihtiwhqa put ahipiy qatsit himuy'ta. ⁷ Pas uma soon qa pu' piw tihtiwyaniqat nu ùmi pañqawhqat um ep qa pas hin wūwantani. ⁸ Húkañw haqami hūhuknik pañsoq hūhukñwu, noqw as um sōykitaqw navotíñwu; níkañw háqaqwnikañw pu haqaminíhqat um qa mātí'si'tañwu; noqw pan hapi Qahováriwtaqa Hikwsit put ahipiy tihtiwyaqamuy unañwayamuy ep tumalay'tañwu. ⁹ Noqw Nicodemus lavayhtiqe put aw pañqawu: Noqw íi hin pasiwtani? ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya um as Israel-sinmuy tutuqaynaganikañw íit qa navoti'ta? ¹¹ Pas antsaa, pas antsa nu ùmi pañqawni: Itam hihta navoti'yuñqey yuaatota, pu hihta aw yórikyaqey tuawi'yuñwa, noqw uma itahtuawiy qa ómahtota. ¹² Noqw kurs nu pay yep qatsit ep hihta hinyuñqat umuy áwintaqw uma qa tūtuptsíwe', puyaw tis nu óveqatsit ep hihta hinyuñqat umuy áawnaqw uma hin put tūtuptsíwani? ¹³ Qa hak hapi hísat ómiqatsit aw wūvi, pas óveqatsit añqw hawhqa-saa, i' Sinot Tiat óveqatsit ep qátuhqa. ¹⁴ Noqw ura Moses qayésiwhpuve tsūat himutsokit ep háyaqw, pan hapi Nu Sinot Tiat pas soon hihta ep qa háyiwni. ¹⁵ Noqw nāp hak inumi tuptsíwhqa qa hovalniwht qatsit qaso'taqat makiwni. ¹⁶ Pi God sinmuy amumi pas unañway'kañw kahkawnage, òviy pas sūk w tiy tavi, nāp hak put aw tuptsíwhqa qa hov-alniwht, qatsit qaso'taqat himuy'vani. ¹⁷ Pi God Tiy sinmuy ayo óyaniqat òviy put añqw tavi, sinmuy hin yukunaniqat qa paniq'ò. ¹⁸ Pi God put Tiyat aw tūtuptsíwaqamuy amuñem qa hinwat yukut, pumuy mātavi; níkañw pam put qa aw tūtuptsíwaqamuy sivintoyniwyaniqat pay pan amuñem yuku, puma put sūk w Tiyat qa aw tūtuptsíwhq òviy'o. ¹⁹ Pay i' Tāla tūwaqatsit aw pituqwu, sinom put qa nānawaknat, soq qatālat ep hahlayya, puma qalomáhintsatsakaqe òviy'o. Noqw paniqw hapi òviy God pumuy sivintoynaniqey amuñem yuku. ²⁰ Pi haqam qalomáhintsakqa tālat qa hahlayñwu, piw tālat qa awniñwu, taq nāphisat ka hintsakpiat suhputsniwniqw òviy'o. ²¹ Noqw pi i' hak pas qaatsat hinmaqa tālat awniñwu; nihqe pam God óqalayat ahipiy tumaltaqey tunvotnañwu.

Jesus and John

²² Íit atsve pu' Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum Judea-tutskwat ep pitu; nihqe pep pumuy amumum qátuhqe, sinmuy kúyit akw tuvoylalawu. ²³ Noqw Salem ahayhp Aenon ep a'nō pāhuniqw, òviy John pep piw sinmuy kúyit akw tuvoylalawu, ²⁴ Pam nāt sivikimi qa tūviwhqe òviy'o. ²⁵ Noqw John aw nánatuwnayaqam hakiy hin kwañw'ewayhtiniqat ep Jew-sinmuy amumum nāniwuy'yuñwa. ²⁶ Noqw puma John aw ókíhqe, aw pañqawu: Rabbi, ura i' Jordan yupqóyve úmumnihqqa sinmuy kúyit akw tuvoylalawu; noqw sinom sohsoyam put aw ókiwta. Ura um put hakiy lalvaya. ²⁷ Noqw John lavayhtiqe pañqawu: Kurs hak óqalat makiwhqa kurs hin qa óñaqw put makiwni. ²⁸ Pi uma nāp inumi navoti'yuñqw ura nu pañqawu: Nu' qa Christ, pay ura nu put apyeve ayatiwa. ²⁹ Kwusi'taqa hapi móónañwiniñwu; nopw put kwātsiat wunukañw aw tūqayte', put tōnayate ep pas hinhaqam hahlayhtiñwu. Noqw òviy hapi ihahlayhpi pas hin hintaniqey anhti. ³⁰ Pam soon qa suyhtsepnwat óqawi'mani; noqw nu pay soon qa pevewmani.

He who Comes from Heaven

³¹ Pi ònaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee, noqw i' tūwaqatsit añqwnihqa yep qatsit tunatyawta, nihqe yep qatsit tunatyayat yuaatañwu. Ònaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee. ³² Nihqe pam hihta aw yórikkañw, pu navotqey put yuaata; noqw qa hak put tuawiyat kwusu. ³³ Tuawiyat kwúsuhqa put hapi akw God pas antsanihqat pañqawu. ³⁴ Pi God añqw ayatiwhqa God lavayiyat yuaata; pi God put pas qa tuwanit Hikwsit maki'taq'ò. ³⁵ Pi Naat Tiy aw unañway'taqe, òviy sohsok hihta aw put òqalmaqa. ³⁶ God Tiyat aw tuptsiwhqa hapi pay qatsit qaso'taqat himuy'ta; pu God Tiyat aw qa tuptsiwhqa hapi pas soon qatsit aw yórikni; pánis-sa pi God itsívuat put aw huruiwta.

4

Jesus and the Woman of Samaria

¹ Noqw ima Pharisee-sinom nanaptaqw, yaw Jesus John epnihqe wūhaqnihqamuy sinotakañw, pumuy kūyit akw tuvoylalawu. ² Pay as pi Jesus qa nāp sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, pay put aw nānatuwnayaqam pantsatska. ³ Noqw yaw pumuy yan nanapataqat Jesus navotqe, Judea-tutskwat mātapt, pu Galilee-tutskwat aqw'a. ⁴ Noqw pas pam kurs hin qa Samaria-tutskwat añni. ⁵ Nihqe òviy pam Samariat ep kitsókit Sycar yan mātisiwhqat aw pitu, ura Jacob tiy Joseph hihsaq tutskwat máqahqat áhayhpnihqat aw'i. ⁶ Noqw Jacob nōhanvatñiat pep'e. Noqw Jesus waynumqe māñuiwkañw, patñive qatuptu tāwanasavehaqamo (tāwa navaysikishaqam añhqe qōñiwmāq'ò) ⁷ Noqw hak Samariat ep wuhti kuytoqe ep pitu, noqw Jesus put aw pañqawu: Okiw nuy kuynaa. ⁸ (Put aw nānatuwnayaqam kīmihaqami tunōstuiwisa.) ⁹ Noqw pahsat pu Samariat ep wuhti put aw pañqawu: Ya hintaqw òviy um Jew-sinonikañw inumi kuyhtuviñlawu, susmataqpi nuy Samariat ep wuhtiniq'ò? Ima Jew-sinom pi Samariat-sinmuy amumum qa hintsatskaqw òviy'o. ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: As um God kuwahtipuyat mātisi'te', pu hak ūmi kuyhtuviñtaqat hákiynihqat tuwi'tani. Nen um put aw tūviñtaqw, soon pam uñ kūyit taytaqat qa máqani. ¹¹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, táqa, noqw pi um hihta akw kuyniqey nāstaa, noqw patñi hinurs hōtsi. Noqw um put kūyit taytaqat háqamnihqe òviy'o? ¹² Ya um itanay Jacob epnihqe hak pas pávani? Pam pi ura itamuy pay hísathaqam it patñit maqa; nihqe ura nāp put añqw hihiko, pu timatu, pu pokmatu. ¹³ Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: It pāhut añqw hikwqa pay piw pānaqmokmantani. ¹⁴ Nikañw ason nu' hakiy kūyit maqaqw, put añqw hikwqa soon hisat pānaqmokni; noqw nu' hakiy kūyit maqaqw, pam kūyi hakiy ahsonve pāhut yamamataqat antani, nen qatsit qaso'taqat aaniwnani. ¹⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, táqa, himu as um nuy it kūyit maqaqw, nu pāpu qa pānaqmokni, piw qa añqw kuytomantani. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Yupa uhpwusuñway wiktoo, noqw uma añqwni. ¹⁷ Noqw wuhti lavayhtiqe put aw pañqawu: Nu nāsta puwsuñway'ta. Noqw Jesus aw pañqawu: Pas um sūañqawhqe Nu nāsta puwsuñway'ta, kita. ¹⁸ Pi um as tsívatnihqamuy puwsuñwta; noqw i' pu' umum qátuhqa pay qa uhpwusuñwa. Um pañqawhqe sūañqawu. ¹⁹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh táqa, kurs um hak God lavay'ayaata. ²⁰ Noqw itanam pi it tūkwit ep God aw nānawakna; noqw ūmuyniqw pi as sinom soon qa Jerusalem ep God aw nānawaknani. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, um nuy tuptsiwni, pay nāt uma qa it tūkwit, piw qa Jerusalem ep Inay aw nānawaknaniqat aw pituto. ²² Uma hihta aw nānawaknaqey haknihqat qa navoti'yuhwa; itam pi hakiy aw nānawaknaqey navoti'yuhwa, pi God Jew-sinmuy amuhpiy sinmuy ayo òyoaƿw òviy'o. ²³ Nikañw pay nāt aw pituto, hikispi pas aw pitsiwa, pep pu' hakim añ pas antsa Inay aw nāwakinwisqam unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisniqat aw'i. Pi pan hapi hakim Inay aw nāwakinwisniqamuy pam tuñlay'ta. ²⁴ Pi God hapi Hikwsi; noqw put aw nāwakinwisqam pas soon qa unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisni. ²⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Antsa yaw hak Messias Christ yan tūñwantiwhqa God añqw pítuniqat nu navoti'ta; ason yaw pam hak pite', itamuy sohsok hihta áawnani. ²⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu ūmi yuaataqa hapi pam Messias. ²⁷ Noqw pahsat pu put aw nānatuwnayaqam òkiahqe, pam wuhtit amum yuaataqw aw kāwuwaya; noqw qa haqawa put hihta tūviñtaqat, pu sen pam hinoqw put aw yuaataqat put tūviñta. ²⁸ Noqw pahsat pu wuhti wikoroy pep mātapt, kīminihqe, ep sinmuy amumi pañqawu: ²⁹ Kurs huvam inumum pāmiye', it hakiy táqat nuy añqaw hihta hinhtiqat sohsok nuy áawnaqat aw uma yórikyani; ya sen qa i' hak Christ? ³⁰ Pahsat pu puma kīñaqw nōñakqe, put aw òki. ³¹ Noqw put ahkwayñap Jesus aw nānatuwnayaqam put aw ò'qalyaqe pañqawu: Nōsaa, Tutuqaynaqa. ³² Noqw pam umumi pañqawu: Pay nu nōvat nōsniqey himuy'taqw, uma put qa tuwi'yuhwa. ³³ Noqw òviy put aw nānatuwnayaqam nānami pañqawu: Ya sen pay hak ehem nōvay'va? ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hakiy nuy añqw távihqat tunatyayat hintsake', put tumalayay yúkiniquw pam pantaqa inuñem nōsiwhqat anta. ³⁵ Noqw ya uma qa pañqawu: Pay nāt nālōq mūmuyawhtuy

ep pu' natwani tsovalniwni, kitota? Meh, nu umumi pañqawni: Kurs huvam kwuhpukye', pāvasat añ yórikya; pi pay tukwsiwyuñqe tsovalniwniqat aw pitsiwa. ³⁶ Noqw hōhōkqa ahsalawñwu, nihqe soñawnen sinmuy tsovalaqw, puma qatsit qa so'taqat himuy'vayani. Noqw uyhqaniqw, pu hōkqa puma nāma hahlayhtiñwu. ³⁷ Noqw yep hapi yan yuaatiwñqa pas antsaa: Suhka uyhq, pu suhka hōqō, ii. ³⁸ Uma haqe' qa maqsontotat añ hōqyaniqat nu aw umuy ayata. Pay pētu añ tumaltotaqw, uma amumum sumitumalay'yuñwni. ³⁹ Noqw kaysiwhqam Samariat ep sinom pep kīve yesqam wuhtit lavayiyat ahpiy Jesus aw tūtuṭsiwa, ura pam pañqawu: Pas nu añqaw hihta hinhtiqat pam nuy sohsok āawna. ⁴⁰ Noqw ōviy Samariat ep sinom Jesus aw ōkihqe, pam pumuy amumum huruhtiniqat put aw nānawakna; noqw pam lōs tāwat añ pep qatu. ⁴¹ Noqw piw nāt pētu kaysiwhqam pas nāp lavayiyat ahpiy put aw tūtuṭsiwa; ⁴² Nihqe wuhtit aw pañqawu: Pu' hapi itam tūtuṭsiwa, qa uhlayiy ahpiy'o, pi itam pas nāp aw tūqayyuñqe, pas suyan i' hak sinmuy ayo ōoyhqa Christnihqat itam nanapta.

Jesus Heals an Official's Son

⁴³ Noqw ahpiy lōs talq pam pañqaw ahpiynihqe, Galileet aqw'a. ⁴⁴ Pi God lavay'ayaat nāp tutsqway ep qa kaptsiwtāñwuqat Jesus nāp pañqawu. ⁴⁵ Noqw pam Galilee-tutsqway ep pituqaw, Galilee-sinom put pās taviya, puma pi nuhtum Jerusalem ep nōviwhqat épeqyaqe, put hihta hinhtiqat sohsok aw yórikyaqe ōviy'o. ⁴⁶ Noqw Jesus Galileet ep Canat aw piw pitu; pep ura pam kūyit añqaw ovavalaat yuku. Noqw hak pas pavan sinot tiat tiyo Capernaum ep tūtuya. ⁴⁷ Noqw yaw Jesus Judeat añqaw Galileet ep pituḥqat naat navota; noqw pam as put āmumnen tiyotiḡat qalaptsinaniqat pam aw nāwakna, pam okiw mokiwyu aqw pitsiwtaqw ōviy'o. ⁴⁸ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Pas uma añ kātatayhpi hihta tuawī'yuñqat aw qa yórike' soon tūtuṭsiwani. ⁴⁹ Noqw pas pavan tāqa put aw pañqawu: Tāqa, um okiw itiy nāt qa mokq aqwni. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aqwni, pay uhti qatu. Noqw Jesus put aw hin lavayhtiqat tāqa tūptsiwhqe, pañqaw ahpiy'o. ⁵¹ Nihqe ōviy pam pahsat atkamīniqaw, tumal'aymat ahsawvayaqe āawnayaqe aw pañqawu: Pay uhti qa mokqe qatu. ⁵² Pahsat pu pam hisatniqaw aḡwtiqat pam pumuy tūviñta; noqw puma pañqawu: Tāvok tāwanasaproyaqw (tāwa aḡhqe tsañ'sikis qōniwmaqw) pam mukihoya. ⁵³ Noqw naat navoti'taqw, ura pahsat Jesus put aw pañqawu: Pay uhti qatu, kita. Nihqe ōviy pam nāp tūptsiwa, pu kiyat sohsoyam ep yesqamu. ⁵⁴ Noqw Jesus Judeat añqaw Galileet ep pitut yan kātatyhpit tumaltaqe pas himuniḡey pahsat lōs namtakna.

5

The Healing at the Pool

¹ It atsve pu Jew-sinmuy nōviwhqayamuy aw pitu; noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ² Noqw Jerusalem epq haqam kanelhōtsiwat yan tūñwantiwñqat aqlap patuphaiwta; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Bethesda yan mātsiwhqa; noqw pam tsivót-sikivo tuhōōy'ta. ³ Noqw okiw hakim ōōyput, pu qapostalyaqam, qayaktaqam pu amuhpa' sūmokput tūtyuqam qa'an'ewakw hintaqam pañ qatsya, pāhut poniniyuniqat maqaptsi'kahkañwo. ⁴ Pi haqe' qalawmaqw, ōveqatsit añqaw hoñviaya pāmiq hāwe', put poniniykinahñwuniq ōviy'o; noqw pāhut poniniykuqaw, hak aqw mohti pake' tūyay qalaptuñwu. ⁵ Noqw hak tāqa sunat pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ hihta tūtuḡhqa okiw pep qatu. ⁶ Noqw pam wāōkiwtaqw Jesus tūwahqe, pam hisat pantaqaw navoti'taqe aw pañqawu: Ya um qa qalaptuñqey nāwakna? ⁷ Noqw tūtuḡhqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Tāqa, pi pāhu poniniykuqaw, kurs hak okiw nuy aqw pānañwu. Okiw nāt nuy aqw hoytaqw, pay haqawa inupyeve aqw pākiñwu. ⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay ōmahtat, nakwsuu. ⁹ Noqw pahsat pay tāqa qalaptuqe, ahpay ōmahtat, nakwsu. Noqw ép nasuñwintalōñwiwa. ¹⁰ Noqw ōviy Jew-sinom qalaptuqat aw pañqawu: Pu' hapi nasuñwintalōñni, um uh'ahpay kinumniqaw pam qa sūanta. ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pi hak nuy qalaptsinaga inumi pañqawu: Uh'ahpay ōmahtat, nakwsuu, kita. ¹² Pahsat pu puma put tūviñtotaqe, aw pañqawu: Noqw ya hak um uh'ahpay ōmahtat nakwsuniqat ūmi pañqawu? ¹³ Noqw i' hak qalaptuqa put hākiyniqw qa navoti'ta; sinom pep suhpantaqaw Jesus pay ahpiyniqw ōviy'o. ¹⁴ Ahpiy pantaqaw Jesus God kiyat ep put tūwahqe aw pañqawu: Meh, um hapi qalaptu; um pāpu qaanhpitut qa'an hinmani, taq nāp hisat ka um hihta pas pāpu qalolmat aw pituni. ¹⁵ Noqw tāqa ahpiynihqe kurs Jesus put qalaptsinaga Jew-sinmuy āawna. ¹⁶ Noqw paniqaw ōviy Jew-sinom Jesus aw wuktota; nihqe aw put haqami hintsyaniqey tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalōñnit ep it tumaltaqaw ōviy'o. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nāt Ina pew pahsavo tumalay'ta, noqw ōviy nu' piw tumalay'ta, kita. ¹⁸ Yantaqat ahpiy Jew-sinom Jesus nīnayaniqey pas pāpuwat tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalōñnit qa hihtata; nit qa put-saa, pas piw pam God put nāatnihqat pañqawhqe pas God-nihqey pañsoq nātsoka.

The Authority of the Son

¹⁹ Pahsat pu Jesus lavayhtige, amumi pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni? Pas soon Tiat hihta nāp nahpiy hintsakñwu, pas Naat hihta hintsakq, aw tayte' pam put hintsakñwu; pi pam hihta hintsakq Tiat piw put an hintsakñwu. ²⁰ Pi Naat Tiy aw unañway'ta, nihqe hihta hintsakqey sohsok put aw mahtakinta; nihqe pam iit tutmalat epnihqe nāt pas pāvanyaqat put aw mahtaknaqw, uma kātayyuñw. ²¹ Pi Ina so'pumuy ahoy tātaynañwu, pu qatsihuytañwu; noqw pan hapi piw nu' put Tiat hakiy tātaynanik panhtiñwu. ²² Pi Ina qa hakiy hinwat yuykuna; pam put sohsok pantaqat nuy put Tiy aw mātavi, ²³ Sohsoyam nuy kaptsi'yuñwniqat ñviy'o, pas Inay hin kaptsi'yuñqey pan'i; hak nuy qa kaptsi'taq piw Inay nuy añqw távihqat qa kaptsi'tañwu. ²⁴ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy navotqa, pu Inay nuy añqw távihqat aw tuptsiwñqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'ta; noqw God pas soon put hinwat yukunani; pi pam mokiwyu añqw qatsit aw yámakiwtaq'ö. ²⁵ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ima so'pum God Tiyat tōnayat nanaptaniqat aw pituto, hiki pi pay aw pitsiwa; noqw nanaptaqam yesvani. ²⁶ Pi Ina pas nāp nahqe qatsit pasiwtage, pan piw nu put Tiat pas nāp nahqe qatsit pasiwtaniqat pam inuñem yuku. ²⁷ Nihqe nu hin hihta ep yúkumantaniqat nuy ñqalmaqa, nu hapi Sinot Tiatniqw ñviy'o. ²⁸ Uma it aw qa pas kāwuwantotani; nāt tūamit añ tañawtaqam sohsoyam itōnay nanaptaniqat aw pituto. ²⁹ Noqw puma pañqw nōñakni; ima lolmat tumaltotaqam qatsit aw yesvani; noqw pu qalolmat tumaltotaqam hovalniwyaniqey aw yesvani.

Witnesses to Jesus

³⁰ Soon nu nāp nahpiy hihta hintsakni; nu hin navote', put ahpiy hin yúkuñwu, noqw nu hihta suan yúkuñwu, ispi nu qa itunatyay hinhtiniqey tunatyawtat, pas nuy añqw távihqat Inay tunatyayat nu hinhtiniqey tunatyawtañwunigee. ³¹ Kurs nu pay nāp nātuawi'taniqw, ituawi hapi qa antsani. ³² Pay nuy hákiynihqat pas suhka tuawi'ta; noqw nu navoti'taqw pam nuy suan tuawi'ta. ³³ Ura uma John aw hakimuy ayatota; noqw pam nuy sūan tuawi'ta. ³⁴ Nikañw pay nu sinot nuy hin tuawiyat qa pas antsatañwu; noqw pi as uma ayo nōñakniqat ñviy nu yan lavayhti. ³⁵ John pi as pas kopitsoki uwiwitaqa talni'taqat panta; noqw as uma put talniyat ep hahlayyaniqey hihsavo suhta'ewya. ³⁶ Nikañw pay John tuawiyat epnihqe himu pas pāvannihqa nuy tuwi'ta. Itumala nuy Inay añqw taviwhqat mahtakna. Ina nuy hihta hinhtiniqey yúkuniqat ñviy ayataqw, nu put hapi tumalay'ta. ³⁷ Ina nuy añqw távihqat pas nāp nuy hákiynihqat pañqawu: Uma pi qa hisat put tōnayat nanapta, piw hin son'iwñqat aw yórika. ³⁸ Noqw put lavayiat umuh'unañway qa aw tuyqawi'ta, ñviy pi pam hapi añqw taviqw, uma put aw qa tūtuptsia. ³⁹ Uma tutuvenit ahpiy qatsit qa so'taqat tuway'yuñqey wūwantotaqe, ñviy put añ puritota; noqw pi pam nuy hákiynihqat tuawi'ta. ⁴⁰ Noqw uma inumiye' qatsit makiwyaniqey qa nānawakna. ⁴¹ Nu sinmuy tayawinpiyamuy qa nāwakna. ⁴² Pi nu umumi navoti'taqw uma umuh'unañwpeq God aw qa unañway'yuñwa. ⁴³ Nu Inay tuñwniyat aw yankañw pituqw, uma nuy qa kwusuya; pay ason hak pas nāp tuñwniy aw yankañw pituqw uma pay soon put qa kwusayani. ⁴⁴ Ya uma hin tūtuptsiwani? Oviypi uma nānāñaqw tayawinpit tuñlay'kahkañw tayawinpit God-sa añqwnihqat qa tunatyawyuñwa. ⁴⁵ Uma umuh'unañwpeq qa pan wūwantotani: Pam Nay aw itamuy qaantaqat ep tükopanani. Pay suhka umuy pantsakni, aw umuhtaqa'nañwa, Moses. ⁴⁶ Pi uma as Moses tūtuptsiwani', soon nuy qa tūtuptsiwani, pi pam nuy pēna. ⁴⁷ Nikañw kurs uma put pēniyat qa tūtuptsiwani', ya uma hin ilavayiy tūtuptsiwani?

6

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Iit atsve pu' Jesus Galileet ep wuhkovatuphat Tiberias yan piw tūñwantiwhqat ay-oqwat yama. ² Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, pam tūtuyyaqamuy amuhpa' kātatahypiy tumaltaqw aw yórikaqe ñviy'o. ³ Noqw Jesus tsomomiq wupqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq qatuptu. ⁴ Noqw Jew-sinmuy tuiwiam Amutsva-Yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hayiñwiwta. ⁵ Noqw Jesus kwuhpukqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw ñkiwtaqamuy amumi yórikqe, Philip aw pañqawu: Ya itam sen haqam tunōstuiyaqw ima nōñsani? ⁶ Noqw pay pam put aw hin hepqe ñviy kita, pay pi as pam hinhtiniqey nāp navoti'taqe ñviy'o. ⁷ Noqw Philip put aw pañqawu: Pay as pi kurs itam lōp sunat sivat akw pōlavikit tuiye', itam nāto kurs hin pumuy sohsokmuy hiñsakw nopnayani. ⁸ Noqw suhka put aw nānatuwnaqa Andrew, it Simon Peter tupkoat, Jesus aw pañqawu: ⁹ Hak yep tiyohya tsivot sōhōvosvōlavikit nitkay'va, pu lōqmuy tsākw pākiwh TUYU; noqw ya pam sinmuy kaysiwñqamuy amumi hímuu? ¹⁰ Noqw Jesus pañqawu: Uma sinmuy yesvanayani. Noqw pep a'nō tūsaqa; noqw ñviy sinom pañ yesva, tsivot-sikip

sōmorit pahsa'haqam tahtaqtu. ¹¹ Pu Jesus pōlavikit ōmahtaqe, put ep hihlayhtit, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma añ yesqamuy amuhpa put o'ya, pu pākiwhtuy piwu, hihsa'haqam nānawaknaqat pahsaa. ¹² Noqw pumuy ōōyaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma yōnoyhpūt akwsinwqat tsovalayani, noqw qa himu hovalniwni. ¹³ Noqw ōviy puma tsivot sōhōvosvōlavikit añqw yōnoyhpūt nōnōsaqamuy akwsinwpuamuy tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat tutsāysivut añ opomnaya. ¹⁴ Noqw Jesus kātatayhpit tumaltaqw, sinom aw yōrikyaqe, pañqawu: Pay kurs pas antsa i' t̄aqa God lavay'ayaat tūwaqatsit aw pitūniqa. ¹⁵ Noqw puma put awye', pas ōqalay akw put moñwtapyaniqat Jesus māmatsqe pay nāla piw tsomot aqwhaqamii.

Jesus Walks on the Water

(Mt 14.22-33; Mr 6.45-52)

¹⁶ Noqw tapkiqw put aw nānatuwnayaqam wuhkovatuphat aw hanhqe, ¹⁷ Pākihut aqw yuñt pāvaqe Capernaum aqwyā; noqw nuñwu qatālawaqw, nāt Jesus qa pitu. ¹⁸ Noqw pumuy panwisq, a'nō hukvaqw pāhu a'nō hoñvanta. ¹⁹ Noqw ōviy puma pāhut añqe' kwetstiwisqe payhp, sen nālōp tutskwatuwanit pahsavohaqami hoyōyokuyaqw, Jesus pāvaqe waymakañw pākihut aw hayiñwna. Noqw pam panmaq, puma put tutwaqe pas tsātsawna. ²⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay nūu, uma qa tsawiniwyuñwni. ²¹ Pahsat pu puma hahlayhtotiqe, put pākihut aqw panaya; noqw pahsat pay pākihu pumuy haqami hoyōyototaqat aqw pitu.

The People Seek Jesus

²² Noqw qavonvaqw sinom wuhkovatuphat ayaqwat huruhtotiqam ura pay suhka pākihu pāpiqniqw put u'naya; noqw ura Jesus aw nānatuwnayaqam put aqw yuñqw, pay ura Jesus pumuy qa amumum put aqw paki, noqw pay puma nanalt ahipiyya. ²³ Noqw pay pētū pākihu Tiberius añqwyāqam pañso ōki, ura Tutuyqawhqa haqam pōlavikit ep hahlayhtit tūnopnaqat pañso. ²⁴ Noqw sinom Jesus-nikañw pu put aw nānatuwnayaqamuy pep qa tutwaqe, pākihut añ yuñt, Jesus hepwisqe Capernaum ep ōki.

Jesus the Bread of Life

²⁵ Nihqe puma wuhkovatuphat yupqōyveq put tutwaqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, ya um hisat peqw pitu? ²⁶ Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma kātutmalat aw yōrikyaqe qa pañiqw nuy hepnumya, pi uma pōlavikit nōnōsaqe ōōyaqe ōviy'o. ²⁷ Uma nōsiwhqat pay sūlawhtiñwuqat qa put ōviy tumalay'yuñwni. Uma nōsiwhqat qatsit qaso'taqat aniwnaqat ōviy tumalay'yuñwni; put hapi nu' Sinot Tiat umuy māqani. Pi Ina God ōqalay akw nuy tuvoylata. ²⁸ Noqw puma put aw pañqawu: Noqw itam hihta tumalat hintsatske' God tayawnayani? ²⁹ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma hapi hakiy God añqw tāvihqat aw tūtuksiwe', yan God tayawnayani. ³⁰ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Noqw ya um hihta akw put pantaqat itamumi mahtaknaqw itam aw yōrikye' ūmi tūtuksiwani? Um hihta tumalay'ta? ³¹ Itanam pi ura qayēsihpwve hihta mennat nōnova; ōviy pi yan pey'ta: Pam ōveqatsit añqw pumuy tunōsmaqa, yan'i. ³² Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qa Moses pūt pōlavikit ōveqatsit añqw umuy maqa; noqw Ina hapi pas antsa pōlavikit ōveqatsit añqwnihqat umuy maqa. ³³ Pi ōveqatsit añqw hawhqa hapi God añqw pōlavikit anta, pam hapi sinmuy qatsit huylawu. ³⁴ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um ōkiw sutsep itamuy it pōlavikit huylawni. ³⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hapi pōlaviki hakiy qatsit māqañwuqa; inumi pītuhqa soon hisat tsōñmokni, pu inumi tūtuksiwhqa soon hisat pānaqmokni. ³⁶ Noqw pi nu ura umumi pañqawu: Uma as inumi yōrikyakahkañw qa tūtuksiwa. ³⁷ Sohsoyam Inay añqw inumi noiwyāqam inumiyani, noqw ason hak inuminiqw, soon nu put ayo tūvani. ³⁸ Nu qa nāp itunatyay hintsakniqe ōveqatsit añqw hāwi, nu Inay nuy añqw tāvihqat tunatyaat hintsakniqe ōviy'o. ³⁹ Noqw i' hapi Inay nuy añqw tāvihqat tunatyaata: Nu sohsokmuy hakimuy put ahipiy inumi noiwyāqamuy qa hihtawat kwayht, nuhtuñk talōñvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴⁰ Noqw i' hapi nuy añqw tāvihqat tunatyaata: Sohsoyam Tiyat aw yōrikyakahkañw, put aw tūtuksiwaqam qatsit qaso'taqat makiwyani; noqw nu nuhtuñk talōñvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴¹ Pahsat pu Jew-sinom put aw qayan unañway hiñqawu, pam pōlaviki ōveqatsit añqw hawhqe ura pañqawhqe ōviy'o. ⁴² Nihqe puma pañqawu: Ya qa i' Jesus, it Joseph tīata? Itam put nāyat-nikañw pu yuyat pumuy tuwi'yuñwa. Noqw ya hintaqw ōviy pam ōveqatsit añqw hawhqe pañqawlawu? ⁴³ Noqw ōviy Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma qa nānahpa' qaān umuh'unañway hiñqawani. ⁴⁴ Pas Ina nuy añqw tāvihqa hakiy pan unañwtoynaqw, pam-sa inumini; noqw nu nuhtuñk talōñvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁴⁵ Pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Pu puma sohsoyam God añqw tutuqayyani, yan'i. Paniqw ōviy sohsoyam Inay añqw nanaptañw pu tūqayyaqam inumi ōkiwa. ⁴⁶ Pay ka hak hisat Inay aw yōriqat

nu qa pañqawu, hal i' hak God añqw pítuhqa, pam-sa Inay aw yóriki'ta. ⁴⁷ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwhqa hapi qatsit qaso'taqat pay makiway'ta. ⁴⁸ Nu hapi pólaviki sinmuy qatsit máqañwuqa. ⁴⁹ Pay as pi umanam qayësiwhpuve hihta mennat nōñōsat, pay qa yëse. ⁵⁰ Nu hapi i' pólaviki òveqatsit añqw hawhqa, it pólavikit añqw nōsqa qa mokniqat òviy'o. ⁵¹ Nu hapi taytaqa pólaviki òveqatsit añqw hāwi; it pólavikit añqw nōsqa sutsep qátuni. Noqw nu pólavikit lavayhtiqe itokoy pañqawu; put hapi nu sinmuy amuñem távini, puma yesniqat òviy'o. ⁵² Noqw òviy Jew-sinom put ep nāñwuy'yuñqe, pañqawu: Ya sen i' hin itamuy tokoy nopnani? ⁵³ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas uma Sinot Tiyat tokoyat qa nōñōsakañw, pu put uñwáyat qa hikwyë' uma umuh'unañwpeq qatsit nastayani. ⁵⁴ Itokoy tūmoytakañw, pu iuñway hihikwqa hapi qatsit qa so'taqat pay himuy'ta, noqw nu nuhtuñk talōñwaqat ep put ahoy táwaynani. ⁵⁵ Pi itoko pas antsa nōsiwhqa, pu iuñwa pas antsa hihikwqa. ⁵⁶ Itokoy tūmoytakañw pu iuñway hihikwqa inuhpe qatu; noqw nu put ep qatu. ⁵⁷ Pi Ina qátuhqa nuy añqw tavi; noqw nu put ahpiy qatu; noqw pay pan hapi hak nuy tūmoytaqa nuy akw qátuni. ⁵⁸ I' hapi pám himu pólaviki òveqatsit añqw hāwi; pam it mennat umunamuy amuhpiy nōsiwhqat qa panta; ura puma put añqw nōñōsat, pay qa sutsep yëse. It pólavikit añqw nōsqa hapi pas sutsep qátuni. ⁵⁹ Pam Capernaum ep tsotsvalkive sinmuy tutuqaynakañw, yan lavayhti.

The Words of Eternal Life

⁶⁰ Noqw òviy kaysiwhqam put aw nánatuwnayaqam it nanaptaqe pañqawu: Pam hihta pas nuhtsel'ewakw itamuy tutuqayna; ya sen hak añ kuytani? kitota. ⁶¹ Noqw put aw nánatuwnayaqam it ep qaan'unañway hiñqawqaw, Jesus unañwpeq navoti'tage, amumi pañqawu: Ya i' umumi qalomátòqti? ⁶² Noqw tis kurs ka nu Sinot Tiat òveqatsit ep qátuñwuqey aqw wuptoqw, uma aw yórikye', pahsat uma hin wūwayani? ⁶³ Pi Hikwsi hapi hakiy taytoynañwu; hakiy tokoat qa hihta ápiññwu; nu umumi hihta lavayhtiqw, pam pantaqa hikwsit añqwnihqe sinmuy qatsiñuylawu. ⁶⁴ Noqw pi uma haqawat qa tūptsiwa. Pi hakim put aw qa tuptsiwni'yuñqat Jesus pay navoti'ta, pu hak momñwituy amumi put mātapiñqata. Pam sinmuy tutuqaynativagey añqaw pūvut sohsok navoti'ta. ⁶⁵ Pahsat pu pam pañqawu: Paniqw hapi òviy nu ura umumi pañqawu: Pas Ina hakiy qa pan unañwtoynaqaw, soon pam hak inumini. ⁶⁶ Yantaqat atsve put aw nánatuwnayaqam amuñaqw wūhaqñiqam put mātave; nihqe pāpu qa amum hinnumya. ⁶⁷ Noqw pahsat pu Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumi pañqawu: Noqw ya uma nuhtum inuñaqw ahpiyyani? ⁶⁸ Noqw pahsat pu Simon Peter lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw itam hakiy awyani? Pi um pi lavayit qatsit qaso'taqat añwinaqat lalwya. ⁶⁹ Noqw pay itam tūptsiwaqe, um pas pam hak Christ God qátuhqat Tiatnihqat qapēvevñaya. ⁷⁰ Noqw Jesus amumi pañqawu: Ya nu umuy pakwt lōq sihkay'taqamuy qa namorsta? Noqw uma haqawa Nukpanat akw tuyqawiwa. ⁷¹ Pam hakiy Simon tiyat Judas Iscariot pañqawu. Pam hapi as imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawkañw Jesus momñwituy amumi mātapiñiqw òviy'o.

7

Jesus and His Brothers

¹ Yantaqat atsve pu' Jesus Galileet ep hinnuma, Jew-sinmuy put nīnayaniqey tunatyawyuñw, òviy pam Judeat ep qa hinnumniqee. ² Noqw Jew-sinom hisat nanalt talōñvaqat añ kihsit añ yesñwuqat aw pituto. ³ Noqw òviy Jesus tupkomat put aw pañqawu: Yupa, Judeat aqw'a, noqw ùmi nánatuwnayaqam uñ hihta hintsakqat aw nuhtum tāyuñwni. ⁴ Qa haq pi hak nātuwiwniqey nāwaknaqa nanauyve tumalay'tañwu. Kurs um pas antsa iit hintsake', um nuhtum nāmahtaknani. ⁵ Hikis pi put tupkomat put aw qa tuptsiwni'yuñqe òviy yan aw lavayhtoti. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt ituwaniy aw qa pitu; nawus pi umuhtuwaniy aw sutsep pitsiwa. ⁷ Pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam soon qa umumi unañway'yuñwni; inumi pi qayan unañway'yuñwa, puma qalomáhintsatskaqat nu pañqawlawhqa òviy'o. ⁸ Pay pi uma nōviwhqat aqwyani, nu' pay nāt qa aqwni, nāt ituwaniy aw qa pas pas pitu. ⁹ Yan pam pumuy amumi lavayhtit, pay hāk Galileet ep huruhti.

Jesus at the Feast of Tabernacles

¹⁰ Nikañw ason put tupkomat pas aqwyaw, pahsat pu pam tuwat nōviwhqat aqw'a, nikañw pay qa nuhtumniit pay hihin nanauyvee. ¹¹ Noqw òviy Jew-sinom nōviwhqat epeq put hepnumpyaqe pañqawu: Ya pam háqamo? ¹² Noqw sinom put hihin lavayta; noqw haqawat pañqawu: Pas as pam lolma; noqw pētu pañqawu: Qae, pam nuhtumi yēlawu. ¹³ Noqw pay puma nanayuve put lavayta, puma Jew-sinmuy mamqasyaqe òviy'o. ¹⁴ Noqw nōviwhqat nālōs talōñni'maqw, Jesus God kiyat awnihqe, pep sinmuy tutuqayna.

¹⁵ Noqw Jew-sinom kätayyuñqe pañqaw: Ya i' qa tutuqayñwunikañw hin tutuvenit tuwi'ta? ¹⁶ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqaw: Pay itutuqayhpi qa inuhpiyo, pam nuy añqw távihqat ahpiyo. ¹⁷ Put tunatyayat hinmaniqey tunatyawtaqa itutuqayhpiy háqaqwnihqat māmatsni, sen pam God añqwnihqata, sen pay nu nāp nahpiy yuaataqata. ¹⁸ Kurs nu nāyuuate', ka nu tayawniwniqey tuñlay'tani; nikañw kurs nu Inay nuy añqw távihqat tayawniwniqat tunatyawte', pahsat pu nu pas soon atsātani, noqw himu qasuantaqá inuhpe súlawni. ¹⁹ Puyaw umuy hin hinwisniqat Moses umumi qa tutapta? Noqw uma qa haqawa put tutavoyat an hinma. Uma pi nuy nīnayaniqey anyuñwa. ²⁰ Noqw sinom lavayhtotiqe aw pañqaw: Kurs um nukpanhikwsit akw tuyqawiwtá. Ya hak uñ nīnaniqey anta? ²¹ Jesus amumi pañqaw: Ura nu sūs nasuñwintalōñnit ep hihta tumaltaqw, uma sohsoyam kätayyuñwa. ²² Pu öviy pi piw tiyohya poñotkiwmantaniqat Moses umumi tutapta. (Pam qa Moses ahpiy panta, pas itanamuy amuhpiy pan yukiwta.) Noqw uma nasuñwintalōñnit ep hakiy poñotkuyañwu. ²³ Noqw uma Moses tutavoyat anhtotiniqey nānawaknaqe, nasuñwintalōñnit ep hakiy poñotkuyanik pantsatsnañwu. Noqw kurs uma pantotiniq, uma hinoqwni nūmi tu'qawyuñwa, nu nasuñwintalōñnit ep hakiy qalapsinaq'ō? ²⁴ Uma pay hihta hin son'iwhqat pan put hin yukunayañwu, as uma pam hin pas antsa hintaqat pan put yukunayanikahkañwo.

Is He the Messiah?

²⁵ Pahsat pu haqawat Jerusalem ep ki'yuñqam pañqaw: Ya puma qa it nīnayaniqey tunatyawyuñwa? ²⁶ Noqw meh, pam qa tuhtuskañw yuaataqw, puma aw qa hiñqaw. Ya sen momñwit pay it Christniñqat suyan navoti'yuñwa? ²⁷ Qae. Pi itam it tāqat háqaqwniqw navoti'yuñwa; noqw pi Christ pituqw, qa hak put haqaww pituqw navoti'tani. ²⁸ Pahsat pu Jesus God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañw, kēew pañqaw: Uma nuy tuwi'yuñwa, pu nuy háqaqwnihqat navoti'yuñwa. Noqw nu' hapi qa nāp itunatyay pitu. Pi i' hak pas antsaniñqa nuy añqw tavi. Noqw put hakiy uma qa tuwi'yuñwa. ²⁹ Noqw nu' pi put tuwi'ta; pi nu' put añqw pituhqee; noqw pam nuy añqw tavi. ³⁰ Pahsat puma as put nuayaniqey anhtoti. Noqw pay qa hak aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqw öviyo. ³¹ Noqw pay sinmuy amuñaqw kaysiwhqam put aw tūtuptsiyaqe pañqaw: Ya sen Christ hisat pite', it tāqat tutmalayat epniñqe pas pavan kāhintsakni?

Guards Are Sent to Arrest Jesus

³² Noqw yaw sinom nānahpa' nauyhiñqawaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, God awwat mohpeq momñwituy amumum hoñviaymuy put aw hōnaya, put nuayaniqat öviyo. ³³ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqaw: Pay nāt nu hihsavo umumum yantat, nuy añqw távihqat awni. ³⁴ Noqw uma as nuy hepyat, soon nuy tutwani; pu nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani. ³⁵ Pahsat pu Jew-sinom nānami pañqaw: Ya sen i' haqamini? Ya hintaqw itam kurs hin put tutwani? Ya sen pam pay qa-Jew-sinmuy amuhpa' itahsinmuy ahtsawaliw-taqamuy amuminen, qa-Jew-sinmuy tutuqaynani? ³⁶ Ya sen hiñqawhqe pañqaw: Uma as nuy hepyanikahkañw, soon nuy tutwani; pu piw nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani, kita?

Streams of Living Water

³⁷ Noqw növiwhqat ep nuhtuñk wukotalōñvaqat ep Jesus wunuptut, pas kēew pañqaw: Pānaqmokiwtāqa inuminen hikwni. ³⁸ Inumi tuptsiwni'taqat ahsonñaqw kūyi taytaqa munvamantani; tutuvenit hin lavayhtiqat pan'i, pam kita. ³⁹ Pam yan lavayhtiqe it Hikwsit pañqaw, put hapi hakim Jesus aw tuptsiwyaqam ason makiwyani. Qahováriwtāqa Hikwsit nāt nuhtumi qa noiwa, nāt Jesus qa pas pas hīmuniwhitiqw öviyo.

Division among the People

⁴⁰ Noqw öviy kaysiwhqam sinom it yan lavayit nanaptaqe pañqaw: Pay kurs pas antsa i' hapi God lavay'ayaat pas pávannihqa. ⁴¹ Noqw pētu pañqaw: Pay i' pas pam Christ. Noqw haqawat pañqaw: Ya Christ yaw Galileet añqw yámakni? ⁴² Puyaw tutuveni qa pan lalvaya: Ura Christ David ahpiy aniwhitini, pu Bethlehem kitsókit añqw yámakni, ura David haqam qātuñwuqat añqō'? ⁴³ Noqw öviy sinom Jesus ep nātsiki. ⁴⁴ Noqw haqawat as put nuayaniqey nānawaknaqw, pay qa hak put aw may'ta.

The Unbelief of the Jewish Leaders

⁴⁵ Pahsat pu ima hoñvia'yat God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw, pu Pharisee-sinmuy amumi ökiqw, puma pumuy amumi pañqaw: Ya uma hinoqwni qa wikvaya? ⁴⁶ Noqw hoñvia'yat pañqaw: Pas qa hak tāqa hisat it tāqat an yuaata. ⁴⁷ Pahsat pu Pharisee-sinom pumuy amumi pañqaw: Noqw ya uma nuhtum ūnatoti? ⁴⁸ Ya hakim momñwituy sen Pharisee-sinmuy amuñaqw put aw tūtuptsiya? ⁴⁹ Ima sōqavuiñwsinom tutavot qa tuwi'yuñqam pi pay qalolmat makiway'yuñwa. ⁵⁰ Noqw Nicodemus, ura Jesus

aw mihikq pítuhqa, pumuy amumum sinoiwtaga amumi pañqawu: ⁵¹ Hakim nāt hakiy aw qa tūqayyuñwt, pu put hihta hinhtiqat nāt qa nanaptat, pay eñem hin yukuyamantaniqat ya itahtutavo pan yukiwta? ⁵² Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqawu: Noqw ya um piw Galileet añqw sino? Tutuvenit añ pupre', um navotni, qa hak God lavay'ayaat Galileet añqw yámakni. ⁵³ Noqw sohsoyam nanap kiy añqe'ya.

8

The Woman Caught in Adultery

¹ Noqw Jesus tsmot Olivet yan mātisiwhqat aw'i. ² Pu suits talavay pam piw God kiyat aw paki, noqw sinom sohsoyam put aw ökiqw, pam qatuptuqe pumuy tutuqayna. ³ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum hakiy wuhtit qa nāp himuy amum hintsakkañw nūansaniwhqat put aw wikvaya; nihqe puma put nāsave taviyat, ⁴ Jesus aw pañqawu: I' wuhti qa nāp himuy amum hintsakkañw nūansaniwa, nāt pas hintsakkañwo. ⁵ Noqw Moses hapi tutavot ep itamuy pas ayataqe, hakim hakiy pan hintsakqat tatatupni-nayaniqat pañqawu. Noqw uñniq hintani? ⁶ Pay puma Jesus aw hin hepyaq, aw put hihta nēveltoynayaniqey öviy yan lavayhtoti. Noqw pay Jesus motoltit, malatsiy akw tutskwava penta, suhpan qa navotqey pan'i. ⁷ Noqw öviy puma put pas tūviñlalwaqw, pam kwuhpukqe amumi pañqawu: Pay pi haqawa umuñaqw pas qa hihtakw hintaqa put mohti owat aw tūvani, kitat, ⁸ Pu piw motoltiqe, tutskwava penta. ⁹ Noqw nanaptaqam qaanhinwisqey unañwpeq sunvoti'kahkañw, nānap pañqw nōñantiva, suswukoqw añqw hoyoyoykuyakañw nuhtuñknihqat aqw pahsavoo, noqw Jesus wuhtit nāsave wūnuhqat amum nāla akwsiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus kwuhpukqe, pay wuhtit nāla epniqw, pam put aw pañqawu: Wuhti, ya uñ hihta nēveltoynayaqam haqamiya? Ya qa hak uñ mokniqat uñem hin yuku? ¹¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay qa hak'i, Tutuyqawhqa. Noqw Jesus aw pañqawu: Pay nu piw uñem qa pan yuku; um ahpiynen, pāpu qaanqatsit qe'ni.

Jesus the Light of the World

¹² Pahsat pu Jesus piw pumu amumi pañqawu: Nu hapi sinmuy amumi tāla; inuñk hinmaqa qatalpuva soon hinmani; pam qatsit aw tālat añ hinmani. ¹³ Noqw öviy Pharisee-sinom put aw pañqawu: Um nātuawi'ta; uhtuawi qa sūanta. ¹⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay as pi nu nāp nātuawi'taqw, pay ituawi sūanta; pi nu haqaww pítukañw pu haqaminiqey navoti'ta. Noqw uma pi nuy haqaww pítuhqat, pu nuy haqaminiqat qa navoti'yuñwa. ¹⁵ Uma pay sinmuy amūn hihta hin yukuyañwu, nu qa hakiy eñem hin yuku. ¹⁶ Pu nāmahin pi as kurs nu hakiy eñem hin yuke', nu suan yukuñwu, pi nu qa nālaa, Inay nuy añqw távihqa inumuma. ¹⁷ Noqw ura kurs pi löyöm hihta tuawi'taqw, tuawiam sūantañwqat umuhtutavoy añ pan pey'ta. ¹⁸ Noqw nu suhka nātuawi'ta, noqw pu Ina nuy añqw távihqat nuy hákiyñiqat tuawi'ta. ¹⁹ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Noqw una háqamo? Noqw Jesus amumi pañqawu: Uma itamuy qa tuwi'yuñwa-nūyu, pu Inayu; pi as uma nuy tuwi'yuñwe', soon piw Inay qa tuwi'yuñwni. ²⁰ Yan Jesus sivatatañpit ep yuaayku, God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañwo; noqw qa hak put aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqew öviy'o.

You Cannot Go Where I Am Going

²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu ahpiyni; noqw uma as nuy hepyani, nikañw uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. Nuy haqaminiqat uma kurs hin pañsoyani. ²² Pahsat pu Jew-sinom pañqawu: Ya pam hinogw itam kurs hin put haqaminiqat pañsoyaniqat pañqawu? Ya sen pam nāninani? kitota. ²³ Pu pam amumi pañqawu: Uma yañqw tūwaqatsit añqwaya; nu öñaq'ö; uma yep qatsit ahpiyya, nu qa yep qatsit ahpiy'o. ²⁴ Paniqw hapi öviy nu umumi pañqawu: Uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni; pi uma nuy hakniqey pañqawhqa qa tūtuqsiwe', uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. ²⁵ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Ya um hak himuu? Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay nu ura mohtihag umuy put áawna. ²⁶ Nu as nihtiwhtaqa hihta ep umuy hin lavayhtini, pu umumiq hiñqawni; noqw i' hak nuy añqw távihqa pas qa atsa; noqw nu put añqw hihta navotqey nuhtumi yuaata. ²⁷ Pam pumuy amumi Nay lavayhtiqat puma qa māmatsya. ²⁸ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Ason uma nuy Sinot Tiyaat nahoyehtsit ep hahye', pep pu' uma nuy hákiyñiqat nanaptani, pu nu qa nāp nahpiy hihta hintsakqata; Ina inumi hin tutaqat nu pan hintsaki. ²⁹ Pu nuy añqw távihqa inumuma. Ina nuy qa naltavi, nu yūmosa unañwwe hinmaqw öviy'o. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, kaysiwhqam put aw tūtuqsiwa.

Free Men and Slaves

³¹ Pahsat pu Jesus Jew-sinmuy put aw tūtuqsiwaqamuy amumi pañqawu: Uma ilavayiy añ hinwise', pep pu' uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamyan. ³² Nen uma navotit pas antsanihqat tuwi'yuñwni, noqw pam navoti umuy qenivo öyani. ³³ Puma lavayhtotiqe

put aw pañqaw: Itam Abraham tımatu; nihqe itam qa hisat hakiy aw tıwik'iwyuñwa; noqw hintaqw öviy itam qenive oyiwyuñwniqat um pañqawu? ³⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qaantsakqa hapi qaanthtiput aw tıwikiniñwu. ³⁵ Noqw tıwiki pi qa sutsep kive ki'tañwu, pi ki'taqat tiat pep pas sutsep ki'tañwu. ³⁶ Noqw öviy kurs Tiat umuy qenivo oyaqw, uma hapi pas antsa qeniveyani. ³⁷ Pas as pi qa uma Abraham tımatniq nu navoti'ta; noqw pi uma nuy nıyayaniqey tunatyawyuñwa, ilavayi umuh'unañwpeq qa haqam qeni'taqw öviy'o. ³⁸ Pi nu Inay amum qátuhqe, hihta aw yórikqey umumi yuaata; noqw pu uma umunay amum yeskañw pam hihta hintsakqat uma aw yórikyaqey put tuwat hintsatska. ³⁹ Puma lavayhtotiqe aw pañqaw: Abraham itanaa. Jesus amumi pañqawu: Pi as uma Abraham tımatnen, soon qa Abraham hintsakpiyat hintsatskani. ⁴⁰ Noqw uma soq tuwat nuy nıyayaniqey tunatyawyuñwa, ispi nu God añqw lavayit pas antsanihqat navotqey umuy áawnaq'ö. Abraham pi qa pan hinhti. ⁴¹ Uma umunay hintsakpiyat hintsatska. Pahsat pu pumuy put aw pañqaw: Itam qa tuskapqatsit ahpiy tihtiwy, itam sükw nay'yuñwa, it God. ⁴² Noqw Jesus amumi pañqawu: Pi as God umunayniq soon uma inumi qa unañway'yuñwni, pi nu God añqw yámaqey put añqw pitu; pi nu qa nāp itunatyay añ'ö; pi God nuy añqw tavi. ⁴³ Ya uma hinoqw ilavayiy qa māmatsya? Ispi kurs hin uma ilavayiy aw tuqayvastotaniqee. ⁴⁴ Uma umunay Nukpanat ahpiy aniwhiti, nihqe uma umunay tunatyayat hintsatskaniqey nānawakna. Pam yayhniwhqat añqawq tuqwyanta; himu pas antsanihqqa put ep súlawniq, öviy pam antsanihqat ep qa huruhti; pam atsáte', nāp himuy lavayhtiñwu; pam a'nō átsanihqee, pas atsāt aaniñwnaqa. ⁴⁵ Noqw pay soq pi nu umumi pas qa atsāt lavayhtiqw, öviy uma nuy qa tıtuptionsiwa. ⁴⁶ Haqawa uma nuy hihta ep qaanthtiqat pas súañqawni? Noqw kurs nu pas qa atsāt umumi lavayhtiqw, ya hinoqw uma nuy qa tıtuptionsiwa? ⁴⁷ God ahpiynihqa God lavayiyat navotiñwu', noqw paniqw öviy uma put qa nanapta, uma qa God ahpiy aniwhitiqey öviy'o.

Jesus and Abraham

⁴⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqaw: Noqw pay itam súañqawqey, um Samariat añqw sinoniqey nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqat pañqaw. ⁴⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu qa nukpanhikwsit akw tuyqawiwtu; nu Inay kaptsi'taqw uma nuy qa kaptsi'yuñwa. ⁵⁰ Pu nu inumi kátayyuñwniqat qa tunatyawta; pay ason pas suhka put tunatyawta; nihqe pam itamuhtsave hinwat yúkuni. ⁵¹ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwy ep pıtuni. ⁵² Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaw: Pu' hapi itam pas suyan nanaptaqw um nukpanhikwsit akw tuyqawiwtu. Abraham mōki; pu God lavay'aymat piw soa; noqw um piw nāt pañqawu: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwy ep pıtuni. ⁵³ Ya um itanay Abraham epnihqey hak pas pávani? Pam pi pay qa qatu; pu God lavay'aymat piw qa yēse. Ya um hak himuniqey nāmi wúwanta? ⁵⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kurs nu pay nāp nātsokananiq pay pam qa hihta hihkay'tani; noqw pi Ina nuy tsokanañwu; noqw uma put aw yanyuñqey pañqaw. ⁵⁵ Noqw pi uma put qa tuwi'yuñwa; noqw nu put tuwi'ta; nihqe öviy kurs nu put qa tuwi'taqey pañqaw', nu umün átsani; noqw pi nu put tuwi'taqe, put lavayiyat an hinma. ⁵⁶ Umuna Abraham iqatsiy aw yórikniqey put ep hahlayi; nihqe pam aw yórikqey hahlayhti. ⁵⁷ Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaw: Um nāt qa lõp sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwni'kañw, ya pay um Abraham aw yori? ⁵⁸ Jesus amumi pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt Abraham qa haqamniq pay nu qatu, kita. ⁵⁹ Pahsat pu puma put tatatupyaniqey o'wat ömahtota; noqw pay Jesus nauyhtaqe God kıyat añqw yámaqey pumuy amuhsonñaqw hinmakañw pañqaw ahpiy'o.

9

Jesus Heals a Man Born Blind

¹ Noqw Jesus haqaminikañw, hakiy táqat pas tihtiwhqey añqawq qapostalqat aw tátai. ² Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam put tüviñtotaqe aw pañqaw: Tutuqaynaqa, ya hakiy qaanthtiqw, öviy i' qapostalkañw tihtiwa, sen ii, sen náata, sen yúata? ³ Noqw Jesus pañqawu: Pay i' qa hakiy qaanthtipuyat ep pankañw tihtiwa, qa nāp qaanthtiqey ep'e, pu qa nay, yuy qaanthtipuyamuy ep'e; pi pay God tumalaat put ep mātaktiniqw öviy pam pankañw tihtiwa. ⁴ Nāt tälö'niq nu soon nuy añqw távihqat tumalayay qa tumalay'tani; taq mihikq soon hak tumalay'tañwu. ⁵ Nu nāt tüwaqatsit ep hinnumq nu hapi sinmuy amumi tala. ⁶ Yam pam lavayhtit, tutskwami tóhakqey, tutsvalay akw tsóqataqey, put qapostalqat pösıyat añqey lelwi; ⁷ Nit put aw pañqawu: Yupa, nen um patuphat Siloam aqw posimavaqtani, kita. (Siloam hōniwa, i'nihqe pam'i.) Noqw öviy pam awniqey, aqw posimavaqtay, tälāt taykañw ahoy pitu. ⁸ Noqw öviy kishwamat-niqw pu haqawat put qapostalñwuniqw aw yorstotaqam pañqaw: Ya qa i' haqam qátukañw hihta tuñlay'tañwuqa? ⁹ Noqw haqawat pañqaw: Pay i' pam'i; noqw pētū pañqaw: Pay i' put an sóniwa. Noqw pam táqa pañqawu:

Pay nu' pam'i. ¹⁰ Noqw òviy puma put tūvintotaqe aw pañqawqa: Noqw uhposi hin tālawwa? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay hak tāqa Jesus yan mātisiwhqa tsōqataqe, ivosvaqe put lelwit, inumi pañqawu: Um patuphat Siloam awnen, aqw posimavaqtani; noqw òviy nu awnihqe posimavaqtage, ivosiy tālawna. ¹² Pahsat puma put aw pañqawqa: Noqw pam hak hāqamo? Noqw pam pañqawu: Piyi.

The Pharisees Investigate the Healing

¹³ Pahsat pu puma qapostaliñwuqat Pharisee-sinmuy amumi wikya. ¹⁴ Noqw piw nasuñwintalōñnit ep Jesus tsōqataqe put pōsiyat tālawna. ¹⁵ Pahsat pu Pharisee-sinom pam hin pōsiy tālawnaqat tuwat put tūvintota. Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pam ivosiy añhqe tsōqat lelwi; noqw nu posimavaqtage, ivosiy tālawna. ¹⁶ Pahsat pu òviy haqawat Pharisee-sinom pañqawqa: Pay pi i' tāqa qa pas God añq'ò, òviy pi nasuñwintalōñnit qa kaptsi'ta. Noqw pētū pañqawqa: Pas soon hak qaanhinmakañw yanhaqam kātutmalat hintsakni. Noqw yan puma nātsiki. ¹⁷ Pahsat pu puma qapostaliñwuqat aw piw pañqawqa: Ya uhposiy tālawnaqa uñniqw hak himuu? Noqw pam amumi pañqawu: Pam God lavay'ayaata. ¹⁸ Noqw as qapostaliñwuqa pōsiy tālawnaqat Jew-sinom qa tūtuṭsiwa. Noqw òviy puma put nayat yuyat enaḥ wāñwayyaqe, ¹⁹ Tūvintotaqe amumi pañqawqa: Ya pas pay i' umuhti qapostalkañw tihtiwhqat uma pañqawlawu? Noqw pam pantañwunikañw hin pu' tālat tayta? ²⁰ Noqw put naat yuyat amum lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi i' pas itahtinihqat itam navoti'ta, pu i' qapostalkañw tihtiwhqata. ²¹ Nikañw hin pi pam pu' tālat taytaqw itam qa navoti'ta; piw hak put pōsiyat tālawnaqat itam qa navoti'ta; pi wūyoq'a; uma tūvintotani; pam pi neñem hin lavayhtini. ²² Put naat yuyat amum Jew-sinmuy mamqasqe òviy yan lavayhti; yaw kurs hak Jesus pas Christ-nihqat pañqawhq, Jew-sinom aw tōnawtaqamuy añqw put ayo tūvayaniqey pasiwni'yunqw òviy'o. ²³ Paniqw òviy puma pañqawu: Pay wūyoq'a, uma tūvintotani, kita. ²⁴ Pahsat pu piw òviy puma qapostaliñwuqat wāñwayyaqe aw pañqawqa: Um God pas hihtatani; itam navoti'yunqw, i' tāqa qaanhinma. ²⁵ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay ka pi as sen pam qaānhinma, sen pay qa panmaqaw, nu put qa navoti'ta; pay it-sa pi pas sūk w nu suyan navoti'ta, nu as ura qapostaliñwu, nikañw nu pu' tālat tayta. ²⁶ Pahsat pu puma piw put aw pañqawqa: Ya pam uñ hintsana? Hin pam uhposiy tālawna? ²⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi nu umuy āawnagw uma qa nanapta. Ya uma hinoqw pas pu' piw put nanaptaniqey nānawakna? Ya uma tuwat put aw tutuqayyanige òviy'o? ²⁸ Pahsat pu puma pas tutsi'unañway hiñqawqaqe put aw pañqawqa: Um pi put aw tutuqayi, itam pi Moses aw tutuqayya. ²⁹ God pi pas suyan Moses aw yuaaykuqat itam navoti'yunwa; i' pi pay hak tuwat hāqaw'ò. ³⁰ Noqw tāqa lavayhtiqe amumi pañqawu: Is uti pas as uma put hāqawniqw qa navoti'yunqw, piw pam ivosiy tālawna. ³¹ Noqw pi itam navoti'yunqw God qaanhinwisqamuy lavayiyamuy qa navotiñwu; pi hak haqam God kaptsi'kañw tunatyayat hinmaqaw put pam navotiñwu. ³² Hisat qatsit yayhniwhqat añqaw qa hak haqam hakiy qapostalkañw tihtiwhqat posiyat tālawniqat itam navoti'yunwa. ³³ Pi as i' tāqa qa God añqwnen soon hihta hintsakni. ³⁴ Puma lavayhtotiqe aw pañqawqa: Pas as um qaantiput aḥ tihtiwañw, ya pas piw um itamuy tutuqayna? kitotaqe put pañqw ayo tūvaya.

Spiritual Blindness

³⁵ Noqw yaw put tūvayaqat Jesus navotqe put tūwahqe aw pañqawu: Ya um God Tiyat aw tuptsiwni'ta? ³⁶ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Ya pam hak'i, tāqa? Nu hakiy aw tuptsiwni? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aw yori; noqw pam hapi ūmi yuaata. ³⁸ Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, nu tuptsiwa; pam kitat put aw naokiwhhta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Nu hapi yep hin hintaniqat òviy pew tūwaqatsit aw pitu, ima aḥ qa tayyuñqam pōsiy tālawnayaniqat òviy'o, pu aḥ tālat tayyuñqam pōsiy qatālawnayaniqat òviy'o. ⁴⁰ Noqw haqawat Pharisee-sinom put amumyagam iit nanaptaqe put aw pañqawqa: Noqw itam piw qapostalya? ⁴¹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi as uma qapostalye', soon qaantiput hinyuñw; noqw pi uma postalyaqey kitotaqw, òviy umuhqaantiput umuhpe hūrsti.

10

The Parable of the Sheepfold

¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Hak qa hōtsiwhpa kanelmimi pakit, pay nāp haqe' aqw pākihqa hapi uyñwunñwu, pu hakiy hihta tusoqnawhkiawhqañw. ² Hōtsiwhpa pākihqa hapi kanelmuy tumalay'taqaniñwu. ³ Noqw hōtsiwa aw tunatyawtaqa put aw hōtañwu, noqw kanēlom tōnayt nanaptañwu; noqw pam pumuy tūñwniyamuy akw wāñwaylawñwu, nen pumuy pañqw haqami tsañw. ⁴ Pu pam pokmuy nōñakne' amupyeve hinmañwu; noqw kanēlom tōnayt tuwi'yunqe òviy put añkyañwu. ⁵ Nikañw puma a'lōntuy

tōnayamuy qa tuwi'yuñqe òviy hakiy alōñōt qa aňkyat, tuwat soq put apyeve watqañwu. ⁶ Yan Jesus tūwutsit aň pumuy amumi hihta mahtakna; noqw puma put hihta lavayhtiqat qa māmatsya.

Jesus the Good Shepherd

⁷ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu hapi kanelkimi q hōtsiawat anta. ⁸ Inupyeve mohti òkikhqam sohsoyam uuyiñwtu, pu hihta tūnawhkilalwaqamuy; noqw ikanelvohkom pumuy amumi qa tūqayyuñwa. ⁹ Nu hapi hōtsiwa; inuhpa' pākikhqa hapi ayo yámakni, nen aw papkikañw pu piw aňqw yaymakañw nōsiwhqey tuway'numni. ¹⁰ Pi uyiñwu ùuyniksa pítuñwu, pu hihta nīnaniksaa, pu hihta hovalaniksaa; noqw nu tuwat pumuy yesniqat òviy pitu, puma nukñwat qatsit qaōwihinyuñwniqat òviy'o. ¹¹ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa. Suan kanelmuy amumi tunatyawmaqa hapi pumuy amuñem qatsiy távinwu. ¹² Nāwuspi i' ayaiwtaqa, kanelmuy qa pokmuy'taqe amumi qa suan tumalay'tañwu; nikañw haqaw kwēwuniqw put tuwe', kanelmuy tatamhtat, wāyañwu; noqw kwewu kanelmuy qōyañwu, pu piw tatslaknañwu. ¹³ Ayaiwtaqa wāyañwu, pam pi pay ahsatiy òviyiniñwunihqe kanelmuy qa hin amumi tunatyawtañwu. ¹⁴ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa; nihqe nu ikanelvokmuy tuwimuy'ta; noqw ivokom nuy tuwi'yuñwa. ¹⁵ Pas Ina nuy hin tuwi'taqw nu pan piw Inay tuwi'ta, nihqe nu ikanelvokmuy amuñem iqatsiy távini. ¹⁶ Pu nu piw nāt pētuy kanelmuy qa it kanelkit ep yesqamuy pokmuy'ta; pumuy nu soon qa tsamni, noqw puma itōnay nanaptani; noqw puma sūp tōnawtaqw sūka pumuy amumi tunatyawtani. ¹⁷ Noqw nu hapi iqatsiy tave' put ahoy kwūsuniqat òviy Ina inumi unañway'ta. ¹⁸ Soon hak nuy iqatsiy nawhkini, nu nāp put távini; nu put táviniqey aw òqalat pasiwa, pu nu put ahoy kwūsuniqey aw'i; yan hapi Ina imumi tutapta. ¹⁹ Noqw yan it lavayit ep pay piw Jew-sinom nātsiki. ²⁰ Noqw kaysiwhqam pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwtage òviy pas qa navoti'numa. Ya uma hinoqam nuy tūqayyuñwa? ²¹ Noqw pētuy pañqaqwa: Nukpanhikwsit akw tuyqawiwtage qa yan yuaatañwu. Ya sen nukpanhikwsi qapostalyaqamuy pōsiyamuy tālawnani?

Jesus Is Rejected by the Jews

²² Noqw Jew-sinom Jerusalem epeq ura hisat namat God kiyat powatotaqat éphaqam u'nantota, tōmōhaqamo. ²³ Noqw Jesus God kiyat ep haqam Solomon tuhōoyat aň waynuma. ²⁴ Noqw Jew-sinom put aw tsovaltige aw pañqaqwa: Taay, ya hihsavohaqam itam ūmi a'nō wūwantotani? Kurs pay um pas Christ-nen itamuy suyan put āawnani. ²⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi nu umuy āawnagw uma qa tūtuptsiwa. Nu Inay tuñwniyat aw yankañw iit tutmalat hintsakq, pam nuy hakiynihqat tuawit'a. ²⁶ Noqw uma qa tūtuptsiwa, ispi uma qa nuhtum ikanelvohkomyaqee; pay pi nu ura umumi pañqawu. ²⁷ Ikanelvohkom itōnay nanaptañwu; noqw nu pumuy tuwimuy'ta; noqw puma inuñk hinwisa. ²⁸ Noqw nu pumuy qatsit qaso'taqat huylawu; noqw soon puma hovalniwyani, piw soon hak pumuy imapqōlhaqw tusoq'ipwani. ²⁹ Ina nuy pumuy máqahqa sohsokmuy amuhpenihqe pas pávani; noqw qa hak pumuy Inay mapqōlhaqw tusoq'ipwaniqey aw òqala. ³⁰ Ina-niqw pu nūu, itam sūkaa. ³¹ Pahsat pu Jew-sinom put tatatupyaniqey pay piw o'wat òmahtota. ³² Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu nihtiwtage lolmat tumalat Inay aňqw umumi mahtakna. Noqw ya uma hihtawat tumalat ep nuy tatatupyani? ³³ Noqw Jew-sinom put aw pañqaqwa: Pay itam lolmat tumalat qa ép uñ tatatupyani, pi um God qakaptsi'lavayhtiq'ò; pu um pay sínonikañw pas God-nihqey pañqawhqat òviy'o. ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Puyaw umuhtutavoy ep qa yan pey'ta: Nu pañqawu: Uma pas hihtuya, yan'i? (Noqw pas soon tutuveni alōñtini.) ³⁵ Noqw pep hapi pam hakimuy put lavayiyat òmahtotaqamuy pas hihtuyaqat amumi pañqawu. ³⁶ Noqw hintaqw òviy uma nuy qakaptsi'lavayhtiqat pañqaqwa, nu Pas Hímunihqat Tiatnihqey lavayhtiq'ò? Pi Ina pas nāp nuy supwataqe tūwaqatsit aw tavi. ³⁷ Ason pi nuy qa Inay tumalayat hintsakq, uma nuy qa tūtuptsiwani. ³⁸ Nikañw kurs pay nu pas put hintsakq, nāmahin pi as uma nuy qa tūtuptsiwanikahkañw uma hihihita tumaltihqat tūtuptsiwani; nen Ina inuhpeniqw, pu nu put epnihqat uma māmatsye' tūtuptsiwani. ³⁹ Yantaqat ep pu as òviy piw puma put huayanique antotiqw, pam pumuy māyamuy aňqw ayo yámakqe, ⁴⁰ Jordan yupqōymi pañsonihqe huruhti, ura John pay mohti kūyit akw tūtuvoylalahqat pañsoo. ⁴¹ Noqw kaysiwhqam put aw òkiwtage nānami lavayta: John pi qa hihta kātumalta; nikañw John pi it tāqat hin lavayhtiqw pas pam sohsoyohksaa. ⁴² Noqw pepeq kaysiwhqam put aw tūtuptsiwa.

11

The Death of Lazarus

¹ Noqw hak tāqa Lazarus yan mātisiwhqa Bethany kitsókit ep ki'ta, it Maryt-nikañw pu qōqayat Marthak kitsókiyamuy ep'e; noqw pam hak okiw tūtuyhti. ² (I' Mary hapi put atsve

hihta kwanwáhovaqtuqat wihkuyit akw Tutuyqawhqat lelwit, pu hōmiy akw kukyat añ hōna; noqw put tupkoat Lazarus tūtuya.) ³ Paniqw òviy put qōqamat hakiy Jesus aw ayataqw, pam pañqawu: Tutuyqawhqa, meh, pas aw uh'unañwa okiw tūtuya. ⁴ Noqw Jesus put navotqe pañqawu: I' tūya put mokniqat qa pāniq'ō, pi God pas a'nō hīmuniwhitiniqat òviy'ō, noqw God Tiat put ahpīy pas pavan hīmuniwhitini. ⁵ Noqw Jesus Marthat aw unañway'ta, pu tupkoyat Maryt-nikañw pu Lazarus pumuy amumii. ⁶ Noqw òviy pam put navotqe pay hāk pepeq lōs talōña. ⁷ Nit it atsve pu' pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma piw Judeat aqwyā. ⁸ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nāt pūnat pu' Jew-sinom un tatatupninayaniqey anhtotiqw, ya um pay piw aqwni? ⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Ya talōñvaqat ep tāwa añhqe qa pakwt lōq sihkay'tasikis qōniltiñwu? Tālō waynumqa qa wíwakñwu, pam qatsit aw tātāl aw taymañwunihqe òviy'ō. ¹⁰ Mihikq waynumqa hihta ep wíwakñwu, put ep tāla súlawniñwunihqe òviy'ō. ¹¹ Yan pam lavayhtit amumi pañqawu: Itahkwatsi Lazarus pūwi, noqw pay nu aqwnen tātaynani. ¹² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay pi pūwe' soon qa òqawhtani. ¹³ Noqw pam mokqat Jesus pañqawhqa, suhpan as pay pam puwhqe nāsuniñ'taqw put pañqawhqat puma wūwaya. ¹⁴ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pas suyan pañqawu: Lazarus mōki. ¹⁵ Noqw nu qa ēpeqniqw pam panhtiqw pas nu put ep umuñem hahlayhti, uma nuy hinhtiniqat aw yōrikye' inumi tūtuptsiwaniqat òviy'ō. Pay itam aqwyani. ¹⁶ Pahsat pu Thomas, Didimus yan tūñwantiwihqa, suñwāmuy amumi pañqawu: Itam amum aqwyē', amum so'ni.

Jesus the Resurrection and the Life

¹⁷ Noqw Jesus pepeq pituqw, pay kurs pam āmiwhqe, nālōs talni'ta. ¹⁸ Noqw Bethany Jerusalem áhayhpo, sukw añqw nāsamiq tutskwatuwanit pahsaphaqamo. ¹⁹ Noqw Jew-sinom kaysiwhqam Marthat pu Maryt pumuy tupkoyamuy ep pumuy qahahlayhpiya-muy ep amumi unañwtapyanique kurs ep òki. ²⁰ Noqw yaw Jesus añqwnihqat Martha navotqe, pañqw nakwsuqe put ahsawwa, noqw Mary pay nāt kiy ep qatu. ²¹ Pahsat pu Martha Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ²² Noqw pay nu navoti'taqw nāmahin pi yahsathaqam um God aw hihta tūviñtaqw soon pam un qa mágani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay uhtupko ahoy tātayni. ²⁴ Noqw Martha put aw pañqawu: Antsa nu navoti'taqw nuhtuñk talōñvaqat epeq sinom ahoy yesvaniqw pam nuhtum ahoy tātayni. ²⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi hakiy mokiwyu añqw ahoy tātaynañwuqa, pu qatsihuytañwuqa; inumi tuptsiwhqa as nāmahin mokni, nikañw pay pam qātuni. ²⁶ Pu hak qatukañw inumi tuptsiwñ'taqa pas soon hisat mokni. Ya um it tūptsiwa? ²⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay um pas Christ, God Tiatnihqat nu tuptsiwa; ura kurs pi pam hak tūwaqatsit aw pituni.

Jesus Weeps

²⁸ Yan pam lavayhtit ahpīynihqe tupkoy Maryt nauywanwayhqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa pitu, nihqe un wāñwaylawu. ²⁹ Noqw panis pam put navot suñwnuptut, put aw'i. ³⁰ Noqw Jesus nāt kīmi qa pítuhqe, haqam Martha put ahsawvaqat pay nāt pep'e. ³¹ Noqw Jew-sinom Maryt amum ahpave tañawkahkañw put aw unañwtavi'yūñqam put suñwnuptut yámakmaq aw tayyūñqe añkya pañqawkahkañwo: Pam sumataq tūamit ep pakmumuyñqe òviy pañsoo, kitota. ³² Pahsat pu Mary nāt Jesus haqam wunuq wúwahqe aw pitu, nihqe put atpipo tamōtswunuptut aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ³³ Noqw pam pakmumuyhqa, pu Jew-sinom put amum òkiqam piw tsaykitaqw Jesus amumi yōrikqe unañwpeq òkwavakqe, ³⁴ Pañqawu: Uma haqam put taviya? Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, um awnen aw tātayni. ³⁵ Noqw pahsat pu Jesus paklawu. ³⁶ Pahsat pu Jew-sinom pañqawu: Meh, pas kurs aw unañway'ta. ³⁷ Noqw haqawat pañqawu: Ya sen i' qapostalqat pōsiyat tálawnāqa soon hinwat yukuq soon as ka mokni?

Lazarus Brought to Life

³⁸ Pu òviy Jesus nāt qa suyan unañway'kañw tūamit aw pitu. Noqw tuhsōñaqw tūamiwta, noqw aqw owa uhtsiwta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma owat ayo taviyani. Noqw mokqat qōqaat Martha put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay soon pi okiw qa hovaqtuni; pi pay nālōs talōñni'ta. ⁴⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya ura um tuptsiwe', God òqalayāt lolmat aw yōrikniqat nu ūmi qa pañqawu? ⁴¹ Pahsat pu mokpu hage' qatsqat añqw puma ayo owat taviya. Noqw Jesus òmiq tātayht pañqawu: Inaa, kwakwhay um nuy navota. ⁴² Pay pi as um utsep nuy navotiñwunihq nu put navoti'ta; nikañw pay ima sinom yañ hoñqam um nuy añqw tāvihqat tūtuptsiwaniq òviy nu pañqawu. ⁴³ Yan pam lavayhtit, pahsat pu a'nō pañqawu: Lazarus, yámakuu! ⁴⁴ Noqw i' mokqa pañqw yama; noqw maat kukyat amum masyuwsit akw tōnaniwta, pu taywaat hōhōnpit akw nōmiwta. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma ñahyat mātapyani.

*The Plot against Jesus**(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lk 22.1-2)*

⁴⁵ Pahsat pu kaysiwhqam Jew-sinom Maryt aw ökihqam Jesus hihta tumaltaqat aw tätayyaqe put aw tütuptionsiwa. ⁴⁶ Noqw pay pumuy amuñaqaw haqawat Pharisee-sinnmuy amumiyaqe, Jesus hihhihta tumaltaqat pumuy äawnaya. ⁴⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinnmuy amumum yuaatotaniqe tsovalt, nihqe pañqawqa: Ya itam hinhtotini? pas hapi i' tãqa hihhihta kãtutmalat hintsaki. ⁴⁸ Pas itam qa aw hintsatskaqw, pam pantsakq kurs hin qa sohsoyam put aw tütuptionsiwani; noqw Rome añqw sinom öke' itahkiy kiqötotani, pu itamuy sinnmuy haqami hintsatsnani. ⁴⁹ Noqw pumuy amuñaqaw haqawa Caiphas yan mãtsiwhqqa put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwtaqe pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta navoti'yuña; ⁵⁰ Piw it añ qa wüwaya: Pay hak sũka tãqa sinnmuy amuñem mokniñiqw pam itamuñem lomahintani. Noqw pep pu' sinom soon pas sohsoyam sũlawhtotini. ⁵¹ Pam qa nãp nahpiy yan lavayhti; nikañw pam ephaqam God awwat mohpeq moñw'iwtaqe hihta nãtoniqat pañqawu. Pam yan lavayhtiye Jesus pep tutskwat ep sohsokmuy sinnmuy amuñem mokniqat añwu pay lavayhti; ⁵² Nikañw pep tutskwat ep sinnmuy qa pũmuy-sa amuñem-nit, pas sohsokmuy God tímuyatuy añqe' ahtsawaliwyuñqamuy piw amuñem mokni, pam pumuy sohsokmuy sũmi tsovalaniqe öviy'o. ⁵³ Pahpiy pu puma put hin nĩnayaniqey nanawinya. ⁵⁴ Noqw öviy Jesus Jew-sinnmuy amuhpa' pãpu qa pas mãtaqpuva hinnuma; nihqe pam pañqw haqami kitsókit Ephraim yan mãtsiwhqat aqw'a, tutskwat qayẽwiwhpuve qalavoq'a. Nihqe pam put aw nãnatuwnayaqamuy amumum pepeq qatu. ⁵⁵ Noqw Jew-sinnmuy nõviwhqam Amutsva Yũmosanihqat yan tũriwantiwhqat aw pituto. Noqw nãto nõviwhqat aw qa pituqw, kaysiwhqam añ tutskwava yesqam napwatotaniqe Jerusalem ep öki. ⁵⁶ Nihqe puma Jesus öviy taynumyaqe God kiyat ep hoñkahkañw nãnami pañqawqa: Ya uma hin wũwantota? Ya sen pam nõviwniqat qa awni? ⁵⁷ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinnmuy amumum put ñuayaniqey anhtoti; nihqe öviy kurs hak put hãqamnihqat tuway'te' pañqawniqat pan yukuya.

12*Jesus Anointed at Bethany**(Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)*

¹ Noqw pu Amutsva Yũmosanihqat ep nõviwniqat aw navaysikis tãlat pẽtiqw, Jesus Bethany ep pitu; pep Lazarus ura as mokqa qatu; ura Jesus put mokqat ahoy tätayna. ² Noqw Lazarus sinomat pep Jesus eñem tapkiqw nõvatota; noqw Martha tũnopni'ta; noqw Lazarus nuhtum put amum tunõsvoñat aw qatu. ³ Pahsat pu qõqaat Mary wihkuyit kwañwãhovaqtuqat sũp tuwanit pan putu kwusut, Jesus kuckyat lelwi, nit hõmiy akw put kuckyat hõna. Pam wihkuyi nard yan tũriwantiwhqe a'nõ hihkay'ta. Noqw pam pantsakq kive wihkuyit hovalañwuat tuyqawwa. ⁴ Pahsat pu suhka put aw nãnatuwnaqa, momñwituy amumi put mãtapniqa, Judas Iscariot, it Simon tiat pañqawu: ⁵ Ya hinoqw tis nãpi kwañwãhovaqtuqa wihkuyi qa payhp sunat sĩvat öviy huyiwhqe öokiwyaqamuy amumi qa noiwa? ⁶ Yan pam hiñqawu, qa pas pi pas antsa öokiwyaqamuy tunatyawkañwo, pi pam uyiñwunikañw sivamokit aw tunatyawtaqe, hihta pañsoq tañatiwhq put kimañwuniqe öviy'o. ⁷ Noqw öviy Jesus pañqawu: Uma qa wuhtit aw hiñqawani; pam nuy hisat tũamiwniqat aw it warani'ta. ⁸ Himu pi añ öokiwyaqam umumum sutsep yanyuñwa; noqw pay nu qa sutsep umumum yantani.

The Plot against Lazarus

⁹ Noqw öviy kaysiwhqam Jew-sinom yaw Jesus pep qãtuhqat nanapta; nihqe puma qa Jesus-sa öviy ep öki, puma it Lazarus ura pam mokiwyu añqw ahoy tätaynaqat aw yõriyaniqey öviy piwu. ¹⁰ Noqw öviy God awwat mohpeq momñwit pay Lazarus piw enañ nĩnayaniqey nãnami yuaatota, ¹¹ Yaw put atsviy kaysiwhqam Jew-sinom lasyaqe Jesus aw tütuptionsiwaq öviy'o.

*The Triumphant Entry into Jerusalem**(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lk 19.28-40)*

¹² Noqw qavohvaqw sinom qaan'ewakw hintaqam nõviwhqat ep ökihqam yaw Jesus Jerusalem aw pitutoqat nanaptaqe, ¹³ Puma palm-tsotskit nantaqayat üyitotaqe, pankahkañw put ahsawwawisa pañqawkahkañwo: Öqawmañwu! Israel-sinnmuy moñwãm Tutuyqawhqat natĩwaniyat añ pitutoqa pas kaptsiitiwa. ¹⁴ Noqw Jesus mõrot puhuwuñwiwtaqat tũwahqe, epeq evetskilti; pi ura pan pey'ta. ¹⁵ Uma qa tsawiniwyuñwni, Zion ep sĩnomu; meh, umuhmoñwi mõrot tiyat akw tsokiwmakañw añqw pituto, yan'i. ¹⁶ Noqw put aw nãnatuwnayaqam as mohti iit qa mãmatsya; nikañw Jesus a'nõ hĩmuniwhitiqw pahsat pu puma ura pam yan pẽniwhqat u'naya, pu yan put yukunayaqata. ¹⁷ Noqw sinom

put ámumyaqw pam tūamit aqw Lazarus wáñwayhqe mokiwuy aṇqw ahoy tátaynaqw aw tayyuñqam put tuawi'yūñwa. ¹⁸ Paniqṵw ḡviy sinom piw put ahsawvawisa, yaw pam it kátumalat tumaltaqat nanaptaqe ḡviy'o. ¹⁹ Noqṵw ḡviy Pharisee-sinom nānami pañqaqwa: Meh, itam qa hihta aniwni'wisa; sinom sohsoyam put aṇkya.

Some Greeks Seek Jesus

²⁰ Noqṵw hakim Greek-sinom okiwlalwaniqe nuhtum nōviwhqat ep ḡki. ²¹ Nihqe puma Philip Galileet ep kitsókit Bethsaidat aṇqwnihqat aw ḡkihqe pañqaqwa: Tāqa, itam as Jesus aw yōrikyaniqey nānawakna. ²² Noqṵw Philip Andrew awnihqe put āawna; noqṵw Andrew Philip amum Jesus put āawna. ²³ Noqṵw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu Sinot Tiat pas hímuniwhtiniqat hapi aw pitu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas sōhōvosi tutskwami qa pohse', qa hovare', sutsep sūkaniñwu; pas pam hovare', pep-sa a'nō aniwnañwu. ²⁵ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu yep qatsit ep pas nāp qatsiy aw qa suhta'qewnihqā hapi qatsit qaso'taqat himuy'vani. ²⁶ Inuñem tumalay'taniqey nāwaknaqa pas kurs hin qa inuñkni, nen nuy hāqamniqṵw itumal'aya piw pepni. Pu inuñem tumalay'taqa Inay ahpiy kaptsi'tiwni.

Jesus Speaks about His Death

²⁷ Pas nu hin unañwti. Ya sen nu hiñqawni? Inaa, um it tuwanit aṇqw nuy ayo távini, sen nu kítani? Noqṵw pi nu yaniqṵw it tuwanit aw pitu. ²⁸ Inaa, um pas hímuniqhēy namtaknani, nu kítani. Pahsat pu ḡveqatsit aṇqw hakiy tōnaat pañqawu: Nu pas hímuniqhēy pay namtakna, nihqe nāt nu piw panhtini. ²⁹ Noqṵw ḡviy sinom pep hoñqam put nanaptaqe ūmukqat pañqaqwa; noqṵw haqawat pañqaqwa: God hoñviayaat put aw yuaayku, kitota. ³⁰ Noqṵw Jesus lavayhtiqe pañqawu: I' hakiy tōnaat qa inuñem tōgti, pi umuñem'i. ³¹ Pu' hapi it qatsit tunatyayat aṇ hinwisqamuy amuñem hin yukiltini; pu' hapi yep qatsit aw moñwi ayo tūviwni. ³² Noqṵw nūu, ason nu nahoylehtsit ep hāyiwe', nu sinmuy sohsokmuy nāmi tsovalani. ³³ Yan pam hin mokniqey lavayhtiqe pañqawu. ³⁴ Noqṵw sinom lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Pi itam tutavot aṇqw nanaptaqṵw yaw Christ utsep qátuni; noqṵw hinoqṵw Sinot Tiat pas kurs hin qa nahoylehtsit ep hāyiltiniqat um pañqawu? Ya i' Sinot Tiat hak himu? ³⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu tātlat ankañw umumum hihsavo yantani; nāt tātlat umumum yantaqṵw uma kwilalatotani, noqṵw qatāla umuy qa wihkini; taq qatalpuva kwilalataga haqaminihqey qa navoti'tañwu. ³⁶ Nu nāt umumum yantaqṵw uma inumi tūtuṭsiwe', talpuva hinwisni; nen uma tātlat ep sinoiwyuñwni.

The Unbelief of the Jews

Yan Jesus lavayhtit ahpiynihqe pumuy amuñaqw nātupka. ³⁷ Noqṵw pay as pi nāmahin pam pumuy amutpik nihtiwtagaq hihta kátumalat mahtaknaqṵw puma put aw qa tūtuṭsiwa. ³⁸ Yan God lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa. Ura pam pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuṭsiwa? Ya Tutuyqawhqa hakiy aw ḡqalay mahtakna. ³⁹ Yanta; noqṵw ḡviy soon put tūtuṭsiwani, ura Esaias piw pañqawhṵw ḡviy'o. ⁴⁰ Pam pumuy pōsiyamuy qatālawna, pu pumuy unañwayamuy owata, taq ka puma pōsiy akw tutwakahkañw, pu unañway akw māmatsye', ahoy nānamtōkyaqṵw, nu pumuy qalaptsinani. ⁴¹ Yan ura Esaias lavayhti God pitsāñwayat lolmat aw yōrikqee, nihqe put hakiy lavayhti. ⁴² Noqṵw pay as pi nāmahin yantaqṵw pay imuy mohpeq momñwituy amuñaqw kaysiwhqam nuhtum put aw tūtuṭsiwa; nikañw pay Pharisee-sinmuy amutsviy put qa pañqaqwa, hakton sen puma tsotsvakikimi pumuy amumi uhtayaniq'ō. ⁴³ Puma pi sinmuy amuñaqṵw tayaw-inpit nānawaknaqe, God aṇqw tayawinpit qa hihtatota.

Judgment by Jesus' Word

⁴⁴ Noqṵw pu' Jesus tsa'lawhqe pañqawu: Inumi tuṭsiwni'taqa hapi qa inumi tuṭsiwni'tat, hakiy aṇqw nuy távihqat aw tuṭsiwni'tañwu. ⁴⁵ Pu inumi taytaqa hapi nuy aṇqw távihqat aw tayma. ⁴⁶ Nu tāla sinmuy amumi pitu, inumi tuṭsiwni'taqa haqe' qatālat qa aṇ hinmaniqaq ḡviy'o. ⁴⁷ Nu sinmuy amuñem hin yukunaniqe qa paniqṵw pew pitu, pi nu sinmuy ayo ḡyaniqe pitu. Nihqe ḡviy nāmahin pi hak ilavayiy navotkañw put qa tuṭsiwhqṵw nu qa put hinwat yūkuñwu. ⁴⁸ Hak nuy qa nakwhakañw ilavayiy qa ḡmahtaqa hihta akw hinwat yukuniwni. Ilavayiy hapi so'ñwamiq put hin yukunani. ⁴⁹ Pi nu qa nāp nahpiy yuaata. Ina nuy aṇqw távihqa hapi pas nāp nuy hihta hiñqawniqaq inumi tutapta, pu hihta hin lavayhtiniqaq piwu. ⁵⁰ Noqṵw nu navoti'taqṵw Ina hihta tutaptaqe sinmuy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqaq ḡviy put tutapta. Noqṵw paniqṵw hapi ḡviy pam inumi hin tutaptaqat nu panwat sohsoq yuaayku.

¹ Noqw Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat nāt aw qa pituq̄w, Jesus yep it qatsit añqw Nay awniqey navoti'ta; nihqe sinomat it qatsit ep hinnumyaqamuy amumi unañway'ta. ² Noqw tapkiq̄w pumuy nōñōsaq̄w, Nukpana Simon tiyat Judas Iscariot Jesus momñwituq̄w amumi mātāpnīqat pan unañwtoyna. ³ Noqw Jesus navoti'taq̄w, Naat sohsok hihta aw ōqalat put aw noa; noqw pam God añqw pituhqe piw God aw āhoyniqey navoti'kañw, ⁴ Tunōsvoñat añqw wunuptut, napnay tavi; nit hōhōnpit kwusut, put kwewhta; ⁵ Nit pu tsaqaptat aq̄w kuyht, pahsat pu put aw nānatuwnayaqamuy kukyamuy pāhomhtivat, nihqe hōhōnpit kwewhta qey akw kukyamuy hōnhata. ⁶ Pu ōviy pam Simon Peter aw pituq̄w, Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pas pay um ikukuy pāhomni? ⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nu hihta hintsakq̄ um nāt qa mātsi'ta; pay ason um soon qa māmatsni. ⁸ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay um pas soon hisat ikukuy pāhomni. Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas nu uhkukuy qa pāhomq̄w pay nawus um qa isinoni. ⁹ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, turs qa ikukuy-sa-nit imay iqōtoy enañ piw um pāhomni. ¹⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pāhom'iwhqa soon pas sohsovik pāhom'iwni, pay kuk'at-sani, pi pay sohsovik kwañw'eway'o. Noqw uma hapi kwañw'e'wayomu, nikañw pay qa sohsoyamu. ¹¹ Pam hakiy momñwituq̄w amumi put mātāpnīqat navoti'taqe ōviy pañqawu: Uma qa sohsoyam kwañw'e'wayomu, kita. ¹² Pu ōviy pam pumuy kukyamuy pāhomt, pu napnay añ pakit, pu qatuptut, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanqat uma māmatsya? ¹³ Uma nuy Tutuqaynalalwakahkañw pu Tutuyqawhqaqalalwa; nihqe uma sūañqaqwa, pi nu' pam'i. ¹⁴ Noqw kurs nu umumi tutuyqawhqa, pu umuy tutuqaynaqa umuhkukuy pāhomq̄w, soon tis uma umuhkukuy nāhoq̄ qa nāvahomnayamantani. ¹⁵ Pi nu umuy hinyaniqat umumi mahtakna, nu umuy hin yūkunaq̄w pan uma hinwisni. ¹⁶ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pay tūwiki moñwiq̄w epnihqe qa pavan pasniñwu, pu ayatiwhqa put ayataqat epnihqe qa pavan pasniñwu. ¹⁷ Noqw uma iit navoti'kahkañw añ hinwise' hahlayyani. ¹⁸ Nu umuy qa sohsokmuy lavayhti; nu hakimuy namorstaqey tuwimuy'ta. Noqw pay pi tutuvenit anhtiniq̄w ōviy i' hak inumum tūmoytaqa inumi nukpanhtini. ¹⁹ Noqw nāt put qa aw pituq̄w nu añwu pay umuy āawna. Noqw hisat put paniwhitiq̄w, nu Christ-nihqat uma tuptsiwyani. ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ason nu hakiy haqami ayataq̄w, hak put pās tāvihqa hapi nuy pās tāvini; pu nuy pās tāvihqa hapi nuy añqw tāvihqat pās tāvini.

Jesus Predicts His Betrayal

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lk 22.21-23)

²¹ Yan Jesus lavayhtit, qahahlayhtiqe pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa momñwituq̄w amumi nuy mātāpni. ²² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat pa pam pañqawhqaqat wūwantotaqe nānahpa' yoyrikyā. ²³ Noqw suhka put aw nānatuwnaqa pep Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwa, pas Jesus aw unañwaata. ²⁴ Noqw Jesus hakiy pañqawhqaqat pam put tūviñtaniqat Simon Peter put aw māmasa. ²⁵ Pu ōviy pam Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwkañw put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hakni? ²⁶ Jesus hu'waqe aw pañqawu: Pay nu nōvat mōroknat, hakiy put maqaq̄w pamni. Pu pam nōvat mōroknaye, Simon tiyat Judas Iscariot put maqa. ²⁷ Noqw pam panhti q̄w, pahsat pu Satan put unañwmiq̄w paki. Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Um hihta hinhtiniqey iis panhtini. ²⁸ Noqw qa haqawa tunōsvoñat aw qātuhaq̄w put hinoq̄w pan lavayhtiqat māmatsi. ²⁹ Judas pi sivamokit tavi'ta; noqw suhpan pam pumuy nōviwhqat ep hihta hinhtotiniqat Jesus put aw pañqawhqaqat haqawat wūwaya, pu sen pam ōkiwyaqamuy hihta huytaniqat pañqawhqaqata. ³⁰ Noqw ōviy pam nōvat mōrokput sowat, pahsat pay pañq̄w yama. Noqw mñhikiwa.

The New Commandment

³¹ Pu ōviy pam yāmakmaq̄w, Jesus pañqawu: Pu' hapi nu' Sinot Tiat pas pavan hīmuniwhitni; noqw God piw inuhpiy panhtini. ³² Noqw kurs God inuhpiy hīmuniwhite', pay soon pam tuwat qa nahpiy nuy pas pavan hihtatani; nihqe soon qa pay put panhtini. ³³ Itimu, nāt nu hihsavo umumum yantani. Noqw uma as nuy hepyani; noqw ura nu Jew-sinmuy amumi hin lavayhtiqe pay nu hapi piw pan umumi lavayhtini: Nuy haqaminiq̄w soon uma pañsoyani, ura nu kita. ³⁴ Nu umumi pūhut tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni; nu umumi hin unañway'taqat pan piw uma nānami unañway'yuñwni. ³⁵ Umuy nānami unañway'yuñq̄w pantaqat ahpiy sinom sohsoyam uma inumi nānatuwnayaqat nanaptani.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lk 22.31-34)

³⁶ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um haqamii? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nuy haqaminiq̄w um kurs hin nāt inuñkni; nikañw pay ason um soon qa inuñkni. ³⁷ Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hinoq̄w nu soon pay pu' uñkni?

Nu uñem iqatsiy távinigey suhtaq'ewa. ³⁸ Jesus lavayhtige aw pañqawu: Haw um inuñem uhqatsiy távinigey suhtaq'ewa? Pas antsaa, pas antsa nu ñmi pañqawni: Pay ason pas am nuy qa tuwi'taqey pâyis pañqawhq pu' taqákowāko tōqtini.

14

Jesus the Way to the Father

¹ Uma qa hin unañway'yuñwni, uma God aw tuptsiwni'yuñwa; uma piw inumi tuptsiwni'yuñwni. ² Inay Kiyat ep yeyespi qaówíewa, pi as qa pantaqw soon nu umuy qa áawnani. Nu umuñem qenitatu. ³ Noqw nu ahpiynen umuñem qenite', nu piw añqwni; nen umuy nāmi ókinani; noqw nuy háqamniqw uma piw pepyani. ⁴ Pu nuy haqaminiqw uma navoti'yuñwa; pu uma aqw póhut tuwi'yuñwa. ⁵ Thomas put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um haqaminiqw itam qa navoti'yuñwa; noqw ya itam hin aqw póhut tuwi'yuñwni. ⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi God aqw póhu, pu navoti pas antsanihqa, pu qatsi. Soon hak Inay awni, pas inuhpanen-saa. ⁷ Pi as uma nuy tuwi'yuñwe' soon uma Inay piw qa tuwi'yunwni; noqw yahpiy haqahpiy uma put tuwi'yuñwa; nihqe uma aw yórikya. ⁸ Noqw Philip put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um Unay itamumi mahtaknaqw itam pañso uyiwaltotini. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas as nu wūyavo umumum yantaqw, ya um nāto nuy qa tuwi'ta, Philip? Inumi yórikqa hapi Inay aw yori; noqw piw um nuy umumi Inay mahtaknaniqat inumi pañqawu. ¹⁰ Ya nu Inay amum súkanihqat um qa tuptsíwa? Soñawnen pi nu put epniqw pu pam inuhpee. Nu umumi hihta lavayhte', qa nāp nahpiy lavayhtiñwu; pi Ina inuhpe qátuhqa tumalat hintsaki. ¹¹ Nu Inay epniqw pu Ina inuhpenihqat uma tūtuptsiwani; hal kurs uma qa pantotini, nas'ew uma itumalay ahpiy inumi tūtuptsiwani. ¹² Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsíwhqa nuy hihilta hintsakqat piw hintsakni, pu iit epnihqe pas pávanyaqat pam hintsakni, nu Inay awniniqw óviy'o. ¹³ Pu uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta óviy tūviñtotaqw, nu put panhtimantani; noqw Ina Tiy ahpiy pas pavan hímuniwhitini. ¹⁴ Uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta óviy tūviñtotaqw nu put panhtimantani.

The Promise of the Holy Spirit

¹⁵ Kurs uma inumi unañway'yuñwe', itutavoy añ hinwisni. ¹⁶ Pu nu Inay aw nāwaknani, noqw piw pam sukw umumi unañwtavi'taqat umumi távini, i Qahováriwtaqat Hikwsita. Noqw pam umumum utsup yante', ¹⁷ Umuy hihta pas antsanihqa tutuqaynani. Put hapi ima yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam kurs hin kwusuyani, puma put qa tuway'yuñqe óviy'o, piw qa tuwi'yuñwa. Noqw uma pi put tuwi'yuñwa, pam umumum yantaqw óviy'o, nihqe nāt pam umuh'unañwpeq qátuni. ¹⁸ Pay nu soon umuy nal'oyini; pay nu nāt piw añqw umumini. ¹⁹ Nāt hihsavoniqw pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam inumi qa yórikyani, nikañw uma inumi yórikyani. Pi nuy qatuqw óviy piw uma yesni. ²⁰ Noqw pep pu' uma nuy Inay epnihqat nanaptani; pu pan piw uma inuhpeyani, pu nu umuhpeni. ²¹ Itutavoy oyi'kañw añ hinmaqa hapi inumi unañway'tani; pu inumi unañway'taqat aw Ina unañway'tani; noqw nu put aw unañway'tani, nen aw namtaknani. ²² Noqw suhka Jesus aw nānatuwnaqa Judas pan mātsiwa. Qa pam momñwituy amumi Jesus mātavi. Noqw pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hintaqw óviy um itamumi namtaknat, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amumi qa namtaknani? ²³ Noqw Jesus lavayhtige put aw pañqawu: Pay inumi unañway'taqa soon ilavayiy qa añ hinmani; noqw Ina put aw unañway'tani; noqw itam put awnen unañwayat ep qátuni. ²⁴ Inumi qa unañway'taqa hapi soon ilavayiy añ hinmani. Noqw nu umumi lavayit yuaataqw pam qa inuhpiy'o, pam nuy añqw távihqat Inay ahpiy'o. ²⁵ Noqw nu nāt umumumnikañw iit umumi yuaayku. ²⁶ Noqw nu pan Inay aw nāwaknaqw, pam umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit umumi távini. Noqw pam umuy sohsok hihta tutuqaynani; nen nuy hihta umumi lavayhtiqat umuy sohsok ahoy u'nanani. ²⁷ Uma suyan unañway'yuñwni, nuy suyan unañway'taqat pan'i. Yep qatsit tunatyayat hinwisqam hakiy suyan unañway'taqat paysoq lavaytañwu; noqw nu qa panwat umumi yuaata. Uma qa hin unañway'yuñwni, piw umuh'unañwa qa tsawiniwyuñwni. ²⁸ Uma nanaptaqw ura nu umumi pañqawu: Nu ahpiynit piw añqw umumini. Pi uma inumi unañway'yuñwe' soon inumum qa hahlayhtotini, nu Inay awnigey pañqawhqat ep'e, pi Ina inuhpenihqe pas pávani. ²⁹ Noqw nāt hapi aw qa pituqw, pay nu añwu umuy áawna, hisat aw pituqw uma tūtuptsiwaniqat óviy'o. ³⁰ Yahpiy hapi nu pápu soon pas umumi yuaatani, taq Nukpana, yep qatsit ep moñw'iwtaqa añq'ó, noqw pam gahaqam hihta ep inumi tuyqawi'ta. ³¹ Noqw Ina inumi hin tutaptaqw nu pan hinma. Noqw put pantaqat akw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nu Inay aw unañway'taqat nanaptani. Huvam hoñvaa; itam yañqw ahpiyyani.

15

Jesus the Real Vine

¹ Nu hapi ovauyit pas antsanihqat anta, Noqw Ina hapi üyi'taqa. ² Inuhpiy hohtakiwtaqa qa himuy'vañwuqat pam ayo tüküñwu; pu pölöy'vañwuqat pam papsiñwu, noqw pahsat pu pam wühaq aniwnañwu. ³ Noqw uma hapi it lavayit nu umumi lavayhtiqat akw kwañw'e'way'iwyuñwa. ⁴ Uma inumi wiwyuñwñi, noqw nu umumi wiwtani; soon ovauyit ahpiy hohtakiwtaqa nāp natsviy hihta himuy'vañwu, pas pam kopölvuy aw wiwte'sa hihta aniwnañwu; noqw pan hapi uma inumi qa wiwyuñwe', soon hihta aniwnayani. ⁵ Nu hapi ovaui; noqw uma hapi ahpiy hohtakiwyuñqamu. Nu hakiy aw wiwtaqw pam inumi wiwte' a'nō himuy'vamantani; pi uma qa inutsviye', soon hihta apitotini. ⁶ Inumi qa wiwtaqa lakput hohtakiwtaqat an ayo tüviwñwu; noqw sinom put tsovalaye', qōhit aqw maspaye', put taqtsokeyañwu. ⁷ Kurs uma inumi wiwyuñwe', piw ilavayiy umuh'unañwpeq pani'yūñwe', pep pu' uma hihta nānawakne', put öviy tüviñtotamantani; noqw pam umumi antsaniwmantani. ⁸ Uma a'nō aniwnaye', yan Inay pas pavan mātaktotani; pu piw yan uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamyani. ⁹ Nu hapi pas Inay inumi hin unañway'taqat pan nu umumi unañway'ta; uma suan hinwisq nu umumi unañway'tani. ¹⁰ Uma itutavoy añ hinwisq pan nu umumi unañway'tani, pas nu Inay tutavoyat añ hinmaq pw pam inumi unañway'taqat pan'i. ¹¹ Noqw uma pas hinhaqam hahlayhtiqat öviy nu umumi yan lavayhti; nu pas hinhaqam hahlayhtiqat pan'i. ¹² Noqw nu yan umumi tutaptani: Uma nānami unañway'yūñwñi, pas nuy hin umumi unañway'taqat pan'i. ¹³ Kurs hak tāqa kwatsmuy amuñem qatsiy tave' suyan pi pam pumuy amumi pas pavan unañway'taqe öviy panhtini. Noqw qa hak put tāqat epñiqe pas pavan nuhtumi unañway'ta. ¹⁴ Uma nuy umumi hin tutaptaqat añ hinwise' ikwātsimyani. ¹⁵ Yahpiy hapi nu pāpu umuy qa tüwiktuñwantani, taq tüwiki moñwi hihta hintsakq put qa navoti'tañwu. Nikañw nu umuy ikwātsimyaqat pan tūñwanta; pi nu Inay añqw hihta navotqey umuy sohsok āawna. ¹⁶ Qa uma hapi nuy namorstota, pi nu hapi umuy namorstaqe umuy sinmuy tsovalayaniqat öviy ayata; noqw tsovalniwyaqam qa hovalniwyani; noqw uma ituñwñi aw yankahkañw Inay aw hihta tüviñtotaqw pam umuy put māqamantani. ¹⁷ Nu umumi yan tutaptani: Uma nānami unañway'yūñwñi.

The World's Hatred

¹⁸ Kurs yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaqw pay ura puma inumi mohti qa suhtaq'ewyaqat uma u'ni'yūñwñi. ¹⁹ Pi as uma yep qatsit tunatyayat añ hinwisq, pay put añ hinwisqam soon umuy qa hahlayyani; noqw uma pi yep qatsit tunatyayat qa añ hinwisq nu umuy put añqw namorsta; noqw öviy yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewya. ²⁰ Ura nu umumi lavayhtiqw uma put u'ni'yūñwñi; pay tüwiki moñwi epñiqe qa pavan pasniñwu; noqw kurs sinom nuy okiwsasne' soon umuy piw qa okiwsasani; kurs ilavayiy añ hinwise' pay soon piw umuhlavayiy qa añ hinwisni. ²¹ Nikañw pay uma isinomniqw öviy puma umuy yan hintsatsnani, nuy añqw távihqat qa tuwi'yūñqe öviy'o. ²² Pay nu pítuhqe pumuy amumi yuaaykuqw puma inumi qa tuptsiwyaqe qaantoti. Kurs puma ilavayiy qa nanapte' pay soon pas qaantotini. Nihqe pu' hapi puma kurs hihta akw qaantipuy tupkayani. ²³ Inumi qa suhtaq'ewñihqa hapi piw Inay aw qa suhtaq'ewa. ²⁴ Nu pumuy amutpik nihtiwhaqat kātutmalat hinhti. Qa hak inuhpenihqe hihta kātumalta. Kurs puma itutmalay aw qa yórikye' pay soon pas qaantotini; noqw pi as puma put aw yórikyakahkañw inumi qa suhtaq'ewya, pu Inay piw aw'i. ²⁵ Ura pumuy tutuveniyamuy añ yan pey'ta: Nuy qa hinhtiqw puma inumi qa suhtaq'ewya, yan'i. Noqw puma hin pey'taqat anhtoti. ²⁶ Nikañw ason nu umumi unañwavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit Inay añqw ayataqpw, pam hihta pas antsanihqat umuy tutuqaynat, nuy hákiynihqat sinmuy āawnani. ²⁷ Pu uma piw pas nāp hihta aw yórikyaqey tuawi'yūñwñi, uma yayhniwhqat añqawq inumum hinnumyaqe öviy'o.

16

¹ Uma qa hin unañwtotiniqat öviy nu umumi yan lavayhti. ² Nāt sinom hihta aw tōnawyuñqey añqw umuy ayo ipwayani; tis pi nāt öviy puma umuy qōqyaniqat aw pítuni; noqw panhtiqa God eñem tūmaltaqey wūwamantani. ³ Puma hapi Inay nuy enañ qa tuwi'yūñqe öviy umuy panhtotini. ⁴ Nikañw ason hisat aw pituqw ura nu umuy añwu pay put āawnaqat uma u'nayaniqw öviy nu umumi yan lavayhti, nāwuspi nāt nu umumumñihqe öviy qa mohtihaq umumi iit yuaayku.

The Work of the Holy Spirit

⁵ Noqw pu' hapi nu Inay nuy añqw távihqat ahoy awani. Noqw uma qa haqawat nuy haqaminiqat tüñña. ⁶ Noqw pay pi nu umumi iit lavayhtiqw öviy umuh'unañwa pas

qa hahlayhtoti. ⁷ Noqw pay nu umumi pas qaatsat pañqawni: Pas nuy ahpiyniqw pan muñem lomahintani; pi nuy qa ahpiyniqw umumi Unañwtavi'taqw soon umumi pítuni, pi nu ahpiyen añqw put umumi távini. ⁸ Ason pam pite' yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qaanhtotiqat pumuy navotnani, pu hakiy hin suan hinmaqat pumuy māmatsnani, pu God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani. ⁹ Pam pumuy inumi qa tuptsiwyaqe qaanhtotiqat pumuy navotnani. ¹⁰ Piw nuy suan hinmaqat pumuy māmatsnani, Inay awnihqat akw'a; noqw uma pāpu inumi qa yórikyani. ¹¹ Piw God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani, pi pam yep qatsit aw moñwit pay enem yúkuqe pas qahihata. ¹² Nāt nu nihtiwhtaqat hihta umumi yuaaykuniqw, uma kurs hin nāt put sohsok ómahtotani. ¹³ Nikañw ason i' Hikwsi pas antsanihqa pite', pam sohsok antsanihقات umuy māmatsotynani; pam qa nāp nahpiynihqat yuaataniquee. Pam hihta navote' put yuaaykumantani, pu pam hihhihta nātoyaniqat umuy áwintani. ¹⁴ Ason pam nuy pas pavan hihtatani, pi pam itutuqayhpiy ómahtat, put umuy áwintani. ¹⁵ Inay tutuqayhpiat sohsay piw itutuqayhpi, paniqw óviy nu pañqawu: Pam ason itutuqayhpiy ómahtat, put umuy áwintani.

Sadness and Gladness

¹⁶ Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, nu Inay awniniqw óviy'o. ¹⁷ Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam haqawat nānami pañqawu: Ya sen pam hihta itamumi lavayhtiqe pañqawu: Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, pu Nu Inay awniniqw óviy'o, kita? ¹⁸ Noqw óviy puma pañqawu: Ya sen pam hihta pañqawhqe Hihsavoniq'ó, kita? Itam hihta pañqawhقات aw māmatsya. ¹⁹ Noqw puma as put túviñtotaniqey nānawaknaqw Jesus navoti'taqe amumi pañqawu: Ya nu umumi Pay hihsavoniqw uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, kitahقات uma nātuvññalwa? ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt uma tsaykitani, pu pas hihta ep qahahlayhtotiqey pan hiñqawwani; noqw tuwat yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam hahlayyani, noqw úmawat qahahlayyani; nikañw pay umuhqahahlayhpi hahlayhpiniwhtini. ²¹ Wuhti tihtatutuyne' qahahlayñwu, tuwaniyat aw pítuñwuniqw óviy'o; nikañw ason pam tihte' pahsat kánavotpiy pāpu qa u'ni'tañwu, sino túwaqatsit aw tihtiwhq put ep hahlayñwuniqwe óviy'o. ²² Noqw pan uma qahahlayyani; nikañw pay nu nāt piw umumi pohtani, noqw umuh'unañwa hahlayhtotini, pu umuhhahlayhpiy soon himu sohtapnani. ²³ Pu hisat aw pituqw uma soon pāpu nuy hihta túviññalwani. Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw nāp hihta óviy túviññotaqw pam umuy put máqamantani. ²⁴ Yuk pahsavo hapi uma qa hisat nāt ituñwniy aw yankahkañw hihta óviy túviññota. Uma aw túviññote' ómahtotani, nen pas hinhaqam hahlayhtotini.

Victory over the World

²⁵ Yan nu pay tupkiwtaqat umumi yuaayku; ason hisat aw pituqw pep pu' nu soon pāpu ilavayiy tupkitat, umuy Inay pas suyan áawnani. ²⁶ Ason pep pu' uma ituñwniy aw yankahkañw hihta óviy túviññalwani. Noqw nu muñem Inay aw túviññaniqey hapi qa pañqawu; ²⁷ Pi Ina pas nāp umumi unañway'taqw óviy'o, ispi uma inumi unañway'yuñq'ó, niñqe nu God añqw pítuñqat uma tútuptionsiwa. ²⁸ Nu Inay añqw yamakqe, túwaqatsit aw pitu; nit pu' nu túwaqatsit mātapt, Inay awni. ²⁹ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw pañqawu: Meh, pu' hapi um pas suyan yuaaykuqe, pāpu qa sómokit lavayhti. ³⁰ Pu' hapi itam uñ sohsok hihta navoti'taqat tútuptionsiwa; noqw soon kurs pas hak sōwu hihta túviññalwani. It akw pu' itam uñ God añqw pítuñqat tútuptionsiwa. ³¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma pu' tútuptionsiwa? ³² Meh, aw hapi pituto, híkis pay aw pitsiwa, uma tatslake', nanāp umuhkiy aññqe nankwuse', nuy nalmatapyaníqat aw'i. Nikañw pay nu qa nālaa, pi Ina inumuma. ³³ Uma inuñqe kwakwhaiwyuñwníqat óviy nu umumi yan lavayhti. Pam túwaqatsit ep kánanvotynani; nikañw pay uma su'qawyuñwni, nu hapi yep qatsit áñwuta.

17

Jesus Prays for His Disciples

¹ Yan Jesus lavayhtit, ómiq táayht, pañqawu: Inaa, aw hapi pitu; um Uhtiy pas hímunihqat pan nuhtumi mātaktani, noqw Uhti tuwat uñ pan mātaktani. ² Pi um Uhtiy sohsok-muy sinmuy amumi óqalat maqa, niñqe hakimuy hihsa'niñqamuy put aw noaqw, pam qatsit qaso'taqat amumi nóaniqat um pan put enem yuku. ³ Noqw hak uñ pas suhka antsa God-nihqat tuwi'te' pu Jesus Christ uhpiy taviwhqat piw tuwi'te' qatsit qaso'taqat himuy'vani. ⁴ Nu túwaqatsit ep uñ pas hímunihqat nuhtumi mātakta; um nuy hihta tumalat ayataqat hapi nu yuku. ⁵ Noqw taay, Inaa, ura túwaqatsit nāt qa háqamniqw nu úmumniñqe lolmat tálawñwat pitsañway'ta. Noqw óviy nu úmi pituqw um piw pan nuy lomavitsañwtotynani. ⁶ Um sinmuy amuñaqw hakimuy inumi noaqw nu uñ hákiynihqat

pumuy āawna; puma as úhimumyaqw um pumuy inumi noa, noqw puma uhlavayiy añ hinwisa. ⁷ Nihqe um hihta inumi noaqw pam sohsoy únaqwnihqat puma nanapta. ⁸ Pi um it lavayit inumi mātappq nu amumi put mātavi; noqw puma put ōmahtota, nihqe nu únaqw yámakqat pas suyan nanaptaqe pay um pas nuy añqw távihqat tútuptionsiwa. ⁹ Nu pumuy amuñem okiw nāwakinta; nu yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qa pumuy amuñem nāwakinta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy amuñem nāwakinta, puma uhsinomiqw ōviy'o. ¹⁰ Noqw sohsoyam isinom uhsinomu, pu sohsoyam uhsinom isinom, noqw nu amuhpiy pas hímuniwhiti. ¹¹ Noqw nu hapi pāpu qa túwaqatsit ep hinnuma, noqw ima nāt túwaqatsit epya; noqw nu yañqw ūmii. Qahováriwhpu Inaa, um hakimuy inumi nōahqey pumuy pas nāp uhtuñwniy ōqalayāt akw oyi'tani, noqw puma sūkayani, itamuni. ¹² Nu nāt túwaqatsit ep pumuy amumum hinnumqe uhtuñwniy añ pumuy oyi'ta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy pās oyi'taqw qa himuwa haqami hiniwhiti, pay i' sūlawhtiniqey namorstiwhqa-saa, hin pey'taqat anhtiniqat ōviy'o. ¹³ Noqw nu yahsatniqw yañqw ūmii, nihqe okiw pas pay imuy unañwpeq ihahlayhpiy aniwni'yuiñwniqat ōviy nu túwaqatsit ep yan hiñqawlawu. ¹⁴ Nu amumi uhlavayiy mātavi, noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam pumuy amumi qa suhtaq'ewya, puma qa yep sinoiwyuñqw ōviy'o, nuy qa pep sinoiwtatqat pan'i. ¹⁵ Um as túwaqatsit añqw pumuy ipwaníqat nu qa pan ūmi túviñlawu, um qalolmat añqw okiw pumuy ayo oyi'taniqat pan'i. ¹⁶ Puma inún qa yep qatsit ep sinoiwyuñwa. ¹⁷ Um uhlavayiy pas antsanihqat akw pumuy nēñem qenivo ōyani; uhlavayiy pas antsaa. ¹⁸ Um nuy sinmuy amumi tavi, noqw ōviy pay hapi nu piw pan nuhtumi pumuy ayata. ¹⁹ Nihqe nu pumuy tunatyawkañw qenivo nātavi, puma as pas antsa piw qenivo oyiwyuñwniqat ōviy'o. ²⁰ Pu nu qa imuy-sa amuñem túviñlawu, nāt hakim pumuy lavayiyamuy ahpiy inumi tútuptionsianiqamuy amuñem piwu. ²¹ Okiw as puma sohsoyam sūkayaniqat nu túviñlawu, um Ina inuhpeniqw pu nu uhpenihqat pan piw itamuhpe sūkayaniqata; noqw pep pu' túwaqatsit ep sinom um nuy añqw távihqat tútuptionsiani. ²² Noqw um hin nuy kaptsi'taqw pan piw nuy pumuy kaptsi'ta, puma itamun sūkayaniqat ōviy'o. ²³ Nu pumuy amuhpeniqw pu um inuhpee, noqw puma itamuhpe pās pasiwyuñwni, noqw sinom nanaptaqw um nuy añqw tavi, nihqe pas hin inumi unañway'taqey pan piw amumi unañway'ta. ²⁴ Inaa, um imuy hakimuy nuy maqaqw puma as nuy háqamnihqat pep inumumyaniqat nu nāwakna, nen it lolmat tālawñwat um nuy máqahqat puma aw tayyuñwni, pi um nāt túwaqatsit qa yukihq pay pepeq inumi unañway'ta. ²⁵ Súantaqa Inaa, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam uñ qa tuwi'yuiñwa, noqw nu uñ tuwi'ta, noqw ima hapi um nuy añqw távihqat navoti'yuiñwa. ²⁶ Noqw nu hapi uñ pumuy āawna. Noqw okiw as um inumi hin unañway'taqw pan hapi pumuy nānami unañway'yuiñwniqat ōviy nu soon nāt qa uñ pumuy āwintani. Nen nu pas antsa amuhpe yantani.

18

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Yan Jesus lavayhtit put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw pahpiy nakwsuqw, puma haqe' sika Cedron yan mātsiwhqat yupqōymi nōña; noqw pam haqami olive qōlmi pítuhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum paño paki. ² Noqw put momñwituy amumi mātappqa Judas piw put háqamnihqat tuwi'ta, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw qa sūs pañsoniñwuniqw ōviy'o. ³ Noqw God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum tuwalan'a'yatuy hon'via'yatuy enañ Judas aw mātavi; noqw puma wiqhōhi'wiskañw, kopitsoki'wiskañw, tunipi'wiskahkañw put amum pañsoya. ⁴ Noqw ōviy Jesus hin hintsaniwniqey sohsoq navoti'taqe amumi nakwsuhqe pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? ⁵ Noqw puma lavayhtitqe aw pañqawu: Itam hakiy Nazareth añqw tāqa Jesus hepnumya. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu' pam'i. Noqw Judas amumi put mātappqa pumuy amumum wunu. ⁶ Noqw pam panis pamnihqey amumi pañqawhq pahsat pay puma áhoywat hohyokat, tutskwami patañmunumhti. ⁷ Pahsat pu piw pam pumuy túviñtaqe amumi pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? Noqw puma pañqawu: Itam hakiy Nazareth añqw tāqat Jesus hepnumya. ⁸ Jesus lavayhtitqe pañqawu: Pay pi nu pamnihqey umumi pañqawu; noqw ōviy kurs uma nuy hepnumye', uma imuy mātapyani. ⁹ Ura pam hiñqawhq put anhtiniqw ōviy'o, ura pam pañqawu: Imuy hakimuy um inumi noaqw nu qa hihtawat kwahi, it'a. ¹⁰ Pahsat pu Simon Peter sipwuvahpi'taqe put hōroknat, God awwat mohpeq moñwit túwikiyat wuvahataqe, putvaqw naqvuyat ayo tuku. Noqw i' hak túwiki Malchus yan mātisiwa. ¹¹ Pahsat pu Jesus Peter aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa. Ina inuñem okiwsanhpit kuyapkuyhq pay nu soon qa put hikwni.

Jesus before Annas

¹² Pahsat pu sohsoyam tuwalan'a'yam-niqw pu moñwíam, hoñviaymuyatuy amumum Jesus ñuayaqe put somya; ¹³ Nit mohti Annas aw put wikya, pam pi Caiphas mōōnañwuy'ta; noqw Caiphas put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwta. ¹⁴ I' Caiphas hapi ura Jew-sinmuy amumi pañqawu pay ura hak sūka sinmuy amuñem mokq pam ñas'ewniqata.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Noqw Simon Peter Jesus añki, pu suhka put aw nánatuwnaqa; pamwat God awwat mohpeq moñwit tuwi'ta; nihqe pam Jesus amum God awwat mohpeq moñwit kiyat aw paki. ¹⁶ Noqw Peter pay hōtsíwat ihpaq wunu. Noqw pahsat pu suhka Jesus aw nánatuwnaqa God awwat mohpeq moñwit tuwi'taqa yámakqe, hōtsíwat aw tunatyawtaqat mānat aw yuaaykuqe Peter pana. ¹⁷ Pahsat pu māna hōtsíwat aw tunatyawtaqa Peter aw pañqawu: Ya qa um piw it tāqat aw nánatuwnaqa? Noqw pam pañqawu: Qae. ¹⁸ Noqw iyohooniqw, ñviy tūtuwikt hoñvia'yatuy amumum tövumsit hoveyelayaqe aw hoñkahkañw nāmukintota. Noqw Peter pumuy amumum aw wunuwkañw nāmukinta.

The High Priest Questions Jesus

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lk 22.66-71)

¹⁹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Jesus tūviñtaqe put aw nánatuwnayaqam hákimyaqat put tūviñta, pu hihta pam pumuy tutuqaynaqata. ²⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nu nuhtumi susmataq yuaata. Nu tsotsvalkive sutsep tutuqayna, pu God kiyat ep'e, pañso Jew-sinom sutsep tsotsvalya; nu qa hihta nanauyve lavayhti. ²¹ Noqw um hinoqw nuy tūviñlawu? Nu hihta yuaaykuqat um inumi tūqayyuñqamuy tūviñtaniñawo; meh, puma nuy hiñqawhq navoti'yuñwa. ²² Noqw yan pam lavayhtiqw, pu suhka hoñiaya put aqlap wúnuhqa mapqōlōy akw Jesus wuvahta, pañqawkañwo: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi kurs nuy qalolmat lavayhtiqw um put pañqawni; kurs pay nuy súañqawhq ya um hinoqw nuy wuvahta? ²⁴ Noqw Annas put somt, God awwat mohpeq moñwit Caiphas aw hōna.

Peter Denies Jesus again

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Noqw Simon Peter pep wunuwkañw nāmukinta; noqw haqawat pep hoñqam put aw pañqawu: Ya qa um piw put aw nánatuwnaqa? Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Qae. ²⁶ Noqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwíkiat Peter aw pañqawu: Puyaw qa um oliveqōlpe put ámunniq wu ñmi qa tātayi? Pam hapi Malchus añqwi, it hakiy naqvuyat Peter ayo tukuq wu put'a. ²⁷ Pahsat pu Peter piw nāt qa nakwha, noqw pahsat pay taqakowako tōqti.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Pahsat pu puma Caiphas añqw Jesus haqami Rome añqw moñwit kiyat aw wikya; noqw súitsi; noqw puma pay moñwkimi qa yuñ, taq ka Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat añqw nōñōsaniqey qa hu'waniwyani. ²⁹ Pahsat pu Rome añqw moñwi Pilate yan mātisiwhqa yámakqe amumi pañqawu: Ya uma hihta it nēveltotoynaya? ³⁰ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Pay pi as i' tāqa qa nukpananiq wu soon itam ñmi put wikvayani. ³¹ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Pay pi uma put wikye' umumi hin tutavot an put yukunayani, kita. Noqw ñviy Jew-sinom put aw pañqawu: Itam hakiy nīnayaniqey mewniwta. ³² Ura Jesus hin mokniqey lavayhtiqat anhtiniq wu puma pañqawu. ³³ Pahsat pu Pilate piw pavasiwhkimi pakit, Jesus wāñwayhqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwíamu? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya pay um pas nāp it lavayhti? sen pay hakim nuy pamnihqat un āawnaya? ³⁵ Noqw Pilate lavayhtiqe aw pañqawu: Ya nu Jew-sino? Pi nāp uhsinom God awwat mohpeq momñwítuy amumum un inumi mātapy. Ya um hihta hinhti? ³⁶ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay imoñwtunatyā qa yep qatsit ahpíy'o, pi as imoñwtunatyā it qatsit ahpíyniqw soon itumal'a'yam as qa rohomhtotini; noqw nu Jew-sinmuy amumi qa noiwni; noqw pi imoñwtunatyā qa yañq'ō. ³⁷ Noqw ñviy Pilate put aw pañqawu: Noqw um moñwi? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um súañqawu. Pi nu yaniq wu tihtiwa; nihqe nu it hihta pas antsanihqat tuawi'tanig ñviy tūwaqatsit aw pitu. Pas antsanihqat añ hinwisqam sohsoyam itōnay nanaptañwu. ³⁸ Noqw Pilate put aw pañqawu: Ya himu pas antsa?

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lk 23.13-25)

Pam kitat, piw Jew-sinmuy amumi yámakqe, amumi pañqawu: Pas nu qa haqam qaanh-tiqat put aw tuwa. ³⁹ Noqw pay pi Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pituq wu hakiy umumi mātampantaniqat uma pan tuwi'yuñwa. Noqw nu Jew-sinmuy moñwíamuy umumi

mätapniqat uma nānawakna? ⁴⁰ Pabsat pu puma sohsoyam piw nāt sāakmaqe pañqawwa: Qa i'ni, Barabbasni. Noqw i' Barabbas pi hihta tūnawhikilawu.

19

¹ Pabsat pu Pilate solāwamuy pan ayataqw puma Jesus haqami wikyaqe wuvahpit akw put qa sūs wuvahtota. ² Pabsat pu puma hihta kūtay'taqat kwitetotaqe put wihkat yukuyat put Jesus qōtōsomtoynaya, nit pu hihta palasakwat usimnit put usihtoyneyaqe, ³ Aw pañqawwa: Ōqawmañwu, Jew-sinmuy moñwiamu! Pu puma may akw wuwalalwa. ⁴ Pu òviy Pilate piw yāmakqe sinmuy amumi pañqawu: Meh, nu hapi qa haqam qaantaqat it aw tūwahqe umuy navotnaniqey òviy nu umumi put hōrokna. ⁵ Pabsat pu Jesus kūtat akw qōtōsomiwkañw palasakwat usimnit uskañw pañqaw yama. Noqw Pilate umumi pañqawu: Taa, yep tāqa. ⁶ Noqw òviy God awwat mohpeq momñwit hoñvia'yatuy amumum put aw yōrikyaqe sāakmaqe pañqawwa: Nahoyehtsit aw mūaa! Nahoyehtsit aw mūaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Uma pi wikye' put nahoyehtsit aw muayani, nu pi qa hihta qaantaqat put aw tuwa. ⁷ Noqw Jew-sinom lavayhtotiqe pañqawwa: Itam hihta ep yukuyamantaniqe tutavot pasiwyuñwa; noqw itahtutavoyniq pu soon pam qa mokni, pam God Tiatnihqey pañqawhqe òviy'o. ⁸ Noqw òviy Pilate pan lavayit navotqe pu' pas maqasti. ⁹ Nihqe pavasiwhkimi piw pākihqe Jesus aw pañqawu: Ya um hak hāqaqō'? Noqw Jesus aw qa hiñqawu. ¹⁰ Pabsat pu Pilate put aw pañqawu: Noqw ya um inumi qa hinwat lavayhtini? Nu uñ mātapniqey, sen nahoyehtsit aw muiwniqat uñem yūkuniqey aw òqalat pasiwta. Ya um qa it navoti'ta? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay as òqalat qa òñaqw ūmi noiwhq soon um inumi òqalani. Pantaqw òviy i' hak nuy ūmi mātappa uhpenihqe pas wukoqaanhti. ¹² Pahpiy pu Pilate as put mātapniqey tunatyalti; noqw Jew-sinom sāakmaqe pañqawwa: Um it tāqat mātave' pay Caesar qa kwātsiatni, hak haqam nāmoñwlawhqa pan Caesar aqw hiñqawñwu. ¹³ Noqw òviy Pilate it navotqe Jesus wikkañw ihpo yama, nit pu haqam Owaqantupha yan tūñwantiwhqat ep moñw'atsvewat ep qatuptu, haqam Hebrew-sinmuy amuhkwanihqe Gabatha yan mātasiwhqat ep'e. ¹⁴ Noqw Amutsava Yūmosanihqe ep nōwiwniqat totokay'yuñwa, noqw tāwanasavehaqamo. Noqw Pilate Jew-sinmuy amumi pañqawu: Taay, yep umuhmoñwi! ¹⁵ Noqw puma sāakmaqe pañqawwa: Tūvaay, tūvaay! Nahoyehtsit aw mūaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw ya nu umuhmoñwi nahoyehtsit aw muiwniqat eñem yūkuni? Noqw God awwat mohpeq momñwit pañqawwa: Itam qa hakiy moñwi'yuñwa, pas Caesar-saa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lk 23.26-43)

¹⁶ Pabsat pu puma put nahoyehtsit aw muayaniqat òviy pam amumi put mātavi; noqw puma ñuayaqe ahpiy wikya. ¹⁷ Noqw pam nahoyehtsiy ikwiwkañw haqami Masqōtvihka yan tūñwantiwhqat aw'i; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Golgotha yan tūñwantiwa. ¹⁸ Pep pu' puma hakimuy lōqmuy put enañ nahoyehtsit aw muaya, nan'ikaqee, noqw Jesus amuhtsavee. ¹⁹ Noqw pam hak hīmunihqat Pilate pēnaqe nahoyehtsit atsva mua; noqw yan pey'ta: JESUS NAZARETH AÑQWNIHQ JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁰ Noqw Jesus haqam nahoyehtsit aw muiwhq pam kīñaqw qa yāpo; noqw òviy kaysiwhqam Jew-sinom it atsva yan pey'taqat añ tuñwāya. Noqw pam Hebrew-sinmuy amuhkwa pey'ta, pu Greek-sinmuy, pu Latin-sinmuy. ²¹ Pabsat pu Jew-sinmuy amuñaqw God awwat mohpeq momñwit Pilate aw pañqawwa: Jew-sinmuy moñwiamu, um qa yan pēnat, pam Jew-sinmuy moñwiamnihqey pam kītahqat um pēnani. ²² Noqw Pilate lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu hin pēnaqw pay pi pantani. ²³ Pabsat pu solāwam Jesus nahoyehtsit aw muayaqe yuwsiyat nālōvo o'yaqe nāhuuya; noqw ahtōqō'napnat qa tūhiwtaqe ahsupoq pōqniwta. ²⁴ Noqw òviy puma nānami pañqawwa: Itam qa tsikayat, put òviy nanavō'yan, mātapi hak putni, kitota. Yan puma tutuvenit antsanhota, ura pan pey'ta: Puma iyuwsiy nāhuuyayaqe inapnay òviy nanavō'ya. Noqw òviy solāwam panhtoti. ²⁵ Noqw pep Jesus nahoyehtsiyat aqlap put yuat wunuwta, pu yuyat tupkoat Mary, hakiy Cleopas nōmaata, noqw pu Mary Magdalene. ²⁶ Noqw Jesus yuy tuwa, pu put aw nānatuwnaqat pas aw unañway pep wunuwtaqata, nihqe yuy aw pañqawu: Wuhti, ayam uhtii. ²⁷ Pabsat pu pam put aw nānatuwnaqat aw pañqawu: Ayam ūñuu. Noqw pahpiy put aw nānatuwnaqat put kiy aw wiki.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Yantaqat atsva pu' Jesus tumalay pay sohsok yūkuhqe navoti'taqe pañqawu: Nu pānaqmoki, kita, hin pey'taqat antaniq w'yuñwa. ²⁹ Noqw pep tsaqaptat añqw ovaala a'nō sika kūyiwta; noqw puma hihta sōyatkot put aqw mōroknayat, pu himu hisop yan mātasiwhqat

kohoyat epeq sōnnayat put moami itaya. ³⁰ Pu ōviy Jesus ovavalat añ yūkuhqe pañqawu: Yukilti, kitat yōkoltit sohsok hikwsu.

Jesus' Side Pierced

³¹ Noqw ép nasuñwintalōñnit pas kaptitiwhqat ep totokay'yuñwa. Noqw pumuy tokoam nāt nasuñwintalōñnit ep nahoyehtsit añ hāyiwuñwniqat ima Jew-sinom qa nānawakna. Noqw ōviy puma Pilate awyaqe aw pañqawu: Um as solāwamuy ayataqw, puma hokayamuy qōqhitote' pumuy haqami hintsatsnani. ³² Pahsat pu ōviy solāwam ōkihqe mohti'maqat-nikañw pu mitwat put amum nahoyehtsit aw multiqat pumuy lōvaq hokayamuy qōqhitota. ³³ Nit puma Jesus aw ōkiqw pay kurs pam mōki, noqw ōviy pay puma put hokayat qa qōhiknaya. ³⁴ Nikañw suhka solāwa lansay akw put suyvaqewat sōhkwiknaqw pahsat añqw uñwa kūyit enañ munva. ³⁵ Noqw nu hapi it aw yori, nihqe hihta navoti'taqey pas suyan tuawi'ta; nu qa atsálawu, noqw uma kurs hin qa tūtuqtsiwani. ³⁶ Hin pey'taqat hapi anhtiniqw ōviy ii yaniwhiti, ura yan pey'ta: Qa himuwa put ōqaat qōhikiwni, yan'i. ³⁷ Pu piw sutske' yan pey'ta: Puma hakiy sōhkwiknayaqey aw yōrikyani, yan'i.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Yantaqat atsva pu' hak tāqa Aramatheat añqwnihqa Joseph yan mātisiwhqa Pilate awni-hqe Jesus tokoyat haqami hintsanniqey put aw maqaptsi'ta; noqw Pilate put hu'wa. Noqw ōviy pam pítuhqe Jesus tokoyat haqami yawma. Pam hak as nuhtum Jesus aw tuptsiwa; nikañw Jew-sinmuy mamqasqe ōviy qa hakiy put āawna. ³⁹ Noqw pu piw Nicodemus hihta myrrh aloes enañ namiqwrirtaqat tsivót-sikip sunat pututuwanit pahsa'haqam kimakañw ep pitu. Ura pam hak mohtihaqam mihikiwtaqw Jesus aw pitu. ⁴⁰ Pu ōviy puma Jesus tokoyat haqami távihqe kwanwáhovaqtuqat tōsit atsva put siwuwuykinat tsatsákwmoťsaput linen yan mātisiwhqat akw put mokahta, hin Jew-sinom hakiy masyuwsinayanwuqat pan'i. ⁴¹ Noqw pam haqam nahoyehtsit ep multiqat ep himuqōlō; noqw pep puhutuamtuhsō; noqw nāt pas qa hak hisat pañsoq tawiwa. ⁴² Noqw Jew-sinom totokay'yuñqw ōviy puma pep Jesus tavi, pam tuamtuhsō áhahpniqw ōviy'o.

20

The Empty Tomb

(Mt 28.1-8; Mr 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay nāt qa talq, Mary Magdalene tūamit aw'i; noqw kurs owa tūamit aqw ūtsiwtañwuqa ayo tawiwa. ² Pahsat pu pam wárikqe, Simon Peter-nit pu nuy, Jesus aw unañwayat yan tūñwantiwhqat, itamumi pañqawu: Taq kurs Tutuyqawhqtat tūamit añqw hórokna; pam nihqe haqami pi put hintsatsna. ³ Pu ōviy nu Peter amum tūamit aqw wari. ⁴ Noqw nu Peter ehpeqtage pay mohti pañso pitu. ⁵ Nihqe nu motlitiqe ahpamiq tátayhqe tsatsákwmoťsaput ep oyiqw tuwa; nikañw pay nu qa aqw paki. ⁶ Pahsat pu Simon Peter inuñk pitu; nihqe tūamit aqw pákihqe, tsatsákwmoťsaput ep oyaqw tuwa. ⁷ Pu hōhōnpi put qōtōyat akw as mōkiwtaqa pay tsatsákwmoťsaput qa enañ qatskañw pay nāla suphaqam qātsi. ⁸ Pahsat pu nu tuwat aqw paki, nihqe nu yōrikqe tuptsiwa. ⁹ Pam mokiwyw añqw pas soon ahoy qa tátayniqat pan pey'taqat nāt itam qa mātisi'yuñqe ōviy'o. ¹⁰ Pahsat pu itam ahoy pañqw nima.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Mr 16.9-11)

¹¹ Noqw Mary tūamit ihpaq wunuwkañw okiw pakmumuya; nihqe ōviy pam pan hiñqawkañw, motliti, tūamit aqw yori; ¹² Nihqe hakimuy lōqmuy hoñviayatuy qōtsat yuwsit'itaqamuy pepeq qatuqñw tuwa, haqe' Jesus tokoat as qatsqat pep suhka qōtōveniñw, pu suhka kukveq'a. ¹³ Noqw puma hakim put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Noqw pam amumi pañqawu: Ispi kurs puma Itutuyqawhqtat haqami hintsatsnaye, haqam put taviyaqw nu qa navoti'taqe ōviy'o. ¹⁴ Yan pam hiñqawht, ahoy namtōkkañw Jesus pep wunuqñw tuwa; nit pam Jesus-niqw qa māmatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Ya um hakiy hepnuma? Noqw pay pam ūyit tumalay'taqanihqtat pam wūwahqe aw pañqawu: Tāqa, kurs um put haqami hintsane', um haqam put távihqey nuy āawnani; noqw nu haqami hintsanni. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Mary. Noqw pam aw namtōkt, put aw pañqawu: Rabboni, kita. (Pam Tūtutuqaynaqa i'niñqe pam'i.) ¹⁷ Jesus put aw pañqawu: Um nuy qa ñuñ'ani, taq nu nāt Inay aw qa wūvi. Um itupkomuy amuminen amumi pañqawni: Nu God Inay aw wupni, pu pay pam piw Umunaa, pu Umuhtutuyqawhqa. ¹⁸ Noqw Mary Magdalene Tutuyqawhqtat aw yōrikqey put aw nānatuwnayaqamuy amumi tūawwa, pu pam yan put aw lavayhtiqata.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lk 24.36-49)

¹⁹ Noqw ép Sundayt ep tapkiqw put aw nánatuwnayaqam haqam tsowawtaqe, okiw Jew-sinmuy mamqasyaqe öviy hötsiwhpa' uhtsi'yuñqw, Jesus pítuhqe, amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. ²⁰ Yan pam lavayhtit, tokoy haqami söhkwiknayaqat pumuy amumi mahtakna may éñaña. Noqw put aw nánatuwnayaqam Tutuyqawhqat aw yórikyaqe hahlayhtoti. ²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. Nu hapi hin Inay nuy ayataqat pan piw tuwat umuy añqe' ayata. ²² Yan pam lavayhtit, amumi hikwsut pañqawu: Huvam Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaa. ²³ Uma hakiy qaanhtipuyat ayo yukuyaqw pam ayo yukiwñwu; pu uma hakiy qaanhtipuyat qa ayo yukiwñiqat pañqawaqw pam qa ayo yukiwñwu.

Jesus and Thomas

²⁴ Noqw imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw hak Thomas, Didimus yan tñwantiwhqa, qa amumumniqw Jesus pitu. ²⁵ Noqw öviy mímawat Jesus aw nánatuwnayaqam put aw pañqawu: Itam Tutuyqawhqat aw yóriky. Noqw pam amumi pañqawu: Pas nu máyat ep muahpit akw pey'vaqat aw qa yórikkañw pu imalatsiy akw put aw qa hintsankañw, pu put tokoyat haqam söhkwiknayaqat aqw imay qa pane' soon tuptsiwni. ²⁶ Noqw ahipiy nanalsikis talq put aw nánatuwnayaqam piw haqam ahpave tsowawta, noqw Thomas pumuy amumuma. Noqw hösiwa uhtsiwtaqw Jesus pítuhqe amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. ²⁷ Pahsat pu pam Thomas aw pañqawu: Kurs uhmalsiy aqw pew hintsanaa, pu imay aw yórikuu; pu pew mávuyalte', itokoy haqam söhkwiknayaqat aqw uhmaya pánaa, nit um pápu qapévewnat tuptsiwni'tani. ²⁸ Noqw Thomas put aw pañqawu: God, Itutuyqawhqat. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Thomas, paysoq pi inumi yórikqe öviy tuptsiwa; inumi qa yórikyat tütuptsiwaqam pas hihlayhpit epyani.

The Purpose of this Book

³⁰ Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumumnikañw pas qa tsa' kátatayhpit hihta tuawi'taqat tumalta; noqw pávam qa sohsoy it tutuvenit añ pey'ta. ³¹ Noqw pay hapi pas Jesus Moñw'asi'taqanihqat, pu God Tiatnihqat uma tütuptsiwaniqw öviy ti yantaqa pēniwa, pu uma tütuptsiwe' put ahipiy qatsit tutwani.

21

Jesus Appears to Seven Disciples

¹ Iit atsve pu Jesus wuhkovatuphat Tiberias yan mätsiwhqat ep put aw nánatuwnayaqamuy amumi piw namtakna; noqw pam hin namtaknaqat nu umuy áawnani. ² Ima yahsa'hakim haqam süpya: Simon Peter, pu Thomas, Didimus yan tñwantiwhqa, pu Galileet ep Canat añqw táqa Nathanael, pu Zebedeet timat-niqw, pu hakim löyöm piw put aw nánatuwnayaqam. ³ Noqw Simon Peter pumuy amumi pañqawu: Nu pakiwmaqto; noqw puma aw pañqawu: Itam úmumyani. Noqw öviy puma ahipiyyaqe äpiy päkihut aqw yuña, nit ep mihikq puma qa hihta kwisnaya. ⁴ Noqw qavonñvaqw talavay Jesus patuphat qalaveq wunu; noqw put aw nánatuwnayaqam put Jesus-niqw qa māmatsya. ⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Tōtimu, ya uma qa hihta kwisnaya? Noqw puma put aw pañqawu. Qae. ⁶ Pu pam amumi pañqawu: Uma päkihut putvaqewat umuhtutsayay pämiq tūvaye' tutwani. Noqw puma panhtotiqe, pas antsa pävakiwhtuy qaan'ewakw hintaqamuy intotaqe qa kätoti. ⁷ Paniqw öviy nu Jesus pas aw unañwayat yan tñwantiwhqa Peter aw pañqawu: Taq Tutuyqawhqat. Noqw Simon Peter Tutuyqawhqat-nihqat navotqe, napnay añ paki, qa yuwsit'atqe öviy'o, nit pu pämiq too. ⁸ Noqw mímawat put aw nánatuwnayaqam tutsáyat ep pävakiwhtuy íniyuñqamuy pay päkihut akw lölökinhkañw öki, puma tutskwat añqw qa yäpyaqe öviy'o, pay tsivót-sikíp sanat kwilakit pahsaphaqamo. ⁹ Pu öviy puma panis tutskwami ökit, pep tōvut hoveyeliwtaqat tutwa. Noqw pävakiwht put añ oyi. Pu pōlavikit piw tutwa. ¹⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma pävakiwhtuy umuhtunimuy añqw pew kiwisi. ¹¹ Noqw Simon Peter put aqw wupqe yañsakoqmuy pävakiwhtuy tutsáyat ep íniwtaqamuy tutskwami lölökinta, tsañe'sikíp sanat-sikañw añqw pakwt payhkomuy sihkay'taqamuyu (153); noqw pas as qaan'ewakw hintaqw piw tutsaya qa tsiki. ¹² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Huvam pewye' nōñōsaa. Noqw soon kurs haqawa put aw nánatuwnayaqam pam haknihqat tūvñtani, suyan pi pam Tutuyqawhqaniqw öviy'o. ¹³ Pahsat pu Jesus amuminihqe pōlavikit kwusut, pumuy put huyta, pu pävakiwhtuy piwu. ¹⁴ It akw hapi pu' Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi päyis nāmahtakna, mokiwuy añqw ahoy tātayht'a.

Jesus and Peter

¹⁵ Pu òviy pumuy nōnōsat, Jesus Simon Peter aw pañqawu: Simon Jonas tiata, ya um imuy amuhpenihqe inumi pas unañway'ta? Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay nu un hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam put aw pañqawu: Imamñatuy nopni'taa. ¹⁶ Pu añqw piw pam put aw pañqawu: Simon, Jonas tiata, ya um inumi unañway'ta? Noqw pam pañqawu: Owi Tutuyqawhqa, pay nu un hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam pañqawu: Ikanelvokmuy amumi tunatyawtaa. ¹⁷ Pu pam pāyisni'makañw put aw pañqawu: Simon, Jonas tiata, ya um nuy hahlayi? Noqw pahsat pu Peter pas qahahlayhti, pam pu' Ya um nuy hahlayi put aw kítaqw òviy'o. Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay pi um sohsok hihta navoti'ta; nu un hahlayhq um navoti'ta. Jesus put aw pañqawu: Ikanelvokmuy nopni'taa. ¹⁸ Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Um tsaynihqe nāyuwsinat haqami unañwte' pañso haqamininwu; nikañw pay ason um wúyokte' uhmay hohtaknani; noqw pu suhka un yuwsinani, nit pu un haqami qa nāwaknaqw un pañso wikni. ¹⁹ Pam yan lavayhtiqe put hin mokniqat pañqawu. Noqw pam mokiwyu akw God pas pavan mātaktani. Pu pam yan lavayhtit put aw pañqawu: Um inuñk hinmani.

Jesus and the Other Disciple

²⁰ Noqw Peter namtōkqe nuy pumuy amuñkniqw tuwa. Nu hapi Jesus aw unañwayat tūñwantiwhqe ura tapkiqw nōnovaqw put tawitsqayat aw tahtsikiwkañw aw pañqawu: Ya hak un momñwituy amumi mātapni? ²¹ Noqw Peter nuy túwahqe Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw i' tuwat hinhtini? ²² Noqw Jesus aw pañqawu: Pay pi as pas nuy hisat pītuniqat aw pahsavo pam qātuniqat nu nāwaknaniqw, ya um put hintsanni? Um inuñk hinmani. ²³ Pantaqat ahipi pu' yaw nu pay qa mokniqat mīmawat nānatuwnayaqam yan lavayta. Noqw pi Jesus put aw qa pañqawu: Pam qa mokni, qa kita; nikañw Pay pi as pas nuy hisat pītuniqat aw pahsavo pam qātuniqat nu nāwaknaniqw, ya um hintsanni? kita. ²⁴ Nu hapi put aw nānatuwnaqa iit tuawi'ta, nihqe iit pēna. Noqw uma navoti'yuñqw ituawi pas qaatsa.

Conclusion

²⁵ Pu piw pas as nihtiwtatqat Jesus tumalta; noqw ka as pam sohsy pēniwniniqw hikis pi ka tūwaqatsit ep soon tutuvenit pēniwniqat eñem qénini. Pas antsa.

Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipuamu

Jesus Promises to Send the Holy Spirit

¹ Ura nu mohtihagām pēna, Theophilus; nihqe ura Jesus sohsok hihta hintsaktivaqat, pu tūtutuqaynativaqat nu yuaata, ² Hisat ōmi wikiwhqat pahsavoo. Ura pam ayaiwyuñqamuy namorstagey amumi Qahováriwtaqat Hikwsit añ tutaptat, pañso wikiwa. ³ Pu piw pam kñavot, put atsve hñhihta qaōwihintaqat akw pumuy amumi pas suyan taytaqey mahtakna; lōp sunat tālat añ pumuy amumi nāmataqlawu; nihqe God moñwtunatyat hin hintaqat pumuy amumi yuaata. ⁴ Noqw ura pam pumuy amumum tsovawtaqe, puma Jerusalem añqw qa ahpiyyaniqat amumi tutaptaqe, Nayat añqw pumuy amumi hakiy awinit ōviy maqaptsi'yuñwniqat pañqawu. Ura uma inuhpiy put nanapta, pam kita. ⁵ Pay as pi John pas antsa kūyit akw tūtuvoylallawu; nikañw uma hapi yahpiy qa wūhakis talq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyani.

Jesus is Taken up to Heaven

⁶ Noqw ōviy puma tsovaltqe, put tūviñtotaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um pu'haqam Israel-sinmuy amumi moñwtunatyat ahoy pitsinani? ⁷ Noqw pam amumi pañqawu: Pay pam hisatniqat, pu haqe' qalawmaqw aw pituniqat Ina pas nāp ōqalay akw yuki'taqat pay qa uma put navoti'yuñwni. ⁸ Pay ason uma ōqalat makiwyani, Qahováriwtaqat Hikwsit umumi pituq'ō; nen uma nuy hin navoti'yuñqey tuawi'yuñwni Jerusalem ep'e, pu sohsovik Judeat añ'a, pu Samariat añ'a, pu ahpiy tūwaqalavoghaqamii. ⁹ Yan pam lavayhtiqw, puma aw tāyuñqw, pam ōmi wikiwa; noqw ōmaw put wikqe, pumuy amutupk tupka. ¹⁰ Noqw pam ōmi wuptoqw, puma añk-sa tāyuñqw, hakim lōyōm tāqat qōtsat yuwsikañw pumuy amumi suptuqe, amuqlap wunuptu; ¹¹ Nihqe pañqawu: Uma Galileet añqw tahtaqtu, ya uma hinoqw pas ōmiq-sa taykahkañw hōñi? Pay hapi i' Jesus umuñaqw ōmi wikiwhqat uma aw tāyuñqw, hin pam ōmi wupqey pan piw ahoy pituni.

Judas' Successor

¹² Pahsat pu puma tsomot Olivet yan mātisiwhqat añqw ahoy Jerusalem awya. (Pam tsoom Jerusalem añqw hak nasuñwintalōñnit ep haqami pahsavoo nakwsumantaniqat pahsapahqamo.) ¹³ Noqw puma ep ōkihqe, tupatsveq ahpami yuñā; pepeq ima yēse: I' Peter, pu James, pu John, pu Andrew, pu Philip, pu Thomas, pu Bartholomew, pu Matthew, pu James, hakiy Alphaeus tiata, noqw pu Simon Zelotes, noqw pu Judas it James tupkoata. ¹⁴ Ima sohsoyam sun unañway nāwakintota; pu pas okiwlalwa qa qé'iwiskahkañwo, hakimuy momoymuy amumuma, pu Jesus yuyat Maryt-nikañw pu Jesus tupkomuyatuy amumuma. ¹⁵ Noqw ephaqam Peter tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw wunuptu, (ima tsovawtaqam navaysikip sunat pahsa'haqamya) ¹⁶ Nihqe amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, ura Qahováriwtaqa Hikwsit David moayat ahpiy tutuvenyukit añ añwu pay hin lavayhtiqw pas soon pam qa antani; pam Jesus ñuawisqamuy put aw tsamqat Judas pañqawu. ¹⁷ Pam as ura itamum tōnawta; nihqe itamum it yan tumalat aw taviwa. ¹⁸ Noqw i' tāqa ura qalomāhinhtiqe, ahsatiy akw tutskwat tui; nihqe kopañvosqe nāsavaqe pahtokq, sohsoy sisishuat nōñañayku. ¹⁹ Noqw sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqam put nanapta; noqw ōviy pep tutskwa pumuy amuhkwa Aceldama yan tūñwantiwa; pam tutskwa uñwat akw tuiwhpu i'nihqe pam'i. ²⁰ Pay ura Tātawit añ yan pey'ta: Nam kiāt kiqōtiwaa; nam qa hak añ qátuu, yan'i; pu piw yan'i: Nam tumalmakiwaat pas suhka makiwaa. ²¹⁻²² Imuy yep yesqamuy amuñaqw haqawat Jesus qatsiyat añ ahsupoq itamum hinnumya, John hisat Jesus kūyit akw tuvoylataqat ahpiy'o, pu put itamuñaqw ōmiq wikiwhqat aw pahsavoo. Noqw ōviy itam pumuy amuñaqw haqawat namorstotaqw, pam itamum Jesus mokiwyu añqw ahoy tātayhqat yuaatani. ²³ Noqw ōviy puma hakimuy lōqumuy taviya, hakiy Joseph, Barsabas yan tūñwantiwhqat, pam hak piw Justus yan mātisiwhqat, nikañw pu hakiy Matthias piwu. ²⁴ Nit puma nānawaknaqe pañqawu: Taay, Tutuyqawhqa, um sohsokmuy amumi unañwayamuy navoti'ta; um imuy tāqatuy himuwat namorstagey mahtaknani. ²⁵ Noqw pam it tumalat ep wūnupte', itamun añqe' ayaiwtani. Ura Judas qaanhhtiqe put añqw ayo yama, pas nāp qeniy awniqee, kitota. ²⁶ Pu puma pumuy amuhpe hihta akw tuwantotaqw, pam Matthias ep yēva. Noqw pam pakwt sukw sihkay'taqamuy ayaiwyuñqamuy amumum pohtoylaniwa.

2

The Coming of the Holy Spirit

¹ Noqw talōñnit Pentecost yan mātisiwhqat aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam sohsoyam sun unañway haqam sūp tsovawta. ² Noqw nāt pumuy panyuñqw, pahsat pay himu

wukohukañwuy an sōykitaqa ñaṇaqw pítuhqe, pumuy haqam kīve tañawtaqw, pep pās ohpo.³ Noqw pep himu ūwiñwuy antaqa amumi mātaqtige, nāhoy tsihtsiqtige, leñit anhtige nānap amuhpa' kwāvilti.⁴ Noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyuñqe, pahsat pu hīhihtuy amuhkwa yuaaykuya, hin Hikwsi pumuy lavayhuytaqat pan'i.⁵ Noqw ephaqam kaysiwhqam Jew-sinom God pas kaptsi'yuñqam Jerusalem ep tsoawta. Puma nānan'ivaqw tutskwat añqw ōki.⁶ Noqw i' yantaqa añqe' nanaptiwhq, sinom qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltige, hin kurs wūwaya, puma nanāp amumi tūqayyuñqw, amuhkwa yuaatotaqw ōviy'o.⁷ Noqw puma sohsoyam pas hin unañwtotige kātayuhqe nānami pañqagwa: Meh, ya ima yuaatotaqam qa sohsoyam Galileet añqw sinomu?⁸ Noqw hintaqw ōviy itam nanāp hin lavaymakiway'kahkañw, tihtiwyaqey pan pumuy yuaatotaqw nanvotya?⁹ Parthian-sinomu, Mede-sinomu, Elamite-sinomu, pu Mesopotamiat añ yesqamu, pu Judeat añ'a, pu Cappadociat añ'a, pu Pontus añ'a, pu Asiat añ'a,¹⁰ Pu Phrygiat añ'a, pu Pamphylia añ'a, pu Egypt añ'a, pu Cyrenet anan'ik Lybiat añ hāhaqe' yesqamu, pu Rome añqw yaktaqamu, Jew-sinomu, pu Jew-sinmuy amūn tuptsiwni'yuñqamu,¹¹ Crete-sinomu, pu Arabia-sinomu, puma God kātutmalayat itamuhkwa yuaatotaqw, itam sohsoyam nanvotya, kitota.¹² Nihqe puma sohsoyam pas hin unañwtotige hin kurs hinhtotiniqe pañqagwa: Hin pa i' hintani?¹³ Noqw pētu tututsiwyaqe pañqagwa: Ima puhut wine akw hōnaq'iwuyñwa.

Peter's Message

¹⁴ Noqw Peter pakwt sukw sihkay'taqamuy amumum wunukañw, lavayhtige sinmuy amumi pañqawu: Uma Judeat ep yesqamu, pu sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqamu, nu umuy it āawnani; uma ilavayiy aw tuqayvastotani.¹⁵ Itam qa hōnaq'iwuyñqw uma pan itamumi wūwantota, nāt pu' tōñva.¹⁶ Pi i' hapi God lavay'ayayat Joel añ lavayhtiwa, ura pañqawu:¹⁷ Pu soñwamiq hapi yantani, kita God, nu sohsokmuy sinmuy amumi Ihikwsiy wūtni. Noqw umuhtim tōtim pu mamant inuñem yuaatotani; pu umuhtahtagt su'peyaqam tuawyorstotani, pu umuhwuwuyom tahtaqt tumokyorstotani.¹⁸ Pu ep nu imuy itutuwiktuy tahtaqtuy pu momoyamuy amumi Ihikwsiy wūtni. Noqw puma inuñem yuaatotani.¹⁹ Pu nu ōvaqe tokpelat añqe' kātatayhpit poñalawni, pu atpik tūwaqatsit añ hihta tuawi'yuñqata, ūñwata, pu ūwiñwuy, pu kwits'ohpokita.²⁰ Tāwa qatālawvni, pu mūyaw uñwat anhtini nāt Tutuyqawhqat wukotalōñniyat pas qaōwñhintaqat aw qa pítuq'ō.²¹ Pep pu' ason hak Tutuyqawhqat aw taqa'nañwtiqa ayo yāmakmantani, kita úrai.²² Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma it lavayit aw tuqayvastotani. I' Nazareth añqw tāqa Jesus God añqw hahlaywa. Noqw God ōqalay akw put ahipy kātumalat, pu kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat tumalta. Yan pam put hahlayhqeý umumi maktakna. Noqw uma hapi pas nāp put navoti'yuñwa.²³ Put hapi uma God pasiwniyat, pu añwu pay hihta navotiyat akw put ūuayaqe, qaanhinwisqamuy amumi put mātatevqew, puma nahoylehtsit aw put muayaqe, nīnaya.²⁴ Noqw God put ahoy tātayna, mokiwyu ōqalayt añqw put mātapqee, kurs hin pam put ūui'taniqw ōviy'o.²⁵ Pi David ura put yan lavayhti: Pas nu sūsete inutpipo Tutuyqawhqat tuway'ta; pi pam iputvage wūnuq'ō. Noqw ōviy soon nu hin unañway'tani.²⁶ Paniqw ōviy iunañwa hahlayhti, pu ileñi pas hahlayhti, pu ōviy piw itoko ūmi yankañw nāsūwni'tani.²⁷ Ispi um soon ihikwsiy maskiveq mātapiñq'ō; piw um soon uhtamal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqw nakwhani.²⁸ Um qatsit haqe' qatsqat nuy āawna; pu inumum yantakañw nuy hahlayhtapnani, kita úrai.²⁹ Tahtaqtu, isinomu, kurs nu pas qatuhtuskañw umumi itahwu'yay David lavayhtini; ura pam mokqe āmilti, noqw put tūamiat nāt itamum yanta.³⁰ Ura David God lavay'ayaatnihqe navoti'taqw, ura God put aw qaōwívasiwnaqe, pam put aniwniyat añqw Christ wunupnsinat, put moñw'atsvewayat ep qatuptsinanigey yan lavayhti.³¹ Noqw pam it yantaqat añwu pay tuway'taqe, Christ ahoy tātayniqat lavayhti, pu put hikwsiat maskiveq qa mātaviwa, piw tokoat qa hovahti.³² It Jesus hapi God ahoy tātayna, noqw itam hapi pas nāp put aw yōriki'yuñwa.³³ Noqw God hapi put momi tāvihqe, putvage put qatuptsina; nihqe it awiniñ Hikwsit put aw noa. Noqw pam it wūtaqw, uma put pantaqat hapi pu' aw yōriky, pu nanapta.³⁴ David pi ōmi qa wūvi, nīkañw pam ura pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqa Imoñwiý aw pañqawu: Um hāk iputvagewat qátuni,³⁵ Nu hisat uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo.³⁶ Noqw ōviy Israel-sinom sohsoyam it pas suyan nanaptani: Uma hapi it Jesus nahoylehtsit aw muaya. Noqw God hapi put Tutuyqawhqanihqat pan yuku, piw put Christ, yan tuñwa. (Pam Moñw'asi'taqa i'nihqe pam'i.)³⁷ Noqw puma it yantaqat nanaptaqe pavan pas unañwmokyaqe, Peter-nikañw pu mimuy ayaiwyuñqamuy amumi pañqagwa: Tahtaqtu, itahpavamu, noqw itam hinhtotini?³⁸ Pahsat pu Peter amumi pañqawu: Uma umuhtunatyay añqw lasyani. Nen uma sohsoyam Jesus Christ natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatotini, umuhqaanhtipu ayo yukiltiniqat ōviy'o; nen uma Qahováriwtaqat Hikwsit kuwahtiwthqat makiwyani.³⁹ Pi awini hapi umuñemi; pu umuhtimuy amuñemi, pu sohsokmuy yāvaqayqamuy amuñemi, hihsa'nihqam hakimuy Itahtutuyqawhqa God wāñwayniqamuy amuñemi.⁴⁰ Pu pay wūhaq

lavayit akw pam amumi hin hintaqat yuaataqe, amumi ö'qalqe pañqawu: Uma pu' qatsivaptsiyuñqamuy nukusyesqamuy qa amumum hinwisni; taq ka uma amun sulahtini. ⁴¹ Pahsat pu kaysiwhqam hahlaykahkañw, put lavayiyat kwusuyaqe, küyit akw tuvoylatoti; noqw put tawat ep payhp sömorit pahsa'haqam sinom pumuy amumi tönalti. ⁴² Nihqe puma su'qawkahkañw, yümösa ayaiwyuñqam pumuy hin tutuqaynayaqat añ tutuqayya, pu süp hinwiskahkañw, Jesus u'nikahkañw põlavikit yöñoylalwa, piw nāwakinwisa.

Life among the Believers

⁴³ Noqw sinom sohsoyam maqastoti; noqw God ayaiwyuñqamuy amuhpiy hihihta kätatayhpit hihta tuawi'yuñqat nihtiwtatqat hintsaki. ⁴⁴ Noqw ima tuptsiwni'yuñqam süp hinnunmya; nihqe sohsok hihta sümi himuy'yuñwa. ⁴⁵ Nihqe puma hihta himuy huyaye', hihta hihsa' ömahtotagey nāhuytañwu, hin pumuy hihta haqni'yuñqat pan'i. ⁴⁶ Noqw puma nāqavo sun tunatayawkahkañw God kiyat ep hinnunmya, pu haqam hakiy kiyat ep põlavikit yöñoyhtotañwu; pu puma hahlaykahkañw nõsiwhqay nõnova, sun unañway'kahkañwo. ⁴⁷ Pu puma God tayawinkahkañw sohsokmuy amuhpiy hahlaywa. Pu Tutuyqawhqa ayo nõñantaqamuy akw nāqavo put aw tönawtaqamuy amumi hōyokinta.

3

The Lame Man Healed

¹ Noqw hisatniqw nānawaknañwuniqw, tawat atvelpeniqw, Peter John amum God kiyat aqw'a. ² Noqw hakim hakiy taqat tihtiwhpuy añqawq tuhapiwtatqat tsöpwiisa; puma nāqavo God kiyat aw hötsiawat Lomasniwa yan tūnwantiwhqat epeq put tahtapya, pam God kiyat aw yuñtaqamuy amumi okiwi hihta tuñlaytaniqat öviy'o. ³ Noqw öviy pam Peter-nikañw pu John pumuy God kiyat aw pakitoqw tūwahqe, amumi hihta tuhtui. ⁴ Noqw Peter John amum put aw taynumt, aw pañqawu: Kurs itamumi tätayii. ⁵ Noqw pam pumuy amuñaqw hihta makiwniqey wūwankañw, amumi-sa tayta. ⁶ Pahsat pu Peter pañqawu: Nu sivat nāstaa; nikañw nu hihta himuy'taqw uñ mākani; nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ümi pañqawni: Wunuptut nakwsuu, kitat, ⁷ Put putvaqw mayat hua, wunuptsinaqw, pahsat pay put kuk'at, pu kuktupkage hoñviti. ⁸ Noqw pam suñwnuptut, nakwsuqe, pumuy amumum God kiyat aw paki, waymakañw, tso'tikañw, God pas hihtalawkañwo. ⁹ Noqw pam waymakañw God hihtalawhqw sinom sohsoyam aw täyuñwa. ¹⁰ Noqw puma māmatsyaqw, pay as pam God kiyat aw hötsiawat Lomasniwa yan tūnwantiwhqat epeq qatukañw, nuhtumi hihta tuñlay'tañwu; noqw pam hintsaniwhqat ep puma kätayunqe, hin kurs wūwaya.

Peter's Message in the Temple

¹¹ Noqw täqa tuhap'iwtañwuqa powatiqa Peter John enañ hürs nüy'taqw, sinom haqam Solomon Tuhööata yan mätsiwhqat aw sohsoyam pumuy amumi yuyutya. ¹² Noqw kurs sinom kätayunqw, Peter māmatsqe, amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, ya uma hinoqw it ep pas kätayunwa? Ya uma hinoqw pas itamumi-sa täyuñwa suhpan ka itam pas nāp itah'öqalay, pu itahlomaqatsiy ahpiy it nakwsunaqat pan'i. ¹³ I' hapi hak Abraham, pu Isaac, pu Jacob itahwu'yamuy aw yantaqaam, God Tiy Jesus pas pavan sinota. Put hapi uma Pilate aw mātateqe qa putyaniqey atpip pañqawq, pas as pam put mātapiqey su'qawtaq'ö, ¹⁴ Nihqe uma it hakiy Qahováriwtatqat, pu Súantaqat qa nānakwhaqe, tuwat soq hak hakiy nīnaqat umumi noiwniqat uma nānawakna; ¹⁵ Nihqe Qatsit aw Tūtsamhqat nīnaya; noqw God put so'pumuy amuñaqw ahoy täytayna; noqw itam hapi it pas suyan aw yöriki'ta. ¹⁶ Noqw i' täqa put natñwaniyat qapēwewnaqe, put natñwaniyat aw yankañw hoñvita. Uma hapi put aw täyuñwa, piw put tuwi'yuñwa. Pay pas panta. Pam Jesus aw tuptsiwni'kañw sohsokmuy umutpik pās powiwnkañw wunu. ¹⁷ Noqw taay, isinomu, pay nu navoti'taqw uma hintsatskagey qa mätsi'yunwa, umuhmomñwituy amun'i. ¹⁸ Noqw pay hapi God sohsokmuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy hin hintaniqat lavaytiqey aw antsana, ura Christ okiwsaniwniqat pam kita. ¹⁹ Oviy uma umuhtunatyay añqw lasye', God aw lasyani; noqw umuhqaanhtipu umuhpiy ayo hōniwni, noqw Tutuyqawhqa umuy suyan unañwtoynani. ²⁰ Noqw pam Jesus Christ, umumi mohti yuaatiwhqat añqw tavini. ²¹ Put hapi öveqatsit pas pay soon qa kwūsuni, hisat sohsoy himu ahoy pūhutinīqat aw pahsavoo. Put hapi ura God qatsit yayhniwhqat pahpiy sohsokmuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpiy lavayhti. ²² Ura Moses itanamuy amumi pas suyan pañqawu: God Umuhtutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayay wunuptsinani, nuy himuniñqat pan'i. Ason pam umumi hin lavayhtiqw, uma sohsok añ aw tūqayyuñwini. ²³ Pu ason hak haqam put lavay'ayat aw qa tuqayvastaqa hapi sinmuy amuñaqw sūlawhtimantani. ²⁴ Owí, pi sohsoyam God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtotiqam yepehaq hin hintaniqat lavayhtoti. ²⁵ Uma hapi God lavay'aymuyatuy timatu, pu itanamuy amumi God pasiwniyat oyi'yuñqamu; ura pam Abraham aw pañqawu: Pu ason hapi uhnatkoy ep tūwaqatsit añ

sopkawtaqam sinom hahlayhpit ep ökini. ²⁶ Noqw God hapi Tiyy Jesus ahoy tätaynaqe umumi put mohti hōna, umuhnukpanay añqw umuy lasne', hahlayhpit aw umuy ökinaniqe öviy'o.

4

Peter and John before the Council

¹ Noqw nāto puma sinmuy amumi yuaataqaw, pay God awwat momñwit-niqw, pu God kiyat ep tuwalanmoñwi-niqw, pu Sadducee-sinom pumuy amumi pas kipok'unañway öki, ² Ayaiwtaqam nuhtumi yuaataqe, so'pum Jesus ahpiy ahoy tätayyaniqat tütutuqaynaqw, put ep qa salayhtotiqe öviy'o. ³ Noqw pay nuñwu pas tapkiqaw, öviy puma ason qāvo hintaniqat tunatyawkahkañw, pumuy sivikimi panaya. ⁴ Noqw pay kaysiwhqam lavayit nanaptaqam tütuptsiwa; noqw tahtaqt tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam aw öki. ⁵ Pu öviy qavonhvaqw pumuy moñwimat-niqw, wukw'aymat-niqw, tutavot tutuqaynaqam-niqw, ⁶ Pu God awwat mohpeq moñwi Annas-niqw, pu Caiphas-niqw, John-niqw, pu Alexander-niqw, pu ahpiy hakim hihsa'nihqam God awwat mohpeq moñwit sinomat Jerusalem awwat sūmi tsovalti. ⁷ Pu öviy puma pumuy nāsami taviyaqe tüviñtotaqe amumi pañqawwa: Ya uma hihta öqalat akw it yantsaki; hal ya uma hakiy natñwaniyat aw yankañw panhti? ⁸ Noqw pahsat Peter Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwwa amumi pañqawu: Uma añ sinmuy amuñaqw momñwitu, pu Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yatu, ⁹ Kurs ka pi itam pu' it tälal ep tüviñtiwini, hin it tāqat qapasiwtaqat ep lolma tumaltiwqhata, pu hin pam qalaptuqat ep'e. ¹⁰ Noqw öviy hapi nu sohsokmuy umumi pañqawu; pu sohsokmuy Israel-sinmuy amumii: Uma hapi it Jesus Christ Nazareth añqw tāqat nahoyehtsit aw muayaqaw, God so'pumuy amuñaqw put ahoy tätayna; noqw i' tāqa put ahpiy yep umutpik pasiwwa wunu. ¹¹ Jesus Christ owat ankāñw, umuy kälalwaqamuy amuhpiy ayo tüviwhqa tuygaveq paki. ¹² Pi itam put natñwaniyat-sa ahpiy ayo nōñakni, qa hakiy sukw ahpiy'o; pi tüwaqalvoqhaqami qa suhka hak God ahpiy ayo Tüooyhqa yan tūñwantiwa. ¹³ Noqw puma Peter-nikañw pu John pumuy amumi nanaptaqaw, kurs pay puma qa haqam pas tutuqaykañw, sōqapñatnikañw, pas qa tuhtuskañw yuaataqaw, puma kätayunwa; nihqe amumi māmatsyaqaw, kurs puma Jesus amum hinnumñwu. ¹⁴ Pu tāqa qalaptuqa pumuy amumum wunuqaw, puma aw täyuhqe kurs put ep hiñqawani. ¹⁵ Noqw puma pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw yāmakniqat puma amumi pañqawwat, pahsat put yuaatotaqe, ¹⁶ Pañqawwa: Ya sen itam imuy tāqatuy hintsanyani? Suyan pi puma a'nō hihta tumaltaqaw pam pantaqa Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amumi mātakti. Noqw kurs itam hin pumuy qa panhtiqtat pañqawani. ¹⁷ Noqw pay i' qa pas sinmuy amuhpa' kūrunkniqtat öviy itam pumuy pavan tsāwinayaqaw, puma pāpu qa hakiy aw it natñwanit añ yuaatani, kitota. ¹⁸ Pu puma pumuy wānwayyaqe mēwaya; nihqe pāpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaataniqat, pu qa tütutuqaynaniqat amumi pañqawwa. ¹⁹ Noqw Peter John amum lavayhtiqe, amumi pañqawu: Huvupatpi ümuyniqw himuwa God attip süanta, sen itam umumi pas tūqaytani, sen itam it God awwat tūqaytani? ²⁰ Kurs pi hin tis itam hihta aw yōriqey, pu navotqey qa yuaatani, kita. ²¹ Noqw pay puma sinmuy amumi tuhtusyaqe, hin kurs pumuy sisvinayani; nihqe öviy puma piw pumuy tsāwinayat, mātapyā, sinom sohsoyam hin hiniwhitiqtat ep God pas hihtalalwaqaw öviy'o. ²² Pi it hakiy tāqat ep himu hihta tuaw'i taqa tumaltiwqh qalaptuqaw, pam hak löp sunat ep hōyokiwwatqat yahsañwi'ta.

The Believers Pray for Boldness

²³ Noqw puma mātaviwhqe sinomuy amumii; nihqe ima God awwat momñwit wukw'a'yatu amumum pumuy hintsatsnaqat puma pumuy sohsok āawna. ²⁴ Noqw puma put nanaptaqe, sun unañway God aw lavayhtotiqe pañqawwa: Tutuyqawhqa, God, um hapi öveqatsit yuku, pu tüwaqatsita, pu pātuwaqatsita, pu sohsok put añ hihta hinyuñqata. ²⁵ Ura um uhtumal'ayay David moayat ahpiy pañqawu: Ya hihitu sinom hinoqw itsivutoti; pu sinom hihta an'e'wakw tunatyaloti? ²⁶ Tüwaqatsit ep momñwit hoñwa, pu nuhtumi momñwit Tutuyqawhqaqat ehpewi natsvalaya, pu Moñw'asniyat ehpewii. ²⁷ Pay pas antsa i' Herod, pu Pontus Pilate, puma imuy pay qa-Israel-sinmuy-nikañw pu Israel-sinmuy amumum Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat ehpewi sūmi tsovalti, Uhmoñw'asniy ehpewii, ²⁸ Um añwu pay hisat uhma, pu uhwuñwi akw hin pasiwnaqat anhtotiniqe öviy'o. ²⁹ Taay, Tutuyqawhqa, um pumuy tsatsāwinpiyamuy aw yōrikni; noqw uhtumal'a'yam qanalmaqasyakahkañw uhlavayiy yuaatotaniqat um amuñem pan yūkuni. ³⁰ Um uhma akw nuhtumi unañwtave' tūqalapsintani; pu kätatayhpit hihta tuaw'i yuñqat, Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat natñwaniyat añ tumalay'tani, kitota. ³¹ Noqw puma nānawaknaqe yukuyaqaw, pumuy haqam tsovawtaqat ep tayayayku; noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwwahkañw, qanalmaqasyakahkañw, God lavayiyat yuaatota.

All Things Together

³² Noqw ima tuptsiwñ'yuñqam sohsoyam sun unañway'yuñwa, pu sun tunatyawyuñwa; piw qa hak amuñaqw hihta himuy pas himuy'tage pañqawlawu; puma sohsoq hihta sūmi himuy'yuñwa. ³³ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātayhqat a'nō lay'tagat yuaatota; noqw pumuy sohsokmuy amumi ōkwalni qaōwivitsiwa. ³⁴ Piw qa hak pumuy amuñaqw hihta akw ōkiwhinta; puma hihsa'ñiqam añqe' tutskwat, pu kikihut himuy'yuñqam put huyantivayaq, huyiwqhāt hihkayat kivantage, ³⁵ Ayaiwyuñqamuy amutpipo put ōoya; noqw hak hihta ñastaniqw puma put maqayañwu. ³⁶ Noqw hak Josey ayaiwyuñqamuy amuhpiy Barnabas yan tūñwantiwhqa (pam Tsāk-w-ep-suyan-unañwa i'ñihqe pam'i) Levi-wuñwa, Cyprus añqw sino, ³⁷ Tūtskway'tage put hūyaqe, sivat kivañqe ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya.

5*Ananias and Sapphira*

¹ Noqw hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa nōmay Sapphirat amum tutskway huya; ² Nit soq hihkayat hihsa' nēñemta; noqw nōmaat amum put navoti'ta; nihqe pay qa sohsoq kivañqe, ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya. ³ Noqw Peter pañqawu: Ananias, ya um hinoqw Qahováriwtaqat Hikwsit aw atsātaniqat, pu tutskwat hihkayat hihsa' nēñemtaniqat Satan uñ pan unañwtoyna? ⁴ Puyaw pam nāt qa huyiwqhqe, qa uhhimu; pu pam huyiwqhqe ya qa um hihkayat aw moñwi? Ya um hinoqw yanhaqam uh'unawwepq tunaltiyalti? Um qa sinmuy amumi atsáta; pi um God aw atsáta. ⁵ Noqw Ananias yan lavayit navotqe, añqe' minukt mōki; noqw sohsoyam it nanaptaqam pas maqastoti. ⁶ Noqw hakim tōtim hoñvaqe put mokahtotat, ihpo hōroknayaqe haqam tavimaya. ⁷ Pu ahpiy ka tāwa aññqe pāyis qōniltiqw, pahsa'haqam nōmaat hiniwhtiqat qa navoti'kañw ep paki. ⁸ Noqw Peter lavayhtiqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya pay uma pas yahsa' ōviy tutskwat huya? Noqw pam pañqawu: Owí, pay pahsa' ōviy'o. ⁹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Ya hintaqw ōviy uma Tutuyqawhqat Hikwsiyat aw hepníqey sun unañwti? Meh, uhpwusuñway tavimayaqam hōtsiwmí ōkiwiwa; nihqe puma uñ yañqw haqami taviwisni. ¹⁰ Noqw pahsat pay pam put kukmiq munukt mōki; noqw tōtim ōkihqe put mokput tutwa; nihqe pañqw put hōroknayaqe, puwsuñwayat ehpeq taviya. ¹¹ Noqw sohsoyam Jesus aw tōnawtaqam put ep pas tsātsawna, pu' hakim hihsa'ñiqam it nanaptaqam piwu.

Miracles and Wonders

¹² Noqw ayaiwyuñqamuy māyamuy ahpiy kātatahpi hihta tuawi'yuñqa sinmuy amuhpa' tumalay'tiwa. (Noqw puma sun unañway haqam Solomon tuhōoyat ep tsoawta. ¹³ Pu ahpiy mimuy amuñaqw soon hak pumuy amumi tōnaltiniqey kurs suhtaq'ewni; noqw sinom pumuy pas hihtay'yuñwa. ¹⁴ Noqw tūtuptsiwaqam Tutuyqawhqat aw wūhaq'iwma, kaysiwhqam tahtaqtu, pu momoyamu.) ¹⁵ Noqw ōviy sinom tūtuyyaqamuy kiskami tsamvantage, ahpat, pu puvuwphit añ ōoyya, hísatniqw Peter pañqe'niqw nas'ew kih-siwniat hihtawat ep kistamantaniqat ōviy'o. ¹⁶ Pu Jerusalem ahpiy hāhaqe' kitsókit añqw qaan'ewakw hintaqam sinom tūtuyyaqamuy tsamkahkañw ōkiwa, pu hakimuy tuyoy'e'wakw hihikwsimuy akw qa kwañwáhinyuñqamuy; noqw puma sohsoyam qalap-tuya.

The Apostles Persecuted

¹⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi wunuptu, pu put an tunatyawyuñqamuy, ima Sad-ducee-sinom tōnawtaqamuy, nihqe puma itsívutotiqe, ¹⁸ Ayaiwyuñqamuy amumi may'yuñqe, pumuy sumisivikit aw tañatota. ¹⁹ Noqw pay Tutuyqawhqat hoñviayaat mihikq sivikit utspiyat hōtahtat, pumuy pañqw ipwaqe, amumi pañqawu: ²⁰ Yupavé, uma God kíyat ep hoñkahkañw, it qatsit hin hintaqat nuhtumi sohsoq yuaatotani. ²¹ Noqw puma yan nanaptaqe, suits talavay God kíyat aw yuñqe, pep sinmuy tutuqaynaya. Noqw God awwat mohpeq moñwi pitu, pu put amumyaqamuy, nihqe wuwan'aymuy tsovala, pu sohsokmuy Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yamuy; nihqe sivikimi pumuy tsamwisniqat hakimuy ayatota. ²² Noqw ayaiwyuñqamuy ep ōkihqe, pumuy sivikive qa tutwat puma ahoyyaqe tūawvaya; ²³ Nihqe pañqaqwa: Pay as pas sivikimi hūrs uhtsiwta; noqw tūtūwalaqam ihkaqe hōtsiwhpa hōñi. Noqw itam aw hōtayaqe, ahpave qa hakiy tutwa. ²⁴ Noqw God awwat susmohpeq moñwi, pu God kíyat ep tūwalanmoñwi, pu God awwat mohpeq momñwit it nanaptaqe, hin i' haqami hiniwhtiniqat wūwantota. ²⁵ Noqw pahsat hak pítuhqe pumuy āawnaqe pañqawu: Meh, ura uma imuy tahtaqtuy sivikimi tañatotaq, puma God kíyat ep hoñkahkañw sinmuy tutuqaynaya. ²⁶ Pahsat pu tūwalanmoñwi, hoñvia'yatuy tsamkañw amuminiñqe pumuy pañqw pás tsāma, sinmuy mamqasqe ōviy'o, taq ka puma pumuy tatatupyaniq'ō. ²⁷ Pu ōviy puma pumuy moñwtsoawtaqamuy amutpipo tsamvaya. Noqw

God awwat susmohpeq moñwi pumuy amumi pañqawu: ²⁸ Ura itam umuy pās mēwayaqe, uma Jesus natñwaniyat qa añ tūtutuqaynayaniqat umumi pañqaqwa, nōqa? Noqw meh, tuwat soq uma Jerusalem ep umuhtutuqayhpiy añqe' kúrukñayaqe, it tãqat qatsíyat itamuy tukopñayaniqey anyuñwa. ²⁹ Pahsat pu Peter mímuywatuy ayaiwyuñqamuy amumum lavayhtiye pañqawu: Pay kurs pi hin itam God qa awwat tuqayvastotamantani, qa sinot aw'i. ³⁰ Itanamuy aw yantaqaam God sa Jesus wunuptsinaqw, uma put himutskit ep hahyaqe nñaya. ³¹ Noqw God put putvaqe momi tavi, pam motisinoniqat, pu ayo Tüooyniqat ñviy'o, Israel-sinmuy nãp tunatyay añqw lasne', pumuy qaanhñitpuayat ayo yúkuniqe ñviy'o. ³² Noqw itam hapi iit navoti'yunqe, put tuawi'yunwa, pu i' Qahováriwtaqat Hikwsit piwu, put hapi God put tunatyayat añ hinwisqamuy amumi nóañwu. ³³ Noqw puma put nanaptaqw, pavan unañwaam tuyvaqw, puma pumuy qóqyaniqey nãnami yuaatota. ³⁴ Pahsat pu hak Pharisee-sino Gamaliel yan mãtsiwhqa, tutavot tütutuqaynaqa pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw wunuptu; pam hak sohsokmuy amuhpiy kaptsiwta; nihqe ima ayaiwyuñqam pay hãk hihsavo nōñakniqat pañqawu. ³⁵ Pahsat pu pam tsovawtaqamuy amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma imuy hintsatsnaniqey wūwantotaqey ep tunatyaltotini. ³⁶ Taq pay nãt ura qa pew pituq, hak Theudas mãtãktiqe pas himuniñqey pan nãyuaata. Noqw ura put hakiy aw tahtaqt sunãt-sikip sunat pahsa'haqam natskaya. Noqw ura pam niniwhq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam tatslakqe, qa hãqamtoti. ³⁷ Pu it tãqat añk ura hak Galileet añqw Judas nãmataqta, nãventiwhqat ep'e, nihqe kaysiwhqamuy nañk wísila; pamwa piw mokq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam ahtsavala. ³⁸ Noqw ñviy nu umumi pañqawni: Uma imuy sinmuy amumi qa hintsatskani, uma qa amumi may'yunwñ; pay i' yan tunaty, pu tumala kurs pay sinmuy amuhpiynen pay soon aniwhtini; ³⁹ Taq ka pam pantaqa God ahpiy hintaniq, soon uma put simokñayani, taq nãphisat ka uma God aw rohomnumyani, kita. ⁴⁰ Noqw puma put lavayiat kwusuya; nihqe ayaiwyuñqamuy wãñwayyaqe, a'nō wuvahtotat, pãpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaatotaniqat amumi pañqaqwa: ⁴¹ Noqw puma hahlaykahkañw moñwtsovawtaqamuy amuñaqw ahpiyya, kurs puma nuhtum put natñwaniyat ep hamanhintsaniwyaniquey hihkay'vayaqe ñviy'o. ⁴² Noqw puma nãqavo God kiyat ep-nikañw pu sohsovik kñawit Jesus pas Christ-nihqat tütutuqaynayaqe, pu yuaatotaqey qa qe'iwwisa.

6

The Seven Helpers

¹ Noqw ephaqam tuptsiwni'yunqam wūhaq'iwmaqw, Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqam Hebrew-sinmuy amumiq qayan unañway hiñqaqwa, puma nãqavo hihta akw tūvaanwankahkañw pumuy amuñaqw koññanalvutuy tatami'yunq, ñviy'o. ² Pahsat pu pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwyuñqam sohsokmuy tuptsiwni'yunqamuy tsovalayaqe, amumi pañqaqwa: Soon tis pi itam God lavayiyat mãtavi'kahkañw tūnopni'yunq, pam sũantani. ³ Oviy uma umuñaqw hakimuy tsañe' tahtaqtuy amumi lomanavotit namorstotani, hakim Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyuñqamuy, pu suan wuwni'yunqamuy. Noqw puma it yantaqat aw tunatyawyuñwñiqat itam ep pumuy o'yani. ⁴ Nikañw itamwat nãwakinpit, pu lavayit tumalay'yunwñiqey aw-sa yuki'yunwñi. ⁵ Noqw i' yan lavayit sohsokmuy sinmuy amumi lomatõqti. Noqw ñviy puma hakiy Stephen qapēvewnit, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtat namorstota, pu Philip, pu Prochorus, pu Nicanor, pu Timon, pu Parmenias, pu Nicolas, pam hak Antioch añqwnihqe qa-Jew-sinonikañw Jew-sinmuy amún tuptsiwni'ta. ⁶ Nihqe puma ayaiwyuñqamuy amut-pipo pumuy o'ya. Noqw puma amumi matyawkahkañw, amuñem nãñawakna. ⁷ Noqw God lavayiat suyhtsepnwat õqawi'ma, noqw wūhaqti; noqw God awwat momñwituy amuñaqw kaysiwhqam it tuptsiwnit kwusuyaqe añ hinwisa.

The Arrest of Stephen

⁸ Noqw Stephen qapēvewnit, pu õqalat akw qaõwñinkañw sinmuy amuhpa' hñhihta kãtatayhñit hintsaki, pu hihta supsiwyuñqata. ⁹ Noqw tsotsvalki Mãtaviyayamuy Tsotsvalkiamu yan tūñwantiwhqat añqw hakim hoñvaqe Stephen amum nãñwuy'yunwa, pu Cyreniat añqw sínomu, pu Alexandriat añq'õ, pu Ciliciat-nikañw Asiat añq'õ. ¹⁰ Noqw Stephen Hikwsit ahpiy suan lavayhtiñwuniq, puma kurs hin put añwutotani. ¹¹ Pahsat pu puma hakimuy tahtaqtuy pan unañwtoynayaqw, puma pañqaqwa: Itam aw tūqayyuñq Moses aq, qalomãhiñqawu, pu God aq, aq'w'a. ¹² Kitotaqe sinmuy hin unañwtoynaya, pu wukw'a'yatuy, pu tutavot tutuqaynayaqamuy. Noqw puma Stephen aw õkihqe, ñuayaqe, moñwtsovawtaqamuy amumi wikvaya. ¹³ Nihqe hakim put ehpewi hihta atsãtotaniqamuy momi o'yaqw puma pañqaqwa: Pas i' tãqa panis tuwat it pas kaptsiwtaqat kihut, pu hin hinwisniqat tutavot aq, qalomãhiñqawlawu; ¹⁴ Oviy pi itam aw tūqayyuñq,

pañqawu: Yaw i' Jesus Nazareth aňqw tãqa it kihut sahpuknani, pu yaw Moses itamumi itahhintsakpiy tutaptaqat aw alõntani. ¹⁵ Noqw moňtsovawtaqam sohsoyam Stephen aw tãyuňqw, pas pitsãniwaat hakiy God hoňviayayat taywayat anta.

7

Stephen's Speech

¹ Pahsat pu God awwat mohpeq moňwi Stephen aw pañqawu: Ya pas pay ima hiňqawqawq panta? ² Noqw pam pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, itanamu, kurs huvam tuqayvastotaa! Ura itana Abraham nãt Charran ep qa qátuhqe, Mesopotamiat ep qatuqwu, God lolmat tãlawñwat pitsãñway'taqa put aw mātakti; ³ Nihqe aw pañqawu: Um uhtutskway, pu uhsinomuy amuñaqw ahipiyni; nen nu tutskwat uñ ãawnaniqat um aqwni. ⁴ Pahsat pu pam Chaldia-sinmuy tutskwayamuy aňqw ahipiynihqe, Charran-tutskwat ep qatuptu. Noqw put naat mokq pañqw pu God it tutskwat uma ep pu' yesqat aw put nahlakna. ⁵ Nikañw pam pep hihsaqhaqam himuy'taniqat pam put qa maqa; pas qae, qa ñas'ew haqami wuhkukniqat pahsaq'a; nikañw pam put pas máqaniqey aw pañqawu pu' aňk put ahipi sinototiniqamuyu. Noqw puma put himuy'yuñwni, put aw kita, nãt pam qa ti'taq'õ. ⁶ Nihqe God yaw lavayhti: Yaw put ahipi aniwhtotiqam haqam qa nãp tutskway ep hinnumyani; noqw yaw pep sinom pumuy tusoqtuwiktotani; nen súnat-sikip sunat yahsañwuy aň pumuy okiwsahsanyani. ⁷ Pu ason hihtuwat sinom pumuy tusoqtuwiki'yuñqw nu pumuy amuñem hinwat yúkuni, kita God; pu ason pantaqat atsva puma pañqw nóñake', yep nuy tumalay'yuñwi. ⁸ Noqw God put aw pasiwnaqe, poñotkituvoyla put tuawi'taniqat pan put aw yuku; noqw õviy Isaac tihtiwhq, Abraham nanalsikis talqat ep put poñotku; noqw Isaac Jacob pantsana; noqw Jacob pakwt lõq sihkay'taqamuy timuy piw pantsanhta. Noqw puma hapi itahwu'yamu. ⁹ Noqw wũwuyom Joseph atsviy unañtuyvayaqe, Egypt aqw put huyaya; noqw God put amum yantaqe, ¹⁰ Sohok kãnanvotpiyat aňqw put ayo tavi'ma; pu Egypt epeq moñwit Pharoaht aw put lomamataqta, pu sũanwuñnitoyna. Noqw pam put Egypt aw moñwtavi, pu put amum ki'yuñqamuy sohsokmuy amumii. ¹¹ Noqw Egypt aň ahsupoq tsõñosti, pu Chanaan aň'a, noqw sinom okiwhtoti; noqw itanam qa tunõstutwa. ¹² Noqw yaw Egypt epeq sõhõvosi õyihqat Jacob navotqe, mohti itanamuy pañsoq hõna. ¹³ Nit pu piw yaw Joseph haknihqey pãvamuy ãawna; noqw Joseph sinomat hákimyaqey Pharoaht ãawniwa. ¹⁴ Pahsat pu Joseph nay Jacob wãñwayi, pu sohsokmuy sinomuyu, payhp sunat-nikañw aňqw pakwt tsivot sihkaytaqamuyu. ¹⁵ Noqw õviy Jacob Egypt aqw'a; nihqe pam pepeq moki, pam'i pu itanamu. ¹⁶ Noqw pumuy tokoyamuy Sychem aw kiwisqe, pep tuamqõlõt aqw tañatota, ura Abraham Sychem ep hakiy Emmor timuyatuy amuñaqw sivat akw put tuihqat pañsoq'a. ¹⁷ Noqw hihta awinit God Abraham aw qaõwivasiwnaqat aw hayiñwtiqw, sinom Egypt epeq natkototage suhpanti. ¹⁸ Noqw pas suhka moñwi Joseph qa tuwi'taqa moñwqenit ep wunuptu. ¹⁹ Nihqe pam hak itanamuy amumi tutuhistivage pumuy okiwsahsangw, yaw timat qa yesniqat õviy puma titipostuy ihke tatamlalwaniqat pam nãwakna. ²⁰ Pan yesiwhq, Moses tihtiwa; nihqe yaw sũhimu; nihqe payhkomuy mũmuyawhtuy aň nay kiyat ep aw unañwtaviwta. ²¹ Noqw pam haqami tũwiwhq, Pharoaht tiat mãna put wikqe, put nẽñem wũñwna. ²² Noqw Moses Egypt epeq sinmuy hihta wuwantuwiyamuy aň sohok tuwi'taqa, a'nõ lay'taqat lavayi'ta, pu hintsakpit'a. ²³ Noqw pam lõp sunat yahsañwni'kañw, pas nãp sinomuy, Israel-sinmuy, amumi kurs pohtaniqey unañwti. ²⁴ Noqw suhka qaanhintsaniwhq, pam tũwahqe eñem lavayhti; nihqe eñem nãoyhqe Egypt-sinot nĩna. ²⁵ Suhpan as God put ahipi put sinomuyatuy ayo õyaniqat puma mãmatsyaniqat pam wũwaqe õviy'o. Noqw puma qa mãmatsya. ²⁶ Pu qavõñaqwu hakim nãyawhq, pam amumi pituhqe as piw pumuy nãmi põhiknaniqey wũwaqe amumi pañqawu: Soh, tãqatu, uma nãtupkomu; ya uma hinoqwu nãyuyuyhna? ²⁷ Noqw sinosñway qaanhintsahsanqa Moses ayo naatsqõqna pañqawkañwo: Ya hak uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? ²⁸ Ya um tãvok Egypt-sinot nĩnaqe, nuy piw nĩnaniqe õviy'o? ²⁹ Yan pam hiñqawhq, pahsat pu Moses Egypt aňqw wãyaqe, Madian-tutskwat ep qatuptu; nihqe pam pep lõqmuy tiyotuy timuy'va. ³⁰ Noqw lõp sunat yahsañwuy aň ruhpaqk, pep pu' qayẽsiwhpuve tũkwit Sinat ep Tutuyqawhqat hoñviayaqat himutskit uwiwitaqat aňqw put aw mātakti. ³¹ Noqw Moses put tũwahqe, pep himu hintaqat aw wũwantaqe, as aw tãtayniqe, õviy aw nakwsuqwu, Tutuyqawhqat tõnaat put aw pañqawu: ³² Nu hapi umunamuy aw yantaqaam God, Abraham aw yantaqaata, pu Isaac, pu Jacob aw yantaqaamu. Pahsat pu Moses tsawnaqe tururuykuqe, kurs hin aw tãtayni. ³³ Pahsat pu Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um uhtotsiy õyani, taq um pas hihta ep wunu. ³⁴ Pay nu pas Egypt epeq isinmuy okiwhinyuñqat antsa yori; pu nu pumuy eykitotaqwu navota. Nihqe nu pumuy put aňqw qenivo oyaniqe õviy hãwi. Noqw taa, nu uñ Egypt aqw hõnani. ³⁵ It Moses hapi ura puma qanãnakwhaqe aw pañqawqa: Ya hak

uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? Ura kitota. Noqw pay God put moñwtavi; piw pam sinomuyatuy amumi put ayata, pam hoñviayat himutskit añqw put aw mātāqtiqat māyat ahpiy pumuy ayo ñoyniqat ñoyi'o. ³⁶ Pam hapi Egypt epeq hihihita kātātayhpit hihta tuawī'yūñqat tumaltat, pumuy pañqw ipwa, pu patuphat Pālañpu yan mātsiwhqat añqee, pu qayēsiwhpuvee, lõp sunat yahsañwuy añ'a. ³⁷ I' Moses hapi ura Israel-sinmuy amumi pañqawu: God Umuhtutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayat wunuptsinani, nuy hímuniñqat pan'i; uma put aw tūqayyuñwini. ³⁸ I' hapi qayesiwhpuvee tsovawtaqamuy amumum hinnuma, pu tūkwit Sinat epeq put aw yuaaykuqat hoñviayat ámuma, pu itanamuy amumuma. I' hapi hak taytaqat lavayit itamumi mātāpniqey ñoyi put makiwa. ³⁹ Noqw itanam put aw qa tuqayvastotaniqey nānawaknaqe, put nahpiy ayo tūvayaqe, unañwpeq ahoy Egypt aw namtōkya; ⁴⁰ Nihqe Aaron aw pañqawu: Itamuy hihtuy amumi yanyuñwiniqamuy itamuñem yukuhtaa; noqw puma itamuypeve hinwisni. Pay pi itamuy Egypt añqw nõñaknaqa Moses kurs haqami, kitota. ⁴¹ Nihqe ép puma wakashoyat yukuyaqe, wutsit aw hom'ooyakahkañw, nāp may akw hihta tumaltotaqey ep hahlayya. ⁴² Pahsat pu God pumuy amuñaqw ayo namtōkqe, ñvaye hihtuy qaan'ewakw hintaqamuy amumi nāwakinwisniqat aw pumuy mātavi; pay pi ura God lavay'aymuyatuy pēñiyamuy añ yan pey'ta: Ya pas antsa pay uma lõp sunat yahsañwuy añ qayēsiwhpuvee inumi hihtuy qōyanakhañw, hom'ooyya, uma Israel-sinomu? ⁴³ Qa hin'i; uma Moloch mōtsápkayat yawnumya, pu aw umuhyantaqay Remphan sōhuyata; uma hihtuy pumuy amún sosniwyaqamuy yukuhtota amumi nāwakintotaniqe ñoyi'o. Noqw ñoyi nu umuy Babylon yupqōymiq tsamni, yan'i. ⁴⁴ Itanam pi ura qayēsiwhpuvee hihta tuawī'taqat mōtsápkat pasiwyuñwa, hin pam Moses aw tutaptaqat pan'i. Nihqe ura Moses aw pañqawu pam hin yukiwtaqat aw yórikqey pan put yúkuniqata. ⁴⁵ Noqw pu amuñk itanam Joshuat* amum hihihituy sinmuy tutskwayamuy kwahanayaqe, ep put kwusivaya, ura God itanamuy amupyeve pumuy haqami lálayi; noqw mōtsápkihu David qatsiyat aw pahsavo pep wunu. ⁴⁶ Noqw pam God añqw paañwaniwhq, as Jacob aw yantaqat God eñem kitaniquey unañwti. ⁴⁷ Noqw Solomon hapi put eñem kita. ⁴⁸ Noqw pu pas Sús'oveqñihqa kíkíhut sinmuy māyamuy akw yukiltotiqat qa añ qatu; pi ura God lavay'ayay ahpiy pañqawu: ⁴⁹ Oveqatsi imoñw'atsvewa, pu tūwaqatsi iwuwukpi. Ya uma inuñem kíhut yukuyani? kita Tutuyqawhqa. Ya sen nu pep nāsuñwnani? ⁵⁰ Ya ñi himu qa sohsoy imay akw yukilti? ⁵¹ Is uma hihtu qa ñōyaltotiñwuwamu, a'ñō unañway'yūñqamu, pu naqsōp'iwuyūñqamu! uma sutsep Qahováriwtaqat Hikwsit aw rohomnumya; uma umunamuy hinyuñqw amunyūñwa. ⁵² Ya umunam God lavay'aymuyatuy hihtawat qa okiwsasna? Pu ura hak Súantaqa pituniqat hakim añwu pay lavayhtotiqamuy puma qōqya; noqw yepehaq uma put nuhtumi mātapyaqe nīnaya. ⁵³ Uma as ñveqatsit añqw hoñvia'yatuy amuhpiy tutavot ñmahtotakañw, qa añ hinwisa, kita.

The Stoning of Stephen

⁵⁴ Noqw puma it nanaptaqe, pavan pas unañwso'qe, tamay ñuritota. ⁵⁵ Noqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwnañw ñveqatsit aqwhaqami taytaqe, God lolmat tálawnwayat-nikañw pu Jesus God putvaye wunuqwu tuwa; ⁵⁶ Nihqe pañqawu: Meh, nu ñveqatsit aw hōtsiltiqw tuwa; noqw Sinot Tiat God putvaye wunu. ⁵⁷ Pahsat pu puma a'ñō hiñqawkahkañw, naqvuy útatotat, sūsaq put aw yuhtukqe, ⁵⁸ Put kíñaqw haqami tūvayaqe, tatatupya. Noqw put ehpewi hiñqawqam hakiy puhuwuñwiwtaqat Saul yan mātsiwhqat kukmiq yuwsiy o'ya. ⁵⁹ Noqw puma Stephen tatatupyaqwu, pam God aw okiw taga'nanwtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa Jesus, um okiw ihikwsiy kwusuni, kita. ⁶⁰ Pu pam tamōtswunuptuqe, pas tōnay añqe' pañqawu: Tutuyqawhqa, um okiw it qaanhpitut pumuy qa tukopnani, kita. Yan pam lavayhtit mōki.

8

Saul Persecutes the Church

¹ Noqw puma put nīnantotaqwu, Saul amún unañway'ta. Noqw put tawat ep Jerusalem epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amumi qaan'ewakw hintsaktivayaqe, pumuy okiwsahsantivaya. Noqw puma sohsoyam Judeat, pu Samariat añ ahsupoq hāhaqe' ahtsavalya, pay ima ayai-wyūñqam-sa qe'ya. ² Noqw hakim unañwvastahtaq Stephen haqami tawiwisqe, okiw put ep a'ñō tsaykita. ³ Noqw tuwat Saul Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hintsaktivaye, sohsovik kíñawit papkinuma, nihqe tahtagtuy, pu momoymuy sivikimi lōlōkinlawhqe, tañatima.

The Gospel Preached in Samaria

* 7:45 Pam Greek-sinmuy amuhkwa Jesus.

⁴ Noqw òviy aṅqe' ahtsavalyaqam sohsovik nuhtumi lavayit yuaatota. ⁵ Pahsat pu Philip Samariat ep wuhkokitsókit aqwnihqe, nuhtumi Christ yuaata. ⁶ Noqw pam hihta yuaataq, sinom aw tūqaykahkañw sun unañway put aw unañwtavi'yuña, hihta kátatayhpit supsiwyuñqat hintsakqat aw taykahkañwo, ⁷ Pas qalomáhihikswim pumuy akw tuyqawiyuñqamuy kaysiwhqamuy amuñaq a'nò hiñqawkahkañw, nòñantaq òviy'o; pu kaysiwhqam amuhpa' qataytaqat tūtuyyaqam, pu qayaktaqam qalaptuya. ⁸ Noqw pep kitsókit ep sinom pas pavan hinhaqam hahlayya. ⁹ Noqw hak táqa Simon yan mǎtsiwhqa pay hisat mohti pep kitsókit ep tuhisay hintsaki; nihqe Samariat ep sinmuy pas hintsani'ta; pas a'nò himunihqey anta. ¹⁰ Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñwa, sushin'ewakw aṅqw suspavannihqat aq w pahsavoo, pañqawkahkañwo: I' táqa God a'nò òqalaata, kitota; ¹¹ Nihqe puma put kaptsi'yuña, pam hisatñahaqaw tuhisay akw pumuy hintsani'taqw òviy'o. ¹² Noqw Philip God moñwtunatyay, pu Jesus Christ yuaataq puma tūtuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti, tahtaqtu, pu momoyamu. ¹³ Noqw Simon tuwat pas nāp tuptsiwhqe, kūyit akw tuvoylatiwa; nihqe Philip amum hinnuma. Noqw pam hihihta kátatayhpit hihta tuawi'yūñqat hintsakq aw taytaqe kátayta. ¹⁴ Noqw yaw Samariat ep sinom God lavayiyat kwusuyaqat ayaiwyuñqam Jerusalem epeq yesqam nanaptaqe, Peter John enañ pumuy amumiq hōnaya. ¹⁵ Noqw puma pumuy amumiqnihqe, puma Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaniqat òviy amuñem nāwakna, ¹⁶ Pay nāt pam pumuy qa haqawat aw pituqw òviy'o, pay panis puma Tutuyqawhqat natñwaniyat-sa añ kūyit akw tuvoylatoti. ¹⁷ Pahsat pu puma pumuy amumi may akw toñokq puma Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ¹⁸ Noqw ayaiwtaqam hakiy aw may akw toñokq Qahováriwtaqat Hikwsit put aw noiñwuwat Simon pan yórikqe pumuy sivat āawna, ¹⁹ Pañqawkañwo: Uma piw nuy enañ it òqalat maqawq, nu hakiy aw imay akw toñokq pam Qahováriwtaqat Hikwsit makiwmantani. ²⁰ Noqw Peter put aw pañqaw: Pay nam uhsiva umum súlawhti, God kuwahtipuat pay sivat akw tuiñwuwat um pan wūwantaqw òviy'o. ²¹ Um qa haqam it yantaqat ep qeni'ta, piw makiway'ta, pi uh'unañwa God atpip qa súanta. ²² Oviy um it yan uhnukpanay aṅqw lasni; nen God aw nāwaknani; noqw hisnen uh'unañwpeq uhtunatyay qaantaqat ep ūmi pòhikiwni. ²³ Taq kurs um qanut a'nò tsivot anta; um nukpantunatyat akw sòontsaniwta. ²⁴ Pahsat pu Simon lavayhtiqe pañqawu: Uma okiw inuñem Tutuyqawhqat aw nāwaknani; noqw uma iit hihta lavayhtiqw, okiw pam qa himuwa inumi pituni. ²⁵ Pu puma pas suyan hin navoti'taqey lavayhtit, Tutuyqawhqat lavayiyat nuhtumi yuaaykut, ahoy Jerusalem aqw'a; nihqe Samariat ep hāhaqe' sinmuy kitsókiyamy añ lomatuaawit yuaatima.

Philip and the Ethiopian Official

²⁶ Noqw Tutuyqawhqat hoñviyaat Philip aw pañqawu: Um wunuptut tātōqni, Jerusalem aṅqw Gazat aq w pōhut aqw'a, kita. Pam pañqe' gayēwiwa. ²⁷⁻²⁸ Noqw pam wunuptut aqw'a. Noqw meh, hak Ethiopiat aṅqw táqa okiwlawniqe Jerusalem epeq pitumaqa pañqe' áhoynikañw, karētay aṅqw tsokiwwa. Pam nōmaqtsit aw qa awiwa, Ethiopiat epeq sinmuy moñwiyamuy wuhtit Candacet aṅqw òqalat qaōwívasiwañw, put sohsoq hihta nukñwayat aw tunatyawta. Pu pam God lavay'ayayat Esaías pēniyat an tūñwanma. ²⁹ Pahsat pu Hikwsi Philip aw pañqawu: Um pas awnen karētāt ámumni, kita. ³⁰ Noqw òviy Philip put aw wárikqe, navotq pam God lavay'ayayat Esaías pēniyat an tūñwanma. Noqw Philip put aw pañqawu: Ya um hihta an tūñwanma qey mǎtsi'ta? ³¹ Noqw pam pañqawu: Pay kurs pi hin'i, hal pay hak pas nuy tutuqaynaq-w-saa, pam kítahqe, Philip put aq w wúve', amum tsokiwmaniqat pam nāwakna. ³² Noqw tutuvenit an haqe' yan pey'taqat pam an tūñwanma: Kanēlo haqam niniwniqe aw wikiwhqat pam pan wikiwa, pu mañat árilantaqat pam atpip qa hiñqawñwuniq w pan pam qa hiñqawu. ³³ Pam qa himuniwhitiq, eñem suan lavayiniqa ayo yukiwa; noqw hak sen put natkomuyatuy pohtoylani? Pi qatsiat tūwaqatsit aṅqw haqami hintsaniwa. ³⁴ Noqw nōmaqtsit aw qa awiwa Philip aw pañqawu: Taa, um as okiw nuy āawnani: Ya God lavay'ayaat hakiy yuaata, sen nāyuaata, sen pay hakiy pañqawu? ³⁵ Pahsat pu Philip lavayhtiqe, haqe' pan pey'taqat pahpiy yuaativa; nihqe put aw Jesus yuaata. ³⁶ Noqw puma ahpiy panmakañw haqami pami pitu; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pañqawu: Meh, yep pāhu; ya nu kūyit akw tuvoylatiwniqw himu nuy put aw uhtsi'tani? ³⁷ Noqw Philip pañqawu: Pay pi um pas sohsoq uh'unañway akw tuptsiwe', panhtini, kita. Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay Jesus Christ God tiatnihqat nu tuptsiwa. ³⁸ Pahsat pu pay karēta hak huruhtiniqat pam pañqawu; noqw puma nāma pamiq paki, Philip-niqw pu nōmaqtsit aw qa awiwa; noqw pam put kūyit akw tuyoylata. ³⁹ Noqw puma pañqaw yamakq, pahsat pay Tutuyqawhqat Hikwsiat Philip haqami wiki; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pāpu aw qa yori; nikañw pam pahpiy hahlayhkañw, nakwsu. ⁴⁰ Noqw Philip Azotus ep nātuwihqeq, ahsupoq kitsókit añ lomatuaawit yuaatinumkañw, Caesareat ep pitu.

9

The Conversion of Saul

(Acts 22.6-16; 26.12-18)

¹ Noqw Saul nāt pas itsiuvihkwiskañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqamuy pavan pas hintsanniqey, pu pas qōyaniqey tunatyawkañw, God awwat susmohpeq moñwit aw'i; ² Nihqe Damascus ep añqe' tsotsvalkit añ sinmuy amumi put eñem pēnayaniqat nāwakna; noqw kurs pam hakimuy tahtaqtuy, sen momoymuy Jesus aw tuptsiwni'yuñqamuy tuwe', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamni. ³ Noqw ñviy pam pañsoqnihqe, Damascus aw hayiñwnaqw, ñnaqw tāla put ánan'ik suhtalawva; ⁴ Noqw pam tutskwami posqe, hakiy tōnayāt navotq, put aw pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁵ Noqw pam pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqat? Noqw Tutuyqawhqat pañqawu: Nu Jesus, um nuy hapi okiwsahsana. Um sōkwinkipit aqw horarataqw, pam uñem anahaa. ⁶ Noqw pam tsawnaqe, tururutikañw, pas hin unañway'kañw pañqawu: Tutuyqawhqat, noqw nu hinhtiniqat um nāwakna? Noqw Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um wunuptut, kīmini; noqw ason um hinhtiniqat uñ pep āawnayani. ⁷ Noqw tahtaqt put ámumyaqam qa hiñqawkañw añqe' hōfi; hakiy as tōnayāt nanvotyakahkañw hakiy qa tuway'yuñwa. ⁸ Pahsat pu Saul tutskwanaqaw wunuptuqe, as pōsiy pūrukna, qa hihta tuwa; noqw puma put māyāt ñuy'wisqe, Damascus ep wikvaya. ⁹ Noqw pam pāyis tālat añ kurs hin hihta tūwani, piw qa nōsa, qa hiko. ¹⁰ Noqw hak tuptsiwni'taqā Ananias yan mātsiwhqa Damascus ep qatu. Noqw pam tuawyorikq, Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Ananias, Noqw pam pañqawu: Yep nūu, Tutuyqawhqat. ¹¹ Noqw Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um wunuptut, Sūwipo kiskat yan mātsiwhqat awni; nen Judas kiyat ep hakiy Tarsus añqwnihqat Saul yan mātsiwhqat ñviy tūvintani; taq meh, pam okiwlawu, ¹² Nihqe tuawyorikq hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa ep pákhiqe, put aw may akw toño pōsiy tālawnaqat ñviy'o. ¹³ Pahsat pu Ananias lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqat, pas yaw i' tāqa Jerusalem epeq uhsinmuy okiwsahsanqat nu kaysiwhqamuy amuñaqaw navota. ¹⁴ Noqw yaw pam yep uhnatñwaniy aw tatqa'nañwyaqamuy sohsoqmuy somhtaniqey God awwat mohpeq momñwituy ñqalat pasiwkañw pitu. ¹⁵ Noqw pay Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um awni, taq pam pas inamors'awiwa; pam qa-Jew-sinmuy, pu pas momñwituy-nikañw, pu Israel-sinmuy amumi inatñwaniy tūawmani. ¹⁶ Pu nāt pam inatñwaniy ep hihita añ qaan'ewakw okiwsaniwniqat nu put āawnani, kita. ¹⁷ Noqw ñviy Ananias awñihqe, kīmi pákhiqe, put aw may akw toñot, pañqawu: Itupko Saul, Tutuyqawhqat Jesus uñ añaqawniqw ūmi mātaktiqa nuy añqaw hōna, umuhposiy tālawnaqat ñviy'o, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaniqat ñviy'o. ¹⁸ Noqw pahsat pay himu nasiñwput antaqa put pōsiyat añqaw lōhōkq, pam pōsiy tālawnaqe wunuptu; nihqe kūyit akw tuvoylatit, nōsqe, ñqawhta.

Saul Preaches in Damascus

¹⁹ Pahsat pu Saul Damascus ep tuptsiwni'yuñqamuy amumum hihsaw qatu, ²⁰ Nihqe āpiy tsotsvalkiva i' Jesus God Tiatnihqat yuaatinuma. ²¹ Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqam hin kurs wūwantotaqe pañqawu: Ya qa i' Jerusalem epeq it natñwaniy aw tatqa'nañwyaqamuy hovalaqe, hakimiy panyuñqamuy somhte' God awwat mohpeq momñwituy amumi tsamniqe ñviy pew pitsiwa? kitota. ²² Noqw tuwat Saul pas suyhtsepnwat ñqawi'maqe, Damascus ep Jew-sinmuy yumoñwaltaqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat amumi mātaqlawu. ²³ Noqw ñviy ahpīy wūyavotiqw, Jew-sinom put nīnayaniqey nanawinya. ²⁴ Nihqe puma put nīnayaniqey ñviy tālō-nikañw, pu tōkilat añ hōhtsiwat aw tunatyawyuñwa. Noqw yaw puma put moqmani'yuñqaw Saul navota. ²⁵ Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam mīhikiwtaqw put tuhpelat añ tutsāyat akw hawnaya.

Saul in Jerusalem

²⁶ Noqw Saul Jerusalem epeq pīthqe, as tuptsiwni'yuñqamuy amumumtiniqey anhtiqw, puma sohsoyam put mamqasyaqe, pam pas antsa tuptsiwni'taqat qa tūtuptsiwa. ²⁷ Noqw Barnabas put aw unañwtaqe, ayaiwyuñqamuy amumi put wikva; nihqe hin pam Damascus aqwniqw, Tutuyqawhqat put aw namtaknaqe, put aw yuaaykuqat pam pumuy āawna, pu hin Paul Damascus epeq qa tuhtuskañw, Jesus natñwaniyāt añ nuhtumi yuaataqata. (Noqw pep pu' puma put kwusuya.) ²⁸ Noqw Paul Jerusalem epeq pumuy amumum hinnumu, ²⁹ Qa tuhtuskañw Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyāt añ nuhtumi yuaata; nihqe Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqamuy amumum put ep nāñwuy'taqw puma put nīnayaniqey tunatyawyuñwa. ³⁰ Noqw tuptsiwni'yuñqam put nanaptaqe, Caesareat aqw put wikyaye pañqaw put Tarsus aqw taviya. ³¹ Pahsat pu Jesus aw tōnawtaqam Judeat, pu Galileet, pu Samariat añ ahsupoq yesqam suyan unañwtotiqe, ñqawhtota; nihqe Tutuyqawhqat kaptsi'kahkañw wūhaq'iwma, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi unañwtaqpō.

Peter in Lydda and Joppa

³² Noqw Peter aŋqe' sohsovik nakwsuqe, Lyddat epeq God sinomuyatuy amumi hāwi. ³³ Nihqe pepeq pam hakiy tāqat Aeneas yan mātsiwhqat tuwa, put hakiy ahpā qa taytaqw, pam okiwanal yahsañwuy aŋ tuyhqatsi. ³⁴ Noqw Peter put aw pañqawu: Aeneas, Jesus Christ uñ qalaptisina. Wunuptut, uh'ahpay tsovalaa, kita. Noqw pahsat pay pam wunuptu. ³⁵ Noqw sohsoyam Lyddat pu Saron ep ki'yūñqam put aw yōrikyaqe Tutuyqawhqat awwat lasya. ³⁶ Noqw hak Joppat ep tuptsiwni'taqa Tabitha yan mātsiwa, pam Dorcas (Tsōviwmana) i' nihqe pam'i. Noqw i' hak wuhti lolmat tumalay'ta, pu hīhihta akw tūvaanwanta. ³⁷ Noqw pam ephaqam tūtuyhtiqe mōki; noqw puma put pāhomyaqe tupatsveq taviya. ³⁸ Noqw pay pi Lydda Joppat āhayhpo; noqw yaw Peter pep qātuhqat tuptsiwni'yūñqam nanaptaqe, hakimuy lōqmuy tāqatuy pañso ayatotaqw, pam qa sōwunit, pumuy amuminiqat puma nāwakna. ³⁹ Pahsat pu Peter nakwsuqe, pumuy amumuma. Noqw ōviy pam pituqw, puma put tupatsmiq wupnaya; noqw sohsoyam koñnanalvut okiwanalvut aqlap hoŋqe, tsaykikahkañw nāt Dorcas pumuy amumum qātuhqe kwakwsat, pu yūyuwsit yukuhtaqat puma put aw matamintota. ⁴⁰ Noqw pay Peter pumuy sohsoqmuy pañqaw ipwat, tamōtswunuptut nāwakna; nit pahsat put tokoyat aw namtōkt pañqawu: Tabitha, qatuptuu. Noqw pam pōsiy pūrukaqe, Peter tūwahqe, pahsat qatuptu. ⁴¹ Noqw pam put aw māvuyaltiqe, wunuptsinaqe, God sinomuyatuy koñnanalvutuy enaŋ wāñwayhqe, pumuy put āawna, kurs pam taytaq'ō. ⁴² Noqw i' yantaqa Joppat aŋ ahsupog nanaptiwhq, kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tūtuksiwa. ⁴³ Noqw Peter Joppat ep hakiy pūvukat pōhiwantaqat Simon amum wūhakis qatu.

10

Peter and Cornelius

¹ Noqw hak tāqa Cornelius yan mātsiwhqā, tsivót-sikip sunat solāwamuy Italian-sīnomu yan tūñwantiwyaqamuy amumi moñwi, Caesareat ep ki'ta. ² Pam hak pās unañway qatu; noqw sohsoyam timat put amum God kaptsi'yūñwa; pu pam hihta himuy akw sinmuy paañwankañw, sutsep God aw nāwakinma. ³ Pam hak tāwat atvelpeniqwhaqam pas suyan tūawtaqw, God hoñviayaat put aw pākihqe, aw pañqawu: Cornelius. ⁴ Noqw pam put aw yōriqke, tsawnaqe, pañqawu: Ya hīmuu, Tutuyqawhqa? Noqw pam put aw pañqawu: Uhnawakinpi, pu uhnuoktutmalā ōmi yayvaniwhq, God put soon suhtokni. ⁵ Noqw ōviy um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wāñwayyani. ⁶ Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqat Simon amum qatuqw, put kīat pātuwaqatsit qalaveq wunu. Ason pam hin hintaniqat ūmi pañqawni. ⁷ Pu ōviy hoñviaya Cornelius aw yuaaykuqa ahipyiniq, pam lōqmuy kiy ep tumal'aymuy wāñwayi, pu solāwam put eñem hihtayaniqe sutsep aw maqaptsi'yūñqamuy amuñaqw hak God kaptsi'taqat solāwa piwu. ⁸ Nihqe pam pumuy sohsoq iit āawnat, Joppat aqw hōna. ⁹ Noqw qavoñvaqw puma aqwyaqe, kimi hayiñwni'wisq, Peter nāwaknaniqe tāwanasave kits'ōmiq wūvi. ¹⁰ Noqw pas pam tsōnmokqe, as hihta nōsniqey antaqw, nāto novalalwaqw, pam pay sawitogwhinhti; ¹¹ Nihqe ōmi hōtsiltiqw tuwaqw, aŋqw himu wuyaqmōtsapueway nālōvaq tsukuveq som'iwkañw put aw hawtoqe, tutskwami hāwi. ¹² Noqw sohsoy hihtu tūwaqatsit aŋ nālōq hokay'yūñqam put ep iñiwyuñwa, pu tūtuvosiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqam piwu, pu masay'yūñqamu. ¹³ Noqw hakiy tōnaat put aw pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ¹⁴ Noqw Peter pañqawu: Sōoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay qa pas hihtanihqat, pu qa powaiwtaqat nōsa. ¹⁵ Noqw hakiy tōnaat piw put aw pañqawu: God hihta powataqw, pam pay qa pas hīmunihqat um qa pañqawni. ¹⁶ Noqw i' pāyis panhtiqw, himu mōtsápueway ahoy ōmiq haqami wūvi. ¹⁷ Noqw Peter hihta tuawyorikqey mātaq kurs pam hīmunihqat pan wūwantaqw, ima tahtaqt Cornelius aŋqw ayatiwyaqam Simon haqam ki'taqat hakimuy tūviñtotaqe, ihkaqe nōyaknit aw hōtsiwhpeq hōñi, ¹⁸ Nihqe sen hak Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, pep qātuhqat tūviñlalwa. ¹⁹ Noqw nāt Peter tuawyorikiy aŋ wūwantaqw, Qahovāriwtaqa Hikwsi put aw pañqawu: Meh, hakim pahyom tahtaqt uñ hepnumya. ²⁰ Oviy um wunuptut hāwe', amumumni qa hin wūwankañwo; pay nu pumuy aŋqw hōna. ²¹ Pahsat pu Peter hakimuy Cornelius aŋqw put aw ayatiwyaqamuy amumi hawqe, pañqawu: Taay, pay uma nu hepnumya; sen hihta ōviy uma ōki. ²² Noqw puma pañqawu: I' Cornelius tsivót-sikip sūnatnihqamuy solāwamuy amumi moñwi God aŋqw hoñviayat pas hīmunihqat ahipy navota, yaw pam uñ kiy aw wāñwaye', uñ hin lavayhtiqw, put aw tūqaytaniqat hoñviaya put aw pañqawu. Pam tāqa sūanta, pu God kaptsi'ta, pu Jew-sinmuy sohsoqmuy amuhpiy aw lomanavotiwa. ²³ Pahsat pu pam pumuy tañataqe pās oya; pu qavoñvaqw pumuy amumum aqw'a; noqw haqawat tuptsiwni'yūñqam Joppat aŋqw put amumya. ²⁴ Pu ōviy qavoñvaqw puma Caesareat ep ōki. Noqw Cornelius pumuy nuhtaytaqe, kurs sinomuy-nikañw pu aŋ pas kwatsmuy tsovala. ²⁵ Noqw Peter aw pakitoqw, Cornelius ahsawaqe, atpipo tamōtswunuptut, pas put hihtata. ²⁶ Noqw pay

Peter put wunuptsina, pañqawkañwo: Wunuptuu, pay nu piw un sino. ²⁷ Pu öviy pam put amum yuaatakañw, aw pakiqw, sinom kaysiwhqam tsowawta. ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay pi uma navoti'yunq, soon as hak Jew-sinonikañw ayam supwat hihtuy sinmuy amu'puñalñwu, piw amuminiñwu. Noqw pay nu' qa hakiy pay qa himunihqat, pu qa powaiwtaqat pañqawlawniqat God inumi pañqawu. ²⁹ Noqw öviy nu qa rohomnumt, panis nuy wiktamayaq, pay nu anq'ö; noqw hinoqw pi uma nuy wáñwayya? ³⁰ Noqw Cornelius pañqawu: Nälötök nu pew pahsavohaqam napwalni'taqe, táwat atvelpetiqw nu ikiy ep nāwaknaq, hak tāqa talqaqsalqat yuws'i'kañw inutpip wunuptu; ³¹ Nihqe pañqawu: Cornelius, uhnawakinpi navotniwa; noqw God soon uhnuoktutmalay suhtokni. ³² Um öviy Joppat aqw hakimuy ayataq, hakiy Simon, Peter yan piw mätsiwhqat, wáñwayyani. Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqat kiyat ep qatu, pātuwaqatsit qalaveq'a; ason pam pite', ūmi hin lavayhtini, kita. ³³ Noqw öviy nu qa sōwunit un wáñwayi; noqw um sūanhtiye pitu. Noqw öviy hapi itam sohsoyam yep God atpip yēse, hin pam ūmi tutaptaqat sohsok nanaptaniqee.

Peter's Speech

³⁴ Pahsat pu Peter lavayhtiqe pañqawu: Pay kurs pas suyan God qa sinonuiña. ³⁵ Pay kurs pas sohsokmuy hihtuy sinmuy amuñaqw hak haqam put kaptsi'kañw sūanhinmaqa put aw sūantañwu. ³⁶ God hapi Israel-sinmuy amumi lavayiy távihqe, Jesus Christ ahpiy namivōhikiwuy yuaata. (Pam hapi sohsokmuy amumi tutuyqawi.) ³⁷ Pay uma put lavayit navoti'yunwa. Ura John kūiyit akw tuvoylatiwyaniqat nuhtumi yuaataq, pahpiy pam lavay Galileet añqw hoyoyokukañw, Judeat añ ahsupoq yuaatiwa. ³⁸ Ura God Nazareth añqw tāqat Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylataqe öqalmaqa. Ura pam sinmuy amuhpa' lolmat tumalay'numa, pu Nukpanat ahpiy sōon'iyuñqamuy sohsokmuy powa-tima, God put ámunniqw öviy'o. ³⁹ Noqw pam Jew-sinmuy tutskwayamuy epnikañw, pu Jerusalem epeq hihta tumaltaqat itam hapi sohsok aw yōriki'yunqe, navoti'yunwa; noqw pay sinom himutskit ep put hahyaqe nīnaya. ⁴⁰ Noqw God pāyis talqat ep put ahoy tātaynaqe, put susmatakpuva mahtakna, ⁴¹ Nikañw pay qa sohsokmuy sinmuy amumii, pay hakimuy añwu pay God namorstagey pumuy amumii, itam put tuawi'yunwiniqat öviy'o. Noqw itam put mokiwiw añqw ahoy tātayhqtat atsva put amum nōnova, pu hikwya. ⁴² Noqw yaw itam sinmuy amumi put yuaatotaniqat pam itamuy ayata, pay yaw pas pam imuy yesqamuy, pu so'pumuy hinwat yukunanigey God ahpiy aw taviwhqat itam yuaatotaniqata. ⁴³ Noqw put hapi sohsoyam God lavay'aymat yuaatotataqe pañqawu, yaw hak put aw tupsiwahq, put qaanhtiapat Jesus natñwaniyat akw put ahpiy ayo yukiwmantani.

The Gentiles Receive the Holy Spirit

⁴⁴ Noqw nāt Peter yan yuaataq, pay Qahováriwtaqa Hikwsi lavayit nanaptaqamuy sohsokmuy amumi pitu. ⁴⁵ Noqw Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwini'yunqam Peter amum ökihqam hin kurs wūwaya, Qahováriwtaqa Hikwsi qa-Jew-sinmuy amumi enañ noiwhq'ö. ⁴⁶ Puma hihituy sinmuy amuhkwa yuaatotataqe, God pas hihtalalwaqw amumi tūqayyuñqee. Pahsat pu Peter lavayhtiqe pañqawu: ⁴⁷ Ya hak imuy kūiyit akw tuvoylatiwyaniq imuy amumi u'tani? Pay pi puma piw itamun Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ⁴⁸ Pu puma Tutuyqawhqtat natñwaniyat añ kūiyit akw tuvoylatotiniqat pam amumi pañqawu. Pahsat pu pam hihsavo pumuy amumum qátuniqat puma put aw nānawakna.

11

Peter's Report to the Church at Jerusalem

¹ Noqw yaw qa-Jew-sinom nuhtum God lavayiyat kwusuyaqtat ayaiwyunqam, tuptsiwini'yunqamuy amumum Judeat ep yesqam nanapta. ² Noqw Peter Jerusalem agwniqw, Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwini'yunqam put aqw hiñqawqa, ³ Pañqawu: Yaw um qa-Jew-sinmuy amumi pákihqe, amumum nōsa. ⁴ Noqw Peter pumuy amumi lavayhtiqe, añqaw hin hiniwhitqat nānañk pasiwtat pumuy amumi tuawi'taqe, pañqawu: ⁵ Ura nu kitsókít Joppat ep qátukañw nāwakna; nihqe nu sawitoqhinhitqe tuawyorikq, himu wuyaqmōtsaput antaqa tsutskuy epeq sómiwkañw ñaqqw hawtoqe, pas inumi pitu. ⁶ Noqw nu aw yōrikqe, pás tātayh, pi tūwaqatsit ep hihtu popkot nālōq hokay'yunqam put ep iniwyunwa, pu tūtuvostiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqamu, pu masay'yunqamu. ⁷ Noqw nu hakiy tōnayt navotq inumi pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ⁸ Noqw nu pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay nāp hihta, pu qa powaiwtaqat nōsa. ⁹ Noqw öveqatsit añqw hakiy tōnaat inumi piw pañqawu: God hihta powataq, pay pam qa pas himunihqat um qa pañqawni. ¹⁰ Noqw pāyis panhtiqw, pay sohsoy piw ömiq lāñakniwa. ¹¹ Noqw pahsat pay kurs hakim pahyom tahtatq Caesareat añqw inumi ayatiwyaqam nuy haqam kīve qátuhqtat ep öki. ¹² Noqw pay nu qa hin wūwankañw, pumuy amumunniqat Qahováriwtaqa Hikwsi inumi pañqawu. Noqw ima navay tuptsiwini'yunqam

inumum aqwyā; noqw itam tāqat kiyat aw yuñā. ¹³ Noqw yaw pam kiy ep hoñviayat aw yorikq, yaw pam wunukañw, put aw pañqawhqat itamuy āawna. Um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wānwayyani. ¹⁴ Ason pam uñ lavayit āawnaqw, um put akw ayo yāmakni, um'i, pu uhtimu, yaw hoñviaya put aw kita. ¹⁵ Noqw nu yuaativaqw, pay Qahovāriwtaqa Hikwsi pumuy amumi pitu, ura mohti itamumi pithuqey pan'i. ¹⁶ Noqw pahsat pu nu Tutuyqawhqat lavayiat u'na, ura itamumi pañqawu: Pay as pi John pas antsa kūyit akw tūtuvoylalawu; nikañw uma hapi nāt it Qahovāriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyani. ¹⁷ Noqw puma Tutuyqawhqat Jesus Christ aw tūtuptionsaqw, pep God hin itamuy put māqahqey, pay pan piw pumuy put maqa. Noqw ya nu hak hūmunihqe God aw rohomnumni? ¹⁸ Noqw puma it nanaptaqe, pay qa hiñqawwaqe, God pas hihtatotaqe, pañqawwa: Noqw yaw kurs qa-Jew-sinom nāp tunatyay añqw lasye' yesniqat God piw amuñem pan yuku.

The Church at Antioch

¹⁹ Noqw hakim Stephen nīniwhqat ahpiy tūokiwsahsantivayaqw añqe' ahtsavalyaqam Phenicet aqw pahsavo ōki, pu Cyprus aqw'a, pu Antioch aqw'a, nihqe pay Jew-sinmuy-sa amumi lavayit yuaatiwisa. ²⁰ Noqw pumuy amuñaqw haqawat tahtaqt Cyprus añqwyā, pu Cyrenet añq'ō; noqw puma Antioch epeq ōkihqe, hakimuy Greek-sinmuy amumi yuaaykuyaqe, Tutuyqawhqat Jesus lavayta. ²¹ Noqw Tutuyqawhqat ōqalaat pumuy amumumniqw, ōviy kaysiwhqam tūtuptionsaqe, Tutuyqawhqat awwat lasya. ²² Noqw Jerusalem epeq Jesus aw tōnawtaqam it nanaptaqe, puma Barnabas Antioch aqw hōnaya. ²³ Noqw pam epeq pituqw, kurs God nūokwaat pumuy amuhpa' tumalay'taqw, pam pan yōrikqe, hahlayhtiqe, pas puma unaññaqw su'qawkañw Tutuyqawhqat aw hūrs'iwyuñwniqat pumuy ōqalanta. ²⁴ Pam hak tāqa lolma, nihqe Qahovāriwtaqat Hikwsit akw pās tuyqawiwta, pu qapēvewnit akw'a; noqw kaysiwhqam Tutuyqawhqat awwat sinototi. ²⁵ Pahsat pu Barnabas Saul heptoge Tarsust aqw'a. ²⁶ Pu ōviy pam put tūwahqe Antioch ep wikva. Noqw pantaqat atsve puma Jesus aw tōnawtaqamuy amumum sūkw yahsañwuy añ pep tsotsvalqe, kaysiwhqamuy sinmuy tutuqayna. Noqw tuptionsi'yuñqam Antioch epeq susmohti Christian-sinom yan tūñwantiwya. ²⁷ Noqw ephaqam hakim God lavay'ymat Jerusalem añqwyāqe, Antioch epeq ōki. ²⁸ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Agabus yan mātsiwhqā wunuptuqe, yaw tūwaqatsit añ ahsupoq wukotsōñōstiniqat Qahovāriwtaqat Hikwsit ahpiy pañqawu. Noqw pam pantaqa hakiy Claudius Caesar moñw'iwtaqw paniwhiti. ²⁹ Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam tuptsiwni'yuñqamuy Judeat epeq ki'yuñqamuy amumiq paañwnit o'yanigey unañwtoti; hak hin hihta tuway'nume' pan hihta kuwahtimantani. ³⁰ Nihqe ōviy puma panhtotiqe, Barnabas-nikañw, pu Saul pumuy añ pepeq wukw'a'yatuy amumiq put o'ya.

12

More Persecution

¹ Noqw ephaqam moñwi Herod Jesus aw tōnawtaqamuy haqawatuy hintsanniqe amumi may'ta, ² Nihqe pam John pāvayat James sipwuvahpit akw nīna. ³ Noqw kurs pam panhtiqe, Jew-sinmuy unañwve hinhtiqey navotqe, pahsat piw Peter ñuanigey anhti. (Noqw qapekēn'oyiwhput ep nōviwniqat aw pitsiwiwta.) ⁴ Pu ōviy pam put nūahqe, sivikimi pānahqe, solāwamuy nālōp nānalōqmuy tōnawtaqamuy amumi put mātavi, put tūtuwalaniqat ōviy'o, ason pay pas Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat yukiltiqe, pep pu sinmuy amumi put hōroknaniqey tunatyawtaqae. ⁵ Noqw ōviy puma Peter sivikive pani'yuñwa. Noqw Jesus aw tōnawtaqam put enem God aw nāwakintotaqe qa nātusi'yuñwa.

Peter Set Free from Prison

⁶ Pu Herod qāvo put hōroknaniqey ep mihiqw, Peter lōqmuy sivanamiqlōlōt akw sōmiwkañw lōqmuy solāwatuy amuhtsava pūwi; noqw tuwalan'a'yat ihpaq tūtuwala. ⁷ Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviayaat pituqw, sivikive sohsovik tālawva; noqw pam Peter sutsñaqwat pālaknaqe, put tātaynat, aw pañqawu: Suqtutu. Noqw sivanamiqlōlō put māyat añqw lōhō. ⁸ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Kuwewhtat totsvakii; noqw pam panhti. Pu pam pañqawu: Um usihtat, inuñkni. ⁹ Noqw pam yāmakqe put añk'i; nihqe pay pas antsa hoñviaya put pantsanhqat pam qa suyan navoti'ma; suhpan pay tūawtaqey pam wūwanma. ¹⁰ Noqw puma mohpeq tūwalaqamuy-nikañw pu amuñk tūwalaqamuy amuhpiy ruhpaqke, kimi hōtsiwaat aqw sivauutspit aw pituqw, pam nāp amumi hōtsilti. Noqw pam pañqaw yāmakqe, haqe' kiskat añ yamakq, pahsat pu hoñviaya put añqw ahpiy'o. ¹¹ Noqw Peter suyan unañwtiqe pañqawu: Pu' hapi nu pas suyan navoti'taqw, pay kurs pas antsa Tutuyqawhqa hoñviayay ayataqe, nuy Herod māyat añqw ayo tavi, pu Jew-sinom nuy hintsatsnayaniqey tunatyawyuñqat añq'ō. ¹² Pu ōviy pam it añ pās wūwaqe, pahsat pu hakiy

John, Mark yan piw mätsiwhqat yuyat Maryt kiyat aw'i, noqw kaysiwhqam pep tsovawkañw nānawakna. ¹³ Noqw Peter ihkage ñöyakiwtaqat ep hötsiawat aw pōñōñöykinagw, hak māna Rhoda yan mätsiwhqqa put aqw kuyvato. ¹⁴ Nihqe pam Peter tōñayat māmatsqe, pas hin unañwtiqe aqw qa hōtat, ahpami wárikqe, Peter hötsiwhpeq wūnuhqat pumuy āawna. ¹⁵ Noqw puma aw pañqagwa: Um qa navoti'numa. Noqw pam qatūqaykañw, pas antsa Peter pep wūnuhqat amumi pañqawu. Noqw pahsat puma pañqagwa: Pay soon qa put tumalay'maqa hoñviyani. ¹⁶ Noqw pas Peter pōñōñöytoynaqw, öviy puma aqw hōtayaqe, put aw tātayyaqe, pas hin unañwtoti. ¹⁷ Noqw pay puma qa hiñqagwaniqat pam amumi māmasaqw, pahsat pu Tutuyqawhqa hin put sivikiñagw hōroknaqat pam pumuy amumi lalvaya; nihqe pañqawu: Uma iit yantaqat James aw tūawwisni, pu tuptsiwni'yunqamuy amumii, kita; nit pañqaw ahipynihqe haqamiwat aw'i. ¹⁸ Pu öviy panis talawvaqw, pas solāwam hin unañwtoti, Peter kurs haqaminiqw öviy'o. ¹⁹ Noqw as Herod put hept, qa tūwahqe tūtūwalaqamuy amumi put ep hēva; nihqe pay pas puma so'niqat pañqawu. Panhtit pam Judeat añqw Caesareat aqwnihqe, pepeq huruhti.

The Death of Herod

²⁰ Noqw Herod Tyre-nikañw pu Sidon ep sinmuy amumi hihta ep qayan unañway'ta; noqw puma sun unañway put aw ökihqe, hakiy pas moñwit tumalay'taqat Blastus yan mätsiwhqat pan unañwtoynayaqe, puma nānami qahin unañway'yuñwniqat moñwit aw nānawakna, puma pep tutskwat ep sinom moñwit tutskwat aw añqw nōnovaqe öviy'o. ²¹ Noqw hisat aw talōñvaqw, Herod pavan pas moñwyuws'i'kañw moñw'atsveway ep qatuptuqe, pahsat pu sinmuy amumi pavan pas lavayhtuwi pan yuaayku. ²² Noqw sinom sáakmaqe pañqagwa: Pas pam pavan hihta tōnaata, qa sínota. ²³ Noqw pahsat pay Tutuyqawhqa hoñviayaat put wuwahta, pam God qa hihtataqw öviy'o; noqw pam āvutiqe sūlawhti. ²⁴ Noqw tuwat God lavayiat öqawhtaqe, suyhtsephwat añqe' kúrukiwma. ²⁵ Noqw Barnabas Saul amum hin ayatiwhqey yúkuhqe, hakiy John, piw Mark yan mätsiwhqat wikkañw, Jerusalem añqw ahoy pitu.

13

Barnabas and Saul Chosen and Sent

¹ Noqw Antioch epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amuñagw hakim God lavay'aymat yēse, pu tūtutuqaynayaqamu, i' hak Barnabas, pu Simeon Niger yan tūñwantiwhqa, pu Cyrenet añqw hak Lucias; pu Manaen, Moñwi Herod amum wuñwqa; noqw Saul. ² Noqw nāt puma Tutuyqawhqa aw okiwalwakahkañw, nānapwalaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pañqawu: Nu Barnabas-nikañw pu Saul hihta tumalat aw pumuy wáñwayhq, uma pumuy inuñem ayo taviyani. ³ Noqw puma nānapwalaqe, amuñem nānawaknat, pumuy qōtōmi matyawayat, pahpiy pumuy lālayya.

In Cyprus

⁴ Noqw öviy puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahipiy ayatiwhqe, Seleuciat aw'i, nit pañqaw pu pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁵ Noqw puma Salamis ep pítuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy ep God lavayiyat nuhtumi yuaata. Noqw puma John tu'sawwiknuma. ⁶ Noqw puma it tutskwat pañagw kuytaqat añ ahsupoq nankwusaqe, Paphos aw ökihqe, hakiy Jew-sinot Bar-Jesus yan mätsiwhqat tutwa. Pam hak tuhisay akw tūhintsakni'ta, pu God lavay'ayaatnihqey pan atsáy'ta. ⁷ Pam hak pep tutskwat aw moñw'iwtaqat, Sergius Paulus, pas qa ūnat amum hinnuma; noqw moñwi Barnabas Saul enañ wáñwayhqe, God lavayiyat navotniqey nāwakna. ⁸ Noqw hak Elamus tuhisa (put natñwaniat Tuhisa i'niñqe pam'i) pumuy amumi rohomhtiqe, moñwit lomatuawit aw tuptsiwnit añqw ayo lasnaniqey anhti. ⁹ Pahsat pu Saul (piw Paul yan mätsiwhqqa) Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuygawiñkañw put aw taynumt, ¹⁰ Aw pañqawu: Is ohi, um hak sohsok unatwit, pu nukpantuwit akw ahsaliwtaqa, Nukpanat tiata, sohsok sūantsakpit tuwqaata! Ya pas um soon Tutuyqawhqa haqe' suan pōhtaniat nukushintsahsanqey qe'tini? ¹¹ Taay, Tutuyqawhqa hapi ūmi may'ta; noqw uhposi qatālawvaqw, um hihsavo tāwat qa tuway'tani. Noqw pahsat pay put añ himu pamōs'ohpoqw, pōsiat qatālawva. Noqw as hak put nuy'maniqat öviy pam añqe' may'numa. ¹² Pahsat pu moñwi hin hiniwhitqiw yórikqe tuptsiwa, hin Paul put Tutuyqawhqa tutuqaynaqat ep kātuqaytaqe öviy'o.

In Antioch of Pisidia

¹³ Noqw Paul suñwámuy amumum Paphos añqw ahipynihqe, pāvaqe Pamphiliat ep Pergat aw pitu; noqw John pumuy mātapt, ahoy Jerusalem aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw puma Pergat añqw ahipynihqe, Pisidiat ep Antioch aw pítuhqe, nasuñwintalōñnit ep tsotsvalkimi pakit, ep qatuptu. ¹⁵ Noqw hak tutavot añ-nikañw pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ tūñwantaqe yukuqw, tsotsvalkit ep momñwit pumuy amumi hakiy ayatotaqe pañqagwa:

Uma t̄aqat itahsinomu, uma sinmuy amumi hihta lavayhte', öqalanik panhtini. ¹⁶ Pahasat pu Paul wunuptu, amumi m̄amasat, pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, pu uma itamun God aw n̄awakinwisqamu, kurs uma inumi tuqayvastotani. ¹⁷ I' hapi Israel-sinmuy aw yantaqaam God hakimuy itanamuy namorstage, pumuy pas pavan sinota, n̄at puma haqam Egypt epeq hinnumyaq'ö; nihqe öqalay pas qaöwihintaqt akw pumuy pañqw n̄öñakna; ¹⁸ Nihqe lõp sunat yahsañwuy pahasavohaqam qayësiwhpuve pumuy qatsiyamuy añ maqsonlawu. ¹⁹ Nihqe pam Chanaan tutskwat ep tsañe'sikipwat hihtuy sinmuy kiqötaqe, tutskwayamuy sinomuy amumi noa. Noqw puma hihta navöewakw antaqat akw tutskwat n̄ahuyta. ²⁰ Pantaqat atsve pu' pam pumuy amumi qaqlhtaqtuy moñw'oya, sunat-sikip sunat-nikañw añqw lõp sunat pakwt sihkay'taqat (450) yahsañwuy pahasavohaqamii, lavay'ayay Samuel aw pahasavoo. ²¹ Pantaqat añk pu' puma hakiy pas moñwit moñwi'yuñwniqey tunlayhtoti. Noqw God hakiy Kish tiyat Saul yan mätsiwhqat, Benjamin ahpiyvinihqat, pumuy amumi moñwtavi, lõp sunat yahsañwuy pahasavoo. ²² Nit pu pam put moñwenit añqw ayo täviñqe, hakiy David pumuy amumi moñwtavi; nihqe put pam yan lavayhti: Pas nu Jesset tiyat David iunañwve hintaqat tuwa; noqw pam sohsok itunatyay añ aw antsanni. ²³ It t̄aqat hapi ahpiyviyatuy amuhpiy God Israel-sinmuy Ayo Oyanigat wunuptsina, it Jesus, hin lavayhtiqey pan'i. ²⁴ N̄at pam qa pituqw, hak t̄aqa John yan mätsiwhqa sohsokmuy Israel-sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma umuhtunatyay añqw ayo lasye', küyit akw tuvoylatotini. ²⁵ Noqw pam ayaway añ kuyvani'maqe pañqawu: Uma ka nu God lavay'ayaat pas himunihqat pan wüwantota. Nu qa pam'i. Noqw pay n̄at suhka añqw inuñki; noqw soon nu yan'ewaynikañw pay ñas'ew put tötsiyat ñahni, John amumi kita. ²⁶ Uma tahtaqtu, isinomu, Abraham natkomatu, pu uma itamun God aw n̄awakinwisqamu. Nu pu' umuy hin ayo n̄öñakniqat umuy äawnani. Put lavayit nu umumi mätañi. ²⁷ Jerusalem epeq ki'yuñqam moñwimuy amumum Jesus qa m̄amatsya. Nihqe öviy God lavayiat aw antsanyaqe put t̄üvaya, puma pi put lavayit qa mätsi'yuñqe, n̄amahin pi añsakis nasuñwintalöñnit an God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy añqw hak pumuy amumi añ as t̄uñwantañwuniq'ö. ²⁸ Puma put mokniqey hihkay'taqat kurs hin pas antsa pañqawani. Nikañw puma Pilate put n̄inaniqat aw qatüqayya. ²⁹ Ura tutuvenit añ puma pan put hintsatsnaniqat pan pey'ta. Noqw puma yan tutuvenit an sohsok hinhtotiqw, hakim nahoylehtsit añqw put hawnayat, tuamhtuhsömiq put panaya. ³⁰ Noqw God mokiwuy añqw put ahoy t̄ätayna. ³¹ Noqw hakim tahtaqt put amum hinnumya, Galileet añqw Jerusalem aqw pahasavoo. Noqw pam ahoy t̄ätayhq, puma wühakis t̄alat añ put aw yorstota. Nihqe puma hapi hin yörikyayey sinmuy amumi tuaw'i'yuñwa. ³² Noqw itam hapi it lomatuaawit umuy äawnaniqe öviy pitu. Ura God itanamuy amumi hin pasiwnaqey ³³ Pu' hapi itamuy pumuy timuyatuy itamuñem put añ aw antsana, Jesus ahoy t̄ätaynaqe. Ura t̄awit mohti'maqat añkniqat añ yan pey'ta: Um hapi Itii. It talöñvaqat ep hapi nu ünaniwhiti, yan'i. ³⁴ Pu God mokiwuy añqw put ahoy t̄ätaynaqe päpu qa hovahtiniqat lavayhtiqe, yan hiñqawu: Nu David pas suyan ökwatuwniqey put aw pasiwnaqey pan nu uñem yükuni. ³⁵ Yantaqaw hapi öviy ura pam piw sukw t̄awit añ pañqawu: Um soon Uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqat nakwhanani. ³⁶ David pi God tunatyayat ahpiy qatsivaptsiy ep apitiqe, mokqe, namuy amumum taviwa, nihqe hovahti. ³⁷ Noqw God it t̄aqat hapi ahoy t̄ätaynaqw, pam qa hovahti. ³⁸ Noqw öviy uma it nanaptani, tahtaqtu, isinomu: It t̄aqat hapi ahpiy God itamumi pöhi, itahqaanhtipuy ep'e. ³⁹ Ura Moses tutavoyaat kurs hin itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yükuni. Nikañw kurs itam Jesus aw t̄ütuptsiwhq, pam sohsok put itamuhpiy ayo yükuni. ⁴⁰⁻⁴¹ Ura God lavay'aymuyatuy p̄eniyamuy añ yan pey'ta: Kurs huvam yörikyaa, hihta añ tutsiwnañway'yuñqamu. Nen uma k̄ätayunwt, sülawhtini. Nu hapi umuhqatsiy ep hihta hintsatani; noqw soon uma put t̄ütuptsiwani, n̄amahin pi as hak umuy put äwintani. Taay, noqw öviy uma tunatyaltotini; taq n̄äphisat sen uma put lavayit an sülawhtini. ⁴² Noqw pam lavayyukuqw, Jew-sinom tsotsvalkinaq n̄öñakq, pay ayo'wat nasuñwintalöñnit ep piw Paul amumi yuaataniqat qa-Jew-sinom n̄anawakna. ⁴³ Noqw tso-vawtaqam n̄amatatveq, kaysiwhqam Jew-sinom-niqw pu pumuy amumi t̄ütuptsiwani'yuñqam Paul-nikañw, pu Barnabas pumuy amuñkya; noqw puma pumuy amumi yuaaykuqe, God nuokwayat añ yümosa hinwisniqat añ öqalanta. ⁴⁴ Pu ayo'wat nasuñwintalöñnit aw pituqw, p̄ep pas sohsoyam k̄ive ki'yuñqam God lavayiat aw t̄üqayyuñwniqe tsovalti. ⁴⁵ Noqw Jew-sinom qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yörikyaye, pay qa tsuyhtiqe, Paul hihta lavayhtiqat ehpewi n̄anaphin yuaativaya. ⁴⁶ Pahasat pu Paul Barnabas amum a'nö unañwtiqe pañqawu: Pay as pi God lavayiat kurs hin qa umumi mohti yuaatiwini; noqw pi uma put nahpiy t̄üvayaqe, qatsit qa so'taqat qa hihkay'yuñqe pan n̄aykunayaqw, öviy itam hapi qa-Jew-sinmuy amumiwat yuaatani. ⁴⁷ Pi pan hapi Tutuyqawhqa itamumi tuptata pi pam Jesus yan lavayhtiqe pañqawu: Um hapi qa-Jew-sinmuy amuñem t̄alanigat nu uñ ayata, t̄üwaqalvoqhaqami yesqam sinom uhpiy ayo n̄öñakiwniqat öviy'o. ⁴⁸ Noqw qa-Jew-sinom it

nanaptaqe, hahlaykahkañw God lavayiyat pas hihtatota; noqw hakim hihsa'nihqam qatsit qa so'taqat aw himuy'vayaniqey namorstiwyaqam tütuptsiwa. ⁴⁹ Noqw Tutuyqawhqat lavayiat pep tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa. ⁵⁰ Noqw pay Jew-sinom pavansinmuy tahtaqtuy, pu ima momoyam God pas kaptsi'yuhqamuy hin unañtoynayaqe, Paul-nikañw pu Barnabas pumuy okiwsahsantivaya, nihqe tutsqw ayñw pumuy läläyaya. ⁵¹ Noqw puma kuhkuy añ qöat pumuy amunkiwakw tsatswit, Iconium aqw'a. ⁵² Noqw Antioch ep tuptsiwni'yuhqam yūmosa hahlayya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyuhwa.

14

In Iconium

¹ Noqw puma Iconium ep Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw nāma pákihqe, pas pavan yuaataqw, öviy kaysiwhqam Jew-sinom Greek-sinmuy amumum tütuptsiwa. ² Noqw pay qa tuptsiwni'yuhqam Jew-sinom qa-Jew-sinmuy hin unañtoynayaqe, añ tuptsiwni'yuhqamuy amuhpewi pumuy qalomáwunitoynaya. ³ Noqw öviy puma pep wūyavo qátuhqe, Tutuyqawhqat aw yankañw, qa tuhtuskañw yuaata; noqw pam lavayi put núokwayat yuaataqa pas antsanihqat Tutuyqawhqa mahtakni'ta, pumuy māyamuy ahpiy kátatayhpit hihta tu-aw'i'yuhqat hintsakqee. ⁴ Noqw kive sinom nátsiki, pētu Jew-sinmuy amumumyagw, pu pētu ayaiwtaqamuy amumumya. ⁵ Noqw qa-Jew-sinom-niqw, pu Jew-sinom, moñwímuy amumum pumuy okiwsasaniqey, pu tatatuprinayaniqey pasiwnaya. ⁶ Noqw ayaiwtaqam put navotqe Lyconiat ep kitsókituy Lystrat-nit pu Derbyt pumuy aw wāya, pu ahpiy anan'ik tutskwat aw'i, ⁷ Nihqe pañ puma lomatuwawit yuaatinuma.

In Lystra

⁸ Noqw hak tāqa Lystrat ep qatu; pam hak kukveq hintaqe qa hisat nakwsu, pay yaw pas pam pankañw tihtiwa. ⁹ Noqw Paul yuaataqw, i' tāqa put aw tūqayta. Noqw Paul put aw-sa taykañw, qalaptsiwiniqey qapēvewnaqat put aw tūwahqe, ¹⁰ Pahsat put aw a'nō pañqawu: Wunuptuu, kita; noqw pam suñwnuptut nakwsu. ¹¹ Noqw Paul pep put hintsangw, sinom aw tātayyaqe, pahsat pu Lyconiat ep sinmuy amuhkwa a'nō pañqawu: Kurs itam hihituy amuhpa' nāwakinwsiq, puma sinmuy amún tokoy'kañw itamumi hāwi, kitota. ¹² Nihqe puma Barnabas Jupiter yan tuñwāya, nit Paul Mercurius yan'i, pamwa pas yuaataqw öviy'o. ¹³ Pahsat pu kitsókit hötsiwhpeq Jupiter awwat moñwi wakastahtaqit tui tsamkañw, sinñólat hötsiwhpeq kivañqe, as sinmuy amumum ayaiwtaqamuy amumi hom'oyni. ¹⁴ Noqw ayaiwtaqam Barnabas pu Paul puma put navotqe nahpa' yuwsiy tsíkat sinmuy amuhpa' wawarstinumkañw, ¹⁵ A'nō pañqawnuma: Soh, tahtaqtu, Ya uma hinoqw yanhaqam hintsatska? Pay itam piw sínotnikañw umuntaqat unañway'ta, nihqe uma it āan'ewakw añqw it God taytaqat aw lasyaniqat itam umumi yuaata, öveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit-nikañw pu añhqe sohsokmuy hihtuy yesqamuy yúkuhqat aw'i. ¹⁶ Pay as pi pam hisatñahaqaw añ sohsokmuy nanāpwatuy sinmuy tuwiñ añ hinwisniqat aw noi'ta, ¹⁷ Nikañw pam hak himuniñqat himu put tuaw'i'taniqat pam ayo qa yúkuhqe öviy lolmat hintsaki, nihqe itamuñem ñaqaq yoknañwu, pu itamuñem tal'añwnawit hihta aniwnañwu, nen itah'unañway nōsiwhqat, pu hahlayhpit akw hahlaytapnañwu. ¹⁸ Yan puma hihqawkañw hihinhqam pumuy áñwutaq, öviy puma pumuy amumi qa hom'o'ya. ¹⁹ Noqw hakim Jew-sinom Antioch añqw-nikañw pu Iconium añqw ökihqe, sinmuy hin unañtoynayaqe, Paul tatatupya; nihqe kñhaqw put haqami lölökitota, mokqat wūwayaqe öviy'o. ²⁰ Noqw tuptsiwni'yuhqam okiwi put aw nōyakiwkañw añ hoñqw, pam wunuptuqe kímii. Nihqe qavonvaqw pam Barnabas amum pañqw Derbet aw'i,

The Return to Antioch in Syria

²¹ Nihqe puma pep kitsókit ep nuhtumi lomatuwawit yuaataqe kaysiwhqamuy tu-tuqaynat, ahoy Lystrat aw'i, pu Iconium aw'i, pu Antioch aqw'a; ²² Nihqe tuptsiwni'yuhqamuy unañwayamuy hūrs hōñinmakañw, puma qapēvewnit añ yūmosa hinwisniqat pumuy öqalanma, nāmahin pi as puma put ep kānanvotyaniq'ö. Pi pan hapi itam God moñwtunatyayat aw yuñni, amumi kita. ²³ Pu puma Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpa' ahsupoq nakwsuqe, hakim pumuy wukw'aymatniqat añ pumuy oyahtat, napwalni'kañw, nāwaknaq, Tutuyqawhqat aw pumuy mātavi, hakiy aw tuptsiwyaqat aw'i. ²⁴ Pu puma Pisiadiat añ kuyvaqe, Pamphyliat ep pitu. ²⁵ Nit puma Pergat ep lavayit nuhtumi yuaatat, pahpiy Attaliat aqw'a. ²⁶ Nit pañqw pu puma pāvaqe Antioch aqw'a. Pañqw ura puma God núokwayat aw mātaviwa, it tumalat pu' añ kuyvaqe hinhtiniqey öviy'o. ²⁷ Noqw puma pepeq pítuhqe, Jesus aw tōnawtaqamuy tsovala; nihqe God pumuy akw hihta tumaltaqat sohsok pumuy amumi tuaw'i'ta, pu hin pam qa-Jew-sinmuy amuñem tuptsiwnit aw hōtahqata, ²⁸ Nihqe pepeq puma tuptsiwni'yuhqamuy amumum wūyavo qatu.

15

The Meeting at Jerusalem

¹ Noqw hakim Judeat aňw ökihqe, tuptsiwni'yuňqamuy tutuqaynayaqe paňqaqwa: Pas uma Moses tutuiyat an poňotkit akw qa tuvoylatote', soon ayo nōňakni, kitota. ² Noqw Paul Barnabas amum pumuy pas qa amuhpa'taqe, amumum put ep pas nāmi heptaqw, yaw turs Paul-niqw pu Barnabas, puma pētuy amumum it ep Jerusalem aqwyani, ayai-wyuňqamuy-nikaňw, pu wukw'a'yatuy amumiq'a. ³ Pu öviy Jesus aw tōnawtaqam paňqw hihsavo pumuy amumumyagw, puma pahpiy Phenicet aň hinwisa, pu Samariat aň'a; nihqe qa-Jew-sinom Tutuyqawhqat aw lasyaqat nuhtumi yuaatiwisqe, sohsokmuy tupt-siwni'yuňqamuy pas pavan hahlayhtapnaya. ⁴ Noqw puma Jerusalem epeq ökiqw, Jesus aw tōnawtaqam pumuy pās o'ya, pu ayaiwyuňqamu, pu wukw'a'yatu; noqw God pumuy amuhpa' hihta tumaltaqat puma sohsok pumuy āawna. ⁵ Noqw haqawat tūtuptsiwaqam pi Pharisee-sinmuy amuňaqwya. Nihqe puma hoňvaqe, pas kurs hin ima qa-Jew-sinom poňotkit akw qa tuvoylatotiniqat paňqaqwa, pu pay pas puma Moses tutavoyat aň hin-wisniqat amumi paňqawaniqata. ⁶ Noqw ayaiwyuňqam-niqw, pu wukw'a'yat it aw hin wūwayanice tsovalti. ⁷ Noqw it yantaqat ep nan'ivaq wūyawa yuaatotaq, pahsat pu Peter wunuptuqe, pumuy amumi paňqawu: Uma tahtaqtu, isinomu, pay pi uma navoti'yuňqw, ura God itamuňaqw nuy namorstaqw, pay ahpiy wūyavoti, ura qa-Jew-sinom inuhpiy it lomatuawit nanapte', tūtuptsiwanigata. ⁸ Noqw God aň u'naňwat aw navoti'taq pumuy hahlayhtiqey mahtaknaye, it Qahováriwtaqat Hikwsit pumuy maqa, put itamuy hin máqahqey pan'i. ⁹ Nihqe pam sun nan'ivo itamuy tumaltaqe, tuptsiwniyamuy ahpiy pumuy unaňwayamuy kwaňw'ewakwta. ¹⁰ Taay, noqw ya uma hinoqw God aw heptota? Soňawnen pi uma tuptsiwni'yuňqamuy hihta a'nō putut ikwiltotoynaya, pay pi itanam, pu itam put aň qa küyuňq'ö. ¹¹ Pay itam piw pumuy amún Tutuyqawhqat Jesus Christ nūokwayat ahpiy ayo nōňakniqey tuptsiwni'yuňwa. ¹² Pahsat pu sohsoyam tsovawtaqam qa hiňqawwage pás tūqayyuňqw, Barnabas Paul amum tuawi'taqe, hin God qa-Jew-sinmuy amuhpa' kátatayhpiit hihta tuawi'yuňqat tumaltaqat pumuy amumi lalvaya. ¹³ Pu öviy puma yuaataqe yukuqw, James lavayhtiqe paňqawu: Tahtaqtu, isinomu, kurs huvam inumi tuqayvastotaa. ¹⁴ God qa-Jew-sinmuy amuňaqw neňem sinmuy wānwayniqe öviy pay mohti amuhpe pituhqat Simeon paňqawu. ¹⁵ Noqw pan hapi God lavay'aymat hin lavayhtotiqe, yan pēnaya: ¹⁶ Ason it atsa pu' nu pite', David timuyatuy kihut sahpukiwtaqat anyuňqamuy aw ahoy yūkuni; pu nu kīqōyat aw ahoy kītani; pu nu put ahoy wunuptsinani. ¹⁷ Noqw ahpiy mīmawat sinom Tutuyqawhqat hepyani, pu sohsoyam qa-Jew-sinomu. Pi nu pumuy isinomniwhtotiniqat umuy enaň namorsta, kita Tutuyqawhqa sohsok iit hihta hintsakqa. ¹⁸ Pi God hintsakniqey qatsit yayhniwhqat paňqaww sohsok aňwu pay tuway'ta. ¹⁹ Noqw öviy nuyniqw pay itam qa-Jew-sinmuy amuňaqw God aw lasyaqamuy qa hin u'naňwnayani. ²⁰ Nikaňw pay itam amumi pēnayaqw, puma nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqey akw hovarsqat qa aw hintsatskani, pu tokot qa sokoplalwani, pu hihta hikwismokqat qa aňw nōňosani, pu únwat qe'yani. ²¹ Taq hisatñahaqaww ahsupoq kitsókit aň hakim Moses tutavoyat yuaatotaňwu. Aňsakis nasuňwintalōnnit ep tsotsvalkiva put pēniyat aň tuňwáyaňwu.

The Letter to the Gentile Believers

²² Pahsat pu ima ayaiwyuňqam, wukw'a'yatuy-nikaňw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy amumum nāňaqw hakimuy namorstotage, puma Barnabas-nikaňw pu Paul pumuy amumum Antioch aqwnihqat puma pan yukuya; nihqe imuy namorstota: it hakiy Judas, Barsabas yan piw mātisiwhqata, pu piw Silas, hakim tuptsiwni'yuňqamuy amuňaqw pávannihqamuy. ²³ Noqw puma yan tutuvenit pumuy amuhpiy yawma: Ima ayaiwyuňqam, pu wukw'a'yat, pu tuptsiwni'yuňqam, Jerusalem ep tsovawtaqam, ayam Antioch, pu Syriat, pu Ciliciat ep qa-Jew-sinmuy amuňaqw tuptsiwni'yuňqamuy öqalaya. ²⁴ Itam nanaptaqw, yaw hakim itamuňaqw nankwusaqam lavayit akw umuy hin u'naňwnayaqe, umuh'unaňway lahsintota paňqawwagee: Pas uma kurs hin poňotkit akw qa tuvoylatiwyani, pu Moses tutavoyat aň hinwisni, kitota. Pay as pi itam amumi qa pan tutaptota. ²⁵ Noqw itam tsovaltige, yan sun wūwaya: Itam hakimuy namorstotage, aw itaťunaňwamuy Barnabas-nikaňw pu Paul pumuy enaň umumiq taviyaniq w pam itamuyniq w súanta. ²⁶ Ima táqat Itahtutuyqawhqa Jesus Christ eňem qatsiy tatamhta. ²⁷ Noqw öviy itam Judas, Silas enaň umumiq taviya; ason puma pas nāp umuy put pantaqat āawnani. ²⁸ Pay itam it hihta pas soon qe'niqat put-sa umumi tutaptotaniq w, pam pantaqa Qahováriwtaqat Hikwsit aw súanta, pu itamumii, ²⁹ It'a: Uma hihta nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat qe'yani, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwani. Uma yan hinwise' suan hinwisni. Hakim ö'qalyaňwu. ³⁰ Noqw öviy puma paňqw ayatiwyaqe, Antioch epeq öki; nihqe sinmuy tsovalayaqe, amumi tutuvenit taviya. ³¹ Noqw puma put aň tuňwáyaqe hahlayhtoti, pumuy öqalayaqat ep'e. ³² Noqw Judas, Silas amum, pay piw

pas nāp God lavay'aymatnihqe wūhaq lavayit akw tuptsiwni'yuñqamuy u'nanaqe pumuy hūrs hoñna. ³³ Pu öviy puma pepeq hihsavo qatuq, tuptsiwni'yuñqam pumuy öqalay, ayaiwyuñqamuy amuniq hōnaya. ³⁴ Noqw pay Silas hāk pep huruhtiniqey nāwakna. ³⁵ Noqw Paul Barnabas amum Antioch epeq piw huruhtiqe, Tutuyqawhqat lavayiyat tūtutuqayna, pu nuhtumi yuaata, hakimuy wūhaqnihqamuy amumuma.

Paul and Barnabas Separate

³⁶ Pu ahpiy pantaq, Paul Barnabas aw pañqawu: Himu as kurs itam haqe' kitsókiva Tutuyqawhqat lavayiyat yuaaykuqey añqw itahtupkomuy amuhpa' pohtani, hinpi añqe' hinyuñwa. ³⁷ Noqw Barnabas John, Mark yan piw mātisiwhqat, wikniqey pas su'qawta. ³⁸ Noqw Paul u'naq, ura pam Pamphyliat ep pumuy mātapqe, ahpiy qa amumum tumalay'ta. Noqw öviy piw puma put wikniniq, putniq, pam qa sūanta. ³⁹ Noqw pas puma put ep nāma soon kūrñōyaltini; nihqe pay nawus nāhaq lahsi; noqw Barnabas Mark wikqe, pāvaqe Cyprus aqwa. ⁴⁰ Noqw Paul Silas namorsta. Noqw tuptsiwni'yuñqam God nūokwayat aw pumuy noayaq, puma pankañw ahpiy'o. ⁴¹ Nihqe puma Syriat, pu Ciliciat añ ahsupoq nakwsuqe, Jesus aw tōnawtaqamuy öqalanma.

16

Timothy Goes with Paul and Silas

¹ Pahsat pu pam Derbet ep pitu, pu Lystrat ep'e. Noqw hak tuptsiwni'taqa Timotheus yan mātisiwhqa pep qatu, hakiy tuptsiwni'taqat wuhtit Jew-sinot tiata, nikañw hakiy Greek-sinot nay'ta. ² Noqw Lystrat ep-nikañw, pu Iconium ep tuptsiwni'yuñqam put aw lomanavoti'yuñwa. ³ Noqw as pam Paul amumniqat pam nāwaka. Nikañw pam Jew-sinmuy pañ yesqamuy tuway'taqe, öviy put wikqe, poñotku, put naat Greek-sinoniq, sohsoyam put navoti'yuñq, öviy'o. ⁴ Noqw puma pañ kitsókinawit hinwisqe, Jerusalem epeq ayaiwyuñqam, pu wukw'a'yat yesqam hin yukuyaqt mātaptiwiisa, pumuy añ hinwisniqata. ⁵ Noqw öviy Jesus aw tōnawtaqam tuptsiwnit añ öqawhtotaqe, nāqavo aw wūhaq'iwma.

In Troas: Paul's Vision

⁶ Noqw puma tutskawat Phrygiat, pu Galatiat añ ahsupoq kūkuyvat, Asiat ep lavayit yuaaykuyaniq, Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy mēwa. ⁷ Noqw öviy puma Mysiat aw ökihqe, as Bithyniat awyanigey anhtoti; noqw pay Hikwsi pumuy qa nakwhana. ⁸ Noqw öviy pay puma Mysiat añ yūmosa Troas aqwa. ⁹ Noqw Paul mihikq tuawyorikq, hak Macedoniāt añqw tāqa wunukañw okiwi put aw pañqawlawu: Um Macedoniāt aqwnen itamumi unañwtapni. ¹⁰ Noqw öviy pam pan tuawyorikq, pahsat pay itam Macedoniāt aqwyaniqey anhtoti, suyan pi itam pumuy amumi lomatuaawit yuaaykuyaniqat öviy Tutuyqawhqat itamuy wāñwayhqat itam pan wūwayaqee.

In Philippi: the Conversion of Lydia

¹¹ Pu öviy itam Troas añqw ahpiyyaqe, yūmosa pāvaqe Samothraceat aqwyaqe pep öki; nit qavonvaq, pu itam Neapolis ep öki. ¹² Pañqaw pu itam Philippit awya, pam Macedoniāt ep pas pavan mohpeq kitsóki Rome añqw kwihpiwhpu. Nihqe itam pep kitsókive hihsakishaqam yēse. ¹³ Pu itam nasuñwintalōñnit ep kīñaq nōñakqe, mūnat qalavoya, haqam sinom nānawaknañwuqat pañsoo; noqw itam pep yesvaqe, momoymuy pep tsovaltigamuy amumi yuaatota. ¹⁴ Noqw hak wuhti Lydia yan mātisiwhqa, tsatsákwmōtsaput a'nō hihkay'taqat huhyaq, itamumi tūqayta. Pam Thyatira-kitsókit añqw sino; noqw pam God aw nāwakinma. Noqw Tutuyqawhqat put pan unañwtoynaq pam Paul lavayiyat aw unañwtavi. ¹⁵ Noqw pam-niq, pu amum ki'yuñqam kūyit akw tuvoylatotiq, pam itamumi öqaltiqe pañqawu: Kurs nu úmuyniqw pas antsa tuptsiwhqe, Tutuyqawhqat aw pas qa paysoq hintsakq, uma ikiy awye', ep yesni, kitahqe itamumi tuyqawwa.

In Prison at Philippi

¹⁶ Noqw itam hisat haqam nānawaknañwuqat awyaq, hak māna nūantuwiki qalomáhiqwsit akw tuyqawiwtqa itamuhsawwa; pam hakiy hihta hintaniqat āawnāñwu. Nihqe pantsakqey akw moñwimuy amuhem sivat nihtilawu. ¹⁷ Pam māna Paul-nikañw pu itamuñk tsa'tinumqe a'nō pañqawnuma: Ima tahtaqt God Sus'oveqnihqat tuma'aymatu; nihqe itam hin ayo nōñakniqat itamuy āwintota, kitinuma. ¹⁸ Nihqe pam wūhakis tālat añ yan hiñqawnumq, Paul puhtsemokqe, namtōkt, hikwsit aw pañqawu: Nu Jesus Christ nathwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Put añqw yāmakuu, kita. Noqw pahsat pay hikwsi put añqw yama. ¹⁹ Noqw put himuy'yuñqam nanaptaqe, kurs hin puma pāpu put atsviy yesni. Nihqe öviy puma Paul Silas enañ ūayaqe, kisonmi momñwituy amumi pumuy lōlōkinyuñwa; ²⁰ Nihqe momñwituy amumi wikvayaqe pañqawwa: Ima tāqat Jew-sinomnikañw itahkitsokiy ep sinmuy qalomáhintsahsanhaqe, sóontsahtsana; ²¹ Nihqe nāp

tuwiy tütutuqayna. Noqw pi itam Rome añqw sínomnihqe, soon put kwusuye', an hinwisni, ²² Noqw sinom suhpantaqam ayaiwtaqamuy amuhpewi hoñva; noqw momñwit pumuy amuhpa' yuwsiyamuy tsihtsiktotat, pumuy kohot akw wuvahtotaniqat pañqaw. ²³ Noqw òviy puma pumuy wùhakis wuvahtotat, sivikimi tùvayaqe, sivilalwaqamuy oyi'taqá pumuy qaòwítavi'taniqat aw pañqaw. ²⁴ Noqw yan put pas qaòwítutaptotaqw, òviy pam pumuy pas yùmoq pánahqe, siviawiwat an porom'iwtaqat an pumuy kuckyamuy hùrs tañata. ²⁵ Noqw tòkilnasaveq Paul Silas amum nàwaknaqe, God aw tayawinpit tawlawu, noqw sivilalwaqam nanapta. ²⁶ Noqw nāt puma panyuñqw, pay tutskwa tayayativa, pu sivikit qaqatspiat piwu. Noqw, pahsat pay sohsovik hòtsiwa hòtsiltotiqw, sohsokmuy somiam rupamhtoti. ²⁷ Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqá tātayhqe, sivikit an hòtsiwyuñqw tūwahqe, pahsat as pay nāninaniqe sipwuvahpiy hōrokna, sivilalwaqam watqagat wūwage òviy'o. ²⁸ Noqw Paul aw tsa'lawhqe pañqawu: Um qa nāhintsanni; pay itam sohsoyam yepya. ²⁹ Pahsat pu pam qòhit tuhtuy'qe amumiq supkige, tururutikañw, Paul-nit pu Silas pumuy amutpiq nātuya; ³⁰ Nihqe pam pumuy aqñw hōroknaqe amumi pañqawu: Tāqatu, ya nu hinhte' ayo yámakni? ³¹ Noqw puma aw pañqawu: Tutuyqawhqtat Jesus Christ aw um tuptsiwani; nen um ayo yámakni, pu uhtim piwu. ³² Pu puma put aw Tutuyqawhqtat lavayiyat yuaata, pu sohsokmuy kiyat ep yesqamuy amumii. ³³ Noqw pam ep mihikq, hísatniqw paniwhtiqw, pahsat pay pumuy wiqqe haqe' wuvahtiwhtat an pāhoma, nit pahsat pay kūyit akw tuvoylati, pam'i, pu tīmatu. ³⁴ Noqw pam pumuy kiy ep wikvage, amumi tunōsvoñahqa; nihqe puma sohsoyam God aw tūtuptsiwage hahlayya. ³⁵ Noqw tālawvaqw momñwit sivilalwaqamuy oyi'taqat aw solāwamuy ayatotaqw, pañqaw: Pay um tāqatuy mātāpni, kitota. ³⁶ Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqá Paul aw pañqawu: Yaw uma mātaviwniqat òviy momñwit hakimuy añqw ayatota; òviy uma yámake', qahin unañway'kañw ahpiyni. ³⁷ Noqw Paul pumuy amumi pañqawu: Puma itamuy Rome añqw sinoiwtaqamuy qa tūviwtaqamuy nuhtutpik wuvahtotat, sivikimi tūvayakañw, ya puma yephaqam itamuy nanauyve hōroknayaniqey anyuñwa? Sóni; nāp añqwe', itamuy hōroknayani. ³⁸ Noqw solāwam momñwituy amumi it tūawvayaqw, puma kurs Rome añqw sinoiwtaqatniqw puma nanaptaqe nēñem tusitota. ³⁹ Nihqe òviy puma amumi òkihqe, pās amumi yuaaykuyaqe, pañqw hōroknaya; nihqe puma kīñaqw ahpiyniqat amumi naokiyay'yuñwa. ⁴⁰ Noqw puma sivikiñaqw yamakt, Lydiat kiyat aw paki; nihqe pep tuptsiwni'yuñqamuy amumi yórikqe, pumuy òqalat, amuñaqw ahpiy'o.

17

In Thessalonica

¹ Noqw puma Amphipolis-nikañw pu Apolloniāt an kuyvage, Thessalonicat ep pitu; noqw pep Jew-sinmuy tsotsvalkiam wunu. ² Noqw Paul tuwiy anhtiqe pumuy amumi pákihqe, pāyis nasuñwintalōñnit an pumuy amumum tutuvenit añqw yuaata. ³ Nihqe pas Christ kurs hin qa okiwsaniwniqat, pu mokiwyu añqw ahoy tātayniqat pam amumi yuaataqe pañqawlawu: Nu it Jesus umumi yuaata pam hapi Christ, pam kitalawu. ⁴ Noqw haqawat tūtuptsiwage, Paul-nikañw pu Silas pumuy amumumtoti, pu Greek-sinom Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqam amuñaqw wùhakniñqamu, pu momoyumy pavansinmuy amuñaqw qa tsa'ya. ⁵ Noqw Jew-sinom qa tuptsiwni'yuñqam qa tsuyhtiqe, hakimuy qa hihta a'pituy qahopihtuy nāmi tsovalaya. Noqw puma kive sohsokmuy sinmuy nāwahoyneyaqe, Jason kiyat aw kihpokyage as ayaiwyuñqamuy sinmuy amumi ipwayaniqey tuwantota. ⁶ Nit puma pumuy qa tutwage, Jason-nit pu haqawatuy tuptsiwni'yuñqamuy kive momñwituy amumi lōlōkinyuñwa tsa'tikahkañwo: Hakim tūwaqatsit ep qatsit tahkuk-nyaqam kurs pew pu' òki. ⁷ Noqw Jason pumuy pās oya. Ima sohsoyam Caesar tutavoyat ehpewi hintsatska; yaw hak suhka mōñwinihqat pañqaw, yaw hak Jesus. ⁸ Yan puma hiñqagwaqw, sinom kive momñwituy amumum it nanaptaqe hin unañwtoti. ⁹ Noqw Jason suñwāmuy amumum sivaoye', put akw puma mātaviwyaniqat momñwit pumuy amuñem pan yukuya. Noqw puma put òmahtotat, pumuy mātāpya.

In Berea

¹⁰ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam mihikiwtaqw, Paul Silas enañ Bereat aqw hōnaya. Noqw puma epeq pītuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹¹ Noqw ima sinom Thessalonicat ep sinmuy qa amuntotit, nāqavo tutuvenit an puritota, su'qawkahkañw lavayit kwusuya, mātāqpi kurs īi himu pas antsa pantaqw nanaptaniqe òviy'o. ¹² Noqw òviy puma wùhakniñqam tūtuptsiwa, pu an Greek-sinmuy amuñaqw momoyam pavansinom qa tsa'ya, pu tahtagt piwu. ¹³ Noqw yaw Paul Bereat ep God lavayiyat yuaataqat Thessalonicat ep Jew-sinom nanaptaqe, pay piw pañsoyaye, sinmuy hin unañwtōynaya. ¹⁴ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam Paul pātuwaqatsit ahñqe haqami taviya. Noqw pay Silas Timotheus amum hāk pep huruhti. ¹⁵ Noqw Paul wikyaqam put Athens epeq wikvaya; noqw yaw

Silas Timotheus amum put aqw kaktayniqat Paul pumuy amumi tutaptaqw, puma pañqaw ahpiyya.

In Athens

¹⁶ Noqw Paul Athens epeq pumuy nuhtaykañw, navotq pas sinom hîhihtuy wutsit aw nâwakinwisqey aw-sa yuki'yuñq, pas pam unañwpeq qahahlayhti. ¹⁷ Nihqe ôviy pam tsotsvalkive Jew-sinmuy amumum hîhihta nâtuviñlawu, pu Jew-sinmuy amûn tupt-siwni'yuñqamuy amumuma, pu nâqavo kisonve put aw ôkiwtaqamuy amumuma. ¹⁸ Noqw haqawat hihta an wuwni'yuñqam Epicureas lavayiyat ñuy'yuñqam-niqw pu Stoic-sinmuy lavayiyamuy ñuy'yuñqam Paul aw lavayhtoti. Noqw haqawat pañqaw: Ya i' hak himu qalavâyhtuwi'taq as hiñqawlawu? kitota. Noqw haqawat pañqaw: I' sumataq sinom hihta alônôt aw nâwakinwisniqat tûtutuqayna, kitota, pam pumuy amumi Jesus yuaataqw ôviy'o, pu sinmuy ahoy yesvaniqata. ¹⁹ Noqw puma put ñuayaqe, Areopagus epeq wikwayaqe, aw pañqaw: Ya soon itam un hihta puhututuqayhpit yuaataqat aw tûqayyuñw? ²⁰ Pas um hihta alônôt itamumi yuaata. Noqw ôviy as itam i' hîmunihqat nanaptaniqey nânawakna. ²¹ (Pas pi Athens ep sinom, pu hâhaqaw sinom amumi ôkiwtaqam, puma qa hihta a'pitu; panis hakiy hihta âawnayaniqey, pu hihta nanaptaniqey-sa tunatyawyuñwa). ²² Pahsat pu Paul Mars tсомoyat epeq nâsaveq wunuptut pañqawu: Uma Athens ep tahtaqtu, pas kurs uma sohsok hihta nâwakintiwhtaq kaptsi'yuñwa. ²³ Oviypi nu an waynumkañw, uma hin hihta an nâwakinwisqat an taysaqe, haqam tûtuskat an yan pey'taqat nu aw yori: IT HAKIY ITAM QA TUWI'KAHKAÑW AW NAWAKINTOTAQAT ENEM'I. Noqw ôviy uma hakiy qa tuwi'kahkañw aw nâwakintotaqat nu umuy âawnani. ²⁴ I' hapi God tûwaqatsit yuku, pu put an sohsok hihta hinyuñqata; pam hapi ôveqatsit-nikañw pu tûwaqatsit aw mônwinihqe, kikihut sinot mâyat akw yukiwyuñqat qa an ki'ta. ²⁵ Oviy soon hak may akw hihta ep put paanwani; pi pam qa hihta haqni'ta, piw may akw pi pam sohsokmuy sinmuy qatsit huylawu, pu hikwsita, pu sohsok hihtaa, ²⁶ Nihqe pam sopkawaqamuy nanapwatuy sinmuy sîkw uñwat añq wuku, ahsupoq tûwaqatsit an yesniqat ôviy'o; nihqe haqam qatsivaptuyaniqat, pu tûwaqatsit an haqami pahsavo yesniqat añwu pay päs yuku, ²⁷ Puma Tutuyqawhqat hepyaniqat tunatyawkañwo. Hisnen may akw put hepye' tutwani, pay as pi pam sohsokmuy itamuñaq qa yâpo. ²⁸ Pi itam put atsviy täyuñwa, pu poninitota, piw yêse. Oviypi haqawat pas nâp umuñaqw yêwalalwaqam ura pañqaw: Pay itam piw put ahpiy aniwhti, kitota. ²⁹ Noqw ôviy hapi itam God ahpiy aniwhtiqe, soon pi itam pam hak pas hîmunikañw, hihta sikavalasivat, sen qôtsásivat, sen owat añq wukiwhqat antaqat pan wûwantotani. Pam sinot tuhisayat, pu wuwantuwiyat ahpiy yukiwtaqat qa pan wûwantotani. ³⁰ Noqw pay God yûpahaqawq yan ñastanavotit an hinwisqamuy hintsakpiyamuy qa aw tunatyawta. Nikañw pu' hapi pam sohsokmuy sinmuy sohsovik yesqamuy amumi tutaptaqe, qaantunatyay añq wlasyaniqat amumi pas pañqawu. ³¹ Pi pam hisat sinmuy amumem hin yûkuniqey pay tokiltaqe, hakiy tâtqat put enem suan yûkuniqat aw pay tavi. Nihqe pay pas pam soon qaantanigat sohsokmuy navotna, mokiwyu añq put ahoy tâtaynaqee. ³² Noqw puma ahoy yesvaniwniqat nanaptaqw haqawat tutsiwhiñqaw; noqw pêtû pañqaw: Pas ason itam it yantaqat ûñaqw piw nanaptani. ³³ Yantaqat atsve pu' Paul pumuy amuñaqw ahpiy'o. ³⁴ Noqw pay haqawat tahtaqt put qa mâtaypaqe tûtuptsiwa. Noqw panhtotiqamuy amuñaqw hak Dionysius yan mâtisiwa, Areopagus epeq momñwituy amuñaq'ô, noqw hak wuhti Damaris yan mâtisiwhqa; noqw pu piw pêtû pumuy amumumya.

18

In Corinth

¹ Yantaqat atsve pu' Paul Athens añq ahpiynihqe, Corinth ep pitu. ² Nihqe pep pam hakiy Jew-sinot Pontus-tutskwat ep tihtiwhqat Aquila yan mâtisiwhqat tuwa. Pam hak pûnat nômey Priscillat amum Italyt añqw pitu, hak Claudius sohsokmuy Jew-sinmuy Rome añq ahpiyyaniqat amumi pañqawhq ôviy'o. Noqw Paul pumuy amumi pitu. ³ Nihqe pam pumuy tumaltuwiyamuy tuwi'taqe, amumum huruhtiqe, amumum tumalay'ta; puma môtsápkit tumaltuwi'yuñwa. ⁴ Noqw pam âasakis nasuñwintalôñvagaq ep tsotsvalkive yuaatañwu; nihqe Jew-sinmuy, pu Greek-sinmuy tuptsiwna. ⁵ Noqw Silas Timotheus amum Macedoniat añqw pituq, Paul pan unañwtiqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat Jew-sinmuy amumi pan yuaataqey aw-sa yuki'ta. ⁶ Noqw pay puma ehpewhtotiqe, aqw nânâp hiñqawqawq, pam yuwsiy tsatswit, amumi pañqawu: Kurs uma sîlawhte', uma pas nâp put ep tukopniwyani. Soon God nuy tukopnani, umuhqatsiy ep'e; yahpiy hapi pu' nu qa-Jew-sinmuy amumi yuaatani. ⁷ Pu pam pañq ahpiynihqe, hakiy Justus yan mâtisiwhqat God aw nâwakinmaqat kiyat ep pitu; put hakiy kîat tsotsvalkit aw pikta. ⁸ Noqw hak tsotsvalkive mohpeq moñwi Crispus yan mâtisiwhqa, sohsokmuy timuy yankañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwa.

Noqw kaysiwhqam Corinth ep ki'yuñqam nanaptaqe, tütuptsiwaqe, küyit akw tuvoylatoti. ⁹ Pabsat pu Paul mihikq tuawyorikq, Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um qa hihta mamqast yuaatani; um uhlayayiy qa ñuy'tani. ¹⁰ Nu ñumuma; noqw soon hak uñ hintsannik ñumi may'tani. Pi nu kaysiwhqamuy kive sinomuy'ta. ¹¹ Noqw ñviy pam sükw yahsañwuy-nikañw añqw navay mñmuyawhtuy aw pabsavo God lavayiyat pumuy tutuqaynatinuma. ¹² Noqw Gallio Achiat ep moñw'iwtaqw, Jew-sinom sun unañwtotiqe, Paul ñuayaqe haqam hin yukiltiñwuqat kihut pañso put wikya, ¹³ Pañqawkahkaño: I' hin tutaptiwhqat qa panwat God aw nāwakintiwniqat sinmuy amumi ö'qala. ¹⁴ Noqw Paul as lavayhtiniqey anhtiñw, Gallio Jew-sinmuy amumi pañqawu: Pay pi as himu haqam pas qa süantakañw, qahopihintaqw, soon nu umumi qa unañwtapni, uma Jew-sinomu. ¹⁵ Nikañw kurs pay uma lālavayit, pu nānātñwanit, pu umuhtutavoy ep hintsatske', pay uma nāp put hin yukuyani; pay nu soon put pantaqat aw hintsakni. ¹⁶ Pam kitat, haqam hin yukiltiñwuqat kihut añqw pumuy lālayi. ¹⁷ Pabsat pu sohsoyam Greek-sinom hakiy tsotsvalkive moñwit Sosthenes ñuayaqe, haqam kive hin yukiltiñwuqat atpip put wuvahtota. Noqw Gallio iit ep qa hin unañwti.

The Return to Antioch

¹⁸ It atsve pu' Paul pep wūyavo qatut, añ tuptsiwni'yuñqamuy mātapt, pañqw Syriat aqw'a. Noqw Priscilla-niqw pu Aquila puma put āmuma. Noqw pam pi Cenchreat ep tal'arilit, pay hihta ep God aw pasiwniyat añ ruhpaq ñviy'o. ¹⁹ Noqw pam Ephesus ep pñtuhqe, pumuy pep mātavi; nit pam pas nāp tsotsvalkimi pākihqe, pep Jew-sinmuy amumum nātuvññvewat yuaata. ²⁰ Noqw as pam pumuy amumum wūyavo qātuniqat puma nānawaknaqw, pam qa nakwahaqe, ²¹ Pañqw ahpiynikañw, pumuy öqalaqe pañqawu: Pay nu pas Jerusalem epeq nōviwniqat aw pitutoqat soon qa pepeq hinhtini. Nikañw pay nu ason soon amumi ahoy qa pituni, God pan inuñem yuki'taniq'ö; pu pam Ephesus añqw pāvaqe ahpiy'o. ²² Nihqe pam Caesareat ep pitut, Jerusalem aqwnihqe, Jesus aw tōnawtaqamuy amumi yuaaykut, pahpiy Antioch aqw'a. ²³ Pu pam pep hihsavo qatut, pañqw ahpiynihqe Galatit, pu Phrygiat añ ahsupoq pās nānañumo añ kuyva, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy öqalanmakañwo.

Apollos in Ephesus and Corinth

²⁴ Noqw hak Jew-sino Apollos yan mātisiwhqa, Alexandriat ep tihtiwhqa, Ephesus ep pitu. Pam hak pās hopi, nihqe tutuvenyukit añ a'nō tuwi'ta; ²⁵ Pu Tutuyqawhqaqat tunatayayat añ pās tuwi'vage, Tutuyqawhqaqat añqw hihta hintaqat pas qa nātusi'taqe tütutuqayna; nikañw pay pam John ahpiy küyit akw tuvoylat hintsatskiwhqat-sa navoti'ta. ²⁶ Nihqe pam pas qa nānahtsopkañw tsotsvalkive yuaativa. Noqw Aquila Priscillat amum put aw tūqaytaqe put wikqe, pabsat pu God tunatayayat put pas suan āawna. ²⁷ Noqw pam Achiat aqwniqey unañwtiqw, Ephesus ep tuptsiwni'yuñqam pepeq tuptsiwni'yuñqamuy amumi pēnayaqe, puma put pās taviyaniqat amumi pañqaqwa. Noqw pam pñtuhqe, nūokwat ahpiy pumuy amumi a'nō unañwtavi, ²⁸ Pi pam nuhtutpik Jew-sinmuy qaöwñtuptsiwna; nihqe pay Jesus pas antsa Christ-nihqat tutuvenyukit añqw pumuy amumi mātaktima.

19

Paul in Ephesus

¹ Noqw Apollos nāt Corinth epniqw, Paul Antioch añqw tutskwawa hinmakañw, Ephesus ep pitu; nihqe pep hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy tūwahqe. ² Amumi pañqawu: Uma tütuptsiwaqe, ya Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Noqw puma aw pañqaqwa: Itam Qahováriwtaqat Hikwsit hákiyniqw pas put qa ñas'ew nanapta. ³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw uma hinoqw küyit akw tuvoylatiwya? Noqw puma pañqaqwa: Ura John sinmuy küyit akw tuvoylata. Noqw ñviy itam pay pan piw tuvoylatoti. ⁴ Pabsat pu Paul pañqawu: Ura John pas antsa sinmuy küyit akw tuvoylata, puma nāp tunatayayat añqw lasyaqat tuawi'tanigee. Nikañw piw puma Jesus Christ put añk pñtuniqat aw tütuptsiwaniqat pam amumi pañqawu. ⁵ Noqw puma it nanaptaqe, Jesus natñwaniyat añ küyit akw tuvoylatoti. ⁶ Noqw Paul pumuy amumi may akw matyawhqw, Qahováriwtaqat Hikwsit amumi pitu; noqw puma himuhkwa yuaativayaqe, God eñem yuaatota. ⁷ Noqw puma tahtaqt pakwt lōq sihkay'taqat pahsa'haqamya. ⁸ Noqw Paul tsotsvalkimi pākihqe, payhkomuy mñmuyawhtuy añ God moñwtunatayayat qa nānahtsopkañw yuaataqe, pumuy tuptsiwna. ⁹ Noqw haqawat tōhsaptotiqe, qa tütuptsiwa; nihqe it pñhut pñhut nuhtutpik qalomāyuaativayaqw, Paul pumuy amunaqw ahpiynihqe, tuptsiwni'yuñqamuy tsamkañw, hakiy Tyrannus tutuqayhkiyat ep nāqavo pumuy amumum put yuaata. ¹⁰ Nihqe pam lōq yahsañwuy pabsavohaqam pep pantsaki; noqw ñviy sohsoyam Asiat añ yesqam Tutuyqawhqaqat Jesus Christ lavayiyat nanapta, Jew-sinomu, pu Greek-sinomu.

The Sons of Sceva

¹¹ Noqw God Paul māyat ahpiy hihta pas qa paysoq kātatayhpi hintsaki. ¹² Noqw öviy hakiy hihta akw tütuyhq, hak Paul aňqw höhönhpit, sen nanamokpit tütuyhqat aw taviqw, tūya put mātaphnu. Pu kaysiwhqam qalomáhihikwsim sinmuy amuñaqwa nōña. ¹³ Pahsat pu hakim pōvost Jew-sinom yaktaqam qalomáhihikwsimuy akw tuyqawiwuyunqamuy amumi Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat tuñwányaniqey anhtotiqe pañqagwa hihikwsimuy amumii: Itam Jesus Paul ahpiy yuaatiwhqat aw yankañw umuy mēwaya, kitota. ¹⁴ Noqw hak Jew-sino God awwat momñwituy amuñaqwa mohpeqnihq Scea yan mātisiwhqa tsañe' tiyotimuy'taqw, puma piw panhtoti. ¹⁵ Noqw qalomáhihikwsi rohomhtiqe pañqawu: Nu Jesus tuwi'ta, pu nu Paul tuwi'ta; noqw ya uma hakim hihtuu? ¹⁶ Noqw tãqa qalomáhihikwsit akw tuyqawiwtaqwa pumuy amumi tsoomhtiqe, áñwutaqe, pumuy a'nō hintsana. Noqw puma qa yuws'i'kahkañw, tūhototikahkañw, put apyeve kñaqw watqa. ¹⁷ Noqw Ephesus ep Jew-sinom pu Greek-sinom sohsoyam it nanaptaqe maqastoti. Noqw Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat pas kaptitiwa. ¹⁸ Noqw kaysiwhqam tuptsiwni'yuñqam ókihqe, nátuhtulyaqe hintsakpiy pohtañwnaya. ¹⁹ Pu öviy piw kaysiwhqam pumuy amuñaqwa tuhisay hintsatskaqam tutuveniý tsovalayaqe, sohsokmuy sinmuy amutpik put taqtsokeya. Noqw puma hihkayat pohtoylayaqw, kurs lõp sunat aňqw pakwt sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam sivat hihkay'taqat aqw pitu. ²⁰ Yan God lavayiat a'nō öqawi'maqe, aňqe' sinmuy amuhpa' kúrukma.

The Riot in Ephesus

²¹ Yantaqat atsva pu' Paul pay ason Macedoniat-nikañw pu Achaiat pumuy añ kuyve', pep pu' Jerusalem aqwniqey Hikwsit ahpiy tunatyalti, pañqawkañwo: Ason nu pepeq pite', put atsve pas pay soon piw Rome qa aqw pohtani. ²² Pu öviy pam lõgmuy put aw unañwtavi'taqamuy Macedoniat aqw hōña, Timotheus-nit, pu Erastus pūmuy, nit pay pam hāk Asiat ep hihsavo huruhti. ²³ Noqw ephaqam it yañ pōhut ep a'nō hintsatskiwa. ²⁴ Hak tãqa Demetrius yan mātisiwhqa, qōtsásivat siplawhqa, Dianat kiyat anyuñqat hiñsakwhohyat qōtsásivat aňqw yukulawhqe, put tumaltuwi'yuñqamuy a'nō kãhaktotoyna. ²⁵ I' hak pumuy-nikañw, pu amún hintsatskaqamuy sūmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Tahtaqtu, uma navoti'yuñwa; itam it yan tumalat ahpiy hihta tuway'numya. ²⁶ Pu uma piw añ taykahkañw navoti'yuñqw, qa Ephesus ep-sa-nit, pas pēp sohsovik Asiat añ ahsupoq i' Paul kaysiwhqamuy tuptsiwnaqe, lasna pañqawkañwo: Yaw hihtuy aw nāwakintiwayaqam sinmuy māyamuy akw yukiwyuñqam pay qa pas antsa hihtuu. ²⁷ Noqw öviy ka itahtumala qahaqamhtini, pu it Dianat aw nāwakintiwhqat kiat piw qahaqamhtini. Noqw aw itam yanwisqa qahimuniwhitini. Pi Asiat ep sinom-niqw pu sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam put hapi aw nāwakintota. ²⁸ Noqw puma put nanaptaqe pavan pas itsiñvutotiqe pañqagwa: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nō hímuu, kitota. ²⁹ Noqw kive sinom sohsoyam Gaius-nit, pu Aristarchus ñuaya, Macedoniat aňqw tãqatuy Paul amum waynumqamuy; nihqe pumuy wikkañw, wukotsotsvalkimi sun unañway yuhtu. ³⁰ Noqw Paul as sinmuy amumi pákiniqw, tuptsiwni'yuñqam put qa naqwhanaya. ³¹ Noqw hakim Asiat ep pavansi-nom Paul kwatmat put aw hakimuy hōnayaqwa, pay pam ahpami qa unahintsakniqat pañqagwa. ³² Noqw haqawat yanwat hiñqagwa, pu pētu panwat sutske'wat hiñqagwa; pas sinom hintsatskaqey qa navoti'numya, noqw suswuhagñihqam hihta öviy tsovaltiqey qa navoti'yuñwa. ³³ Noqw Jew-sinom hakiy Alexander momi taviyage, pam lavayhtiniqat puma aw öqaltoti. Noqw pam sinmuy amumi māmasaqe, as nēñem hin lavayhtini. ³⁴ Noqw kurs pam Jew-sinoniqw puma māmatsyaqe, pahsat tawat aňqe lõs qōñiltiqat pahsavohaqam sūsag sáakmaqe pañqagwa: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nō hímuu. ³⁵ Noqw kive tutuven'aya sinmuy uyiwaqe, amumi pañqawu: Ephesus ep tahtaqtu. Ephesus ep sinom it pas pavan Dianat pas hihta'yuñwa, pu put an sōniwhqat Jupiter aňqw posqata. Noqw qa hak qa put navoti'ta. ³⁶ Soon pi hak haqam put aqw hiñqawniqat uma navoti'yuñqe, pay uma qa pas hiñqagwanikahkañwo, nen qa hihta pay an'ewakw hinhtotinikañwo. ³⁷ Taq uma imuy tãqatuy pew wikvaya. Noqw puma pas áantsawat kíkíhut qa hovalanta, piw aw umuhyantaqay Dianat aqw qa hiñqawu. ³⁸ Pay pi ason kurs Demetrius-niqw, pu put amum sūp tumalay'yuñqam hakiy aw hihta ep hinyuñwniqw, pay pi moñwkive himu hin yukiltiñwuat aw hōtsi, pu momñwit eñem hihta ep hoñqam yēse; pay ason puma pep hihta ep nēñepewi hiñqawani. ³⁹ Ason pi kurs uma hihtawat pas nátuviñlalwaniqw, pay ason hisat tsovaltñwuey ep tsovaltiqw, pep pam ason hin yukiltini. ⁴⁰ Taq ka itam pu' a'nō hiniwhitqat ep tūviñtiwayaniqey aw unahinhtoti, kurs itam hihta aw yankahkañw, pu yep yanhaqam hinhtotiqey pañqagwaniquee. ⁴¹ Yan pam lavayhtit, pep tsoavtaqamuy mātavi.

¹ Noqw a'nō hiniwhitiqat añ ruhpaq, Paul tuptsiwni'yuñqamuy wānwayhqe, òqalát, mavoktat, pañqaw Macedoniat aqw nakwsu. ² Pu òviy pam pañ ahsupoq nakwsuqe, pumuy pavan òqalanmakañw, Greece ep pítuhqe, ³ Pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ qatu. Noqw as pam pāvaqe Syriat aqwniniqw Jew-sinom put moqmani'yuñq, pay pam Macedoniat añ ahoy aqwniqey wūwa. ⁴ Noqw hak Bereat añqwa tāqa Sopater put amum Asiat aw'i, noqw Thessaloniat ep sinmuy amuñaqw hak Aristarchus, pu Secundus, noqw Derbet añqwa Gaius, pu Timotheus, pu Asiat añqwa Tychicus-niqw pu Trophimus. ⁵ Ima pay itamuhsavoyaqe Troas ep itamuy nuhtayyuñwa. ⁶ Noqw qapekén'oyiwhput nōviwhqat añ ruhpaq, itam Philippi añqwa pāvaqe hoyoyoykuyaqe, tsivot talq Troas ep pumuy amuñk pitu; noqw itam pep tsañe' tálát añ yēse.

Paul's Last Visit in Troas

⁷ Noqw Sundayt aw pituq, tuptsiwni'yuñqam pōlavikit yōñoyhtotaniqe sumitsovaltiqw, Paul qāvo ahpiynikañw, pumuy amumi yuaataqe, tōkilat nāsamiq pahsavo yuaata. ⁸ Noqw puma tupatsveq tsovawtaqw, pepeq qōhiwyuñwa. ⁹ Noqw hak tiyo Eutychus yan mātisiwhqa poksōve tsokiwikiñw huruvuwva; noqw pas Paul sutsēpyuaataqw, pam qaunāñwtalawwaqe, payhp natsve kihut añqwa posq, puma put sūmokq put tsōpahtota. ¹⁰ Noqw Paul aqw hawhqe, aw suqtuptut, mavoktaqe, nuhtumi pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñw, pay pam nāt tayta. ¹¹ Pu òviy pam ahoy aqw wupqe, pōlavikit yōñoyhtat, añqwa nōst, ahpiy piw nāto tálawwaniqwsavo yuaata; nihqe pañqwa pu ahpiy'o. ¹² Noqw puma tiyot taytaqat wikvayaqe, suyan unañwtoti.

From Troas to Miletus

¹³ Noqw itam añwu pay pākihut awyaye, pāvaqe Assos awya, pay ason itam pep Paul panayaniqey wūwanhahkañwo, pan pam yukuqwa òviy'o, pam aqw nāpniqey wūwaqee. ¹⁴ Pu òviy pam Assos ep itamumi pituq, itam panayaqe, Mitylene ep òki. ¹⁵ Pañqwa pu itam pāvaqe ahpiyyaqe, qavōnvaqw Chios aqlavo òki, nihqe Trogyllium ep huruhtoti; nit pu qavōnvaqw itam Miletus ep òki, ¹⁶ Paul pay Ephesus ehpeq yūmosaniqey nāwaknaqwa òviy'o; pas as Asiat ep sōwhitiniqey qa nāwakna, taq as hin pasiwtaniqw, pam Pentecost talōñniyat ep Jerusalem ēpeqniqey òviy kaktayi.

Paul's Farewell Speech to the Elders of Ephesus

¹⁷ Noqw pam Miletus añqwa Ephesus aw hakimuy ayataqe pep Jesus aw tōnawtaqamuy wukw'aymuyatuy wānwayi. ¹⁸ Noqw puma òkiqw pam amumi pañqawu: Pay nu hisat Asiat ep pítuhqe, pahpiy yūmosa umumum hin qátuhqat uma navoti'yuñwa. ¹⁹ Nu qa kwivi'nañway'kañw okiw pakkañw Tutuyqawhqtat eñem tumalay'ta, Jew-sinom inumi hepyaqe, nuy moqmani'yuñq'ō. ²⁰ Pu uma hihta akw moñvastotiniqat nu qa hihta umumi kakhawnat, umuy put āawna; nihqe ura nu umuy nuhtutpik tutuqayna, pu kīnawita. ²¹ Nihqe nu Jew-sinmuy amuminikañw, pu Greek-sinmuy amumi lálvayhqe, tunatyay añqwa lasye' God aw namtōkyaniqat amumi pañqawlawu, pu Itahtutuyqawhqtat Jesus Christ qapevewnayaniqata. ²² Noqw meh, Qahováriwtaqa Hikwsi nuy pan unañwtoynaqw, nu Jerusalem aqw hoyhta, hin pepeq hintsaniwniqey qa navoti'kañwo. ²³ Pay panis pi Qahováriwtaqa Hikwsi ahsupoq kitsōkinawit nuy āwinna, yaw nu sivihipit, pu kánanvotpit aw pítuniqata. ²⁴ Nikañw pay qa himuwa i' nuy hin unañwtoyna. Piw nu iqatsiy qa nēhem kakhawna, pas pay nu okiw hahlaykañw inuñem pōhtavit añ kuyvaniqey òviy'o, Ura Itahtutuyqawhqtat Jesus nuy God nūokwayat tuawit'aniqat aw ayata. Noqw òviy nu put hintsakniqey pas kwañwtoya. ²⁵ Noqw taa, pew pahsavo nu sohsokmuy umuhpa' God moñwtunatyayat yuaatinuma. Noqw yahpiy haqahpiy uma soon pāpu inumi yōrikyaniqat nu navoti'ta. ²⁶ Oviy uma it tálát ep inumi nanaptani: Nu hapi qa hakiy qatsiyat ep tukopniwta. ²⁷ Pi nu qahaqam pay qa suhtaqhinkañw God tunatyayat umuy sohsok āawna. ²⁸ Oviy uma nānami tunatyalotini, pu sohsokmuy God aw tōnawtaqamuy amumi; uma hapi pumuy amumi tunatyawyuñwniqat òviy Qahováriwtaqa Hikwsi umuy pumuy amumi oya, uma God aw tōnawtaqamuy nopni'yuñwniqat òviy'o; pam pumuy pas nāp uñway akw tui. ²⁹ Pi nu navoti'taq, nuy ahpiyniqw, hakim kwēkwewhtuy amún qa nun'okwat umumum namiqwrilitini; nen kanelmuy qa pētotani. ³⁰ Pu hikispi pas nāp umuñaqw haqawat hoñve', qasuantaqat lavayit akw nāmi sinototani. ³¹ Oviy uma tunatyawyuñwni, nen it u'ni'yuñwni; ura nu payhkomuy yahsañwuy añ mimhikqat pu talōnwintiwhtat añ okiw pakkañw umuy u'nantoynaqe qa qēiwma. ³² Noqw taa, isinomu, nu hapi umuy God aw mātavi, pu nūokw lavayiyat aw'i. Pam hapi umuy wuñwnaniqey aw òqala, pu umuy hihta māqaniqeyu, sohsokmuy sinomuy énañ'a. ³³ Nu hapi qa hakiy sīvayat tunlay'ta, pu yuwsiyata. ³⁴ Owi, uma nāp navoti'yuñqwa, ura nu imay akw tumalay'taqe hihta tuway'numa, nēhem'i, pu inumuyaqamuy amuñem'i. ³⁵ Pi nu sohsok umumi mahtakna, hin uma tumalay'yuñwe', añ òkiwyaqamuy amumi unañwtapayaniqata, pu Tutuyqawhqtat Jesus lavayiyat u'ni'yuñwniqata;

ura pam pañqawu: Hak hakiy hihta máqahqa pam hihta ömahtaqt epnihqe pas hahlayni.³⁶ Yan pam lavayhti, tamötsunuptut, pumuy sohsokmuy amumum nāwakna. ³⁷ Noqw puma okiw sohsoyam tsaykuqe, Paul kwapkaqe, mamavokyakahkañw tsönantota, ³⁸ Soon pāpu puma put aw yórikyaniqey ep pas qa hahlayhtotiqe öviy'o; nihqe pahpiy puma put amum pākihut awya.

21

Paul Goes to Jerusalem

¹ Pu öviy nawis'ew itam pumuy amuhpiynihqe, itam yūmosa Coos aqwya, pu qavonvaqw Rhodes aw'i; nit pañqw pu itam Patarat aqwya. ² Noqw itam pākihut Pheniciat aqwnihqat tutwage, put aqw yayvat, pāvaqe hoyoyoykuya. ³ Noqw itam Cyprus tutwage, suyvaqe ehpeq yūmosaya; nihqe Syria-tutskwat ep Tyre ep huruhtoti, pep pākihut hoivy öyaniqw öviy'o. ⁴ Noqw itam hakimuy tuptsiwni'yūñqamuy tutwage, tsañe'sikis tālat añ pep yēse. Noqw pay Paul Jerusalem qa aqwniqat puma Qahováriwtaqt Hikwsit ahpiy put aw pañqawqa. ⁵ Noqw öviy itam pahsavohaqami yest, pahpiy haqamiyaqey aqwya; noqw puma sohsoyam nōmamuy pu timuy amumum kihut qalavo itamuy tsamya; noqw itam pāhut qalaveq tamötsoshvaqe, nānawakna. ⁶ Oviy itam nāmatapyaqw, pahsat pu itam pākihut aqw yayva; noqw puma ahoy kimiya. ⁷ Noqw itam Tyre añqw ökit, Ptolemais aw ökihqe, añ tuptsiwni'yūñqamuy amumi yuaaykuyaqe, sūkw tāwat añ amumum pep yēse. ⁸ Pu qavonvaqw itam Paul ámumyaqam pañqw ahpiyaqe, Caesareat ep öki. Nihqe itam hakiy lomatuawit yuaataqt Philip kíyat aw yuñqe, put amum huruhtoti; pam hak imuy tsāñe'nihqamuy añ ökiwyaqamuy paañwantotaniqey aw oyiwhqamuy amuñaqw suhkaa. ⁹ Noqw i' hak nālōqmuy mámanhtuy pas qanawhvalni'yūñqamuy tímuy'taqw, puma God enēm yuaatota. ¹⁰ Noqw itamuy pep wūyavo yesq, hak God lavay'ayaat Agabus yan mátsiwhqa Judeat añqw pitu. ¹¹ Nihqe pam itamumi pituhqe, Paul kwekwéwhpiyat kwusut, put akw may, pu kuhkuy somt pañqawu: Yan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi lavayhti: Jew-sinom Jerusalem epeq yesqam hakiy it kwekwéwhpit himuy'taqat yan somyani; nen qa-Jew-sinmuy amumi mātapyani. ¹² Noqw itam it nanaptaqe, pay pam pas Jerusalem qa aqwniqat itam aw ö'qalya, pu pep yesqamu. ¹³ Pahsat pu Paul lavayhtiqe pañqawu: Ya uma hin wūwantotaqe, tsaykitaqe, nuy hin unañwtoynaya? Pi nu Tutuyqayhqat Jesus natiwaniyat ep Jerusalem epeq sómiltiniqey suhtaqt'ewa; pu qa pāniqw-saa; pi nu enēm mokniqey suhtaqt'ewa. ¹⁴ Noqw pay kurs pas soon pam tūqayniniqw, itam nōyaltotiqe pañqawqa: Pay nam Tutuyqawhqat tunatyaat antaa. ¹⁵ Ahpiy pantaqaw itam hihta hinnumyaqey ömahtotat, Jerusalem aqwya. ¹⁶ Noqw Caesareat ep tuptsiwni'yūñqamuy amuñaqw haqawat itamumyaqe, hakiy Cyprus añqw sinot Mnason yan mátsiwhqat wikya; pam hak pay wūyavo tuptsiwni'taqw, yaw itam put amum kíyat ep huruhtotini.

Paul Visits James

¹⁷ Noqw itam Jerusalem epeq ökiqw, tuptsiwni'yūñqam itamuy hahlayhtoti. ¹⁸ Qavonvaqw Paul itamum James aw'i. Noqw wukw'a'yam sohsoyam pep yēse. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi hahlayhti; pahsat pu God hin put tumalayat ahpiy qa-Jew-sinmuy amuhpa' hihta tumaltaqt pās nanap hin hiniwhitqat pam pumuy amumi tuawi'ta. ²⁰ Noqw puma put nanaptaqe, Tutuyqawhqat pas hihtatota; nihqe Paul aw pañqawqa: Pay pi um navoti'ta, itupko: Jew-sinom gaan'ewakw hintaqam tuptsiwni'yūñwa; noqw puma sohsoyam Moses tutavoyat pas antsay'yūñwa. ²¹ Noqw puma nanaptaqw, yaw um sohsokmuy Jew-sinmuy qa-Jew-sinmuy amuhpa' yesqamuy tutuqaynaqe, pay yaw puma Moses tutavoyat ayo yukuyaniqat yaw um pañqawlawu; yaw timuy poñokit akw qa tuvoylalalwani; pu piw yaw Jew-sinmuy tuwiyamuy añ qa hinwisni. ²² Noqw hintani? Pay kurs pi hin sinom qa tsovaltini, pi uñ pituhqat soon qa nanaptaniqee. ²³ Pay öviy itam ūmi hiñqawqawq um panhtini. Hakim itamuñaqw nālōyōm tahtaqt Tutuyqawhqat aw hihta pasiwni'yūñwa. ²⁴ Taa. Um pumuy tsāme', amumum napwatani; nen um amuñem sisvini, noqw puma áritotini. Um panhte', sohsokmuy amumi mahtaknani, uñ hin lavayhtiwqhqa qa antsanihqata, pay kurs um pas nāp pās qatukañw, tutavot añ hinmaqata. ²⁵ Pu imuy qa-Jew-sinmuy tuptsiwni'yūñqamuy itam amumi yanwat pēnayaqe, pay puma put hihta pantaqat qa añ hinwisniqat pan yukuya, pay panis nōsiwhqa nāp yukit aw noiwhqat qe'yanigata, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwaniqata. ²⁶ Pahsat pu Paul pumuy tahtaqtuy tsāma; nihqe qavonvaqw pumuy amumum napwataqe, God kíyat aw paki; nihqe hisat puma put añ kükuyvaqw pumuy nanāp amuñem himu nākwahiwniqat pañqawu.

Paul Arrested in the Temple

²⁷ Noqw tsāñe'sikis tālat pas pay sūlawhtiniqw, hakim Asiat añqw Jew-sinom God kíyat ep Paul tutwa; nihqe sohsokmuy sinmuy hin unañwtoynayaqe put aw may'yūñwa, ²⁸ A'nō

pañqawkahkañwo: Israel-tahtaqtu, huvam unañwtpayaa! I' tãqa hapi hãhãqe' sohsokmuy sinmuy imuy pas sinmuy amuhpewi tutuqayna, pu tutavot ehpewii, pu it kũhut ehpewii. Pu ñviy piw pam Greek-sinmuy God kiyat aw tañataqe, it kũhut pas hihtanihqat tuyoy'ewakta. ²⁹ Puma pi pũnathaqam hakiy Ephesus añqw tãqat Trophimus yan mãtsiwhqat Paul amum kiveniqw aw tãtaya; nihqe ka Paul put God kiyat aw pañahqat wũwayaqe, ñviy yan lavayta. ³⁰ Noqw kive sinom sohsoyam hin unañwtotiqe, sũvo yuhtuqe, Paul ñuayat, God kiyat añqw ihpoq lölökinuñwa; nihqe pahsat pay hõtsiwt uhtaya. ³¹ Noqw nãt puma put nĩnantotaqw, yaw Jerusalem ep sinom a'nõ hiniwmanayaqat pan mohpeq solãwamoñwit aw tũawvaya. ³² Noqw pahsat pay pam solãwamuy-nikañw, pu tsivõt-sikip sũnatnihqamuy solãwmuy amumi moñw'wyuñqamuy tsamkañw, pumuy amumiq wari. Noqw puma mohpeq solãwamoñwit solãwamuy enañ tutwaqe, pahsat pay Paul wuvalalwaqe qe'toti. ³³ Pahsat pu mohpeq solãwamoñwi awnihqe, put ñuat, puma löqmuy sivanamiglölöt akw put soyaniqat pañqawu; nit pu pam hak hĩmunihqat, pu hihta hinhtiqat tũviñta. ³⁴ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy amuñaqw pẽtu yanwat hiñqawwa, pu pẽtu piw hinwat lavayta. Noqw pas sinom mowawatotaqw, kurs pam hin pas suyan navotniqe, ñviy pay put solãwakimiq wikyaniqat pam pañqawu. ³⁵ Noqw puma tutuveñpa wupniniqw, solãwam Paul tsõpwisa, pas sinom a'ñyãqw ñviy'o, ³⁶ Sinom pi pumuy amuñk hinwiskahkañw pañqawwisa: Tũvaay! kitota.

Paul Defends Himself

³⁷ Noqw puma Paul solãwakimi wikyaniqw, pam mohpeq solãwamoñwit aw pañqawu: Ya nu soon ñmi hiñqawni? Noqw pam pañqawu: Ya um Greek-lavayit tũqayta? ³⁸ Ya qa um hak Egypt añqw tãqa ura hisat sinmuy hin unañwtoynaqe, nãlöp sõmorit pahsa'nihqamuy tuqwyantotaqamuy qayẽsiwhpumi tsãma? ³⁹ Noqw Paul pañqawu: Qae. Nu Jew-sino; nu Ciliciat ep qa pay hin'ewakw wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Noqw himu as nu sinmuy amumi lavayhtiniqat um nuy nakwhani. ⁴⁰ Noqw pam hu'waqw, Paul tutuveñat ep wunukañw, sinmuy amumi mãmasa. Noqw sinom sutmaknaqw, pahsat pu pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaata.

22

¹ Nihqe Paul sinmuy amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nãmatu, nu yahsatniqwhaqam umutpik nẽnem hin lavayhtiniqw kurs uma inumi tũqayyuñwi. ² (Noqw pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaaykuqw, puma nanaptaqe pahsat pu pas qa hiñqawwa; noqw pam pañqawu). ³ Nu pas antsa Jew-sino; nihqe nu Ciliciat ep wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Nikañw nu yep kive Gamaliel ahpiy itanamuy tutavoyamuy pas añhqe qatsqat tutuqay; nihqe nu God eñem pas qaatsay'ta, uma pu' it tãwat ep panyuñqat pan'ĩ. ⁴ Nihqe nu it yañ põhut añ hinwisqamuy pas qa yesniqat ñviy tahtaqtuy pu momoymuy okiwsahsana, somlawkañw sivikimi tañatima. ⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi sohsokmuy wukw'ayamuy amumum inumi navoti'ta; pu nu piw pumuy amuñaqw itahsinmuy amumi tutuvenit õmahtaqe, Damascus aqw'a, nu Jesús aw tuptsiwñi'yũñqamuy pepeq yesqamuy sivintoyne', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamniqee.

Paul Tells of His Conversion

(Acts 9.1-19; 26.12-18)

⁶ Noqw nu pañsoqnikañw, tãwanasavehaqam Damascus aw hayiñwnaqw, õñaqw inunan'ik qaan'ewakw suhtalawwa. ⁷ Noqw nu tutskwami posqe, hakiy tõnayat navotq, inumi pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁸ Noqw nu lavayhtiqe pañqawu: Ya um haki' Tutuyqawhqa? Noqw pam inumi pañqawu: Nu Nazareth añqw Jesús; pi um nuy hapi okiwsahsana. ⁹ Noqw ima inumumyaqam tãlat tutwaqe, tsãtsawna; nikañw puma hakiy inumi hiñqawhqa tõnayat qa nanapta. ¹⁰ Noqw nu pañqawu: Noqw nu hinhtini, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa inumi pañqawu: Um wunuptut Damascus awni. Noqw ason pep um hihta tumaltaniqat uñem yukiwtaqat suhka uñ sohsok ãawnani. ¹¹ Noqw pas tãla a'nõ talq, ivosiý qatãlawvaqw, ñviy ima inumumyaqam imay ñuy'wiskañw Damascus aw nuy wikya. ¹² Noqw hak hin tutaptiwhqat an God pas kaptsi'taqã Ananias sohsokmuy Jew-sinmuy pep ki'yũñqamuy amuhpiy aw lomanavoti ¹³ Inumi pĩtuheq wunukañw inumi pañqawu: Itupko Saul, uhvosiý tãlawnaa. Noqw nu pahsat pay ivosiý tãlawna. ¹⁴ Noqw pam pañqawu: Itanamuy aw yantaqam God uñ namorstãqe Tiy pas sũantaqat ñmi mãtaknaqw, um put moayat añqw lavayit navota, um put tunatyayat mãtsi'tanigẽ ñviy'o. ¹⁵ Pi um hin yõrikqey, pu navotqey sohsokmuy sinmuy amumi put eñem tuawi'tani. ¹⁶ Taay, um hinoqw sõwu? Um wunupte, kũyit akw tuvoylatini; nen Tutuyqawhqaq natñwaniyat aw taqa'nanway'kañw, uhqaanhtipuy ayo pãhomni.

Paul's Call to Preach to the Gentiles

¹⁷ Noqw ura nu piw Jerusalem ep pítuhqe God kīyat ep nāwaknakañw, tuawyori; ¹⁸ Nihqe Jesus tuawaq, pam inumi pañqawu: Písoqtii, nen um Jerusalem añqw its ahpiyni, taq puma uñ hin nuy tuawi'taqat soon kwusuyani. ¹⁹ Noqw nu pañqawu: Tutuyqawhqa, puma navoti'yuñq, nu ura as ūmi tuptsiwni'yuñqamuy sivikimi tañatinuma, pu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy wuvahtinuma. ²⁰ Pu uñ tuawi'taqat Stephen uñwát munvaniwhq, nu nuhtum aqlap wunukañw, nīnantotaqamuy sūamun unañwti; nihqe nu nīnantotaqamuy yuwsiyamuy tūwala. ²¹ Noqw pam inumi pañqawu: Um ahpiyni, taq nu uñ yañq wāvoqhaqami imuy qa-Jew-sinmuy amumi távini. ²² Noqw puma it lavayit aw pahsavo put aw tūqayyuñwt, pu sáakmaqe pañqawu: Tūvayaa! Nīnayaa! Pay pi put qa qatuq w lolmani. ²³ Noqw puma kwanonotikahkanw, yuwsiy akw savinunyañw qōat ōmiq tsaltoynaya. ²⁴ Noqw pahsat pu solāwamoñwi put solāwakimi panayaniqat solāwamuy amumi pañqawu. Uma put wuvahtotat, pās tūviñtotani. Noqw hinoq w sinom pas panhaqam put ehpewi hiñqawaqat itam nanaptani, amumi kita. ²⁵ Noqw puma put tuyqat akw sohsonyaq, Paul solāwamoñwi pep wūnuhqat aw pañqawu: Ya pay um hakiy Roman-sinot qa tūviwtaqat wuvahtaniq w pay pam sūanta? ²⁶ Noqw solāwamoñwi put navotqe ahpiynihqe mohpeq solāwamoñwi aw pañqawu: Um hintsakqey ep tunatyaltini, taq kurs i' Roman-sino. ²⁷ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi pítuhqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya um Roman-sino? Noqw pam pañqawu: Owí. ²⁸ Noqw mohpeq solāwamoñwi pañqawu: Nu a'nō sisvit, Rome aq w sinoti. Noqw Paul pañqawu: Noqw pi nu pay pas pamnikañw tihtiwa. ²⁹ Pahsat pay ima as put aw hepyaniqam ahpiyya. Noqw pam Roman-sinonihqat mohpeq solāwamoñwi navotqe tusita, put somqe ōviy'o.

Paul before the Council

³⁰ Noqw Jew-sinom put hihta neveltotoynayaqat pam pas suyan navotniqey nāwaknaqe, qavoñvaq put nāha; nihqe God awwat mohpeq momñwit sohokmuy moñwtsovawtaqamuy amumum tsovaltiniqat pam pañqawu; nit Paul hawnaqe, put pumuy amutpipo tavi.

23

¹ Pahsat pu Paul moñwtsovawtaqamuy amuhpa' taynumt pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu pew pahsavohaqami God atpip iunañway pasiwkañw qatu. ² Noqw put aqlap hoñqam put moava wuvahtotaniqat God awwat mohpeq moñwi Ananias pumuy amumi pañqawu. ³ Noqw pahsat pu Paul pañqawu: God uñ wuvahtani, um tumalwiwhput antaq; pas as um nuy tutavot an yukunaniqe ōviy pep qatukañw, ya um hinhtiq w tutavot hin lavayhtiqat qa anhtiqe soq nuy wuvahtiwniqat pañqawu? ⁴ Noqw añ hoñqam pañqawu: Ya um hinoq w God awwat mohpeq moñwi aw panhaqam hiñqawu? ⁵ Pahsat pu Paul pañqawu: Nu put God awwat mohpeq moñwiñiq w qa navoti'taqe ōviy pañqawu isinomu; pi ura yan pey'ta: Um uhsinmuy amumi moñwiñ q aq w hiñqawlawni. ⁶ Noqw Paul māmatseq, kurs pētu Sadducee-sinomyaq, pu pētu Pharisee-sinomyaq, pahsat pam tsovawtaqamuy amumi kēew pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu Pharisee-sino, nu Pharisee-sinot tñata; nu hapi hihta nōyit-nikañw pu so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' tūviñtiwa. ⁷ Yan pam hiñqawhqa, pahsat ima Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum qa sūnahpa'totiq w sinom nātsiki. ⁸ Sadducee-sinmuyñiq pi sinom pas soon ahoy yesvani, pu yaw ōñaq w hoñviaya qa hāqamo, pu yaw hakiy hikwsiat qa hāqamo. Noqw Pharisee-sinom put sohok tuptsiwni'yuñwa. ⁹ Noqw pas sinom a'nō mowawatota; noq w ima tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amūn unañwtotiqam hoñvaqe a'no nāñwuy'yuñqe pañqawu: Pay ita-muyniq w i' taqa qa hinta; tis pi kurs ka antsa hikwsi, sen hoñviaya put aw yuaaykuniq w, pay itam God aw qa rohomnumyani. ¹⁰ Noqw pas puma nānami a'nō hiñqawqaw, sumataq put nāhoy tutkitotaniqat mohpeq solāwamoñwi tusitaqe, pumuy amumi solāwamuy hōna, puma pumuy Paul nāwhkiye', solāwakimi wikyaniqat ōviy'o. ¹¹ Noqw ep mihiq, Tutuyqawhqa put ehpeq wunukañw aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani, Paul. Pay um nuy Jerusalem ep hin lavayhtiqey pan nāt piw Rome epeq lavayhtini.

The Plot against Paul's Life

¹² Noqw tālawvaq, haqawat Jew-sinom nāwinyaqe nankiwak w pasiwnaya, ason pas puma Paul nīnayt, pu' nōñsaniqey, pu hikwyaniqey pañqawu. ¹³ Noqw hakim lōp sunat epnihqe hōyokiwtaqam pan pasiwnaya. ¹⁴ Pu ōviy puma God awwat mohpeq momñwituy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumi ōkihqe pañqawu; Itam nēnem pasiwnayaqe kītota: Pas ason itam Paul nīnayt, pu' nōñsani. ¹⁵ Ōviy uma moñwtsovawtaqamuy amumum mohpeq solāwamoñwi aw pañqawqaw, pam qāvo pew umumi put wikni, suhpan uma put pas pavan hin nanaptaniqey pan hinkahkañw; noq w pay nāt put pew qa pítuq w, itam nīnayaniqey pasiwni'yuñwa. ¹⁶ Noqw puma put moqmani'yuñqat Paul tiw'ayaat navotqe, solāwakimi pákihqe, Paul put āawna. ¹⁷ Pahsat pu Paul solāwamuy amumi moñw'iwuyñqamuy sukwat wāñwayhqe aw pañqawu: Um it tiyot mohpeq solāwamoñwi aw wikni. I' put hihta

āawnani. ¹⁸ Pu ōviy pam mohpeq solāwamoñwit aw put wikqe pañqawu: Paul, siviñuiwtaqa nuy wāñwayhqe, nu it tiyot ūmi wikniqat inumi pañqawu. Yaw pam nu hihta āawnani. ¹⁹ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi put māyat ñuat, qalavo wikqe, tūvintaqe aw pañqawu: Ya um hihta nuy āawnani. ²⁰ Noqw pam pañqawu: Um yaw qāvo moñwtsovawtaqamuy amumi Paul wikniqat Jew-sinom ūmi ōqaltotiniqey sun unañwtoti, suhpan ka yaw puma put pas pavan hin nanaptaniqey nānawaknaqe ōviy'o. ²¹ Noqw um hapi amumi qa ūnatini; taq pumuy amuñaqw lōp sunat epnihqe hōyokiwtaqam tahtaqt nankiwakw pasiwni'yuñqam put moqmani'yuñwa pañqawkahkañwo: Ason pas yaw put nīnayay, pu nōñōsani, pu hikwyani; nihqe ōviy pas yukiwkahkañw, uñ panhtiniqey pañqawniqat ōviy maqaptsi'yuñwa, pam aw kita. ²² Noqw ōviy mohpeq solāwamoñwi tiyot mātavi pañqawkañwo: Um hapi nuy it āawnaqey qa hakiy aw pañqawni.

Paul Sent to Governor Felix

²³ Pu pam solāwamoñwit aw pañqawu: Uma pakwūt-sikip sunat solāwamuy mihikq, Caesareat aqwyaniqat na'sastani, pu kawaymuy akwyaqamuy payhp sunat añqw pakwt sihkay'taqamuy, pu pakwūt-sikip sūnat lansay'yuñqamuy. ²⁴ Pu puma Paul hihtuy akwniqat na'sastotani, nen uma tutskwat aw moñwit Felix aqw put pās wikyani. ²⁵ Pu pam yan pēna: ²⁶ Nu' Claudius Lysias it pas pavan Felix tutskwat aw moñwit ōqala. ²⁷ It tāqat Jew-sinom ñuayaqe, soon as qa nīnayaniqw, nu solāwamuy tsamkañw amu-minihqe, it pumuy nawhki, yaw pam Roman-sinonihqat nu navotqe ōviy'o. ²⁸ Noqw puma hihta put nēveltotoynayaqat nu pas suyan navotniqey nāwaknaqe, pumuy amuñaqw moñwtsovawtaqamuy amumi put wikwa. ²⁹ Noqw kurs pay puma tutavoy ep hinhtotiqe pay qa hihta mokiwyu, pu siviñpit hihkay'taqat put tsokanaya. ³⁰ Noqw yaw Jew-sinom put moqmani'yuñqat nuy āawnayaq, pahsat pay nu put ūmiq hōnaqe, put hihta tsotskanayaqam put aw hinyuñqey utpip pañqawu. Hak ōqawmañwu. ³¹ Pahsat pu solāwam amumi hin tutaptiwhqat anhtotiqe Paul wikyaqe, mihikpuva Antipatris ep wikvaya. ³² Pu qavonvaqwa ima nāpyaqam Paul mātapyat, pañqw Jerusalem ahoy aqwy. Noqw ima kawaymuy akwyaqam pahpiy put amumya. ³³ Nihqe puma Caesareat ep ōkihqe, tutskwat aw moñwit tutuvenit maqaya, nit put aw Paul noaya. ³⁴ Noqw moñwi tutuvenit añ tūñwahqe, pam haqagwat tutskwat añqwnihqat put tūvinta. Noqw kurs pam Cilicat añqwnihqat pam navotqe ³⁵ Pañqawu: Ason uñ hin tsokani'yuñqam tuwat ōkiqw, nu uñem hin yūkuni, kita. Nihqe pam Herod pavasiwhkiyat ep taviwniqat pam pañqawu.

24

Paul Accused by the Jews

¹ Pu ahpiy tsivót-sikis talq God awwat mohpeq moñwi Ananias wukw'a'yatuy tsamkañw pitu, hakiy lavayhtuwi'taqat Tertullus yan mātasiwhqat wikkañwo; noqw pam tutskwat ep moñwit aw yuaayku Paul ehpeui. ² Pu ōviy Paul tuñwāyaq, pahsat Tertullus put ehpeui yuaaykuqe pañqawu: Itam hapi uhpiy uyiawwtaqat qatsit nāvokawinta, pu sohsovik sutsep uhtunatyay ahpiy himu qaōwñhintaqa imuy sinmuy amuñem hintsatskiwa. ³ Noqw itam put tsúyakiwyuñwa, um hak pas pavan Felix. ⁴ Noqw pay nu ūmi qa sus'itsniqat ōviy um as okiw hihsavo itamumi tūqaytani. ⁵ Taq itam it tāqat aw nanaptaq, i' sokovi. Pam it Nazareth añqw tāqat aw tōnawtaqamuy moñwāmu. Noqw put atsviy tūwaqatsit añ ahsupoq Jew-sinom Caesar ehpeui hoñvanta. ⁶ Pu hikis pi as ōviy i' piw God kiyat sokoptaniqey anhti; noqw itam put ñuayaqe, soon as itamumi hin tutaptiwhqat qa anwat put hin yukunayani. ⁷ Noqw pay mohpeq solāwamoñwi Lysias itamumi suptuqe, ōqalay akw put itamuy nawhki, ⁸ Nihqe hihta put nēveltotoynayaqam ūmiyaniqat pañqawu. Noqw um nāp put aw pohte', itam hihta put qalomānēveltotoynayaqat sohsok navotni. ⁹ Noqw Jew-sinom put amum sunyaqe, pay pas pantaqat pañqaqwa.

Paul's Defense before Felix

¹⁰ Pahsat pu moñwi Paul yuaaykuniqat aw māmasaqw, pam lavayhtiqe pañqawu: Nu' navoti'taqw um hisatñahaqaw imuy sinmuy amuñem hihta añ hin wūwanma, noqw ōviy nu tuwat hahlaykañw, nēñem hin lavayhtini. ¹¹ Ispi um it navotniq'o, nu okiwlawniqe Jerusalem aqwniqw, nāt pu' ahpiy pakwt lōq sihkay'tasikis tāla. ¹² Piw nu qa haqam hakiy amum nāñwuy'taqw puma inumi tūyuñwa, pu sinmuy hin u'nañwñaq'o, sen God kiyat ep'e, sen tsotsvalkivee, sen pay kivee. ¹³ Piw puma hihta nuy tsotskanayaqey soon suyan pañqawani. ¹⁴ Nikañw it pay nu ūmi pas sūañqawni: Nu hapi pūmuyniqw qasuan God aw nāwakinma, iwu'yamuy aw yantaqayamuy aw'i, tutavot añ hin pey'taqat, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin pey'taqat sohsok tuptsiwni'kañwo. ¹⁵ Nihqe ima sūanyuñqam, pu qasuanuñqam so'pum ahoy tātayyaniqat, nu ep God qapēvewna; noqw pay puma piw put pantaqat lavayta. ¹⁶ Paniqw hapi ōviy nu yūmosa suyan unañway'taniqey

tuwanlawu, qa hihta ep qaanhtiyeq navoti'taqee, sen God ep'e, sen sinmuy amuhpee. ¹⁷ Pu ahpiy wūhakis yahsañwvaq, nu isinmuy amumi ahoy pitu, hihta akw ōkwatuwiyanigat kuwahtiwhqat-nikañw, pu Tutuyqawhqat aw himu noiwhqat yankañwo. ¹⁸ Pantaqat atsve hakim Asiat añqw Jew-sinom nuy God kiyat ep napwataqw tutwa, nu qa kaysiwhqamuy sinmuy amumumniq'ō, piw hin qaqtsinayaqamuy amumuma. ¹⁹ Puma pi as yep utpipye', rohomtotinikahkañwo, kurs hihta inuhpewi hinyuñwee. ²⁰ Hal pay pi ima yepyaqam pañqawani, nāt nu moñwtsovawtaqamuy amutpip wunuq w hihta inumi qalomātutwee. ²¹ Hal sen pi nu amuhsonve wunukañw it supwat pañqawhqat ep'e: Nu hapi so'pum ahoy tātayyanigat tuptsiwni'taqey ep pu' it tawat ep umuhpiy hin tūviñtiwa, kītaqat ep'e. ²² Noqw Felix it navotqe, pañwat pōhut pas suan navoti'taqe pumuy pay hāktaqe amumi pañqawu: Ason mohpeq solāwamoñwi Lysias pituq, nu uñ hinhtiqat pas sohsok navotni. ²³ Pu tsivot-sikip sunat solāwamuy amumi moñwi Paul tavi'tanigat pam put aw pañqawu. Nikañw pay qa pas pas hūrs tavi'tat, pay tuwimat hihta akw put paañwayaniq, sen put awyaniq, pam pumuy qa mēwantani.

Paul before Felix and Drusilla

²⁴ Noqw ahpiy hihsakis talq Felix hakiy Jew-sinot nōmay Drusillat amum pitu; nihqe Paul wāñwayhqe, Christ aw qapēvewnit put ahpiy aw tūqayta. ²⁵ Noqw Paul put aw pañqawu: Itam soon qa suan hinwise', namituyqawi'yuñwni. Taq God itamuñem hin yūkuni. Noqw Paul yan yuaataq, Felix tsawnaqe, tururuyku; nihqe pañqawu: Pay um hāk pu' ahpiyni; ason hisat inuñem aw lomahinhtiqw, nu uñ wāñwayni, kita Paul aw'i. ²⁶ Noqw as sakiq Paul put sivat magaqw pam put mātapniqey wūwanta. Nihqe ōviy pam piép put wāñwaye', amum yuaatañwu. ²⁷ Noqw pay ahpiy lōs yahsañwvaq, Porcius Festus Felix qeniyat ep paki; noqw Felix Jew-sinmuy tayawnaniqey nāwaknaqe, Paul nāto sōmiwtaqw ahpiy'o.

25

Paul Appeals to the Emperor

¹ Noqw Festus tutskwamakiway ep pituhqe, ahpiy pāyis talq Caesareat añqw Jerusalem aqw'a. ² Noqw pahasat pu God awwat mohpeq mōñwi-niqw, pu Jew-sinmuy amuñaqw pavansinom put aw Paul lavayta. ³ Nihqe as pam put ehpewi pumuy amuñem hihta hinhtiniqat aw nānawaknaqe pam put wāñwayhqe, Jerusalem aqwniqat aw ō'qalya, puma haqam put moqmaye' nīnayanigey tunatyawkahkañwo. ⁴ Noqw Festus lavayhtiqe, pay Paul Caesareat epeq qātuniqat pañqawu, pay pam soon pas hisat nāp pañsoqniqey pañqawu. ⁵ Ōviy amuñaqw haqawat ō'qalt inumumyani, kita. Nen kurs it tāqat ep himu qalomāhintaniq pañqawani. ⁶ Noqw pam pumuy amumum pakwūt-sikis haqam talōñnat, Caesareat aqw'a; nihqe qavoñvaq, pam haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, Paul wik-wisniqat pañqawu. ⁷ Noqw pam pituq, Jew-sinom Jerusalem añqw ōkīhqam put aqlaq hoñkahkañw, hīhihta nuhtsel'e'wakw nihtiwhaqat Paul ehpewi yuaatota; nit pay put pas suyan pantaqat kurs hin pañqawani. ⁸ Noqw pam nēñem lavayhtiqe pañqawu: Nu qa haqam Jew-sinmuy tutavoyamuy ehpewi hinhti, piw God kiyat ehpewi, pu Caesar ehpewi. ⁹ Noqw tuwat pay Festus Jew-sinmuy unañwve hinhtiniqey nāwaknaqe, Paul aw pañqawu: Ya um qa Jerusalem aqwnen, pepeq inutpīt iit yantaqat ep hin aw pohtiwnigey nāwakna? ¹⁰ Pahasat pu Paul pañqawu: Nu Caesar pavasiwhkiyat ep wunu, pi nu pep hin yukuniwni; pi nu qa haqam hihta ep Jew-sinmuy amumi qalomāhinhtiqw um suyan navoti'ta. ¹¹ Pi as nu haqam hihta ep hinhte', sen mokiwy hihkay'taqat hinhte' soon nu moknik rohomnumni; nikañw kurs pay ima nuy hīhihta qalomātsotskanayaq w pam qa himuwa pas antsaniq, soon hak nuy pumuy amumi nōani. Nu Caesar aw taqa'nañwti. ¹² Pahasat pu Festus wuwan'ayamuy amumum hin hintaniqat yuaaykuqe put aw lavayhtiqe pañqawu: Noqw um Caesar aw taqa'nañwti? Pay um soon Caesar qa aqwni.

Paul before Agrippa and Bernice

¹³ Noqw ahpiy hihsakishaqam talq, Moñwi Agrippa Bernice amum Festus aw hahlayhtiniqe Caesareat ep pitu. ¹⁴ Pu ōviy Festus Agrippat aw Paul lalvayhqe pañqawu: Felix ahpiynihqe, hakiy tāqat sōmiwtaqat mātavi. ¹⁵ Noqw ura nu Jerusalem épeqniq, God awwat mohpeq momñwit Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy amumum nuy put hin āawnayaqe, eñem qalomāyukiltiniqat nānawakna. ¹⁶ Noqw nu pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: Kurs uma hihta ep put qalomātsokanayaq, pay pam umuhpewinen nēñem hin lavayhtiniqat put eñem qenitiwni. Noqw kurs pam pas antsa hihta mokiwy hihkay'taqat hinhte', pep pu' pam mokiwy aw noiwni. Pu pam nāto qa nēñem hin lavayhtiqw, kurs nu hin put tūvani. Pan hapi Rome añqw sinmuy tuwīamu. ¹⁷ Noqw ōviy pumuy ōkiq, nu qa sōwunit, qavoñvaq haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, put tāqat wik-wisniqat pañqawu. ¹⁸ Noqw ima put hihta qalomātsokanayaqam hoñvaqe, qa hin iwuwni an put

hihta tsokanaya. ¹⁹ Pay tuwat soq kurs pas nāp tuptsiwniy ep put amum nennēm hinyuñwa, pu hakiy Jesus mokqat ep'e. Noqw pay Paul put pay suyan qátuhqat pañqawlawhqat ep'e. ²⁰ Noqw nu pūvut pantaqat ep wiwsiqe, sen pam Jerusalem aqwnen pepeq iit hihta ep aw pohtiwniqat put tūvinta. ²¹ Noqw pay ason pas Moñwi Augustus Paul aw hihta ep hin navotniqat pam pañqawhq, òviy nu ason hisat put Caesar aqw táviníqat aw pahsavo pay hāk put pañ'yuñwniqat nu pañqawu. ²² Noqw Agrippa Festus aw pañqawu: Is as tuwat aw tūqayta. Um qāvo aw tūqaytani, pam kita. ²³ Qavoñvaqw Agrippa Bernice amum pas pavan kāhinkañw, haqam hihta yuaatotañwuqat aw paki, añ pas pavan solāwmomñwituy-nikañw pu kitsókive pas pavansinmuy tsamkañwo; pu òviy Festus pañqawhq, Paul wikvaya. ²⁴ Noqw Festus pañqawu: Moñwi Agrippa, pu uma sohsoyam tahtaqt itamumyaqamu, uma it tāqat aw tūyñwq, it hapi ep sohsoyam Jew-sinom inumi òkiwta, Jerusalem epeq'a, pu yep'e; nihqe pay pāpu pas pam qa qátuniqat pañqawu. ²⁵ Noqw nu navotq, kurs pay pam qa haqam hihta mokiwiw hihkay'taqat hinhti. Pu piw pam pas nāp Augustus aw taqa'nañwtiqw, òviy nu put aqw táviníqey pan yuku. ²⁶ Noqw pas nu imoñwiw aqw kurs hin pas suyan hihta put pēnani; nihqe òviy nu paniqiw it umutpipō wikva, tis pi òviy pas uttipōo, Moñwi Agrippa; ason put aw pohtiwhq, pep pu' pay ka nu sen hin pēnani. ²⁷ Ispi hak hakiy sivilawhqat pañsoq távinikañw, hihta ep qaantaqat qa pañqawniqw, pam pay nuyniqw qa wuwni'hinta.

26

Paul Defends Himself before Agrippa

¹ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Taay, pay pi um nēnem hin lavayhtini. Pahsat pu Paul māvyaltit, nēnem lavayhtiqe pañqawu. ² Pas nu nānapnihqe sakina, Moñwi Agrippa, kurs nu pu'haqam Jew-sinmuy amuhpiy sohsok hihta tsokaniwhqey ep utpip tuwat hin lavayhtiniqey òviy'o. ³ Tis pi Jew-sinmuy sohsok hintsakpiyamuy-nikañw, pu hihhihta añ qa sūnahpay'yaqw, it um pās navoti'taqw, nu put navoti'ta. Noqw òviy as um okiw inumi pās tūqaytani. ⁴ Pay nu itsákoy añaqaw mohti imuy pas nāp isinmuy amumum Jerusalem epeq hin qatuqw, sohsoyam Jew-sinom put navoti'yuñwa. ⁵ Nihqe puma pañqaw inumi navoti'yuñqe, as suhtaq'ewye' pañqawwanikañwo. Ura nu itahtuptsiwniy pas añaqe' hinwisqamuy amumum pantaqe, Pharisee-sinoniñwu. ⁶ Noqw God itanamuy hihta āawnaqw, put aw yantagey ep nu pu' yep tūviñtiwa. ⁷ Noqw put awinit hapi itahsinom pakwt lōq sihkay'tasikip himuñam okiw as aw òkiníqey tunatyawkahkanw añaqaw nāqavo pu tókilat añ God tumalay'yuñwa. Noqw nu' hapi put nōyit ep Jew-sinmuy amuhpiy hihta qalomátsokaniwa, Moñwi Agrippa. ⁸ Ya hinoqw God so'pumuy ahoy tátaynaniqw pam pantaqa úmuyniqw qa tuptsiwnieway'o? ⁹ As pi nu pas antsa hisat nāp pan wūwantañwu, pas Nazareth añaq tūqat Jesus natīwaniyat soon ehpewi hihhihta qa hintsakniqeyu. ¹⁰ Nihqe òviy nu Jerusalem epeq panhtiqe, kaysiwhqamuy put sinomuyatuy sivikimi tañata, awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat makiwhqee; nihqe nu pumuy qōqyaniqw amunkiwakw lavayhtiñwu. ¹¹ Nihqe puma as pas qalomáhiñqawaniqat òviy nu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy sivintotoynatinuma, pu nu pas pumuy amumi itsívuiwtaqe a'lōñōt kitsókik añ enañ pumuy okiwsahsana.

Paul Tells of His Conversion

(Acts 9.1-19; 22.6-16)

¹² Pankañw nu God awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat pasiwikiñw Damascus aqw'a. ¹³ Noqw meh, Moñwi, nu pañsoqniqw, tāwanasave òñaqw tāla tāwat epnihqe pas suyan tālat inuqlap-nikañw, pu inumumyaqamuy amuqlaq tālawvaqw nu tuwa. ¹⁴ Noqw itam sohsoyam tutskwami lōhōkq, nu hakiy inumi hiñqawhqat tōnayat navotq, Hebrew-sinmuy amuhkwa inumi pañqawu: Saul Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? Um tsut-skuy'yuñqat aqw horarataqaw pam uñem anahaa. ¹⁵ Noqw nu pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqa? Noqw pam pañqawu: Nu Jesus; um nuy hapi okiwsahsana. ¹⁶ Nikañw pay um qatuptut, uhkukuy akw wunuwatani; pi nu yaniqw ūmi nāmataqta, um inuñem hintsakniqat nu pan uñ yukuniqey òviy'o, pu um iit hihta aw yórikqey, pu nāt nu hihhihta añ ūmi mātaktiniqat tuawi'taniqat òviy'o. ¹⁷ Nu uñ imuy pas sinmuy amuñaqw ayo tah-taptimani, pu qa-Jew-sinmuy amuñaq'ō. Nu hapi pumuy amumi uñ pu' ayataqaw, ¹⁸ Um pumuy pōsiyamuy tālawnani, pu qatālat añaqw tālat aw lasnani, pu Satan òqalayat añaqw God aw'i, pumuy qaanhitiqam amuhpiy ayo yukiwniqat òviy'o, pu inumi tūtuksiwe', isinomuy amumum hihta makiwyaniqat òviy'o.

Paul Tells of His Work

¹⁹ Yaniwhiti, Moñwi Agrippa, noqw òviy nu hihta òñaqwnihqat aw yórikqey aw qa ro-homnumt, ²⁰ Mohti Damascus ep yesqamuy put āawna, pu Jerusalem epeq yesqamuy, pu Judeat qaqlavaqe yesqamuy, nīt añaq pu qa-Jew-sinmuy. Puma qaantunatyay

añq̄w lasye', God awwat nánamtōkaniqat nu amumi yuaata, nen aw hayawtaqat yesni. ²¹ Yāyantaqat ep Jew-sinom God kiyat ep nuy ñuayaq̄e, as nuy ñinayaniqey anhtoti. ²² Noq̄w nu God paañwniyat akw yukhaqami pitsiwiwta, añ sōqavuh̄wsinmuy, pu pavansinmuy amumi nan'ivo put yuaataq̄e, God lavay'aymat-niq̄w, pu Moses puma nāt hin hintaniqat lavayhtotiqat nu añq̄w qa hihta alōñōt yuaata, ²³ Ura kurs pi Christ okiwsaniwniqata, pu pam hakimuy so'pumuy amuñaq̄w pas mohti tātayniqata; nen imuy Jew-sinmuy amumi tālaw̄nani, pu pay qa-Jew-sinmuy amumii. ²⁴ Yan pam nēñem yuaataq̄w, Festus a'nō pañq̄awu: Paul, um hōnaq'iwta, um hīhihta navoti'taq̄e put akw hōnaq'iwta. ²⁵ Noq̄w pam pañq̄awu: Nu qa hōnaq'iwta, um pas pavan Festus; pi nu suyan unañway'kañw iit pas qaatsat yuaata. ²⁶ Pi Moñwi Agrippa sohsok iit navoti'ta; noq̄w nu qa nānahinkinakañw put atpip yuaata; pi nu nātuptsinaq̄w pas ka i' qa himu put aw tupkiwta; pi i' qa nanauvye hiniwhiti. ²⁷ Moñwi Agrippa, ya um God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy tuptsiwni'ta? Pay um suyan tuptsiwni'ta. ²⁸ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañq̄awu: Pas nuy Christian-tiniqat um pēp aw nuñ awñwta. ²⁹ Noq̄w Paul pañq̄awu: Pas hapi um'i, pu sohsoyam inumi tūqayyūnqam añ ahsupoq̄ inunyuñwiniqat nu God aw nāwakna, hal qa som'iwtniqat-saa. ³⁰ Yan pam lavayhtiq̄w, pahsat Moñwi Agrippa wunuptu, pu tutskwat aw moñwi, pu Bernice, pu pumuy amumum yesqamu. ³¹ Nihq̄e puma qalavoyaq̄e, pep put yuaatotaq̄e pañq̄awu: Pay kurs as i' t̄aq̄a qa hihta mokiwyu hihkay'taqat hintsaki, pu sivihipita. ³² Pahsat pu Agrippa Festus aw pañq̄awu: Pas as i' t̄aq̄a Caesar aq̄w qa taqa'nañwte', pay soon qa mātaviñi.

27

Paul Sails for Rome

¹ Noq̄w itam p̄avaq̄e Italyt aq̄wyaniqat pan yukiltiq̄w, puma hakiy Julius yan mātsiwhqat aw Paul pētuy sivilalwaq̄amuy enañ noaya; pam hak Augustus solāwamuyatuy amuñaq̄w tsivót-sikip sunat amumi moñwi. ² Noq̄w itam p̄akihut Adramyttium añq̄wnihqat aq̄w yuñq̄e, Asiat qaq̄lavaq̄e hinwisniq̄ey tunatyawkahkañw, p̄avaq̄e hoyoyoykuya; noq̄w hak Aristarchus, Macedoniat ep Thessalonicat añq̄w sino, itamuma. ³ Qavon̄vaq̄w itam Sidon ep ōki. Noq̄w Julius Paul aw su'panihq̄e, pay kwatsmuy amuminen, suyan unañwtiniqat put nakwhana. ⁴ Noq̄w itam pañq̄w ahp̄iyyaq̄e Cyprus ehpeq̄ hoyoyotota, Cyprus itamuhsa' hukw'uhtsiwtaq̄'ō. ⁵ Noq̄w itam Ciliciat-nikañw Pamphyliat pumuy qalavaq̄e p̄ātuwaqatsit añq̄e' hoyōyototakañw, Lyciat ep wuhkokitsokit Myra yan mātsiwhqat aw ōki. ⁶ Noq̄w pep Alexandriat añq̄w p̄akihu Italyt aq̄wniqat solāwamoñwi tūwahq̄e, itamuy pañsoq̄ tañata. ⁷ Noq̄w itam wūhakis tālat añ p̄avaq̄e hīhin hoyōyotototaq̄e, Kānanaptat, Cnidus aqlavo ōki; noq̄w hūkañw itamuy qa nakwhanaq̄w, ōviy itam Crete yoñiyat añhqe Salmonat ehpeq̄ya. ⁸ Nihq̄e itam hihinhaq̄am put ruhpaq̄yaq̄e haq̄am Lomayōhipsō yan mātsiwhqat aw ōki; put aqlap kitsók̄i Lasea yan mātsiwa. ⁹ Noq̄w wūyavotiq̄w, pay napwaltalōñnit añ ayo ruhpaq̄, ōviy p̄avaq̄e nuhtsel'ewayhinhtiq̄w, pahsat pu Paul hintaniqat pumuy āawnaq̄e. ¹⁰ Amumi pañq̄awu: Tōtimu, sumataq̄ itam yañhqe haq̄amiyakañw, a'nō hinhtotini; pas himu a'nō sūlawhtini, qa umuhhoi-saa, pu qa p̄akihu-saa, pas itahqatsi p̄iwu. ¹¹ Noq̄w pay solāwamoñwi p̄akihut w̄arikni'maqat aw-nikañw pu put himuy'taqat p̄umuy-sa amumi tuqayvasta, qa Paul lavayiyat aw'i. ¹² Noq̄w pep pōsō qalomāhintaq̄w, kurs hin hak pep kwañwātōmōlaniq̄w, pay ōviy suswuhaḡniq̄am pañq̄w ahp̄iyyaniq̄ey nānawakna, pay sen as puma Phenicet aw ōke', pep tōmōlayaniq̄ey ōviy'o; pam Crete ep hōtsiwa, tātōq̄-tēveñe q̄atsi, pu kwiniwiq̄-tēveñe.

The Storm at Sea

¹³ Noq̄w tatkaq̄w sūmawvaq̄w, puma tunatyay aw yōriq̄ayaq̄e wūwayaq̄e, wiwamniy rupam̄nayaq̄e, pahpiy hoyōyoykuyaq̄e, Crete áhayhke' p̄ayawwisa. ¹⁴ Noq̄w pay nāt ahp̄iy qa wūyavotiq̄w, kwiniñaq̄w, pu hōpaq̄w amuh̄tsava wukohukva itamuh̄pewi. ¹⁵ Noq̄w p̄akihu sōonhtiq̄e, kurs hin hūkañwuy ehpewi yūmo hōyokniq̄w, itam nāwustotaq̄w pam huhukhoya. ¹⁶ Noq̄w itam p̄añaq̄w tutskwat kuytaqat Claudia yan matsiwhqat yoñiyat añq̄e' huhukhoyaq̄e Kānanaptat, p̄akihut maskay'wisq̄ey āñwutota. ¹⁷ Noq̄w puma put wupnayaq̄e, hihta maskay p̄akihut kwewtoynaya; nāphisat ka sen puma tsivohkat aq̄w huhukhoyaniq̄e, puma mōtsāp̄vuyalin̄i hawnayaq̄e pahpiy huhukhoyya. ¹⁸ Noq̄w pas itam hūkañwuy akw paysoq̄ nāhoy tutuptiwyaq̄w, ōviy qavon̄vaq̄w puma p̄akihut añq̄w putuyat p̄etsañwaya. ¹⁹ Pu añk talōñvaqat ep itam nāp itahmay akw p̄akihut hihta a'wiwayat maspayā. ²⁰ Noq̄w wūhakis talōñvaqat añ tāwa, pu sōtu pas qa mātsiltotiq̄w, pas itamumi gaan'ewakw hūhukq̄, pahsat pu itam pay hin ayo nōñakniq̄ey nan'eknaya. ²¹ Noq̄w pas puma wūhakis qa nōñōsaq̄w, pahsat pu Paul pumuy amuhsonve wunuptuq̄e pañq̄awu: Tōtimu, pas as uma inumi tuqayvastote', Crete añq̄w qa ahp̄iyyanikañwo, nen qa yanhaq̄am okiwhinhtotini, pu hihta kwayhyani. ²² Noq̄w pay nu umumi pañq̄awni: Uma hahlayyani, pay qa haq̄awa umuñaq̄w qatsiy kwayhni; pay p̄akihu-sa sūlawhtini. ²³ Pi nu God sinoatnikañw put eñem

tumalay'ta. Noqw put hoñviayaat pu' it tōkilat ep inuhpeq wunukañw, ²⁴ Inumi pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani, Paul; pay um pas soon Caesar atpiyo qa wikiwani; noqw meh, God hapi utsviy sohsokmuy umum hoyōyototaqamuy ayo ōyani. ²⁵ Noqw ōviy'o, tōtimu, uma qa hin unañway'yuñwani; pi nu God qapēwewnaqw, pas inumi hin lavayhtiqw, soon pam qa antani. ²⁶ Nikañw pay itam haqam pānaqw tutskwat kuytaqat soon aw qa hukhoyyani. ²⁷ Noqw pakwt nālōq sihkay'tasikis mihikqat ep itam Adriat anqe' nāhoi huhukhoylalwaqw, tōkilnasaveqhaqam ima pākihut tumalay'yuñqam yaw sumataq haqami tutskwat aw hayiñwnayaqey wūwaya; ²⁸ Nihqe pāmiq hōtsituwantotaqe, sunāt-sikip mamkit pan hōtsit nanapta; nit pu ahpiy hihin yūmoyat piw tuwantotaqw, pahsat pay pakwt tsivot sihkay'tasikip mamki. ²⁹ Pahsat pu ka sen itam o'wat aqw ōnokyaniqw, puma pākihut ahkwayñawoqw nālōq putuhaynit pāmiq maspayat, tālawaniqat maqaptsi'yuñwa. ³⁰ Noqw pākihut tumalay'yuñqam watqaniqey tunatyawyuñqe, pākihut moñaqw putuhaynit maspayaniqey atsāy'kahkañw, tsākw pākihut pāmiq hāhawñayaqw, ³¹ Paul solāwamoñwi aw-nikañw pu solāwamuy amumi pañqawu: Pas ima pākihut ep qa huruhtotiqw, soon uma ayo nōñakni. ³² Pahsat pu solāwam tsākw pākihut somiyat tutkitotaqw, pam pohsi. ³³ Noqw tālawiwaqw, puma sohsoyam nōñōsaniqat Paul amumi ōqalti pañqawkañwo: Pu' hapi pakwt nālōq sihkay'taqat tālat añ uma tūsiwiyuñqe, nātsōñkwayni'yuñwa, qa hihta nōñōsaqee. ³⁴ Noqw ōviy nu umumi pañqawni: Uma nōñōsani, nen ōqawi'yuñwani; pay soon umuy haqawat qōtōyat anqw sūka hōmi sūlawhtini. ³⁵ Yan pam lavayhtit, pōlavikit kwusuhqe, pumuy sohsokmuy amutpik put ep God aw hahlayhtit, yōhaqe tūmoyva. ³⁶ Pahsat pu puma hahlayhtotiqe tuwat nōnova. ³⁷ Noqw itam pākihut anqw sūmiyaqe (276) pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sūnatnikañw anqw pakwt nāvay sihkay'yuñwa. ³⁸ Noqw ōviy puma ōōyaqe, pahsat pākihut putuyat pētsañwantotaqe, pāmiq sōhōvosit maspitota.

The Shipwreck

³⁹ Noqw tālawwaqw, puma tutskwat qa māmatsya; noqw haqami pōsōy'taqat añ tutskway'taqw, pay ka as hin pasiwtaniqw puma pañsoq pākihut panayaniqey wūwaya. ⁴⁰ Pu puma putuhaynit yayvanayaqe pāmiq nātatahtotaqe, ponilanpiyat hihta akw sōmiwtaqat nāñahtotat, mohpeq mōtsāpvuyalnit hūkanwuy aqwwat pūyakñayat, pāhut qalavoq ōqaltoti. ⁴¹ Nihqe puma haqam pāhu namiptsiwtaqat aw huhukwhoyyaqe pākihut tsivoktota; noqw mōñagwnihqa hūrtiqe pas qa poninita; noqw yūmoqñihqa pāhut hoñvantaqat a'nō ōqalayāt akw sakwīwma. ⁴² Noqw solāwamuy wuwniamniqw as pay puma sivilalwaqamuy qōqyani, taq ka himuwa qalavo momorstime' wāyaniqw ōviy'o. ⁴³ Noqw solāwamoñwi as Paul ayo tāviniqey nāwaknaqe, pumuy tunatyayamuy anqw ahoy nuy'ta; nihqe momorstuwī'yuñqam mohti pāmiq tsotsō'ye' tutskwami nōñakniqat pañqawu, ⁴⁴ Pu ahpiy haqawat wunavutsit pu pākihut sakwītiqat anqw hiñsaq hihta hinyuñqat añ tsokiwwahkañwaniqata. Noqw pan puma sohsoyam qa hinhtotit tutskwami nōña.

28

In Malta

¹ Noqw puma ayo nōñakqe, nanaptaqw kurs pam tutskwa Melita yan mātsiwa. ² Noqw pep hakim sinom itamuy pās o'ya; nihqe aw qōhyaqe, sohsokmuy itamumi unañwtpaya yōyokkañw iyohooniqw ōviy'o. ³ Noqw Paul kohot tsovalat, qōhit aqw ōoyh, tsūa qōhit anqw yāmakqe, put māyat kūkiqe, qa mātavi. ⁴ Noqw tsūa put māyat anqw hāyiwaqw, pep ki'yuñqam aw yōriyaqe, nāñami pañqawwa: Pas ka i' tāqa hakiy nina. Noqw pam pāmiq qa mokq, pas hihtu put aw nōoyaniqe put qātuniqat qa nakwhanaya, kitota. ⁵ Noqw Paul tsūat qōhit aqw wipkalat, pay qa hinhti. ⁶ Noqw suhpan as soon pam qa pōstiniqat, sen anqe' mūnuke' sūmokniqat, puma wūwankahkañw aw tāyuñwa; nit pay pas wūyavo aw tāyuñqw, pam qa hinhtiqw, pahsat puma wuwniy alōñtotaqe, pam pas himuniqat pañqawwa. ⁷ Noqw pumuy hāqamaqw hak pep tutskwat ep mohpeq sino haqe' hihta himuy'taq Publius yan mātsiwa; noqw pam hak itamuy hahlayhtiqe, pāyis tālat añ itamuy kiy ep pās oyi'ta. ⁸ Noqw kurs Publius naat mukitutykañw uñwat pavakwutsqe, tuyhqatsi. Noqw Paul put aw pākihqe, eñem nāwaknat, may akw aw hintsahqe qalapsina. ⁹ Panhtiqw, haqawat put tutskwat ep ki'yuñqam hihta tūtuyyaqam ōkiwtaqe, tūyay qalaptuya. ¹⁰ Nihqe puma tuwat hihitta akw itamuy tayawnaya. Noqw itamuy ahpiyanyiqw, puma itamuy haqam hihta hinhtotiniqat itamuñem hoahtotata.

From Malta to Rome

¹¹ Noqw itam pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ yest, pākihut Alexandriat anqwnihqat akw pañqw ahpiyya; pam pep pānaqw kuytaqat tutskwat ep tōmōla, Castor-nikañw pu Pollux pumuy tuvoylay'kañwo. ¹² Noqw itam Syracuse ep ōkihqe, pep pāyis yēse, ¹³ Nit

pañq̄w pu itam poniwiskahkañw, Rhegium ep öki; nihqe ahipiy sūs talq tatkaq̄w huk-
vaq̄w, qavoñvaq̄w itam Puteolit ep öki. ¹⁴ Nihqe pep itam tuptsiwni'yuñqamuy tutwa;
noq̄w itam pep pumuy amumum tsañe'sikis yesniqat puma itamumi ö'qalya. Yan itam
hinwiskahkañw, Rome epeq öki. ¹⁵ Noq̄w pepeq tuptsiwni'yuñqam yaw itamuy añq̄wyaqat
nanaptaqe, haqami Appii pihkayat-nikañw pu Payhp Yeyespit aw pahsavo itamuhsaw-
vawisa. Noq̄w Paul pumuy tūwahqe God aw hahlayhtiqe, a'nö unañwti.

In Rome

¹⁶ Noq̄w itam Rome epeq ökiq̄w, solāwamoñwi tuwalan'a'yatuy moñwíyamuy aw sivilal-
waqamuy noa; nikañw pay Paul hakiy put tūwalaqat solāwat amum haqam nāla qátuniqat
pan yuku. ¹⁷ Pu öviy ahipiy pāyis talq Paul Jew-sinmuy amuñaq̄w mohpegyaqamuy
sūmi wāñwayhqe, tsovaltíq̄w, amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinom, pay as pi nu itahsin-
muy-nikañw, pu itanamuy tuwíyamuy ehpewi qa haqam hihta qaanhtit siviñuiwkañw,
Jerusalem añq̄w Rome-sinmuy öqalayamuy aw mātaviwa. ¹⁸ Noq̄w as puma inumi pohtayaqe,
pay as nuy mātapyani, qa haqam himu mokiwy hihkay'taqa inuhpeniq̄w öviy'o. ¹⁹ Noq̄w
Jew-sinom put pantaqat ehpewi hiñq̄wq̄w, nu nawus Moñwit Caesar aq̄w taqa'nañwti,
pay as nu qa hihta ep isinmuy amuhpewi hinhtikañwo. ²⁰ Noq̄w yaniq̄w nu umuy wāñwayi,
nu umumi yórikniqee, pu nu umumi yuaaykuniqee. Pi nu hapi Israel-sinmuy ñöyiyamuy
tunatyawtaqey ep it sivanamiqlölöt akw sómiwta. ²¹ Noq̄w puma put aw pañq̄wq̄w: Itam
Judeat añq̄w tutuvenit uñ hin yuaataqat qa hihta kwusuya; piw itahsinom pañq̄w ökihq̄m
qa haqawa uñ itamuy hin āawna, piw qalomáyuaayku. ²² Noq̄w hin pi um wūwantaq̄w, itam
as put nanaptaniqey nānawakna; pi itam navoti'yuñq̄w imuy sutsvo tōnawtaqamuy amumi
sohsovik qalomáyuaatiwa. ²³ Noq̄w puma put aw tokiltotaqe, kaysiwhq̄m put haqam
qátuhqat ep öki. Noq̄w pam pumuy amumi God moñwtunatyayat pás namtöminkañw āwinta, it
Moses tutavoyat añ-nikañw, pu God lavay'aymuyatuy pēñiyamuy añ hin Jesus yuaatiwhqat
pam aw pumuy āñwulawu, talavayñahaq̄w tapkimiq̄w pahsavoo. ²⁴ Noq̄w haqawat hin
lavayhtiqtat tūtuptsiwa; noq̄w pētu pay qa tūtuptsiwa. ²⁵ Noq̄w puma qa sūnahpa'totiqe,
ahpiy nankwusta Paul amumi sūkw lavayhti'ö: Pay kurs pas i' Qahováriwtaqa Hikwsi
God lavay'ayayat Isaias añ itanamuy amumi suan lavayhtiqe, ²⁶ Pañqawu: Um imuy
sinmuy amuminen, amumi pañqawni: Uma as tūqaykahkañw, nanaptat, qa māmatsyani,
pu aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyani. ²⁷ Pi imuy sinmuy unañwaam tunaiwyuñwa,
pu puma naqsöp'iwyuñwa, pu puma pōsiy uhtaya; taq nāphísat ka puma pōsiy akw tut-
wani, pu naqvuy akw nanaptani, pu unañway akw māmatsyani; nen ahoy namtōkyaq̄w
nu pumuy powatani. ²⁸ Oviy uma it nanaptani: God qa-Jew-sinmuy ayo óyaniqey
pumuy āawnani; noq̄w puma soon qa nanaptani. ²⁹ Yan pam lavayhtiqt̄w, Jew-sinom
ahpiyyaqe, nānami a'nö hihta yuaatota. ³⁰ Noq̄w Paul kihut nasimokahtaqey ep sivimaqe
lōq̄w yahsañwuy añ pep qátuhqe, put aw ökiwtaqamuy sohsokmuy pás öoykañw, ³¹ Amumi
God moñwtunatyayat yuaata; pu haqe' Tutuyqawhqtat Jesus Christ hin yuaataqat qa
nānahtsopkañw tūtutuqaynaq̄w, qa hak put mēwanta.

Paul ROME ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Jesus Christ tūwīkiat, it penta. God nuy wānwayhqe nuy ayata. Noqw ōviy nu put añqw lomatuawit yuaatinuma. ² Ura pay hisat pam lavay'aymuy lomatuawit añwu pay āawnaqw puma tutuveniyat añ put pēnaya. ³ Puma God Tiyat Jesus Christ Itahtutuyqawhqvay lavayta. Put Tiat sinot anwat pítuhqe David ahpiy aniwhti. ⁴ Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi pam God Tíatnīhqe ōqalay'taqat nuhtumi tuawi'ta, ispi pam mokiwuy añqw ahoy tātayh'ō. ⁵ Noqw pam hapi nuy núokway akw tuaw'ayata. Noqw ōviy nu put tuñwniyat aw yankañw sopkawtaqamuy sinmuy amumi lomatuawit yuaate', haqawatuy tuyqawvani; noqw pep pu' itahtuptsiwniy añ hinwisni. ⁶ Noqw nu umumi piw ayatiwa; nāmahin pi Jesus Christ umuy pay nāmi wāñwayi. ⁷ Nu umuy Rome epeq God sinomuyatuy ōqalanta. God umumi unañway'taqe uma put sinomatniqat ōviy umuy wāñwayi. Nam pam umuy núokwat, pu kwakwhat unañwat máqani, Itahtutuyqawhqvay Jesus Christ ámuma.

Prayer of Thanksgiving

⁸ Pas nu sohsokmuy umuhpe hahlayhtima, Itanay God aw'i, Jesus Christ Itahtutuyqawhqvay añ'a. Kwakwhat pi umuhtuptsiwni tūwaqatsit añ ahsupoq lomayuaatiwa. ⁹ Nu yūmosa umuñem tūvīntima. God pas nāp nuy sūañqawhqvay navoti'ta. Put hapi eñem nu iunaññaqw tumalay'ma. Nu put eñem lomatuawit Tiyat yuaataqat sinmuy āwinta. ¹⁰ Pas as okiw God pan tunatyawtaqw nāp hisat yepehaqtiqw nu qa haqam hinhte' umumiq pohtanigey ōviy nu put aw tūvīntima. ¹¹ Pas nu as umumi yórikniqey nāwakna, nen hihta Hikwsit añqw tutuqayhqe umumi mātāp uma ōqawhtotani. ¹² It nu pañqawu: Nu umumum yantaqw itam na'qalayani-umuhtuptsiwniy añ-nikañw pu ituptsiwniy añ'a. ¹³ Noqw pay nu umuy it navotnigey nāwakna, itupkomu: Nu as piép umumiqniqey unañwtiñwu; nikañw nu pewhaqami pahsavo hihta akw sóontiñwu. Nu umuhpa' as hakimuy piw ayo ōyanigey nāwakna, ayañ haqe' qa-Jew-sinmuy amuhpa' hakimuy ayo ōyahqey pan'i. ¹⁴ Pi nu lomatuawit aw taviwat, aw ayatiwhqe, ōviy nu soon qa sohsokmuy sinmuy put āawnani, imuy Greek-sinmuy-nikañw pu qa-Greek-sinmuy, a'nō wuwni'yuñqamuy-nikañw pu piw qa wuwni'yuñqamuy. ¹⁵ Noqw ōviy nu suhtaq'ewnihqe kwanwtoynakañw umuy Rome epeq sinmuy amumi enañ lomatuawit yuaatani.

The Power of the Gospel

¹⁶ Pi nu lomatuawit Christ yuaataqat qa hahmana, ispi God lavayiat ōqalanīhqe sohsokmuy tuptsiyqamuy ayo ōyañwu. Pam imuy Jew-sinmuy amumi mohti yuaatiwa, nit pahsat pu imuy qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ¹⁷ Pi lomatuawit itamuy āawnaqw hak hin God aw sūantaniqat itam navoti'yuñwa. Hak qapēvewne' put aw sūantañwu; piw hak tuptsiwni'kañw suan hinmañwu. Pi ura pan pey'ta: Suan hinmaqa qapēvewnit akw qatsítuwani.

The Guilt of Mankind

¹⁸ Pi God sinmuy put qa kaptsi'wisqamuy amuhpewi itsívuat ōñaqw mahtakiwa, pu qaanhinwisqamuy sohsokmuy amuhpewi. Puma hakim qaanhinwisqey akw God añqw navotit pas antsanihqat ahoy nuy'yuñwa. ¹⁹ Puma pi put pas sūk Godnihqat yūmosa ōqalay'taqat unañwpeq navoti'yuñwa, pi God amumi put mātaktaq'ō. ²⁰ Noqw nāmahin pi as pam pantaqa qamātaquveniñw tūwaqatsit hisat yukiltiqat añaqaw sinom put māmatsya, yañ himu yukiltiqat ahpiyo'; nihqe ōviy kurs hin ayo naymakni'yuñwni. ²¹ Ispi as puma God tuwi'kahkañw put qa kaptsi'tota, piw qa tsúyaka; nit tuwat soq nānaphin hihta wūwanvaya. Paniqw ōviy unañwaam an'e'wakw akw qatālawva. ²² Puma pas a'nō wuwni'yuñqey namiwuwantota; nikañw pay kurs nūanhihtuniwhtoti. ²³ Nihqe puma God pas hímunihqat sutsep qátuhqat aw nānawaknaqey qe'totit, sinot pay sūlawhtiñwuqat an hihta yukiwhqat aw nāwakintivaya, pu hihtuy masay'yuñqamuy amún yukiwyuñqamuy, pu nālōq hokay'yuñqamuy, pu hihtuy hoyóyotinumaqamuy. ²⁴ Paniqw ōviy God pumuy tuyoy'ewakw qatsit aw mātavi, nāp unañway tuñlayiyat añ hinwisniqat ōviy'o, nānami tokoy qahihtatotaniqat aw'i. ²⁵ Ima hapi God pas antsanihqat pay wutsit enañ nāhoyñwaya; nihqe pay hihta God ahpiy yukiwhqat aw nāwakintivayaqey eñem tumaltivaya, God sohsok hihta yukuhqat tatamtota'ta. Pam hapi sutsep tayawintiwa; pay nam antaa. ²⁶ Yantaqat ahpiy pu' God pumuy tuyoy'ewakw tuskaptunatyat aw mātavi. Oviy hikis pi momoy-mat tahtaqtuy amumum namitumalat qe'totit nāp nāmi qaantsaktivaya. ²⁷ Pu pay ōviy piw amún tahtaqt momoymuy amumum hin tumalay'yuñqey mātātvē, pu pas

nānami nuvō'nañway akw qaunañwtalawvaya, tāqa sukw tāqat amum hihta nāmiq tūmalay'tañwu, nihqe nāp tokoy ep qaanhtipuy ahpiy sivilalwa; noqw pam pantaqa pay pumuy nāp himuamu. ²⁸ Pu pay puma God navoti'yuñwniqey qa nānawaknaqw, pahsat pu God pumuy an'e'wakw wuwnit aw mātavi; noqw puma as hihta qa hintsatskanigey hintsaktivaya, God put aw pumuy mātaviq'ō. ²⁹ Puma hihta qaantsatskiwhqat akw ahsaliwyyuñwa. Puma tokot sokoptiwisniqey tunatyawyyuñwa; qalomātunatyawyyuñwa; kan'ewtunatyawyyuñwa; hakiy tūhototaniqey tunatyawyyuñwa; unañwtuyat akw ahsaliwyyuñwa; tukwyantunatyawyyuñwa; nāñwuy'tunatyawyyuñwa; unatwi'yuñwa; nukpantunatyawyyuñwa; kolilitiwisa; ³⁰ Tūatsatotoynaya; God aw qa suhtaq'ewya; tūunañwmokintota; kwikwivitu; hihta kwiviyuaatota; hihta qalolmat yēwalalwa; yumuy, namuy qa kaptsi'yuñwa; ³¹ Hihta qa mātsi'yuñwa; namiyukit tutkilalwa; tūqahahlayya; a'nō unañway'yuñwa; qanun'okwatu. ³² Noqw hakim pan hinwisqam hovalniwyaniqey ep ōkiniqat yan God amuñem yuku. Noqw ima it navoti'kahkañw pan hinwisa, piw pan hinwisqamuy amuhpa nāhahlaynaya.

2

God's Judgment

¹ Yantaqw ōviy uma hakim nuhtumiq hiñqawqam kurs hin ayo nōñakiwtani; pi uma hakiy aqw hiñqawqe' napsiwnayañwu; pi uma nuhtumiq hiñqawqam pay piw pan hinwisa. ² Noqw suyan pi God hakimuy panyuñqamuy amuñem suan hin yukuni'maqw itam navoti'yuñwa. ³ Noqw uma hakim nuhtumiq hiñqawkahkañw pay piw amūn hinwisqamu, hisat God nuhtuñem suan hin yūkunaqw, ya uma hin ayo nōñakiwtaniqey wūwantota? ⁴ Pi God umuy pas ōkwatuhqeq ōviy umumi qa suy'tsipti. Ya uma pay pas put paysoqlalwa? Pam umuy umuhnukusqatsiy añqw ayo lasnaniqe ōviy umuy pāsi. Ya uma pay pas qa ñas'ew it aw wūwaya? ⁵ Uma umuhnukusqatsiy añqw ayo qa lasyat soq umuh'unañway owatotaqe soñawnen God itsivuyat nēñem waranhtota. Noqw ason God sinmuy amuñem suan yuke' pep pu' pam umuy pas pavan sivintoynani. ⁶ Pi God sinmuy sohsokmuy nānap hintsakpiyamuy an amumi ahoytani. ⁷ Ima hakim lolmat tunatyawkahkañw añ ahsupoq suan hinwisqamuy pam pumuy qatsit qaso'taqat māqani. Puma pi God añqw tayawinpit, pu kaptsi'tiwhqat, pu qatsit tunatyawyyuñwa. ⁸ Nikañw pay hakim nēñem-sa hinwist God lavayiyat pas antsanihqat aw qa tuqayvastotat qaanhinwisq pam pumuy amumi itsivuy mahtaknani. ⁹ Sohsoyam qaanhinwisqam kānanaptani, pas pavan hihta ep okiwhinhotini, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom piwu. ¹⁰ Nikañw sohsoyam suan hinwisqam God tālayat ep yesni, kaptsi'tiwyani, kwakwhat unañway'vayani, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom piwu. ¹¹ Pi God qa sinonuiña. ¹² Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutuvoyat qa navoti'yuñwa; nikañw pay nāmahin pi tutavot qa pasiwkahkañw qaanhote' hovalniwyani; noqw pay Jew-sinom Moses tutavoyat navoti'kahkañw qaanhote' tutavot an yukuniwyani. ¹³ Pi Moses tutavoyat nanaptaqam qa puma God aw sūanyuñwa; pi put añ hinwisqam hapi put aw sūanyuñwa. ¹⁴ Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutavoyat qa tuwi'yuñwa; nikañw nāp hin tutaptiwhqat añ mamavisya. Yanwisqey akw nāp tutavoy añ hinwisqey namtakni'yuñwa. ¹⁵ Pi pan hinmaqa unañwpeq tutavot pasiwtagey mahtakni'ta; nihqe pam qaanhite' unañwpeq sunvoti'tañwu, pu piw sūanhite' navoti'tañwu. ¹⁶ Pi Jesus Christ sinmuy qaanhintsakpiyamuy ep ason amuñem hin yūkuni, hikis pi hihta nanauyve hintsaskaqata, hisat God put eñem tokiltaqat aw pītuq'ō. Nu yan sinmuy āwinta.

The Jews and the Law

¹⁷ Meh, um hapi Jew-sinonihqey pan tūñwantiwa, nihqe um Moses tutavoyat navoti'taqe put aw yankañw God sivihipyat añqw ayo yāmakiwtaniqey wūwanta; pu um God tuwi'tagey kwiviyuaata. ¹⁸ Nihqe um put tunatyayat navoti'ta; pu um hihta sūantaqat, pu piw qasuantaqat navoti'ta, sam pi um Moses tutavoyat ahpiy put tutuqayhqe. ¹⁹ Nihqe um añ qapostalyaqamuy tsāmi'magey pas nēñem qa nānahtsovi; qatalpuveyaqamuy amumi talni'tagey; ²⁰ Añ an'e'wakw hinwisqamuy tsihkwantagey; tsātsakwmuy tutuqaynaqey; sam pi um Moses tutavoyat ahpiy hihta pas antsanihqat navoti'ta. ²¹ Taa, noqw um ayo sukw tutuqaynaqa, ya um hinoqw qa nātutuqayna? Hak hihta qa ūuymantaniqat um nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw hihta ūuyñwu? ²² Hak nōmaqtsit qa sokoptamantaniqat nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw nōmaqtsit sokoptañwu? Um nāp yukiwhput aw nāwakintiwhqat pas qa hahlayhqa, ya um hinoqw pas āantsawat kihut añqw hihta ūuyñwu? ²³ Um Moses tutavoyat ep tsōmokiwtaga, ya um hinoqw put ep qaanhite' God qa hihtatañwu? ²⁴ Pi God natñwaniat umutsviy qa-Jew-sinmuy amunawit ōvelaniwa, ōviy pi pan pey'ta. ²⁵ Pay as pi pas antsa um Moses tutavoyat an hinmaniqw pep pu' poñotkit akw tuvoyla

hihkay'tani; nikañw kurs um put tutavot ep qaanhthe' pep hapi pu' um qa pan tuvoylaiwtaqey antani. ²⁶ Taa, kurs hak tāqa poñotkit akw qa tuvoylaiwtaqa God tutavoyat an hinme' pam as qa poñotkiwkañw God-niqw pay pam tuvoylaiwtaqey antani. ²⁷ Nen pam hak tokoy ep qa poñotkiwkañw tutavot an hinme' uñ tuhtualni, um hak pan tuvoylaiwkañw tutavot tuwi'kañw qaanhinmaqata. ²⁸ Pi pay i' hak Jew-sino pan tihtiwhqa God-niqw qa pas antsa Jew-sino; pu hak tókoq-sa ep poñotkit akw tuvoylaiwtaqa God-niqw qa pas antsa pan tuvoylaiwta. ²⁹ Pi i' hapi hak pas unañwpeq Jew-sinonihqa hapi putniqpw pas antsa Jew-sino; pu i' hak pas unañwpeq tuvoylaiwtaqa hapi putniqpw pas antsa tuvoylaiwta. Hak tutavot an hinhtiniqey-sa öviy tokoy ep tuvoylaiwte' qa pas antsa tuvoylaiwtañwu. Pi hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahipiy unañwpeq tuvoylaiwñwu. Pam God ahipiy tayawniwni, qa sinmuy amuhpiy'o.

3

¹ Noqpw as kurs pantaqpw, hal Jew-sinoniniqpw ya pam pas sen nukñwa? Hak puyaw poñotkit akw tuvoyla hihta nukñwa'ta? ² Qa sūpwata. Mohti yan'i: Pumuy hapi amumi God lavayiy mātavi. ³ Noqpw as kurs haqawat qa tūtuptsiwaniqpw pep hintani? Kurs puma God qa tūtuptsiwaw ya sen pahsat God a'nō átsani? ⁴ Qae. Pay God pas qa átsani, nāmahin pi sohsoyam a'tsatni. Pi ura yan pey'ta: Nen um hin lavayhte' sūañqawhqe pan mātaktimantani; pu ūmi hiñqawqaw um put ep yumoiñwaltimantani, yan'i. ⁵ Noqpw kurs itam qaanhinwise' God suan hinmaqat mahtaknaye' itam hiñqawqani? Sen itam God hihta ep nāoyhqe qa sūantaqat kitotani? (Nu pay sinot an lavayhti.) ⁶ Qae. Pi as pantaniqpw, ya God hin sinmuy amuñem qaanhripuyamuy ep yūkuni? ⁷ Ispi kurs nu iatsay akw God qa hihta atsátaniqat mahtaknaqpw ya pam hinoqpw pas piw nāt nuy qaanhinmaqat an yukunani, suyan pi pam iatsay akw pas pavan himuniqey mātaktini? ⁸ Yaw haqawat itamumiq nukushiñqawqaw itamuy sinmuy yan tutuqaynayaqat pañqawqaw: Pay itam hihta qaanhintsatskaqpw himu lolma put ahipiy aniwhitini. Pan tūtutuqaynayaqam qalomáyukiwyaniqpw pam amuñem sūanta.

No Man Is Righteous

⁹ Noqpw hintani? Ya Jew-sinom qa-Jew-sinmuy amuhpenihqe pay ñas'ewya? Qae. Pas qa hin'i. Pi itam pay Jew-sinmuy-nikañw, pu qa-Jew-sinmuy pumuy wihkiyaqpw, kurs pay qaanhripu pumuy sohsokmuy nāmi tuyqawi'ta. ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pas qa hak sūanta, qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹¹ Qa hak hihta pas antsanihqat mātasi'ta; qa hak God hepnuma. ¹² Puma sohsoyam God pōhuyat añqw lasya; sohsoyam sumiyankahkañw qa hihta apitoti; qa hak haqam lolmat hintsaki; qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹³ Tōnaam tūamit aqw hōtsit anyuñwa; leñiy akw tūnatotoynaya; lavayiam tsūtsu'tuy kelmokiyamuy anyuñwa. ¹⁴ Moayamuy añqw qalomálvayi pu unañwmoklavayi nōhanta. ¹⁵ Tuwat soq hakiy nīnayaniqey aw kaktayaya. ¹⁶ Puma hihta hovalantiwisa; sinmuy okiwsahsanti-wisa. ¹⁷ Puma pasi'ñañwat qa tuwi'yuñwa. ¹⁸ Puma God qa kaptsi'yuñwa. Pan pey'ta. ¹⁹ Noqpw itam navoti'yuñq God Jew-sinmuy tutavot añ hinwisniqat öviy pumuy put maqa, qa hak kwiviyuaataniqat öviy'o; pahsat pu sinom sopkawtaqam God ep qaanhritiqey navoti'yuñw. ²⁰ Paniqpw hapi öviy kurs hin hak Moses tutavoyat an hinmaqey akw God aw sūantani; pi tutavo qaanhripu himuniqat nuhtumi mahtaknaniqey öviy taviwa.

How God Puts Men Right

²¹ Noqpw pu' hapi hak tutavot qaanhinmaqat hin God aw sūantaniqat itam navoti'yuñwa. Noqpw Moses God lavay'aymuyatuy amumum añwu pay put pēna. ²² Hak Jesus Christ aw tuptsiwahq God put sūantaqat pañqawu. God sohsokmuy tuptsiwyaqamuy pan lalvaya. Pi itam sohsoyam sunyuñwa. ²³ Pi itam sohsoyam qaanhritiqey God añqw tayawinpit ñastatoti. ²⁴ Noqpw pay itam qa sisviyat Christ Jesus atsviy qaanhripu añqw mātaviwyaqey nūokwayat ahipiy qenivo oyiwa. ²⁵ Pi God pan put eñem yukuqpw pam mokqey put aw tuptsiwñi'yuñqamuy qaanhripuyamuy amuhpiy ayo yuku. Noqpw God panhtiqey sūanhtiqey nuhtumi mahtakna, ura pam yūpahaqawqwa qā its puhtsemokqey hakimuy qaanhripuyamuy aw qa tunatyawtaqee. ²⁶ Nihqe öviy pam Jesus Christ aw tuptsiwñi'yuñqamuy qenivo óyahqe pam sūanhtiqey yepahaq nuhtumi mahtakna. ²⁷ Noqpw hak sen it ep kwiviyuaatani? Qa hak'i. Noqpw hinhtiqw öviy'o? Qa hak hintsakpiy ahipiy sūantat qapēvewnaq God put sūantaqat pañqawhqe öviy'o. ²⁸ Noqpw öviy nu pañqawu: Pay as sino hin tutatiwhq nāmahin qaanhinmat, qapēvewnit ahipiy God aw sūanta. ²⁹ Ya pay God pas Jew-sinmuy-sa Tutuyqawhqaamu? Ya pay pam imuy qa-Jew-sinmuy piw qa Tutuyqawhqaamu? As'a. Pay pam piw qa-Jew-sinmuy Tutuyqawhqaamu. ³⁰ Ispi pam sūka Godnihqee. Pam hapi Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuñqamuy sūanyuñqat pañqawu, pu imuy qa-Jew-sinmuy

amuñaqw qapëwewni'yuiñqamuy piwu. ³¹ Noqw kurs ka itam pahsat Moses tutavoyat pay qa hihkay'toynaya? As'a. Pi itam pu' pas put öqawhtoyaya.

4

The Example of Abraham

¹ Kurs huvam Abraham, yep qatsit ep itanay aw wüwayaa. Pam hin qenivo taviwa? ² Pi kurs Abraham hintsakpiy akw qenivo taviwe' pay soon hihta ep qa tsómokiwtani. Nikañw pam qa panwat qenivo taviwe' kurs pam God aw háqe'wat kwivilvayhtini. ³ Huvupatpi tutuvenit añ hin pey'ta: Abraham God lavayiyat tuptsiwhq God put súantaqat pañqawu. ⁴ Noqw tumalay'taqat hapi aw siviw qa kuwahtipuniñwu; pam put ahsatiatniñwu. ⁵ Noqw pay nãmahin pi as hak súantanigey öviy qa tumaltat, God aw tuptsiwe' qenivo táviwñwu. Hak God aw tuptsiwhq pam súantaqat God pañqawñwu, nãmahin pi pam as put qa kaptsi'tañwuniq'ö. ⁶ Pam hapi hahlayhpit ep'e, ispi pam lolmat qa tumaltaqw God put súantaqat pañqawh'ö. Noqw David yan put lavayhtiqe ⁷ Ura pañqawu: God hakimuy nukpanayamuy amuhpiy ayo yukuqw puma hahlayhpit epya, hakimuy qaanhripuyamuy pas sūs suhtokq'ö. ⁸ Pas hakiy aw Tutuyqawhqa qaanhripuyat qa nono'q pam hahlayhpit ep'e, kita. ⁹ Noqw ya pay pas poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam-sa it hahlayhpit epyani? Sen pay put akw qa tuvoylaiwyuñqam piwu? Pi itam pañqawu: Abraham qapëwewnaqw God put súantaqat pañqawu. ¹⁰ Taay, noqw pam hisat put yan lavayhti? Sen poñotkiwtaq'ö? sen qa poñotkiwtaq'ö? Pam nāt qa poñotkiwtaq'ö. ¹¹ Noqw pam nāt qa poñotkiwkañw God aw tuptsiwhq pay pam súantaqat God pañqawu; nihqe pahsat pu pan lavayhtiqey tuawitaniqey öviy pam poñotkit akw tuvoylatinigat put ayata. Pahsat pu Abraham sohsokmuy tuptsiwñi'yuiñqamuy nāamniqat God pañqawu, nãmahin pi as puma qa poñotkiwyuñq'ö; noqw pay puma piw súanyuñqat pam pañqawu. ¹² Pam piw imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwyuñqamuy nāamni, nikañw qa sohsokmuy. Pam imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwkañw qapëwewnit añ hinwisqamuy nāamni, itanay Abraham nāt qa poñotkiwkañw hin hinmaqat pan'ı.

God's Promise Received through Faith

¹³ Pi God Abraham, pu natkomuyatuy pumuy tūwaqatsit máqaniqey aw pañqawu. Pam qapëwewnañw God aw súantaqw öviy pam yan put āawna, pam tutavot an hinmaqw qa paniqw öviy'o. ¹⁴ Noqw pay kurs ima Moses tutavoyat an hinwisqam-sa tūwaqatsit makiwyaniqw pep pu' God hihta āawnaqw paysoqtini, piw itahqapewewni paysoqtini. ¹⁵ Pi God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw, pep pu' pumuy amuñem hin yūkuni; pi as tutavo qa hāqamniqw soon pi as sinom tutavot añqw lasyani. ¹⁶ Pi God put aw tuptsiwñi'yuiñqamuy tūwaqatsit máqaniqey amumi pañqawu, pam nüokwat ahpiy put panhtinigey nāwaknaqe öviy'o. Noqw öviy sohsoyam Abraham timat tūwaqatsit makiwyani, ima hakim Moses tutavoyat makiwyaqamu, pu ima hakim Abraham an qapëwewnit añ hinwisqam piwu. Pam hapi sohsokmuy itamuy tuptsiwñi'yuiñqamuy nāamu. ¹⁷ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi uñ kaysiwhqamuy nanāpwatuy sinmuy nāamtoynani. Noqw pam God qapëwewnaqe putniqw pay pam pumuy nāamu. Pi God qayesqamuy taytoynañwu, piw himu qa hāqamniqw put pay hāqamniqat an lalvayñwu. ¹⁸ Noqw nãmahin pi pam hihta qatuptsiwñi'ewakw unañwvahi'si'kañw God qapëwewna; nihqe öviy pam kaysiwhqamuy sinmuy nāamti; ura put ahpiy qaan'ewakw hintaqam sinom aniwhitniqat God pañqawu. ¹⁹ Noqw öviy pam pas qaöwituptsiwa, nãmahin pi as putniqw tokoat pay qa taytaq'ö, pam tsivót-sikip sūnathaqam yahsañwñi'ta; piw Sarah tiylawhqeay añ ruhpa. ²⁰ Noqw pay Sarah Abraham enem ti'vaniqat God yan put āawnaqw Abraham qapëwewnaqe qa nāñeknat tuptsiwñiy ep syuhtsephwat pas pavan öqawi'mage God pas hihtata. ²¹ Pi pam God aw navoti'taqw pam hihta hin yuke' aw antsaniñwu. Noqw öviy pam put aw tuptsiwa. ²² Noqw paniqw hapi pam qapëwewnaqey ahpiy suantaqat God pañqawu. ²³ Noqw pam put súantaqat pañqawhq pam tutuvenit añ pey'ta. Nihqe qa Abraham enem-sa pey'ta, ²⁴ Nikañw pay itamuy hakimuy Abraham an God aw tuptsiwñi'yuiñqamuy amuñem piwu. Pi pam Jesus Christ Itahtutuyqawhqa makiwuy añqw ahoy tātayna, ²⁵ Pam itahqaanhripuy ep mokniqe taviwhq'ö. Pam mokqe itamuy qenivo öyanique öviy ahoy tātayi.

5

Right with God

¹ Noqw öviy itam qapëwewnaqaw Jesus Christ Itahtutuyqawhqa itamuy God enañ namivöhihka. Noqw pan hapi itam God aw súanyuñwa. ² Pu itam qapëwewnaqaw God nüokwayat añ hinwisniqat Jesus Christ yan itamuñem yuku, nihqe itam Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawkahkañw hahlayya. ³ Pu itam qa it-sa ep hahlayyat, Christ

eñem kănanvotyagey ep hahlayya. Pi itam kănanvotye' nakwhani'yũwniqey tuwi'vayaniqey navoti'yũwa. ⁴ Nen itam nakwhani'yũwniqey tuwi'vaye' tukwsiwyũqey navoti'yũwa. Nen itam tukwsiwyũwe' Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawyuũwni. ⁵ Itam yan tunatyawkahkañw qa hihta ep okiwsaniwyat itahñoyiy aw yórikyani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi God ahpiy noiwhqa itah'unañwpeq qatu; nihqe pam God itamumi unañway'taqat itamuy pas suyan áawna. ⁶ Pi nāt itam God tunatyayat añ qa óqawi'yũñw pu put qa kaptsi'yũñw suhpahsat Christ itamuñem mōki. ⁷ Ispi soon ka hak hakiy sũantaqat eñem mokniq'ō; nikañw pay ka hak hakiy su'pat eñem moknik suhtaq'ewni. ⁸ Noqw pi God itamumi unañway'tagey yan mahtaknaqw itamuy nāt qaanhinwisq Christ itamumñem mōki. ⁹ Nihqe Christ itamuñem mokqe itamuy qenivo oya. Noqw itam it navoti'kahkañw pam pas suyan God itsivuyat añqw itamuy ayo óyaniqat qapēvewnaya. ¹⁰ Pi itam pay nāt God tuwqamatniqw put Tiat mokqe itamuy God enañ namivōhikna; noqw soon qa tis pi óviy itam put qatsiyat ahpiy ayo nōñakiwtani. ¹¹ Nihqe itam qa it-sa ep hahlayyat, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añ God ep hahlayya; put hapi ahpiy itam God amum namivōhikiwya.

Adam and Christ

¹² Yanta. Ura Adam qaanhitiqw sinom sohsoyam put atsviy qaanhloti, piw qaanhlotiqe mokiwy akw tuyqawiwyũwa; pi sohsoyam qaanhlotiqee. ¹³ Itam navoti'yũñw as tutavot qa háqamniqw sinom qaanhinwisq pumuy tutavot añqw lasyaqat God qa pan pumuy pañqawu. Noqw pay God Moses ahpiy sinmuy hin hinwisniqat nāt qa tutaptaqw tũwaqatsit ep sinom pay qaanhinwisa. ¹⁴ Óviy pi puma mokiwy aw pohtaya, sohsoyam hakim Adam añqw Moses aw pahsavo yesqamu. Puma Adam hinhtiqa qa pan qaanhloti. Pam pi God añqw mewnit qatuqayvasta. Noqw pam sopkawtaqgamuy sinmuy qeniyamuy ep wunu, it hakiy pĩtuniqat an'ĩ. ¹⁵ Noqw God nũokwaat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhitiqw kaysiwhqam mokiwy ep ōki; nikañw God sinmuy ōkwatuwhq kaysiwhqam kuwahtiput makiwya, Jesus Christ nũokwayat ahpiy'ō. ¹⁶ Noqw God kuwahtipuat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhitiqw sinom sohsoyam so'niqat God pan amuñem yuku. Nikañw sinom kaysiwhqam qaanhlotiqw God pumuy ōkwatuwhqe qa hinwat amuñem yukut pumuy mātavi. ¹⁷ Pi ura Adam qaanhitiqw, óviy sinom so'ni. Noqw pay God itamuy ōkwatuwhq Jesus Christ itamuñem sisvit itamuy qenivo oya. Noqw óviy itam yesni, pu put amum moñw'iwyuũwni. ¹⁸ Pi ura Adam hihta ep qaanhitiqw sinom sohsoyam so'niqat God amuñem yuku. Noqw pan hapi Jesus Christ hihta ep sũantiqw sinom sohsoyam qenivo oyiwe' yesniqat God amuñem qenit yuku. ¹⁹ Pi Adam qa tuqayvastaqw kaysiwhqam qaanhinyũqey pan yukiltoti; noqw pay pan hapi Jesus Christ God aw tuqayvastaqw kaysiwhqam sũanhinyũqey pan yukiltoti. ²⁰ Noqw God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw pahsat pu puma pas pāpu qaanhinwisa. Noqw pay puma pas pāpu qaanhinwisq God tis pas pavan pumuy ōkwatuwa. ²¹ Ura as qaanhinwisqam mokiwy aw ōki. Noqw pan hapi God hakimuy ōkwatuwhqe pumuy sũanyũñqat pañqawhqe qatsit qaso'taqat pumuy huyta, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ahpiy'ō.

6

Dead to Sin but Alive in Christ

¹ Noqw itam hiñqawani? Ya sen itam yũmosa qaanhinwisni, God nũokwayat pas pavan mahtaknayaniqe óviy'ō? ² Pas sóoni. Pi hak mōke' qaanhtiput soon qa qe'tini. Noqw pan piw itam qa hihta ep qaanhlotini. ³ Pi itam Christ amum soa, itam hakim kūyit akw tuvoylatotiqe put aw tōnaltiqaamu. Ya uma it qa navoti'yũñwa? ⁴ Nihqe itam kūyit akw tuvoylatotiqe put amum so'qe ámiwya; nihqe itam put amum ámiwyaqe Nayat lolmat óqalayay akw ahoy tātayya, pũhut qatsit añ hinwisniqe óviy'ō, Christ hin tātayhqat pan'ĩ. ⁵ Pi itam put an soe' ámiwye' kurs pi hin itam piw qa put an tātayyani. ⁶ Pi itam navoti'yũñw itahisatqatsi put amum nahoylehtsit aw muiwa, itahtokoy qalomátuñlayiat ayo yukiwniqat óviy'ō; noqw qaanhtipu pāpu itamumi qa tuyqawi'tani. ⁷ Pi mokqa qaanhtiput añqw mātaviñwu. ⁸ Noqw itam Christ amum so'qe pay itam soon piw put amum qa yesniqey tuptsiwni'yũwa. ⁹ Pi itam navoti'yũñw Christ mokiwy añqw ahoy tātayhqe soon pāpu mokni; pi mokiwu pāpu put aw qa tuyqawi'tani. ¹⁰ Pam sūs mokqe qaanhtiput áñwuta; pu pam tātayhqe God eñem qatu. ¹¹ Noqw óviy hapi uma so'qey nāmi wũwantotani, pi mokqa qaanhtiput soon qa qe'tini; nikañw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnalte' God eñem yesni. ¹² Uma umuhtokoy sũlawhtiñwuqat qaanhtiput aw qa mātatveni, taq ka qaanhtipu umumi moñw'iwaniq'ō; uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹³ Pu uma umuhtokoy qaanhtiput qa aw noayamantani, taq ka uma put akw qaanhtiput tumaltotani. Uma qa panyũñw God aw nānoi'yũñwni, so'pumuy amuñaqw ahoy yesvaqey pan'ĩ, pu

umuhtokoy God aw noi'yuñwni, suan hinwisniqe òviy'o. ¹⁴ Pi qaanhtipu soon pāpu umumi tutuqawni; pi itam tutavot qa aw yanyuñwt God núokwayat aw yanyuñwa.

Slaves of Righteousness

¹⁵ Noqw hintani? Ya itam pahsat pu qaanhtiput añ hinwisni, itam God núokwayat aw yanyuñqey tunatyawkahkañwo, qa tutavot aw'i? Pas sóoni. ¹⁶ Ason hak hakiy sukw tunatyayat aw tūqaytaniqey òviy aw nāmatave' pam put tūwikiatni? Ya uma it qa navoti'yuñwa? Noqw òviy kurs uma qaanqatsit añ hinwise' uma put aw tūtuwiktni, pu umuh'ahsati mokiwni. Pu kurs uma God aw tuqayvastote' God tūwikimatni, piw súan qatsit put añqw makiwyani. ¹⁷ Nu God aw umuhpe hahlayhtima, itupkomu. Pay as ura uma hisat qaanhtiput tūwikimatu; nikañw kwakwhat pi hak umuy lomatuawit tutuqaynaqw uma put kwusuyaqe umuh'unañweq put tūtuptionsi. ¹⁸ Noqw òviy uma qaanhtiput añqw mātaviyayqe God aw tūwiktotiye suan hinwisa. ¹⁹ Nu hapi pay sinot tuwiyat an umumi yuaata; pi umuy māmatsyaniqw pam umuñem qatuvosi. Pay ura uma hisat umuhtokoy itséheeqatsit, pu nānāumo qaanhinsatskanigey aw nānoi'yuñwa. Nikañw pay uma pu' hapi umuhtokoy suan qatsit aw noi'yuñwni, uma suan hinwisniqe òviy'o. ²⁰ Taq ura uma qaanhtiput aw tūtuwiktnihqe uma suan qatsit qa aw tunatyawyuñwa. ²¹ Taay, noqw ya uma qaanhtiput añqw hihta nukñwat tutwa? Qa hihtaa. Pi uma pu' put ep hahmánya. Pi qaanhtipu mokiwyu hihkay'ta. ²² Noqw uma hapi pu' qaanhtiput añqw mātaviwyuñqe God awwat tūwiktoti; nihqe uma put añqw súanqatsit makiwyani, pu so'ñwamiq qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²³ Pi mokiwu qaanhtiput ahsatiata; noqw pay qatsi qaso'taqat God kuwahtipuata, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añ'a.

7

An Illustration from Marriage

¹ Sino hihsavo qátuniqey pahsavo tutavot kaptsi'mani. Ya uma it qa navoti'yuñwa, itupkomu? Nu hapi tutavot tuwi'yuñqamuy amumi penta. ² Pi wuhti puwsuñway'taqat puwsuñway aw som'iwtañwu, puwsuñwaat hihsavo qátuniqat pahsavoo; nikañw ason puwsuñwaat mokq pep pu' pam put añqw mātaviñwu. Tutavot añ yan hapi pey'ta. ³ Noqw òviy kurs nāt puwsuñwaat qatuqw pam sukw amum qatupte' pam yoñaywuhti tūñwantiñwu; nikañw kurs pay puwsuñwaat mokq pahsat pu pam tutavotniqw put añqw mātaviñwu; nihqe òviy pas as pi nāmahin piw hakiy amum qatupte' pay qa yoñaywuhti tūñwantiñwi. ⁴ Panta itupkomu. Noqw òviy hapi uma Christ amum so'qe tutavot añqw mātaviwyuñwa, uma Christ ámuntotiniqee, it hakiy mokiwyu añqw ahoy tātayhqat ámuma, nihqe uma God enēm tumalay'yuñwni. ⁵ Pi ura itam nāp itahtunatyay añ hinwisq tutavo itamuy mēwantaqw itam pas pāpu qaanhinwiskahkañw mokiwyu aw ókiwisa. ⁶ Noqw pu' hapi itam Christ amum so'qe tutavot itamuy nuy'taqat añqw mātaviyayqe Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pūhut qatist makiwya. Ura as itam hisat tutavot añ hin pey'taqat pan God enēm tumalay'wisa; nikañw pu' hapi Qahováriwtaqat Hikwsi itamumi hin tutapti'maqat itam pan put enēm tumalay'yuñwa.

Law and Sin

⁷ Noqw itam pahsat hiñqawani? Ya tutavo qaanhtiput súanta? Qae. Pi as tutavot qa háqamniqw nu soon qaanhtiput hímuniñqat tuwi'tani. Pi tutavot ep yan pey'ta: Um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani. Pay kurs as qa pan pey'taqw nu soon tuñlayit hímuniñqat tuwi'tani. ⁸ Pi as tutavo tuñlayit hímuniñqat nuy tutuqaynaqw pahsat pu nu pas pāpu hihhihta tuñlay'ta. Pi nu as nāt tutavot qa tuwi'taqw soñawnen pi tutavo qa háqamo; noqw òviy kurs nu hin tutavot añqw lasni. ⁹ Ura nu hisat mewnit nāt qa tuwi'taqe hahlaykañw qatu; nikañw nu put tuwi'vayqe qaanhtiniqey pas pāpu nāwaknaqe qahahlayhtiqe soñawnen móki. ¹⁰ Pas as sinom yesniqat òviy tutavo mātaviwa; noqw pay nu put aw navotq kurs sinom put ahpiy so'ñwu. ¹¹ Pi nu tutavot tuwi'vayqe qaanhtiput ahpiy únatiwhqe soñawnen móki. ¹² Noqw òviy hapi God tutavoat pas qahováriwta, pu mewni qahováriwta, súanta, pu lolma. ¹³ Ya sen tutavo lolmaniñqa nuy nina? Pas qae. Pi nu qaanhinmakañw tutavot añqw lahsi, nihqe nu tutavotniqw mokiwyu hihkay'tani. Pi tutavo qaanhtiput suhputsnaniqe taviwa, qaanhtiput pas nuhtsel'ewakw put akw mātaktiniqat òviy'o.

The Two Natures in Man

¹⁴ Pi itam navoti'yuñqw God tutavoat Hikwsit ahpiy mātaviwa; noqw pi nu nāp itunatyay añ hinmakañw qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ¹⁵ Pi nu hintsakqey qa mātasi'ta. Pi nu hinhtiniqey nāwakne' soq qa put panhtiñwu; pu nu as hihta aw qa suhtaq'ewnikañw soq putwat hinhtiñwu. ¹⁶ Noqw òviy nu as hihta qa nāwaknakañw soq putwat hinhte' pahsat pay God tutavoyat lolmaniñqat nu pañqawñwu. ¹⁷ Noqw òviy hapi pāpu nu qa nahpiy put hinhtiñwu,

pi qaantipu inuhpe pakiwtaqw òviy nu pantsakma. ¹⁸ Pi nu navoti'taqe kurs hin pas nāp hihta lolmat hintsakni. Pay nu as hihta lolmat tumaltaniqey tunatyaltinwu; nikañw hin nu put lolmat hinhtiniqey qa tūwañwu. ¹⁹ Pi nu as lolmat hinhtiniqey nāwaknakañw put qa panhtiñwu; pu nu hihta qalolmat as qa hinhtinikañw tuwat soq put panhtiñwu. ²⁰ Noqw òviy hapi nu hihta as qa nāwaknakañw put panhte' qa nahpiy put panhtiñwu; pi qaantipu inuhpe pakiwtaqw òviy nu pantsakma. ²¹ Noqw nu navoti'taqw kurs panta: Kurs nu as hihta lolmat hinhtiniqey nāwaknaqw pay kurs qalolma piw inumun yanta. ²² Pi nu as pas iunañwpeq God tutavoyat añ nāhahlayna. ²³ Nikañw nu itokoy tūwahqe pay kurs pam hihtawat nāwaknaqw iwuwni sukwat nāwakna; noqw nu itokoy qalomátunlayiyat aw tūwik'iwta. ²⁴⁻²⁵ Nu iunañnaqw God enem tumalay'taniqey nāwakna, nikañw nu itokoy akw qaantiput enem tumalay'ta. Is ohi, okiw himu nūu! Ya sen hak itokoy tunlayiyat mokiwyu aw nuy wíki'maqat añqw nuy ayo távini? Pas nu God aw hahlayhti, Jesus Christ nuy ayo táviq'ò.

8

Life in the Spirit

¹ Pi God itamuy Christ Jesus aw tōnawtaqamuy qa hinwat yukunani, itamuy hakimuy nāp itahtunatyay añqw lasyaqe Hikwsit tunatyayat añ hinwisqamuyu. ² Pi itam Jesus Christ aw tōnaltiqe Hikwsit òqalayay aw nānoi'yuñwa, nihqe qaantiput òqalayay-nikañw pu mokiwtut òqalayay añqw mātaviwyaqe qatsit himuy'vaya. ³ Pi tutavo kurs hin hakiy qaantiput añqw ayo távini, kurs hak put suan hinmaniq'ò. Noqw pay God pas nāp Tiy taviqw pam sinmuy qaantotiñwuqamuy amún tokoy'va, nihqe itahqaantipuy ep mokqe qaantiput añwuta, put pāpu itahtokoy aw qa moñw'iwtañiqw òviy'ò. ⁴ Noqw pahsat pu itam Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam tutavot suan tunatyayat aw antsanyani, nāp itahtunatyay qa añ hinwiskahkañwo. ⁵ Pi nāp tunatyay añ hinwisqam put-sa aw tunatyawyuñwa; pu Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñwa. ⁶ Nāp tunatyay añ hinwisqam mokiwyu aw òkiwisa; noqw pay Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñqam kwakwhat unañwat, pu qatsit tutwani. ⁷ Pi nāp tunatyay añ hinwisqam God aw qa suhta'ewya. Puma God aw qa tuqayvastota; òviy puma soon put tunatyayat añ hinwisni. ⁸ Nihqe òviy nāp tunatyay añ hinwisqam kurs hin God unañwveyani. ⁹ Noqw pi uma nāp umuhtunatyay qa añ hinwist, Hikwsit tunatyayat añ hinwisa, kurs God Hikwsiat pas antsa umuh'unañway ep pakiwtaq'ò; noqw kurs Christ Hikwsiat hakiy ep qa pakiwtaqw pay hak qa put sinoatniñwu. ¹⁰ Noqw kurs Christ hakiy ep qatuqw God hakiy genivo táviniñwu; noqw òviy hakiy hikwsiat qátuni; noqw pay tokoat qaantiput atsviy mokpuni. ¹¹ Noqw kurs put Hikwsiat hakiy ep qatuqw suyan pi pam hin Christ ahoy tātaynaqey pan piw kurs hin hakiy tokoyat mokñwuqat ahoy qa tātaynani, Hikwsiy hakiy ep qátuhqat ahpiy'ò. ¹² Noqw òviy'ò itupkomu, itam yahpiy haqahpiy nāp itahtunatyay aw qa tūtuwikt; nihqe òviy itam itahtokoy tunlayiyat qa añ hinwisni. ¹³ Taq hak nāp tunatyay añ hinmaqa mokni; nikañw hak Hikwsit añ nāp tunatyay ayo yuke' qátuni. ¹⁴ Pi hihsa-nihqam God Hikwsiyat akw tsāmiwyaqam hapi God tīmatu. ¹⁵ Pi itam God Hikwsiyat makiwyaqe God timatniwhtoti. Itam qa tūtuwiktniwhwtoti. Ura as itam God pas pavan mamqasya, nikañw itam pu' qa pan put mamqasya, nikañw Hikwsit añ itam Abba, Itanaa, yan God aw hiñqawwisa. ¹⁶ Pi God Hikwsiat itah'unañwpeq itam God timatnihqat itamuy āawna. ¹⁷ Noqw kurs itam God timatnen, itam Christ amum sohsok hihta himuy'vayani, God sohsok hihta itamuy máqaq'ò. Kurs itam Christ amum hihta añ kānanvotye' piw put amum kaptsi'tiwyani.

The Future Glory

¹⁸ Pi hisat aw pituqw, itam Christ amum kaptsi'tiwyani. Noqw nu it aw wūwaqe hihta ep kānavotqey pay qahihtata. ¹⁹ Pi yañ sohsok himu yukiwyuñqa kwañwtoynayakahkañw God tīmatuyatuy mātaktotiniqat òviy maqaptsi'yuñwa. ²⁰ Pi yañ himu yukiwyuñqa qa nahpiy nukwsiwhiti, pi God ahpiy'ò; noqw pay pam put pasiwnaniqey tunatyawta. ²¹ Pi yañ himu yukiwyuñqa sūlawhtotiñwu; nikañw ason God timat qatsit qaso'taqat pas suyan himuy'vayani. Noqw pahsat pu yañ himu yukiwyuñqa pumuy amumum alōntote' pāpu qa sūlawhtotini. ²² Pi itam navoti'yuñqw yañ himu yukiwyuñqam sumiyankañw pew pahsavo soñawnen tiylawhqe eykitaqat anta. ²³ Noqw itam nuhtum itah'unañwpeq eykikahkañw hisat itam God timatnihqey mātaktotiniqey maqaptsi'wisa, pep pu' itahtoko alōntotini. Pi God itamuñem pan yūkuhqey mahtaknaniqe òviy itamumi Qahováriwtaqat Hikwsit noa. ²⁴ Pi itam pan tunatyawkahkañw ayo nōña; noqw hak hihta tuwe' pāpu qa put òviy maqaptsi'tañwu; ispi hak hihta pay tuwe' ya hinoqw nāto piw put òviy maqaptsi'tañwu? ²⁵ Nikañw itam hihta qa tuway'kahkañw maqaptsi'yuñwa; itam pas suyan alōntotiniqey

navoti'yuñqe qa ñnawikahkañw pay ñviy maqaptsi'yuññwu. ²⁶ Pu pan hapi ñviy pay piw i' Hikwsi itamuy hihta añ qa pasiwyuñqat ep itamumi unañwtavi'ta; pi itam as hin hihta ñviy tüvínalwaniquey qa tuwi'yuñwa; noqw itam kurs hin lavayhtotinikahkañw itah'unañwpeq eykitaqw Qahováriwtaqa Hikwsi pas nāp itamuñem God aw okiwhitima. ²⁷ Noqw God u'nañwat añ purimaqa Hikwsi wuwniyat navoti'ta, ispi pam God tunatyayat an put sinomuyatuy amuñem okiwhitima. ²⁸ Noqw itam navoti'yuñq God sinomuy amuñem sohsok hihta lolmat tumalay'ta, ima hakim put tunatyayat ahpiy wānwayniwyaqe put aw unañway'yuñqamuy pumuy amuñem'i. ²⁹ Noqw God sohsokmuy sinomuy amumi añwu pay navoti'taqe pumuy namorsta, nihqe puma put Tiya hin son'iwhqat an yukiltotiniqat amuñem yuku; noqw Christ kaysiwhqamuy nānatupkomuy amuñaqw mohpeq'a. ³⁰ Pu pam hakimuy añwu pay namorstaqe pumuy wāniwayi, pu hakimuy wāniwayhqe pumuy qenivo oya, pu pam pumuy qenivo óyahqe puma put Tiya amum kaptsi'tiwyaniqat tunatyawta.

God's Love in Christ Jesus

³¹ Noqw itam it ep hiñqawwani? Kurs God itamuy paañwantaniqw hak sen itamuy añwuy'tani? Kurs hak'i. ³² Pi God Tiya qa kahkawnat sohsokmuy itamuñem put mokniqat ñviy añqw tavi. Nihqe panhtiqe suyan pi pam sohsok hihta itamuy paysoq huytani. ³³ Ya hak sen God namorayamuyatuy amumiq hihta tutupni? Pi God pumuy qaanhpiyuyamuy ayo yuku. ³⁴ Ya hak sen itamuñem qalomáyukuni? Sen Christ Jesus panhtini? Pi pam itamuñem mōki, piw mokiwyu añqw ahoy tātayhqe God putvaqe qatu; pam pep itamuñem lavayi'ma. ³⁵ Christ itamumi unañway'taqw ya sen hak put añqw itamuy tsikani? Pas kurs hak'i. Itam ka kānanvotpit akw sōon'iwyuñw, okiwsaniwyani, tsōñsoiwyuñw, yuwsit nāstayani; hihta nuhtsel'ewakw añ kuyyuñw, sipwuvahpit akw qōyaniwyani. Nikañw itam it añ kuhkuyve' Christ añqw qa ayo tsikaniwyani. ³⁶ Pi ura yan pey'ta: Pi itam uhsinomnihqe ñviy tāwanawit qōyaniwya; itam pūmuyniqw kanelmuy qōyaniwyaqamuy amuyñuwa. ³⁷ Itam kānanvotpit añ kuhkuyve' qa unañwsoe' hahlayani, Jesus Christ itamumi unañway'taqat navoti'kahkañwo. ³⁸ Pi nu pas nātuptsiwnaqw soon himu God añqw itamuy ayo tsikani, sen mokiwu, sen qatsi, sen ñveqatsit añqw hoñvia'yatu, sen mohpeqyaqamu, sen ñqalat pasiwyuñqamu, sen himu pu' yañ hinyuñqa, sen himu nātoniqa, ³⁹ Sen ñveqatsit ep yesqamu, sen maskiñaqw hoñvia'yatu. Pi God Jesus Christ Itahtutuyqawhqaqy añ itamumi unañway'ta, noqw ñviy soon himu yukiwñqa put añqw itamuy ayo tsikani.

9

God and His Chosen People

¹ Christ nuy pas súañqawhqaq inumi navoti'ta, pu Qahováriwtaqa Hikwsi nuy qa atsálawhqaq iunañwpeq yan nuy áwinta. ² Pas nu a'ñō putuiwkañw sutsep isinomuy amuñem iunañwpeq qahahlayi. ³ Pay pi as nu tatam isinomuy, pu inuhpivituy amuñem Christ añqw tüviwtanikañwo. ⁴ Puma hapi Israel-timatu; puma hapi God timkiwamatu, pu put lolma tālaat as amumum yanta; pu God pumuy amumi hihitpa pasiwna; pu pumuy amuhpiy sinmuy hin hinwisniqat tutapta; pu puma hapi hakim hin God eñem tumaltotaniqat tuwi'yuñwa; pu pumuy amuñem hihitpa lolmat hintsakniqey áawna. ⁵ Pu hakim pavansinom pumuy nāmatu; pu Israel-sinmuy amuhpiy Christ tokot añ pitu; pam hapi sohsokmuy amupyevenihqe mohpeqñihqa. Pam hapi God sutsep tayawintiwa. Nam yantani. ⁶ Nikañw suhpan pay God lavayiat qa aniwhtiqat qa panta; pi qa sohsoyam Israel ahpiy nōñakqam God timatu. ⁷ Pu God qa sohokmuy Abraham timuyatuy namorsta; pi ura pañqawu: Ason hapi Isaac timat Abraham timat tūñwantiwyani. ⁸ It hapi nu pañqawu: Ima tokot-sa ahpiy aniwhtiqam qa puma God timatu; pi God awiniyat ahpiy aniwhtiqam hapi timatnihqey pan pohtoylaniwyuñwa. ⁹ Yan ura God Abraham aw lavayhti: Yahañwuy yañqe qalawmaqw nu pítuni; noqw Sarah pay tiyohyat t'i'tani. ¹⁰ Pu qa panis-sa panta: ura Rebecca hakiy itanay Isaac eñem sūs nō'yilti, ¹¹⁻¹² Noqw ura tsāyom nāt qa tihtiwhqe hihta lolmat, piw qalolmat qa haqam hinhtiqw Rebeccat aw yan lavayhtiwa: Wūyoqwa hapi tsākwat eñem tumalay'tani, kita. Pi God hin tunatyawtaqey pan hakiy namorstañwu, hakiy nōñsakpiyat qa ahpiynit, pas nāp tunatyay ahpiy'o. ¹³ Pi ura yan pey'ta: Nu añqaww Jacob aw unañway'kañw Esau nu aw qa suhta'ewa, yan'i. ¹⁴ Noqw ya sen itam God hihta ep qa sūantsakqat pañqawani? Qae. ¹⁵ Ñviy pi ura pam Moses aw pañqawu: Nu hakiy ñkwatuwnik put ñkwatuwmantani; pu hakiy aw unañwtapnik put aw nu unañwtapmantani, kita. ¹⁶ Noqw ñviy qa hak pas nāp tunatyay ahpiy namorstiñwu, sen ñqalay ahpiy'o; pas hapi God hakiy ñkwatuwhq pantañwu. ¹⁷ Ñviy pi God tutuvenit añ Pharoah aw pañqawu: Pi nu yaniqw uñ wuñwa, nu uhpe ñqalay mātaktaniqe ñviy'o, nen inatñwaniy tūwaqatsit añ ahsupoq tunvotnani. ¹⁸ Noqw ñviy hapi pam hakiy ñkwatuwnik ñkwatuñwu, pu hakiy a'ñō unañwtoyanik pantsañwu.

God's Wrath and Mercy

¹⁹ Noqw ka hak soon inumi qa pañqawni: Noqw hinoqw pam nāt piw hakiy aqw hiñqawlawiñwu? Ya hak haqam put tunatyayat aw rohomtiniqey aw òqala? ²⁰ Qa panta, taqa; ya um haknihqe òviy God aw kolilita? Ya sen haqam himu yukiwtaqa put yúkuhqat aw pañqawni: Ya um hinoqw nuy yanhaqam yuku, kitani? ²¹ Ya tsaqavotlawhqa tsòqat aw qa tuyqawi'tañwu? Ya sen pam sukw tsòqat añw hihta nukñwat yúkukañw pu pay piw put añw hihta hin'ewakw yúkuniqey aw qa òqala? ²² Pi haqawat sivuskwit an nawus hovalniwyani. Noqw pay God pumuy amumi wuhko maqaptsi'ta. Nikañw ason pam pumuy hovalanik itsivuy mahtaknani, pu òqalayu. ²³ Nikañw pam hakimuy Chrsit amum kaptsi'tiwyaniqat òviy añwu pay pumuy namorsta. Pam namorayamuy amumi núokway, pu pas himuniqey mahtaknani, ²⁴ Itamumii, itam put ahpiy wáñwayniwyaqamuy amumii, Jew-sinmuy amumii, pu qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ²⁵ Suyan pi pam qa-Jew-sinmuy enañ wáñwayi; òviy pi Oseet tutuveniyat añ yan pey'ta: Nu hakimuy qa isinomuy amumi pañqawni: Uma hapi isinomu, amumi kitani; piw nu sinmuy amumi qa unañway'taqey amumi pañqawni: Nu umumi pas unañway'ta, kitani. ²⁶ Piw yan'i: Ura pam haqam puma qa sínomnihqat amumi pañqawhqa pay pep piw puma God qátuhqat tmatnihqat yan amumi lavayhtiwni. ²⁷ Noqw Esaias pi pas tsa'lawhqe Israel sinmuy lavayhtiqe pañqawu: Námahin pi as Israel timat pátuwaqatsit qalavaqe pisat an qaan'ewakw hintaqw pay hapi híkiyom-sa ayo nõñakni. ²⁸ Pi Tutuyqawhqa túwaqatsit ep sinmuy amuñem pay yuku. Ason hisat aw pituqñw pam suan yuke' supsiwnani. ²⁹ Pu ura pi Esaias pay mohti pañqawu: Pas as qaan'ewakw hintaqamuy amumi Tutuyqawhqa itamuñem qa poshumtaqw soon itam Sodom ep sinmuy qa amún súlawhtini, pu Gomorraht ep sinmuy amún hovalniwyani.

Israel and the Gospel

³⁰ Taa, noqw itam it ep hiñqawani? Ima qa-Jew-sinom suan hinyuñwniqey añ qa ò'qalyaqw God pumuy suan hinyuñwniqat pan amuñem yuku, puma qapèwewnayaqw òviy'ò. ³¹ Noqw pay Israel-sinom God tutavoyat ahpiy suan hinyuñwniqey añ ò'qalyaqam tutavot añ qa kuhkuyva. ³² Noqw ya hinoq'ò? Puma pi tuptsiwnit qa ahpiy put añ ò'qalya, púmuyniqw hak God tutavoyat hintsakpiyat ahpiy put túwañwuniq'ò. Soñawnen pi puma owat ep múnukya. ³³ Pi ura pan pey'ta: Meh, nu hapi Sion ep owat távini. Sinom put ep wíwaka' múnukyani; nikañw put aw tuptsiwhqa pas soon hamanhtini. (I' owa Christ tuawi'ta.)

10

¹ Itupkomu, pas pay okiw Israel-sinom ayo nõñakniqat nu amuñem iunaññaqw nāwakinma, pu amuñem God aw túviñtima. ² Pi nu amumi navoti'taqw puma God eñem qanātusi'yuñwa; nikañw qa suan navoti'yuñwa. ³⁻⁴ Pi hak Christ aw tuptsiwhq Christ hakiy qenivo tave' tutavot añw hakiy mātapiñwu. Yan hapi hak God aw súantañwu. Noqw pay puma it qa navoti'yuñqe Moses tutavoyat an hinwisniqey akw God unañwveyaniqey añ ò'qalya, niñqe Christ pòhuyat an hinwisniqey qa nānawakna.

Salvation Is for All

⁵ Noqw hak tutavotniqw hin qenive wúnuhqat Moses pas nāp yan lavayhti: Hak tutavot an suan hinmaqa put akw qatsit túwani, kita. ⁶ Noqw lavayi hakimuy qapèwewnayaqamuy, qenivo oyiwyaqamuy amumi yanwat lalvaya: Uma qa umuh'unañwpeq yan lavayhtotini: Ya sen hak òñaqw Christ hawnaniqe òveqatsit aw wupni? ⁷ Piw qa yan'i: Ya sen hak Christ so'pumuy amuñaqw ahoy tātaynaniqe atkamighaqami a'nõ hòtsit aqw pákini? ⁸ Noqw pay tutuvenit añ yan pey'ta: God lavayiyat umuy āawna, noqw pam umuhmoamiq pakiwta, piw umuh'unañway aqw'a, yan'i. Noqw as sinom lavayit aw tuptsiwyaniqat òviy itam piw yanwat lavayta: ⁹ Ason um Jesus God ahpiy mokiwy añw ahoy tātayhqat pas uh'unañwpeq tuptsiwe' piw pam hapi Tutuyqawhqaqanihqat pañqawe' um ayo yámakiwtani. ¹⁰ Pi sino unañwpeq tuptsiwe' qenivo yámakiwtani, pu Jesus Tutuyqawhqaqalawe' ayo yámakiwtani. ¹¹ Pi tutuveni ura pañqawu: Aw tuptsiwhqa soon hamanhtini, kita. ¹² Pi Jew-sino, pu Greek-sino qa haqam alõñót hinta; pi i' hak sohsokmuy amumi Tutuyqawhqa sohsokmuy put aw tatqa'nañwyaqamuy amumi qaõwíunañwtavi'ta. ¹³ Pi Tutuyqawhqaqat aw taqa'nañwtiqa ayo yámakmantani. ¹⁴ Noqw ya sinom Christ aw qa tūtuptsiwe' hin put aw taqa'nañwtotini? Pu ya puma qa nanapte' hin put aw tūtuptsiwani? Pu qa hak pumuy amumi yuaataqw ya puma hin nanaptani? ¹⁵ Noqw hak qa ayatiwe' hin yuaatani? Pi ura yan pey'ta: Hakim kwakwhat yēsihqat túawvayaqam pas hahlayhpit epya, hakim lomatuawit kwusivayaqamu. ¹⁶ Noqw pi Jew-sinom qa sohsoyam lomatuawit kwusuya. Oviy pi Esaias pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuptsiwa? ¹⁷ Pi hak God lavayiyat yuaataqw sinom nanaptañwu; noqw puma nanapte' haqawat tūtuptsiwani. ¹⁸ Nikañw nu pañqawni: Ya sen puma qa nanapta?

As'a. Pi tūawi ahsupoq tūwaqatsit añ tuyqawwa, pu lavayi tūwaqalvoqhaqami nanaptiwa.¹⁹ Noqw pi nu pañqawni: Noqw ya Israel-sinom qa nanapta? As'a. Ura Moses mohti pañqawu: Nu hakimuy qa sūpwatuy sinmuy amuhpiy umuy unañwmoknani; pu nu pay añ hihtuy an'e'wakwmuy sinmuy akw umuy itsivutoynani.²⁰ Noqw Esaias pas qa tuhtuskañw God eñem yuaataqe pañqawu: Hakim añwu pay nuy qa hepnumyaqam nuy tutwa; pu hakim nuy qa tūwiñlalwaq w pu pumuy amumi namtakna.²¹ Nikañw pam Israel-sinmuy lavayhti qe pañqawu: Hakim ilavayiy qaanhinwisqamuy, pu ahoy kolilitotaqamuy nu pumuy amumi tēvep māvuyawkañw wāñwaylawu.

11

God's Mercy on Israel

¹ Noqw turs nu pañqawni: Noqw ya God sinomuy ayo yuku? Qae. Oviy pi nu Israel-sino, Abraham natkoata, Benjamin ahpiyvi.² God añwu pay sinomuy tuway'taqey qa ayo yuku. Ya tutuvenit Elias hin lavayhtiqat uma qa navoti'yūñwa? Ura pam Israel-sinmuy òvelaqe God aw yan lavayhti: ³ Tutuyqawhqa, puma uhlavay'aymuy qōqya, pu uhhom'oyvihkay sakwītota, noqw nu nāla akwsiñq puma nuy nīnayaniqey anyuñwa, kita. ⁴ Noqw yavul God put aw hin lavayhti? Pay nu tsañe'sikip sōmorit pahsa'ñihqamuy sinmuy Baal may akw yukiwhput aw qa naokiwlalwaqamuy nēnem waranta, ura kita. ⁵ Noqw òviy hapi pay nāt piw pu' haqawat nūokwat ahpiy namorstiwaqam akwsiñwiwuyñwa. ⁶ Noqw hak God nūokwayat ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nāp hintsakpiy ahpiyni; pi as qa pantaniqw nūokwa pay pāpu qa nūokwani. Pu kurs pam hintsakpiy akw God ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nūokwat ahpiyni; pi as qa pantaniqw hintsakpi pay pāpu qa hintsakpini. ⁷ Noqw ya hintani? Israel-sinom hapi hihta hepnumyaqey qa tutwa; noqw pay namorstiwaqam put tutwa; noqw pu pētū owa'nañwtoti. ⁸ Ura hin pey'taqat pan'i: God soñawnen pumuy tokna, noqw òviy puma kurs hihta aw yōrikyani, piw kurs hin nanaptani, pew pahsavoo. ⁹ Pu David ura pañqawu: Pay nam hahlayhpiam amumi wivosit, pu huhuwhpit, pu tsaqamit anhtini; nam pam pumuy qaanhitiyayamuy ep amumi ahoytani. ¹⁰ Pay nam unañwaam qatālawvaa; noqw puma hihta qa māmatsyani; nen hakiy hihta putut ikwiwtaqat pan sutsep moto'numyani. ¹¹ Noqw turs nu pañqawni: Noqw ya puma sūs mūnukyaniqey òviy wīwakya? Qae. Pi pumuy mūnukyaq w pantaqat ahpiy God qa-Jew-sinmuy ayo òoyhtiva, pumuy unañwtuyvayaniqat òviy'o. ¹² Pi pumuy mūnukyaq w sinom put ahpiy kähaktoti; noqw pumuy añwutiwaq w qa-Jew-sinom òqawhtota. Noqw kurs pantaniqw hintani, God pumuy òmahtaq'ō? Sinom tis pas pavan qaōwihinyuñwini.

The Salvation of the Gentiles

¹³ Nu umuy qa-Jew-sinmuy umumi penta, pi nu qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwhqe òviy'o. ¹⁴ Nihqe okiw as nu nāp hintaqat akw nāp isinomuy unañwmoknaniqey òviy nu qa nātusita iayaway pas pavan mahtaknaniqee, nen nu pētuy ayo óyani. ¹⁵ Ispi suyan God hihsavo pumuy ayo yukukañw pu qa-Jew-sinmuy amuñaq w put aw tuqtsiwni'yūñqamuy amumi pōhi. Noqw kurs as pantaniqw ya pumuy ahoy òmahtiwyaniqw hintani? Pay hapi sinom so'pumuy amuñaq w ahoy yesvani. ¹⁶ Pi kurs hak hihsak nōvay añq w God aw noaq w pahsat pay hapi sohsoy nōsiwhqa put himuata; pu kurs himutsokit naat pas hīmuniq w pay hapi nantaqaat piw pas hīmuniñwu. ¹⁷ Pi Jew-sinom ūyiwtaqat olive-tsokit anyuñwa; noqw uma qa-Jew-sinom nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit nantaqayat anyuñq w God ūyiwtaqat olive-tsokit nantaqayat ayo tūkuhqe pumuy qeniyamuy ep umuy kwihpa; noqw uma nantaqayat amum olive-tsokit nukñwat pālayat tsōnantota. ¹⁸ Nihqe òviy uma nantaqayat amuhpenihqe qa pas hihtuniñqey anyuñwini. Nikañw kurs uma pan wūwantote' uma tunatyalototini, qa uma hapi ñayat taytoynaya, pi naat umuy taytoyna. ¹⁹ Noqw ka uma soon qa pañqawani: God itamuy kwihpaniqey òviy nantaqat ayo tutkita, kitotani. ²⁰ Panta. Puma qa tūtuqtsiwaq w òviy pam pumuy ayo tutkita; noqw uma pi tuqtsiwni'kahkañw hōñi. Oviy uma qa kāmūwantotat tunatyalototini. ²¹ Susmataqpi God nantaqat ayo qa oya. Noqw kurs uma qa tūtuqtsiwaq w pan piw pam soon umuy ayo óyani. ²² Meh, kurs uma añ wūwantotani, God pētuy amumi kwakwha, pu pētuy qa òokwatuwa; pam tuqtsiwnit añq w lasyaqamuy qa òkwatuwa; nikañw umumiwat kwakwha, kurs uma tuqtsiwni'kahkañw hinwise' put unañwvayaniq'ō; taq uma qa panwise' pay uma soon qa piw ayo tutkitiwyani. ²³ Pu òviy piw puma kurs qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwise' pay soon piw aw qa kwihpiwyani; pi God pumuy ahoy kwihpaniqey tuwi'ta. ²⁴ Pi God nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit añq w umuy tūkuhqe it pas ūyiwhtat olive-tsokit aw umuy kwihpa. (Pay as pi sinom qa panwat hintsatskañwu.) Nihqe kurs puma qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwisq pam pas pavan pumuy piw nāp olive-tsokit aw ahoy kwihpani.

God's Mercy on All

²⁵ Noqw ôviy'o itupkomu, nu umuy it hihta tupkiwtañwuqat navoti'yuñwniqat nâwakna, taq nâp hisat sen uma pas pavan wuwni'yuñqey pan nâtsokanayani. Pay Israel-sinom haqami yantaqam unañwpeq qatâlawmaya, hisat qa-Jew-sinmuy amunaqaw sohsoyam namorstiwayaqam pay Jesus aw tōnaltiniqat pahsavoo. ²⁶ Noqw pahsat pu Israel-sinom sohsoyam ayo nôñakni, pi pan pey'ta: Ason hak sinmuy ayo Oyaniqa Sion añqaw wunuptuni, nen Jacob timuyatuy qakaptsiunañwayamuy alōntani. ²⁷ Hisat nu pumuy qaanhripuyamuy ayo yukuqaw pep pu' puma nanaptani pan nu amumi pasiwni'taqata. ²⁸ Pi umuy lomat-uawit kwusuyaqw God pumuy tuwqamuy pan pohtoylanta; nikañw pam wu'yamuyatuy namorstaqey tunatyawkañw pumuy timuyatuy amumi unañway'ta. ²⁹ Pi God hakiy hihta maqe' pu sen hakiy wariwaye' pas qa ahoq alōntañwu. ³⁰ Pay ura uma hisat hin God qa kaptsi'yuñqaw pan puma pu' hapi put qa kaptsi'yuñwa; noqw uma put pantaqat ahpiy ôkwatuwiwya. ³¹ Noqw pay ôviy hapi pan piw ima qa kaptsi'yuñqe puma umumum God núokwayat makiwyani. ³² Pi God qakaptsiunañwat aw sinmuy sohsokmuy mâtavi, sohsokmuy ôkwatuwniqey tunatyawkañwo.

Praise to God

³³ Istáthihi God hihta añ suan wuwniat, pu navotiat qa haqami ôwihinta! Kurs pi hin put navotiyat wihi'ka, piw tuwiyat mâtisi'ta! ³⁴ Ispi puyaw hak haqam Tutuyqawhqat wuwniy mâtisi'ta? Hal ya hak put wuwan'ayaata? ³⁵ Hal ya hak put mohti hihta maqawq pam put aw ep ahoytani? ³⁶ Pi pam hapi sohsok hihta yúkuhqe poniniytoyni'ta, pu put akw pas himunihqey namtakni'ta. Nam pam sutsep tayawintiwa. Nam antaa.

12

Life in God's Service

¹ Oviy'o itupkomu, nu umumi okiwhiñqawni: Uma God núokwayat u'ni'kahkañw hom'oyvikhak an soñawnen não'ye', umuhtokoy taytaqat God aw noayani. Yan uma put eñem süpwaiyuñwe', put unañwveyani. Yan hapi uma umuh'unañwpeq put eñem tumalay'yuñwni. ² Piw uma yep qatsit tunatyayat qa añ hinwist puhutunatyay'kahkañw alōñot qatsit himuy'yuñqey pan hinwisni. Nen uma God tunatyaat himunihqat navoti'yuñwni. Put tunatyaat lolma, sũanta, piw pasiwta. ³ Pi nu God núokwayat makiwhqe sohsokmuy umumi pañqawni: Pay qa hak pas himunihqey namiwuwantamantani; nikañw hak hin God añqaw ôqalat makiwhqey pan nãmi pãs wũwamantani. ⁴ Pi hakiy tokoat qõtöy'kañw, may'kañw, piw kuhkuy'tañwu; noqw qõtöat nãp tumalay'ta; pu maat nãp tumalay'ta, pu kuk'at piw nãp tumalay'ta. ⁵ Pan hapi itam as kaysiwhkahkañw Christ tokoyat anyuñwa, piw nãvaañwantota. ⁶ God hapi núokway ahpiy itamuy nanãp ôqalhuyta. Noqw ôviy itam nanãp put akw moñwvayani. Hak God eñem yuaataniqey tuwi'te' hin qapëvewnaqey pan yuaatani. ⁷ Hak sinmuy paañwaniqey tuwi'te' put hintsakmantani; hak sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'te' tütutuqaynamantani. ⁸ Pu tũôkwantaniqey tuwi'te' tũôkwantani; pu hihta kuwaiwtaniqa piw su'qawkañw pantsakni; pu nuhtumi moñw'iwtaga piw tunatyawkañw moñw'iwtani; pu hihta ep hakiy ôkwatuwhqa piw hahlaykañw panhtimantani. ⁹ Pu uma qa suovaam nãnami unañway'yuñwni; uma hihta qalolmat aw qa suhtaq'ewyani; uma lolmat aw hũrs tsöpölöw'yuñwni. ¹⁰ Uma nãvãsyani; nãnatupkomuy pan nãnami unañway'yuñwni; hak ayo sukwat tsokanamantani; nit qa nãp nãtsotsakanani. ¹¹ Qaôñnakahkañw hihta hintsatskani; su'qawkahkañw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñwni. ¹² Uma Christ amum kaptsi'tiwyaniqey aw tunatyawkahkañw hahlayyani; kãnanvotaqey añ nakwhani'yuñwni; yũmosa uma nãwakiniwisni. ¹³ God sinomat hihta haqni'yuñqaw pumuy uma añ paañwayamantani. Hak kiy ep sinmuy pãs ôoymantani. ¹⁴ Umuy okiwsahsanyaqamuy uma amuñem lolmat tũvĩñtotamantani. Uma nuhtumi pãs kwakwhat yuaatotamantani, nen amumiq qa hiñqawqamantani. ¹⁵ Uma hihta ep hahlayhtotiqamuy amumum hahlayhtotimantani; tsaykitaqamuy amumum piw tsaykitamantani. ¹⁶ Uma sun'unañwat hinwisni; qa kwivi'nañway'yuñwt añ ôkiwayaqamuy amumi unañwtavi'yuñwni. Uma pas pavan wuwni'yuñqey qa pan umuhkwivi'nañway hinyuñwni. ¹⁷ Hakiy umuhpewi qalomáhinhtiqw qa aw ahoq nãooyamantani. Sohsokmuy sinmuy amutpik uma suan hinwisni. ¹⁸ Kurs pay hin pasiwtaniqaw uma añ hin kuyyuñwe' pan sohsokmuy sinmuy amumum pãs yesni. ¹⁹ Aw iunañwamu, uma hihta ep qa nãooyamantani, pay uma God itsivuyat qenitoynayamantani; pi pan pey'ta: Ason nu hapi hakiy eñem nãoyni, ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa. ²⁰ Paniqaw ôviy kurs uhtuwqa tsôñmokiwtawq um nopnani, pãnaqmokiwtawq um hikwnani; pan pam hamanhtini. Um panhte' soñawnen put qõtömi tówt pãnalani. ²¹ Uma hihta qalolmat akw qa áñwutiwyat, lolmat akw uma qalolmat áñwuy'yuñwmantani.

13

Duties toward the State Authorities

¹ Uma sohsoyam añ momñwituy amumi tūqaykahkañw yesni; taq qa haqam hak òqalat pasiwtaga qa God añqw put makiwa. Pi sohsoy moñwqeqni God ahpiy pasiwyuñwa. ² Paniqw òviy moñwit aw rohomnumqa God yukiyat aw rohomnumñwu; noqw rohomnumyaqam nankiwakw pantsatska. ³ Pi lomahinwisqam añ momñwituy qa mamqasyañwu, qalomáhinwisqam pi pumuy mamqasya. Noqw ya um hinoqw nāt moñw'iwyuñqamuy mamqasni? Um lomahinme' put ahpiy tayawniwni. ⁴ Pi pam God añqw uñem lolmat òviy tumal'aya. Nikañw kurs um hihta qaantsake' pay um maqas'iwtani; taq pam qa paysoq tunipi'ta. Taq pam God eñem hakiy qalomáhintsakqat aw nāoyniqey ep wunu. ⁵ Paniqw òviy uma soon aw qa tūqayyuñwi, nen uma itsívuyat añqw ayo nōñakiwtani, piw umuh'unañwa pasiwyuñwini. ⁶ Pi yantaqw òviy uma hihta añ momñwituy amumi siviwisni; pi puma God tumal'aymat it yantaqat yūmosa tumalay'yuñwa. ⁷ Paniqw òviy uma añ sohsokmuy hakimuy amumi put òoyyani; hakiy moñwit eñem sīvāt òmalawhqat aw pammantani; pu pay hīhihta añ sīvāt òmalawhqat aw pammantani; hakiy kaptsiwtaniqat kaptsi'yuñwmantani; pu hakiy tayawniwniqat uma tayawnayamantani.

Duties toward One Another

⁸ Uma qa hakiy aw hihta pōiwyuñwini, hal pay nānami unañway'yuñwniqey-saa, pi nuhtumi unañway'taga hapi God tutavoyat anmañwu. ⁹ Pi yanta: Um nōmaqtsit qa sokoplawni, um hakiy qa nīnani, um hihta qa ūuyini, um hakiy hihta qa atsātōynani, um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani, pu sen pay piw himuwa tutavoniqw pay hapi pam sohsoy it yanwat lavayit ep tañawta, it'a: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁰ Nuhtumi unañway'taga sinosñway qa yūuyhñañwu; paniqw òviy nuhtumi unañway'taga God tutavoyat aw antsani'ta. ¹¹⁻¹² Itam navoti'yuñqw hisat God itamuy ayo oye' itahtokoy alōñtaniqat aw hayiñwiwta. Pay as qa pas itamuhaypniqw itam tūtuptsuwa. Soñawnen pi tōkila haqruhpa pay talhayiñwiti. Noqw òviy itam soon qa havivokalyani, nen qatalpuve hintsatskiwhqat ayo yūkuyani, piw talpuve hintsatskiwhqat God tunipiyat antaqat òmahotani. ¹³ Itam pās unañwat yesni, talō'nihqat pan'i; haqam hihta qaunáñwtalhintsatskiwhqat ep qe'yani, honaqkuyit akw qa hōnaq'iwyuñwini; nuvō'qatsit pu qaunáñwtalqatsit añ qa hinwisni; qa nāñwuy'yuñwini; qa nānami unañwtutuyyani. ¹⁴ Itam qa panyuñwt Tutuyqawhqat Jesus Christ qatsiyat tututskanayani, nen itahtunatyay eñem qa hihta hintsatskani, nen itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni.

14

Do Not Judge Your Brother

¹ Uma hakiy tuptsuñnit añ qa òqalat pās taviyamantani, nikañw hihta tuptsuñniyat ep qa amum nāñwuy'yuñwini. ² Pay suhka sohsoq hihta tūmoytaniqey tuptsuñni'tañwu; noqw pu suhka qa òqala sikwit qa tūmoytañwu. ³ Tūmoytaqa it qa tūmoytaqat aw qa ye'tay'tani; pui' qa tūmoytaqa it tūmoytaqat aqw qa hiñqawlawni, taq God pay put kwusu. ⁴ Ya um haknihqe God tumal'ayayat aqw hiñqawlawni? Ason pi pam God-niqw sen suan hinmañwu, sen qa suan hinmañwu. Noqw nu nātuptsiwni'taqw pam soon qa suan hinmani; pi pam pan hinmani qat God put eñem yūkuniqey aw òqala. ⁵ Suhka hihtawat talōñnit pas hihtay'tañwu; pu sukwniqw pay sohsoy suntañwu. Uma nanāp umuhwuwñiy añ qa wiwsiyani. ⁶ Talōñnit kaptsi'taga Tutuyqawhqat eñem put kaptsi'tañwu, pu piw put qa kaptsi'taga pay Tutuyqawhqat eñem put qa kaptsi'tañwu. Sikwit tūmoytaqa Tutuyqawhqat eñem put tūmoytañwu, God aw put ep hahlayhtimaqee; pu i' put qa tūmoytaqa piw pay Tutuyqawhqat eñem put qa tūmoytañwu, nihqe God aw hahlayhtima. ⁷ Pi qa hak sūneñem qatu, piw qa hak sūneñem mōki. ⁸ Pi itam yesqe Tutuyqawhqat eñem yēse; pu itam soe' Tutuyqawhqat aw yankahkañw so'ni. Noqw òviy nāmahin pi itam yesni, sen so'ni, itam Tutuyqawhqat himumatu. ⁹ Pi yantaniqw òviy Christ mōki, pu ahoy tātayi, pam so'pumuy amumi nikañw pu yesqamuy amumi tutuyqawniqe òviyo. ¹⁰ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy aqw hiñqawlawni? Hal ya um hinoqw uhtupkoy qahihthalawu? Pi itam sohsoyam Christ haqam sinmuy hin yukunaniqat atpip hoñvani. ¹¹ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi suyan qatu, kita Tutuyqawhqa; noqw pan hapi pas suyan sohsoyam inumi tamōtshoñvani, noqw sohsoyam God aw nātuhualyani. ¹² Noqw òviy itam hapi sohsoyam God aw nālavaytani.

Do Not Make Your Brother Fall

¹³ Oviy itam pāpu nānamiq hihta añ qa hiñqawwani; itam qa panyuñwt yanwat wūwantotani, qa hak tupkoy atpik hihta ep mūnukniqat hintsakni, sen hihta ep mūnūke' qaanthtiniqata. ¹⁴ Pi nu navoti'ta, nu Tutuyqawhqat Jesus añqw pan tuptsuwa; pas qa himu nōsiwhqa nāp nahpe itsēhee; nikañw himu hākiyniqw itsēheenen pam put eñem itsēheeniñwu. ¹⁵ Noqw

kurs uhtupko uhnösiwhqay akw unañwmokq pahsat pay kurs um put aw qa unañway'taqat antani; um Christ hakiy enem mokqat uhnösiwhqay akw qa hovalani. ¹⁶ Oviy hapi uñniqw himu lolmanihqat qa hak put qalomáyuaatani. ¹⁷ Pi hak sikwit nösqa, sen ovavalat hikwqa qa pam hapi God tunatyayat añ hinma, piw hak put qa nösqa, sen qa hikwqa qa pam'i; nikañw hak suan hinme' piw kwakwhat unañway'te' put tunatyayat añ hinmani. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy hahlayhpit pasiwtani. ¹⁸ Pam hapi Christ enem tumalay'me' God unañwveni, pu sinmuy amumi lomahintani. ¹⁹ Noqw öviy itam hin yep pás unañwat yesniqey añ ö'qalyani, pu hihta akw nāwuñwnayaniqeyu. ²⁰ Um qa sikwit öviy God tumalayay sakwítani. Pay as pas sohsoy himu nösihwqa kwañw'eway'o; nikañw hak hihta tümoytaqey akw hakiy unañwmoknaniq w pam qa súanta. ²¹ Pay hak tupkoy tunatyawkañw qa sikwínösat pu sen ovavalat qa hikwe' sen nāp hintsakpiy mēwe' súanhtini. Noqw pep pu' put tupkoat put hintsakpiyat qa akw múnukni, piw qa unañwmokni, piw qa tútsakwiwtani. ²² Kurs um sikwit tümoytaniqey qapēvewne' um God atpip nāla pantani. Ya um sikwit tümoytaniqey nānakwhantoyne? Kurs um put akw qa nāsoontsane' um hahlayhpit epni. ²³ Pu i' wiwsikañw nösqa hapi pay qalomáhinhtiñwu, pam qatuptsiwni'kañw panhtiñwuniqe öviyo; pi hak qatuptsiwni'kañw hihta hintsake' qaanhtiñwu.

15

Please Others, Not Yourself

¹ Noqw öviy itam tuptsiwnit añ ö'qalt qaöqáwi'yuñqamuy amumi maqaptsi'yuñwni, qa paysoq-sa nāp itahtunatyay hinhtotini. ² Itam sohsoyam itahsinoshwamuy öqawhtotaniqat öviy tunatyawyuñwni. ³ Pi Christ pas nāp tunatyay hinhtiniqey qa pan tunatyawta, pi ura yan pey'ta: Umumiq hiñqawqawamuy lavayiam inuhpe yēvaya. (Ura Christ Nay aw yan lavayhti.) ⁴ Pi hisat himu pēniwhqa itamuñem pēniwa, itam put ahpiy hihta tutuqayyaniqat öviyo; noqw itam tutuvenit ahpiy öqalantiwe' hürs hoñvani, nen God aw yanyuñwni. ⁵ Nam God hakiy hihta añ kuyvanañwukañw pu hakiy öqalañwuqa umuy sun unañwtoynani, Jesus Christ hin tunatyay'taqat pan'i. ⁶ Noqw uma sunwuwnit, pu sunlavayit akw God, Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ Nayayayawnyani.

The Gospel to the Gentiles

⁷ Piw uma pás nāooyyani, Christ itamuy pás óyahqat pan'i, God pas hímunihqat öviyo. ⁸ Noqw nu umumi pañqawni: Jesus Christ Jew-sinmuy amumi lavay'aya, God pas qa atsátatqat mahtaknaniqee, pu itahwu'yamuy amumi hin pasiwhqat aw añ antsantaniqee. ⁹ Noqw ima qa-Jew-sinom God núokwayat ep put pas hihtatotani, pi ura yan pey'ta: Yaniq w öviy nu qa-Jew-sinmuy amumi uñ pañqawni; nu uhnatñwaniy aw tawlawni, yan'i. ¹⁰ Pu piw pam pañqawu: Uma qa-Jew-sinom put sinomuyatuy amumum hahlayyani. ¹¹ Pu piw yanwata: Uma Tutuyqawhqaq tayawnayani, sohsoyam qa-Jew-sinomu; uma put aw hahlayyani, sinom sohsoyam. ¹² Pu piw Esaias yan lavayhti: Pay nāt Jesset ahpiy aniwhitqa wunuptni; nen pam qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iwntani; noqw qa-Jew-sinom put aw yanyuñwni. ¹³ Nam God hakiy unañwvastoynañwuqa umuy hinhaqam hahlaytoyne' umuy kwakwhat unañwtoynani, umuy put aw tūtuqsiwaq'ö. Nam pam umuy pás unañwvashit huytani, Qahováriwtaqat Hiksit ahpiyo.

Paul's Reason for Writing So Boldly

¹⁴ Itupkomu, pas nu umuy qapēvewnaq w uma lolmat pas pasiwyuñwa, pu itahtuptsiwniy sohsoq tuwi'yuñwa, pu uma nāö'qawnayaniqey pasiwyuñwa. ¹⁵ Nikañwo itupkomu, nu hihin qatuhstuskañw umumi penta, umuy ahoy hihitla u'naniqey tunatyawkañwo. ¹⁶ God nuy ökwatuwhqe nuy qa-Jew-sinmuy Jesus Christ āawnaniqat ayata, nu God añq w lomatuawit yuaataniqat öviyo. Okiw as nu qa-Jew-sinmuy put aw noaqw Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy put aw sūpwataq w God put pantaqat ep hahlayni. ¹⁷ Noqw öviy nu Jesus Christ amum God enem hihta tumaltagey ep tsúyakiwtani. ¹⁸ Nen Christ inuhpiy hihta hintsakqat-sa yuaatani; pam inuhpiy qa-Jew-sinmuy put aw tuqayvastotaniqat tumaltaq'ö. Pam lavayiy akw tumalta, pu hintsakpiy akw'a, ¹⁹ Pu kätutmalat hihta tu-awiyuñqat akw'a, God Hikwsiyát öqalayay ahpiyo. Noqw öviy nu Jerusalem-kitsókit añq w Illyricum-tutskwat aq w pahsavo lomatuawit Christ tuawi'taqat sohsoq yuaayku. ²⁰ Pu nu yan tunatyawta: Nu haqam Christ pay yuaatiwhqat qa pep lomatuawit yuaataniqeyu, taq ka nu pay hakiy Kiyayhniyat ahpiy tukwtani. ²¹ Pay pi ura yan pey'ta: Hakimuy amumi qa āawnayaq w puma put nanaptani; pu put qa hisat nanaptaqam māmatsyani.

Paul's Plan to Visit Rome

²² Yantaq w öviy nu as piép umumiqniqey unañwtikañw itumalay akw sóontsaniñwu. ²³ Noqw nu yepeq kurs pápu haqaminiqey, pu nu as wūhaq yahsañwuy añ umumiqniqey

tunatyawtaqe ²⁴ Öviy ason nu hisat Spain aqwnen umumiqni; pay hisnen nu aqwnikañw umumi as yörkniqey wüwanta; nen nu umumum hihsavo hahlayhq, pu nu pañsoqniq, uma nuy paañwayani. ²⁵ Nikañw nu nāt pay pu' Jerusalem aqw hoyta, God sinomuyatuy hihta haqni'yuñqat amuñem yawmaniqey öviy'o. ²⁶ Pi ima Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hihta o'yaniqey ep hahlaykahkañw kuwahtoti, Jerusalem epeq God sinomuyatuy amuñaqw añ okiwhinyuñqamuy amuñemi. ²⁷ Puma hahlayhtoti, amumi yoniwyuñqee, pi God Jew-sinomu amuhpiy qa-Jew-sinmuy lomatuaawit äawnaqe pumuy ayo oya, soñawnen pumuy kuwahtiput huyta; noqw öviy qa-Jew-sinom soon it qatsit ep hihta himuy'yuñqey akw qa pumuy amumi unañwtapyani. ²⁸ Noqw öviy ason nu yan it iayaway an hinhte' hihta oyiwhqat pumuy amumi noe' pep pu' nu umuhpa hinmakañw Spain aqwni. ²⁹ Noqw it nu navoti'ta: Pas nu umumiq pite' umuy Christ äawnaqw pam inuhpiy umuy pas pavan öqaltoynani. ³⁰ Aw iunañwamu itupkomu, uma Jesus Christ aw tütuptsiwhqe nānami unañway'yuñwa, pan Hikwsit ahpiy tutuqayyaqee. Noqw öviy nu umumi okiw pañqawni: Uma qa nātusi'kahkañw inuñem God aw tūviñtotani. ³¹ Noqw nu Judeat ep qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw ayo taviñniqat uma inumum nāwakintotani, pu nu Jerusalem epeq sinmuy amuñem hihta hinmaqat God sinomat pas pay okiw ömahtotani. ³² Noqw God pan tunatyawtaqw nu hahlaykañw umumiq pituni, nen umumum suyan unañwtini. ³³ Taay, nam hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa God sohsokmuy umumum yantaa. Nam antani.

16

Personal Greetings

¹ I' hapi Phebe, itahsiwa, Cencreat ep Jesus aw tōnawtaqamuy ayaamu, aw itahlo-mनावoti. ² Noqw öviy God sinomuyatuy hin hinyuññwuniqwu uma pan put pās taviyani; nen uma aw unañwtavi'yuñwani, sen hakton ökiwa. Ura pam kaysiwhqamuy a'nō paañwa, pu nuy piwu. ³ Uma Priscilla pu Aquila, Christ Jesus ep inumi unañwtavi'taqamuy öqalayani. ⁴ Taq puma iqatsiy ayo tavinique öviy pēp mōki, noqw nu put ep pumuy amumi hahlayhti, piw qa nu'-saa, pas sohsoyam qa-Jew-sinmuy amuhpa Jesus aw tōnawtaqam piwu. ⁵ Pu uma piw pumuy kiyamuy ep tsotsvalyaqamuy öqalayani. Uma aw iunañway Epenetus öqalayani, Achaiat ep Christ aw mohti tuptsiwhqata. ⁶ Uma itamuy maqsontaqat Maryt öqalayani. ⁷ Pu uma inuñaqwvituy Andronicus, pu Juniat pumuy öqalayani. Ura puma inumum silvalawhqamuy; puma inuptyeve Christ kwusut ayaiwyuñqamuy amuhpiy pavan mātaqnihqqa amumi navotiwtā. ⁸ Uma Tutuyqawhqat ep aw iunañway Amphias öqalayani. ⁹ Uma Christ ep itahtumalsuñway Urbanet öqalayani, pu aw iunañway Stachys piwu. ¹⁰ Uma Apelles öqalayani. Pam pas antsa Christ aw tuptsiwni'ta. Pu uma Aristobolus ep kivituy öqalayani. ¹¹ Uma inuñaqwviy Herodian öqalayani, pu sohsokmuy Narcissus ep kivituy amuñaqw Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqamuy piwu. ¹² Pu uma Tutuyqawhqat eñem tumalay'taqamuy Tryphenat-nikañw pu Tryphosat pumuy öqalayani. Pu uma aw iunañway Persis, Tutuyqawhqat eñem a'nō tumaltaqat öqalayani. ¹³ Uma Tutuyqawhqat ep namorstiwhqat Rufus öqalayani, pu yüyata; pam inuy an nuy pās tavi'ta. ¹⁴ Pu uma Asyn-critus, Phlegon, Hermas, Patrobas, pu Hermes, pumuy öqalayani, pu tuptsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuy. ¹⁵ Uma Philologus, pu Juliat, Nereus, pu siwayat, pu Olympus-nikañw pu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuy öqalayani. ¹⁶ Uma nānatupkomnihqey pan na'qalantotani. Hāhaqe' Christ aw tōnawtaqam umuy öqalaya.

Final Instructions

¹⁷ Noqw nu umumi pañqawni, itupkomu: Uma tunatyaltotini; taq hakim alōñöt tutuqayh-pit uma qa tuwi'yuñqat umuhpa tutuqaynayani. Puma umuy tsikaye' umuy lasnayani. Noqw öviy uma qa nāunay'yuñwani; uma pumuy qa amu'puñalyani. ¹⁸ Taq pantsatsakaqam Jesus Christ qa eñem tumalay'yuñwa, soq nāp tuñlayiy eñem-saa. Puma kwañwālvayiy pu nukwāñwālvayiy akw añ ünatury ünatoyni'wisa. ¹⁹ Sinom sohsoyam umuy nanaptaqw yaw uma God lavayiyat añ hinwisa, noqw öviy nu umumum put ep hahlayi. Nu umuy hihta lolmat añ qaöwihinyuñwiniqat umuñem nāwakna, nikañw pay uma qalolmat qa eñem hintsatskanigata. ²⁰ Noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa soon pas hisat umuhpiy Satan āñwutani. Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay nüokwaat umumum yantani. Nam antani. ²¹ Itumalsuñwa Timotheus-niqw, pu Lucius-niqw, pu Jason-niqw, pu Sosipater inuñaqwvi puma umuy öqalaya. ²² Pu nu Tertius it pēnaqa Tutuyqawhqat añ umuy öqala. ²³ Gaius umuy öqala; pam hapi nuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy kiy ep oyi'ta. Pu kitsókit siwayat aw tunatyawtaqa Erastus umuy öqala, pu itahtupko Quartus piwu. ²⁴ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay nüokwaat sohsokmuy umumum yantani.

Concluding Prayer of Praise

²⁵ Nam God tayawintiwni. Pam hapi umuy hurs hoñnaniqey aw öqalay'ta, nu nuhtumi Jesus Christ hin lomayuaataqat pan'i. God tüwaqatsit yúkuhqey añqaw it lavayit tupka. ²⁶ Noqw sopkawtaqam sinom tuptsiwnit añ hinwisniqat öviy God sutsep qátuhqa yan tutaptaqe lavay'aymuy pēniyamuy ahpiy put pantaqat tunvotna. ²⁷ Noqw nam nāla suyan unañwtalwuwni'taqa God yūmosa tayawintiwni, Jesus Christ añ'a. Nam antaa.

Paul CORINTH ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqey aw wāñwayniwhqa it penta, itahtupkoy Sosthenes ámuma. ² Ítam Corinth ep God aw tōnawtaqamuy, Jesus Christ ahpiy sutso oyiwyuñqamuy, put sinomatniqey ðviy wāñwayniwyaqamuy ðqalanta, pu sohsokmuy sohsovik Jesus Christ aw taqa'nañwtotiqamuy pīwu. Pam hapi pumuy Tutuyqawhqaamu, pu Itahtutuyqawhqa. ³ Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa Ítanay God añqw umumi pitsiwtaa, pu Tutuyqawhqa Jesus Christ añq'ð.

Blessings in Christ

⁴ Pay nu yūmosa Inay God aw kwakwhatima umuhpee. Kwakwhat pi pam Jesus Christ ahpiy umumi núokway noa, ⁵ Umuy sohsok hihta qaðwihintaqaq máqahqee. Kwakwhat pi pam umuy lavayhtuwit maqa, piw umuy suyan unañwtalwuwnitoyna. ⁶ Pi lavayi Christ yuaataqa umuhpe hūrs'iwma. ⁷ Noqw ðviy uma Itahtutuyqawhqaq Jesus hisat mātaqtiniqat maqaptsi'kahkañw qa hihta kuwahtiput ep rūrumnaya. ⁸ Pam hapi so'ñwamiq aw pahsavo umuy hūrs hoñnaqw, uma put talòñniyat ep qa hihta akw qalomáhinyuñw. ⁹ God hapi pas qaatsáy'ma. Noqw uma put Tiyat Jesus Christ amum yanyuñwniqat ðviy umuy wāñwayi.

Divisions in the Church

¹⁰ Noqw taa, itupkomu, nu Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw umumi okiwhiñqawlawni: Okiw uma sohsoyam sun yuaatotani; uma qa nátsikiwtani. Uma qa panyuñwt, sun wuwni'kahkañw, sun tunatyawkahkañw, sūp hinwisni. ¹¹ Taq ima Chloet sinomat inumi umuy hin tūawwaya, itupkomu, yaw uma nátsikiwyuñwa. ¹² Noqw it nu pañqawu: Yaw uma nānap pañqawqa: Nu Paul ámuma; noqw Nu'wa Apollos ámuma; noqw Nu'wa Cephas ámuma; noqw Nu'wa Christ ámuma, yaw uma kitota. ¹³ Noqw nu umuy hihta tūvintani: Ya Christ qa sūpwa? Ya Paul umuñem nahoylehtsit aw muilti? Ya uma Paul natñwaniyat aw kūyit akw tuvoylatoti? ¹⁴ Pas nu God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu qa haqawat umuy kūyit akw tuvoylata, hal pay Crispus-nit pu Gaius pūmuy-saa. ¹⁵ Taq nāp hisat pi sen haqawa nu nāp inatñwaniy aw tūtuvoylataqaq pañqawni. ¹⁶ Pu piw nu Stephanas ep kivituy kūyit akw tuvoylata. Pu ahpiy pay nu suhpan qa hakiy piw kūyit akw tuvoylata. ¹⁷ Pi nu kūyit akw tūtuvoylalanwiqat nuy Christ qa pan ayata; pi nu lomatuawit yuaataniqat nuy ayata. Noqw nu lavayhtuwit qa akw yuaata, taq nāp hisat ka Christ nahoylehtsiyat ðqalaat qa hímuniwhitini.

Christ the Power and the Wisdom of God

¹⁸ Pi nahoylehtsi yuaatiwhqa añ só'iwwisqamuyniqw pay an'eway hímuu; nīkañw itamuy ayo nõnakiwtaqamuyniqw pam God ðqalaata. ¹⁹ Pi ura yan pey'ta: Nu a'nõ wuwni'yuñqamuy wuwantuwiyamuy súlawhtani, pu nu qaūunatuy matstuwiyamuy sòontsanhtani, yan'í. ²⁰ Taay, noqw hak hihta añ suan wuwni'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak tutuven-tuwi'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak yep qatsit ep hihta añ hiñqawmaqa haqam hak hímuu? Ya God yep qatsit ep wuwantuwiw qa hamanhintsana? ²¹ Pi God súanwuwni'kañw yan yukuqw, ima yep qatsit añ hinwisqam nāp wuwniy qa ahpiy put tutwa. Noqw pahsat pu pam yan unañwti: Pam lavay'aymuy amuhpiy yuaate', hakimuy put aw tūtuptsiwaaqamuy ayo ðyaniqey pan'í, nāmahin pi as haqawatuyniqw pam lavayi pas an'ewayniq'ð. ²² Pi Jew-sinom kátatayhpit hihta tuawi'taqat tuñlay'yuñwa, noqw Greek-sinom súanwuwnit hepnymya. ²³ Noqw pi ítam Christ nahoylehtsit aw muíwhqat yuaatota; imuy Jew-sinmuy amumi tōñõkpit anta, pu imuy Greek-sinmuyniqw pam an'eway hímuu. ²⁴ Nīkañw imuy Jew-sinmuy pu Greek-sinmuy amuñaqw wāñwayniwyaqamuy amuniwat Christ hapi God ðqalaata, piw God súanwuwniata. ²⁵ Pi nāmahin pi God wuwniat hihta ep an'ewakwniqey mātaqtigw, pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan wuwni'ta; noqw nāmahin pi pam hihta añ qa ðqalaniqey mātaqte' pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan ðqala. ²⁶ Pi uma hakim wāñwayniwyaqey navoti'yuñwa, itupkomu, qa wūhaqnihqam yep qatsit ep pas pavan wuwni'yuñqam wāñwaniwya, qa wūhaqnihqam ð'qaltu, qa wūhaqnihqam pavan-sinomu. ²⁷ Pi God hihta sinmuyniqw yep qatsit ep an'e'wakwnihqat namorsta, imuy a'nõ wuwni'yuñqamuy hamantoynaniqe ðviy'o; pu pam sinmuy amuñaqw yep qatsit ep hihta qaðqalat namorsta, añ hīhihta ðqalat hamantoynaniqe ðviy'o. ²⁸ Pu God yep qatsit ep hīhihta hin'e'wakw, hīhihta susqahimunihqat enañ namorsta, pu hikispi pam hīhihta qahaqamyaqat namorsta, hīhihta pasiwyuñqat qahaqamtaniqe ðviy'o. ²⁹ Noqw ðviy kurs hak put atpīp kwiviyuaatani. ³⁰ Noqw pi uma hapi put ahpiy Christ Jesus ep hinwisa. Noqw God put ahpiy itamuy súanwuwnitoyna, itamuy súanyuñwniqat yukuna, itamuy nāmi

lasna, itamuy qenivo oya. ³¹ Hin pey'taqat antani: I' hak himuiwtaqa Tutuyqawhqat ep himuiwtani.

2

The Message about Christ on the Cross

¹ Pu nūu, itupkomu, ura nu umumi pítuhqe, lavayhtuwit, pu wuwantuwit ayo yukut, okiwhinkañw umuy God tunatyayt áawna. ² Nu umumum yankañw yan na'qala: Pas Jesus Christ nahoyehtsit ep nīniwhqat put-sa tuwi'tanigeyu, qa hihta piwu. ³ Nihqe nu umuhpa' hinmakañw, pas qaōqálanīnwu; hin unañway'kañw, pas tururutima. ⁴ Ura nu lavayit yuaataq, sen tūaawnaqe tuhislavayit qa akw yuaata. Pi tuhislavayit pay sinmuy amuhpiy'o. Noqw nu qa pan yuaatat, Hikwsit ōqalayay akw umuy tuptsiwna. ⁵ Noqw yan umuhtuptsiwni qa sinot wuwantuwiyaq ep wunut, pas God ōqalayay ep wunu.

God's Wisdom

⁶ Pay as pi itam añ tukwsiwyuñqamuy amuhpa' pas wuwantuwit yuaatota. Noqw pam wuwantuwi qa yep qatsit ahpiy'o, piw qa yep qatsit ep mohpeqyaqamuy amuhpiy'o. Pi puma tūwayawisa. ⁷ Itam pi God wuwantuwiyaq tupkiwtañwuqat yuaatota, it'a: God hisatñahaqawq itamuy pas momi ōyaniqey pasiwna. ⁸ Noqw yep qatsit ep moñw'iwyuñqam qa haqawa it navoti'ta. Kurs puma put navoti'yuñwe', soon Tutuyqawhqat lolmat tálawnway'taqat nahoyehtsit aw muayani. ⁹ Noqw God hihta qaōwihintaqat put aw unañway'yuñqamuy amuñem na'sasta. Noqw qa hak put pantaqat posiy akw aw yori, pu piw naqvuy akw put qa navota, pu piw qa hisat unañwmiq paki. ¹⁰ Nikañw God Hikwsiy ahpiy itamumi put mahtakna. Pi Hikwsi sohsok hihta añ purima, hiki God suyan unañwtalwuwniyat pas qa mātisiwtaqata. ¹¹ Puyaw hak sino sukw sinot unañwayat aw navoti'ta? Pay pas nāp hikwsiat ahsonvenihqa put navoti'ta. Noqw pan piw qa hak sino God unañwayat aw navoti'ta, pas put Hikwsiat-saa. ¹² Noqw pi it Hikwsit itam makiwyaqw pam qa yep qatsit ahpiynit God ahpiy'o. Noqw yan itam God itamuy hihta paysoq máqahqat mātisi'yuñwa. ¹³ Nihqe itam put pantaqat piw yuaatota. Itam hihta yuaatotaq, sinot wuwantuwiyaq qa ahpiy put tutuqayya; noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi itamuy put tutuqaynaq, itam Hikwsit añ hinwisqamuy amumum yuaatotaq, hihita Hikwsit añ qatsqat namimahtakintota. ¹⁴ Noqw i' hak nāp tunatyay añ hinmaqa hihta God Hikwsiyaq añqwnihqat pas qa ōmahtañwu, putniqw pi pam an'eway'o. Noqw pam pas hikwsit ahpiy māmatsniwñwuniqw, ōviy kurs hin pam put māmatsni. ¹⁵ Noqw pay i' hak Hikwsit añ hinmaqa sohsok hihta añ tuwantima; noqw soon hak sino put aw tuwanlawni. ¹⁶ Puyaw hak Tutuyqawhqat tunatyay mātisi'taqe put aw tutaplawni? Pi itam Christ wuwniyat pasiwyuñwa.

3

Servants of God

¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu hin umuy Hikwsit añ hinwisqat pan umumi yuaatani. Pay nu umuy nāp tunatyay añ hinwisqat pan umumi yuaata, umuy Christ ahpiy qatsit aw pu' pas tihtiwayaqat pan'i. ² Nu umuy pihut nopna, qa hurut nōvata, ispi uma pew pahsavohaqami kurs hin kātotiniq'ō. Hikispi nāt uma kurs hin put kātotini. ³ Taq uma nāt umuhtunatyay añ hinwisa. Pi yaw umuñaqw haqawat nānami unañwtutuyakañw, pu nāñwuy'kahkañw, nātsikiwta. Ya uma qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? Ya uma yep qatsit ep sinmuy qa amún hinwisa? ⁴ Oviypi haqawa, Nu' Paul ámuma, yaw kitalawhq, pu suhka, Nu' Apollos ámuma, yaw kitalawhq, ya uma panyuñqe, qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? ⁵ Puyaw Paul hak himuniqw ōviy'o? Puyaw Apollos hak himuniqw ōviy'o? Pi uma pay pumuy ayaiwtaqamuy amuhpiy tūtuksiwa. Pay Tutuyqawhqa hapi itamuy nanāp tumalhuyta. ⁶ Noqw ōviy soñawnen nu ūya; noqw Apollos añ hikwna. Noqw pay God put wuñwna. ⁷ Noqw ōviy pay i' uylawhqa qa hímuu; pu piw añ hihikwnaqa. Pi God put wuñwnaqa pam pas'i. ⁸ Noqw i' uylawhqa, pu añ hihikwnaqa puma sun tumalay'ta. Nihqe puma nan'ik hin tumaltaqey ahsatiy ōmahtani. ⁹ Pi itam God amum sumitumalay'ta. Noqw uma God ūyiyat anyuñwa. Uma God kiyat anyuñwa. ¹⁰ God núokwanikañw inuñem pan yukuq, nu pas wuwni'taqat kituwi'taqat pan yayhniyaq yuku. Noqw pu suhka put atsve tukwlawu. Nikañw hak put ep hin tukwlawhqe ep tunatyaltimantani. ¹¹ Pam tukwyayhni pay yukiwa. Noqw kurs hin hak piw sukw tukwyayhnani. Pi Jesus Christ hapi pam tukwyayhni. ¹² Noqw kurs haqawa it tukwyayhni ep sikavalasivat, qōtsásivat, a'nō hihkay'yuñqat o'wat, kohot, tūsaqat, sen sōhōvosqatuñwut akw tukwtaq, ¹³ Sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumalaam mātaktini, pi talōñnit ep pam qōhit akw suhputsniwni. Noqw qōhi sohsokmuy sinmuy tumalayamuy aw pohte', put hin hintaqat susmataqatani. ¹⁴ Kurs

haqawat tumalaat put tukwyayhniit ep tukwtiwhqa qa hinhtiqlw pam put ep hihta ahsatiy ömahtamantani. ¹⁵ Pu haqawat tumalaat üwıq pam pas sohsok kwayhmantani. Nikañw pay as pam ayo yamakiwtani; nikañw pay hakiy qöhit añqw ayo yamakqat pantamantani. ¹⁶ Uma hapi God kıyat anyuñwa; noqw God Hikwsiat umuhpe ki'ta. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ¹⁷ God kıyat hovalaqat God hapi put hovalani, pi God kıat pas himuniq'ö; noqw uma hapi put kımatu. ¹⁸ Uma hapi qa haqawa nāmi yētani. Kurs umuñaqw haqawa yep qatsit ep a'nō wuwni'taqey pan nāmi wūwante' pam nūanhimuniwhitini, nen pu' pas antsa wuwni'vani. ¹⁹ Pi yep qatsit añqw wuwantuwi God-niqw an'eway'o. Pi ura yan pey'ta: Pam a'nō unatwi'yuñqamuy nāp unatwiyamuy akw pumuy kwihkwisna. ²⁰ Pu piw yan'i: Tutuyqawhqa a'nō wuwni'yuñqamuy wuwniyamuy navoti'taqw pam haktonsaa. ²¹ Paniqw öviy qa hak sukw sinot pas himunihqat yuaatamantani. Pi sohsy himu umuhhimu, ²² Sen Paul, sen Apollos, sen Cephas, sen tūwaqatsi, sen qatsi, sen mokiwu, sen himu pu'yaqa, sen himu nātoniqa. Pas sohsy himu umuhhimu. ²³ Noqw uma Christ himumatu. Noqw Christ God himuata.

4

Apostles of Christ

¹ Itam Christ ayamatu, pu God tunatyayat tupkiwtañwuqat aw tunatyawta. Hak pay pan itamuy tuway'tamantani. ² Noqw sam pi i' hak hihta aw tunatyawtaqa soon tumalay qa añ sūanmanıqat aw tuñlayiwtañwu. ³ Noqw kurs uma inumi tuwantotaq, sen sinom hisat inumi tuwantotaniqey tokiltotaq, pay nu soon put ep hin unañway'tani. Owi, hikispi nu qa nāp nāmi tuwanlawu. ⁴ Pay as pi nu qa hihta nāmi tuway'ta. Nikañw pay nu qa put akw qenive wunu. Pi Tutuyqawhqa hapi inumi tuwanlawni. ⁵ Paniqw öviy uma hihta ep qa āpiy pay sūyukuyamantani, hisat Tutuyqawhqat pıtuniqat aw pahsavoo. Ason pi pam hihta qatālat ep tupkiwyuñqat aw tālawani, pu u'nañwpa' tutnatyat mātāqtani. Noqw pep pu' qa hak qa God añqw nāp ahsatiy ömahtamantani. ⁶ Nu umumi nālavayhti, pu Apollos piwu, uma itamuhpa' hihta tuwi'vayaniqat öviy'o. Noqw pep pu' uma hakiy pās aw wūwaye', qa haqawat aw qa kwanwātayuwıt, sūkwat-sa tsokanayamantani. Uma hin pey'taqat qa yuhke'vani. ⁷ Ya hak uñ sukw hakiy añqw alōnta? Puyaw um hihta himuy'taqey put qa makiwa? Noqw kurs God uñ hihta maqaqw, ya um hinoqpw piw put ep pas nāhihtay'ta, pam qa kuwahtıput pan'i? ⁸ Nūwupa uma nānasna. Nūwupa uma kāhaktoti. Pas uma momñwıtuy amūn moñw'ıwyuñwa qa itamum yankahkañwo. Is as ama pas antsa moñw'ıwyuñq itam umumum moñw'ıwtani. ⁹ Pi nuy wūwaqw God itamuy ayaiwyuñqamuy pas nuhtuñk oya, itamuy mokiwy aw oyiwyuñqat pan'i. Pi God hoñviaymat-niqw, pu sinom sohsyam itamuy-sa pās pıptsantotaniqat pan itamuy yuku. ¹⁰ Itam Christ tunatyawyuñqey put ep nūanhihtuu; noqw ūmawat Christ añ a'nō wuwni'yuñwa. Itam qaöqáwı'yuñwa; noqw ūmawat a'nō ö'qaltu. Uma kaptıtiwya; noqw itamwat pevewinhiyñwa. ¹¹ Itam pe-whaqami pahsavo tsönsoiwt, pu pānaqsoiwt, pu qa yuwsı'yuñwa. Noqw sinom itamuy wuvatinumya. Itam haqam yesniqey qa suyan tuway'numya. ¹² Pu itam maqsonlalwa, nāp itahmay akw tumalay'yuñqee. Sinom itamuy qalomāsavitotaqw, itam hahlayhpıt akw tūöqalantota. Itamuy okıwsahsanayaq itam nānakwhani'yuñwa. ¹³ Itamumiq hiñqawaqw itam amumi pās kwakwhavewat yuaatota. Pas itam tūwaqatsit ep hihta tuyoy'ewakw panyuñwa. Nihqe pewhaqami pahsavo itam sohsok hihta añqw maspiwhqat panyuñwa. ¹⁴ Nu umuy hamantoyaniqey qa pan tunatyawkañw ĩit penta. Pi uma pas aw iunañwam itimniq, öviy nu umuy u'nana. ¹⁵ Pay as pi qaan'ewakw hintaqam tahtaqt Christ ep umuy tutuqaynayaq, pay uma sūkw nay'yuñwa. Pi nu lomatuawıt ahpıy Christ Jesus añ umuy aniwna. ¹⁶ Paniqw öviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Uma inumi nanawinyani. ¹⁷ Pi nu yaniqw Timotheus, pas aw iunañway itiy, Tutuyqawhqat añ suan hinmaqat umumiq tavi. Ason pam nuy Christ ep hin hinmaqat umuy añ ahoy u'nani, piw nu hāhaqe' Jesus aw tōnawtaqamuy hihta tutuqaynaqata. ¹⁸ Noqw yaw uma haqawat a'nō unañwtoti, suhpan ka nu pay qa pıtuniqat paniq'ö. ¹⁹ Noqw pi nu qa söwunit umumiq pıtuni kurs Tutuyqawhqa pan tunatyawtaq'ö. Nen nu imuy a'nō unañway'yuñqamuy lavayiyamuy qa aw unañwtapni, panis pumuy öqalayamuy-saa. ²⁰ Pi God moñwtunatyat qa lavayıt añ pasiwta. Pi pam öqalat-sa añ pasiwta. ²¹ Noqw ya hintani? Nu umumiqn sen wuvahpi'kañwı? sen nami'nañwat himuy'kañw, pu pās unañway'kañwı? Ya uma hihtawat nānawakna?

5

Immortality in the Church

¹ Pay pas antsa lavaytaqw yaw umuñaqw haqawa qahopqatu. Yaw uma haqawa nay nōmayat amum qatu. Noqw hikispi ima añ qatuptıwıni'yuñqam qa pan hinwısa.

² Noqw tuwat soq uma himuiwyuñwa, as uma put ep qahahlayhtotinihahkañwo; nihqe it hakiy panhaqam hinhtiqat umuñaqw ayo hóroknayani. ³ Noqw nāmahin pi as nu qa pep umumum yankañw, nu yūmosa umuy u'ni'ta. Nihqe nu hakiy yanhaqam hinhtiqat añwu pay eñem yuku, pas antsa umumum yantaqey pan'i. ⁴ Noqw ñviy uma ihikwsiy amum Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniyat añ sūvo tsovalte', Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ñqalayt yankahkañw, ⁵ Hakiy put panhaqam hintsakqat Satan aw noayani, tokoat sūlawhtiniqat ñviy'o; noqw hikwsiat Tutuyqawhqat Jesus talōñniyat ep ayo yāmakiwtani. ⁶ Uma put ep himuiwyuñqe qa sūanhtoti. Ya hihsayhoya pēkeni sohsok paqwrit pēkenañwuqat uma put qa navoti'yūñwa? ⁷ Oviy uma hisatvekenit ayo qenitote', puhuvaqwrit panyuñwini, pi uma pas antsa qapekēn'oyiwyuñwa. Pi ura Christ Amutsva Yūmosanihqat ep mañat an itamuñem taviwa. ⁸ Noqw ñviy itam soñawnen hisatvekenit qa yankahkañw nōviwhqat hintsatskani. Pam pēkeni qaunañwtalqatsit, pu nukpanqatsit tuawi'ta. Nikañw uma pōlavikit qapekēn'oyiwhput, unañwat antsanihqat, piw qaatsanihqat tuawi'taqat yankahkañw put hintsatskani. ⁹ Ūra nu umumi pēnaqe, uma qahopiyesqamuy qa amu'puñalyaniqat nu umumi pañqawu. ¹⁰ Nikañw nu pay qatuptsiwni'yūñqamuy qahopiyesqamuy qa pumuy pañqawu, pu kan'ewtunatyay'yūñqamuy, pu hihta tukwhantotaqamuy, piw nāp yukit aw nāwakintotaqamuy. Pantaniqw soon uma nawus it qatsit añqw qa ahipiyani. ¹¹ Noqw nu hapi pu' piw yanwat umumi penta: Sen haqawa tuptsiwni'taqey pañqawhqa qahopihintsakni, sen kan'ewtunatyay'tani, sen nāp yukit aw nāwakintani, sen nuhtumiq hiñqawni, sen honaqkuyit hihikwini, sen hihta tukwhantaniqw, uma put hakiy pantaqat qa a'puñalyani. Uma hakiy pantaqat qa amum nōñōsamantani. ¹² Pi nu Jesus qa aw tōnawtaqamuy amuñem pas piw hin yuykuniqey qa pan ayaiwta. Puyaw qa uma umumi tōnawtaqamuy amuñem hin yuykuya? ¹³ Ason pi imuy qa aw tōnawtaqamuy God hapi hin yukunani. Paniqw ñviy uma put hakiy nukpanat umuhipiy ayo hóroknayani.

6

Lawsuits against Brothers

¹ Is uti, kurs umuñaqw haqawa suk w amum hihta ep hinhte', momñwituy qaanhinwisqamuy amutpip put hin hepnigey suhtaq'ewni? as pam God sinomuyatuy amutpip put mohti hepnikañwo? ² God sinomat tūwaqatsit ep sinmuy amuñem hinwat yukuni'wisni. Ya uma put qa navoti'yūñwa? Noqw kurs pantaniqw, ya uma hinoqw añ hihta susqahinyuñqat qa nāp hin yuykuya? ³ Itam hoñvia'yatuy hinwat yukunayani. Ya uma put qa navoti'yūñwa? Noqw tis pi ñviy itam yep qatsit ep hihta hinyuñqat aw suan wūwayani. ⁴ Noqw awson uma hihta pay yep qatsit ep hinyuñqat ep hin yukunayanik, ya uma God aw tōnawtaqamuy amuñaqw haqawatuy suspevewinhinyuñqamuy put aw o'yani? ⁵ Nu umuy hamantoyanigey ñviy yan lavayhti. Puyaw pas qa haqawa umuñaqw pavan wuwni'ta? Puyaw pas qa haqawa nātupkomuy amutsva hihta aw hin wūwanigey tuwi'ta? ⁶ Noqw ñviy soq tuwat nātupkom haqam hin yukiltiñwuqat aw nāwikvahu, hikis piw qatuptsiwni'yūñqamuy amumii. ⁷ Pay ñviy pas suyan uma it ep qaanhinwisa, ispi uma haqam hin yukiltiñwuqat aw nātsamvantaqee. Ya hinoqw tis nāpi uma hihta ep qaantsaniwyē', put ep nakwhani'yūñwini? Ason hak umuy hihta nawhkinigw uma put ep qa unañwtuyvayamantani. ⁸ Noqw uma soq qa suan hinwisa. Hikis pi uma pas umuhsinomuy hihta nawhkilalwa. ⁹ Añ qa suan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. Ya uma it qa navoti'yūñwa? Uma qa nāunay'yūñwini. Soon tokot sokoptotaqam God moñwtunatyayat aw yuñni, pu nāp yukit aw nāwakinwisqamuy, pu qa nāp himuy amum hintsatskaqamuy, pu wutihinyuñqamuy, pu tahtaqt tahtaqtuy amuhpa' nāhahlaynayaqamuy, ¹⁰ Pu uuyiñwtu, pu hihta kan'ewtunatyay'yūñqamuy, pu honaqkuyit hihikwyaqamuy, pu nuhtumiq hiñqawwamuy, pu hihta tusoqtukwhantotaqamuy. Pan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. ¹¹ Noqw ura as uma haqawat panhaqam hinwisa. Noqw pay God Itana Hikwsiy ahipiy umuy pāhoma, umuy nēñem sinota, umuy sūanyuñqat yuku, Itahtutuyqawhqay Jesus natñwaniyat añ'a.

Use Your Bodies for God's Glory

¹² Haqawa ka pañqawni: Pas as sohsoy himu inuñem sūanta. Antsaa; nikañw pay qa sohsoy lomahinta. Pas as sohsoy himu inuñem sūanta; nikañw pay nu qa hihtawat akw añwutiwnigey nakwhani. ¹³ Nōsiwhqa hakiy ponoyat eñem yukiwtañwu; pu hakiy ponoat nōsiwhqat eñem yukiwta; nikañw pay God pumuy lōpwatuy sūlawhtani. Noqw hakiy tokoat hapi nuvōt qa eñem yukiwta; pam Tutuyqawhqat eñem yukiwta; noqw Tutuyqawhqa tokoy eñem qatu. ¹⁴ Noqw God hapi Tutuyqawhqat ahoy tātayna; nihqe piw nāt itamuy ahoy tātaynani, nāp ñqalay akw'a. ¹⁵ Puyaw umuhtoko Christ tokoyat aw wiwyuñqat uma put qa navoti'yūñwa? Noqw ya sen nu Christ tokoyat aw wiwyuñqat ayo oyat, tokoy huhyaqat

aw put awiwhotoynani? Sóoni. ¹⁶ Soh! Puyaw i' tokoy huhyaqat amum hintsakqa put amum sūka tókoniñwuqat uma put qa navoti'yuñwa? Pi puma lōyōm sūkamantaniqat ura God pañqawu. ¹⁷ Noq̄w pi Tutuyqawhqat aw hūrs'iwtaqa put amum sūka hikwsiniñwu. ¹⁸ Huvam nuvōqatsit añqw watqaa. Sohsoy qaanhtipu sinot ahpiy hintsatskiwqhqa qa tokoyat ep hintsatskiwa. Noq̄w pay nuvōhinmaqa hapi nāp tokoy ep qaantsakñwu. ¹⁹ Soh! Ya uma it qa navoti'yuñwa? Qahováriwtaqa Hikwsi God ahpiy umumi noiwhqa umuhpe pakiwtaq̄w, umuhtoko put kīata? Noq̄w òviy uma qa nāp nāhimuy'yuñwa. ²⁰ Pi uma pas pavan hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma umhtokoy, pu umuhhikwsiy God himuyat añ put tayawni'yuñwni.

7

Questions about Marriage

¹ Taay, noq̄w ura uma hihhihta ep inumiq pēnayaq̄w pam pu'ni. Pay tāqa qa nōmataniq̄w, pam put eñem lolma. ² Nikañw pay nāphisat sen sinom nuvōhinwisq̄, òviy pay uma añ nanāp tahtaqt nōmay'yuñwni, pu momoyam añ nanāp puwsuñwni'yuñwni. ³ Tāqa nōmay makiwayat aw put noi'tamantani; pu pay piw an wuhti puwsuñway tavi'tamantani. ⁴ Hakiy nōmaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, put puwsuñwaat put aw mōñwiniñwu. Pu pay piw an hakiy puwsuñwaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, pi nōmaat put aw mōñwiniñwu. ⁵ Hakim nāmi qa nākawintimantani, ason pay hakim pas nāmi pan yuke', pu' hihsavo panhtimantani, hakim napwalni'kañw, nāwakinpit aw yuki'taniqey òviy'o; nit pu ason hakim piw nāmimantani, taq̄ ka Satan hakimuy qa namituyqawi'taqat ep pumuy amumi un-ahpimantani. ⁶ Nikañw hapi pay nu yan pēnaqe it umuy nakwhana, qa ayata. ⁷ Nuyniq̄w pi as sohsoyam inunyuñwniq̄w pam amuñen lomahintani. Noq̄w pay pi sohsoyam God añqw nanāp hin makiway'yuñwa, suhka yanwatniq̄w, pu mi'wa piw tuwat panwata. ⁸ Noq̄w òviy nu añ imuy qa nōmay'yuñqamuy, pu qa puwsuñway'yuñqamuy-nikañw pu koñnanalvutuy amumi pañqawni. Pay uma pas inñn hinyuñwniq̄w as pam umuñem lolma. ⁹ Nikañw kurs pay uma qa namituyqawyuñwniq̄w, pay hak hakiy ámuntini. Pi hakiy ámuntiniq̄w pam pantaqa nuvōmokiwyu añ kñnavoti'taniqat epniq̄e pavan lolma. ¹⁰ Pu añ hakim ámum'iwyuñqamuy nu amumi tutapta, nikañw pay qa nū, i' Tutuyqawhq̄a: Wuhti puwsuñway qa mātāpimantani. ¹¹ Nikañw kurs pam put mātave', pay pam nalqatmantani; sen pay ahoy puwsuñway amum namivōhiknik panhtimantani. Pu i' tāqa nōmay qa mātāpimantani. ¹² Pu ahpiy mímuywatuy nu' amumi pañqawni, qa Tutuyqawhq̄a: Kurs hakiy tuptsiwni'taqat nōmaat qa tuptsiwni'te' nāt put amum qātuniqey nāwaknaq̄w pay pam put qa mātāpimantani. ¹³ Pu kurs wuhtit puwsuñwaat qatuptsiwni'te' nāt put amum qātuniqey nāwaknaq̄w pay pam put qa mātāpimantani. ¹⁴ Pi i' qatuptsiwni'taqa tāqa nōmay atsviy God awwat sutsvo taviwta. Pu i' qatuptsiwni'taqa wuhti puwsuñway atsviy God awwat taviwta. Pi as qa pantaniq̄w umuhtim hovariwyuñwni; noq̄w pay hapi puma God awwat oyiwyuñwa. ¹⁵ Nikañw kurs i' qatuptsiwni'taqa ahpiyninik, pay pi ahpiymantani. Pay i' tuptsiwni'taqa tāqa, sen wuhti, pantaqat ep qa sómiwtañwu. Pi God itamuy uyiawwtaqat qatsit aw wáñwayi. ¹⁶ Ispi yantaq̄'ò, wuhti, ya sen um uhpwsuñway Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta? Pu um'i, tāqa, ya sen um uhnōmay Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta?

Live as God Called You

¹⁷ Noq̄w pay pi God añ sohsokmuy nanāp hin qatsíhuytaq̄w, pu hakiy hin hintaqat Tutuyqawhq̄a put wáñwayh̄q, hak pan hinmamantani. Yan hapi nu sohsoyik Jesus aw tōnawtaqamuy amunawit yuki'ma. ¹⁸ Sen haqawa poñotkit akw tuvoylaiwkañw wáñwayniwe', pay pam put tuvoylat qa ayo yúkuni. Sen haqawa qa poñotkiwkañw wáñwayniwe' pay pam qa poñotkiwni. ¹⁹ I' poñotki pay qa hímuu, pu i' qa poñotki pay piw qa hímuu; pi God tutavoyat añ hinmaq̄w pam'i. ²⁰ Uma añ nanāp hin hinkahkañw wáñwayniwe' pay panyuñwni. ²¹ Um sen núantuwikinikañw wáñwayniwa; pay um put ep qa hin unañway'tani. Nikañw kurs pay um hin mātaviwninik, um akw moñwvastini. ²² Pi núantuwikinikañw Tutuyqawhqat ahpiy wáñwayniwhqa Tutuyqawhqat ahpiy mātaviwa. Pu piw pay an i' qa núantuwikinikañw wáñwayniwhqa Christ núantuwikiatniñwu. ²³ Uma hapi hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma qa sinmuy amumi nātuwiktotani. ²⁴ Itupkomu, pay uma añ nanāp hin hinkahkañw wáñwayniwyaqey pan God amum yesni.

Questions about the Unmarried and the Widows

²⁵ Pu nu imuy añ nāt pas mámanhtuy pay qa hinwat Tutuyqawhqat añqw tutavot pasiwta. Nikañw pay nu hin wūwaqey pañqawni. Pi nu Tutuyqawhqat añqw òkwatuwiwa, pas qa atsat hinmaq̄e. ²⁶ Itam pay hihsavo pas sóontsaniwyuñwni. Noq̄w òviy nuyniq̄w hak hin

makiway'te' pan qátumantaniqw pam enem lomahinta. ²⁷ Um hak nõmay'taq, pay um añqw mätaviwniqey qa tunatyawtani. Noqw um ñasta nõmay'taq, pay um qa nõmawuwantani. ²⁸ Nikañw kurs um piw nõmate', um pay qa hin qaanhtini. Pu kurs i' nāt pas māna puwsuñwte', pay pam piw qa hin qaanhtini. Nikañw panhtotiqam hapi yep qatsit ep kñanvotyani. Noqw nu as put añqw umuy ayo óyaniquey nāwakna. ²⁹ Nikañw it nu pañqawni. itupkomu: Tuwani tsāva. Noqw óviy yahpiy hapi yantani: Añ nõmay'yuñqam pay qa nõmay'yuñqey panyuñwni; ³⁰ Pu añ tsaykitaqam pay qa tsaykitaqey panyuñwni; pu añ hahlayyaqam suhpan pay qa hahlayyaqey panyuñwni; pu hihta tuhtuy'yaqam pay hihta qa himuy'yuñqey panyuñwni; ³¹ Pu yep qatsit akw moñwvasyaqam qa nukushintsahsanyani; pi yep qatsit tunatyaat tūwayato. ³² Noqw nu as umuy qa nānaphin wuwanvisoq'íwyuñwniqat umuñem nāwakna. I' hak qa nõmay'taq Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, hin pam Tutuyqawhqat unañwveniqey óviy'o. ³³ Noqw pu i' nõmay'taq yep qatsit ep hihhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, hin pam nõmay unañwveniqey óviy'o; nihqe lōqmuy wuwni'ta. ³⁴ Noqw māna nāt qa puwsuñway'taq Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, pam hin tokoy, pu hiksuiy ep qahováriwtaniquy óviy'o. Noqw pu i' puwsuñway'taq yep qatsit ep hihhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, pam hin puwsuñway unañwveniqey óviy'o. ³⁵ Noqw uma it akw moñwvasyaniqat óviy nu yan lavayhti. Nu umuy qa aw u'ta. Noqw yan uma lomahin-wise', qa hihta sos'onkahkañw Tutuyqawhqat aw unañwtavi'yuñwni. ³⁶ Nikañw kurs hak tiyo manhtuway ka qa súantsahsanhqey wūwante', kurs pay pam tukwsiwtawq, soon as qa panhtiniqw, pay pi pam hin tunatyawte' panhtini; pay pam qa hin qaanhtini, pay pi puma nāmatini. ³⁷ Nikañw pay hak unañwpeq tunatyay qa wílōkni'taq, qa hihta akw sóon'iwkañw tunatyay aw tuyqaw'i'taq manhtuway nāt pas mānat tavi'taniquy unañwpeq yuki'taq hapi súanhtini. ³⁸ Noqw óviy i' hak put ámumtiqa hapi súanhtini, nikañw i' hak put qa ámumtiqa put epnihqe pas pavan súanhtini. ³⁹ Wuhti hin yukiwtatag tutawat ahpiy puwsuñway aw sómiwtañwu hihsavohaqami qátuniqat pahsavoo. Nikañw ason kurs put puwsuñwaat mokq pam mätaviwñwu. Pay pi hakiy ámumtinik ámumtimantani; nikañw hapi pam Tutuyqawhqat sinoyat-sa ámumtimantani. ⁴⁰ Nikañw pam hintaqey pan hinmaniqw pam pantaqa nuyniqw put enem lomahintani. Noqw nu wūwantaqw God Hikwsiat iunañwpeq qátuhqa piw pan unañwti.

8

The Question about Food Offered to Idols

¹ Nu pu' nõsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat yuaatani. Pay pas antsa itam sohsoyam navotit pasiwyuñwa. Navoti hakiy kwivi'nañwtoynañwu; noqw nami'nañwa hapi hakiy óqalañwu. ² Noqw kurs pay hak hihta navoti'taqey wūwante', pam piw it aw wūwantani: Pam as pas pasiwtatag put navoti'tani; nikañw pam qa nāt pan put navoti'ta. ³ Hak haqam God aw unañway'taqw God put tuwi'tañwu. ⁴ Taay, hak hihta nāp yukit aw noiwhqat tūmoytaqat nu lavayhtini. Pay pi itam navoti'yuñqw pay tūwaqatsit ep nāp yukit pi qa himuu; pu pay pas qa haqam hak himu piw suhkaa, pay pas God-saa. ⁵ Pay pi as sinmuyniqw amuhpa' nāwakintiwayaqam kasta, óveqatsit ep'e, pu tūwaqatsit ep'e. Pi pas antsa amuhpa' nāwakintiwayaqam suhpanta, pu momñwit suhpanta. ⁶ Noqw itamuyniqw pay sūkw aw nāwakintiwhqa, God Itanaa, put hapi ahpiy sohsoy himu pasiwyuñwa, pu itam put enem yukiwyuñwa; pu sūka Moñwi, Jesus Christ, put hapi ahpiy sohsoy himu yukiltoti, pu itam put ahpiyya. ⁷ Nikañw pay qa sohsoyam it navoti'yuñwa. Oviypi haqawat nāp yukit pew pahsavo kaptsi'yuñwa. Noqw nāmahin pi as pūmuyniqw nõsiwhqa pas antsa nāp yukit aw noiwhq puma put nõnova; noqw puma tuptsiwniy añ qaóqáwi'yuñqw, uñwáam hovarsni. ⁸ Pi itam soon nõsiwhqat ahpiy God aw lomahinyuñqey nāmahitakni'yuñwni. Oviypi itam nõnõse' put ahpiy qa ñas'ewhtotiñwu; pu pay piw an itam qa nõnõse' qa hin'ewaytotiñwu. ⁹ Nikañw pay uma tunatyatotini, taq nāphisat ka uma yan qenive hoñkahkañw soñawnen tuptsiwniy añ qaó'qaltuy amutpik hihta ep tñnōkyaniqat taviyani. ¹⁰ Kurs um hihta navoti'taq nāp yukit enem kiyat ep tunósvofat aw qatuqw, hak tuptsiwniy qa añ óqala uñ pep tuwani. Ya pam unañwpeq qatusite', qa tuwat nõsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat nõsni? ¹¹ Nen pam hak uhtupko qaóqálanihqe uñnavotiy atsviy hovalniwni, Christ put enem enañ mokq'ó. ¹² Noqw pan hapi uma umuhtupkomuy ep qaanhtote' unañwayamuy qaó'qaltuy tūhotote', Christ ep qaanhtotini. ¹³ Yanta hapi, noqw óviy kurs sikwi itupkoy múnuknaniqw, pay pas tūwaqatsit nāt wunuqw nu soon sikwit nõsni, taq nāphisat ka nu itupkoy múnuknaniqey.

9

Rights and Duties of an Apostle

¹ Ya pay nu' qa ayaiwtaqa? Ya nu qa qenive wunu? Ya nu' Jesus Christ Itahtu-tuyqawhqay qa aw yori? Puyaw qa uma Tutuyqawhqat ep itumaltipumu? ² Kurs nu pay haqawatuyniqw qa ayaiwtaqanik pay úmuyniqw pi nu suyan panta. Pi Tutuyqawhqat ahpiy uma hapi nuy pas antsa ayaiwtaqat mahtakni'yuñwa. ³ Hakimuy inumi tuwantotaqw nu amumi yan lavayhtiñwu. ⁴ Ya itam nōsniqey pu hikwniqey qa makiway'ta? ⁵ Ya itam haqawat tuptsiwni'taqat nōmay'te', put wiknumniqey qa makiway'ta añ pētuy ayai-wyuñqamuy amun'i, pu Tutuyqawhqat tupkomuyatuy-nikañw pu Cephas pumuy amun'i? ⁶ Hal pay sen nu'-niqw pu Barnabas, ya itam-sa pay qa tumalay'tanik pam itamumi uhtsiwta? ⁷ Ya hak hisat haqami tuwvōhtaqa nāp hihta himuy aw tūkway'ta? Ya hak óvat uyht, aniwnit qa añqw tūmoyta? Ya hak pokmuy tumalay'kañw pihuyamuy qa añqw hihikō? ⁸ Ya nu pay sinot an lavayhti? Hal ya Moses tutavoyat añ piw qa pan lalvaya? ⁹ Oviypi Moses tutavoyat añ yan pey'ta: Um wākasit sōhōvosit muritaqat motsóvuyat qa sommantani. Ya God pas pay wākasit-sa tunatyawkañw òviy pañqawu? ¹⁰ Hal sen pi pam itamuy tunatyawkañw pañqawu? Pay kurs pi hin qa itamuñem i' yan pēniwa. Noqw òviy uylawhqa okiw hihta túwaniqey tunatyawkañw uylawñwu; piw muritaqa okiw aniwnit añqw hihta himuy'vaniqey tunatyawkañw muritañwu. ¹¹ Itam soñawnen hihta it Hikwsit ahpiynihqat umuy huyla. Noqw kurs itam yep qatsit ep umuhhimuy òmahte', ya itam pas qaanhitni? ¹² Noqw kurs uma haqawatuy umuhhimuy añqw maqaye', tis pi òviy uma soon itamuñem qa piw panhtotini. Pay as pi panta; noqw pay itam it yantaqat qa akw moñwvasi. Itam hihita añ nakwhani'ta, taq nāp hisat ka itam lomatuawit Christ yuaataqat aw sóontsanni. ¹³ Imuy Jew-sinmuy amuñaqw hihta pas kaptsiwyuñqat tumalay'yuñqam God kiyat ep hihta oyiwhqat akw yēse. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Pu ima hom'oyvihkat ep hintsatskaqam hihta God aw noiwhqat akw yēse. ¹⁴ Noqw Tutuyqawhqa hapi pay piw pan yuku: Ima lomatuawit yuaatotaqam lomatuawit ahpiy hihta akw yesniqata. ¹⁵ Nikañw pay nu'wa it yantaqat qa akw moñwvasi; pu piw nu qa pan umumi tuñlay'kañw paniqw it yan pēna. Pi nu qa hihta aw tūkway'kañw lomatuawit yuaataqey ep himuiwta. Noqw kurs hak put piswiwnaniqw pay pi nu tatam mokni. ¹⁶ Pay as pi nu lomatuawit yuaatakañw pay kurs nu hihta ep nātsotskanani. Pay nu pas put aw tusoq'ayatiwa. Pay panta. Pas nu lomatuawit qa yuaataqaw pam inuñem pas is óhini. ¹⁷ Pi nu suhta'q'ewnikañw it hintsake' hihta ahsatani. Pu kurs as pay nu qa suhta'q'ewnikañw put hintsakq, pas pi suyan i' tumala inumi noiwtā'ō. ¹⁸ Noqw pep pu' nu hihta ahsatani? Pay hapi nu Christ añqaw lomatuawit añqw yuaate', qa hakiy aw hihta tūkway'kañw pantsakni; nen nu lomatuawit yuaataqey ahpiy imakiway soon akw moñwvasni. ¹⁹ Pay nāmahin pi as nu qa hakiy aw túwikinikañw pay nu sohsokmuy amumi nānuantuwiki'ta, pas pay nu as okiw wūhaqniqamuy Jesus aw tuyqawvanige òviy'o. ²⁰ Nihqe nu Jew-sinmuy amumiwat Jew-sinonihwti, pas pay nu Jew-sinmuy tuyqawvanige òviy'o. Pu tutavot añ hinwisqamuy nu amumiwat tutavot añ hinmaqey panhti, pas pay nu tutavot añ hinwisqamuy tuyqawvanige òviy'o. ²¹ Pu imuy tutavot qa añ hinwisqamuy nu amumiwat pay tutavot qa añ hinmaqey panhti, pas pay nu as okiw tutavot qa añ hinwisqamuy tuyqawvanige òviy'o. Pay as pi nu God tutavoyat qa hin qa aw tunatyawkañw, nu Christ tutavoyat añ hinma. ²² Pu nu añ qaō'qaltuy amumiwat pay qaō'qaw'i'taqey panhti, pas pay nu as okiw qaō'qaltuy tuyqawvanige òviy'o. Nu sohsokmuy amumi sohsoy himuniwhiti, pas pay nu as okiw nāp hintaqat akw haqawatuy tuyqawvanige. ²³ Nu lomatuawit tunatyayat òviy yanhagam hinma, pas pay nu as okiw put hahlayhpiyat añ umumum hinmaniqey. ²⁴ Ya sohsoyam nanamunwaqam yuhtukq pay sūka hihta ahsataniqat uma put qa navoti'yuñwa? Pay uma yuhtuke' uma hihta ahsatotaniqey òviyyañwu. ²⁵ Noqw sohsoyam nanamunlalwaqam pás nāmitunatyawwiñwu, hóhoñvitniqe òviy'o. Noqw puma pay wihkat sūlawhtiñwuqat òviy panhtotiñwu. Noqw itam pi hihta pas qa sūlawhtiñwuqat makiwyani. ²⁶ Noqw nu pas suyan hihta ahsataniqey òviy pan warikiwta. Nu qa tusoqnayawhqe, paniqw òviy hapi nu qa nanāp haqe' savinuma. ²⁷ Nu qa pan hintsakt itokoy wuvahtinumqe aw tuyqaw'i'ta, taq nāphisat as ka nu nuhtumi lomatuawit yuaatat, nu hihta ep òwihiniwhitiqw, God nuy ayo tūvani.

10

Warning against Idols

¹ Pu piwu, itupkomu, pay uma it navoti'yuñwniqat nu nāwakna: Ura itanam sohsoyam òmawuy atpikaqeya; pu sohsoyam wuhkovatuphat añqe' nōña. ² Pu puma sohsoyam òmawuy akw Moses aw tuvoylatoti, pu wuhkovatuphat akw'a. ³ Nihqe puma sohsoyam nōsiwhqat God añqwnihqat añqw nōñōsa. ⁴ Pu sohsoyam kūyit God añqwnihqat añqw hikwya. Pi puma owat hihta tuawi'taqat añqw hikwya. Pam owa Christ tuawi'ta. Noqw pam suyan pumuy amumum hinma. ⁵ Noqw pi ura God pumuy amuñaqw kaysiwhqamuy amuhpe qa salayhti; òviypi ura puma qayēsihpuvehaqam wuhko soa. ⁶ Noqw i' yantaqa

hapi itamuy u'nantoyna, itam añ hihta qalomáhinyuñqat qa aw kwanáwtayyuñwñiqat öviy'o, panhtotiqamuy qa amun hinhtotini. ⁷ Piw ura pumuy amuñaqwa haqawat nâp yukit aw nâwakintotaqwa, uma qa pumuy amún hintsatskani. Taq ura yan pey'ta: Sinom añ yesvat nônova, pu piw hihikwya, pu pahsat hoñvaqe tivantiva. ⁸ Pu itam qa amún nuvôqatsit tumalay'yuñwni. Ura pumuy amuñaqwa haqawat pantsatskage súkw tâwat ep sunat añqwa payhkumuy sihkay'tasikip sômorit pahsa'nihqam súlawhti. ⁹ Pu itam qa Christ puhtsemokintotani, ura pumuy amuñaqwa haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini. Taq puma panhtotiqe tsûtsu'tuy amuhpiy soa. ¹⁰ Pu uma piw pay qa yan umuh'unañway hiñqagwani, ura pumuy amuñaqwa haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini; taq puma panhtotiqw, God hoñviayay ayataqwa, pam pumuy qôya. ¹¹ Noqw as sinom pumuy amuhpiy hihta tuwi'vayaniqat öviy puma it sohsok hihta añ kûkuyva. Noqw itamuy so'ñwamiq ôkiwisqamuy u'nantoynanique öviy pâvam pêniwa. ¹² Paniqwa öviy pay hûrs wûnuhqey nami-wuwantaqa tunatyaltimantani; taq nâp hisat ûnate', pam mûnukni. ¹³ Pay qa hak hihta alôñôt akw unaheviwhqey wûwantani, ispi wûhaknihqam pay pan hapi unaheviwyaq'ô. Pi God soon lavayiy qa an hinmani; nihqe pam hakiy ôqaltaqwa, soon unaheppi hakiy epnihqe ôqalay'tani. Pi God hin ayo yâmakniqat hakiy âawnaqwa, hak unaheppit añ kuyvani. ¹⁴ Noqw öviy'o aw unañwamu, uma nâp yukit aw nâwakintiwñqat pas qe'yani. ¹⁵ Nu hapi pâs wuwni'yuñqamuy amumi yuaata. Uma nuy hiñqawñqat aw wûwayani. ¹⁶ It kuyapkuýt añqwa hahlayhpit kûyiwtatqat itam hahlayhtote', itam soñawnen Christ uñwáyat añqwa súp hikwyañwu. Pu itam pôlavikit yôñoyhtote', itam Christ tokoyat añqwa súp nôñôsañwu. ¹⁷ Pay as pi itam kaysiwhqamayahkañw súkw pôlavikit anyuñwa, piw súkw tokot anyuñwa. Pi itam sohsoy pam put súkw pôlavikit añqwa nônova. ¹⁸ Kurs uma yep qatsit ep Israeli-sinmuy amumi wûwayani. Ya ima hom'oyit añqwa nônovaqam God hom'oyvihkayat qa amum God aw nâwakintiwi? ¹⁹ Ya nu hihta pañqawu: Sen pi nâp yukit pas antsa himuniñqat, sen nâp yukit aw himu noiwhqa pas antsa himuniñqat nu pañqawu? Qae. ²⁰ Nu hapi pañqawu: Ima qa-Jew-sinom hihta hom'o'ye, puma nukpanhihikwsimuy amumi put hom'o'yañwu, qa God aw'i. Noqw uma nukpanhihikwsimuy amumum hintsatskaniqat nu qa nâwakna. ²¹ Soon uma Tutuyqawñqat kuyapkuýiyat nukpanhihikwsimuy kuyapkuýiyamuy enañ hihikwyani. Soon uma Tutuyqawñqat tunôsvofñayat nukpanhihikwsimuy tunôsvofñayamuy enañ nônovani. ²² Ya sen itam Tutuyqawñqat puvuhtsemoqnayani? Ya sen itam put epnihqe ô'qaltu? ²³ Pay as nu hihta hinhtiniqwa pam sohsoy ka inumi súanta, nîkañw pay qa sohsoy nukñwa. Pay as nu hihta hinhtiniqwa pam sohsoy ka inumi súanta, nîkañw pay qa sohsoy hakiy ôqalañwu. ²⁴ Qa hak hapi nëñem-sa hihta öviy tunatyawtat, ayo sukw enem hihta lolmat tunatyawtani. ²⁵ Uma huhyanakiva hihta huhyaniñqat nônovani, nen umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañw qa pas hihta tûviñlalwani. ²⁶ Pi tûwaqatsi Tutuyqawñqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁷ Kurs qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqwa haqawa umuy tûtsamñq, uma ámumyaniquey unañwtote', himu umutpîp poñatiñqat uma nônovamantani, qa tûviñlalwakahkañw umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañwo. ²⁸ Nîkañw ason kurs haqawa put nâp yukit aw noiwhqat umumi kitaqwa, pay uma qa añqwa nôñôsamantani, umuy âawanaqat kaptsi'totaniqe öviy'o, put unañwpeq sunvotiyat tunatyawkahkañwo. Pi tûwaqatsi Tutuyqawñqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁹ Nu uh'unañwpeq uhsunvotiy qa kitat, ayam sukwat unañwpeq sunvotiyat nu kita. Noqw hak ka inumi pañqawni: Pi nu qenive wunukañw hihta tûmoytaqwa, ya hinoqwa ayam suka pas nâp unañwpeq sunvotiy ahpiy nuy ôvelantani? ³⁰ Pi nu put ep God aw hahlayhtit, put añqwa nôñwu. Noqw ya hinhtiqwa öviy nu put ep hahlayhtiqwa ayam suhka pas nât piw put ep inumiñq qalomáhiñqawni? Kítani. ³¹ Ka pi panta. Nîkañw um as God tayawniñqat öviy sohsok hintsakmantani, sen um tûmoytani, sen um hikwni, sen pay nâp hihta hintsakni. ³² Uma qa hakiy unañwmoknayani, imuy Jew-sinmuy, pu pay qa-Jew-sinmuy, pu imuy God aw tônawtaqamuy. ³³ Nu tuwat sohsokmuy hihta añ ahsupoq unañwve mamavisqe qa nëñem hihta tunatyawtat, as kaysiwhqamuy hihta akw moñwvasey' ayo nôñakniqat öviy amuñem tunatyawta.

11

¹ Uma inumi nanawinyani; pi nu piw Christ aw nanawini.

Covering the Head in Worship

² Pas nu umumi hahlayhti itupkomu, ispi uma sohsok hihta añ nuy u'ni'yuñq'o. Pu nu umumi hin tutaptaqwa uma añ ahsupoq pan hinwisa. ³ Noqw it hapi uma navoti'yuñwñiqat nu nâwakna: Christ hapi sohsokmuy tahtaqtuy qôñôam'iwtatqat anta; pu tâqa nômay qôñôam'iwtatqat anta; noqw pu God hapi Christ qôñôyat anta. ⁴ Haqam tâqa nâkwapkañw God aw nâwaknaqa, sen God enem yuaataqa hapi qôñôy qahihitalawñwu. ⁵ Pu haqam wuhti

qa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God eñem yuaataqa hapi qōtōy qahihtalawñwu; soñawnen pi pam āriwtañwunihqee. ⁶ Pay pi wuhti qa nākwapte' piw āriwtani. Pu kurs wuhti āriwte', sen sipniwe', put hahmane', turs pam piw nākwaptani. ⁷ Noqw pay as soon tāqa nākwaptamantani, pi pam God an yukiwkañw pu put pihniatniñqee. Pu wuhti hapi tāqat pihniata. ⁸ Pi tāqa qa wuhtit añqw yukiwta; pi wuhti tāqat añqw yukilti. ⁹ Piw tāqa qa wuhtit eñem yukilti; pi wuhti tāqat eñem yukilti. ¹⁰ Yantaqw hapi ñviy wuhti soon qa nākwaptamantani, hakiy put aw moñwawihqat mātaktaniqee, hoñvia'yatuy tunatyawkañwo. ¹¹ Nikañw Tutuyqawhqa pan yukuqñw, pay qa hak tāqa wuhtit qa ahpiy qātuni; piw qa hak wuhti tāqat qa ahpiy qātuni. ¹² Wuhti tāqat añqw aniwhtiqñw, pay ñviy piw pan tāqa wuhtit ahpiy aniwhti. Nikañw pay hapi sohsoyam God ahpiy aniwhtoti. ¹³ Kurs aw nāp wūwayaa. Ya wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaniqñw pay lomahinta? ¹⁴ Ya tāqa hin hintañwuniqñw pam pantaqa umuy qa tutuqayna, haqam tāqa wupaañay'taqw pam put eñem haman'ewayniñwuniquata? ¹⁵ Nāwuspi wuhti wupaañay'taqw pam put pihniatniñwu. Pi put hōmiat put aqñw nākwaptaniqat ñviy pam put aw noiwta. ¹⁶ Noqw pay pi kurs hak it ep hiñqawlaniqey antaniqñw pay hapi itam God aw tōnawtaqam qa pan tuwi'yuñwa.

The Lord's Supper

¹⁷ Nu pu' hapi lavayhtiniqey umuy qa tayawnani. Uma soq tsovalte' qa nukñwat ñviyyat, soq nankiwakñw ñviyyañwu. ¹⁸ Meh, i' mohti'ma: Yaw uma sūvo tsovaltqiñw haqawat nātsikiwtañwuqat nu navota. Nihqe pay nu pēp pas tuptsiwa, ¹⁹ Ispi pay kurs hin haqawat umuñaqñw qa sutskeyaq'ō. Noqw put pantaqat ahpiy ima añ hakim pas qaatsat hinyuñqam umuñpe mātaktotini. ²⁰ Noqw ñviy ason uma sūmi tsovalte', uma qa pas pas antsa Tutuyqawhqa tunōsvoñayat nōñōsañwu. ²¹ Oviy pi umuy nōnovaqñw, himuwa qa sōwu maqaptsi'tat, pay nāp nōvay tūmoytañwu. Noqw suhka tsōñmokiwtāqñw, haqawa honaqkuyit akw hōnaq'iwtāñwu. ²² Soh! Ya uma ñasta ki'yuñwa? Pep hapi as uma nōnovakañw hihikwyani. Hal ya uma God aw tōnawtaqamuy qahihtatote', ñasta nōvay'yuñqamuy haman-toynayani? Ya nu umumi hiñqawñw? Ya nu it ep umuy tayawnani? Sōoni. ²³ Pi Tutuyqawhqa hapi inumi it posnaqñw, nu tuwat umumi put mātavi: Ura Tutuyqawhqa Jesus put tōkilat ep momñwituy amumi mātaviñniqey pōlavikit kwusu; ²⁴ Nihqe put ep kwakwhatat, put yōhat, pañqawñw: Huvam it ñmahtotat, nōñōsaa. I' hapi itoko umuñem yōñoyhtiwa. Uma nuy u'ni'yuñwaniqey ñviy it yantsak-wisni. ²⁵ Pu pumuy nōñōsaqñw, pam pay añ piw kuyap-kuyit kwusut pañqawñw: I' kuyapkuyi hapi iuñway ahpiy puhuvasiwni. Yan hapi uma hinwisni. Uma añsakis put añqw hikwyē', nuy u'nayamantani. ²⁶ Pi uma añsakis it pōlavikit añqw nōñōsakañw, pu it kuyapkuyit añqw hikwyē', uma Tutuyqawhqa mokiwyat tu-aw'i'yuñwamantani, hisat pifuniqat pahsavoo. ²⁷ Paniqñw ñviy hak qa tunatyawkañw, it pōlavikit añqw nōsqa, pu Tutuyqawhqa kuyapkuyiat añqw hikwqa Tutuyqawhqa tokoyat-nikañw pu uñwayat ep qaantimantani. ²⁸ Oviy hak namivupre', pankañw put pōlavikit añqw nōsmantani, pu kuyapkuyit añqw hikwmantani. ²⁹ Taq qa tunatyawkañw nōsqa, pu hikwqa nawus tūviwmantani, Tutuyqawhqa tokoyat qa mātsi'tañwunihqee. ³⁰ Pi yantaqw ñviy kaysiwhqam umuñaqñw qaōqāwi'yuñwa, pu ñpuiwyuñwa, pu kaysiwhqam pay soa. ³¹ Pi itam namivupriwise', pay soon hin yukuniwyani. ³² Taq Tutuyqawhqa itamumi pohte', itamuy ñkwahñwu; taq ka itam yep qatsit ep hinwisqamuy amumum tūviwyani. ³³ Yanta itupkomu, ñviy uma nōnovanik tsovalte', hāk nānuhtayyuñwamantani. ³⁴ Ason pi kurs haqawa tsōñmokiwte', pay kiy ep nōsmantani. Noqw uma qa tūviwyaniqey ñviy tsovaltiantani. Pu ason nu hisat pite', hin hintaniqat umumi tutaptani.

12

Spiritual Gifts

¹ Noqw uma kuwahtiput Hikwsit ahpiynihqat navoti'yuñwaniqat nu nāwakna. ² Pay pi uma navoti'yuñwa, ura pay uma nāt qatuptsiwni'yuñqe añ hihtuy nāp yukit qayuaatotaqamuy amuhpa' hinnumya, haqe' umuh'unañway qatsqat pañ'a. ³ Noqw ñviy pu umuy māmatsnani, soon hapi hak God Hikwsiat ahpiy yuaatakañw Jesus qalomāyukiwtāqat pañqawñw. Pu soon hak Jesus Tutuyqawhqañqat pañqawñw, hal pas Qahovāriwtaqat Hikwsit ahpiynen-saa. ⁴ Qahovāriwtaqat Hikwsi hihihita kuwahtiput tūhuytañwu; nikañw pam pas sūkaa. ⁵ Pu itam nanāp tumalat makiwyaqe, sūkw Tutuyqawhqa eñem tumalay'yuñwa. ⁶ Itam nanāp hin makiwyaqey pan hihta hintsatskañwu. Noqw pay God itamuhpa', itahhintsakpiy sohsok akw nāp tunatyay tumalay'ta. ⁷ Pi sohsoyam Hikwsit makiwyaqñw, pam amuhpe namtaknañwu. Noqw put ahpiy itam sohsoyam moñwastotini. ⁸ Pi Hikwsi wuwanlavayit sukwat aw nōañwu; pu pay pam Hikwsi piw sūannavotit lavayit sukwat aw nōañwu. ⁹ Pu pay pam Hikwsi piw qapēvewnit sukwat aw nōañwu; pu pay pam Hikwsi piw sukwat aw tūqalapsintaniqey ñqalat nōañwu. ¹⁰ Noqw sūka kātutmalat hintsaki; piw sūka God eñem

yuaata; piw sūka hihituy hikwsimuy māmatshwu; piw sūka ōnaqw lavayit yuaata; piw sūka ōnaqw lavayit namtōknañwu. ¹¹ Noqw hapi pay pam Hikwsi iit sohsok hintsaki; hakiy aw hihtawat nōanik panhtiñwu.

One Body with Many Parts

¹² Pay as pi hakiy tokoat sūkanikañw wūhaq a'wiway'taqw, pu put tokoyat añ sohsoy a'wisa wūhaqnikañw pay sūka tōkoniñwu. Noqw Christ hapi pan hinta. ¹³ Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit ahpiy tuvoylatotiqe, soñawnen sūka tōkoniwhitoti, sen itam Jew-sinomu, sen qa-Jew-sinomu, sen nūantutuwiktu, sen qa tūtuwiktu. Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit makiwya. ¹⁴ Pi hakiy tokoat qa sūkw awiwaniñwu. Pam hapi wūhaq'a. ¹⁵ Noqw ōviy kurs hakiy kuk'at sen kitani: Nu qa māatnihqe ōviy pay nu tokot qa añqwwi, kite', ya pam pay paniqw tokot qa añqwwini? ¹⁶ Pu kurs hakiy naqvuat sen kitani: Nu qa pōsiatnihqe ōviy nu tokot qa añqwwi, kite', ya pam pay paniqw tokot qa añqwwini? ¹⁷ Kurs as hakiy tokoat sohsoy pōsiniqw hak hin navotmantani? Pu kurs pam sohsoy naqvusaniqw hak hin hihta hovaikmantani? ¹⁸ Noqw pay pi God hin aw wūwaqey pan hakiy tokoyat añ a'wiwayat yukuhtañwu. ¹⁹ Noqw kurs as puma pay sohsoy sūka awiwasaniqw ya hakiy tokoat hāqamni? ²⁰ Nikañw pay hapi hak wūhaq a'wiway'kañw pay sūka tokoy'tañwu. ²¹ Noqw ōviy soon hakiy pōsiat māyat aw pañqawni: Nu uñ qa haqni'ta, kitani. Pu piw soon qōtōat kukyāt aw pañqawni: Nu uñ qa haqni'ta, kitani. ²² Qae, pi hakiy tokoyat añ himu suhpan pay ōwihinyuñqa pas soon qe'yañwu. ²³ Pi hakiy tokoyat añ hahqe' itamuyniqw pay hin'ewakwyaqat itamuy pumuy pas kaptsi'yuññwu; pu itamuhpa' qason'iwayaqat itam pās tunatyawkahkañw yuwsinaya. ²⁴ Itamhpa' sōniwayaqa pi pay qa hihta haqni'yuñwa. Pi God hakiy tokoyat namikwaptaqe añ hahqe' hihta qa pasiwyuñqat aw pas pavan unañwtavi, ²⁵ Hakiy tokoyat ep qa haqam nehpewi hintaqat ōviy'o; noqw añ a'wiwa nāmi unañwtavi'yuñwini. ²⁶ Noqw kurs himuwa awiwa nātuhotaq, sohsoyam a'wiwat put amum nātuhototañwu. Pu kurs sūka awiwa kaptsiwhq, sohsoyam a'wiwat put amum hahlayyañwu. ²⁷ Noqw uma hapi sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; nihqe nanāp añ a'wiwat. ²⁸ Noqw God hapi Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe haqawatuy hihta añ oyahta, imuy ayaiwyuñqamuy mohtii, amūnk pu' put eñem yuaatotaqamuyu, amūnk pu' tūtutuqaynaqamuyu, atsve pu' kātatayhpit hintsatskaqamuyu, pep pu' tūqalapsintotaqamuyu, pu tūvaañwantotaqamuyu, pu añ moñw'iwyuñqamuyu, pu qa supwat himuhkwa yuaatotaqamuyu. ²⁹ Ya sohsoyam ayaiwyuñwa? Ya sohsoyam God eñem yuaatota? Ya sohsoyam tūtutuqaynaya? Ya sohsoyam kātatayhpit hintsatska? ³⁰ Ya sohsoyam tūqalapsintotaniqey ōqalay'yuñwa? Ya sohsoyam ōnaqw lavayit yuaatota? Ya sohsoyam tuqay'a'yatu? ³¹ Nikañw pay uma pas añ nūnukñwat kuwahtiput tuñlay'yuñwini. Nikañw nu it epnihqe hāqe'wat pas nukñwat umuy āawnani.

13

Love

¹ Nāmahin pi as nu sinmuy, pu God hoñviaymuyatuy amūn pās hōpinikañw nuhtumi qa unañway'te', nu soñawnen sikasivat qalalataqat antani, sen sivavutsqat an eyoyotaqata. ² Pu nāmahin pi as nu God eñem yuaataniqey makiway'takañw, pu hihita āmiwtañwuqat sohsok mātsi'kañw, pu sohsok hihta navoti'tani, pu nāmahin pi as nu pas qapēvewni'kañw tuhtukwit nahlamintanikañw nuhtumi qa unañway'te', nu qahimuu. ³ Pu nāmahin pi as nu añ ōkiwyaqamuy nopnaniqe ōviy sohsok hihta ihmuy amumi nōanikañw, pu itokoy taqsokiwniqat aw put mātapanikañw nuhtumi qa unañway'te' soon nu put akw moñwvastini. ⁴ Nami'nañwa qa iits hin unañwtiñwu; hakiy pāsniñwu. Nami'nañwa qa unañwtuyañwu. Nami'nañwa qa kwiviyaatañwu; pu qa nātsotskanañwu. ⁵ Hakiy qa hintsaniñwu; qa nēnem hihta tunatyawtañwu; pu qa suy'tsiptiñwu; qalomáhintsaniwe' put ep qa hin unañwtiñwu; ⁶ Qaantskiwhqat ep qa hahlayhtiñwu; nikañw sūantsatskiwhqat ep hahlayhtiñwu. ⁷ Sohsok hihta añ nānakwhani'tañwu; sohsok hihta tuptsiñwu; sohsok hihta ep qa nañ'eknañwu; sohsok hihta añ kuytañwu. ⁸ Nami'nañwa qa haqami sohtani. Nikañw God añqw nātōniqa lavayi hapi pay yukiltini; pu himuhkwa yuaatiwhqat pay sohtini, pu i' navoti pay tūwayani. ⁹ Pi itam qa pasiwtat navoti'yuñwa; pu itam qa pasiwtat God eñem yuaatota. ¹⁰ Nikañw ason hisat himu pas pasiwtatqat pituq, pep pu' himu pay qa pasiwtatqa ayo yukiltini. ¹¹ Ura nu tsāynihqe tsakoyuaatañwu; nu tsāk an hihta māmatshwu, pu nu tsakowuñni'tañwu. Nit nu tātatiqe pep pu' nu hihta tsakoe'wakw ayo yuku. ¹² Pay itam pi nāt pu' soñawnen panaptsat akw qa suyan nāviptsani'yuñwa. Nikañw ep pu' itam pas suyan nānami yoyriyani. Pu' hapi nu qa pasiwtatqat tuwi'ta; nikañw ason pep pu' nu pas pasiwtatqat navoti'tani, God pas pasiwtatqat inumi navoti'taqat pan'i. ¹³ Taay, noqw ōviy

hapi ima pahyom pētoti-i' qapēvēwni, pu unañvavhsi, pu nami'nañwa. Noqw imuy amuñaq w nami'nañwa hapi pas mohpeq'a.

14

More about Spiritual Gifts

¹ Uma nuhtumi unañway'yuñwniqey añ ò'qalyani; pu uma hīhihta kuwahtiput Hikwsit añqwnihqat tuñlay'yuñwni, tis òviy uma God enēm yuaatotanigeyu. ² Pi òñaqw lavayit yuaataqa qa sinmuy amumi yuaatat, God awniñwu, pi qa hak put hihta yuaataqat mātsi'tañwuniq'ò; pi pam hihta āmiwyuñqat Hikwsit ahpiy yuaatañwu. ³ Noqw pu God enēm yuaataqa hapi sinmuy amumi yuaatañwu òqawhtotaniqat òviy'o, pu òkwhaniwyaniqata, pu suyan unañwtotiniqata. ⁴ T' òñaqw lavayit yuaataqa pi nāòqawhtotoynañwu. Noqw pu God enēm yuaataqa God aw tōnawtaqamuy òqawhtotoynañwu. ⁵ Is as uma sohsoyam òñaqw lavayit yuaatotani, tis òviy God enēm yuaatotani; ispi God enēm yuaataqa òñaqw lavayit yuaataqat epnihqe pas pávaniq'ò, hal pas òñaqw yuaataqa hihta lavayhtiqey namtōmintā-saa; noqw Jesus aw tōnawtaqam òqawhtotani. ⁶ Noqw taay itupkomu, kurs nu umumi pitut òñaqw lavayit-sa yuaate', ya nu hin umuy moñwvastapnani? Kurs nu God añqw hihta navotqey qa umumi yuaate', piw umuy qa hihta navotne', piw God lavayiyat umumi qa yuaate', piw umuy qa hihta tutuqaynaq w, ya uma hin ilavayiy akw moñwvastotini? ⁷ Hikispi lēna qa taytaqa soon qa suyan tōtqini, sen pas lēna, sen sivatōnlēna. Taq sen hak lēlent hihta qa suyan tōtqapnaq w, ya hak hihta lēlenqat māmətsni? ⁸ Pi tōtōqpi qa suan tōtqiw, ya hak kipokyuwsini? ⁹ Noqw pay hapi pan piw umuhpe hinta. Pas uma umuhlēñiy akw lavayit susmataqnihqat qa yuaaykuyaq w, ya hak umuy pep hiñqawwaqat māmətsni? Uma pi hak-tonsā yuaatotani. ¹⁰ Pay as pi soon tūwaqatsit ep hīhihtuy qa nānan'ik lavayiy'yuñwa. Noqw qa himuwa qa hihta tuawī'ta. ¹¹ Noqw òviy nu yuaataqat lavayiyat qa tūqayte' putniq w pay nu himusinoni; noqw i' yuaataqa pay nuyniq w himusinoni. ¹² Noqw pay hapi piw umuhpe panta, pi uma Hikwsit ahpiy kuwahtiput pas nānawakna. Oviy uma Jesus aw tōnawtaqamuy òqawhtotōynaniqey òviy pas ò'qalyani. ¹³ Noqw òviy i' hak òñaqw lavayit yuaataqa put namtōmintamantaniqey òviy tūvīñlawni. ¹⁴ Pi nu òñaqw lavayit akw God aw nāwaknaq w, pas as pi ihikwsi nāwaknani, noqw iwuwni qa hihta apīiwtani. ¹⁵ Taay, noqw pep hintani? Nu ihikwsiy ahpiy nāwaknani, pu piw iwuwniy ahpiy'o; nu ihikwsiy ahpiy tawlawni, pu piw iwuwniy ahpiy'o. ¹⁶ As qa pantaniq w, um uhikwsiy akw hihta ep hahlayhtiq w ya i' qa mātsi'taqa hin Antsaa, kitani, ispi pam uñ hiñqawhqat qa mātsi'taqee. ¹⁷ Pay as pi um ka suan hihta ep hahlayhtinwu; noqw mi'wa qa put akw òqawhtañwu. ¹⁸ Pas nu Inay God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu sohsokmuy umuhpenihqe pas pavan òñaqw lavayit yuaata. ¹⁹ Nikañw pay nu tuwat Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe panis hikiyom lavayit iwuwniy ahpiy lavayhtiniqey nāwakna; nen nu hakimuy hihta tutuqaynani; nen qa haktonsā pakwūt-sikip sōmorit òñaqw lavayit yuaaykuni. ²⁰ Itupkomu, uma qa tsakowuwni'yuñwni; nikañw qalomátunatyat awwat titipostuy amunyiñwni; nikañw uma añ pás pasiwyuñqamuy amún wuwni'yuñwni. ²¹ Pi tutavot añ yan pey'ta: Nu alōñót lavayiy'yuñqamuy lavayiyamuy-nikañw pu a'lōñtuy moayamuy ahpiy imuy sinmuy amumi yuaaykuni. Noqw nāmāhin pi nu as panhtiniq w soon puma inumi tūqayyuñwni, kita Tutuyqawhqat. ²² Noqw òviy òñaqw lavayiyat pay hapi qatuptsiwni'yuñqamuy amumi hihta tuawī'ta, ima tuptsiwni'yuñqamuy qa pumuy amumii; nikañw God añqw lavayiyat qatuptsiwni'yuñqamuy qa pumuy amuhem-nit, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhemi. ²³ Noqw òviy kurs uma Jesus aw tōnawtaqam haqam sūvo tsovaltiq w, uma sohsoyam òñaqw lavayit yuaatotaq w, pu hakim qatūqayyuñqam, sen qatuptsiwni'yuñqam pañso yuñe', ya puma umuy hōnaq'iwyuñqat qa pañqawani? ²⁴ Noqw kurs uma sohsoyam God lavayiyat yuaatotaq w, hak qatuptsiwni'taqa, sen qatūqaytaqa pañso pake', sohsokmuy umuhpiy sōontsaniwni, pu sohsokmuy umuhpiy aw pohtiwni. ²⁵ Noqw pantaqat ahpiy put unañwpeq himu tupkiwyuñqat mātaktini; noqw òviy pam yōkoltit, God pas hihtate', put pas antsa umuhpenihqat tūawani.

Order in the Church

²⁶ Taay, noqw hintani itupkomu? Pi uma sūvo tsovalte', uma añ nanāp hihta tāwī'yuñwni, hihta tutuqaynayañwu; òñaqw lavayit yuaatotañwu; God añqw hihta navoti'yuñqey yuaatotañwu; òñaqw lavayit tuqay'ayhtotiniñwu. Hakimuy òqawhtotōynaniqey òviy uma sohsoq hihta hintsatskamantani. ²⁷ Kurs haqawat òñaqw lavayit yuaaykuyaniq w, pay lōyōmmantani, sen pahyomyamantani, pay pahsa'mantani; pu puma nānāñk qeni'yuñwmantani; noqw suhka lavayiyamuy namtōmintani. ²⁸ Nikañw kurs pay qa hak hakiy lavayiyat namtōmintaniq w, pay pam hāk tsoyawtaqamuy ep qa hiñqawlawht, nāmi yuaatamantani, pu God aw'i. ²⁹ Pay God enēm yuaatotaqam lōyōm, sen pahyom-haqam yuaaykuyamantani; noqw mīmawat lavayiyamuy aw wūwantotamantani. ³⁰ Ason kurs

aqlap qátuhqat aw himu mātaktiqw, pay mohti yuaataqa hāk qa hiñqawlawmantani. ³¹ Pay ason uma soon qa sohsoyam nānañk God lavayiyat yuaaykuyamantani; noqw sohsoyam tutuqayyani; nen sohsoyam ökwaniyuñwni. ³² Noqw God lavay'aymat nāp hikwsiy aw tuyqawi'yuñwa. ³³ Pi God nānaphin qatsit qa yuki'tat, uyiwwaqatsit tumalay'ta. Pas añ ahsupoq God sinomat tsovawtaqe hin hintsatskaqw, ³⁴ Pan hapi hakim tsovawtaqw momoyam as qa hiñqawamantani, taq puma yuaatotaniqey ep qa geni'yuñwa. Puma maqaptsiy hinyuñwni. Ura tutavo pan yuaata. ³⁵ Pu ason pi puma hihta tutuqayyaniqey nānawakne', kiy añ puwsuñwmuy put tüviñtotamantani. Taq momoyam haqam tsovawtaqat ep yuaaykuyaniq w pam pumuy amuñem hamani'eway'o. ³⁶ Ya God lavayiyat umuhpiy aniwhti? Hal ya pay pas pam umumi-sa pitu? ³⁷ Hak tāqa God lavay'ayaatniqey namiwuwante', sen Hikwsit añ hinmaqey namiwuwante', it aw nakwhani-nu umumi hihta pentaq w pam Tutuqawhqat tutavoata. ³⁸ Pu ason kurs hak haqam it qa tuway'te', tatam pi pam qa nātuwiwtani. ³⁹ Yanta itupkomu, noqw öviy uma God lavayiyat yuaatotaniqey pas tuñlay'yuñwni; pu uma hakiy öñaqw lavayit yuaataniqat qa mēwantotani. ⁴⁰ Pay sohsoy himu pās unañwat, qa nānaphin yukiwmantani.

15

The Resurrection of Christ

¹ Taay itupkomu, ura nu hapi lomatuawit umuy yuaaykuqey umuy u'nana. Put hapi uma kwusuya; pu uma put ep höñi. ² Pu uma hapi piw put akw ayo nöña, kurs uma nuy hihta umumi yuaaykuqat u'ni'yuñwee, hal kurs uma paysoq tuptsiwy'e'-saa. ³ Pi nu pay piw hihta kwūsuhqey ura put umumi mohti mātavi, i' Christ hin pey'taqat itahqaanhtipuy ep mokqata. ⁴ Pu ura pam hin pey'taqat an tüamiwhqe pu päyis talq ahoy tätayi. ⁵ Pu ura pam Cephas aw namtakna, nit pu pakwt löq sihkay'taqamuy ayaiyuñqamuy amumii. ⁶ Pantaqat atsve pu' pam tuptsiwni'yuñqamuy tsivot tsivot-sikip sūnatnihqamuy amuhpe höyokiwtaqamuy süsnikañw amumi namtakna. Noqw pumuy amuñaqw suswuhqañiqham nāt yēse; nikañw haqawat pi pay soa. ⁷ Pantaqat atsve pu' pam James aw namtakna, nit pep pu' sohsokmuy ayaiyuñqamuy amumii. ⁸ Pu nuhtuñk pam inumi piw namtakna, soñawnen nāt aw qa pituq w pay nu tihtiwhqat an'i. ⁹ Pi nu ayaiyuñqamuy amuñaqw susqahimuu. Soon pi as nu yan'ewaynikañw ayaiwtaqey pan tūñwantiwni; pi nu God aw tōnawtaqamuy okiwsana. ¹⁰ Nikañw kurs nu himunen, nu God nüokwayat ahipiy pam'i. Nihqe nu qa paysoq put nüokwayat makiwa; pi nu pumuy sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan maqsonta, nikañw pay qa nüu, pi God nüokwaat inumum tumalay'ta. ¹¹ Noqw itam yan yuaatota, sen pūmaa, sen nüu. Noqw öviy uma yan tūtuptsitwa.

Our Resurrection

¹² Taay, noqw kurs itam Christ mokiwy añq w ahoy tätayhqat yuaatotaq w, ya hintaq w öviy umuñaq w haqawat so'pum soon ahoy tätayyaniqat pañqaqwa? ¹³ Pi kurs so'pum pay qa ahoy tätayyaniq w, pahasat kurs Christ pay qa ahoy tätayi. ¹⁴ Noqw kurs Christ pay qa ahoy tätayhq, pep pu' itam haktonsa yuaatota; noqw piw uma kurs haktonsa aw tuptsiwni'yuñwa. ¹⁵ Noqw hikispi itam God qa süanyuaatotaqey pan nüansaniwya. Oviypi pam Christ ahoy tätaynaqat pañqaqwa. Noqw pay kurs ima so'pum qa ahoy tätayyaniq w, pep pu' piw Christ qa ahoy tätayniwa. ¹⁶ Ispi kurs so'qam pay qa ahoy tätayyaniq w, pahasat hapi God Christ pay qa ahoy tätayna. ¹⁷ Pu kurs Christ pay qa ahoy tätayniwhq, uma haktonsa tuptsiwni'yuñwa; uma nāt umuhqaanhtipuy añ hinwisa. ¹⁸ Pu öviy piw ima Christ ep so'qam kurs pay pas sūlawhti. ¹⁹ Kurs pay itam yep-sa qatsit ep Christ aw yanyuñwnik, pas hapi itam sohsokmuy sinmuy amuñaq w sus'okiwhinyuñwni. ²⁰ Noqw pi pas antsa Christ hapi mokiwy añq w ahoy tätayi; nihqe imuy so'qamuy piw ahoy tätayniqat mahtakna. ²¹ Pi sinom sūkw sinot atsviy so'ñwu. Noqw pan hapi piw puma sūkw sinot atsviy ahoy yesvani. ²² Pi Adam añ sohsoyam so'iwwaq w, pay öviy piw pan Christ añ sohsoyam mokiwy añq w ahoy tätayyani. ²³ Nikañw nanāp geni'yuñwni, Christ mohtini, añk pu' Christ hisat pituq w put sinomat tüwatyani. ²⁴ Pep pu' so'ñwamiq pituq w, pam Nay God aw moñwtunatyat mātapni, pam ahsupoq moñwqeqnit ayo yūkut'a, pu sohsokmuy añ moñw'iwyuñqamuyu, pu añ öqalay'yuñqamuyu. ²⁵ Ispi pam soon qa moñw'iwtani, pas hisat God sohsokmuy tuwqamuy añwutaq w, puma put aw maqaptsi'yuñwniqat pahasavoo. ²⁶ Noqw nuhtuñk mokiwy, itahtuwqanihq, piw sūlawhtini. ²⁷ Pi God Christ pas sohso hihta aw öqalmaqa. Nikañw pam put sohso hihta aw öqalmaqhahqey kítahqe, pas nāp qa put aw maqaptsiy qatu, öviy pi pam hapi put sohso hihta aw öqalmaqhahqee. ²⁸ Nikañw ason pam sohso hihta añwutaq w, pep pu' Tiat piw put aw maqaptsiy qātuni, it hakiy put sohso hihta aw öqalmaqhahqat aw'i. Noqw God hapi sohsokmuy amuhpenihqe suspavanni. ²⁹ Taay, noqw kurs as so'qam pay ahoy qa tätayyaniq w, ya ima so'qamuy amuñem küyit

akw tuvoylatotiqam hintsatska? Noqw pas piw puma hinoqpw so'qamuy amunem küyit akw tuvoylatoti? ³⁰ Noqw hinoqpw pas piw itam yūmosa unahintaqat yēse? ³¹ Nu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ep umuy pihni'taqey ahpiy umumi pas sūaŋqawni, itupkomu, Nu nāqavo mómoki. ³² Kurs nu Ephesus ep hakimuy i'tsivutuy popkotuy amunyuŋqamuy qananahtsopkañw nāyawwe', ya sen nu hin put akw moñwvasni, kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniq'ō? Pay pi itam tatam nōnovani, piw hihikwyani; taq itam qāvo so'ni. ³³ Uma nāmi qa yētotani, hak qahopit a'puñalqw, pam hapi hakiy qatsiyat nukñwat nukushintsanñwu. ³⁴ Uma suan hinwisniqey aw havivokalyani, nen qaanhtiput qe'yani; taq haqawat God qa tuwi'yuñwa. Nu umuy hamantoynaniqe kita.

The Resurrection Body

³⁵ Noqw haqawa soon qa pañqawni: Noqw ya so'pum hin hinkahkañw tātayyani? Puma hihta tokoy'kahkañw ókini? ³⁶ Um hak qa wuwni'taq, pi um hihta uyhq pu pam mokq, pu put aŋqw uyiwhqa wūñwiwmañwu. ³⁷ Pi um hihta ūye' hintaqat tokoy'taniqat qa pantaqat uynwu. Um pay sivosiyat uynwu, sen sōhōvosita, sen himuvoshumita. ³⁸ Noqw ason God put hintaniqat nāwakne' pan put tokotoynañwu. Pu sohsok hihta sivosiyat hintaqat tokoy'taniqat pam eñem yukuñwu. ³⁹ Sohsok sikwi qa sunyuñwa. Sinom pas nāp sikwi'yuñwa; pu hihtu popkot piw pas nāp sikwi'yuñwa; pu pāvakiwht piw pas nāp sikwi'yuñwa; pu masay'yuñqam piw pas nāp sikwi'yuñwa. ⁴⁰ Pu òveqatsit ep yesqam piw nāp tokoy'yuñwa, pu tūwaqatsit ep yesqam nāp tokoy'yuñwa. Oveqatsit ep yesqam nāp lomavitsañway'yuñwa; pu tūwaqatsit ep yesqam piw sukw lomavitsañway'yuñwa. ⁴¹ Tāwa pas nāp tālawñway'tañwu; pu mūyay piw pas nāp tālawñway'tañwu; pu sōtu piw pas nāp tālawñway'yuññwu. Noqw qa sohsoy sōtu sun tālawñway'yuññwu. ⁴² Noqw pan hapi i' hak mokt ahoy tātayhqa hintañwu. Pam as hovarikañw āmiwht, qahovāriwkañw ahoy tātayni. ⁴³ Pam as hin'eway āmiwht, lolmat pitsañway'kañw tātayni; pam qaōqalay'kañw āmiwht, a'nō òqalay'kañw tātayni. ⁴⁴ Pam yep qatsit aŋqw tokoy'kañw āmiwht, Hikwsit aŋqw tokoy'kañw tātayni. Itam pu' yep qatsit aŋqw tokot pasiwyuñwa. Noqw pep pu' itam pas antsa Hikwsit aŋqw tokot pasiwyuñw. ⁴⁵ Oviy pi ura yan pey'ta: I' Adam mohti'maqa tātayñwuqey pan yukiwta, yan'i. Noqw pay i' Adam nuhtuñkñhqa hikwsi hakiy tātaynaniqey pan yukiwta. ⁴⁶ Nikañw Hikwsit aŋqwnihqa qa mohtii, pi yep qatsit aŋqwnihqa; pu Hikwsit aŋqwnihqa pay ason aŋkti. ⁴⁷ I' mohti sino tutskwat aŋqw yukilti; nihqe pam yep qatsit tunatyawta. Noqw aŋkñhqa sino hapi Tutuyqawhqay, òveqatsit aŋq'ō. ⁴⁸ Pay pi tutskwat aŋqw yukiwtaqa hin hintaqw ima tutskwat aŋqw yukiwyuñqam hapi pay piw panyuñwa; pu òveqatsit aŋqwnihqa hin hintaqw pay òviy hapi òveqatsit aŋqwayqam piw panyuñwa. ⁴⁹ Noqw pay pi itam tutskwat aŋqw yukiwtaqat an yukiwyuñqey pan hapi òviy itam piw òveqatsit aŋqwnihqat an yukiwyuñw. ⁵⁰ Noqw it nu pañqawni itupkomu: Pas kurs hin hak tokoy'kañw piw unwáy'kañw God moñwtunatayay himuy'vani; piw pas soon hak hovarikañw qatsit qahovāriwtaqat himuy'vani. ⁵¹ Meh, nu hihta tupkiw-tañwuqat umuy āawnani. Itam qa sohsoyam so'ni; nikañw itam sohsoyam alōntotini. ⁵² Nāt yankahkañwo, hakiy pōsiyat uhpukqat pan halayvita, nuhtuñk tōtōqpit tōqtiq'ō. Pi tōtōqpi tōqtiq, pu so'pum qahinkahkañw ahoy tātayyani, noqw itam alōntotini. ⁵³ Pi itam itahtokoy sakwitiñwuqat hihta pas qa sakwitiñwuqat enañ nāhoyñwayani; pu mokñwuqat hihta pas qa mokñwuqat enañ'a. ⁵⁴ Noqw òviy i' sakwitiñwuqat pas qa sakwitiñwuqat yuwsiqw, pu i' pay mokñwuqat pas qa mokñwuqat yuwsiqw, pahsat pu i' yan lavayi pey'taqay aw antsaniwñi: Mokiwu āñwutiwhqe sūlawhti. ⁵⁵ Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy āñwutani? Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy mūani, yan'i. ⁵⁶ Pi qaanhtipu hapi mokiwy hōyat antañwu. Noqw hin hinwisniqa tutavo hapi qaanhtiput òqaltoynañwu. ⁵⁷ Noqw pay kwakwhat pi God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aŋ itam hihta aŋ kūyuñwñiqat pan yuki'ta. ⁵⁸ Yanta aw iunañwam itupkomu, òviy uma hūrs hoñni; pas qa wayayatotani; sutsep Tutuyqawhqat aŋ qaōwihinyuñwñi; pi uma qa paysoq Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñqey navoti'yuñwa.

16

The Offering for Fellow Believers

¹ Pu' imuy God sinomuyatuy amunem himu oyiwniqat nu pañqawni. Pay nu Galatiat ep Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hin tutaptaqay uma piw panhtotini. ² Ason Sundayt aw pituq, uma aŋ nanāp hihta ayo warantotamantani, God hakiy hin hihta tuwanaqat pan'i. Noqw nuy pituq uma hihta qa sumiooyani. ³ Noqw uma umuhtutuvényi akw hakimuy hu'wanayaqw, ason nu pite' pumuy ayatani; noqw puma umuhkuwahtipuy Jerusalem aqw kiwisni. ⁴ Pu ason kurs nuy aqwniqw, pam lomahintaniqay puma inumumyani.

Paul's Plans

⁵ Noqw nu hapi Macedoniat añnen umumini, pi nu Macedoniat añni. ⁶ Noqw sen nu umumum huruhtini, hikis sen nu umumum tòmólani; nen nu haqamininiqw uma nuy hihta akw paañwayani. ⁷ Nikañw nu pu' yañ haqami hoytaqe pay hãk umumi qa yórikni, nikañw pay hisnen nu umumum hihsavo huruhtini, kurs Tutuyqawhqa nuy nakwhanaq'ö. ⁸ Nikañw nu hapi Pentecost aw pahsavo Ephesus ep qátuni. ⁹ Pi nu pas pavan öqalat tumaltaniqw, put aw inuñem wuhkoew hötsilti; noqw ehpewi hintsatskaqam wühaqya. ¹⁰ Pu ason kurs Timotheus umumiq pituqw, uma tunatyaltoitiqw, pam qañutsúwkañw umumum qátuni, taq pam inún it Tutuyqawhqaqat tumalayay hintsaki. ¹¹ Oviy hapi qa hak put pēvēwnani, uma qa panyuñwt, put hahlayhqaqat umuhpiy hōnayaqw, pam peqw inumini, taq nu put enañ añ tuptsiwni'yuñqamuy nuhtayta. ¹² Pu i'wa itahtupko Apólos pay as pas añ tuptsiwni'yuñqamuy amumum umumiqniqat nu aw ö'qala. Noqw pay nāt pam qa pu'haqam umuminiqey nāwakna; nikañw pay ason pam hisat eñem lomahintaniqw soon qa umumini.

Final Words

¹³ Uma qa nāunay'yuñwni; qapēvēwnit ep hūrs hoñni; pas tahtaqtñihqey pan hinyuñwni; a'nō ö'qaltñi. ¹⁴ Uma nānami unañway'kahkañw, sohsok hihta hintsatskani. ¹⁵ Noqw uma Stephanas ep kīvituy navoti'yuñqw puma Achaiat ep mohti tuptsiwya, nihqe puma God sinomuyatuy tumalay'yuñwniqey aw nānoi'yuñwa. ¹⁶ Noqw öviy nu umumi naoki-way'tani: Uma hakimuy pan hinyuñqamuy amumi tūqayyuñwni, pu sohsokmuy itamuy hintsatskaqamuy amumii, pu itamum tumalay'yuñqamuy amumii. ¹⁷ Pas nu it Stephanus, pu Fortunatus, pu Achaius pumuy ökiqw hahlayhti, puma umuy kurs hinyaniqat ep aw antsatsnaqw öviy'ö. ¹⁸ Pas pi puma nuy suyan unañwtoynaya, pu umuyu; öviy uma añ panyuñqamuy pan tuway'yuñwni. ¹⁹ Ima Asiat ep hāhaqe' Jesus aw tōnawtaqam umuy öqalaya; Aquila Priscilla amum umuy Tutuyqawhqaqat añ a'nō öqala, kiyamuy ep tsovawtaqamuy amumuma. ²⁰ Sohsoyam tuptsiwni'yuñqam umuy öqalaya. Uma nānatupkomñihqey pan na'qalantotani. ²¹ Nu' Paul hapi it yan öqalnit pas nāp imay akw penta. ²² Tutuyqawhqaqat Jesus Christ aw qa unañway'taqa hapi pas pay ayo tūviwmantani. Itahtutuyqawhqaqat hapi nāt pítuni. ²³ Nam Itahtutuyqawhqaqat Jesus Christ nuókwaat umumi pitsiwtāa. ²⁴ Nu Christ Jesus añ umumi pas unañway'ta. Nam antaa.

Paul CORINTH ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi aňk Pëniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, itahtupkoy Timothyt ámuma. Itam Corinth epeq God aw tónawtaqamuy öqalanta, pu sohsokmuy God sinomuyatuy aň ahsupoq Achaia-tutskwat ep yesqamuy piwu. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay aňqw umumi pitsíwiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay aňq'ö.

Paul Gives Thanks to God

³ Nu God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Náyatnihqat aw hahlayhtima. Kwakwhat pi pam Itananihqe itamuy ökwatuwa, pu itamumi unañwtavi'ma. ⁴ Itamuy hihhihta aň kánanvotq, ahsupoq put aň pam itamumi unañwtavi'ma; noq'w öviy itam piw tuwat hakimuy hihhihta aň kánanvotyqamuy amumi unañwtapniqey tuwi'yuñwa, God itamumi hin unañwtapqat pan'i. ⁵ Pi kurs itam Christ amum hihhihta aň kánanvotq, pu' pas pavan pam itamumi soon qa unañwtavi'tani. ⁶ Pu kurs itam haqam hihta aň kánavote', pay hapi umuy suyan unañwtotiniqat, pu ayo nõñakniqat öviy itam put aň kuyvañwu. Noq'w ason God itamumi unañwtapiqw, itam umumi unañwtapniqey tuwi'vaniqat öviy panta; noq'w itam umumi unañwtapq, uma itamun kánanapte' qa nañ'eknaye', aň kükuyvani. ⁷ Itam qanánatsopkañw God aw yanta, it navoti'taqee: Kurs uma itamun hihta aň kánanaptaqw, God umumi unañwtapni, itamumi hin unañwtapqey pan'i. ⁸ Pi itam Asiat ep hin kánavotqat uma navoti'yuñwniqat itam nāwakna, itahtupkomu. Pas pi itam as soon aň kuytani, itah'öqalay yupqöyva putuhti'ö. Noq'w öviy itam okiw itahqatsiy aň nānahtsopti. ⁹ Panta, nihqe öviy itam qa qátuniqey pañso pitu, itam nāp itah'öqalay qa aw yantat, God aw yantanige öviy'o, it hakiy so'pumuy ahoy tātaynañwuqat aw'i. ¹⁰ Pam hapi mokiwy aňqw itamuy ayo tāvihqe, nāt itamuy ayo tahtaptima; nihqe pay nāt soon pam itamuy ayo qa tāviniqat itam aw tuptsiwni'ta. ¹¹ Okiw as uma God itamuy nāt ayo tāviniqat öviy itamuñem nāwakiniwisi, aň kaysiwhqamuy amumuma; noq'w ason pam panhti'w, pep pu' uma pumuy amumum put ep God aw hahlayhtiwiwisi.

The Change in Paul's Plans

¹² Itam it ep hahlayhti, itahtupkomu. Itam súañqawniqey itah'unañwpeq navoti'ta. Itam qa atsáy'makañw, suan hinma, qa nāp itahwuwniy aň'a, panis God núokwayat-sa aň'a. Pan itam hinma sinmuy amuhpaa, pu umuhpa' piwu. ¹³ Pay nu umuy hihta mätsi'yuñwniqat pan umumi pëna. Pay hisnen uma yūmosa put mätsi'wisni. ¹⁴ Pay uma itamuy qa pas tuwi'yuñwa. Pay as uma itamuy suyan tuwi'yuñwe', Itahtutuyqawhqay Jesus pituhqat ep uma itamuy hahlaytotini, itam umuy hin hahlayhti'w pan'i. ¹⁵⁻¹⁶ Noq'w it yantaqat nu qapëwvnaqe as öviy pay mohti umumi'niqey pan unañwti, pu umuhpiy Macedoniat awnit, Macedoniat aňqw umumi piw áhoyniqey; nen nu lōs umuy paañwani. Noq'w nu umuñaqw Judeat aqwniqw uma nuy paañwayani. ¹⁷ Nu umumi'niqey qa paysoq nanawini. Nu yep qatsit ep haqawatuy qa amún lōq lavayi'ta-Kurs antsaa, it'a, pu piw Qae, itwata. ¹⁸ God pas qa átsanihqä inumi navoti'taqw, nu súañqawu. Nu qa lōq lavayi'ta. ¹⁹ Ura Sylvanus, pu Timotheus, pu nūu, itam umuy it Jesus Christ God Tiyať äawnaya. Noq'w pam hapi pas antsaa. Pam pas qa hihta ep wiñwhinti. ²⁰ Pi God sinmuy hihta äawnaqw, Christ hapi amumi put antsañwu. Noq'w paniqw hapi öviy itam put tuñwniyat aw yankahkañw, Nam antani, kitotañwu, God tayawintiwniqat öviy'o. ²¹ God hapi itamuy, pu umuy Christ aw sinotaqey itamuy asna; ²² Piw itah'unañwpeq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylata. Yan pam hin itamuy äawnaqey pan itamuñem yūkuniqey itamumi mahtakna. ²³ God inumi navoti'taqw nu umumi súañqawni: Nu hapi umuy ökwatuwhqe öviy pay hāk Corinth qa aq'w'a. ²⁴ Nu umuhtuptsiwniy ep umumi tuyqawi'taqey qa pañqawu; pi uma tuptsiwnit ep hōñi; nikañw okiw as umuy hahlayhtotiniqat öviy itam umumum tumalay'ta.

2

¹ Yan nu it wūwaqe pay nu pāpu qa putuiwkañw umumi pītuni. ² Ispi kurs nu umuy unañwmoknaqw, ya hak nuy hahlaytapnani? Sen i' inuhpiy qahahlayhtiqa panhtini? ³ Noq'w nu paniqw öviy umumi pëna, taq nāp hisat nu umumi'w pite', unañwmokni, añwu as nu umumum hahlaynikañwo; pi nu umumi navoti'taqe, nu hihta ep hahlayhq, uma piw put ep hahlayyani. ⁴ Pi nu kánanvotkañw lūnañway tūtuyhq okiw pakkañw umumi pëna; uma qahahlayhtotiniqat qa paniq'ö, pi nu umumi pas unañway'taqey umuy navotnaniqey.

Forgiveness for the Offender

⁵ Noq̄w pay pi hak itamuy unañwmoknaqa pay qa nuy-sa pantsant, pay umuy pīwu; pay nu qa pas umuy sohsokmuy tukopnaniqe òviy kita. ⁶ Noq̄w pay pi pam tāqa wūhaqnihamuy amuhpe yan sisviq̄w pay pam a'nōō. ⁷ Noq̄w òviy uma qa panwat aw wūwantotat, uma put hiniwhitipuyat ep aw pōhikyē', aw unañwtapyani; taq nāp hisat pam qahahlayhpit akw nāwihkini. ⁸ Noq̄w uma put aw unañway'yuñqey pas piw put aw mahtaknayanigat òviy nu umumi okiwiññqawlawu. ⁹ Pay nu pi yan tunatyawkañw umumi pēna, umumi pohtaniqee, mātaq pi uma pas sohsok hihta añ inumi tūqayyuñwa. ¹⁰ Pay uma hakiy aw hihta ep pōhikyē', put ahpiy ayo yukuyaqw, pay nu soon qa piw aw pōhikni, sen pam inuhpewi qaanhitiq'ō. Nu umuy tunatyawtaqe Christ aw yankañw put ep aw pōhikni. ¹¹ Taq nāp hisat Satan itamuy ūnatoyñani; pi itam put hin tunatyawkañw hintsakqat mātsi'yuñwa.

Paul's Anxiety in Troas

¹² Pu piw ura nu Christ añq̄w lomatuwawit yuaataniqe Troas ep pituq̄w, Tutuyqawhqa inuñem nukwāñw'ew qenita, ¹³ Nikañw nu itupkoy Titus pepeq qa tuwaq̄w, kurs pas iunañwa soon uyiwaltini; nihqe òviy nu pay pumuy mātapt, pahpiy Macedoniat aqw'a.

Victory through Christ

¹⁴ Noq̄w pay kwakwhat pi God Christ añ itamuy ánwutaqe it nāqōyiwuy añq̄w tūwiktiwyaqat pan itamuy tsamnuma; nihqe itamuhpiy put añq̄w lomatuwawit hihta kwanwáhovaq̄tuqat antaqat sohsovik añ kúrukinta. ¹⁵ Pi soñawnen itam Christ ahpiy hihta kwanwáhovaq̄tuqat God enēm tataq̄tsoqwaqat anyuñwa, piw put unañwveya. Noq̄w sinom itamuqlapyaqam itamuy hovaikwya, ima mokiwiuy aw ōkiwisqamu, pu put añq̄w ayo nōñakiwyuñqam pīwu. ¹⁶ Mokiwiuy aw ōkiwisqamuyñiq̄w, itam hihta nuhtsel'ewakwnihqat mokiwiuy āawnaqat anyuñwa; noq̄w pay ayo nōñakiwtaqamuyñiq̄w, itam hihta kwanwáhovaq̄tuqat qatsit āawnaqat anyuñwa. Noq̄w hak sen it tumalat añ aptsiwta? ¹⁷ Pi wūhakiñqam God lavayiyat nukushintsatsnaq̄w, itam qa pumuy amunyūñt, God atpip qaatsáy'kahkañw, put lavayiyat Christ añ yuaatota, God ahpiy put aw ayatiwyaqee.

3

Servants of the New Covenant

¹ Ya sen itam nāt pas pu' piw hákimnihqey umuy āwintani? Hal sen pi itam añ hakimuy amún umumi pan tutuvenit hintaniqat uma nānawakna? Ya sen itam umuñaqw pan tutuvenit tuñlay'ta? ² Qae; itam pan tutuvenit qa nāwakna, pi uma pas nāp tutuvenit anyuñwa, itah'unañwpeq pey'taqata; noq̄w sohsoyam put añ tūñwayaqam itamuy hakimuyñihqat pu hihta tumaltaqat navoti'yuñwa. ³ Uma tutuvenit Christ tuawit'atqat anyuñwa. Pi itam umumi lomatuwawit taviq̄w, qátuhqat God Hikwsiat soñawnen put pēna, qa tutuvenkuyit akw tutuvenit añ'a, pu qa owavutsqat añ'a. Pam umuh'nañway taytaqat añ put pēna. ⁴⁻⁵ Itam qa nāmi yantat, God aw yankañw Christ añ yan yuaata. Pi itam nahpiy qa hihta añ aptsiwta, pas God ōqalayāt-sa ahpiy'ō. ⁶ Pam hapi itamuy it puhuvasiwnit enēm hintsatsnaniqey añ aptsiwataniqat itamuñem yuku. Noq̄w i' pasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwa, hisatwat tutuvenit añ pey'taqat qa pan'i. Pi sinom mokiwiuy hihkay'yuñqat pan hisatvasiwnit añ pey'ta; noq̄w pay puhuvasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwhqa sinmuy qatsimqañwu. ⁷ Ura i' tutavo owat añ pey'taq̄a sinmuy so'niqat pan amumñem yuku; nikañw pam God lolmat tālawñwayat mahtakna; òviy pi Moses taywaat put tālat akw tālawwa, pam tutavot makiwhq'ō. Noq̄w Israel-sinom kurs hin put taywayat aw tātayyani, nāmahin pi pay tāla as ahp'a' sūlaw'iwmaq'ō. ⁸ Noq̄w òviy i' pasiwni Hikwsit ahpiy makiwhqa tis pas pavan put lolmat tālawñwayat mahtaknani. ⁹ Pi kurs lolma tālawñwa hisatvasiwnit amum yante', tis pas pavan pam piw puhuvasiwnit amum yantani. Pi hisatvasiwni sinmuy mokiwiuy hihkay'yuñqat pañqawu, noq̄w puhuvasiwni pumuy suan qatsit aw tsāmi'ma. ¹⁰ Noq̄w òviy hisatvasiwnit añq̄w tāla pēvewma, puhuvasiwnit añq̄w tāla put epnihqe pas suyan tālawwaq̄w òviy'ō. ¹¹ Noq̄w kurs i' pasiwni tūwayatoqa tālat amum mātaviwhq̄, tis pas pavan i' qa tūwayaniqa tālawvani. ¹² Noq̄w òviy itam it puhuvasiwnit aw yanyuñqe pas qa tutuskahkañw yuaatota. ¹³ Pu itam Moses hihta akw pitsáñway nōmaq̄w qa panyuñwa; ura pam panhtiḡw Israel-sinom tālat pay sūlaw'iwmaqat qa pas aw tayyuñwa. ¹⁴ Noq̄w pay pumuy wuwniam qatālawvaya; òviy pi hikis nāt pu' puma mohtiwtat pasiwnit añ tūñwantotaq̄w pumuy unañwaam soñawnen hihta akw nōñiwyuñwa. Noq̄w pi pay Christ itamuñem nōñiwtat ayo hōlōkna. ¹⁵ Hikis pi nāt pu' it talōñvaqat ep pumuy Moses tutuveniyat añ tūñwantotaq̄w unañwaam nākwapta. ¹⁶ Noq̄w pay ason hisat puma Tutuyqawhḡat aw nānamtōke', puma suyan māmatyani, ispi nākwapñit ayo yukiwhq'ō. ¹⁷ Noq̄w i' Tutuyqawhḡa hapi Qahováriwtaqa Hikwsí. Puma put aw nānamtōkq̄, Tutuyqawhḡat Hikwsiat pumuy qenivo óyani. ¹⁸ Noq̄w itam qa nākwapakhañw soñawnen panaptsat aqw Tutuyqawhḡat lomavitsañwayat tuway'yuñwa;

nihqe pañqaw kuytaqat an suytsepnwat nānañumo lomavitsañwayat aw alōn'iwwisa, Tutuyqawhqat Hikwsiyat ahpiy'o.

4

Spiritual Treasure in Clay Pots

¹ Itam God nūokwayat akw it tumalat aw taviwhqe, òviy qa tsako'nañway'kañw put hintsaki. ² Itam qa nanauyve it hintsaki; itam qa tūunatotoina; piw God lavayiyat aw qa yēwalawu; itam qa pankañw, God lavayiyat pas suan yuaata. Noqw pahsat pu sinom sohsoyam nanāp unañway ep itamuy hihta tutuqaynaqat añ pupriyañwu, ispi itam God atpip wūnuq'ō. ³ Noqw kurs itahlomatuawi hakimuy amumi tupkiwtaniqw, pay hapi pam añ qatuptsiwni'yuñqamuy amumi tupkiwta. ⁴ Pi yep qatsit aw moñw'iwtaqa qatuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy aw qatālawna, taq nāp hisat pumuy unañwaam tālawwaq, puma Christ God an son'iwhqat, lolmat tālawñway'taqat añqw lomatuawit aw tuptsiwyani. ⁵ Pi itam qa nāyuaatat, Christ Jesus Itahtutuyqawhqay put itam yuaata, pu itam umumi tūwikitu, Christ Jesus éñemi. ⁶ Pi God tāla qatālat añqw tālawvaniqat pañqawhqa itah'unañway aw tālawna; noqw òviy itam Jesus Christ añ God lolmat tālawñwayat tuway'kahkañw sinmuy amuhpa' put kúrukintota. ⁷ Noqw itam soñawnen it tālat pas hihkay'taqat tsōqasivut añ tañay'yuñwa, itahtokoy sūlawtotiñwuqat añ'a; noqw òviy sohsoyam nanaptani it òqalat pas pávannihqat God ahpiynihqata, pam hapi qa nāp itamuhpiy'o. ⁸ Itam nānan'ivaq sóontsaniyayq, God itamuñem qeni'ta; itam as kurs hinhtotinikañw pay qa nañ'eknaya. ⁹ Itam okiwsahsanwakañw, pay qa tatamhtiwyā; tūwiwkahkañw pay itam qa sūlawhti. ¹⁰ Itam nāqavo Itahtutuyqawhqay Jesus hin mokqat pay pan piw so'niqey pepya, Jesus qatsiat itahtokoy akw namtakananiqat òviy'o. ¹¹ Pi itam nāt yesq mokiwu soñawnen itamuy nōynuma, itam Jesus sinomatniqw òviy'o; noqw pay pam itamuy yūmosa taytoynaq, itam itahtokoy sūlawhtiñwuqat akw put òqalayāt nuhtumi mahtakni'yuñwa. ¹² Noqw òviy hapi mokiwu itamuhpe tumalay'ta, noqw qatsit sūtsepnihqa umuhpa'wat tumalay'ta. ¹³ Ura yan hapi pey'ta: Nu tuptsiwhqe òviy yuaayku, yan'i. Noqw itam òviy itah'unañway ep qapēvewnayaqe qatutuskahkañw yuaatota, ¹⁴ It navoti'yuñqee: God Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātaynaqa soon piw itamuy qa enah ahoy tātaynaniqata. Pam itamuy tātaynat itamuy-nikañw, pu umuy put aw tsamvani. ¹⁵ Pi itam umuñem sohsok hihta añ kuhkuyva umuy ayo nōñakniqat òviy'o. Noqw pep pu' God kaysiwhqamuy amumi nūokway pas pāpu qaōwimahtaknani, pu put kwakwhatiwiskahkañw put pas hihtatotaqam suytsepnwat wūhaq'iwwisni.

Living by Faith

¹⁶ Noqw òviy itam soon nañ'eknayani. Pay as pi nāmahin itahtoko nuksiw'iwmaqw, itahhikwsi nāqavo pūhuiwma. ¹⁷ Itam yep qatsit ep pay hiliñwsaqw hihta añ kānanvotya, pay nāt hihsavoo. Nikañw put añ itam pas pavan hihtuyaniqey aw ökini. Nen itam hihta añ kānanaptaqey qahihtatotani. ¹⁸ Pi itam hihta mātaqyaqat qa aw tunatyawwist, hihta qa mātaqyaqat aqw taywisa. Pi himu mātaqyaqa pay sūlawhtiñwu; noqw pu i' himu qa mātaqyaqa pam pas soon sūlawhti.

5

¹ Pi itam it navoti'yuñwa: Hisat itam yep qatsit ep itahtokoy kihsit antaqat mātapye', òveqatsit ep kihut sūtsepnihqat God añqw makiwyani, God ahpiy yukiwtaqata, qa sinot māyat ahpiy'o. ² Pi itam yep qatsit kihut kihsit ep nāt yesqe öykita. Pi itam òveqatsit ep itahkiy aw yuñniqey kwanwtotoya. ³ Pi itam òveqatsit aqw öke', pas antsa tokot qa sakwitiñwuqat itam yūyahni; put itam soon haqami nāstatotini. ⁴ Pi itam yep qatsit ep itahtokoy ep nāt yesqam hilihta añ kānanvotyakahkañw nāwalalwa, itam it tokot ayo yukuyaniqey qa put nānawaknat, pūhut tokot makiwyaniqey nānawaknaqee. Pi pep pu' God itahtokoy pay sūlawhtiñwuqat tokot qa sūlawhtiñwuqat enañ nāhoyñwani. ⁵ Nihqe pam itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqe pas suyan itamuñem panhtiniqey mahtakna. ⁶⁻⁷ Pi itam qa hihta tuway'kahkañw, qapēvewnāt añ hinwisa. Nihqe òviy itam wuko'nañway'yuñwa, it navoti'yuñqee: Tutuyqawhqat haqam qátuhqat itam qa pep amum yēse, ispi itam nāto itahtokoy añ tanawtaqee. ⁸ Nihqe òviy itam God qapēvewnayakahkañw yep qatsit ep itahtokoy mātātveniyeq nānawakna, Itahtutuyqawhqay amum yesniqe òviy'o. ⁹ Nihqe òviy itam yūmosa put unañwveyaniqey añ qa nātusi'yuñwa, sen itam qa put amum yeskahkañwo, sen pay put amum yeskahkañwo. ¹⁰ Pi hisat Christ sinmuy amuñem hin yukuq, pep itam sohsoyam put atpip hoñvani, nen itam nāt itahtokoy añ yesqey hihta hintsatsaqey ep itah'ahsatiy ömahtotani, sen itam lolmat hintsatsaqey ep'e, sen qalolmat hintsatsaqey ep'e.

Friendship with God through Christ

¹¹ Oviy itam sinmuy hin as God mamqasyaniqat navoti'kahkañw pumuy tuptsiwyanigat an' ò'qalnaya. God itamumi itah'unañway aw pay navoti'ta; noqw pay hisnen uma piw umuh'unañway ep put navoti'yuñwni. ¹² Itam qa nãtsotskanayaniqey òviy yan pēnaya. Noqw haqawat hihta suovaamnihqat aw taywisa, nihqe pan puma hakiy tsokanayañwu; pu himu hakiy unañway ep lolmatnihqat qa tuway'wisa. Noqw as uma itamuhpe hahlaykahkañw pumuy amumi hin lavayhtotiniqey navoti'yuñwniqat òviy itam yan pēnaya. ¹³ Noqw òviy kurs itam qanavoti'numye' itam God enēm panyuñwni; pu kurs itam suyan wuwni'yuñwe' itam umuñem panyuñwni. ¹⁴ Pi Christ itamumi unañway'taqat itam navoti'yuñqe soon qa put enēm tumalay'yuñwni, yan wūwantotaqee: Sūka tāqa sinmuy sohsokmuy amuñem mōki; noqw pep pu' soñawnen pi puma sohsoyam put amum soa. ¹⁵ Noqw as hakim yesqam pahpiy haqahpiy nãp tunatyay qa an' hinwist, Christ amuñem mokqe piw ahoy tātayhqat tunatyayat an' hinwisniqat òviy pam sohsokmuy amuñem mōki. ¹⁶ Noqw òviy itam yahpiy qa hakiy sinot pitsañwayat aw wūwantotani. Ura as itamuñaqw haqawat Christ tuwi'yuñwa. Noqw pu' hapi itam put sinotnihqat qa pan put aw taywisa. ¹⁷ Pi sino Christ amum sūpwatiqw, God put pūhutañwu; Put hisatqatsiat sūlawhtiñwu; an' ahsupog pam pūhutiñwu. ¹⁸ God hapi sohsok iit tumalay'ta; nihqe Jesus Christ ahpiy itamuy namivōhikna; nihqe itamuy pōhiknaqe itam put pantaqat yuaatotaniqat òviy itamuy ayata. ¹⁹ Yan itam yuaatota: God Christ an' sinmuy nāmiwat pōhikna, nihqe pumuy qaanhטיפامuy pumuy amumi qa noi'ta. Pam itamuy put pantaqat tuawi'taniqat ayata. ²⁰ Noqw itam soñawnen Christ qeniyat ep put enēm sinmuy amumi yuaatotaqe put aw yankahkañw umumi okiwhiñqaw; uma God aw nānamtōkaniqat òviy'o. ²¹ Pi Christ qaanhטיפut qa tuwi'ta. Noqw pay God itahqaanhטיפuy put aw noa. Noqw put ahpiy itam God an'qw suan qatsit makiwya.

6

¹ Noqw òviy itam God amum tumalay'kahkañw, umumi okiwhiñqaw: Uma God nūokwayat qa paysoq kwusuyat uma put akw moñwvastotini. ² Ura pam tutuvenit an' yan lavayhti: Nu pan unañway'taqw un' hiñqawh nu navota; nihqe ayo nōñantiwhqat aw pituqw nu ūmi unañwtavi, ura kita. Noqw pi meh, pu' hapi pam itamumi tuqay-vastaniqey pan unañwti; pu' hapi hak ayo yāmakniqat enēm qeni. ³ Itam qa hakiy unañwmoknayaniqey òviy suan hinwisa; taq ka sinom itahtumalay tukopnayani. ⁴ Itam kānanaptaqey an' nakwhani'yuñwa. Noqw òviy sinom sohsoyam itam God enēm tumalay'yuñqat navoti'yuñwni. Itam hihta hakni'yuñwa, pu itam hīhihta an' sōonhtoti. ⁵ Sinom itamuy wuvinumya, itamuy siviiki mi tahatota, itamumi kikihpogya. Itam maqsontota; itam qa tohtoka, pu tsōñsoiwyuñwa. ⁶ Itam sohsok hihta an' kuhkuyvage qa nañ'eknayat, an' ahsupog qaatsay'kahkañw hinwisa, God lavayiyat navoti'yuñqee; itam tūvāsa, itam nuhtumi unañway'yuñwa, Qahováriwtaqat Hikwsit òqalayay ahpiy'o. ⁷ Itam sutsep qaatsay'kahkañw yuaatota. Itam God òqalayay an' hinwiskahkañw, suan tumalay'yuñwa. Pam pantaqa putvage itahmay an' sipwuvahpit anta, pu suyvage itahmay an' tuwwohtat an'i. ⁸ Haqawat itamuy kaptsi'yuñwa, noqw pu pētu itamuy pas qa hihtalalwa; haqawat itamuy qalomáyuaatota, noqw pu pētu itamuy lomayuaatota; haqawatuyniqw itam qa a'tsatu, noqw pētuyniqw itam a'nō a'tsatu. ⁹ Haqawat itamuy qa tuway'numya, noqw pu pētu pay itamuy tuway'numya. Mokiwi nāqavo itamum yannuma, noqw pay itam nāto tayyuñwa; itamuy a'nō wuvinumyaqaw, pay itam hīhinhaqam nāto yēse. ¹⁰ Itam unañwmokiwhkahkañw pay yūmosa hahlayya; itam okiwhinnumyakañw kaysiwhqamuy kāhaktotoynaya, as nāsta sīvay'kahkañw Christ atsviy itam sohsok hihta himuy'yuñwa. ¹¹ Is uma Corinth ep sinomu, itam qa hihta tupkiwtaqat umumi yuaatota; itam umutpipo itah'unañway pūruknaya. ¹² Itam umumi itah'unañway aw qa uhtaya; noqw sumataq ūmawat umuh'unañway itamumi uhtaya. ¹³ Hakimuy naam timuy amumi hin lavayhtiqat pan hapi nu umumi lavayhtini: Uma tuwat itamumi umuh'unañway wūyak hōtayani.

Warning against Pagan Influences

¹⁴ Uma qatuptsiwni'yuñqamuy qa suñwálalwani, pi uma pumuy amumum qa sūnahpeya. Puyaw suan hinmaqa qasuanhinmaqat amum haqam sūnahhtini? Puyaw tāla qatālat amum haqam sūnahpee? ¹⁵ Puyaw Christ Nukpanat amum haqam sūnahpee? Hal ya tuptsiwni'taqa qatuptsiwni'taqat amum haqam sūnahpee? ¹⁶ Puyaw God kiat nãp yukit aw nāwakintiwyaqamuy amum haqam hihta ep sūnahpee? Pi uma hapi God qátuhqat kiyat anyuñwa; pi ura God pañqawu: Nu pumuy amuhsonve qátuni, nen amuhpe hinnumni. Nu pumuy Tutuyqawhqaamni, noqw puma isinomni. ¹⁷ Oviy uma pumuy amuñaqw lasye', ayam pas supyani, kita Tutuyqawhqa; nen uma hihta qa powaiwtaqat qa aw hintsatskani;

noqʷ nu umuy ömahtani. ¹⁸ Nihqe umunaiwtani, noqʷ uma itiyotimni, pu imanhtimni, kita Sus'öqaltutuyqawhqa.

7

¹ God itamuy yan äawna, aw iunañwamu. Noqʷ öviy sen itahtokoy, pu sen itah'unañway hihta qawuyewakwtiqw, itam put añqʷ nākwañw'ewakwtotani. Nen itam God pas kaptsi'kahkañw, put aw nāno'yuñwani.

Paul's Joy

² Uma itamumi pas unañway'yuñwani, itupkomu, itam qa hakiy hintsatsna; itam qa hakiy hoyalaya; itam qa hakiy hihta paysoq kwahanaya. ³ Nu umuy qa hihtataniqey qa pan wūwankañw yan pēna. Nu umumi pas unañway'taqey ura umumi pay lavayhti; noqʷ öviy sen itam soe', sen yēse' itam nāto sūpwatini. ⁴ Nu qatutuskañw umumi yan lavayhti, itupkomu; nu umuhpe pas hahlayi; noqʷ nāma hin pi nu hīhihta añ kānanvotima, nikañw nu suyan unañwte' pas hinhaqam hahlayhtiñwu. ⁵ Itam Macedoniat ep ökihqe, kurs hin nāsūñwnayani; nānan'ivakw itamuy sóontsatsnaya. Itam lomatuawit eñem nuhtumi rohomnumya; pu itah'nañwa tsawiniwyuñwa. ⁶ Noqʷ God añ sóonhtotiqamuy öqalañwuqa itamuy suyan unañwtoyna, Titus pītuhqat akw'a. ⁷ Piw qa put pantaqat akw-saa, pam itamumi umuy lavayhtiqaq put akw pīwu. Pam umuhpe pas hahlayi. Yaw uma inumi yōrikyaniqey nānawaknaqat itamuy äawna, piw yaw uma hakiy qaanhtinsakqat atsviy tsayk-itaqata, piw yaw uma inuñem su'qawyuñqata. Nu iit navotqe pu' pas hahlayhti. ⁸ Pay as pi nu itutuveni akw umuy qahahlayhtapnakañw, pay nu put ep iwuwñy qa alōñta; pay as pi nu mohtiniqʷ nāpi kurs nu pēnaqey pan wūwa, ispi nu navotq, yaw pam tutuveni umuy qahahlayhtapnaq'ö, pas as pi pay hīhsavoo. ⁹ Noqʷ nu pu' put ep hahlayhti, uma qahahlayhtotiqat qa epnit, uma qahahlayhtotiqe umuhhinsakpiy añqʷ ayo lasyaqat put ep'e; uma pan qahahlayhtotiqe God unañwveya; noqʷ öviy itam umuy qa unañwmoknaya. ¹⁰ Pi ason hak God tunatyayat an qaanhtipuy ep qahahlayhte', put añqʷ lasq. God put ayo távini. Noqʷ pam soon put ep qahahlayhtini. Nāwuspi yep qatsit tunatyayat ahpiy qahahlayhpi mokiwyu tumalay'ta. ¹¹ Kurs uma namiwuwayani, uma qahahlayhtotiqʷ ya God umuhpa' hin tumalay'ta? Uma pās wuwñi'vaya; uma put pantaqat ep nenñem qenitotaniqey tunatyaltoti; uma qaanhtiqat aw pas kwañwáy'tsivutoti nikañw uma piw tusi'tota; uma inumi yōrikyaniqey pas pāpu kwañwtoynaya; piw uma qaanhtiqat sivintoy-nayaniqey pas suhtaq'ewya. Uma panhtotiqe it ep nenñem qenitota. ¹² Ura nu umumiq pēnaqe hakiy qaanhtiqat qa put tunatyawkañw pēna, piw hakiy ep qaanhtiqat qa put tunatyawkañwo. Nu umuywat tunatyawkañw öviy yan pēna, mātaq pi uma God atpip inumi pas unañway'yuñqey nanaptaniqat öviy'o. ¹³ Noqʷ umuy panhtotiqʷ nu pas suyan unañwiti, tis pi öviy Titus umuhpe hahlayhti, uma sohsoyam put suyan unañwtoynayaqʷ öviy'o; noqʷ nu put amum hahlayhti. ¹⁴ Nu umuy tsuyakqe, Titus aw umuy pihni'ta. Nihqe nu put ep qa hahmana. Ura itam umumi sohsok hihta suan lavayhtoti. Nihqe öviy piw pan nu Titus aw umuhpe himuiwtaqe pas súañqawu. ¹⁵ Noqʷ pam piw pas pavan umumi unañway'ta, uma put hin kwusuyaqaq u'ni'tagee. Yaw pam umumi hihta lavayhtiqaq uma put anhtoti; yaw uma tsawiniwakañw put pas kaptsi'yuñwa. ¹⁶ Noqʷ öviy nu umumi pas hahlayi, itupkomu, nu umumi tuptsiwhqee.

8

Christian Giving

¹ Taa, God Macedoniat ep put aw tōnawtaqamuy amuhpa' hihta tumalay'taqat nu pu' umuy äawnani. ² Pay as pi nāmahin okiw puma hīhihta añ kānanvotkahkañw put ep pas hahlayya; nihqe puma hihta hakni'kahkañw himuy qa kakhawnayat, ayām hakim hihta hakni'yuñqamuy paañwantotaniqey öviy hihta tsovalaya. ³ Nu pumuy amumi navoti'taqʷ puma qa paysoq tusoq'ayatiwyaqe kwañtoynayakañw hihta himuy'yuñqey kuwahtoti; piw put pas yuhke' hihta kuwahtotiniqey unañwtoti. ⁴ Nihqe puma God sinomuyatuy hihta hakni'yuñqamuy amuhem hihta tsovalayat, itam put ömahtotat, amumi put kiwisniqat itamumi ö'qalyaqe itamuy pas qaöwiyatota. ⁵ Nihqe puma itahwuwñiy yuhke' it piw hinhtoti: Puma mohti Tutuyqawhqaq aw nānoayat, pu God tunatyayat ahpiy itamumiwat piw nānoaya. ⁶ Noqʷ öviy itam Titus umumi ayataqʷ, pam umuñaqʷ hihta tsovalani; pay yaw pam umuñaqʷ it tumalat yayhna. ⁷ Uma hapi sohsok hihta añ qaöwihinyuñwa; uma qapēvewnit pasiwyuñwa, uma put yuaatotaniqey tuwi'yuñwa; uma God lavayiyat navoti'yuñwa; piw put ep qanātusi'yuñwa; uma itamumi pas unañway'yuñwa. Noqʷ öviy uma piw tūvañwayaniqey ep qaöwihiniwhtotini. ⁸ Pay hapi nu it umuy qa pas tusoq'ayata; mātaqpi kurs uma pas antsa nuhtumi unañway'yuñqat nu navotniqe öviy ayé'

hintsatskaqat nu umuy āwinta. ⁹ Pi Itahtutuyqawhqa Jesus Christ umuy hin ōkwatuwhqat uma pay navoti'yuñwa. Ura as pam kāhaknikañw umuñem ōokiwhiti, pam ōokiwhitiq uma kāhaktotiniqat ōviy'o. ¹⁰ Noqw it nu añ wūwage pañqawni: Pay yaw ura uma sūkwa yahsañwuy ephaqam hihta tsovalayaniqey añ suhta'q'ewya. Taay, uma hihta yayhnayaqey aw antsatsaniq'w, pam umuñem lomahintani. ¹¹ Uma hihta hinhtotiniqey suhta'q'ewyaqey put aw antsanyani, umuy hihta himuy'yuñqey ahp'iy'o. ¹² Pi hak su'qawkañw God hihta maqawq, God put ep hahlaytiñw; hak hihta qa himuy'taqw, God pay navoti'qage, hakiy aw qa hihta tuñlay'tañwu. ¹³ Pi pay añ haqawat qa a'pitniq'w ūmawat-sa añ hihta maqsonlalwaqat nu qa put pañqawu. ¹⁴ Pay hapi nan'ivo sūnantaniqat ōviy nu pañqawu; Puma pu' hihta hakni'yuñwa, noqw uma qarūrumnaya; as uma pumuy paañwayaniqat nu umuy tūviñta; noqw uma tuwat hihta hakni'yuñq'w puma tuwat umuy paañwayani, noqw nan'ivo sūnantani. ¹⁵ Pay pi ura yan pey'ta: I' hak wūhak tsovalaqa qa hihta akwsiñwnañwu; noqw i' qa wūhak hihta tsovalaqa pay qa hihta rūrumnawu. ¹⁶ Noqw kwakwhat pi God Titus pan unahwtoynaqw pam umumi pas unañway'ta, itamuy hin umumi pas unañway'yuñqat pan'i. ¹⁷ Pi itam put aw pañqawqawq, pam sūnakwha; nihqe pay pam pas su'qawtaqe ōviy nanāp'unañw umumiq'a. ¹⁸ Noqw itam Titus enañ sukw tuptsiwni'taqat umumiq hōnaya. Pam God aw tsotsvalayaqamuy amuhpa' lomatuawit yuaatinuma, nihqe put ep pas aw lomanawotiwa. ¹⁹⁻²⁰ Piw God aw tōnawtaqam put namorstaqw, pam itamum hinnumqe, itam hihta tsovalayaqat kima. Pi itam añ ahsupoq suan hinwisniqey nānawakna. Taq ka hak itamuy hihta tsovalayaqat ep itamuy ōvelani, as pam put ep God pas hihtataniakñw, itamuy hin nāvañwantotiniqey suhta'q'ewyaqat aw yōrikqee. ²¹ Itam Tutuyqawhqa atp'ip suan hinwisniqey tunatyawyuñwa, piw sinmuy amuhpewii. ²² Pu mitwat itam piw aw lomanavoti'yuñqat pumuy enañ hōnaya. Pam hīhihta añ qanātsi'maqey itamumi mahtakna. Nihqe pam pu' umumi yōrikniqey pas kwañwtoyna, pam umumi pas tuptsiwni'taqe ōviy'o. ²³ Noqw sen Titus hākiyiniqat haqawa tūviñlawniq'w, pay pam hapi itumalsuñwa, pi inumum pam umumi unañwavi'ta: noqw sen haqawa imuy tuptsiwni'taqamuy hākimniqat tūviñlawniq'w pay puma God aw tōnawtaqamuy tuaw'aymatu, puma Christ pas himuniwh-tiniqat ōviy añqe' ayatiwa. ²⁴ Noqw ōviy uma nuhtumi unañway'yuñqey pumuy amumi mahtaknayani, pu añqe' God aw tōnawtaqamuy amumi piw; noqw pahsat pu sohsoyam nanaptani itam pumuy amumi umuy lomalaytaqe pas sūañqawqata.

9

Help for Fellow Christian

¹ Pu uma God sinomuyatuy hihta akw paañwantotiniqat pay soon pas nu umumi pentani, pu umuy ayalawni. ² Pi nu umumi navoti'taqw uma su'qawyuñwa; noqw ōviy nu pan Macedoniat ep sinmuy amumi umuhpe himuiwta; nihqe pay Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam yas hihta akw tūvañwantotiniqey añ sun suhta'q'ewyaqat nu amumi pañqawu; noqw pas pan umuhtunaty kaysiwhqamuy pan unañwtoyna. ³ Nikañw pay nu inuhsavo imuy tuptsiwni'yuñqamuy umumiq hōna, nāp hisat pi itam yan umuy hiñqawqay kurs a'tsatnihqey pan sinmuy amumi mahtaktotini; noqw pay pi nu pañqawu: Uma pās yuki'yuñwniqat ōviy'o. ⁴ Taq nāp hisat pi sen haqawat Macedoniat ep tuptsiwni'yuñqam inumum ōkiq'w kurs nāt uma qa yuki'yuñq'w itam hamanhtotini, tis pi ōviy ūmaa, pas qananahtsopyaqat umuy itam kwiviyuaatotaqat ep'e. ⁵ Noqw ōviy nu añ wūwage imuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi pañqawh'w, puma añwu pay inuhsavo umumiq'ye', hihta uma kuwahtotiniqey pañqawqawq tsovalayani; noqw uma sohsoq hihta añwu pay tsovalayaq'w, sohsoyam uma nanāp'unañw put kuwahtotiqat nanaptani, itam umuy tusoq'ayatotaqat qa paniq'ō. ⁶ Noqw it nu pañqawni: Ōwiuyhqa pay ōviy piw ōwiqhōmantani; pu i' hak qaōwiuyhqa piw ōviy qaōwiqhōmantani. ⁷ Hak hin nāp wūwante', pan hihta kuwahtimantani, qa kahkawnakaniw, piw paysoq pi aw pañqawqawq ōviy'o; pi God haqam su'qawkañw hihta kuwahtiñwuqat hahlayi. ⁸ Pi God umuy hihta hakni'yuñqat epnihqe hōyokput umuy ōqala; noqw pahsat pu uma qa hihta rūrumnayakahkañw añ ōkiwyaqamuy paañwayaniqey hihta pasiwyuñwni. ⁹ Pi ura yan pey'ta: Pam añqe' ahsupoq añ ōkiwyaqamuy hihta huyta; pam sutsēp-sa nūokwa. ¹⁰ God hapi sinmuy poshumit huyta, piw pumuy amumi nōsiwhqat nōañwu; nihqe pam umuy hihta hakni'yuñqat umuy huytani; noqw kurs uma soñawnen put uyyaqw pam wuñwe' natkotote' lolmat tumalat aniwnani. ¹¹ Noqw pahsat pu uma sohsoq hihta qaōwihinkahkañw pas pāpu añ ōkiwyaqamuy paañwayaniqey pasiwyuñwni, noqw itam God sinomuyatuy amumi it kuwahtiput maqayaq'w puma pas pavan God aw hahlayyani. ¹² Pi uma it kuwahtiput God sinomuyatuy amumi maqaye' pumuy hihta hakni'yuñqat ep pumuy paañwayani. Noqw uma panhtotiq'w puma God pas pavan aw hahlayyani. ¹³ Puma umuñaqw kuwahtiput ōmahtote' pas antsa uma Christ añq'w lomatuawit kwusuyaqat aw yōrikyani, piw put kwusuyaqe put añ hinwisniqata; noqw puma God pas hihtatotani;

uma qa hihta kahkawnayat pumuy amumi hihta kuwahtotiqat ep'e, pu qa púmuy-sa amumini, sohsokmuy sinmuy amumii. ¹⁴ Nen puma umuñem God aw nānawaknani, as umumi yórikyaniqey tuñlay'kahkañwo, God umumi pas unañway'taqat nanaptee. ¹⁵ Istathihi God qaōwihikay'taqat itamumi kuwahti! Pas kurs hin put súañqawu. Itam put ep God aw hahlayhtiwiñsi.

10

Paul Defends His Ministry

¹ Noqw nu' Paul umumi pañqawni: Yaw haqawat nuy umumumnen okiw'unañway'tañwuqat pañqaqwa, nikañw nu yaw umuñaqw ahpiynen pas qatuhtuskañw yuaatañwu. Noqw ura Christ pas nāp yep qatsit ep hinnumkañw pas qa a'nō unañway'kañw, sinmuy pāsi. ² Noqw ñviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Nu umumunniq, uma nuy qa tuhtuskañw yuaataniqat qa aw nuy ñqawnayani. Taq yaw nu nāp itunatyay añ hinmaqat pan inumi wuwantota. Noqw pumuy amumi nu qatuhtuskañw yuaataniqey pan nātuptionsiwni'ta. ³ Pay as pi itam yep qatsit ep yeskahkañw, qa nāp itah'ñqalay ahpiy Nukpanat aw rohomhtiwiñsa. ⁴ Itam qa yep qatsit ahpiy tunipit akw put aw rohomhtiwiñsa, pi God tunipiyat akw'a. Noqw put akw itam Nukpanat ñqalayay qa hihtatota. ⁵ Itam sinmuy wuwniyamuy qa hihtalalwa; puma kwiviunañway akw God añqw navotit aw rohomnumyaq w itam pumuy añwulalwa; pu sinmuy nāp tunatyay añqw lasye', sohsok Christ aw-sa maqaptsi'yuñwniqat pan itam pumuy unañwtotoynaya. ⁶ Noqw uma itamumi maqaptsi'yuñqw, pahsat pu itam hakimuy qa tuqayvahsi'wisqamuy hinwat ñqwhayani. ⁷ Ya uma haqawat suovaamniñqat pitsañwayat-sa aw taywiñsa? Uma it piw aw wūwayani: Kurs haqawa Christ lavay'ayaatniñqey namiwuwantaq, pay itam piw put lavay'aymatu. ⁸ Pi Christ nu umuy ñqalaniqat pan nuy ayata, nu umuy hovalaniqat qa panwat nuy ayata. Noqw pas as pi nu it ñqalat yuaataniq w pay pam inuñem qa haman'ewayni. ⁹ Nu itutuveniñ akw umuy tsatsáwinaniqey qa nāwakna. Uma qa pan inumi wūwayani. ¹⁰ Oviy pi yaw haqawat pañqaqwa: Put tutuveniñ as qaōwihikañw pu a'nō ñqala; noqw pi hakimuy amumumnen pay ñwiewniñwu, pu lavayiat qa pas lay'tañwu. ¹¹ Noqw pay nu pan hiñqawaqamuy amumi pañqawni: Uma it añ wūwayani: Pay nu yāvahaqaw umumi ñqalat penta, niñqe ñviy nu umumi pite' pay nu soon qa piw pañqe' umumi yuaatani. ¹² Piw nu kurs hin nākwiviyuaatotaqamuy amumunniñqey, piw amunniñqey pañqawni. Puma pi nānami namituwanalwakahkañw, pu ayám hakiy hintaq w pay qa pas antaqey namiwuwantotaqe qa suan wuwni'yuñwa. ¹³ Itam soon ayam sukw tumalayay yuaatotani, pay pas nāp itahtumal'ayaway-saa. God itamuy tumal'ayataq w Itam Corinth aq w pahsavo hinnumya. ¹⁴ Noqw uma itamuhpiy mohti Christ añqw lomatuañw nanapta. Noqw ñviy itam umuhpa' hihta lomatumaltotaqey put-sa yuaatotani; kurs itam qa umumi ñke', soon pan yuaatotani. ¹⁵ Ura nu pañqawu: Itam ayám supwatuy tumalayamuy qa put yuaatotani. Is as okiw umuhtuptionsiwniñ añ uma ñqawhtotaq, pep pu' God umuyupqōymi itamuñem qenitani. ¹⁶ Pi itam umuyupqōyva lomatuañw yuaatinumyaniqey nānawakna; nikañw ayám piw sukw tumalayay qa sokoplalwani. ¹⁷ Noqw i' hak hihta ep hahlayhtiñqat hapi Tutuyqawhqat ñuokwayat ep hahlayhtimantani. ¹⁸ Pi hak nālomallavayhq pam qa himuu; nikañw ason Tutuyqawhq hakiy lomalvayhtiñq pam pantaqa pas himuu.

11

Paul and the False Apostles

¹ Is as uma inumi hihsavo túqayyuñwni, noqw nu tuwat an'e'wakw nāyuaatani. Hal owi, uma inumi túqayyuñwni. ² Nu God añqw pan unañwtiqe umuy kahkawnage, umuy qahováriwyuñniñqat nāwakna. Hak táqa tiy mānat qahovalniwtat qat sukw tiyot aw nōhqat pan nu umuy Christ aw noa. ³ Nikañw nu tusiiwta, taq ka uma Christ qaatsay'kahkañw aw unañway'yuñwniqey qe'totini, hak umuy ñnatoyñaq'ō, ura tsūa unatwiy akw Eve hin ñnatoyñaqat pan'i. ⁴ Uma itamuñaq w lomatuañw himuniñqat pay kwusuya. Noqw ñviy kurs piw hak pite', alónōt tutuqayhpit umumi mātapq, sen piw sukw ayo túooyhqat itam qa yuaatotaqat umumi yuaataq w, sen sukw hikwsit uma qa kwusuyaqat umumi kwusivaq w, uma ka put aw sūunañwtapayani. ⁵ Ima ayaiwyuñqamniñqey pan nātsokani'yuñqam pas puma pāsyayey yuaatota; noqw nu pay nāpnihqe qa pumuy amuñk pitsiwa. ⁶ Yaw uma nuy qa lavayhtuwi'taqat pañqaqwa. Ka pi nu panta. Nikañw nu navotit pasiwa. Oviy pi itam hihta umuhpa' tumaltotaqey akw itahnavotiy añ ahsupoq tunvotnaya. ⁷ Ura nu umumi pituhqe lomatuañw umumi yuaatate umuñaq w qa hihta tūkwata. Nu umuy hihtataniqe ñviy nāqahihata. Ya nu it ep umuhpewi qaanhti? ⁸ Nu umumum tumalay'taniqe ñviy aye' God aw tōnawtaqamuy amumi tūkwat'a, puma sīvay akw nuy paañwantotaq w ñviy'o. ⁹ Niñqe ura nu

umumum yankañw hihta haktaqe qa hakiy aw put ep tükway'ta; pi ima tuptsiwni'yuñqam Macedoniāt añq̄w ðkihqam nu hihta hakni'taqw put ep nuy paañwaya; noq̄w ðviy uma nuy qa maqsontota. Noq̄w pay nu ka sutsep panmani. ¹⁰ Christ iunañway ep qatuq̄w nu sutsep qaatsay'kañw it yuaatani: Nu qa hakiy aw hihta ep tükway'tat, sinmuy amumi lomatuawit yuaatanigey ep hahlayhtimani. Noq̄w soon hak nuy put ep sóontsanni. Nu Achaiať añ ahsupoq pan yuaatinumni. ¹¹ Noq̄w ya nu hinoq̄w panhti? Sen nu pay umumi qa unañway'taqe ðviy'o? As'a. God inumi pas suyan navoti'ta. ¹² Haqawat súitamun God eñem tumalay'yuñqey pañq̄aqwa. Noq̄w as pumuy a'tsatnihqat mahtaktotiniq̄w ðviy nu God lavayiyat qa hihta ðviy yuaatinuma; pay piw nu nāto pan yuaatinumni. ¹³ Puma Christ eñem ayaiwyuñqamniq̄ey pañq̄aqwa, nikañw unatwit hintsatska, pi puma qa pas pas antsa God eñem tumalay'yuñwa. ¹⁴ Noq̄w pay soon qae, pi Satan pas nāp tātlat ep hoñviyaniq̄ey pan namtakni'ta. ¹⁵ Paniq̄w ðviy put eñem hintsatskaqam hihta suan hintsatskaqey pan namtaknayaq̄w, pay uma qa aw kāwuwantotani. Noq̄w pay pumuy hin tumaltotaq̄w, God pan hapi pumuy amumi ahoytani.

Paul's Sufferings as an Apostle

¹⁶ Noq̄w nu piw pañq̄awni: Qa hak hapi nuy pay nūanhimuniq̄at pan inumi wūwantani, hal kurs pantanik pay nu nūanhimuniq̄at pan inumi tuq̄ayvastotani; noq̄w nu hihsavo kwiviyuaatani. ¹⁷ Nu pu' pay sinot an lavayhtini, qa Tutuyq̄awhqat wuwniyat ahpiy'o; nu hakiy nūanhimuniq̄at an kwiviyuaatani. ¹⁸ Ima hakim Christ eñem ayaiwyuñqamniq̄ey yuaatotaq̄am yep qatsit ep hīmuyaqey, piw hihta hintsatskaqey ep kwiviyuaatota; noq̄w ðviy nu tuwat kwiviyuaatani. ¹⁹ Uma hakimuy añ nūanhihtuy amumi suhta'q̄ewyakahkañw tūq̄ayyuñwa, sam pi uma pas nāp sūanwuwni'yuñqee. ²⁰ Ima nātsotskanayaq̄am umuy nūantuwiktota, umuy hihta kwahantota; umuy nukwāñwhintsatska; pu nāhihtatota, umuh-tayway wuvahtota. Puma umuy pan hintsatsnaq̄w uma añ kūyuñwa. ²¹ Is uti! Puma a'nō ð'qaltu, noq̄w nu okiw qaōq̄ala; ispi nu umuy qa pan hintsatsanhq̄e ðviy'o. Nikañw kurs puma hihta ep kwivilavayhtotiq̄w pay nu piw panhtini. (Nu pay hakiy nūanhimuniq̄at an yuaata.) ²² Ya puma Hebrew sinom, Israel tīmatu? Pay nu piw pam'i. Ya puma Abraham natkomatu? Pay nu piw pam'i. ²³ Ya puma Christ eñem tumalay'yuñwa? Piw nūu. Nu pas a'nō tumalay'ta. (Nu nūanhimuniq̄ey pan lalvaya.) Sinom hihsakishaq̄am nuy wuvahtota; piép sivikimiḡ nuy panayañwu; pu nu qa sūs pēp mōki. ²⁴ Tsivot-sikis ima Jew-sinom nuy sūkw akw qa lōp sunāt-sikis wuvahtota. ²⁵ Sinom pāyis nuy murikhot akw wuvahtota; sūs nuy tatatupya; pāyis pātuwaqatsit ep pākihut itamuneh sakwiti; sūs nu tōkilnawit-nikañw pu tālō' pātuwaqatsit a'nō hōtsit añq̄e' pāyawnuma. ²⁶ Nu wuhkonakwsu; pāvaqe nu un-ahinnuma, piw uuyiñwtuy amuhpaa, nāp isinomuy amuhpaa, piw añq̄e' hīhihtuy sinmuy amuhpaa; nu wuhkokitsokit añ unahinnuma, pu qayēsiwhpuaa, pu pātuwaqatsit añ'a; piw añ tuptsiwni'yuñqamuy atsáy'kahkañw pañq̄aq̄awq̄amuy amuhpaa. ²⁷ Okiw nu maqsonte' mañwūiwtāñwu, qa sūs nu qa pūwi; pu nu tsōnmokiwtāñwu, pānaq̄awuy nu añ kānanvotya; nu qa sūs napwala; tūsūñw'iwtāñwu; nu ephaqam qa yuwsī'tāñwu. ²⁸ Noq̄w nu iit sohsok añ kuyvaqe nawus nu nāq̄avo Jesus aw tōnawtaq̄amuy amumi tunatyawtani. Nihq̄e nu put akw putuiwta. ²⁹ Kurs hak haq̄am qaōq̄awī'taq̄w nu put amum qaōq̄awī'ta. Kurs hak haq̄am tuptsiwnit añq̄w lasq̄, nu put ep pas unañwmokiwtāñwu. ³⁰ Nikañw pay kurs nu hihta ep kwivihīñq̄awlawnik, pay nu tatam qaōq̄alanīq̄ey pan namtakni'tani. ³¹ God Jesus Christ Itahtutuyq̄awhqay Naat inumi navoti'taq̄w nu sūañq̄awu. (Okiw nam pam yūmosa tayawin-tiwaal.) ³² Ūra nu Damascus-kitsókit epniq̄w, pep tutskwat ep moñwi Aretas pan mātisiwhqa nuy nuanigey nāwakna; nihq̄e ðviy pam pan tutaptaq̄w pep kikmoñwi Damascus-sinmuy kitsókiyamuy ep tukw'uhtsit ep aw hōtsiwtat ep solāwamuy tūwalayaniq̄at ðviy oya. ³³ Noq̄w nu tutsáysivut añq̄w pakiwtaq̄w, hakim ikwátsim tuhpelva' nuy hawnayaq̄w nu moñwit māyat añq̄w ayo yama.

12

Paul's Visions and Revelations

¹ Pas ka nu hihta kwivilalvaye' soon put akw moñwvastini. Kurs nu hihta tuawyorikq̄ey, pu Tutuyq̄awhq̄a inumi mātaktiq̄at yuaatani. ² Nu hakiy Christ aw tuptsiwni'taq̄at tuwi'ta. Noq̄w pam pakwt nālōq̄ sihkay'taq̄at yahsañwuy ephaqam tokpelat yūmoq̄ paki; sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ³ Ūra nu pañq̄awu: Pam hak lomaqatsit aw ōmi wīkiwa, sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ⁴ Noq̄w pam pañso wīkiwhq̄e, lavayit pas kurs hin pañq̄awīwhq̄at navota; noq̄w put hak yuaataniq̄w pam mewniwta. ⁵ Nu hakiy pantaq̄at tsokanani, nikañw pay nu qa nātsokanani; nu qaōq̄awī'taq̄ey yuaatani. ⁶ Kurs nu as hīmūwtaniq̄ey nāwaknanikañw, nu qa nūanhimuniwhitini; pi nu hihta yuaataq̄ey suyan

navoti'ta, Nikañw pay nu soon panhtini. Taq hak inumi hin yórikqey, pu nuy hin navotqey pan inumi wūwantaniqat nu nāwakna. Noqw pep pu' pam soon put pantaqat yuhke' nuy tsokanani. ⁷ Noqw nu hihta pas pavan yórikqey qa ep pas kwivi'nañwtiniq, hihta tūya Satan ahpiy inumi noiwa, kūtat antaqa, nuy tūholawniqee. Noqw put atsviy nu qa pas kwivi'nañway'ta. ⁸ Noqw as pam pantaqa nuy mātapniqat nu pāyis Tutuyqawhqat aw okiw tūvinta. ⁹ Noqw pam inumi pañqaw: Pay inuokwa ūmi aptsiwa, pi um qaōqáwi'taqw pahsat pu nu uhpiy a'nō ōqalay'tagey nuhtumi mahtakinta. Paniqw ōviy nu hahlaykañw hihta añ qa pasiwkañw put ep himuiwtani; nen nu Christ ōqalay'ta añ put amum hinmani. ¹⁰ Nihqe ōviy nu Christ atsviy hihta añ kānanvotqey ep hahlayhtima. Nu put lavay'ayaatnihqe ōviy ōpuiwta; sinom nuy ōvelantota; pu nu hihta hakni'ta; sinom nuy okiwsahsanya. Pi nu qaōqáwi'te' pahsat pu nu Christ ahpiy a'nō hoñviiwtani.

Paul's Concern for the Corinthians

¹¹ Nu yan kwiviyuaataqe nūanhimuniwhiti, uma nuy put aw lālayyaq'ō, pi as pi uma nuy lomavaytanikañwo. Umuyniqw ima nāpnihqe Christ lavay'aymatnihqam pas pavan hihtuya. Noqw nu umumi sūaŋqawni: Puma nālomatsokani'yuñw pay piw nu sūamunta, nāmahin pi as nu pas antsa God-niqw pay qa hīmuu. ¹² Ura nu umuhpa' tumaltaqe pas antsa Christ lavay'ayaatnihqey pan umumi namtakna; nu qa hihta ep nañ'eknat, umuhpa' kātumalat hihta tuawī'taqat tumalta, pu kātatayhpit piwu. ¹³ Ya nu aye' God aw tōnawtaqamuy-sa lomahintsant, umuy qalomáhintsana? Qae. Ka uma hihta ep inumi hin unañway'yuñw, nu umumi lomatuawit yuaatat qa hihta umumi tuñlay'taqat ep'e. Okiw uma inumi put ep pōhikyani. ¹⁴ Meh, pu' hapi nu pāyis umumiqnigey aw pitsini'ta; pay nu soon hihta ep umumi tūkway'tani; nu umuhhimuy hihta tuñlay'tanigey qa put ōviy umumini, pi nu umumi unañway'tagey ōviy'o. Pi qa tsāsayom yumuy, namuy amuñem hihta na'sastotañwu, pi pumuy namat, yumat timuy amuñem hihta na'sastotañwu. ¹⁵ Pu tatam pi nu umumi hihta nāvoswani, pu piw nukwsiwhiti, nāmahin pi nu umumi pavan pas unañway'taqw, uma tuwat pahsat inumi qa pas unañway'yuñw. ¹⁶ Noqw pay pi; pay pi nu qa hihta ep umumi tūkway'ta as'a; noqw yaw uma pañqaw: Pam tuhisanihqe ōviy unatwiw akw itamuy nukwāñwhinhti. ¹⁷ Ura nu umumi hakimuy ayata. Noqw puma haqawa sen umuy hihta kwahana? ¹⁸ Ura nu Titus umumi ayata, piw pu sukwat tuptsiwñ'taqata. Noqw ya Titus umuy hihta kwahana? Ya itam qa sun tunatyawta? Ya itam qa sun hinma? ¹⁹ Uma ka wūwantotaq nu umumi nēnem qenitanigey ōviy pan penta. Noqw pay qa panta. Pi nu God atpī Christ aw yankañw umumi penta, uma ōqawhtotaniqat ōviy'o, aw iunañwamu. ²⁰ Pas nu tusiwwa ka nu umumi pite' umumi yorikq umuy suan hinwisniqat nu nāwaknaqw, uma qa pan hinwisni. Noqw pay uma as ka nu umumi pās yuaatanigat nānawaknaqw nu umuy tuwat qōhqōyni. Nāp hisat pi uma hihta ep nāñwuy'yuñw; nānami unañwtutuyani, nānami itsviuiyuñw, nānamiq hñqawqawey akw nātsikiwtani, nehpewi sawiwtotani, pu pas hihtunihqey panyuñw, tsotsvalqey añ qanamitūqayveyani. ²¹ Pu nāp hisat nu piw umumi pituqw, God Ina umutsa nuy hamanhtoyani, taq ka nu kaysiwhqamuy qaanhitipuy añqw qa lasyaqamuy tuwe' unañwmokni, puma itsēhe'qatsiy, pu qahopqatsiy, pu qaunāñwtalqatsiy qa qe'totiq'ō.

13

Final Warnings and Greetings

¹ Pu' hapi nu pāyis umumiq pohtani. Noqw hakim lōyōm sen pahyom pas suyan hakiy qaanhitiqat navoti'kahkañw inumi put tuhtualyaqw, pahsat nawus nu hakiy eñem hin yūkuni. ² Ura nu umumumnikañw hin pañqawhqe pan piw qa umumumnikañw umumi pēnani: Nu hisat umumi pite' soon hakiy ōkwatuwni; nu sohsokmuy qaanhinwisqamuy amuñem hin yūkuni; ura nu pay nuhtuñk umuhpeq pohtaqw pay pan haqawat yēse, noqw pu' atse piw nāy pētu pay amunhtoti. Noqw ōviy nu soon hakiy ayo yāmakanani, imuy hakimuy qaanhitotiqamuy. ³ Noqw pahsat pu uma pas suyan nanaptani Christ pas suyan inuhpe yuaataq'ō; put pantaqat uma navoti'yuñwnigey nānawakna. Pam hapi umumi qaōwihinta, piw a'nō ōqala umuhpaa. ⁴ Pay pi put tokoat qaōqáwitaqw, sinom nahoylehstis aw put muaya; noqw pam ahoy tātayhqe, God ōqalay'ta ahpiy qatu. Noqw itamwat piw put an qaōqáwi'yuñwa; nikañw itam piw put amum yeskahkañw, God ōqalay'ta ahpiy put eñem tumalay'yuñwa umuhpaa. ⁵ Kurs uma nānami wūwayaa. Ya uma pas antsa Christ aw tuptsiwñ'yuñwa? Kurs namiwuyayaa. Ya Christ pas antsa umuh'unañway ep qātuqat uma navoti'yuñwa? Kurs uma qaatsáy'wisq pam pepeq qatu. ⁶ Is as uma itamuy qaatsáy'wisqat nanaptani! ⁷ Uma qa hihta ep qaanhitotiniqat nu God aw amuñem nāwakna. Nu qaatsáy'maqey mātaqtiniqey qa paniqw tūvintima, pi nu umuy tunatyawtaqe ōviy'o, umuy suan hinwisniqata, nāmahin pi sumataq nu atsáy'maqey mātaqtini. ⁸ Noqw itam soon hihta pas antsanihqat aw rohomnumyani; itam soon qa put eñem tumalay'yuñw. ⁹ Nihqe

ōviy itam hahlayhtoti, umuy öqawhtotiq'ö, nāmahin pi itam pay as sen qaöqáwi'yuiñwa. Okiw as uma pas pasiwyuiñwiniqat itam umuñem nānawakna. ¹⁰ Nu umuy u'nananigē ōviy añwu pay it tutuvenit umumi pēna, nu nāt qa umumiq pitut'a; taq ka nu umumi pite' nawus umuñem hin yúkuni. Pi nu sinmuy öqawhtoynanigē ōviy ayatiwa; nu qa pumuy hinwat yukunanigey aw taviwkañw, pay nu panhtinigey aw öqalay'ta. ¹¹ Taay, yantani itupkomu. Hakim ö'qalyañwu. Uma suan hinwisni; qa hin unañway'kahkañw nānami unañway'yuiñwni; uma kwakwhat yesni; noqw God nuhtumi unañway'taqa piw hakimuy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinnumni. ¹² Uma nānatupkomnihqey pan nāö'qawnayani. ¹³ Sohsoyam God sinomat umuy öqalaya. ¹⁴ Nam uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwayat navoti'yuiñwni, piw God umumi unañway'taqata. Nam uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun hinwsini. Nam antaa.

Paul GALATIAT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, lomatuwawit yuaataniqey aw ayatiwhqa, it penta. Nu qa sinmuy amuhpiy ayatiwhq, Jesus Christ ahpiy ayatiwa, pu God Itanay ahpiy pīwu, it Jesus Christ mokiwyu añqw ahoy tātaynaqat ahpiy'o. ² Nu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy inumumyaqamuy amumum God aw tōnawtaqamuy Galatiat ep yesqamuy öqalanta. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa Itanay God añqw umumi pitsiwiwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö. ⁴ Ura pam itahqaanhtipuy ep nātapqe, yep nukusqatsit añqw itamuy ayo oya, Itanay God tunatyayat añ'a. ⁵ Nam pam sutsép-sa tayawintiwa. Pay nam antaa.

The One Gospel

⁶ Is ohi! Pas nu umumi qaan unañwti. Yaw uma Christ sūmatatve, umuy núokway aw wāñwayhqata; nihqe sukwat alōñōt tūawit aw lasya. ⁷ Noqw pay pam qa pas pas antsa lomatuwawit. Pi hakim Christ añqw lomatuwawit nukushintsatsna, umuy ūnatoyñayaniqey öviy'o. ⁸ Ura nu lomatuwawit umumi suan yuaata. Noqw öviy kurs nūu, sen öñaqw hoñviaya umumi hihta alōñōt yuaataqw, God put eñem qalomáyukuni. ⁹ Nu piw pañqawni: Kurs haqawa umumi hihta alōñōt yuaataqw umuy hihta kwusuyaqaq qa amum sūnantaqw, God put eñem qalomáyukuni. ¹⁰ Pas suyan nu qa sinmuy unañwveniyeq anta, pas God-saa. Nu qa sinmuy amuhpiy tayawintiwniqey tuñlay'ta. Taq kurs nu sinmuy unañwveniyeq tunatyalte', soon nu Christ eñem tumalay'tani.

How Paul Became an Apostle

¹¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu umumi lomatuwawit mātappqey qa sinmuy amuhpiy put kwusu. ¹² Qa hak inumi put mātavi, pu nu qa hakiy ahpiy put tutuqayi; noqw pay Jesus Christ pas nāp inumi put mātakta. ¹³ Pi ura nu hisat Jew-sinmuy wīmiyamuy añ hinmañwūqat ama pay nanapta. Ura nu God aw tōnawtaqamuy qaan'ewakw okiwsanhqe, hovala. ¹⁴ Nihqe nu isinmuy amuhpiy inuñsakwmuy amuhpenihqe Jew-sinmuy wīmiyamuy ep pas hak mohpeq'a, itanamuy navotiyamuy pas antsay'taqe öviy'o. ¹⁵ Noqw pay God nuy nāt qa tihtiwhq tunatyay ahpiy nuy namorstaqe, núokway ahpiy nuy wāñwayi. ¹⁶ Noqw aw pituqw, pam Tiy inumi mahtakna, nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuwawit yuaataniqat öviy'o. Noqw pam nuy wāñwayhq, nu pay sinmuy qa amumi put ep hin wuwanheplawu. ¹⁷ Piw nu inuypyeve mohti ayaiwyuñqamuy qa amumi Jerusalem aqw'a. Nu qa panhtit, tuwat Arabia-tutskwat aw'i; nit pu ahoy Damascus aqw nu pitu. ¹⁸ Pu ahpiy payhkomuy yahsañwvaqw, nu Jerusalem aqwnit, Peter aw kuyvatoqe, pakwt tsivot sihkay'tasikis tālat añ put amum qatu. ¹⁹ Nikañw mīmuywatuy ayaiwyuñqamuy qa haqawat nu aw yori, hal pay it James, Itahtutuyqawhqay tupkoyat-sa aw'i. ²⁰ Nu hapi hihta pentaqe, God atip qa a'tsalawu. ²¹ Pu ahpiy pantaqw, nu Syriat-nikañw pu Ciliciat añ tutskwat aqw pitu. ²² Noqw Judeat ep hage' Christ aw tōnawtaqam nuy qa tuwi'yuñwa. ²³ Pay puma yaw yan-sa nanapta: Yaw i' hak hisat itamuy okiwsahsanqa qapēwewnit ayo yuykuqey pu' nuhtumi put yuaata. ²⁴ Yan kurs puma nanaptat, God inuhpiy pas hihtatota.

2

Paul and the Other Apostles

¹⁻² Pu ahpiy pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaqk, pañqw nu piw Jerusalem aqw'a, Barnabas ámuma, God pas nāp nuy pañsoqniqat nuy ayataq'ö. Nihqe nu Titus enañ wiki. Noqw pepeq itam hakimuy pávanyaqamuy amumum tsovaltqi, nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi hihta yuaataqey pumuy áawna, taq ka nu hihta pay hintsakq, sen nāto hintsakniqw pay haktonsaniniq'ö. ³ Noqw Titus inumumnihqa Greek-sínonihqe qa poñotkiwtaqw, puma put pan tuvoylatiniqat pay qa ö'qalya. ⁴ Noqw pay haqawat tuptsiwni'yuñqey atsáy'yuñqam put aw ö'qalya. Puma pi itamuy Jesus Christ ahpiy hin qenive hoñqat ep itamuy nūansananiqey öviy itamumi tōnalti, puma Jew-sinmuy tutavoyamuy akw itamuy sóontsatsnaniqey öviy'o. ⁵ Noqw itam pumuy amumi qa ūnatoti; qae, qa ñas'ew hihsavoo, taq ka puma umumi lomatuwawit pas antsanihqat uhtayaniq'ö. ⁶ Noqw tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw mohpegyaqam nuy hihta tuawi'taqey aw hihta hōyoknaniqat inumi qa pañqaw. Noqw pay sen puma pavansinomniqw, sen sōqavuñwsinomniqw pay nuyniqw pam qa hímuu; pi God qa sinonuiña. ⁷⁻⁹ Noqw pay James, pu Cephas-niqw, pu John, puma sumataq God aw tōnawtaqamuy amuñaqw mohpegyaqam nuy qa tumalmewayaya. Qa panhtotit, puma tumalsuñwamuy amún itamuy pás taviya, Barnabus-nikañw, pu nūyu, Nihqe puma māmatasyaqw, kurs God nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuwawit yuaataniqat

aw nuy ayataqe, inuhpiy pumuy amuhpa' qaöwítumalta, pam Peter imuy Jew-sinmuy amumi yuaataniqat aw put ayataqey pan'i. Piw pam Peter ahpiy Jew-sinmuy amuhpa' a'nö tumalay'ta. Noqw öviy puma kurs yan yukuya: Itam imuy qa-Jew-sinmuy amumi yuaataniqw, puma Jew-sinmuy amumi yuaatotaniqeyu. ¹⁰ Pay pánis-sa pi yaw itam añ okiwhinyuñqamuy paañwantaniqat puma nānawakna. Noqw nu pi pay nāp piw pan su'qawta.

Paul Rebukes Peter at Antioch

¹¹ Noqw Peter Antioch ep pituqw, nu nuhtutpik put qōhqōya, ispi pam qaanhti'q'ö. ¹² Pay nāt pi haqawat James añqw qa ökiqw, pam as imuy qa-Jew-sinmuy amumum tūmoy'ta. Nit pumuy ökiqw, pam qa-Jew-sinmuy amuñaqw ahoy lahsi, Jew-sinmuy amumi tusitaqee. ¹³ Noqw pu pay pētu piw put anhtoti; pas panhtotiqw, öviy Barnabas pumuy nātsikaqw amún unañwti. ¹⁴ Noqw pay puma lomatuaawit pas antsanihqat añqw lasyaqw, nu amumi put túwahqe, pumuy sohsokmuy amutpip Peter aw pañqawu: Pas um as Jew-sinonikañw, Jew-sinmuy qa amún qátukañw, soq imuy qa-Jew-sinmuy amún hinma. Noqw ya um hinoqw qa-Jew-sinom as Jew-sinmuy amún yesniqat amumi ö'qala?

Jews and Gentiles are Saved by Faith

¹⁵ Núwupi itam Jew-sinom tihtiwy. Itam qa-Jew-sinmuy qaanhinwisqamuy qa pankahkañw tihtiwy. ¹⁶ Nikañw itam navoti'yuñqw, suyan pi hak Moses tutavoyat an hinmaqey qa put ahpiy God aw súanta, pas Jesus Christ qapēvwnaqey ahpiy-saa; noqw öviy itam hapi put aw tūtuptsiwa, itam Christ qapēvwnayaqey ahpiy God aw súanyuñwniqey öviy'o, Moses tutavoyat an hinwisqey qa put ahpiy'o. Pi Moses tutavoyat añ hinmaqa soon God-niqw súantani. ¹⁷ Nikañw kurs itam as Christ ahpiy God aw súanyuñwniqey tunatyawkahkañw tutavot ehpewi qaanhtote', ya sen itam Christ qaanhtiput aw itamuy tsamhqat pañqawani? Pas sóon'i. ¹⁸ Qa hak tutavot añ hinmaqey akw God-niqw súantaniqat ura nu pay sinmuy tutuqayna. Nihqe öviy kurs nu pu' tutavot öqawhtoyne' sumataqa nu qaanhintsakqey pan nāmataktani. ¹⁹ Pi nu tutavotniqw pay mokqe, put añqw mātaviwa; nit yahpiy haqahpiy God eñem qátuni. ²⁰ Nu Christ amum nahoylehtsit aw muiwa; nihqe hapi öviy pāpu nu qa nēnem qatu; pi Christ inuhpe qatu. Nihqe nu yep qatsit ep hinmakañw, God Tiyat aw yankañw pan hinma, inumi unañway'taqe inuñem nātapqat aw'i. ²¹ Nihqe öviy nu soon God núokwayat ayo yúkuni. Pi kurs as hak Moses tutavoyat añ hinmaqey akw God aw súantaniqw, pahsat hapi Christ pay kurs haqtonsa mōki.

3

Law or Faith

¹ Is uma ñasta navoti'yuñqam Galatiat ep sínomu; ya hak umuy ūnatoyna? Ura nu as Jesus Christ nahoylehtsit aw multiqat pas suyan umuy āawna. Noqw uma hinoqw lomatuaawit pas antsanihqat añqw lasya? ² Pay it-sa nu umuy tūviñtani: Ya uma Moses tutavoyat añ hinwisqey ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya, sen lomatuaawit nanaptaqe qapēvwnayaqey ahpiy'o? ³ Ya uma ñasta wuwni'yuñwa? Pas as uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yayhnayakañw, ya pas uma nāp umuhtunatyay ahpiy pasiwyuñwni? ⁴ Ya pay uma haktonsa lomatuaawit öviy hīhihta añ kānanapta? Sen i' kānavotpi pay pas qa hīmuniwhitini? ⁵ Ura God umuy Hikwsit huytaqe, kātatayhpit umuhpa' hintsaki. Ya uma tutavot añ hinwisq, öviy pam panta? Sen uma lomatuaawit nanaptaqe, qapēvwnayaqew öviy'o? ⁶ Ura kurs pi Abraham God tuptsiwhq, pam súantaqat God lavayhti. ⁷ Noqw öviy uma it navoti'yuñwni: Ima hakim qapēvwnit añ hinwisqam puma hapi Abraham timatu. ⁸ Noqw God qa-Jew-sinmuy qapēvwnayaqamuy súanyuñwqat pañqawniqey añwu pay tuway'ta; nihqe Abraham aw lomatuaawit añwu pay yuaaykuqe, tutuvenit añ yan lavayhti: Uhpī hapi sokkawtaqam sinom hahlayhpit epyani. ⁹ Noqw öviy sohsoyam qapēvwnit añ hinwisqam Abraham pas qapēvwnaqat amum hahlayhpit epya. ¹⁰ Noqw pay sohsoyam Moses tutavoyat añ ö'qalyaqamuy amuñem qalomáyukiltini; pi yan pey'taq'ö: I' hak hin hinwisniqat tutavot pey'taqat añ ahsupoq qa añ hinmaqat eñem qalomáyukiltini, yan'i. ¹¹ Pu qa hak Moses tutavoyat añ hinmaqey ahpiy God aw súantaniqw, pam pantaqa susmataq'a. ispi yan ura pey'taq'ö: Suan hinmaqa qapēvwnit akw qatsit túwani, yan'i. ¹² Pi Moses tutavoyat añ hinmaqa qapēvwnit qa ahpiy pasiwta. Oviy pi ura yan pey'ta: Tutavot añ ahsupoq añ hinmaqa hapi put akw qátumantani. ¹³ Ura as tutavotniqw itamuñem qalomáyukilti. Noqw pay Christ itamuy put añqw mātavi, itahqeniy ep qalomáyukuniwhqee; pi ura yan pey'ta: Sohsoyam himutskit ep hāyiltotiqamuy amuñem so'niqat pan yukilti. ¹⁴ Noqe öviy ima qa-Jew-sinom Jesus Christ ahpiy Abraham amum hahlayhpit epyani. Noqw itam God qapēvwnayaqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamumi nóani, pam hin lavayhti qey pan'i.

The Law and the Promise

¹⁵ Itupkomu, kurs nu pay sinmuy tuwiyamuy anwat umumi lavayhtini. Ason hakim sinot hihta nāmi huruvasiwnaqw, soon hak put ayo qe'watani, piw aw hōyoknani. ¹⁶ Noqw God ura Abraham aw-nikañw pu natkoyat aw hihta pasiwna. Pam qa pañqawu: Uhnatkomuy amumii, qa kita. Pay pam qa wūhaknihqamuy pañqawht, pi pam pay sūkw pañqawu. Ura pam Uhnatkok aw'i kitahqe, Christ hapi pañqawu. ¹⁷ Noqw it hapi nu pañqawu: God Christ añ Abraham amum hihta nāmi huruvasiwna. Noqw sunát-sikip sunat yahsañwuy-nikañw añqw sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaq, pahsat Moses tutavoat mātaviwa. Nikañw pam tutavo kurs hin God awiniyat alōñtani; soon pam put ayo yūkuni. ¹⁸ Noqw kurs God añqw kuwahtipu Moses tutavoyat ahpiynen, pay hapi qa awinini. Nikañw God hapi Abraham put maqa, it awinit ahpiy'o. ¹⁹ Noqw ya tutavo hihta òviy'o? Qaanhtiput himunihqat mātaktaniqe òviy'o. Pam pay hāk mātaviwa, ason hisat Abraham natkoat God ahpiy awinit makiwniqa pītuniqat pahsavoo. Ura tutavo God hoñviaymuyatuy amuhpiy mātaviwa; noqw i' tāqa Moses pūmuy-nikañw pu sinmuy amuhtsave wunu. ²⁰ Noqw pay God nas nāp Abraham aw pasiwna, qa sukw hakiy añ'a.

The Purpose of the Law

²¹ Noqw ya Moses tutavoat God awiniyat ehpewi hinta? Qae. Pi as hak kurs Moses tutavoyat añ hinmaniqey akw qatsit tūwanik, suyan pi hak pan hinmakañw God aw stantani. ²² Noqw pi God tutuveniat pañqawu: Sinom sohsoyam qaanhinwisa. Noqw òviy Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqam hapi awinit makiwyani; pi God put qapēwewnayaqamuy awiniy huylawu. ²³ Noqw pay ura as itam qapēwewnit akw God aw sūanyuñqey nāt qa nanaptage, Moses tutavoyat akw sóontsaniwyuñwa, hisat God itamuy Jesus Christ aw tuptsiwyaniqat pan itamuy unañwtoynaniqat pahsavoo. ²⁴ Noqw òviy hapi hin hinwisniqa tutavo itamumi tunatyawmaqat anta, pu itamuy tutuqayna, itamuy Christ aw tsamvanique, itam qapēwewnit ahpiy sūanhtotiniqat òviy'o. ²⁵ Nikañw itam hisat God qapēwewnayaqaw, pep hapi pu' tutavo pay pāpu itamumi qa tutuyqawi. ²⁶ Pi uma sohsoyam Christ Jesus qapēwewnayaqe, God tīmatniwhtoti. ²⁷ Pi uma hihsa'nihqam Christ aw kūyit akw tuvoylatotiqam hapi Christ aw tututskaynativaya. ²⁸ Pi Christ sinomuyatuy amuñaqw qa hak Jew-sínoniheqey pan tūñwantiwa, piw Greek-sino; pu qa hak tūwiki, pu piw mātaviwhqa; pu qa hak tāqa, piw wuhti. Pi puma sohsoyam Christ ep sūkw tokot anyuñwa. ²⁹ Noqw kurs uma Christ sinomatnen, uma hapi Abraham natkomatni, piw put amum God añqw awinit makiwyani.

4

¹ Noqw it nu pañqawu: Pay hakiy tiat nāt tsāyenen, pay piw tūwikit antañwu, nāmahin pi as sohsoq hihta himuy'kañwo. ² Nikañw pam put tutuqaynayaqamuy, pu aw tunatyawyuñqamuy amumi maqaptsiy qātuñwu, haqami naat eñem tutawni'maqat pahsavoo. ³ Noqw pay hapi pan itam nāt tsātsakwmuy amunyūñqe, ura tutavot ahpiy hintsakpit aw tūwik'iwyuñwa. ⁴ Nikañw ason pas hisat aw pituq, pep pu' God tiy añqw taviq, pam wuhtit ahpiy aniwhtiqe, Moses tutavoyat aw maqaptsiy qatu. ⁵ Pam hakimuy put aw maqaptsiy yesqamuy put añqw mātapniqe òviy pitu; nihqe pahsat pu puma God tīmatniwhtotiniqat amuñem yuku. ⁶ Noqw uma hapi tīmatniq, òviy God Tiy Hikwsiyat umuh'unañway aw panaq, pam pañqawlawu: Abba, Inaa. ⁷ Noqw òviy hapi uma pāpu qa tūtuwiktu, uma hapi timatu. Noqw kurs uma tīmatnen, pep hapi uma Christ ahpiy God añqw hihta qaōwīomahtotani.

Paul's Concern for the Galatians

⁸ Nikañw pay ura uma nāt God qa tuwi'yuñqe, nāp yukiwhput uma aw-sa nānoi'yuñwa. ⁹ Nit pu' hapi uma God tuwi'vaya, hal pay put ahpiy nātuwiwya. Noqw uma hinoqw pay piw pu' tutavot ahpiy hintsakpit nukwsiw'iwtaqat, pu òwihintaqat aw ahoy namtōkya, nihqe put aw tūwik'iwyuñwaniqey nānawakna? ¹⁰ Uma talōñwintiwhqat aw tunatyawwisa, pu mūmuyawhtuy aw'i, pu haqe' qalawmaqat aw'i, pu yahsañwintiwhqat aw'i. ¹¹ Pas nu umuñem tusiwwta, taq nāp hisat sen nu okiw umuy haktonsa maqsontaqe òviy'o. ¹² Itupkomu, pay uma okiw inūñ hinyuñwini, pi nu pay umūñ sino. Pay uma nuy qa tūhotota. ¹³ Pi uma inumi navoti'yuñqw, ura nu okiw itokoy añ pas òpuwiwkañw, mohti umumiqniheq, umumi lomatuawit yuaayku. ¹⁴ Noqw nāmahin pi as nu ituyay akw nukushintaq, uma nuy qa ayo yukuyat, God hoñviayayatnihqat pan nuy kwusuya. Uma Jesus Christ hin pās taviyaniqey pan nuy taviya. ¹⁵ Noqw nu umumi navoti'taqw, pi as hin pasiwtaniq, pas kurs hin as uma umuhposiy qa ipwayat, nuy put maqayani. Ura uma nuy mohtiniq pas hahlayhtoti. Noqw hinhtiqw òviy uma pu' alōñtoti? ¹⁶ Ya nu umumi sūañqawhqe, umuhtuwqaniwhti? ¹⁷ Noqw ima tūtutuqaynayaqam hinoqw umuy tayawintiwisa? Ya puma pas antsa umumi unañway'yuñqe òviy'o? Qae. Puma umuy inuñaqw ayo lasnayaniqey

nānawaknaqe öviy'o; noqw pep pu' uma pumuy amumi-sa maqaptsi'yuñwni. ¹⁸ Noqw pay pi hak yūmosa qa atsálawkañw, umuy tayawinmaqa hapi suan hinhtini, kurs put akw uma lomahintsaktivayaniq'ö, qa pas nuy umumumniqw-sa pam pantani. ¹⁹ Itimu, nu umutsviy pas putuiwta, soñawnen nu tihta'tutuyna. Okiw as uma Christ anhtotiniqat nu umuñem pas nāwakna. ²⁰ Pas nu as pu' pay umumumniqey nāwakna, nen umumi hin yuaataniqey navoti'tani. Pi nu qa umumumnihqe kurs hihta lalvayni.

The Example of Hagar and Sarah

²¹ Kurs huvam nuy āawnayaa, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisniqey aw yanyuñgamu. Ya uma pas antsa tutuvenit hihta hiñqawhqat mätisi'yuñwa? ²² Pi ura yan pey'ta: Abraham lōqmuy tiyotimuy'ta, suhka hakiy tūwikit ahipiyñiqw, pu suhka pay qa tūwikit ahipiy'o. ²³ I' tūwikit ahipiy tihtiwhqa ura pay tokot ahipiy tihtiwa; noqw i' qa tūwikit ahipiy tihtiwhqa hapi pas God awiniyat ahipiy'o. ²⁴⁻²⁵ Noqw ima lōyöm hapi lōqmuy pasiwnit tuawi'ta. I' tūwiki, Hagar yan mätisiwhqa, Moses tutavoyat tuawi'ta. Pam tutavo Arabia-tutskat ep tūkwit Sinaït añqw mätaviwhqa sinmuy tūwikmuy'ta. Pam wuhti piw yep qatsit ep Jerusalem tuawi'ta; noqw put timat tūtuwikt. ²⁶ Noqw wuhti qa tūwikinihqe Jerusalem övenihqat tuawi'ta, nihqe pam hapi sohsokmuy tuptsiwni'yuñgamuy yūamu. ²⁷ Pi ura hapi yan pey'ta: Hahlayhtii, um qa tiylawhqa, um hahlaytsa'lawni, um hak qa tihta'tuyvanaqa; pi as qatiylawñwuqa puwsuñway'taqat epnihqe wūhak timuy'ta. ²⁸ Noqw itam hapi, itupkomu, itam hapi Isaac an awinīt ahipiy tōiyiwa. ²⁹ Noqw pay pi ura pephaqam i' hak tokot ahipiy tihtiwhqa Hikwsit ahipiy tihtiwhqat yūyuyhnaqw, pay öviy hapi nāt piw panta. ³⁰ Noqw ya tutuveni hin lavayhti? Um wuhtit tūwikit, tiyat enañ haqami hōnani. Taq soon put tiat hihta umuhhimuy makiwni; pay qa tūwikit tiat-sa put makiwni. (Ura God Abraham aw kita.) ³¹ Yanta, itupkomu. Noqw öviy hapi itam tuwikwuhtit qa ahipiy tihtiwyat, qa tūwikitwat itam tūmatu.

5

Preserve Your Freedom

¹ Christ tutavot añqw itamuy mātavi. Noqw öviy uma qenive hūrs hoñni, nen Moses tutavoyat pāpu qa akw nātuwiki'yuñwni. ² Meh, nu Paul hapi umumi pas pañqawni: Kurs uma poñotkit akw tuvoylatotiqw, pay Christ umumi qa hihkay'vani. ³ Pi nu piw nāt umuy haqawat poñotkit akw tuvoylatotiqamuy amumi pañqawni: Panhtiga hapi pas pay soon Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinmani. ⁴ Pi Christ umumi qa hihkay'va, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisqey akw God awwat sūanhtotiniqey anyuñgamu. Uma God nūokwayat añqw lasya. ⁵ Pi itam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahipiy Christ aw tuptsiwayqe God atpip suan hoñvaniqey unañwahsi'yuñwa. ⁶ Pi Jesus Christ aw tōnaltiqamuy amuñem poñotkit akw tuvoyla qa hihta apiti, piw put akw qa tuvoyla. Noqw pay qapēvewni nami'nañwat ahipiy lolmat tumalay'taqa hapi-sa pas'i. ⁷ Pas as uma suan hinwisa. Noqw ya hak umuy soontsanhq, öviy uma lomatuwit pas antsanihqat añ hinwisqey qe'toti. ⁸ God umuy wāñwayhqa qa pan hapi umuy unañwtoyna. ⁹ Hihsay pēkeni sohsok paqwrit pēkenañwu. ¹⁰ Pas nu Tutuyqawhqat ep umuy qapēvewna, pas uma soon alōñōt wuwni'yuñwniqata. Noqw pay ason God it hakiy umuy yūyuyhnaqat aw tuwat nāoyni, hak pi pam'i. ¹¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu as nāt sinmuy soon poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat yuaatanik, ya nu hinoqw pas piw nāt hihta ep okiwsahsaniwa? Pep hapi pu' nu nahoylehtsit yuaataqey ep soon okiwsaniwni. ¹² Is pas as umuy yūyuyhnayaqam tatam pi umuñaqw ayo natkuyanikañwo. ¹³ God umuy wāñwayhqa, uma qenive hōñi, itupkomu. Nikañw uma tutavot añqw mätaviwayaqey qa aw yankahkañw pay umuhtokoy tuñlayiyat añ hinwisni. Uma qa pan hinwist nānami unañway'yuñwe' nāhoy nātumalay'yuñwni. ¹⁴ Pi hin hinwisniqa tutavo sūk wawayit ep yan lavayhti; i'ra: Um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁵ Nikañw kurs uma nāñwuy'kahkañw, nāñaywe', uma tunatyaltotini; taq ka uma nāhoy hoyalayani.

The Spirit and Human Nature

¹⁶ Noqw öviy nu pañqawni: Uma Hikwsit tunatyayat añ hinwise', pep pu' umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹⁷ Pi Qahováriwtaqat Hikwsit tunatyat hakiy tokoyat tunatyayat amum qa sūnahpaniq'ö, puma nehpew'iwta. Noqw öviy uma as hihta hinhtotiniq kurs hin put panhtotini. ¹⁸ Nikañw kurs uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahipiy tsāmiwe', uma soon Moses tutavoyat aw umuhmaqaptsiy yesni. ¹⁹ Itam navoti'yuñqw, hak nāp tunatyat añ hinmaqa hapi iit hintsaki: Nōmaqtsit sokoplawu; tokot sokoplawu; itséhee qatsit, pu qaunañwtalqatsit añ hinmañwu; ²⁰ Nāp yukit aw nāwakinta; powaghintsaki; nuhtumi qa suhta'ewa; nāñwuy'tañwu; kan'ewhtunatyawta; suy'tsiptiñwu; nanaqastunatyawta;

nātsiktunatyawta; pu pas sutske tuptsiwnit aw lasñwu; ²¹ Hihta aw kwañwáy'tusyañwu; tuk-wyantunatyawta; honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu; qaunāñwtalawvañwu; pu ahpiy yantaqat añ hinmañwu. Noqw ura nu mohtihaqam umuy put āawnaqey umumi pañqawu: Pan hinwisqam hapi pas pay soon God moñwtunatyayat aw yuñni. ²² Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi hakiy qatsiyat ep yan aniwnani: Hak nuhtumi unañway'tani; yūmosa hahlayni; kwakwhat unañway'kañw qátuni; wuhko maqaptsi'tani; hakiy pāsniñwu; lomahintsakni; hihta añ pas antsay'mani. ²³ Okiw unañway'kañw qátuni, namitutuyqawni. Noqw qa haqam himu tutavo it yantaqat tūmewanta. ²⁴ Noqw Christ sinomat hapi tokoy tunatyayat-nikañw pu tuñlayiyat nahoylehtsit aw muaya. ²⁵ Kurs itam Qahováriwtaqat Hikwsit añ yēse' pay itam piw put añ hinwisni. ²⁶ Itam qa nāhihimuyani; qa nāvuhsemokintotani; qa nāhoynāismamqasyani.

6

Bear One Another's Burdens

¹ Kurs uma haqawat qaanhtiqaqat núansasnaqw, haqawat tuptsiwnit añ ò'qalt pās unañway'kahkañw lomavōhut añ put ahoy nakwsunayani. Hak nāmi tunatyawkañwmantani, taq nāp hisat pi hak tuwat unaheviwñwu. ² Uma umuhnamañ'iwuy añ nāvaanwayani; yan uma Christ tutavoyat anwisni. ³ Taq hak qa hímuni'kañw pas hímuni'haqey namiuwante' nāmi yētañwu. ⁴ Pay hak nāp tumalay aw pohtamantani. Kurs pam lomahintaq pam put ep tsúyakiwtani; nen ayam sukw qa amum namituwawñwu. ⁵ Pi hak nāp tumalmakiway, pu maqsoniy nawus yanmamantani. ⁶ Hak lomatuawit tutuqayhaq put tutuqaynaqat sohsok hihta nukíwat himuy akw tuwat paañwantani. ⁷ Uma nāmi qa yētani; kurs hin hak God aw tututsiwnñwu. Pi hak hihta ūye', piw put aniwnañwu. ⁸ Tokoy tuñlayiyat eñem hihta uyhaq hapi put ahpiy mokiwyu aniwnañwu; pu i' hak Hikwsit eñem hihta uyhaq hapi Hikwsit ahpiy qatsit qa so'taqat aniwnañwu. ⁹ Itam hihta lolmat hintsatsakaqey añ qa nañ'eknayani; pay itam soon hisat qa hōqyani, qa ókiwhtotee. ¹⁰ Noqw òviy pay itam sohsokmuy sinmuy haqam nukwáñ'ew paañwayaniqey tutwe', itam panhtotimantani, tis òviy imuy añ tuptsiwni'yūñqamuyu.

Final Warning and Greeting

¹¹ Meh, nu okiw hapi pas nāp imay akw yañwsaqwhaqam wukovena umumii. ¹² Pay ima pas pavan mātaktotiniqey nānawaknaqam hapi uma poñotkit akw tuvoylatiwyaniqat umumi ò'qalya; taq ka puma Christ nahoylehtsiyat yuaatotaniqey ep okiwsahsaniwyani. ¹³ Noqw hikis pi poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinwisa. Nikañw puma umuy poñotkit akw tuvoylatiwyaniqat nānawakna. Noqw uma pumuy amumi tuqayvastotaq, puma umuy pihni'yūñwñi. ¹⁴ Noqw nu hapi soon hihta pihni'tani, hal pay Jesus Christ nahoylehtsiyat-saa. Nu put aw tunatyawkañw, yep qatsit pay pāpu aw qa tunatyawta; noqw yep qatsi qa inumi tunatyawta. ¹⁵ Pi poñotkit akw tuvoylaiwtaqa qa pam hapi Christ Jesus sinoata, piw i' qa put akw tuvoylaiwtaqa qa pam'i. Pi i' hak puhuyukiwha hapi put sinoata. ¹⁶ Noqw nam sohsoyam it aw nānakwhaqam, pan hinwisqamuy amumi kwakwha unañwa, pu núokwa pitsíwiwtaa, pu God sinomuyatuy pas antsa Israel-sinomnihqamuy amumii. ¹⁷ Yahpiy haqahpiy qa hak nuy yūyuyhnani; pi itoko tuvoylaiwta, Itahtutuyqawhayaq Jesus tuvoylayat akw'a. ¹⁸ Itupkomu, nam Itahtutuyqawhayaq Jesus Christ núokwaat umuh'unañway añ ahsalni. Nam antaa.

Paul
EPHESUS
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. Nu Ephesus ep God sinomuyatuy, Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy öqalanta. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtāa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Spiritual Blessings in Christ

³ Nam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Naat tayawintiwa. Kwakwhat pi pam Hikwsit kuwahtipuyat öñaqwnihqat sohsok itamumi noa, Christ añ'a. ⁴ Ura pam nāt tūwaqatsit qa yúkuhqe, pay pepeq itamumi unañway'taqe, Christ añ itamuy namorsta, itam sūankahkañw, qahováriwkañw, put atpip hoñniqat öviy'o. ⁵ Pam Jesus Christ añ itamuy tíoyniqey tunatyawtaqe, öviy añwu pay itamuy namorsta. ⁶ Nihqe Tiy pas aw unañway'taqey añ pam itamuy pás oya, núokway qaöwíhintaqat ahpiy'o, itam put pas hihtatotaniqat öviy'o. ⁷ Pu itam hapi Tiyat unwáyat ahpiy qenivo oyiwyuñwa, God qaan'ewakw núokway ahpiy itahqaanhtipuy ayo yúkuq'ö, ⁸ Qaöwíhinkañw itamuy ökwatuwhqee. ⁹ Pi pam sohsok hihta suan wuwni'kañw, suyan mátsi'kañw, put tunatyay as tupkiwtañwuqat itamumi mātakna. Kurs pam yan hapi nahpe tunatyawta: ¹⁰ Ason tuwanit pás aw pituqw, pep pu' sohsok hihta nāmi tsovalanigeyu, öveqatsit epyaqata, pu tūwaqatsit epyaqata; nit sohsok hihta Christ aw nóani. ¹¹ God hapi hin tunatyawtaqey pan yúkuñwu. Noqw pam hapi tunatyay ahpiy Christ añ itamuy añwu pay namorstaqe, put enañ sun itamuy hihta huytañwu, ¹² Itam mohti Christ aw taqa'nañwtotiqamuyu, itam put pas hihtatotaniqat öviy'o, pam pas hímuniqat ep'e. ¹³ Noqw uma lomatuawit qaatsatniqat nanaptaqe, nuhtum Christ aw taqa'nañwtoti, it lomatuawit hakiy hin ayo yámakniqat umuy āwanaqata. Uma put aw tūtuptsiwaq, pahsat pu God Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylata; pi put hapi awinit pam sinmuy āwana. ¹⁴ God itamuy hin āwanaqey aw antsanniqey itamumi mahtakna, Hikwsiy itamumi nóahqee, hisat nāp himuy ahoy pas nāptiniqey pahsavoo. Noqw öviy itam put pas hímuniqat ep put pas hihtatotani.

Paul's Prayer

¹⁵ Yaw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēvewnayakahkañw, God sinomuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. ¹⁶ Noqw nu it navotqe, öviy umuhpe God aw hahlayhtima; nihqe inawakinpiy añ umuy tūñwanma, qa qe'iwmakañwo. ¹⁷ Okiw as God Itahtutuyqawhqay Naat pas lolmat tālawñway'taqa Hikwsiy añ umuy unañwtalawnaniqat nu umuñem nāwakinna. Okiw as pam umuy suan wuwnitoynē', pam hak hímuniqey umumi namtaknani, uma put pás tuwi'vayaniqat öviy'o. ¹⁸ Pam umuhwuwni tālawne', pam it nõyit aw umuy wāñwayhqey umuy māmatsnani. Itam put sinomat Christ amum hihta pas hihkay'taqat makiwyanigey aw wāñwayniwa. ¹⁹ God öqalay pas qaöwíhintaqat itamuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' tumalay'taqey umuy māmatsnani. ²⁰ Ura pam öqalay akw Christ enēm a'nō tumaltaqe, mokiwyuñw ahoy put tātayna; nihqe öveqatsit ep pas nāp putvaqe put qenitoya; ²¹ Nihqe sohsokmuy momñwituy amumi put moñwtavi, pu nuhtumi tutuyqawhqayamuy amumii, pu öqalat pasiwyuñqamuyu, pu añ tūayalalwaqamuyu. Panta. Noqw öviy Christ hapi sohsokmuy amuhpenihqey pas pavan kaptsi'tiwa, yep qatsit epyaqamuy amuhpenihqee, pu qatsit nātoniqat epyaqamuy amuhpenihqey pīwu. ²² Noqw sohsoy hihtu put aw maqaptsi'yuñw. Noqw öviy pam God aw tōnawtaqamuy amumi moñwtaviwa, sohsok hihta añ'a. ²³ Pi itam put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñwa; nihqe sumiyankañw put ahpiy pasiwyuñwa, ispi pam hapi sohsok hihta pasiwnañwuniq'ö.

2

From Death to Life

¹ Ura as hisat uma soñawnen so'pumuy amunyūñwa. Pi uma qaanhinwisqe God aw qa tuqayvahsi'kahkañw, ² Yep qatsit tunatyayat añ hinwisa. Ura as uma Nukpanat aw tuqayvastotañwu, imuy hihikwsimuy qamātaqpueyayamuy moñwiyamuy aw'i. Pam nāto God aw qa tuqayvahsi'yuñqamuy amuhpa' tumalay'ta. ³ Ura as itam nuhtum yēse; nihqe nāp itahtunatyay añ hinwisa. Ura as itam itahtokoy tuñlayiyat añ hinwisa, pu itahtunatyay tuñlayiyat añ'a. As itam God itsivuyat akw sóontsaniwyuñwa, ayam mímawat hin nāt put akw sóontsaniwyuñqat pan'i. ⁴ Noqw pay God itamumi pas unañway'taqe, núokway pas qaöwíhintaqat akw itamuy ökwatuwhqee, ⁵ Itamuy nāt so'pumniqw, itamuy Christ enañ ahoy yesvana. (Uma put núokwayat akw ayo nõña.) ⁶ Pam Christ enañ itamuy ahoy tātaynat, put enañ itamuy öveqatsit ep yesvana, Christ Jesus añ'a. ⁷ God qatsit nātoniqat epeq put núokway

pas qaöwihintaqt nuhtumi mahtaknani, Christ Jesus an itamumi pas unahway'taqee. ⁸ Pi uma qapëvewnayaqe, God núokwayat ahpiy ayo nõnakiwta. Uma qa natsviy ayo nõña. God hapi soñawnen kuwahtiput umuy maqa. ⁹ Kurs hak nāp hintsakpiy akw ayo nātapni; pantaniqw pam put ep kwiviyaatani. ¹⁰ Pi itam hapi God tumalyukimatu. Itam hihta lolmat hintsatskaniqat öviy God hapi pay anwu pan tunatyawtaqe, Christ Jesus ahpiy itamuy suan hinwisniqat itamuñem pan yuku.

One in Christ

¹¹ Noqw öviy uma ita u'ni'yuñwni: Ura uma qa-Jew-sinomnikañw pan tihtiwyä. Noqw ima Jew-sinom poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam qaponótkiwyuñqamuy yan umuy tünwantotañwu; nāmahin pi as puma pay suovaam-sa tuvoylaiwyuñwa. ¹² Noqw ephaqam uma Christ aw qa tōnawtaqe, qa God sinomatu, Israel-sinmuy amun'i; qa haqam hisat God umumum awinıt pasiwna. Pi uma put qa tuwi'yuñqe, qa put aw yankahkañw yēse. ¹³ Ura as uma hisat God anqw yāvahaq hinnumya. Noqw pu' hapi pam Christ Jesus an umuy namihayhpota, Christ mokiwyuat ahpiy'o. ¹⁴⁻¹⁵ Pi Christ hapi Jew-sinmuy, imuy qa-Jew-sinmuy enañ namivöhikna. Ura as hin hinwisniqa tutavo pey'taqa tuhpelat an pumuy amuhtsave wunu. Noqw pay Christ God aw nātapqe, tutavot ayo yūkuhqe, soñawnen tuhpelat sahpukna. Ura as itam löyöm sinoiwtaqamu. Noqw pam itamuy namivöhiknat itamuy süka sinoiwtaniqat itamuñem pan yuku. ¹⁶ Pam panhtit itamuy sohsokmuy God enañ namivöhikna, nahoyletsit ep mokqee. Noqw öviy itam süp sinoiwtaqe, soon päpu nānatuwqamni. ¹⁷ Pi Christ pituhqe umuy qa-Jew-sinmuy yāvahaqyaqamuy amumi-nikañw pu imuy Jew-sinmuy hayhke'yaqamuy amumi hihta lolmat yuaayku, puma päpu qa nānami hihta ep hinyuñwniqata. ¹⁸ Pi itam sohsoyam sun put ahpiy sükw Hikwsit an Itanay aw ökiwta. ¹⁹ Taay, noqw öviy hapi uma päpu qa pas hākimu, qa haqagw sinomu. Pi uma tuptsiwni'yuñqamuy amumum süp sinomu, pu God tımatu. ²⁰ Uma hapi God Kiyat anyuñwa, God ayamat-niqw, pu put lavay'aymat tukwyayhnayaqw, uma put ep kīiwyuñwa. Noqw Jesus Christ pas nāp kituyqayatiqey pepeq pakiwta. ²¹ Put hapi ep sohsoy kihu pās namivipkaiwkahkañw, God eñem pas qahováriwtaqa kihu yukiwma. ²² Noqw uma hapi nuhtum put ep kīiwyuñwa; noqw God pas nāp put an ki'ta, Hikwsiy an'a.

3

Paul's Work for the Gentiles

¹ Pi yaniqw hapi nu Paul, umuy qa-Jew-sinmuy amuñem Jesus Christ tunatyayat ep sivilawhqa umuñem tüvñtima. ² Pay God nuy núokway máqahqe, nuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw ayata. Uma soon qa it pay nanapta. ³ Ura pam hihta as tupkiwtañwuqat inumi mātaktaqe, put nuy māmatsna. Pay nu mohtihagām pan umumiq hihsavat pēna. ⁴ Noqw ason uma ita an tūñwaye', pahsat pu uma nuy hihta tupkiwtañwuqat hin mātasi'taqat pay soon qa nanaptani. Pam himu tupkiwtañwuqā hapi Christ pas nāpa. ⁵ Pam navoti as anqagw sinmuy nānāñk yesqamuy amumi tupkiwta. Noqw pu' hapi God put aw nānoi'yuñqamuy ayamuy, pu put eñem yuaatotaqamuy amumi Hikwsit ahpiy put mātakta. ⁶ It hapi nu pañqawu: Ima qa-Jew-sinom, Jew-sinmuy amumum God anqw hihta makiway'yuñwni; pu puma pumuy amumum sükw tokot anyuñwni. Noqw God, lomatuawit ahpiy, hin sinomuy amumi awini'taqey, pan imuy qa-Jew-sinmuy amuñem hinhtini, Christ an'a. ⁷ Noqw pam nuy núokway máqahqe, nuy lomatuawit sinmuy āawnaniqat aw nuy tāvihqe, nuy put aw öqalmaqa. ⁸ Nāmahin pi as nu God sinomuyatuy amuñaqw pas susqahimuniqw, God nuy namorstage nuy ayata qa-Jew-sinmuy amuhpa' Christ tunatyayat qaöwihintaqt yuaataniqata. ⁹ Ura God, Jesus Christ an sohsok hihta yūkuhqā hisatñahaqagw tunatyay tupki'ta; nihqe nuy put tunvotnaniqat aw nuy ayata, nu Christ anqw hihta pas qahagāmi sohtaqat, pas qaöwihintaqt makiwyaniqat yuaatinumniqata. ¹⁰⁻¹¹ Pam öveqatsit ep an öqalay'yuñqamuy amumi-nikañw, pu nuhtumi moñw'iywyuñqamuy amumi put suan wuwñiy qaöwihintaqt poñahaniqey nāwakna; nihqe öviy pam tunatyay süs yūkuhqey mahtaknaqe, Itahtutuyqawhqaq Christ Jesus an itamuy sohsokmuy sumitsovala. ¹² Noqw itam hapi Jesus qapëvewnayaqe, put aw yanyuñwa; nihqe öviy itam qa tuhtusyat, qa nānahtsopkakhkañw, God aw ökiwta, Christ Jesus an'a. ¹³ Paniqw hapi öviy nu umuñem hihta an kánavotqat uma qa ep hin anañwtotiniqat nu nāwakna. Pi uma inumi pas hihtunihqey put akw navoti'yuñwni.

The Love of Christ

¹⁴ Yaniqw hapi öviy nu Itahtutuyqawhqaq Christ Jesus Nayat aw naokiwlawu. ¹⁵ Pam hapi öveqatsit ep yesqamuy, pu tüwaqatsit ep yesqamuy sohsokmuy sinomuy nāamu. ¹⁶ Pas pay okiw pam Hikwsiy an umuy umuh'unahwpeq öqaltoynani, pas pavan nukñwat öqalay ahpiy'o. ¹⁷ Pas pay uma Christ umuh'unahwpeq qátuhqat qapëvewnayakahkañw, pas suyan

put navoti'yuñwni. Pas pay okiw uma put aw unañway'kahkañw, soñawnen put ep hürs ñapkiw'kahkañw hürs hoñni. ¹⁸ Pas pay okiw uma sohsokmuy God sinomuyatuy amumum Christ umumi pas pavan unañway'taqat māmatsyani. Put nami'nañwaat a'nō pūtsi, pu qa tsáva, pu a'nō hōtsi, pu ōmiqhaqami qa tuwáni. ¹⁹ Kurs hak put nami'nañwayat pas suyan mātsi'tani. Pas pay okiw God pas nāp umuhtunatyay añ ahsupoq tuyqawi'tani. ²⁰ Taay. God hāp itamuhsonva ōqalay akw tumalay'ta; nihqe pam itamuñem qaan'ewakw hihta hinhiniqey tuwi'ta, itahnawakinpīy, pu itahwuwniy epnihqe yupqōyvee. ²¹ Nam pam yūmosa nānañumo yēsiwniqat aqwhaqami tayawintiwa, Christ Jesus añ put aw tōnawtaqamuy amuhpiy'o. Pay nam antaa.

4

The Unity of the Body

¹ Noqw ōviy hapi nu Itahtutuyqawhqay eñem sivilawhqa umumi pañqawni: Uma God sinomatniqey aw wāñwayniwya; ōviy uma put sinomatniqey pan hinwisni. ² Uma okiw'unañway'yuñwni; uma pās unañway'kahkañw, hihta ep qa its puhtsemokyamantani; nānami unañway'kahkañw, uma nānami qa hin unañway'yuñwni. ³ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun tunatyawyuñwniqey añ ō'qalyani, nānami qa hihta ep hinkahkañwo. ⁴ Pi itam sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; piw sūka Hikwsi itamuhsonva pakiwta. Itam sohsoyam sūkw ñōyit aw wāñwayniwya. ⁵ Itam sohsoyam sūkw moñwi'yuñwa, sūn qapēvewni'yuñwa, sūn kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ God Itana pas sūkaa. Pam hapi sohsokmuy amumi moñwi'wta, pu sohsokmuy amuhpa' tumalay'ta, pu umuy sohsokmuy umuhpe qatu. ⁷ Noqw itam hapi nānap hihta itah'ayaway makiwya, hin Christ itamuy ōqalhuytaqat pan'i. ⁸ Paniqw hapi ōviy tutuvenit añ yan pey'ta: Pam tuwqamuy áñwutát, ōmi wūvi; nihqe hihta kuwahtiput sinnmuy huyta, yan'i. ⁹ Noqw pi pam wupqe, suyan pi pam tūwaqatsit atkamiq pakit pahsat ōmi wūvi. ¹⁰ Pi pam hawhqe piw tokpelat yupqōymiq wūvi, sohsoq hihta aw tutuqawniqe ōviy'o. ¹¹ Pam wupqe, sinomuy amuñaqw hakimuy ayaiwyuñniqat pumuy ōqalmaqa, pētu lavay'a'yatniqata, pu haqawat lomatuaawit yuaatotaniqata, pu añ hakimuy tuptsiwiñ'yuñqamuy amumi tunatyawyuñwe', pumuy tutuqaynayaniqata. ¹² Noqw God sinomat pumuy tumalayamuy ahpīy tukwsiwwiskahkañw lomatuaawit tumal-totaniqey tuwi'wisa; noqw Christ sinomat suyhtsepnwat wūhaq'iwmañw, ōqawi'wisni. ¹³ Itam pan hinwiskahkañw sun qapevēwnayani; pu itam sun God Tiyat tuwi'vayani, itam pās pasiwyuñwniqey pahsavoo, Christ hin pās pasiwtaqat pan'i. ¹⁴ Itam hapi yahpiy qa tsātsakmuy amunyūñwe', itahtuptsiwniy añ hürs hoñni. Noqw pep pu' hīhihta pūhu tutuqayhpi itamuy soon táyaknani. Taq hakim tuhisay akw lomatuaawit nukushintsatsnat, sinnmuy ūnatoynayaniqey ōviy mokmani'yuñwa. ¹⁵ Itam pas nānami unañway'kahkañw, nānami qa hihta atsālálwani. Noqw Christ hin hintaqw itam añ ahsupoq put anhtotiniqey aw ōkinīqey añ ō'qalyani. Pi pam hapi sinomuy qōtōamu. ¹⁶ Noqw itam sumiyankañwan put tokoyat anyuñe pās namivipkaíwyuñwa, put aw maqaptsi'kahkañwo. Hakiy tokoat ōōqay, pu tathuy akw ōqawi'tañwuqat pan hapi itam nāō'qawnayani. Itam pankahkañw, suyhtsepnwat ōqawi'wiskahkañw, nāvaañwantotakahkañw, nānami pas unañway'yuñwniqey tuwi'vayani.

The New Life in Christ

¹⁷ Noqw ōviy nu it pas pañqawni; Tutuqawhqat qeniyat ep nu umumi put lavayh-tini: Uma yahpiy haqahpiy añ qatuptsiwiñ'yuñqamuy qa amún hinwisni. Taq puma hihta an'e'wakwnihqat-sa wūwantota, pumuy wuwniam qatálawvaq'ō. ¹⁸ Puma qa hihta navoti'yuñqe, qatsit God añqwnihqat ñastaya, pi puma a'nō unañway'yuñqe ōviy'o. ¹⁹ Pas tōhsap'iwyuñwa; qahopqatsit aw nātahkukni'yuñwa; hihta tuyoy'ewakw hintsatsaqey aw-sa nāñoi'yuñwa. ²⁰ Noqw uma hapi Christ añqw qa pan nanapta. ²¹ Uma soon Jesus hin hinmaqat qa nanapta, ura pam hin hihta pas antsanihqat tūtutuqaynaqata. ²² Nihqe ōviy uma umuhhisattunatyay qa añ hinwist, umuhhisatqatsiy ayo yukuyani. Taq hakiy tunatyaat hakiy ūnatoyne', hovalañwu. ²³ Uma puhuwuwni'vaye', puhu'nañway'kahkañw, pūhut qatsit yesni. ²⁴ Uma panhtote' soñawnen pūhut yūyahni. Uma God tunatyaat añ puhutotini. Nen uma pas antsa put eñem sutsvo oyiwyuñwe', súanyuñwni. ²⁵ Noqw ōviy uma umuh'a'tsay qe'totit, nānami hihta pas antsanihqat yuaatiwisni; taq itam sohsoyam namiwiwyuñwa. ²⁶ Ason uma hihta ep itsívutote' qa put akw qaanhtotini. Hak qa tēvep hihta ep nākay'tamantani. ²⁷ Pu uma Nukpanat qa haqam qenitoynayamantani. ²⁸ Uyiñwu qa hihta pāpu úuyiñwt, nāp tumalay'te' hihta lolmat ahsatit, hakiy hihta hakni'taqat paañwamantani. ²⁹ Qalomálavay umuhmoañaqw qa nōñantani, pay lomálvayi-saa. Uma panwise' tūō'qawnayani; nen añ umumi tūqayyuñqamuy uma paañwantotani. ³⁰ Pu uma God Hikwsiyat Qahováriwtaqat qa unañwmokintotani. Ura God put akw umuy tuvoylata,

hisat umuy ahoý nãptiniqey aw pahsavoo. ³¹ Uma nuhtumi hihta ep tũtuynayaniqey qe'yani, pu qa suy'tsiptotimantani. Uma qa hihta ep nãnami nãkay'yuñwmantani; uma qa hihta ep nãqõhqõylalwani; pu qalomalavayit qe'yani. Uma qa nukpan'unañway'yuñwni. ³² Pu uma nãvãsyani; pu nun'okwatni; nãnami hihta ep põhikiwyuñwni, God Christ tunatyawkañw umumi põhikqat pan'i.

5

Living in the Light

¹ Paniqiw õviy uma God aw nanawinyani, pas aw unañwamat tĩmatnihqey pan'i. ² Pu uma nãnami unañway'yuñqey qa qe'totit, Christ itamumi hin unañway'taqat pan uma nãnami unañway'yuñwni. Ura pam itamuñem mokqe God aw nãtavi. Noqw God put ep nahyoñwa. Pi Christ qatsiy tãvihqe soñawnen God aw hihta kwañwãhovakutqat noa. ³ Uma tokot sokoptiwisniqey, pu qahopqatsit añ hinwisniqey qe'yani; pu hihta qa umuhimuy uma qa tuñlay'yuñwni. Uma iit yantaqat qa yuaatotani; pi pam pantaqa lavayi God sinomuyatuy qa sũamuhpee. ⁴ Uma itsẽeelavayit, pu an'e'wakw lavayit, pu honaqlavayit ayo yukuyani; taq pam pantaqa qa sũumuhpee. Uma qa pan yuaatotat, hihta añ God aw hahlayhtiwisni. ⁵ Pi uma it navoti'yuñwa: I' hak tokot sokoplawhqa, pu tuyoy'ewakw tunatyay'taqa, pu kan'ewtunatyay'taqa, nãp yukiwhput aw nãwakinmaqat antaqa soon Christ moñwtunatyayat ep geni'tani, God moñwtunatyayat ep'e. ⁶ Put pantaqat ep hapi qatuqãývastotaqamuy amumi God itsĩvuat pitsĩwa. Noqw õviy uma tunatyaltotini, taq ka hak haqam an'ewakw lavayit akw umuy unatoynani. ⁷ Oviy uma pan hinwisqamuy qa umu'puñalyani. ⁸ Nãwuspi ura hisat as uma qaunãñwtalqatsit añ hinwisa. Nikañw pu' hapi uma Tutuyqawhqat tãlayat tayyuñwa; õviy uma tãlat tayyuñqey pan hinwisni. ⁹ Pi God Hikwsiat hakiy unañwayat aw tãlawnañwu; nihqe pam hapi lomaqatsit, pu sũanqatsit, pu hihta pas antsanihqat aw hakiy wikvañwu. ¹⁰ Noqw õviy uma Tutuyqawhqat unañwewayaniqey tuwi'vayani. ¹¹ Pu uma it qatãlat ahpiy hintsatskiwhqat qa hihta nukñway'taqat ep qa nuhtumyani. Uma qa panyuñwt, pumuy tuhtuayani. ¹² Taq puma qamãtaqpuve hihta hintsatskaqw, put yuaataniqiw pam haman'eway'o. ¹³ Pi tãla put sohsok mãtaqtani; noqw pep pu' pam hĩmuniqey mãtaqtini. ¹⁴ Pi tãla hapi hihta hĩmunihqat mãaktañwu. Paniqiw hapi õviy tutuvenit añ yan pey'ta: Um puwhqa tãtayii; nen um so'pumuy amuñaqw qatuptuqiw Christ ũmi tãlawnani. ¹⁵ Noqw õviy hapi uma tunatyaltote' pãs umuh'unañway yesni; uma ñasta wuwni'yuñqey qa pan hinwist, pãs wuwni'yuñqey panyuñwni. ¹⁶ Uma qa paysoq yest, hihta apiĩwyuñwni, taq qalomalãlõñwintiwa. ¹⁷ Paniqiw õviy uma hihta añ pãs wuwni'yuñwe', Tutuyqawhqat tunatyayat haqe' qatsqat mãtsi'yuñwni. ¹⁸ Uma honaqlukuyit akw qa hõnaq'iwyuñwni, taq put akw hak nãhovañwu. Uma qa panyuñwt Hikwsit akw ahsaliwyuñwni. ¹⁹ Uma God lavayiyat nãnami yuaatotani, pu tãtawit God tawsomi'taqata, pu unañwvãhsit tãtawita. Uma umuh'unañwpeq Tutuyqawhqat aw tãtawlalwe', sosonkiwyani. ²⁰ Uma yũmosa sohsok hihta añ God Itanay aw kwakwhatiwisni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwayiyat añ'a.

Wives and Husbands

²¹ Uma nãnami maqaptsi'yuñwni, God kaptsi'kahkañwo. ²² Uma momoyamu, uma pas nãp umuhpuwsuñwmuy amumi maqaptsi'yuñwni, pas Tutuyqawhqat aw hin maqaptsi'yuñqey pan'i. ²³ Pi tãqa hapi nõmay qõtõata, pas Christ put aw tãnawtaqamuy qõtõamnihqat pan'i; pu pam hapi sinomuy put tokoyat anyuñqamuy ayo oya. ²⁴ Noqw Christ aw tãnawtaqam put aw maqaptsiy yesq, pan ima momoyam añ pas nãp puwsuñwmuy amumi sohsok hihta añ maqaptsi'yuñwni. ²⁵ Pu uma tahtaqtu, uma umuhnõmamuy amumi unañway'yuñwni, pas Christ put aw tãnawtaqamuy amumi hin unañway'taqat pan'i. ²⁶ Ura pam amuñem nãtapqe, pumuy nẽnem sutsvo õyahqe, lavayiy kũyit antaqat akw pumuy pãhoma. ²⁷ Pam sinomuy qa hihta akw hinyuñqat pas hihtunihqat nãmi õkinaniqey nãwakna, pas qa hihta akw tuyoy'ewak'ĩwtaqata, qa tsokviwyuñqata, pas qa hihta akw hovañwiwyuñqata. ²⁸ Noqw pan hapi as tahtaqt nõmamuy amumi unañway'yuñwni, nãp tokoy aw hin pas unañway'yuñqey pan'i. Pas nõmay aw unañway'taqa hapi nãp nãmi unañway'tañwu. ²⁹ Qa hisat pi hak haqam nãp tokoy aw qa suhtaq'ewa; pam put nõnopnañwu, pu aw unañwtavi'tañwu, hin Tutuyqawhqat put aw tãnawtaqamuy amumi unañwtavi'taqat pan'i. ³⁰ Itam pi put õqayat pu tokoyat anyuñwa. ³¹ Ura yan pey'ta: Yaniqiw hapi õviy tãqa nay, pu yuy pumuy mãtapqe nõmay aw hũrstimantani; noqw puma lõyõm sũka tókoniwhitmantani. ³² I' hapi himu pas pavan tupkiwtãñwuqa; noqw nu Christ-nikañw pu put aw tãnawtaqamuy hapi lavayhti. ³³ Noqw pan hapi hak nõmay aw unañway'tamantani, pas nãmi hin unañway'taqey pan'i; noqw pu wuhti koñay kaptsi'tani.

6

Children and Parents

¹ Tsātsayomuy, uma umunamuy, umuñumuy amumi tuqayvahsit yesni. Nen uma Tutuyqawhqat tunatyayat añ suan hinwisni. ² Ura yan hapi pey'ta: Um unay, pu uhuy pumuy kaptsi'tani. I' tutavo mohti'maqá áwinit enañ nuhtumi mātaviwa. ³ Yan'i: Um panmaqwuñem lolmani; noqw um tūwaqatsit ep wūpatqatsit nāvokawnani. ⁴ Pu uma nāmatu, uma umuhtimuy qa itsívalulwat, Tutuyqawhqat añ pumuy tutuwnayakañw pumuy ökwantotani. Pan hapi uma pumuy wúñwintotani.

Slaves and Masters

⁵ Noqw uma tūtuwiktu, pay uma qa atsáy'kahkañw yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi tūqayyuñw, kaptsi'yuñw, mamqaskahkañw. Pay uma hin Christ enem tumalay'yuñqey pan pumuy amuñem tumalay'yuñw. ⁶ Uma yūmosa qanātusi'kahkañw tumalay'yuñw, qa pas umuhmomñwit umumi tayyuñqw-saa. Yan uma pas antsa Christ tumal'aymatnen, umuh'unaññaqw God enem tumalay'yuñw. ⁷ Uma qanātusi'kahkañw sohsok hihta hintsatskani, Tutuyqawhqat enem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañw, qa sinmuy amuñemyaqey pan'i, ⁸ It navoti'yuñqee: Pi pay hak hihta lolmat hintsake', put ep Tutuyqawhqat añqw hihta ömahtamantani, nāmahin pi sen hak tūwikinikañw, pu piw qa pamnikañw. ⁹ Pu uma añ tūwiki'yuñqamu, pay uma piw pan pumuy oyi'yuñw, qa tsatsáwinayani. Pi uma navoti'yuñqw Umuhtutuyqawhqa öveqatsit ep qatu. Noqw pam piw pumuy Tutuyqawhqaamu. Pi pam qa sinonuiña.

The Whole Armor of God

¹⁰ Taa, itupkomu, uma Tutuyqawhqat añ hoñvitotini, put pavan öqalayay añ'a. ¹¹ Uma God añqw tuwvotat yūyahni, nen uma Nukpanat unatwiyat aw rohomhtotiniqey aw öqalay'yuñw. ¹² Pi itam qa sinmuy amumi nānaywa; itam öva qataymataqpuva nukpan-hihikwsimuy amumi nānaywa, mohpegyaqamuy amumii, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumii, pu yep qatsit ep qatalpuve moñw'iwyuñqamuy amumii. ¹³ Paniqw öviy uma God añqw tuwvotat yuwsit sohsok yūyahni, nen qalomátalöñvaqw uma añ hin kuyyuñw; pu uma sohsok panwise' hürs hoñni. ¹⁴ Paniqw öviy uma hürs hoñni, God lavayiyat pas qaat-satnihqat kwewhtotat, God añqw suan qatsit umuhtawitsqay aqw tupki'yuñw. ¹⁵ Pu uma soñawnen lomatuwit totsvaqyat, kwakwhat lavayit tuawi'yuñwniqey na'sas'iwyuñw. ¹⁶ Pu tis öviy uma qapëvewnit, tuwvotat antaqat hürs ñuy'yuñw. Put akw uma Nukpanat hōyat uwiwitaqat tōkayamantani. ¹⁷ Pu uma ayo nõñakpit hürs ñuy'yuñw. Pam sivavitañqatsit anta; pu uma God lavayiyat yawyuñw. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy sipwuvahpit anta. ¹⁸ Yūmosa uma nāwakinwisni, pu naokiwtiwiñni, Qahováriwtaqat Hikwsit añ'a. Uma qa nañ'ekni'kahkañw tunatyawwisni, pu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy amuñem tūviñtiwisni, ¹⁹ Pu inuñem piwu. Noqw nu hin yuaaykuniqey okiw navoti'tani; nen nu qa nānahtsopkañw lavayhte' lomatuwit tupkiwtañwuqat tunvotnani. ²⁰ Pi nu soñawnen Christ qeniyat ep lomatuwit yuaata, nāmahin pi nu sivikive pakiwta. Nihqe nu put ep qa nānahtsopkañw yuaaykuniqey nāwakna, hinhaqam pas nu as lavayhtiniqey pan'i.

Final Greetings

²¹⁻²² Nu pas aw iunañway itupkoy Tychicus, God enem qaatsáy'makañw tumalay'taqat, umumi távini. Noqw pam nuy hin hintaqat, piw nuy hihta hintsakqat sohsok umuy áawnani. Noqw ason uma put nanapte' suyan unañwtotini. ²³ Noqw nam i' kwakwha unañwa tuptsiwni'yuñqamuy amumi pitsiwtáa. Nam God Itana, Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ amum umumi nami'nañwat, qapevewnit enañ nóani. ²⁴ Noqw nam Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ pas antsa aw unañway'yuñqam sohsoyam put nuökwayat makiwyani. Nam antaa.

Paul PHILIPPIT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Timotheus amum it penta. Itam Jesus Christ tūwikimatu. Noqw itam sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy Philippi ep yesqamuy òqalanta, pumuy amumi tunatyawyuñqamuy-nikañw pu imuy òkiwyaqamuy tumalay'yuñqamuy énañ'a. ² Nam núokwa, pu kwakwa unañwa Itanay God añqw umumi pitsiwtaw, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ò.

Paul's Prayer for His Readers

³ Nu añsakis umuy u'ne' God Inay aw hahlayhtiñwu. ⁴ Ahsupoq inawakinpiy añ nu sohsokmuy umuñem nāwakinma, hahlayhtimakañwo. ⁵ Kwakwhat pi uma mohtihaqaww pew inumi unañwtavi'yuñwa, nuy lomatuaawit yuaataqat añ'a. ⁶ Noqw it nu navoti'taqw, God umuhpe lolmat tumaltivaq, pas kurs hin Jesus Christ talōñniyat aw qa pitsiwtatqat umuhpe pās añ antsani'mani, ⁷ Pay kurs pi nu hin qa yan sohsokmuy umumi wūwantanigee, pi nu umumi pas unañway'ta. Pi uma God añqw umumi kuwahtiput ahpiy nuy akw paañwaya, nu sivikive pakiwkañw, lomatuaawit eñem rohommaq'ò, pu piw nu qa sivikive pakiwkañw lomatuaawit nuhtumi yuaatinumq'ò. ⁸ Pi God pas nāp inumi navoti'taqw, Jesus Christ nuy pan unañwtoynaq, nu umuminigey pas kwañwtoya. ⁹ Okiw as uma nānami unañway'kahkañw òqawi'wise', itahtuptsiwniy añ nānañumo hihta pūhut tuwi'vaye', suytsepiñwat suan wuwnit añ òqawi'wisniqat nu umuñem nāwakinma. ¹⁰ Noqw pep pu' uma hihta nukñwat māmatsyani. Uma yan qa atsáy'kahkañw, Christ hisat pītuniqat aw pahsave suan hinwisni, qa hakiy unañwmokni'kahkañwo. ¹¹ Uma Jesus Christ òqalayaw akw suan hintsakpit añ qaōwlinwisniqat nu pan umuñem nāwakna. Noqw God put ahpiy pas kapsi'tiwe', tayawintiwni.

To Live is Christ

¹² Noqw nu umuy it nāvotnani, itupkomu: Nu kānavotpit añ kuyvaq, lomatuaawi put ahpiy pas pavan òqalani. ¹³ Noqw òviy moñwit kiyat ep tuwalan'a'yat-nikañw pu ahpiy pētu inumi navoti'yuñwa, nu Christ añqw lomatuaawit yuaataqey ep sivikive pakiwtaqata. ¹⁴ Piw kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqam nuy sivilawhqat ahpiy a'ñò unañwtotiqe qa tuhtusyakañw, qa hakiy mamqasyakahkañw, lavayit yuaatota. ¹⁵ Haqawat pi pas òviy qa tsutsiyaq, pu nanaqas'unañway ahpiy yuaatota, noqw pu haqawat pay pas lolmat tunatyawkahkañwo. ¹⁶ Ima pētu Christ nanaqasyuaatota, pay qa pas antsáy'kahkañwo, hin pas pavan nu kānavotniqat tunatyawkahkañwo. ¹⁷ Noqw pu mīmawaw Christ aw unañway'yuñqe, òviy lavayit yuaatota, it navoti'yuñqee, nu lomatuaawit eñem rohomnumigey aw tawiwtaqata. ¹⁸ Noqw hintani? Pay pi nāp hinwata, sen haqawat paysoq hintsatska, sen haqawat-sa pas qa atsáy'kahkañw Christ yuaatinumya. Noqw nu put ep hahlayhti; nihqe soon nu nāt qa hahlayni. ¹⁹ Pi nu navoti'taqe put pantaqat ahpiy nu sivikiñaqw ayo yāmakni, umuhnawakinpiy ahpiy'o, Jesus Christ Hikwsiat inumi unañwtapp'ò. ²⁰ Pi nu yan tunatyawkañw hinma, nu qa haqam Christ ep hamanhiniqeyu. Nu put eñem qananahtsopkañw yuaataniqey añ suhtaq'ewniqey nāwakna, piw yūmosa put pas hihtataniqeyu, sen nu nāt qátee, sen nu mókee. ²¹ Pi nu qátunik Christ eñem qátuni; nikañw nu mokq, pam inuñem pas pavan nukñwani. ²² Noqw òviy kurs nu hihsavo qate', nu pas pāpu Christ eñem tumalay'tani. Nikañw nu hihta namorstaniqey qa navoti'ta. ²³ Nu lõk wuwni'ta. Nu as yañq ahpiyñen Christ ámunniqey nāwakna; pam inuñem pas pavan nukñwa. ²⁴ Nikañw pay nu as hāk yepnen, hihta añ umumi unañwtavi'maniq, pam pantaqa umuñem lomahintani. ²⁵ Nihqe òviy nu God aw tuptsiwni'taqe, nu hāk qe'nen sohsokmuy umumum hinnumni, umuy òqawhtotaniqat òviy'o; piw uma umuhtuptsiwniy ep pas pāpu hahlayyanigata. ²⁶ Noqw nu kurs nāt qa móke' umumi ahoy pituq, uma put ep Christ aw hahlayhtotini. ²⁷ Noqw Christ añqw lomatuaawit aw tuptsiwni'yuñqam hin hinwisqat pan uma hinwisni. Uma sun tunatyawkahkañw, sun wuwni'kahkañw lomatuaawit ep tuptsiwnit eñem rohomhtiwni. Noqw pep pu' sen nu umumunikañw umuhlomaqatsiy tuway'tani, pu qa umumunikañw umuy hin hinwisqat soon qa navotni. ²⁸ Uma umuhtuwqamuy qa mamqasyani. Pay pam pantaqa pas suyan pumuy hihta qalomáhintatqat aq, òkiwiwtatqat tuawit'a, pu uma God ahpiy ayo nõñakiwtatqata. ²⁹ Pi uma hapi Christ aw tūtuptsiwaniqey qa put-sa aw wáñwayniyat, piw put eñem hihta añ kānavotyaniqey aw wáñwayniwya. ³⁰ Pi itam sohsoyam lomatuaawit eñem sun rohomhtiwni. Uma navoti'yuñq nu pay put ep hihhihta añ kānavota, pu nāto nu kānavoti'mani.

2

Christ's Humility and Greatness

¹ Ya uma Christ ahpiy hakiy ôqalayaniqey tuwi'vaya? Ya uma inumi unañway'yuñwa? Ya uma inún Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Ya uma nun'okwatu? piw tůvása? ² Kurs uma panyuñwe', nuy pas hinhaqam hahlayhtapnaye', sun wuwni'yuñwni, nānami unañway'yuñwni, sun tunatyawyuñwni. ³ Uma nanaqastunatyat, pu kwivi'nañwat qe'yani. Uma okiw'unañway'yuñwni. Hak ayam suhka hakiy epnihqe pavan ñas'ewnihqat pan aw wūwantamantani. ⁴ Qa hak nēnem-sa hihta tunatyawtani; pay hak ayo' sukw eñem piw hihta tunatyawtamantani. ⁵ Uma Christ Jesus an okiw'unañway'yuñwni. ⁶ Ura pam as pas God ankañw, put amum pas suntaqey qa kahkawnat, ⁷ Qa nāhihtataqe, tūwikit an yukilti, pu sinot an tokoy'va. ⁸ Pu sinot an tokoy'vage, piw nāt nāqahihtata; nihqe pas hisat mokniqey aqw pahsavō Nay tunatyayat añ qa rohomma, nāmahin as nahoylēhtsit ep mokniqeyu. ⁹ Paniqw hapi ôviy God put pas pavan ômiq tsoka; nihqe put pas mohpeq tavi sohsokmuy sinmuy amuhpee. ¹⁰ Noqw ôviy sinom sohsoyam Jesus aw naokiwlalwani, ôveqatsit ep yesqamu, pu tūwaqatsit epyaqamu, pu maskiveyaqamu. ¹¹ Nihqe sohsoyam pam Tutuyqawhqatnihqat tōnay akw pañqaqwani, put Nayat God pas hihtatotani.

Shining as Lights in the World

¹² Noqw ôviy'o, aw iunañwamu, uma yūmosa ilavayiy añ hinwisqamu, nu umuy it u'nanani, qa umumumniñawo: Uma qaanhptiput añqw nōñakqamuy amún lomatu-malay'yuñwe', pas antsa ayo nōñakqey nuhtumi mahtaknayani, tunatyawkahkañw, God pas kaptsi'kahkañwo. ¹³ Pi God pas nāp umuh'unañwpeq tumalay'ta. Pam hapi umuy put tunatyayat añ hinwisniqat pan umuy unañwtoynat, umuy pan hinwisniqat aw ôqalmaqa. ¹⁴ Uma qa kolilitikahkañw, qa nāñwuy'kahkañw yesni. ¹⁵ Uma qa hihta ep tukopni-wye', qa atsáy'kahkañw God tīmatnikañw suan hinwisni. Nen uma yep nukpansinmuy qaunāñwtalyesqamuy amunawit soñawnen talni'yuñwni. ¹⁶ Uma lavayit hakiy taytoy-nañwqat sinmuy āawnayani. Noqw ason Christ pituq w nu hahlayhtini, kurs nu qa paysoq tumalaye navotee. ¹⁷ Uma pi umuhqapevewniy God aw noaya. Noqw kurs nu iqatsiy akw put aw antsanniqat God pan nāwaknaqw nu put ep tsúyake', umumum hahlayhtini. ¹⁸ Noqw paniqw ôviy uma piw inumum hahlayhtotini.

Timothy and Epaphroditus

¹⁹ Pay nu Tutuyqawhqat Jesus aw yankañw, soon pas hisat umumiq Timotheus távini, nen nu umuy hin hinyuñqat navote', suyan unañwtini. ²⁰ Pi inumumyaqamuy amuñaqw qa haqawa put an umumi pas antsa tunatyawma. ²¹ Pi sohsoyam pas nēñem-sa hihta tunatyawyuñwa, nit Jesus Christ tumalayt qa aw tunatyawyuñwa. ²² Noqw pay uma Timothy hin tumaltaqat navoti'yuñwa. Ura pam inumum lomatuawit yuaatinuma. Hakiy tiat nay amum hin tumaltaqat pan hapi pam inumum itumalay añ nuy paañwanta. ²³ Noqw ôviy ason inuñem hin yukiltiniqat nu navote' pep pu' nu umumiq put hōnani. ²⁴ Nikañw nu Tutuyqawhqat qapēvewnaqe, pas soon pas hisat umumiq pohtani. ²⁵ Nu umumiq itupkoy Epaphroditus hōnaniqw pay pam nuyniqw súanta. Ura uma inumiq put ayatotaqw, nuy hihta hakni'taqw, pam inumi put ep unañwtavi. Itam nāma tumaltaqe, lomatuawit eñem nāma rohomma. ²⁶ Noqw pay pam umumi yórikniqey pas nāwakna, yaw uma put tūtuyhtiqat nanaptaqw put ep pam pas qahahlayhti, navotqee. ²⁷ Pay pas antsa pam tūtuyhtiqe pēp mōki. Noqw God put ôkwatuwhqe, put qalapsina. Yan pam nuy piw ôkwatuwa, pi as pam mokq, nu nānañumo kānanvotpit akw māñuy'ni. ²⁸ Noqw ôviy nu umumiq put hōnaniqey pas kwañwtoyna, uma put aw yórikye', hahlayhtotiniqat ôviy'o. Nen nu umuy hahlayyaqat navote', qa umuy akw soon unañway'tani. ²⁹ Taay. Noqw ôviy uma Tutuyqawhqat añ hahlaykahkañw, put pās taviyani, piw pan hinyuñqamuy kaptsi'yuñwni. ³⁰ Taq pam Christ tumalayt eñem pēp mōki, qatsiy qa kahkawnaqee. Pam umuhqeniy ep inumi unañwtavi, ispi uma yāvahaq yesqe, kurs hin inumi unañwtapyaniq'ô.

3

The True Righteousness

¹ Taay, itupkomu, uma Tutuyqawhqat ep hahlayyani. Pay nu nāt piw umumiq put pēnaniqw pam nuyniqw qa maqsonhinkañw, umuñem lomahintani. ² Hakim qalomat hintsakqam umuy poñotkit akw tuvoylatotiniqat umumi ô'qalya. Puma popkotuy amunyuñwa. Uma pumuy ep nāmi tunaltotini. ³ Pi itam Hikwsit añ God aw nāwakinwisqe, Christ ep hahlayyakahkañw, nāp itahhintsakpiy akw ayo nōñakniqey qa aw yanyuñwa. Noqw Godniqw itam hapi pas antsa poñotkit akw tuvoylaiwyuñwa. ⁴ Pay ka as nu tatam piw nāp ihintsakpiy aw yantanikañwo. Sen hak haqam hintsakpiy aw yantaniqey antaniqw,

tis soon qa nu' pas'i. ⁵ Nanalsikis talqat ep nu poñotkit akw tuvoylatiwa; nu Israel ahpiy aniwhiti, Benjamin ahpiyviynikañwo. Nu Hebrew-sinonikañw tihtiwhqe, Hebrew-sinmuy tuwiyamuy tuwi'va. Ura nu Pharisee-sinmuy amumum tónaltiqe, Moses tutavoyat añ ahsupoq nu añ hinma. ⁶ Pu nu pas qa nātusitaqe God aw tónawtaqamuy okiwsahsana. Tutavotniqw nu pas suan hinma. ⁷ Ura as nu it yantaqat ep pas himuiwtañwu; nikañw nu Christ tuwi'vage put sohsok qahihtata. ⁸ Owi, pay nu pas suyan sohsok ayo yuku, pi nu pay Itahtutuyqawhqay Jesus Christ tuwi'ta; noqw pam pantaqa sohsok epnihqe pas pavan nukiñwa. Nu Jesus òviy sohsok hihta tatamhtat, put pay mòmstikvut pan nu aw wūwanta, okiw as nu Christ tuyqawvaniqe òviy'o. ⁹ Nu put tuyqawve', put aw yankañw nātuiwini, nāp ihintsakpiy-nikañw pu tutavot añ suan hinmaqe qa aw yankañwo, it navoti'taqee: Hak Christ aw tuptsiwhq, pam sūantaqat God pañqawñwu. ¹⁰ Pas pay nu okiw put pās tuwi'vaniqe nāwakna, piw pam hin ahoy tātayhqat pan God òqalayay aw pohtaniqeyu. Nu put amum hihta añ kānavotkañw, put an mokniqey nāwakna. ¹¹ Kurs hin pasiwtaniqw nu so'pumuy amuñaq w ahoy tātayni.

Running Toward the Goal

¹² Nu it yantaqat tuyqawvagey pay qa pan nāmi wūwanta; nu pās pasiwtagey qa pan nāmi tayta. Nikañw pay nu put tuyqawvaniqey ò'qala, Christ Jesus nuy tuyqawvaqw òviy'o. ¹³ Itupkomu, nu hapi pay put tuyqawvagey qa pan nāmi wūwanta; nikañw it hapi nu sūkw hinma; Nu pay hihta añ kuyvagey ayo yūkuhqe, nāt hihta inupyevenihqat aqw ò'qala, ¹⁴ Pi nu nanamunwaqamuy amūn so'ñwamiq ò'qala. Nihqe nuy añ kuyvaqw, God pas nāp hihta nuy ahsataqat inumi nōani; pi pam inumi put nōaniqe òviy Christ Jesus añ nuy wāñwayi. ¹⁵ Noqw òviy itam hihsa'nihqam añ tukwsiwyuñqam pan wuwni'yūñw; pu ason kurs uma hihta ep piw hinwat wūwayaniqw, pay ason God soon put piw umumi qa mahtaknani. ¹⁶ Noqw pay pi itam haqami pahsavo òkiwte', pay pan hinwisni; pay itam sun tunatyawwisni. ¹⁷ Itupkomu, uma sohsoyam inumi nanawinyani; pi umuy hin yesniqat nu umumi mahtakna. Nen añ hakimuy pan hinwisqamuy amumi taywisni. ¹⁸ Taq pay nu ura qa sūs umumi pañqawhqe, nāt piw nu okiw pakkañw umumi pañqawni: Pas kaysiwhqam Christ nahoylehtsiyat aw qa suhta'qewyaqam añqe' hinnumya. ¹⁹ Puma hovalniwyaniqey aqw òkiwisa. Pumuy tuñlayiam pumuy amumi tutuyqawi. Puma hihta haman'ewakwnihqat ep himuiwyuñwa; yep qatsit-sa ep hihta tunatyawwyuñwa. ²⁰ Noqw itam hapi òveqatsit aw sinoiwta. Noqw ason Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo òyāniqa pañqwniqat itam nuhtayyuñwa. ²¹ Pam ason itahtokoy hin'ewakw alōntani, nen òqalay akw nāp tokoy pas pavan lolmat an put yukunani. Pi pam sohsok hihta aw tuyqawvaniqey òqalay'ta.

4

Instructions

¹ Pas aw iunañwam itupkomu, nu umumi yórikniqey pas nāwakna; pas nu umuy pihni'ta; pi umutsviy nu pas kaptsiñwa. Noqw òviy aw iunañwamu, uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñni. ² Nu Euodias ayatani, pu Syntychet piwu, uma Tutuyqawhqat ep sun wuwni'tani. ³ Pu piw nu ūmi pañqawni, pas suyan itumalsuñwa: Um imuy wuhtituy amumi unañwtavi'tani, Clement énañ'a, pu pētuy itumalsuñwamuy amumii; taq puma inumum lomatuawit ep a'nō tumaltota. Pumuy tuñwniam qatsitutuyenit ep pēniwyuñwa. ⁴ Uma yūmosa Tutuyqawhqat ep hahlayhtiwisni; noqw nu piw nāt pañqawni: Uma hahlayyani. ⁵ Uma sohsokmuy sinmuy amuhsonve pās unañwat yesni. Tutuyqawhqay soon pas hisat pītuni. ⁶ Uma qa hihta añ nānap hin wūwantotat, God aw nāwakinwisni. Uma hihta nānawakne' put òviy God aw tūvintotani, tsūyakiwakhkañwo. ⁷ Noqw God umuh'unañwa, pu umuhwuwniy uyiwaltoynani, umuy Christ Jesus aw yanyuñ'ō. Kurs hak put pantaqat mātsi'tani. ⁸ Taay itupkomu, uma lomawuwni'yūñw. Uma hihta pas antsanihqat wūwayamantani, piw hihta kaptsiwhqata, pu hihta sūantaqata. Uma hihta kwañw'ewakwnihqat wūwantotani, pu hihta lomahintaqata, pu añ lomalahaytiwhqata. Uma hihta pasiwyuñqat, pu tayawin-tiwhqat wūwayamantani. ⁹ Uma hintsakpit, pu lavayit añ inūn hinwisni. Nu umuy hin tutuqaynaqw, piw umumi hin tutaptaqw, pan uma hinwisni; noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinmani.

Thanks for the Gift

¹⁰ Noqw pas nu Tutuyqawhqat aw hahlayhti, uma yepehaq piw nuy hihta akw paañwayaqw òviy'o. Pay as pi uma pan tunatyawkahkañw, hin panhtotiniqey as qa tuway'yūñwa. ¹¹ Ka nu hihta hakni'taqey kītahqat qa panwat hapi. Pi nu nāp hin qatukañw pay pāpu nakwhani'tamantaniqey tuwi'va. ¹² Pay nu hin hihta rūrumnaniqey natuwta, pu hin hihta qarūrumnaniqey; nu sohsok hihta añ òyiwtaniqey, pu tsōñmokiwtaniqey tuwi'va,

hihta qarūrūmnaniqeyu, pu hihta n̄astatiniqeyu. ¹³ Pay nu sohsok hihta añ kuyvani, Christ öqalayāt akw'a. ¹⁴ Noqw pay pi uma s̄uanhtotiqe, nuy okiwhintaqw inumi unañwtapya. ¹⁵ Noqw uma Philippi ep sinom navoti'yun̄qw, ura nu lomatuwit n̄āt pu' Macedoniat ep yuaataqe, nu pañqw ahpiyniqw, pay ūma-sa itumalay añ inumi unañwtapya. Ura uma umuhhimuy añqw hihta God aw noayaqw, pu nu put añqw put makiwa. Qa haqam God aw t̄onawtaqam inumi hihta kuwahtoti, pay pas ūma-saa. ¹⁶ Oviy ura nu Thessalonicat épeqniqw, uma s̄ūs, pu añk inumi hihta o'ya, nuy hihta haqtaq'ö. ¹⁷ Ka nu kuwahtiput tuñlay'taqat uma qa pan wūwayamantani. Pi uma God añqw put ep hihta makiwyaniqat nu umuñem tuñlay'ta. ¹⁸ Pay nu sohsok ömahta, nihqe qa hihta haqni'ta: Nu pay uyiwalti, uma hihta Epaphroditas añ inumi o'yaqat ömahtaqee. Umuhkuwahtipu hihta kwañwáhovaqtuqat God aw noiwhqat anta. Noqw pam put ep tayawintiwa. ¹⁹ Noqw pay ason Ina God sohsok hihta umuhhaqniy añ aw antsani'mani, pas n̄ap himuy qaöwihintaqat akw'a, Christ Jesus añ'a. ²⁰ Noqw nam God Itana yūmosa aqwhaqami kaptisitiwaa. Nam antaa.

Final Greetings

²¹ Uma inuñem Christ Jesus sinomuyatuy sohsokmuy öqalayani. Ima tuptsiwni'yun̄qam inumumyaqam umuy öqalaya. ²² Sohsoyam God sinomat umuy öqalaya, tis öviy Caesar ep k̄ivitu. ²³ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pitsiwtāa. Nam antaa.

Paul COLOSSET ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. ² Nu' itahtupkoy Timotheus amum ayam Colosset ep God sinomuyatuy, Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy ôqalanta. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwiwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ô.

Prayer of Thanksgiving

³ Itam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat aw sutsep umuhpe hahlayhtima, yūmosa umuñem nāwakinkañwo. ⁴ Kwakwhat pi uma lomayuaatiwya. Yaw uma Christ Jesus qapēvewnayaqe sohsokmuy God sinomuyatuy amumi unañway'yuñwa, ⁵ Itahnōyiy ôveqatsit ep itamuñem waraniwtaqat aw-sa taywiskahkañwo, lomatuaawit pas antsanihqat ahpiy put hīmunihqat tuwi'vayaqee. ⁶ I' lomatuaawi suyhtsepnāwat ôqawi'makañw ahsupoq tūwaqatsit añ kūrukiwmakañw sopkawtaqamuy sinmuy amuhpa' a'nō hihta tumalay'ma. Noqw ura Epaphras mohti umumi lomatuaawit, pu God núokwayat yuaataqw, uma put pas antsanihqat tuptsiwayaqe put kwusuya. Noqw pahpiy haqahpiy pam lavayi umuhpa' enañ tumalay'ta. ⁷ Epaphras umuy lomatuaawit āawnāqat ura nu pañqawu. Pam hapi aw itah'unañwa itahtumalsuñwa, Christ eñem umuhpa' tumalay'kañw qaatsá'makañwo. ⁸ Noqw pam hapi itamuy umuy āawnā, yaw uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ nuhtumi unañway'yuñwniqata. ⁹ Paniqw ôviy itam hisat put nanaptaqe pahpiy qa qé'iwmarkañw umuñem nāwakinma. Okiw as Qahováriwtaqa Hikwsi navotit, pu suyan unañwtalwuwnit umumi noe', God tunatyayat umuy māmatsnani. ¹⁰ Okiw as uma Tutuyqawhqat sinomatnihqey pan suan hinwise' añ ahsupoq umuhhintsakpiy akw put unañweyani. Okiw as uma lomahintsakpit añ qaôwihinyuñwe' suyhtsepnāwat God tuwi'yuñqey pas pavan añ ôqawi'wisni. ¹¹ Okiw as uma God a'nō ôqalay atkw ôqawhtote', hihta kănanvotpit aw ôke' nakwhani'kahkañw, hahlaykahkañw put añ kuyyuñwni, ¹² Itanay aw hahlayhtiwiwiskahkañwo, it navoti'yuñwee: Itam put sinomuyatuy amumum moñwtunatyayat tălanihqat aw yuñniqat Itana pan itamuñem yuki'ta. ¹³ Pi pam yep qatsit qatălāt aw moñw'iwtaqat ôqalayāt añqw itamuy ayo ôyahqe, pas aw unañway Tiy moñwtunatyayat aw itamuy nahlakna. ¹⁴ Ura pam Tiy mokiwyuy atkw itahqaanhtipuy ayo yūkuhqe itamuy qenivo oya.

The Person and Work of Christ

¹⁵ God Tiat hapi Nay qamātaqpūvenihqat amum sūnanta, put tímuyatuy amuñaqw mohti'maqanihqee, pu piw mohpeqnihqee. ¹⁶ Pi put ahpiy God sohsok hihta yuku, ôveqatsit ep'e, piw tūwaqatsit ep'e, mātāqyaqamuy, pu qamātaqyaqamuy, sen moñwyesqamuy, sen añ ôqalay'yuñqamuy, sen añ mohpegyaqamuy, sen pāvanyaqamuy. Sohsoy himu put ahpiy yukiltoti, pu put eñem'i. ¹⁷ Pam hapi sohsok hihta amupyevee; noqw put ôqalayāt ahpiy sohsoy himu hūrs hoñi. ¹⁸ Put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñqw, pam qōtōam; ôviy pi pam hapi pumuy pūhuta, mokiwyuy añqw mohti ahoy tătayhqee. Pam hapi sohsoq hihta ep mohpeq'a. ¹⁹ Pi God hin pasiwtaqw pan piw Tiat añ ahsupoq put an pasiwta. Pi pam pantaqa Náyat-niqw lomahinta. ²⁰ Pi God Tiy ahpiy sohsoq hihta yukiltiqat năptiniqey tunatyawta, hihta tūwaqatsit epnihqata, pu ôveqatsit epnihqata. Noqw ôviy Tiat nahoylehtsit ep mokq, God itamumi pōhi. ²¹ Ura as uma hisat qalomáwuwni'yuñqe, qalomáhinwiskahkañw, God añqw haqtotiqe put tuwqamatu. ²² Noqw God Tiat tokoy'vāqe, mokq God umumi pōhi. Nihqe put akw uma qa hihta akw hinkahkañw, qahováriw'kahkañw, qa hihta ep tukopniwyuñqw, God umuy nāmi ôkinani. ²³ Kurs uma qapēvewnit añ yūmosa hinwist, hūrs'iwkahkañw, qa nan'ekni'wise', lomatuaawit ahpiy nōyit uma nanaptaqey aw taywiskahkañw qa añqw lasye', uma qa hihta akw hinkahkañw put atpip hoñi. Pam lomatuaawi sinmuy sohsovik yesqamuy amumi yuaatiwa. Noqw nu' Paul hapi put ep lavayhtaviwa.

Paul's Ministry to the Church

²⁴ Noqw nu hapi umuñem hihhihta añ kănanvotqey añ hahlayhtima. Pi Christ nāt put aw tōnawtaqamuy, put tokoyat anyuñqamuy, amuñem kănanvota. Noqw nu itokoy ep put amum kănanvotniqey ep hahlayi. ²⁵ Pi God put aw tōnawtaqamuy amumi nuy ayataqw, nu pumuy tūwikiamu. Nu umumi put lavayiyat añ ahsupoq navotnaniqat aw pam nuy tavi. ²⁶ It hapi nu pañqawu: Ura God yūpahaqaw nānañk qatsīniwmaqat, pu nānañk qatsívaptsi'wisqamuy amumi it navotit tupka; nikañw yepehaq pu' pam sinomuy amumi put matakna. ²⁷ Pi God sopkawtaqamuy sinmuy amuñem hihta tunatyawta. Nikañw pam tunatyay pas pavan

qaōwíhintaqat as hisat tupkat, yepעהaq sinomuy amumi put mātaktaniqey nāwakna, it'a: Christ umuh'unañwpeq qatuq̄w, uma put amum kaptsi'yuhñw. ²⁸ Put hapi itam tūawinta, sohsokmuy u'nantoyna; put hin navoti'taqey añ ahsupoḡ put tutuqayna. Pas as itam Christ Jesus ep sohsokmuy pās pasiwyuhqamuy God atpipo ökinaniqey nāwakna. ²⁹ Put öviy nu a'nö tumalay'makañw maqsonlawu. Noq̄w God öqalaat inumum hinmakañw, inuhpiy a'nö tumalay'ta.

2

¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu. Pas nu umuñem inawakinpiy añ qa nātusi'ta, pu Laodicea-kitsókit ep tuptsiwni'yuhqamuy amuñem'i, pu hāhaqe' añ tuptsiwni'yuhqamuy nuy qa tuwi'yuhqamuy sohsokmuy amuñem'i. ² Okiw as uma wuhko unañwtote' nami'nañwat akw sun unañway'yuhñw. Pan hapi uma Itanay God añq̄w navotit as tupkiwtañwqat tuwi'vaye' pās mātisi'yuhñw. Pam navoti Christ añ tupkiwta. ³ Pi pam hapi God añq̄w suyan unañwtalwuwñit, piw navotit qaōwíhintaqat añ ahsupoḡ tuwi'ta. ⁴ Nu añwu pay umuy it āawna; taq ka hak kwañwálvayit akw umuy unatoynani. ⁵ Pay nu qa umumum yankañw, yūmosa umuy wūwanta. Kwakwhat pi uma Christ pas antsa tuptsiwni'yuhñw, sunkahkañw, qa nānaphin hinwisa.

Fulness of Life in Christ

⁶ Uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tuptsiwya. Nihqe öviy uma put aw yankahkañw yesni. ⁷ Uma hin tutuqayyaqey pan qapēvewñit akw Christ hūrs ñuy'kahkañw, öqawhtote', hūrs hoñni, sohsok hihta añ kwakwhatiwiskahkañwo. ⁸ Uma tunatyaltotini; taq nāphisat pi hak wuwantuwi, pu an'ewakw unatwi akw umumi tuyqawvani. Pan hinyuhqam pi pay yep qatsit tunatyayat ahpiy sinmuy tutavoyamuy-sa yuaatota, puma pi Christ navotiyat qa tuwi'yuhqee. ⁹ Pi God hímunihqat Christ añ ahsupoḡ pan hinta, nāmahin pi pam sínioniwhiti. ¹⁰ Noq̄w put añ uma pās pasiwyuhñwa. Pam hapi añ mohpeq̄yaḡamuy, pu añ moñwí'iwuyuhqamuy amuñaqw mohpeq'a. ¹¹ Noq̄w put amum uma soñawñen poñotkit akw tuvoylatiwiya, qa umuhtokoy epyat, umuh'unañway ep'e, Christ tuvoylayat akw tuvoylatotiqee, pam umuhqaanhqatsiy ayo yúkukq'ö. ¹² Noq̄w uma kuyit akw tuvoylatotiqee, soñawñen Christ amum āmiwyat, ahoy tātayya, uma God öqalay akw mokiwyuhñw put ahoy tātaynaqat aw tuptsiwyaqee öviy'o. ¹³ Ura as uma hisat God qa aw tuqayvahsi'yuhqee qalomāqatsit aw nānoi'yuhqee, soñawñen so'pumu. Noq̄w pay God Christ enañ umuy yesvana, umuhqaanhqatipuy ayo yúkut'a. ¹⁴ Itam pi as God tutavoyat qa kaptsi'totage soñawñen hihta put aw pōiwyuhñwa. Noq̄w pay pam sohsok itahpōiy súlawhta, Christ itamuñem nahoylehtsit ep mokq'ö. ¹⁵ Pu pan hapi pam añ mohpeq̄yaḡamuy, pu qamātaqpuyevayaḡamuy öqalat pasiwyuhqamuy kíqōtaqee, pumuy āñwutage nuhtumi poñahita. ¹⁶ Paniq̄w hapi öviy qa hak Jew-sinmuy tutavoyamuy ep umumiq hiñqawlawni-uma hihta nōnovaqat ep'e, sen hihta hihikwayaqat ep'e, pu sen hihta añ nōviwhqat ep'e, pu sen müyawuy qātsiptuqat ep nōviwhqat ep'e, pu sen nasuñwintalōñnit ep'e. ¹⁷ Taq pam pantaqa pay kīhsit an hakiy nātoniqat sinmuy amumi tuawi'ta, Christ Jesus hapi. ¹⁸ Uma tunatyaltotini; taq ka hak umuy unatoynaqw, uma umuh'ahsatiy kwayhyani. Taq nāt haqawat paysoq nātsotskanaye', hihta tuawyorikyaqey pañqaqwani; nen umuy nāqahihhtatote', öñaq̄w hoñvia'yamuy amumi nāwakintotaniqat umumi pañqaqwani. Nikañw puma pay nāp wuwñiy-sa ahpiy yuaatotani. ¹⁹ Puma pi Christ qa aw tōnalti. Pi pam hapi sinomuy qōtōyamuy antaq̄w, puma soñawñen put aw wiwyuhñwa, tathut akw namiwiwyuhqee. Nihqe Christ añq̄w puma öqalat makiwya; nihqe put aw tōnaltiqee God tunatyayat añ wūhak'iwñwisa.

Dying and Living with Christ

²⁰ Uma Christ amum so'qe yep qatsit tunatyayat añq̄w mātaviwya. Noq̄w ya uma hinoq̄w nāt yep qatsit ep sinmuy amún hinwisa? ²¹ Ya uma hinoq̄w sinmuy lavayiyamuy aw tunatyawyuñwa? It'a: Uma it qa aw tōñokyamantani, uma añq̄w qa yukuyamantani, uma qa aw hintsatskani, yan lavayita? ²² Ii' pay sinmuy amuhpiy tutaptiwa. Noq̄w pay sohsoy nōsiwhqa itamuñem yukilti, itam put soswaniqat öviy'o. ²³ Pay pas antsa pan lavayi sinmuyñiq̄w nāp wuwñiewakw hinta. Pi hak panme' nawus pās unañway hinme', nāqahihhtate', tokoy tatamhtani. Nikañw pam pay kurs hin put akw tuñlayiy nāp tuyqawí'tani.

3

¹ Kurs uma pas antsa Christ amum tātayye', hihta öveqatsit ep hinyuhqat tunatyawwñisni. Pi pep hapi Christ God putvaqee qatu. ² Uma hihta öveyaqat tunatyawyuñwñi, qa tūwaqatsit epyaqata. ³ Pi uma soñawñen Christ amum so'qe, put amum God añq̄w qatsit makiwya. Noq̄w qa aw tuptsiwni'yuhqam kurs hin put qatsit māmatsyani. ⁴ Noq̄w öviy ason Christ

itah'unanwpeq qátuhqa mātaktiqw, pep pu' uma piw put amum mātaktote', put amum kaptsiwiyuñwni.

The Old Life and the New

⁵ Noqw òviy uma yep qatsit anqw tuñlayit ayo yukuyani. Uma tokot sokoplalwanigey qe'yani, pu itséheet qátsita, pu nuvòqatsita, pu qalomátuñlayita. Uma yep qatsit ep hinyuñqat qa kwanwáy'tutuswani. Taq hak panme' soñawnen nāp yukiwphut aw nāwakintimañwu. ⁶ Pi put pantaqat atsviy God itsívuat put aw qa tuqayvastotaqamuy amumi pitsíwta. ⁷ Pay ura uma as hisat pan yēse, uma nāt umuhtunatyay añ hinwisqee. ⁸ Nikañw uma pu' hapi umuhhisathintsakpiy ayo yukuyani. Uma suy'tsipotiniqey qe'yani. Uma qa hihta ep nākay'yuñwmantani; uma qa nukpan'unanway'yuñwni; nānami qalomálvayhtotiniqey qe'yani; pu tuyoy'ewakw lavayita. ⁹ Pu uma nānami hihta qa a'tsalalwani; pi uma umuhhisatqatsiy, hintsakpiyat enañ anqw ayo lasyaqee. ¹⁰ Pu' hapi uma pūhut qatsit añ hinwiskahkañw, umuy yúkuhqat suyhtsephwat pas pavan tuwí'wiskahkañw, pam hin hintaqw, uma pan alóñtiwisni. ¹¹ Pi put sinomuyatuy amuñaqw hak hímuniqw pay pam qa himuu-sen hak Greek-sino, sen Scythian-sino, sen Jew-sino, sen qa-Jew-sino; sen hak poñotkit akw tuvoylaiwta, sen qa pan tuvoylaiwta, sen tūwiki, sen pay qa tūwiki. Hak Christ aw tuptsiwni'taniqw pam hapi pas hímuu. Pi Christ sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy unanwayamuy ep qatu. ¹² Noqw òviy'o, uma God sinomat namorstiwyuñqamu, pas aw unanwamatu, uma yan hinwisni: Uma nūokwat wuwni'yuñwni; nāvāsiani, oki'w unanway'kahkañw qa kwíviunanway'yuñwni; hakiy aw wuhko maqatsi'yuñwni. ¹³ Uma nēnehpewi hihta añ kuyyuñwni; pu namivòhikiwyuñwni, sen haqawa hihta ep hakiy ehpewi hinhtiniq'ò. Christ hin umumi pòhikqat uma pan hinwisni. ¹⁴ It yantaqat ep uma pas pavan tis nānami unanway'yuñwni. Pi lomahintsakpi nami'nañwat akw namiwiwyuñwa. ¹⁵ Nam God anqw kwakwha unanwa umuh'unanwpeq tuyqawwani; pi uma kwakwhat qatsit aw wánwayniwya. Uma sumiyankahkañw Christ tokoyat anyuñwe' qa hihta akw nānami hinyuñwniqey òviy'o. Pu uma tsúyakiwyuñwni. ¹⁶ Uma Christ lavayiyat umuh'unanwpeq panaye', pas pavan unanwtalwuwni'vayani. Uma nātutuqaynayakahkañw, nāòkwhantotani. Uma God lavayiyat nānami yuaatotani, pu tātawit God tawsomí'taqata, pu unanwvahsit tātawita. Uma hahlaykahkañw Tutuyqawhqat tayawintiwiñni. ¹⁷ Uma Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, ahsupoq umuhqatsiy añ hinwisni, sen uma yuaatotaniqeyu, sen tumalay'yuñwniqeyu. Uma sohsok hihta put enēm hintsatskamantani. Uma put aw yankahkañw, yūmosa Itanay God aw kwakwhatiwiñni.

Personal Relations in the New Life

¹⁸ Uma momoyamu, uma umuhpuwsuñwmuy amumi tūqay'kahkañw yesni; pi pan hapi Tutuyqawhqat umuñem tunatyawta. ¹⁹ Pu uma tahtagtu, uma umuhnómamuy amumi unanway'yuñwt, pumuy qa qòhqòylalwani. ²⁰ Tsátsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Uma panwise', Tutuyqawhqat unanwveyani. ²¹ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívalalwani, taq amumi ka puhtsekmokyani. ²² Pu uma añ tūtuwikt, uma yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Qa pas umuhmomñwituy umumi tayyuñqw, pahsat uma qa nātusi'kahkañw tumalay'yuñwni. Uma yūmosa pan tumalay'wisni. Uma qa atsáy'wiskahkanw, Tutuyqawhqat kaptsi'kahkañw, pan tumalay'yuñwni. ²³ Pu uma hihta hintsatske' uma qa nātusi'kahkañw, tumalay'yuñwni, Tutuyqawhqat enēm tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemi. ²⁴ Pi uma it navoti'yuñwa: Uma Tutuyqawhqat Christ enēm tumalay'yuñwa. Noqw pam umuy hihta awini'taqey umumi sisvini. ²⁵ Noqw pay ason hihta qaantsakqa hapi put ep pay piw panwat aw ahoytiwmantani. Pi God qa sinonuiña.

4

¹ Noqw uma añ tūwiki'yuñqamu, uma umuhtutuwikmuy pás oyi'yuñwni, it navoti'yuñqee, Umuhtutuyqawhqat òveqatsit ep qátuhqata.

Instructions

² Uma sohsoyam nāwakinwisqey qa pevewwist, yūmosa tunatyawwisni. Uma yūmosa God aw kwakwhatiwiñni. ³ Okiw uma itamuñem tūviñtiwiñni. Noqw itam haqam yuaaykuniqat God itamuñem hòtani; noqw itam Christ tunatyayat as tupkiwtañwuqat yuaaykuni; pi nu hapi put òviy sivilawu. ⁴ Noqw nu hin yuaayke' put pas mātaktaniqey panhtini. ⁵ Uma añ qa tuptsiwni'yuñqamuy amumi pás tunatyawkahkañw hinwisni. Uma qa paysoq hintsatske', hihta apiwiyuñwni. ⁶ Nam umuhlavayi sutsep lolmani. Uma qa nānaphin yuaatotani. Uma hakiy aw ahoy hin lavayhtotiniqey tuway'numyani.

Final Greetings

⁷ Pay ason Tychicus nuy hin hintaniqat umuy sohsok āawnani. Pam hapi pas aw iunañwa itupko, pas qaatsat unañwtavi'taqa, inumum Tutuyqawhqat eñem tumalay'ta. ⁸ Pam itamuy hin hintaniqat umuy navotnaniqat òviy nu put umumiq hōna, pu umuh'unañway òqawhtaniqat òviy'o. ⁹ Nu piw Onesimus pas qaatsat hinmaqat, pu pas aw itah'unañway itahtupkoy put enañ hōna. Pam piw Colosset añqw sino. Ason puma yepeq hin hiniwmaqat umuy sohsok āawnani. ¹⁰ I' Aristarchus inumum sivilawhqa umuy òqalanta, pu Marcus, it Barnabas tiw'ayaata. Ura pay put hákiyniqw itam umuy āawna. Noqw òviy kurs put pituqw, uma pās taviyani. ¹¹ Pu i' Jesus, Justus piw yan túñwantiwhqa, umuy òqalanta. Pay íma-sa God tumalayay ep inumum tumalay'yuñwa, Jew-sinmuy tuptsiwni'yuñqamuy amuñaq'ò. Kwakwhat pi puma nuy a'nò unañwtoyni'yuñwa. ¹² Pu Epaphras, umuhkitsokiy añqwnihqa umuy òqalanta. Pam sutsep umuñem nāwakinpit añ qa nātusi'ta. Pam umuñem túvin'tima, pay okiw uma tukwsiwye', God tunatyayat pās aw antsanyaniqata. Uma panwise', hūrs hoñni. ¹³ Pi nu put aw navoti'taqw, pas pam umuñem qa nātusi'ta, pu imuy Laodicea-kitsókit epyaqamuy amuñemi, pu Hierapolis-kitsókit epyaqamuy amuñem piwu. ¹⁴ Pu pas aw itah'unañwa ñatwi'taqa Luke-niqw, pu Demas puma umuy òqalanta. ¹⁵ Uma Laodiceat ep tuptsiwni'yuñqamuy òqalayani, pu Nymphas piwu, pu put kiyat ep tsotsvalyagamuyu. ¹⁶ Pu ason uma it tutuvenit añ túñwaye', pay Laodiceat ep Christ aw tōnawtaqamuy amumi put taviyaq, puma tuwat put añ túñwayani. Noqw puma tuwat umumi sukw tutuvenit taviyaq, uma putwat añ túñwayani. ¹⁷ Pu uma Archippus aw pañqaqani: Um tunatyalte', Tutuyqawhqat eñem hihta hintsakniqey aw táviwhqey qaatsáy'makañw aw antsanni. ¹⁸ Nu Paul hapi nāp imay akw it umuy òqalantaqey pēna. Uma nuy sivilawhqat qa suhtokyani. Nam núokwa umumi pitsiwtāa. Nam antaa.

Paul THESSALONICAT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy ōqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. Nam nūokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ō.

The Life and Faith of the Thessalonians

² Itam sutsep sohsokmuy umuhpe God aw kwakwhatiwisa, itahnawakinpiy añ umuñem yūmosa tūviñtiwiskahkañwo. ³ Uma Itanay God qapēvewnayakahkañw, put aw unañway'yuñqe, put eñem tumalay'yuñqat itam sutsep God atpip put u'nantoynaya, pu uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw qa nañ'eknayaqata. ⁴ Pi God umuy namorstaqat uma navoti'yuñwa, aw itah'unahwam itahtupkomu. ⁵ Ura itam umumi lomatuwit yuaatotaqe, qa paysoq lavayhtoti. Oviy pi itam umumi Qahováriwtaqat Hikwsit ōqalayāt mahtaknayaqe umuy tuyqawvaya. Noqw itam umumumyaqe, umuy tunatyawkahkañw hin yesq, uma itamumi nanapta. ⁶ Noqw ura uma itamumi nanaw-intivaya, pu Itahtutuyqawhqay aw'i. Ura uma pas pavan kānanvotyakahkañw, lavayit kwusuya. Nikañw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy uma pas hinhaqam hahlayhtoti. ⁷ Nihqe ōviy sohsoyam Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hin yesniqat uma pas nahpe amumi mahtakni'yuñwa. ⁸ Pi Tutuyqawhqat lavayiat umuñaqw pālōñawhti, qa Macedoniat ep-sa-nit, Achaiat ep'e. Pi yaw uma God qapēvewnayaqaw, pam pantaqa sohsovik nanaptiwa. Noqw ya itam pas nāto piw hiñqawani? ⁹ Pi pay yaw uma itamuy hin pās ōoyyaqat sinom pas nāp yuaatota. Yaw uma añ hihta pay wutsit tatamhtotat, God pas antsanihqat, qātuhqat aw lasyat, put eñem tumaltivayaq, pam pantaqa añ ahsupoq yuaatiwa. ¹⁰ Pep pu' uma Jesus, God Tiyat ōveqatsit aw nuhtayyuñwniqey yayhnaya. Put hapi God mokiwy añqw ahoy tātaynaqw, pam itsiwt nātoniqat añqw itamuy ayo oya.

2

Paul's Work in Thessalonica

¹ Itahtupkomu, uma navoti'yuñqw, ura itam umumiq ōkihqe, qa paysoq tumaltota. ² Pi itam Philippi ep hihta añ kūkuyyaqat uma pay navoti'yuñwa. Ura pep sinom itamuy haman'ewakw okiwsasna. Noqw itam God aw yankahkañw, put añqw lomatuwit qatuh-tusyakahkañw umumi yuaaykuya. Noqw pep hapi piw hakim itamumi rohomhtoti. ³ Ura itam umumi lomatuwit yuaatotaqe, umumi qa atsātota. Itam suyan unañway'kahkañw, umuy qa ūnay'totoynaya. ⁴ God itah'unahway añ purimaqa itamumi lomanavoti'ta, itam qaatsáy'wiskahkañw tumalay'wisq'ō. Nihqe pam itamuy lomatuwit yuaatotaniqat aw itamuy oya. Noqw ōviy itam put-sa unañwveyaniqe lavayit yuaatota, nikañw qa sinmuy unañwveyaniqee. ⁵ Pi uma navoti'yuñqw, itam qa hisat haqam hakiy paysoq tayawintota, piw hihta tuñlay'kahkañw nawip'ew hintsatska. God navoti'taqw itam sūañqawqa. ⁶ Pu itam tsokaniwyaniqey umumi qa tuñlay'yuñwa, sen haqawatuy piw amumii. Pay ka as itam Christ ayamatnihqey aw yankahkañw umumi hihta tūviñtotanikahkañw, itam qa panhtoti. ⁷ Itam pās unañway'kahkañw umuhpa' hinnumya, tsāk aw tunatyawtaqat hin put pāsniñwuqat pan'i. ⁸ Pu itam umuy tunatyawyuñqe, pay God lavayiyat qa put-sa umumi mātāvet, pas nāp umumi nāo'ya, itam umuy pas kahkawnayaqe ōviy'o. ⁹ Pi uma u'ni'yuñwa itahtupkomu, ura itam maqsonlalwa, kānanvotya; pas pay itam qa haqawat umumi hihta aw tūkwaiyuñwniqey ōviy mimhikqat, pu talōñvaqat añ tumalay'kahkañw, God añqw lomatuwit umumi yuaatota. ¹⁰ Pi uma navoti'yuñwa, pu God pīwu, ura itam umuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' pās unañway'kahkañw, suan hinnumya, pu qa hihta akw tukopaninnumya. ¹¹ Uma pi navoti'yuñqw, ura itam umuy sohsokmuy u'nantoynaya, pu umuy ōkwhantota, hakiy naat timuy pantsakñwuqat pan'i. ¹² Nihqe uma as sinomat-nihqey pan hinwisniqat itam umuy ayatiwisa. Pi uma put moñwtunatyayāt aw yuñwt, put amum kaptsi'tiwyaniqat pan pam umuñem tunatyawta. ¹³ Noqw ōviy itam God aw yūmosa hahlayhtiwiisa. Kwakwhat pi uma God lavayiyat itamuhpiy nanaptaqe, kwusuya. Pay pam sinot lavayiyatnihqat qa pan uma put kwusuyāt, pas pam God lavayiyatnihqat pan uma kwusuya. Pi pam pas antsa God lavayiat. Nihqe pam lavayi umuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' a'nō tumalta. ¹⁴ Pi ūmaa, itahtupkomu, uma hakimuy Judeat ep Christ Jesus añ God aw tōnawtaqamuy amunhtoti. Pi uma nāp umuhsinnuy amuhpiy hihta añ kānanapta, puma ura Jew-sinnuy amuhpiy panhtotiqat pan'i. ¹⁵ Pi Jew-sinom Itahtutuyqawhqay

Jesus nínaya, pu pumuy amuñaqw God lavay'aymuyatuyu, pu itamuy okiwsasna; nihqe puma God qa unañwve hintsatska, piw sinmuy sohsokmuy amuhpewi hōñi. ¹⁶ Pi puma umuy qa-Jew-sinmuy ayo nōñakniqat qa nānawakna. Oviy pi itam umumi lomatuawit yuaatotaq, itamuy mēwantota. Yan puma qalomáhintsatskaqey aw antsatsna. Is ohi! God itsivuat pumuy amumi pituto; noq, puma sūs hovalniwyani.

Paul's Desire to Visit Them Again

¹⁷ Itupkomu, nu hihsavo umuñaqw wīkiwa; nikañw nu umuy qa suhtoki; nihqe pas nu as okiw umumiñiqey tuwanta. ¹⁸ Panta. Pay as nu qa sūs umumiñiqey unañwti, nūu, Paul. Noq, pay Satan hihta akw nuy uhtañwu. ¹⁹ Ya nu hihta aw unañwvahi'ta? Nu hihta ep himuiwta? Ya nu hihta pihni'ta? Nu umuhpiy hapi Jesus Christ atpip hahlayhtini, hisat pam pituniq'ō. ²⁰ Pi nu umuy hapi pihni'ta. Uma hapi ihahlayhpinu.

3

¹ Noq, nu qa añ kuytaqe, òviy pahsat pay hāk nāla Athens ep huruhtiniqey wūwa. ² Nihqe òviy itahtupkoy Timotheus, God tumal'ayayat, Christ añq, lomatuawit ep itamum tumalay'taqat nu umumiq hōna, pam umuy hūrs hoñne', umuhqapevewniy añ umuy òqalaniqat òviy'ō. ³ Pi uma qa haqawa it yan kānanvotpit ep unañwmokniqat itam umuñem nānawakna. Pay pi uma navoti'yuñq, pay nuñwu itam pan makiway'yuñwa. ⁴ Pay ura itam umumuyaqe, suyan añ tuptsiwni'yuñqam kānanvotyaniqat itam umuy añwu pay āawnaya. Noq, uma nanapta aw antsaniwhq'ō. ⁵ Yaniq, òviy pas nu qa sōwunit, Timotheus umumiq tavi, hinhaqam umuhqapevewniy hintaqat navotniqey òviy'ō, nāp hisat pi tūunatotonaqa sen pay hinwat umuy ūnatonaq, itam haktōsa tumaltotaniq, òviy'ō. ⁶ Noq, Timotheus umuñaq, pituhqe, umuhqapevewniy, pu umuhnaminañway lomatuawwa, pu yaw uma sutsep itamuy lomau'ni'yuñqe, as itamumi yōrikyaniqey pas nānawaknaqata. Pay itam piw pan umumi yōrikyaniqey nānawakna. ⁷ Noq, paniq, òviy'ō itahtupkomu, itam hihhihta añ okiwhinwisqey, pu sōon'iwyuñqey añ suyan unañwtoti, umuhqapevewniy ahpiy'ō. ⁸ Pi pu' hapi pas itam suyan yēse, kurs uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñniniq'ō. ⁹ Itam God aw hinhaqam umuhpe hahlayhtiwisa, itam put aw nānawaknaq, uma itamuy hinhaqam hahlayhtapnayaqat òviy'ō. ¹⁰ Itam mimhikqat, pu talōñwintiwqat añ qanātusi'kahkañw, tūviñtiwisa, umumi yōrikyaniqey òviy'ō; nen umuhqapevewniy ep himu qa pasiwtatqat aw antsatsnani. ¹¹ Noq, nam God Itanay, pu Itahtutuyqawhq Jesus Christ itamuy umumiq pās tsamni. ¹² Itam umumi pas pavan unañway'yuñwa; nihqe uma pan nānami, pu sohsokmuy sinmuy amumi unañway'yuñwniqat itam nānawakna, piw Itahtutuyqawhq umuy pan unañwtōnaniqat umuñem tūviñtiwisa. ¹³ Nam Itahtutuyqawhq Jesus Christ umuñem pan yukuq, uma Itana God atpip umuh'unañway qa hihta akw hintaqat, pu qahováriwtatqat pan hūrs hoñni, hisat Itahtutuyqawhq sohsokmuy sinomuy tsamkañw pituq'ō.

4

A Life that Pleases God

¹ Taay, itahtupkomu, umuy hin hinwise', God unañwveyaniqat itam pay umumi tutaptota. Nihqe òviy itam Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, umumi pas pañqawani: Uma hin hinwisqey pan suyhtsepnwat aw hoytoynayani. ² Pi itam Tutuyqawhqat Jesus ahpiy umumi hin tutaptotaqat uma navoti'yuñwa. ³ Pi yan hapi God umuñem tunatyawta: Uma qahovársqatsit yesniqata, pu uma tokot sokoptotaniqey qe'yanigata. ⁴ Pu uma nānap añ umuhtokoy aw tuyqawvaye', put qa hovalayat, hihtay'yuñwni. ⁵ Uma qa nuvōiwyuñwni, añ qatuptsiwni'yuñqam God qa tuwi'yuñqam pan hinwisqat qa pan'i. ⁶ Noq, qa hak it ep pāway, sen tupkoy ehpey qaantini; taq Tutuyqawhq pan hinwisqamuy sohsokmuy amumi nānaoyhtima. Pay ura itam mohtihag umumi pañqawqa; nihqe pan lavayhtoti. ⁷ Pi God itseheeqatsit qa aw itamuy wāñwayi, pi qahovársqatsit aw'i. ⁸ Paniq, hapi òviy it tutavot qahihtataqa qa sinot tutavoyat qahihtata. Pi God itamuy Qahováriwtatqat Hikwsit máqahqa hapi pas nāp itamumi pan tutapta. ⁹ Pu uma pas nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwniqat soon pas nu piw òviy umuy āawnani. Pi pay uma nānami unañway'yuñqey God ahpiy tutuqayya. ¹⁰ Pu pay suyan pi uma Macedoniāt ep tuptsiwni'yuñqamuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. Noq, uma pas suyhtsepnwat put añ òqawi'wisniqat itam umuñem nānawakna, itahtupkomu. ¹¹ Uma pās yesniqey añ ò'qalyani; nāp umuhtumalay ep namitunatyawwiskañw, umuhmay akw tumalay'yuñwni. Ura pay itam umumi pan tutaptota. ¹² Nen uma qa itamum tōnawtaqamuy amutpik suan hinwisni; pu qa hakiy aw hihta maqaptsi'yuñwni.

The Lord's Coming

¹³ Nikañwo itupkomu, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy so'qamuy amumi hin hiniwhitniqat nu umuy navotnani, taq ka uma ayam God qa aw yanyuñqamuy amún qahahlayhpit akw māmāñuy'ni. ¹⁴ Itam God aw tuptsiwni'yuñwa, Jesus mokq pam put ahoy tātaynaqata. Noqw pan hapi piw pam Jesus ahpiy imuy so'qamuy ahoy yesvanani. ¹⁵ Yan hapi Tutuyqawhqa itamumi lavayhtiqw, itam tuwat umuy āawnayani: Ason Tutuyqawhqa pituqw, itam nāt añ yesqam pas soon so'qamuy amupyeve put ahsawvayani. ¹⁶ Pi God mohpeq hoñviayaat a'nō hiñqawhq, God tōtōqpiat tōtqi, Tutuyqawhqa a'nō tsa'lawht pas nāp ñhaqw hawni. Noqw pahsat pay mohti ima so'qam Christ aw tuptsiwni'yuñqam ahoy yesvani. ¹⁷ Noqw pu itam nāt yesqam pumuy amumum ñmiq yayve', tokpelat ep Tutuyqawhqa ahsawvayani. Nen itam pahpiy haqahpiy put amum sutsep yesni. ¹⁸ Noqw ñviy uma it yan lavayte', umuhqahahlayhpiy añ nānami unañwtavi'yuñwe', na'qalantotani.

5

Be Ready for the Lord's Coming

¹ Nikañw hísatniqat, pu haqe' qalawmaniqat uma pay navoti'yuñwa, itupkomu. Noqw ñviy kurs nu hin hihta umuy piw āawnani, pēnee. ² Pi uma pay navoti'yuñq, hak qa pan tunatyawtaqw, pep hapi pu' Tutuyqawhqa talōñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq ñuytoqat pan'i. ³ Pi sinom pañqagwani: Pay kwakwhat yēsiwa, qa haqam hinta, kitotani. Nikañw suhpahsat pay sūlawhtotini, wuhti tihta'niqa tūyay suptsinañwuqat pan'i. Nen puma soon ayo nōñakni. ⁴ Noqw uma pi qatālat añ qa hinnumyaqw, ñviy soon pam talōñni uyiñwut an umumi suptuni, itupkomu. ⁵ Pi uma sohsoyam tālat ep sinoiwa. Itam qa tōkilat ep sinoiwa, piw qa qōmawnit ep'e. ⁶ Oviy itam añ tokqamuy qa amún tokni. Itam havivokaliwkahkañw yesni. ⁷ Pi tokqam mihikq tokñwu; pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqam mihikq hōnaq'iwyuññwu. ⁸ Itam qa pan hinnumyat, tālat ep sinoiwaqey pan yesni; qapēvewnit, pu nami'nañwat akw itahtawitsqay tupki'yuñwani; pu ayo nōñakniqey tunatyawuñqey qa nañ'ekni'yuñwani. Pam tunatya itamuñem sivavitanaqtsit anta. ⁹ Pi God itamuy qa itsivut aw ñkinanike ñviy itamuy namorsta, pi itam Itahtutuyqawhqa Jesus Christ ahpiy ayo nōñakniqat ñviy'o, ¹⁰ Itamuñem mokqat ahpiy'o. Noqw ñviy sen itam tayyuñwani, sen toknikañw, itam sutsep put amum yesni. ¹¹ Noqw ñviy uma nānami unañwtavi'yuñwani; na'qalantotani; pay uma hinwisqey panyuñwani.

Final Instructions and Greetings

¹² Pu úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy umuhpa' tumalay'yuñqam Tutuyqawhqa ep umumi moñw'iwyuñqe, umuy u'nantoynaqamuy kaptsi'yuñwani. ¹³ Pu uma pumuy amumi unañway'kahkañw, tumalayamuy ep pas pavan hihtay'yuñwani. Uma qa nānami hinyuñwani. ¹⁴ Noqw itam umumi pañqagwani, itahtupkomu: Uma añ nanañhtuy u'nantoynayani; añ unañwmokiwyuñqamuy amumi unañwtavi'yuñwani; añ qa'qaltuy ñqalayani; sohsokmuy sinmuy amumi wuhkomaqaptsi'yuñwani. ¹⁵ Uma tunatyaltoqiw, qa hak haqam hihta qalolmat ep tuwat hakiy qalomáhintsanni. Pay uma sutsep hihta lolmat añ hinwisni, nānahpaa, pu sinmuy sohsokmuy amuhpaa. ¹⁶ Uma sutsep hahlayyani. ¹⁷ Yūmosa nāwakinwisni. ¹⁸ Sohsoq hihta añ kwakwhatiwisni, pi pan God umuñem tunatyawta, Christ Jesus añ'a. ¹⁹ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit ūwiwuy antaqat qa tōkayani. ²⁰ Hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yuaataqw, uma qa aw ye'tuqayyuñwani. ²¹ Uma sohsoq hihta aw tuwantiwisni; hihta lolmat hūrs ñuy'yuñwani; ²² Pu hihhihta qalolma'e'wakwnihqa qe'yani. ²³ Noqw nam God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp umuy nēñem-sa sutsos ōyahtani. Noqw nam umuhhikwsi, pu umuh'unañwa, pu umuhtoko qa hihta akw hinkahkañw qa hihta ep tukopniwyuñwani, hisat Tutuyqawhqa Jesus Christ pituniq'ō. ²⁴ Noqw God umuy wāñwayhqa pan umuñem yūkuni. Pi pam soon qa lavayiy aw antsanni. ²⁵ Itahtupkomu, uma itamuñem nāwakinwisni. ²⁶ Uma nānatupkomniqey pan sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy ñqalantotani. ²⁷ Nu hapi Tutuyqawhqa aw yankañw umumi pañqagwani: Uma it tutuvenit pas sohsokmuy God sinomuyatuy amumi añ tūriwantotani. ²⁸ Nam Itahtutuyqawhqa Jesus Christ nōokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

Paul
THESSALONICAT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy ōqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. ² Nam nūokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtāa, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ añq'ō.

The Judgment at Christ's Coming

³ Paykurs pi itam hin God aw umuhpe qa hahlayhtiwiisni, itahtupkomu, pi pam súantaq'ō. Pi umuhqapevewni a'nō ōqawi'wisa. ⁴ Noqw ōviy itam añqe' God aw tōnawtaqamuy amunawit umuy pihni'yuñwa, uma nānakwhani'yuñqat ep'e; ōviy pi uma hīhihta añ kānanvotye' qa nañ'eknayañwu. ⁵ Noqw pas suyan God sinmuy amuñem suan yūkuñwu. Pi uma put moñwtunatyayat hihkay'yuñqey mahtakni'yuñwniqe ōviy put ep kānanvotya. ⁶ Pi God hapi suan tumalay'ma. Noqw hakim umuy okiwsahsanyaqamuy pam tuwat amumi nāoyini, ⁷ Ason hisat Tutuyqawhqay Jesus Christ a'nō hōhoñvituy hoñvia'yatuy tsamkañw ōñaqw mātaktiq'ō. Pep hapi pu' pam umuy kānanvotyaqamuy itamuy enañ nānasuñwnanani. ⁸ Nikañw imuy put qa tuwi'yuñqamuy amumi pam qōhit uwiwitaqat akw nāoyini, imuy Itah-tutuyqawhqay Jesus Christ añqw lomatuawit qa aw tuqayvastotaqamuy amumii. ⁹ Puma soon hisat Tutuyqawhqat aw yōrikyani, pu gaan'ewakw ōqalayaw aw'i. Yan hapi puma sutesep sivintoyniwyani, ¹⁰ Hisat pam pītuniq'ō. Pep hapi pu' put sinomat put pas hihtatotani; pu sohsosyom put aw tuptsiwni'yuñqam put aw kātayyuñwni. Noqw uma nuhtum pep hoñni. Pi itam umumi lomatuawit yuaatotaqaw, uma tuptsiwya. ¹¹ Paniqw ōviy itam yūmosa umuñem nāwakintiwiisa. Pay nam Itana God umuy namorstaqa umuy put timatniñqey hihkay'yuñqat pan umuy yūkuni. Nam pam ōqalay ahipiy umuhlomatumatay añ ahsupoq aw antsanni, pu umuhqapevewniy ahipiy umuhtumalayu. ¹² Pahsat pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniat umuhpe pas pavan mātaktini; noqw ūmawat put amum pas pavan mātaktotini, Itanay God-nikañw pu Tutuyqawhqat Jesus Christ pumuy nūokwayat añ'a.

2

The Wicked One

¹ Noqw Itahtutuyqawhqay Jesus Christ hin pituqaw, itam put aw tsovaltiniqat itam put umuy āawnaya, itahtupkomu. ² Noqw uma qa āpiy pay umuhwuñniy ep wiñwhinyuñwniqat itam umumi okiwhiñqawani. Kurs hak Tutuyqawhqat talōñniat aw pay pitsiwtāat umumi pañqawhq, uma qa nānaphin wūwantotani, sen hak God Hikwsiyat ahipiy put yuaataqey pañqawniq'ō, sen pam God eñem yuaataqey pañqawni, sen itamuñaqw put pēnit kwúsuhqey pañqawni. ³ Noqw pay qa hak hapi umuy hihta akw ūnatoyani. Pay ason sinom God navotiyat aw a'nō rohomhtivayaqaw, hak tāqa gaanhtiput akw tuyqawiwtāqa, maskimiñ tūwiwniqey ōviy tihtiwhqa mātaktiqw, pep pu' Tutuyqawhqat talōñniat aw pītuni. ⁴ Pam tāqa hapi pas añ sohsokmuy pas hihtuniñqey pan tūñwantiwyaqamuy amuhpa' nāwakintiwyāqamuy amuhpe sus'oveqniñqey nātsotskanani. Nihqe pam God eñem kihut ep qatuptut, pam God-nihqey pañqawni. ⁵ Ura nu nāt umumumniñqey, umuy iit āawnāqat ya uma pay suhtokya? ⁶ Noqw pay ason pas pam tāqa nāp paptsiy ep mātaktiqey aw pahsavo ahoñ yūy'taqat pay uma navoti'yuñwa. ⁷ Taq i' hak Nukpana pay nanauyve tumalay'ta, it tāqat hisat pītuniqat aw pahsavoo. Noqw pay put ahoñ yūy'taqay pay soon nāt qa yūy'tani, hisat pam āyoniqey pahsavoo. ⁸ Ason pam āyoniqw, pep pu' i' hak himu qalomātaqa mātaktini. Noqw pay Tutuyqawhqay moañaqw hikwsiy akw put nīnani. Pam gaan'ewakw talawñway'kañw pite', put haqami hintsanni. ⁹ I' qalomāhintsakqa Satan ōqalayay pasiwkāñw mātaktini. Nihqe pam hīhihta kātumalay'tani, pu sohsok hihta wutsit hintsakni. ¹⁰ Pam sohsok hihta qaantsatskiwhqat akw hakimuy sūlawhtiniqamuy ūnatoyani. Puma as pi navotit pas antsaniñqat qa tsūyaka, pu ayo nōñakniqey qa nānawakna. ¹¹ Yaniqw hapi ōviy God puma hihta pay a'tsat tūtuptionsaniqat pan pumuy unañwtoynani. ¹² Noqw puma sohsosyom maskimiñ maspiwyani. Puma pi navotit pas antsaniñqat qa tūtuptionsaw, tuwat soq qaanhintsatskiwhqat añ nāhahlaynaya.

You Are Chosen for Salvation

¹³ Noqw kwakwhat pi uma God lavayiyat pas antsaniñqat aw tuptsiwyaqey, Qa-hovāriwtāqat Hikwsit ahipiy kwañw'ewayhtotiqe ayo nōña, pi God pas yayhñiwhqat añqāqaw pay umumi unañway'taqey umuy namorstaq'ō. Noqw ōviy itam yūmosa put aw kurs hin qa hahlayhtiwiisni umuhpe. ¹⁴ Kwakwhat pi pam itamuhpiy umuy lomatuawit āawnay;

nihqe umuy wániwayhqe, umuy Itahtutuyqawhqay Jesus Christ amum kaptsi'tiwyaniqat umuñem tunatyawta. ¹⁵ Yanta itahtupkomu; òviy uma hùrs hoñni. Nen itam umumi hin lavayhtotiqat, pu itahtutuvuniy akw umumi tutaptotaqat uma hùrs ñuy'yuñwni. ¹⁶ Itahtutuyqawhqa Jesus, God Itanay amum itamumi unañway'taqa, núokway ahpiy itamuy yūmosa wuko'-nañway'yuñwniqat itamuñem pan yuku; piw itamuy hihta lolmat unañwvahsi'yuñwniqat pan itamuy unañwtoyna. ¹⁷ Nam pam umuy wuko'nañwtoyni'tani, uma qanánahtsopkahkañw lolmat yuaatotakañw, lolmat tumalay'yuñwniqat òviy'o.

3

Pray for Us

¹ Yantani itahtupkomu. Uma itamuñem nāwakinwisni; noqw Tutuyqawhqat lavayiat añqe' kúrukiwme', sohsovik tuyqawvani, hin umuhpa' tuyqawvaqey pan'i. ² Noqw itam qahopih-tuy nukpansinmuy amuñaqw ayo oyiwtani. Taq qa sohsoyam sinom God qapēvewni'yuñwa. ³ Noqw pay pi Tutuyqawhqa hihta añ pas qaatsáy'maqa soon umuy qa hùrs hoñnani, pu qalolmat añqw umuy ayo óyani. ⁴ Ura itam umumi hin tutaptotaqat uma añ hinwisqey soon qa yūmosa panwisniqat itam Tutuyqawhqat ep umuy qapēvewnaya. ⁵ Noqw nam uma God aw pas pavan unañway'yuñwe', nakwhani'kahkañw, Jesus Christ nuhtay'yuñwni, Tutuyqawhqa umuy pan unañwtoynaq'ò.

The Obligation to Work

⁶ Itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw umuy ayalalwani itahtupkomu: Kurs haqawa tuptsiwni'taqey pañqawkañw, itamuñaqw hin lavayit òmahtaqey qa añ hin-mat, soq naònhqatuqw, uma qa put a'puñalyani. ⁷ Pi uma itamuy hinyaqw panyaniqey navoti'yuñwa, ispi itam umumum yesqe, qa paysoq hinwisq'ò. ⁸ Piw itam qa haqam hakiy nōvayat paysoq nōnova. Itam qa pan hinyuñwt, tōkilat añ-nikañw pu tälò' tumalat añ maqsonlalwañwu, pas pay qa haqawat umumi tūkwaifyuñwniqey òviy'o. ⁹ Yantsak-wisa itamu. Itam qa paysoq umumi tunòstuñlay'yuññwu, pay as pi itam put makiway'kahkañwo. Nikañw itam hinwisq, pay uma piw itamun yesniqat òviy itam pay apiwyuñwa. ¹⁰ Suhpan ura itam nāt umumumyaqey yan umumi tutaptota: Pay qa tumalay'taqa piw qa nōsmantani. ¹¹ Taq itam nanaptaqw, yaw haqawat umuhpe qa hihta hintsatskañwu, qa tumalay'yuññwu; nihqe qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu. ¹² Noqw òviy itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw, hakimuy añ panyuñqamuy ayatote', u'nanayani: Uma pās yeskahkañw, tumalay'yuñwe', nāp umuhnovay nōnovayani. ¹³ Noqw úmawat itahtupkomu, uma lolmat hintsatskagey añ qa òñnani. ¹⁴ Ason kurs haqawa it tutuvenit ahpiy itahlavayiy aw qa tūqaytaqw, uma aw tunatyaltote', qa a'puñalyani, noqw pam hamanhtini. ¹⁵ Nikañw uma put qa tuwqay'yuñwt, pas umuhtupkoynihqat pan u'nanayani.

Final Words

¹⁶ Noqw nam Tutuyqawhqa hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp yūmosa umuy kwakwhat unañwat maki'tani, añ ahsupoq'a. Nam pam sohsokmuy umumum hinmani. ¹⁷ Nu' Paul hapi pas nāp imay akw umuy òqalaqe, pēna. Yan hapi nu sohsoq itutuvuniy tuvoylata. Nihqe òviy hapi nu pēna. ¹⁸ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHY aw mohti Pēniata

¹ Nu Paul Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God itamuy ayo ðoyhqa hapi nuy ayata, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqa aw itahtaqa'nañwa pīwu. ² Nu Timothy ðqalanta. Um qapēvewnit ahpiy itii. Okiw nam Itana uñ ðkwalnit, nūokwat, piw kwakwhat unañwat māqani, Jesus Christ Itahtutuyqawhqaqay āmuma.

Warnings against False Teaching

³ Ura nu Macedoniat aqwniqe pay um hāk Ephesus ep huruhtiniqat ūmi pañqawu. Nen um haqawatuy mēwaqw, puma qa hihta alōñōt sinmuy tutuqaynayani. ⁴ Pu hihhihta tūtuwutsit qa aw unañwtavi'yuñwini, pu haqaww sinototiqat qa haqami so'taqat lavayit aw'i; taq soq pam nānap hin wuwnit tumalay'kañw, añwu qapēvewnit ahpiy pās unañwat yēsiwhqat qa put tumalay'ta. Noqw ðviy um pumuy mēwani. ⁵ Um añ tuptsiwni'yuñqamuy ðqawhtoyananiqat ðviy nu uñ pan ayata. Um pantsakq, pumuy unañwaam qa hihta akw itsēheeiwyuñwini; piw qa hihta qalomāhintsakpit navoti'yuñwini. Puma pas antsa God aw tuptsiwni'kahkañw, pas antsa put aw unañway'yuñwini. ⁶ Taq haqawat as iit tūtutuyqaynayay, put añqw lasya, pu pay hihta an'ewakw yuaativaya. ⁷ Puma God tutavoyat sinmuy tutuqaynayaniqey tuñlay'yuñwa; piw pas qananahtsopkahkañw yuaatota; nikañw hihta tutuqaynayaqey qa pas antsa mātsi'yuñwa. ⁸ Noqw pay pi itam navoti'yuñw, God tutavoat lolma, hak suan akw moñwvasniq'ō. ⁹ It navoti'yuñqee: Pi pam himu mewni-tutavo haqam suan hinwisqamuy qa pumuy amuñem taviwa, pi qaanhinwisqamuy amuñemi-hakimuy qa tuqayvastotaqamuy amuñemi, piw hihta qa kaptsi'yuñqamuyu, pu qalomāhintsatskaqamuyu, pu God aw qa tunatyaltotiqamuyu, piw hihta pas āantsawat hosalantotaqamuyu, namuy, sen yumuy qōyantotaqamuyu, pu tuqwyantotaqamuyu, ¹⁰ Pu tuskapqatsit añ hinwisqamuyu, pu tahtaqt tahtaqtuy amumum nāhahlayyaqamuyu, piw tūuuyiñwyaqamuyu, pu a'tsatuyu, pu pas qaatsātotaqamuy pañqawat atsātotaqamuy amuñemi. Noqw hak suan tutuqayhpiit qa an hinmaqat pay mewni piw put eñem taviwa. ¹¹ Pam tutuqayhpi lomatuaawit qaðwihintaqat amum sūnanta, it lomatuaawit God ahpiy inumi mātaviwhqat āmuma. Nam pam sūtsep tayawintiwa.

Gratitude for God's Mercy

¹² Nu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ pas hahlayi. Kwakwhat pi pam nuy qa atsat hinmaqat pan inumi tuptsiwhqe, nu put eñem tumalay'taniqat aw nuy ayata, pu piw nuy ðqalmaqa. ¹³ Ura nu hisat put aqw hiñqawlwhqe, put sinomuyatuy okiwsahsana, pu nu pumuy qalomāyuaatañwu. Nikañw nu nāto qa tuptsiwni'taqe ðviy hihta hintsakqey qa navoti'ta. Noqw ðviy Tutuyqawhqa nuy ðkwatuwhqe, ¹⁴ Nūokway nuy qaðwīmaqa; niñqe nuy pan unañwtaynaq, nu Jesus Christ aw tuptsiwe' pas pavan put aw unañway'tani. ¹⁵ Noqw i'yan lavayi pas antsaniq, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani: I' Christ Jesus qaanhinwisqamuy ayo ðyaniqe tūwaqatsit aw pītuqata. Noqw nu' hapi qaanhinwisqamuy amuñaqw pas mohpeq'a. ¹⁶ Nikañw pay Jesus Christ yaniq wuy ðkwatuwa, pam inuhpiy mohti wuhkomaqaptsiy mahtaknaniqe ðviy'o. Noqw yahpiy haqahpiy sohsoyam put aw tuptsiwyaqam qatsit qa so'taqat himuy'vayaniqey navoti'yuñwini. ¹⁷ God hapi sūtsep Moñwi, qa mokñwuqa, qa taymataqniha, piw pam-sa hapi sūka suyan unañwtalwuwni'ta. Nam pam sūtsep aqwhaqami kaptsi'tiwa, piw tayawintiwa. Nam antaa. ¹⁸ Taa, itii Timothy, ura hakim tuptsiwni'yuñqam uñ hinhtiniqat añwu pay yuaatota. Noqw ðviy nu uñ it ayatani: Um God eñem hihta qalolmat aw rohommani. ¹⁹ Um qapēvewnit añ hinmani; kurs himu haqam qalomāhintaq wuy uñ unañway ep navote', qa pantsakni. Taq haqawat qa pan hinwisqe, tuptsiwniy ayo yukuya. ²⁰ Ura Hymenaeus piw Alexander panhti. Noqw ðviy nu pumuy Satan aw mātavi, puma pāpu God aqw qa hiñqawniqey tuwi'vaniqat ðviy'o.

2

Church Worship

¹ Noqw ðviy nu yan ūmi lavayhtini: Itam sohsokmuy sinmuy amuñem mohti pas okiwhiti-wisni, nāwakinwisni, pu amuñem aw hihta tūviñlalwani, amuñem aw kwakwhalalwani, ² Tis ðviy añ pas momñwituy, pu añ ðqalat pasiwyuñqamuy amuñemi. Nen itam sutmakiwtaqat pās uyiwaawtaqat qatsiyesni, pās tunatyawkahkañw, qa atsāy'kahkañwo. ³ Pi yan itam suan hinwise', God itamuy ayo ðoyhqaqat unañweyani. ⁴ Pam sohsokmuy sinmuy ayo nōñakniqat nāwakna, pu put lavayiyat pas antsanihqat tuwi'vayaniqata. ⁵ Pi God hapi pas sūkaa.

Noqʷ God pu sinmuy amuhtsave wúnuhqa pas sūkaa, i' taqa, Christ Jesus. ⁶ Ura pam sohsokmuy sinmuy mātapniqe ōviy nātavi. Piw tuwaniyat aw pituqʷ, pam nuhtuhpa' navotniwa. ⁷ Noqʷ ōviy nu put aw lavaytaviwa, pu ayaiwtaniquyeu. (Nu hapi Christ atpip pas sūaḥqawu; nu qa atsálawu.) Nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwa, pumuy lomat-uawit aw tuptsiwye', lavayit pas antsanihqat aḥ hinwisniqat pan pumuy tutuqaynaniqe ōviy'o. ⁸ Paniqʷ ōviy sohsovik tahtaqt may qahováriwtaqat akw ōmi māvuyawkahkaḥw, God aw nāwakintotaniqat nu nāwakna, qa itsivuiwkahkaḥw, pu piw qa pēvewni'kahkaḥwo. ⁹ Pu pay amún piw ima momoyam hamanay'kahkaḥw, pás unaḥway'kahkaḥw, yūyahiwtani; pu hihta pas a'nō hihkay'taqat yūyahniqey qa pan tunatyawyuḥwini-sikavalasivata, pu pearls pīwu; pu qa hihin hōmīy aw yuykuyani, pas pay pumuy piptsantotaniqat ōviy'o. ¹⁰ Puma qa panyuḥwt, lomahintsakpiy akw namtakni'yuḥwini. Pi pam pantaqa momoymuy God pas kaptsi'yuḥqamuy sūamuhpee. ¹¹ Pay wuhti qahinḡawkaḥw, okiw unaḥway'kaḥw, God lavayiyat nanatuwnamantani. ¹² Pu wuhti tūtutuqaynaniqat nu qa nakwha, pu tāqat aw moḥw'iwтамantaniqata; pay pam qa hiḡqawlawmantani. ¹³ Pi Adam mohti yukiwa; noqʷ aḥk pu' Eve yukiwa. ¹⁴ Pu Adam atsatsat qa tuptsiwa; pi wuhti ūnatoyniwhqe, mewnit ep qaanhti. ¹⁵ Nikaḥw pay kurs pam puwsuḥway amum namiyukit qa hovale', nāmi unaḥway'te', suan qatsit aḥ pás hinme', pam tiylawhqe aḥ ayo yámakmantani.

3

Leaders in the Church

¹ I' hapi pas antsaa: Hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaniqey tuḥlay'taqa lolmat tumalat tuḥlay'ta. ² Taay, noqʷ i' hapi hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaqa pas qa hihta ep tukopniwtamantani; sūkw wuhtit kōḥaatmantani; nāmi tunatyaltimantani; pasi'naḥway'tamantani; lomahintsakmantani; kiy ep sinmuy ōoyhtimantani; sinmuy tutuqaynaniqey tuwī'tamantani. ³ Honaqkuyit qa hihikwini; qa a'nō unaḥway'tamantani; sivat qa nanaqashintamantani; qa suy'tsiptimantani; qa a'nō hiḡqawnummantani; qa nāp hihta himuy qa tuḥlay'tamantani; ⁴ Kiy ep yesqamuy suan oyi'tamantani; timuy amumi tuyqawi'tamantani; pu timat nay kaptsi'yuḥwmantani. ⁵ Puyaw hak haqam kiy ep yesqamuy suan oyi'taniqey qa tuwī'taqa tis pam hin God sinomuyatuy oyi'tani? ⁶ Qa puhutuptsiwhqamantani; taq nāp hisat ka pam kwivi'naḥwtiqʷ, God put eḥem qalolmat yūkuni, pam Nukpanat eḥem hin yūkuhqey pan'ī. ⁷ Pu ōviy piw pam qatuptsiwini'yuḥqamuy amuhpiy aw lomanavotiwтамantani; taq nāp hisat sen hak hihta ep put ōvelantaniqʷ, pam Nukpanat hūwiyat aqʷ pákini.

Helpers in the Church

⁸ Pu ima aḥ tu'sawni'yuḥqam piw amún pasi'naḥway'yuḥwini; qa neveguyaatotani; honaakuyit qa hihikwyani; sivat qa nanaqashinyuḥwini. ⁹ Unaḥway pasiwkahkaḥw, hihta as tupkiwtaḥwuqat itam tutuqayyaqʷ tuptsiwyaqey ḥuy'yuḥwini. ¹⁰ Pu ason piw ima mohti aw pohtiwyamantani; nen kurs qa hihta akw hinyuḥwe', pahsat pu tu'sawni'taqat qeniyat ep hoḥvamantani. ¹¹ Pu ōviy pay nōmamam piw amún pasi'naḥway'kahkaḥw yesni; qa kokoliyawhtni; suyan unaḥway'yuḥwini; sohsok hihta aḥ qa atsáy'wiskahkaḥw hinwisni. ¹² Pu tu'sawni'taqa sūkw wuhtit kōḥaatmantani; timuy, pu kiy ep yesqamuy suan pás oyi'tamantani. ¹³ Pi ima suan tu'sawni'yuḥqam pas kaptsi'tiwyawwu; piw Christ Jesus aw tuptsiwnit qananahtsopkahkaḥw yuaatotani.

The Great Secret

¹⁴ Noqʷ pay hisnen nu qa pas hisattiqʷ ūmiqniqey wūwankaḥw, iit ūmi penta. ¹⁵ Nikaḥw kurs nuy qa itsniqʷ um God sinomuyatuy amuhpa' hin hinnumniqey navoti'tani; puma hapi God qátuhqat aw tōnawtaqamu. Puma God lavayiyat pas antsanihqat makiway'yuḥqe, put ōmi ḥuy'yuḥwa. ¹⁶ Pi itam God pas kaptsi'yuḥwa, hihta as tupkiwtaḥwuqat pas antsaa qadwihintaqat ḥuy'kahkaḥwo, it'a: Sus'ōqaltutuyqawhqa tokoy'vage namtakna; God Hikwsiat put qahováriwtaqat pan nuhtumi mahtakna; God hoḥviaymat put tuway'numya. Sopkawtaqamuy sinmuy amumi pam yuaatiwa; Pu tūwaqatsit ep sinom put aw tūtuptsiwa. Pam ōmiqatsit aw wikiwhqe, pep kaptsi'tiwa.

4

False Teachers

¹ Noqʷ Qahováriwtaqa Hikwsi hapi pas suyan paḥqawu, yaw haqami so'ḥwamiq haqawat tuptsiwnit aḥqʷ lasyaniqata. Nen hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwkahkaḥw,

tūnatotoynayaqamuy amumi puma tuqayvastotani, pu qasuan tutuqayhpiyamuy aw'i.
² Ima pan tūtutuqaynayaqam God aw tuptsiwni'yuñqey atsáy'kahkañw pañqawani; nihqe soon puma qaanhlotiqey unañwpeq navoti'yuñwni. ³ Piw puma hak haqam nōmataniqat, piw puwsuñwtaniqat tūmewantotani, pu hihta nōsiwhqat nōnovaniqata. Noqw pay God hapi nōsiwhqat yuku. Noqw ima tuptsiwni'yuñqam, pu God tunatyayat pas antsanihqat navoti'yuñqam hahlaykahkañw put ōmalalwani. ⁴ Pi sohsoy himu God ahpiy yukiwtaqa hapi lolma; noqw ōviy soon himu ayo yukiwni, hak put tsúyakininq'ō. ⁵ Pi pam God lavayiyat akw pas hímuniwhitiñwu, pu nāwakinpit akw'a.

A Good Servant of Christ Jesus

⁶ Pay um iit yantaqat tuptsiwni'yuñqamuy u'nantoyne', um Jesus Christ eñem suan tumalay'tani, itahtuptioni ahpiy lavayit akw ōqawi'kañwo, pu suan tutuqayhpiit añ hinmaqey akw'a. ⁷ Nikañw um añ an'ewakw tūtuwutsit, pu momoymuy lavaysaskwiyamuy qa aw unañwtavi'tani. Lolmat qatsit añ um nāō'qawnani. ⁸ Hak wáriktuwanlawhqa pay hihsavo put akw moñwvastiñwu. Noqw pay hak God pas kaptsi'taqa hapi put setsep akw a'nō moñwvashiñwu, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep piwu. ⁹ I' lavayi pas antsaniqaw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani. ¹⁰ Pi itam paniqaw maqsonlalwakañw, itamumiq hihñqawwaqat ep nakwhani'yuñwa, ispi itam God qatuhqat aw yanyuñqe ōviy'o. Pam hapi sohsokmuy sinmuy ayo ōoya, tis pi ōviy imuy tuptsiwni'yuñqamuy. ¹¹ Iit um nuhtumi tutaplawni, put tūtutuqaynani. ¹² Qa hak hapi ūmi qa kwanwátaytani, um nāto tsākwnihqat ep'e. Noqw um hapi nahpe imuy tuptsiwni'yuñqamuy hin hinyuñwniqat amumi namtakni'tani. Um pás yuaatani; um pás hinmani; um nuhtumi unañway'tani; um pasi'nañway'tani; um tuptsiwnit añ hinmani, pu kwanw'ewakw qatsit añ'a. ¹³ Um nuy hisat aw pítuniqat aw pahsavo nuhtuni tutuvenit añ tūriwantaniqey aw unañwtavi'tani, pu tūōkwhaniqeyu, pu tūtutuqaynaniqeyu. ¹⁴ Um hihta nahpe uhmakiway qa tatami'tani; pam hapi pantaqa ura wukw'a'yat ūmi matyawkahkañw, hin hintaniqat lavayhtotiqat ahpiy ūmi noiwa. ¹⁵ Um iit aw wūwantamantani; um awsa yuki'tani; noqw ūn ōqawi'maqw, pam sohsokmuy amumi mātaktini. ¹⁶ Um nāmi tunatyawtani, pu tutuqayhpiit aw'i. Um yūmosa panme' hapi ayo nātavi'mani; pu ūmi tūqayyuñqamuy piw ayo ōyani.

5

Responsibilities toward Believers

¹ Hak wūkw qa qōhqōyat, naynihqat pan aw pás yuaatamantani; pu pay añ qa wūwukwmuy uhtupkomñihqat pan'i, ² Pu añ wūwukwmuy momoymuy ūnumñihqat pan'i, pu pay qa wūwukwmuy uhsiwanñihqat pan'i, qanānaphin wūwankañwo. ³ Pu um añ koñnanalvutuy pas antsa nanalvutuy kaptsi'tani. ⁴ Kurs haqawa koñnalavu timuy'taqw, sen mōmuy'taqw, pay puma tuwat put pásye', kiy aw wikye', pep tavi'yuñwmantani. Yan puma God unañwveyani. Pi pam añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi put tuñlay'ta. ⁵ Noqw i' hapi pas antsa nalqatqa God aw yankañw, mimhikqat, pu talōñwiwmaqat añ yūmosa put aw okiwhitiñwu, pu nāwakinmañwu. ⁶ Nawus pi koñnalavu kwanwāewhqatqa nāt as taykañw pay soñawnen mokpuniñwu. ⁷ Yan um pumuy amumi hiñqawmaqaw, puma qa hihta akw hinyuñwni. ⁸ Kurs haqawa sinomuy hihta akw yesniqat amuñem qa hintsake', tis pi ōviy pas amum ki'yuñqamuy amuñem pam qa pantsake', pam hapi tuptsiwniy ayo yuki'tani; nihqe qatuptsiwni'taqat epnihqe pas qa súantani. ⁹ Pu i' hak koñnalavu payhp sunat yahsañwni'taqa pas sūs puwsuñwtaqw, pay um pūmuy-sa koñnanalvutuy pan pohtoylani'tani. ¹⁰ I' hak pan pohtoylaniwhqa hapi hihta lolmat hintsakqey akw aw navotiwatamantani, timuy suan wuñwnaqa piwu, hakimuy kiy ep pás ōoyhqe, pu God sinomuyatuy kuykamuy pāhomhqe, pu hihta akw okiwhinyuñqamuy ep amumi unañwtapqee, pu hihta lomahintsatskiwhqat añ ahsupoq añ hinmaqee. ¹¹ Nikañw um añ momoyhoymuy koñnanalvutuy pay qa nakwhani, taq puma Christ qa hihtatote', pahsat puwsuñwtotaniqey unañwtotiñwu; ¹² Nen qaanhlotiñwu, motivasiwniy ayo yukuyañwuniqee. ¹³ Puma pantote', qa hihta hintsatskat, panis tuwat kinawit yuñtinumyañwu. Pu puma qa panis panyuñwt, hihñhihta yuaatotañwu; qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu, pay as hihta qa yuaatotaniakañw soq pantsatskañwu. ¹⁴ Paniqaw ōviy nuyniqw puma puwsuñwtote' tiy'ōoyani; nen kiy, pu timuy amumi tunatyawyuñwni. Noqw sinom amumiq hiñqawwaqam pāpu qa hiñqawwani. ¹⁵ Taq haqawat pay Satan aw lasya. ¹⁶ Kurs haqawat tāqat sen wuhtit tuptsiwni'taqat ahpiyviat koñnalvutiqw, pay pam put aw unañwtavi'tani; noqw God aw tōnawtaqam qa pumuy amumi enañ tūkwaiyuñwni. Nen puma añ pas qa atsats nanalvutuy amumi unañwtavi'yuñwni. ¹⁷ Pu ima añ wukw'a'yat pas suan nuhtumi tunatyawyuñqam pas pavan kaptsiwiyani, tis ōviy God lavayiyat yuaatotaqamu, pu tūtutuqaynayaqamu. ¹⁸ Pi

ura tutuvenit añ yan pey'ta: Um wākasit sōhōvosit muritaqat motsóvuat qa somman-tani, kita; pu piw yanwata: Pay tumalay'taqa ahsatíy hihkay'tañwu, yan'í. ¹⁹ Pu um wukw'ayat hihta qalománeveltoynayaq, put qa kwúsumantani, ason pas lōyōm sen pahy-omhaqam put pas suyan navoti'yuhqey pañqawqaw, pu' um aw tuwantamantani. ²⁰ Pu añ qaanhintsatskaqamuy sinmuy sohsokmuy amutpip u'nanamantani; noq, w ahpíy sinom tsátsawnamantani. ²¹ Nu hapi God, pu Itahtutuyqawhqaý Jesus Christ, pu pas namorsti-wyaqamuy hoñvia'yatuy amutpik ūmi pas pañqawni: Um hapi qa hakiy sūk-w-sa pas hihtay'kañw, yan hinmani, qa sūk-w-sa eñem tunatyawkañwo. ²² Pay um qa pas hakiy God tumalayaw aw suhpanamantani, sen um qa pas aw hin suyan navoti'tee. Taq ka pam qaanhinmaq, sinom uñ añvawtaqat wūwayani. Um nāmi tunatyawte', suan hinmani. ²³ Pay um pāpu qa kūyit-sa hihikwt, pay hisaq wine hikwmantani, uhponoy qa kwañwáhintañwuniq, ōviy'o; pi um piép hinhtiñwu. ²⁴ Haqawatuy qaantsakpiam yep qatsit ep susmataqtiq, w God amuñem qalolmat yúkuniq, pam pay navoti'wta. Noq, w pay haqawatuy qaanhintsakpiam tupkiwyuñwa; nikañw ason hin yukiltiniqat aw pituq, w pep pu' sohsoy mātāqini. ²⁵ Pu pay ōviy piw pan haqawatuy lomahintsakpiam añwu pay mātāqya, pu ahpíy pay qa mātāqyaqa soon qa nāto mātāqini.

6

¹ Pu ima añ tūtuwikt, moñwímuy hapi ahsupoq hihta añ kaptsi'yuiñw; noq, w qa hak God, pu put tutuqayhpiyat hinwat ōvelani. ² Pu ima añ tuptsiwñi'yuhqamuy moñwi'muy'yuhqam pay soq pi pumuy tuptsiwñi'yuhq, w pumuy qa hihtay'yuiñw, w qey'ani. Puma qa pa-nyuñw, amuñem suhta'ewkahkañw, tumalay'yuiñw, it añ wūwankahkañwo: Ima pumuy akw moñwvasyaqam pay pumuy amún God aw tuptsiwñi'yuhq, w put aw unañwamatu.

False Teaching and True Riches

Iit yantaqat um tūtutuyaynakañw, añ ōkwhantani. ³ Haqawat ka it tutuqayhpiyat sūantaqat qa nānawaknani. Noq, w it tutuqayhpi Itahtutuyqawhqaý Jesus Christ lavayiyat ahpíynihqey itamuy hin Christ an yesniqat itamuy tutuqayna. Noq, w puma put tutuqayhpiyat ayo yukuyat, hihta alōñōt tūtutuyaynayani. ⁴ Puma pi kwikwivitnihqey qa hihta navoti'yuiñwa. Pa-nis tuwat haqam nāñwuy'yuiñw, w pu lavayit pas hin lavaytaniqey-sa tunatyawyuñw. Noq, w put ahpíy hakim hihta ep qa tsuyhtiñwu; pu nāñwuy'yuiñw; nānamiq hiñqawñwu; nāismaqas'iwyuñwu. ⁵ Puma qalomáwuwñi'yuhq, put ép nāñwuy'yuiñw; piw hihta pas antsanihqat qa navoti'yuiñwa. Púmuyniq, w hak God pas kaptsi'taqa qa hihta rúrumanigey ep hahlayni. Pumuy panyuhqamuy um añq, w áyoni. ⁶ Noq, w hak God pas kaptsi'taqa hihta himuy'taqey ep nakwhani'taqa pas antsa hahlayni. ⁷ Pi itam qa hihta yankahkañw, it qatsit aw ōki; nihqey ōviy itam qa hihta hinkahkañw, yañq, w ahpíyyani. ⁸ Pay itam nōsiwhqay'kahkañw yuws'i'yuhq, put ep nakwhani'yuiñw. ⁹ Taq ima añ kākaktotiniqey nānawaknaqam unaheppit hūwit antaqat aw ōkiñwu; pu hihhihta an'ewakw qalomátunatyawyuñwa. Noq, w put akw sinom nāhwalaye', sūlawhtiñwu. ¹⁰ Pi hak sīvat pas hihtay'te' sohsoq hihta qalomáhintsakpiat aw unaheviñwu. Put hapi haqawat nānawaknaqey, qapēvewnit añq, w lasya; nihqey hihhihta qahahlayhpiyat akw nāsōskwiyaqey, nātuhotota.

Personal Instructions

¹¹ Noq, w ūm'í, um God tumal'ayaata, pay um iit yantaqat ayo yuki'tani. Um Christ an suan hinmaqey añ ō'qalni, qapēvewnit añ hinmanigeyu, nuhtumi unañway'tanigeyu, qa its hin unañwtiniqeyu, oki'w unañway'tanigeyu. ¹² Um itahtuptsiwñiy ōviy hihta qalolmat aw rohommani. Um qatsit qa so'taqat ñuy'tani; put aw um wāñwayniwa, um wūhaknihqamuy sinmuy amutpip God aw tuptsiwñi'taqey pañqawhqe. ¹³ God hapi sohsoq taytoynañwuqa ūmi taysa, Christ Jesus amuma. Ura pam Pontius Pilate atpik suan namtakna. Noq, w ōviy pumuy amutpip nu ūmi pas pañqawni: ¹⁴ Um uhtumalmakiway suan hinhtini. Hisat Itahtutuyqawhqaý Jesus Christ mātaktiniqat aw pahsavo qa hak uñ hihta ep tukopnani. ¹⁵ Pi hisat aw pituq, w pam namtaknani, God put eñem tokiltaq'ō. Pam hapi Sus'ōqalanigey, pas kaptsi'wihqat sohsoyam navoti'yuiñw. Pi pam hapi sinmuy moñwímuyatuy amumi Moñwi, piw pumuy tutuyqawhqaýamuy amumi Tutuyqawhqa. ¹⁶ Pam sūka pas qa mokñwu, pas suyan tālat ep ki'ta; noq, w soon hak put aw pītuni; kurs hin hak haqam put aw yórikni. Nam sohsoyam yūmosa put kaptsi'yuiñw, put-sa ōqalay'taqat pañqawani. Nam antaa. ¹⁷ Um yep qatsit ep hihta a'nō himuy'yuhqamuy amumi pañqawhqa, puma qa pas hihtunihqey namíwuwantotani; pu kākakiwuy pay kurs hintaniqat qa aw yanyuñw, God qātuhqat aw yanyuñw, itamuy hihta añ nāvokawintaniqat ōviy itamuy sohsoq hihta qaōwíhuylawhqa aw'í. ¹⁸ Nen puma hihta lolmat hintsatske', hihta qa kahkawñay, tūhuytotanigey suhta'ewyani; nen lomatumalay ahpíy kākak'iwyuñw. ¹⁹ Nen hisat aw talōñvaniqat añwu aw hihta qa hinhtiñwuqat nenñem waranhtote', qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²⁰ Pas

aw iunañwa Timothy, um hapi hihta ūmi noiwhqat aw tunatyaltini. Nen nukuslavayit, pu an'e'wakwlayayit qa aw unañwtavi'tani. Piw himu navoti itahtuptsiwniy amum qa súnantaqat um qa aw hintsakni, pam pi pay qa pas antsa navoti. ²¹Noqw haqawat put aw lasyat, itahtuptsiwniy tatamhtota. Nam Jesus Christ núokwaat umum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHY aw ank Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, it qatsit itamumi awiniwtaqat Christ Jesus ahpiynihqat tūaawnanigē ōviy ayaiwtaqa. ² Nu itiy pas aw iunañway Timothy ōqalanta. Nam okwālñi, nūokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw ūmi pitsiwtāa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ō.

Thanksgiving and Encouragement

³ Pas nu God aw hahlayhtima itii. Put hapi nu pas suyan unañway'kañw tumalay'ta, inamuy hin hinhtotiqat pan'i. Nu yūmosa inawakinpiy añ uñ u'nantima, mimhikqat, pu talōnwintiwihqat añ'a. ⁴ Okiw ura um pakmumuñwuniqw, nu put u'ni'taqe pas nu as ūmi yōrike' hahlayhtinigeq okiw nāwakna, ⁵ Pas ura um pas antsa qapēvewni'taqw nu put u'ni'taqe ōviy'o. Pay ura uhso Lois piw qaōwituptionsiwni'ta, pu uñu Eunice piwu; noqw pay ōviy um soon piw qa pantani. ⁶ Noqw ōviy nu nāt piw uñ u'nanani. Ura nu ūmi matyawhq, um God añqw hihta kuwahtiput makiwa. Taay, um put kuwahtiput apitoyni'te' put akw moñwvasni. ⁷ Pi God Hikwsiy itamuy māqahqe, itamuy maqaswuwni'yuñwniqat qa pan itamuy unañwtoyna. Pi Hikwsi itamuy ōqalat, nami'nañwat, pu pas suyan wuwnit maqa. ⁸ Noqw ōviy um Itahtutuyqawhqay nuhtumi yuaatanigey qa hahmanni, pu piw nuy put eñem sivilawhqata. Um lomatuaawit yuaatanigey ep kānanvotqey añ nakwhani'tani; sam pi um God ōqalayāt akw put añ kuyvani. ⁹ Pi pam hapi itamuy ayo oya; nihqe itamuy suan hinwisniqat ōviy itamuy wāñwayi, itahhintsakpiy qa ōviynit, nāp tunatay, pu nūokway ahpiy'o. Pi pam tūwaqatsit nāt qa yukut, pay pepeq it Christ Jesus añ itamuy nūokway māqanigey yuku. ¹⁰ Nikañw pas yepehaq pu' itamuy ayo ōyahqa Jesus Christ pītuhqe mokiwuy ōqalayāt sūlawtaqw, God itamuy hin ayo ōyanigey tunvotna, lomatuaawit ahpiy'o; ¹¹ Nihqe nuy ayataqe, put lavayiyat yuaatanigat aw nuy tavi, imuy qa-Jew-sinmuy tutuqaynaniqata. ¹² Noqw put pantaqat ōviy nu yāñ hihta añ kānanvota. Nikañw pay nu qa hahmana; pi nu hakiy aw tuptsiwhqey suyan navoti'ta; nihqe nu put aw hihta mātapq, pas kurs hin pam hisat pītunigey qa aqw pahsavo put aw tunatyaltinigiqat nu qapēvewna. ¹³ Nuy hin lavayit suan tūtutuqaynaqat um u'ni'kañw, pan tūtutuqaynani Christ Jesus qapēvewnañw, put aw unañway'kañwo. ¹⁴ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi itah'unañwpeq qátuhqa ūmi hihta pas hihkay'taqat kuwahti. Taay, um put pās aw tunatyawkañw tavi'tani. ¹⁵ Noqw i' pay um navoti'ta: Ima Asiat añqwayaqam sohsoyam nuy mātāvet, nuy tatamhtota. Noqw i' Phygellus, pu Hermogenes puma nuhtuma. ¹⁶ Pas pay Tutuyqawhq okiw Onesiphorus ep kivituy ōkwatuwni. Kwakwhat pi pam qa sūs inumi unañwtavi; nihqe nuy qa hahmana, nāmahin pi nuy sivikive pakiwtaq'ō. ¹⁷ Nihqe ōviy ura pam Rome epnihqe, nuy pās hepqe tuwa. ¹⁸ Pu ahpiy pay Ephesus epeq hihsa'haqam hihta añ inumi unañwtapqat pay um put pās navoti'ta. Okiw nam Tutuyqawhq pite', put ōkwatuwni.

2

A Loyal Soldier of Christ Jesus

¹ Noqw ōviy'o itii, um nūokwat Christ Jesus ahpiynihqat akw ō'qalni. ² Ura nu kaysiwhqamuy tutuqaynaqw, um pep inumi tūqayta. Um put hapi tuwat hakimuy qa paysoqhintsatskaqamuy amumi mātapq, puma put tuwat tūtutuqaynayani. ³ Um Christ Jesus eñem kānavotpit añ kuytani, solāwat qa hihta tusi'taqat añ'i. ⁴ Qa haq pi hak tuwōhtinimqa yep qatsit ep hīhihta hintsatskiwhqat akw nāsoontsahtsana. Taq pam panhte' soon moñwi unañweni. ⁵ Wawarsqa a'nō hoñvinen hihta ahsate', put kwūsūwu. Pam nawus sohok kaptsi'tiwhqat añ hinme' put ahsatañwu. ⁶ Pasva tumalay'taqa soon qa mohti aniwnit nōñwu. ⁷ Nu ūmi hihta lavayhtiqw um aw wūwani. Pay ason Tutuyqawhq soon uñ qa māmatsnani. ⁸ Ura Jesus Christ, David natkoat, mokiwuy añqw ahoy tātayi. It lomatuaawit hapi nu sinmuy āwinta. ⁹ Nihqe put ep nu hīhihta añ kānanvota, qaanhintsakqat añ'i. Hikis pi nu pas som'iwta. Nikañw pay God lavayiat qa som'iwta. ¹⁰ Paniqw pi nu ōviy añ hakimuy namorstiwyaqamuy amuñem iit hihta añ kuyta, pas pay okiw puma Christ Jesus ahpiy ayo nōñakiwte', put amum utsep kaptsi'tiwyaniqat ōviy'o. ¹¹ Pay i' lavayi pas antsaa: Kurs itam Christ amum soe' piw amum yesni. ¹² Itam kānavotpit añ nakwhani'yuñwe', put amum moñw'iyuñwni. Itam put qa tuwi'yuñqey pañqaqwaq, pay pam piw itamuy qa tuwi'taqey pañqawni. ¹³ Nikañw pam soon hihta ep nāatsatoynani; nihqe ōviy soon atsáy'mani; nāmahin pi as itam atsáy'wisq'ō.

An Approved Worker

¹⁴ Iit yantaqat um pumuy añ ahoy u'nantoyani. Tutuyqawhqat aw yankañw pumuy amumi pañqawhq, puma lavayit ep qa nāñwuy'yuñw. Taq pam pantaqa lavayit soon hihta apitini, pay soq aw tūqayyuñqamuy wuwniyamuy nukushintsanni. ¹⁵ Um God unañwvniqey añ ò'qalñi. Um it lavayit pas antsanihqat suan tūtutuqayne', uhtumalay qa hahmanni. ¹⁶ Nikañw hapi um pay añ hihta an'e'wakw nukuslavayit qe'ni. Pan lavayit'yuñqam soq sinmuy God añqw lasnayañwu. ¹⁷ Noqw pumuy lavayiam ankituyat an ep wūyak'iwmañwu. Pumuy panyuñqamuy hapi amuñaqw i' Hymenaeus-niqw pu Philetus puma nuhtuma. ¹⁸ Puma it lavayit pas antsanihqat añqw lasqe, pay yaw ahoy yesvaniwniqa añ ruhpaqat pañqawlawhqe pētuy qapēvewniyamuy hovala. ¹⁹ Noqw pay pi God kiyat tukwyayhniat hūrs yukiwta, it yantaqat akw tuvoylay'kañwo: Tutuyqawhqa nāp sinomuy tuwimuy'ta, it akw'a, pu piw Sohsoyam Christ natñwaniyat tuñwñi'yuñqam qaanhintsatskiwhqat añqw ayo'yani, it akw'a. ²⁰ Pay pi haqam kahaksinot kiyat ep hihinyuñqa tsatsqapta. Pēhu palasivat añqw yukiwyuññwu, pu pēhu qōtsāsivat añq'ō, pu pēhu kohot añq'ō, pu pēhu tsōqat añq'ō. Sinom pēhut añ nōnovañwu, pu pēhut aqw novaakwsiñwput maspayañwu. ²¹ Noqw òviy hak haqam qaanhitiptu añqw nākwañw'ewakwte', pam hihta nukñwat aw āpini. Pam Tutuyqawhqat aw nānoi'te', sohsok hihta lolmat tumalay'tanigey aw moñwvas'iwtni. ²² Oviy um nuv'ōnañwat pay aw qa unañwtavi'tani; ayam tōtimuy hin hinyuñqat um qa panmat suan hinmanigey añ ò'qalñi, qapēvewnaniqeyu, nuhtumi unañway'tanigeyu, kwakwhat qātunigeyu, añ hakim suan unañway'kañw Tutuyqawhqat aw nāwakinwisqamuy hin hinwisqat pan'i. ²³ Nikañw um pay an'e'wakw lavayit, ñasta navotit ahipiyñiqat qa aw unañwtavi'tani; taq put pantaqat ahipiy hakim nāñwuy'totañwu. ²⁴ Pi Tutuyqawhqat tumal'ayaat hakiy amum qa nāñwuy'tamantani. Pay pam sohsokmuy pāsmanani; tūtutuqaynaniqey tuwi'tamantani; qa suy'tsivuni; ²⁵ Pās unañway'kañw, put aw rohomnumyqamuy amumi yuaatani; pay hisnen God amuñem pan yukuq, puma nāp tunatyay añqw lasye', it navotit pas antsanihqat nānakwhani. ²⁶ Nen Nukpanat huhuwih-piyat añqw ayo nōñakni, puma as kwisyaye, put-sa aw tuqayvasi'yuñwa.

3

The Last Days

¹ Pu it um piw navoti'tani: Nāt qatsiso'ñwamiq qatuvostini. ² Nāt sinom nennem-sa hihta tunatyawyuñw; qa nāp hihta himuy tuñlay'yuñw; hihta kwiviyuaatotani; kwivi'nañway'yuñw; nuhtumi q tutsi'yuaatotani; yumuy, namuy qa amumi tūqayyuñw; hihta qa tsūyakamantani; God qa kaptsi'yuñw; ³ Tūqahlayyani; namiyuki tutkilalwani, hihta tūatsatotoynayani; qa namituyqawi'yuñw; a'ñō unañway'yuñw; añ lomayesqamuy amumi qa suhtaq'ewyani; ⁴ Nānamiq nukpanhtotini; hihta ep qa tunatyaltotimantani; nātsotskanayamantani; God aw qa unañway'kahkañw, kwañwāewhpiit-sa añ nāhahlayyani. ⁵ Pay as God aw tuptsiwñi'yuñqey pan hiñqawkahkañw, put òqalayay qa nānawaknani. Um pan hinyuñqamuy qa amu'puñalni. ⁶ Ima hapi hakim kīnawit yuñtinumyaye tuskapmomoymuy, qaanhitiptuy akw mañwūiwyuñqamuy, hihihita tuñlayiy akw ūnaiwwisqamuy āñwutiwisa. ⁷ Momoyam pan hinyuñqam as sutsep hihta tutuqayyakahkañw, pas soon hihta pas antsanihqat tuwi'vayani. ⁸ Noqw pay pi ura Jannes-niqw pu Jambres puma Moses ehpewi wunuputuw, pay òviy hapi pan ima it tutuqayhpiit pas antsanihqat aw rohomnumya, nukuswuwñi'yuñqamu, God aw tuptsiwnit añqw lasyaqamu. ⁹ Nikañw kurs hin puma haqami òkini. Pi pumuy an'e'wakw hintsakpiam susmataqtini, pumuy tātatuq hintsakpiam hin mātāqtiaq pan'i.

Last Instructions

¹⁰ Noqw pay pi um nuy hin hinmaqat pās navoti'ta, nuy hihta tūtutuqaynaqata, nu hin qatsi'taqata, nu hihta añ ò'qalqata, nu hin God qapēvewnaqata, hihta añ wuhko maqaptsi'taqata, nuhtumi unañway'taqata, qa sūkiwhitiñwqata. ¹¹ Ura nu Antioch ep hihta añ okiwsahsaniwa, pu Iconiam ep'e, pu Lystrat ep'e. Ura nu hihihita añ kānanvota; noqw pay Tutuyqawhqa nuy put sohsok añqw ayo tavi. ¹² Nikañwo, pay sohsoyam Christ Jesus aw tōnalte', God unañwvyanigey nānawaknaqam pas kurs hin qa okiwsahsaniwyani. ¹³ Nikañw ima añ nūnukpanht, hihta añ tūunaheptiwisqam suyhtsepnwat qalomāhinwisni; tūunatotoyanani, piw nāp ūnatotini. ¹⁴ Noqw um hapi hihta tūqayhqe, pu nātuptsiwnaqey añ yūmosa hinmani, um hakiy añqw kwūsuhqey put u'ni'kañwo. ¹⁵ Pi um uhtsakoy añqawq tutuvenit tuwi'ta. Nihqe put akw um suan unañwtalwuwñi'vaye, Jesus Christ aw tuptsi-whqe, ayo yama. ¹⁶ Sohsoy God lavayiat hapi put Hikwsiyat ahipiy pan pēniwa; nihqe hihta tutuqaynaniqey aw apiwta, hakiy hihta ep òwihiniwhitiq put ep u'nananiqey aw'i,

pu hakiy suwip távinigey aw'i, pu hakiy hin súan hinmaniqat put tutuwnanigey aw'i. ¹⁷ God tumal'ayaat put ahpiy pás pasiwta; pu sohsok lolmat tumalat aw pás na'sas'iwta.

4

¹ Paniqw hapi öviy nu God aw yankañw uñ ayatani, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ aw yankañwo; pam hapi mātakte', moñwtaviwe', añ yesqamuy, pu pay so'pumuy hinwat yukunani. ² Nu ūmi pas pañqawni: Um lavayit yuaatani, nāp hísat nukwáñw'ewhtiqlw, pu pay nāmahin sen qa nukwáñw'ewhtiqlw, um hakiy aw put ep písomantani. Hakiy hihta ep öwihiniwhitiqlw, um hakiy u'nanamantani, mēwamantani, pu qa nañ'ekni'kañw sinmuy öqawhtoynani, pu God lavayiyat tütutuqaynani. ³ Taq pay nāt haqahpiy sinom hihta suan tutuqayhpiit soon aw tūqayyuñwe', kwañwálvayit-sa nanaptanigey nānawakne', öviy haqe' unañwaam qatsqat pañ pumuy tutuqaynayaniqamuy nāmi wāñwayyani. ⁴ Nen puma it lavayit pas antsanihqat qa aw tuqayvastotat, soq tuwat tütuwutsit aw unañwtapyani. ⁵ Noqw um hapi sohsok hihta añ pás tunatyaltini, nen kānavotpit añ kuytani; lomatuawit yuaatani; uhtumalmakiway sohsok suan tumalay'tani. ⁶ Taq nu God eñem nīniwniqat aw pitsiwa; pay ka nu tsāvotiqlw yañqw ahpiyni. ⁷ Nu itahtuptsiwniy aw pás tunatyawtaqe, put eñem rohom-numa, qanātusi'kañwo. Soñawnen inuñem pöhtavit nu añ kuyva. ⁸ Noqw öviy Tutuyqawhqat iahsatiy inuñem warani'ta, nuy suan qatsi'taqat ep'e. Nihqe ason pam pite', sinmuy amuñem suan yuke', pep pu' pam inumi put nóani, pu hakim kwañwtoynayakahkañw put nuhtay'yuñqamuy amumi piwu.

Personal Words

⁹ Um qa nātusi'te' its peqw inumini. ¹⁰ Taq Demas nuy tatamhta, yep qatsit pas hihtataqee; nihqe Thessalonicat aqwhaqamii. Noqw Crescens Galatiat aw'i. Noqw Titus Dalmatiat aw'i. ¹¹ Pay Luke-sa inumuma. Um Mark wikte', peqw inumini taq pam tumalat añ nuy a'nō paañwanta. ¹² Pu nu Tychicus Ephesus aw hōna. ¹³ Pu nu Troas ep ivōsālay Carpus aw taviqlw, um ason peqw put yawmani, pu hīhihta tutuvenita. Tis öviy himuvukat añ pey'yuñqat um soon añqw qa kīmani. ¹⁴ I' palasivat siplawhqa Alexander nuy a'nō qalomáhintsana. Pay ason Tutuyqawhqa put tumalay'at añ aw ahoytani. ¹⁵ Noqw put hapi um ep nāmi tunatyaltini; taq pam itahlavayiy ep itamumi a'nō rohomhti. ¹⁶ Nāt nu sūs nēñem lavayhtiqlw, qa hak inumum wunu; sohsoyam nuy tatamhtota. Pay hisnen i' yantaqa qa amunkiwakw hintani. ¹⁷ Noqw pay pi as pantotiqlw, Tutuyqawhqa inumum wunuwkañw nuy öqalantat, wukotohowuy moañaqw nuy ayo tavi, nu lomatuawit añ ahsupoq tunvotnaqw, sohsoyam qa-Jew-sinom nanaptanigat öviy'o. ¹⁸ Nihqe pam nāt piw sohsok hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw nuy soon qa ayo távini, nen öveqatsit ep moñwtunatyay aw nuy pás wikni. Nam pam sutsep aqwhaqami tayawintiwa.

Final Greetings

¹⁹ Um inuñem Priscat-nikañw pu Aquilat pumuy öqalani, pu Onesiphorus ep kīvituyu. ²⁰ Erastus pay Corinth ep huruhti; noqw nu Trophimus tütuyhqat Miletum ep tavi. ²¹ Um qa nātusi'te', nāt qa tōmō'tiqlw peqwni. I' Eubulus uñ öqala, pu Pudens, pu Linus, pu Claudia, pu ahpiy pay sohsoyam Christ aw tuptsiwni'yuñqamu. ²² Nam Tutuyqawhqa Jesus Christ umum yantani. Núokwa umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TITUS aw Pēniata

¹ Nu' Paul, God tūwīkiat, pu Jesus Christ ayaatniḡa it penta. God nuy namorstage, nuy ayataq̄w, nu put sinomuyatuy qapēvewniyamuy aṇ pumuy ōqawhtotoynani; piw itahtupt-siwniy aḡpiy navotit pumuy tutuqaynani. ² Itam itahtuptsiwniy aḡpiy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqey tunatyawyuṇwa. Ura God pas qa atsātaṇwuqa itamuy pan awini'ta, pam nāt tūwaqatsit qa yūkut'a, ³ Nihqe pas aw pituq̄w, lavayiy aḡpiy itamuy put navotna. God itamuy ayo Ooyḡa hapi nuy ayataq̄e, nuy lomatuawit nuhtumi yuaataniqat aw nuy tavi. ⁴ Titus, it sumituptsiwnit aḡpiy itiy nu ōqalanta. Nam okwāl̄ni, nūokwa, pu kwakwha unaṇwa God Itanay aṇq̄w ūmi pitsiwtani, pu itamuy ayo Ooyḡat Christ Jesus aṇq̄'ō.

Titus' Work in Crete

⁵ Ura nu Crete ep uṇ mātapqe, ūmi tutapta, um tumalat aṇ aw antsaniqata. Nen um kitsōkinawit God sinomuyatuy amumi wukw'a'yatuy ōyani. ⁶ Yan hapi wukw'aya hinmani: Haqam qa hihta akw hintaqa, sūkw nōmay'taqa. Timat God aw tuptsiwni'yuṇwni; qa haqami hihta nukushintsatskani; nay, pu yuy pumuy amumi tūqayyuṇwni. ⁷ Taq nuhtumi tunatyawtaqa pas nawus qa hihta akw hintamantani, ispi pam God sinomuyatuy amumi tunatyawtaṇwunihqee. Pam qa nāp tunatyay qātuniqey antani; qa suy'tsiptimantani; honaḡkuyit qa hihikwni; qa a'nō unaṇway'tamantani; sivat qa nanaqashintani; ⁸ Hahlaykaṇw, kiy ep sinmuy pās ōoyni; aṇ hihta lolmat ep hahlaymantani; pās unaṇway'tani; suan hinme', God unaṇwveni; namituyqawi'tani. ⁹ Pankaṇw pam it lavayit pas antsaniḡat tutuqayḡqey hūrs ṇuy'tani; nen pam suan tūtutuqaynakaṇw tūōkwantaniqey tuwi'tani, piw put aḡw hiṇḡaqwaqamuy amumi hin lavayhtiniqey navoti'tani. ¹⁰ Taq kaysiwhqam qa tuqayvahsi'yuṇqam paysoq hihta yuaatotaqam, pu tūunatotoyanaqam yēse, tis ōviy imuy Jew-sinmuy amuṇaḡ'ō. ¹¹ Noḡw soon as puma qa moaḡtsiwyani. Puma pi kinawit yuṇtinumyaye tūsoontsahtsanya, pay as hihta qa yuaatotanikaṇw soq put tūtutuqaynayaqee, pas pay sivat ōviy'ō. ¹² Pay ura pumuy amuṇaḡw haqawa pas nāp amuṇem yuaataqa paṇqawu: Pay Crete ep sinom pas a'nō a'tatu, nūanvopkotu, nanaōnht-nikaṇw huhunuktu, kita. ¹³ Nihqe pay sūaṇqawu. Paniḡw ōviy um pumuy qa ōokwatuwht, pumuy qōḡḡōyni. Noḡw puma tuptsiwniy aṇ ō'qalyani. ¹⁴ Nen Jew-sinmuy tūtuwutsiyamuy aw qa unaṇwtavi'yuṇwni. Pu ason hak it navotit pas antsaniḡat aṇq̄w lasqa amumi hihta tutaptaq̄w, puma put aw qa tuqayvastotani. ¹⁵ Pay kwaṇw'e'wakw wuwni'yuṇqamuyniqw sohsoy himu kwaṇw'eway'ō; nikaṇw aṇ qa kwaṇw'e'wakwmuyniqw pu qatuptsiwni'yuṇqamuyniqw qa himuy kwaṇw'eway'ō. Hikis pi wuwniam, pu unaṇwaam itsēheeiwta. ¹⁶ Puma as God tuwi'yuṇqey paṇqaqwa; noḡw pay pumuy qatsiam qa put aw hayawta. Taq puma tuyoy'e'wayomu; God aw qa tuqayvastotaṇwu. Kurs hisat puma hihta lolmat tumaltotani.

2

Sound Doctrine

¹ Noḡw um hapi hakimuy suan tutuqayyaqamuy hin as yesniqat tūtutaqaynani. ² Aṇ su'pe'yaqam-niq̄w, pu wūwuyom tahtaqt pas'inaṇway'yuṇwni; hihta aṇ namitunatyawkahkaṇw namituyqawi'yuṇwni; tuptsiwniy aṇ ō'qalyani; nuhtumi unaṇway'yuṇwni; pu wuhkomaqapsiy yesni. ³ Pu aṇ wūwuyom momoyam piw amunyūwni; nen God sinomatniḡqey pan yesni; qa kokoliyawhtni; nuhtumiḡ qa atsātoyayani; honaḡkuyit qa hihikwyani; aṇ hihta lolmat tūtutuqaynani. ⁴ Pu momoyhoymuy tutuwnayaq̄w puma pās unaṇwat yesni; puwsuṇwmuy amumi unaṇway'yuṇwni, pu timuy amumii. ⁵ Hihta aṇ pās wūwankahkaṇw hintsatskani; qa nāhovaḡayaniqey anyuṇwni; qa kikinumtinumyayni; sūsu'pamni; puwsuṇwmuy kaptsi'yuṇwni. Kurs puma pan hinwisq̄, sinom soon God lavayiyat aḡw hiṇḡaqwani. ⁶ Pu aṇ tōtimuy um piw u'nanaq̄w, puma namituyqawi'yuṇwni. ⁷ Pu um pas nāp lolmat tumalay'tani. Um panme' pumuy hin yesniqat amumi mahtakni'tani. Um qa paysoq hintsakkaṇw pās unaṇway'kaṇw, pan sinmuy tutuqaynani. ⁸ Um pas qa atsāy'kaṇw hihta sūantaqat yuaatani. Noḡw pep pu' kurs hak lavayit aḡw hiṇḡawni; noḡw i' hak put ehpewiniḡa hamanhtini, kurs haqam hihta ep uṇ ōvelantaniqey ōviy'ō. ⁹ Pu aṇ tūtuwikt moṇwīwmuy amumi tūqayyuṇwniqat um tutuqaynani, pu sohsoq hihta aṇ pumuy unaṇwveyaniqata; qa amumi kolilitotani. ¹⁰ Puma qa hihta moṇwīwmuy uuyiṇwnayani; puma yūmosa qaatsāy'kahkaṇw, tumalay'wisni. Puma panwise', God itamuy ayo ōoyḡat tutuqayḡpiyat pas hihtatotani

sohsok hihta an'a. ¹¹ Pi God núokway sinmuy sohsokmuy amumi mahtakna, itamuy ayo nōñakniqat ōviy'o; ¹² Nihqe pan itamuy tutuqayna: Itam God qa kaptsi'yuñwniqey qe'yat, yep qatsit ahpiy hīhihta tuñlayit ayo yūkuniqata. Itam put ayo yukuyat, namituyqawi'kahkañw, God pas kaptsi'kahkañw, suan hinwisni yep qatsit ep'e. ¹³ Hisat itam itah'unañwvahsiy hahlaykahkañw aw yōriyaniqey maqaptsi'kahkañw yēse. Pep hapi pu' God pas pávannihqa, Jesus Christ itamuy ayo óyahqa lolmat tálawñway'kañw mātaktini. ¹⁴ Pam hapi itamuñem nātavi; nihqe sohsok qaanhintsatskiwhqat añqw itamuy mātapqe, itamuy kwañw'ewakwtat, nēñem sinota, itam hihta lolmat tumaltotaniqey kwañwtoynayaniqat ōviy'o. ¹⁵ Iit hapi um nuhtumi yuaatani; tūōkwhantani; pas qa nānahtsopkañw ōqalat pas pasiwtagey pan tūmewantani. Qa hak hapi ūmi qa kwañwátaytani.

3

Christian Conduct

¹ Um sinmuy u'nanaqw, puma añ mohpeq hoñqamuy, pu ōqalat pasiwyuñqamuy amumi qa rohomnumyani; pu momñwituy lavayiamuy añ hinwisni; sohsok hihta lolmat hintsatskaniquey aw pás moñwvas'íwyuñwni. ² Qa hakiy aqw qalomáhiñqagwani; qa nāñwuy'yuñwni; hakiy pásyamantani; qa a'nō unañway sohsokmuy amumum hinwisni. ³ Pi pay itam pas nāp ura hisat piw an'ewakw hinyuñwa; God aw qa tūqayyuñwa; ūnatoyñiwa; hīhihta tuñlayit, pu kwañwáewhpit aw tūwik'íwyuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; sinom itamumi qa suhta'ewya; noqw pu itam nānami qa suhta'ewya. ⁴ Noqw pay God itamumi unañway'tagey, pu itamuy ōkwatuwhqey itamumi mahtaknat, itahhisatqatsiy añqw itamuy ayo oya. ⁵⁻⁶ Pam qa itahlomahintsakpiy ahpiy itamuy ayo oya, pas nāp núokway ahpiy'o. Noqw itam put tīmatniwhtoti, pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamuy qaōwihuytaq'ō, Jesus Christ an'a. Noqw Hikwsiy añ pam itamuy kwañw'ewakwtat, itamuy pūhuta. ⁷ Noqw ōviy God núokwayat ahpiy itam put aw súanyuñwa; nihqe it qatsit qaso'taqat makiwyaniqey tunatyawyuñwa. ⁸ I' yan lavayi pas antsaa. Noqw ōviy pay um it yūmosa yuaataniqat nu nāwakna, ima God aw tuptsiwni'yuñqam lolmat hintsatskaniquey pás tunatyawwisniqata. Pi yan puma suan hinwise', tūvañwantotani. ⁹ Nikañw pay um añ hihta āan'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani pu hakiy ahpiy sinotiwtagata, pu tutavot ep nānaqasyaqata, sen put ep nāñwuy'tiwhqata. Pay pam lavayi qa hihkay'ta; pu piw qahimuu. ¹⁰ Um hakiy tūlahsintaqat sūs, sen lōshaqam u'nanat, pay qa a'puñalni, ¹¹ Um it navoti'tagee: Pam pantaqa lomavōhut añqw lasqe qaanhinma; nihqe unañwpeq put navoti'ta.

Final Instructions

¹² Ason nu Artemas, sen Tychicus ūmi hōnaqw, um qa nātusi'tat, qa sōwunit Nicopolis aw inumini. Pay nu pep tōmōlaniqey yuki'ta. ¹³ Um tutavot aw tuvoti'taqat Zenas-nit, put Apollos pumuy haqaminiqat aqw távini; noqw kurs pumuy hihta haqni'taqw um pumuy paañwani. ¹⁴ Pu itahsinom hihta lolmat hintsatske'; añ hakimuy hihta haqni'yuñqamuy paañwayaniqey tuwí'vayani; nen qa paysoq yesni. ¹⁵ Sohsoyam inumumyaqam uñ ōqalaya. Itahtuptsiwniy añ itamumi unañway'yuñqamuy um inuñem ōqalani. Nam núokwa sohsokmuy umumum yantani. Nam antaa.

Paul PHILEMON aw Pēniata

¹ Nu Paul, Jesus Christ eñem sivilawhqa itahtupkoy Timothyt amum it penta. Itam pas aw itah'unañway, itahtumalsuñway Philemon öqalanta, ² Pu aw itah'unañway Ap-phiat-nikañw pu Archippus itahnaqöysuñway pumuy piwu, pu God aw tōnawtaqamuy umuhkiy ep tsotsvalyaqamuyu. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtani, pu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ añq'ö.

Philemon's Love and Faith

⁴ Pas nu yūmosa Inay God aw nāwakinkañw uhpe hahlayhtimakañw uñem tüvñntima, itupko, ⁵ Yaw um Tutuyqawhqaqay Jesus Christ aw-nikañw, pu sohsokmuy put aw tupt-siwni'yuhqamuy amumi unañway'kañw, qapēvewnaqat nu navotqee. ⁶ Okiw as sinom uhqapevewniy akw tuwat tuptsiwni'vaye', itam hihta Christ añqw qaöwímakiwyaqat okiw puma māmatsyaniqat nu pan amuñem tüvñntima. ⁷ Pi itam uñ nuhtumi unañway'taqw pas put ep hahlayhtiqe, wuko'nañwti, ispi tuptsiwni'yuhqam uhpiy suyan unañwtotiq'ö.

A Request for Onesimus

⁸ Pay ka nu Christ ep pas qatusi'kañw uñ tusoq'ayataniqey aw öqalay'ta. ⁹ Nikañw nu ūmi unañway'taqe öviy pay nu uñ qa ayatani. Nu Paul wuhtaqañikañw, pu piw nāt Christ Jesus eñem sivilawkañw ūmi okiwhiñqawni. ¹⁰ Nu itiy Onesimus ūmi nunuññi. Nu siviñuiwtaqw pam qapēvewnit akw ítiniwhiti. ¹¹ Pay as pi ura pam hisat uñniqw qaápiynikañw, pu' hapi ūmi ápini, pu inumii. ¹² Noqw nu put piw ūmi ahoy tavi; noqw öviy um put pás távini, pas hapi pam aw iunañwa. ¹³ Pay nu as lomatuawit hintsakqey ep sivilawhkañw put tavi'taniqey nāwakna, uhqeni ep inumi unañwtavi'taniqat öviy'ö. ¹⁴ Pay nu qa ūmi maqaptsi'tat put tavi'taniqey qa nāwakna; um qa nawus inumi unañwtapniqey antat, pay um pas suhta'ewnikañwniqw pam súantani. ¹⁵ Pay sen pi yantaniqw öviy pam hihsavo ūñaqw ahpiy'ö, pu' yahpiy pam sutsep umum hinmani. ¹⁶ Um pu' hapi qa tüwikit an put kwúsut, pay uhtupkoy pas aw uh'unañway pan put um kwúsuni. Nu itupkoy an put aw pas unañway'ta; noqw öviy um as tuwat panhtini, pam pi uhtuwiki, piw Tutuyqawhqaqay ep uhtupko. ¹⁷ Noqw kurs öviy nu uhsuñwaynihqat um pan inumi wūwante', pas um nuyniqey pan put kwúsuni. ¹⁸ Ason pi kurs pam hihta ep ūmi gaanhtiqw, sen hihta ūmi pōiwtaw, pay um inumi put pēnani. ¹⁹ Nu Paul hapi pas nāp imay akw it pēna, pay nu soon ūmi qa sisvini. Pay nu uñ soon u'nanani, um soñawnen pas nāp inumi nāvōiwa. ²⁰ Taay, itupko, um Tutuyqawhqaqay añ nuy hahlaytoyne', put pás távini. Yan um wūkok nuy unañwtuynani. ²¹ Nu ūmi hin nāwaknaqat um soon qa anhtiniqat nu ep uñ qapēvewnaqe öviy ūmi pēna, ūmi navoti'taqee, nu ūmi hiñqawhqaqat um soon qa hóyokput hinhtini. ²² Nikañw pay um piw haqami inuñem qenitani, pay hisnen nu umuhnawakinpiy ahpiy mātaviwe', umumi pītuni.

Final Greetings

²³ Inumum Christ eñem sivilawhqa Epaphras uñ öqala, ²⁴ Pu Marcus, Aristarchus, Demas, pu Lucas itumalsuñwamu. ²⁵ Nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

HEBREW sinmuy amunaqw Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēni

God's Word through His Son

¹ Ura God pay hisatñahaqawq qa sūs haqam, piw qa supwat akw itanamuy amumi lavayhti, hakimuy lavay'aymuy amuhpiy'o. ² Nikañw pam yepehaq so'ñwamiq pituqaw itamumi lavayhtikañw, pu' pahsat Tiy ahpiy'o. Ura pam put hapi aw sohsok hihta nōaniqey put āawna; pi put ahpiy pam sohsok hihta yuku. ³ Noqaw pam ōqallavayiy akw sohsok hihta poniniytoyna. Pam nay lomatalawñwayat akw talni'ta, piw Nay hin hintañwuqat nuhtumi mahtakna. Pam pas nāp itahqaanhtipuy ayo yuku. Pu panhtiqe pam ōveqatsit ep Kaptsiwtaqat putvage qatuptu.

The Son Greater than the Angels

⁴ Nihqe God hoñviaymuyatuy amuhpenihqe pas pavan nukñwat namtakna, sam pi pam God Tiatnihqey pan tūñwantiwa, noqaw God hoñviaymat qa put tūmatu. ⁵ Ura God Tiy aw yan lavayhti: Um hapi Itii, it talōñvaqat ep nu Unaniwhti, ura kita. Piw yan'i: Nu put nāatni, noqaw pam itini, yan'i. Puyaw sen pam hisat hoñviaymuy himuwat aw pan lavayhti? Qae. ⁶ Nikañw pam hoñviaymuy amumi yanwat lavayhti Tiy tūwaqatsit aw tāvihqee: Uma put pas hihtay'yuñwini, ihoñvia'yam sohsoyamu, yan'i. ⁷ Pu pam pūmuywat yan lavayhti: Pam hoñviaymuy hūhukañwtuy pan yūkuñwu, pu tumal'aymuy qōhit wupa'leletaqtat pan'i. ⁸ Nikañw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hapi God-nihqe yūmosa moñw'iwatani. Um moñw'koy'kañw nuhtumi tuyqawi'kañw sūanhinmani. ⁹ Um hapi pas suan hinwisqamuy ep hahlayhti, pu qaanhinwisqamuy aw qa suhta'ewa; paniqaw hapi ōviy God Una uñ moñw'asnaqe, uñ uhsinosñwamuy amuhpenihqe pas pavan hahlaytavinma. ¹⁰ Pu piw yan lavayhti: Pu ūm'i, Tutuyqawhqa, um yayhniwñqat epeq tūwaqatsit yayhniyat wunuptsina. Um uhmaw akw tokpelat yukuhta. ¹¹ Pam pay sūlawhtini, noqaw umwa qa hinwat hinhtini; pu pam pay yuwsit an sakwitini. ¹² Noqaw um put usimnit an nōmōmñat ayo tāvini, noqaw pam nāhoñwaniwini; nikañw um hapi pas qa alōñtini, pu uhqatsi pas qa haqami sohtini. ¹³ Yanta, piw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hāk iputvage qātuni, nu uhtuwqamuy āñwutaqaw puma ūmi maqaptsiy'yuñwniqat aw pahsavoo. Noqaw ya sen pam hoñvia'yatuy himuwat aw hīsathaqam yan lavayhti? ¹⁴ Puma pi sohsoyam hikwsiniñwunihqe nuhtumi unañwtavi'yuñwniqe ayatiwya, imuy ayo nōñakniqamuy amumi tumalay'yuñwniqe ōviy'o.

2

The Great Salvation

¹ Yaniqaw ōviy itam hihta nanaptaqey pas kurs hin aw qa pās tunatyaltotini, nāp hisat pi itam put añqaw lasyani. ² Taq God hoñviaymuy amuhpiy tutavot nuhtumi mātapqe pas ōqalay akw put aw antsana; nihqe añsakis hak mewnit aw qa tuqayvastaqaw, pu sen tutavot añqaw lasq. God hakiy suan put ep hinwat yukunañwu. ³ Nikañw pam yepehaq Tiy ahpiy itamuy hin ayo nōñakniqat itamuy āawna. Noqaw itam it lavayit qaōwihintaqtat aw qa unañwtapye' hin ayo nōñakni? Pi ura Tutuyqawhqa pas nāp itamuy mohti put āawna, noqaw put aw tuqayvastotaqam pu' tuwat itamumi put mātapya. ⁴ Noqaw God piw pumuy amumum tumalay'kañw pumuy amuhpiy kātumalta. Pam put akw pumuy suan lavayhtotiqat tuawi'ta. Pi pam Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kuwahtiput hin tunatyawtaqey pan sinmuy nanāp huyta.

The Leader of Salvation

⁵ God qa hoñvia'yatuy tūwaqatsit nātoniqat aw moñw'oya. Pi tūwaqatsit nātoniqat nu yuaata. ⁶ Nikañw hak God aw tāwit añ tūvintaqe aw pañqawu: Ya sino hak hūmuniqaw ōviy um put uñi'ta? Ya sino himu hakniqaw ōviy um put aw kikinumvohta? ⁷ Pi um put pay hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsiwtatqat pan yuku. Nikañw it atse pu' pam pas himuniwhtikañw piw kaptsiwñniqat um put eñem yuku; piw um uhtumaltipuy aw put moñwtavi. ⁸ Nihqe sohsoy himu put aw maqaptsiwtaniqat um put aw noa, yan'i. Pi pam sohso hihta put aw maqaptsiy yantaniqat ōviy put atpikaqe tañataqe qa hihta pēta. Noqaw pay pi itam qa sohso hihta put aw maqaptsiy yantaqtat aw yōrikyā. ⁹ Noqaw itam Jesus pas hūmuniwñqat, pu piw kaptsiwñqat aw tāyyuñwa. Ura pam hapi hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsiwtatqat yukiltiqe, sinmuy sohsoqmuy amuñem kānavot, mokniqat God pan put eñem yuku, itamuy ōkwatuwñqee. ¹⁰ Noqaw Jesus Christ ayo nōñakqamuy tsamqa pas pasiwtaniqe ōviy nawus kānanvotpit añ kuyva, ispi God sohso hihta neñen yukuhqa kaysiwhqamuy

timuy lomaqatsit aw tsamniqey nāwaknakañw, Tiy enem pan tunatyawtaq'ō; pi putniqw pam lomahinta. ¹¹ Pi hakim God tīmatniwhtotiqam hapi Jesus Christ atsviy put tīmatu. Nihqe òviy put amum sūkw nay'yuñwa. Noqw òviy God Tiat pumuy tupkolawniqey qa hahmana, nikañw pañqawu: ¹² Nu uñ itupkomuy āawnani; nu uhsinomuy amuhsonve ūmi tayawinpit tātawlawni, kita. ¹³ Pu piw yan'i: Nu put hapi aw yantani. Pu piw yan'i: Yep nūu, God timuy inumi nōahqamuy nu pumuy amumuma. ¹⁴ Noqw hakiy timat sūn tokoy'yuñqw, piw uñwāam suntañwu. Noqw pay òviy piw Jesus nāp itamun yukilti, pam mōke' it Nukpanat sīmoknaniqe òviy'o, it hakiy tukwyantaniqey aw òqalat as pasiwtaqata. ¹⁵ Nen itamuy yahpiy haqahpiy mokiwuy qa mamqasyaniqat itamuñem yūkuni, itamuy itahqatsiy añ ahsupoq put mamqasyaqamuyu. ¹⁶ Pi suyan pi pam qa hoñvia'yatuy amūn tokoy'vat, Abraham tīmuyatuy amūn tokoy'va. ¹⁷ Yaniqw òviy pam pas nawus sohsok hihta añ tupkomuy amūn yukilti, pumuy amuñem God awwat mohpeq moñwiniqe òviy'o. Nihqe pam tumalay ep sūanhinmaqe pumuy òkwatuhqe, nāp nātapqe pumuy qaantipuyamuy ayo yuku. ¹⁸ Pi pam pas nāp aw unaheviwhqey ep kānavotqe, òviy pam unaheviwyaqamuy amumi unañwtapniqey aw pasiwta.

3

Jesus Greater than Moses

¹ Noqw òviy'o itupkomu, uma God tīmatu, piw put tīmatniqey pan hinwisniqey aw wāñwayniwa. Kurs uma Jesus Christ itahtuptsiwniy itamumi kwusiyaniqe òviy ayaiwtaqat aw wūwayani, itamuñem God awwat mohpeq moñw'iwtaqat aw'i. ² God hihta aw put taviqw, añ ahsupoq pam suan hinma, ura hin Moses God tīmuyatuy amumi pās tunatyaw-maqat pan'i. ³ Pi Jesus hapi Moses epniqey pas pavan kaptsiwtaniqey hihkay'ta, pi kivituy mohpeqniha put amum yesqamuy amuhpenihqe pas pavan kaptsiwa. ⁴ Pi sohsokmuy kivituy amuñaqw suhka mohpeqniñwu. Noqw sohsok hihta aw mohpeqniha hapi i' God. ⁵ Noqw Moses tumal'ayat an God tīmuyatuy amumi mohpeq wūnuhqe sūan tumalay'ta; nihqe God itamumi hin lavayhtiniqat pam añwu pay tuawi'ta. ⁶ Noqw pay Christ God tīatnikañw tīmuyatuy amumi mohpeq wunu, nihqe suan tumalay'ta. Noqw itam God tīmatu, kurs yūmosa put qapēvwnayee, pu hahlaykahkañw hihta aw yōrikyaniqey tunatyayat qa wilekni'yuñwee.

A Rest for God's People

⁷ Yanta hápiniqw, òviy ura Qahováriwtaqa Hikwsi pañqawu: Kurs uma pu' tawat ep put tōnayat nanapte' ⁸ Uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam qayēsiwhpuvehaqam inumi rohomhtotiqe nuy puhtsemoknaya. ⁹ Ura puma inumi hepya, piw inumi tuwantota, lōp sunat yahañwuy añ itumalay aw taywiskahkañwo; noqw uma qa amūn hinhtotini. ¹⁰ Paniqw òviy nu ephaqam qatsivaptsiwyuñqamuy amuhpe qahahlayhtiqe pañqawu: Puma yūmosa unañwpeq inuñaqw lahsiwyuñwa, pu puma haqe' itunatyay qa tuwi'yuñwa. ¹¹ Noqw òviy nu itsivutiqe pas òqalat pan lavayhti: Pay puma pas nawus soon haqam nāsuñwnayaniqey aw òkini. Ura pan pey'ta. ¹² Noqw òviy'o itupkomu, uma nānami tunatyaltotini, taq nāp hisat sen hak God pas qátuhqat añqw lahse', qalomá'nañway akw God pēvewintini. ¹³ Uma nāqavo nāōkwantani, nāt umuñem qénitniq'ō, taq sen umuñaqw haqawa qaantiput unatwiyat ahipiy a'nō unañwtini. ¹⁴ Ura itam Christ aw tūtuksiwa. Nihqe kurs itam qa haqami nañ'eknaye', yūmosa itahtuptsiwniy añ hinwise', itam put amum sohsok hihta makiwyan. ¹⁵ Ura nu pañqawhq tutuvenit ep yan pey'ta: Kurs uma pu' tawat ep put tōnayat nanapte' uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam inumi rohomhtoti. Noqw uma qa amūn hinhtotini, yan'i. ¹⁶ Taq ura haqawat as nanaptat, put puhtsemoknaya, nikañw pay qa sohsoyam Moses amum Egypt añqw nōñakqam panhtoti. ¹⁷ Noqw ya hakim lōp sunat yahañwuy añ put unañwmoknaya? Pay ima hakim piw qaanthtotiqe, qayēsiwhpuvehaqam sūlawhti. ¹⁸ Noqw ya pam hakimuy amumi pas qa òwílvayhtiqe pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw òkiniqat pañqawu? Imuy añ qatuptsiwni'yuñqamuy amumii. ¹⁹ Noqw òviy pay hapi puma pas qa tuptsiwyaqe soon pañso yuñni.

4

¹ Noqw òviy'o, itupkomu. Itam haqam nāsuñwnayaniqey aw òkininiqw itamuñem nat qeni. Nikañw itam tunatyaltotini, taq ka umuñaqw haqawa pañsoq qa pītuni. ² Pi lomatawawi pumuy amumi yuaatiwhqa piw itamumi yuaatiwa; noqw pay put lavayit akw puma qa moñwvastoti, pi puma as nanaptat qa tūtuksiwa. ³ Pi itam añ tūtuksiwaqam haqam nāsuñwnayaniqey aw òki, hin pam lavayhtiqat pan'i: Nu itsivutiqe pas pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw òkini, nu kita. Pi pam pas nāp tūwaqatsit yayhniwhqat pepeq tumaltaqey yuku. ⁴ Oviyipi ura pam háqe'wat tsane'sikis talōñnit yanwat lavayhti: Pu

God tsañe'sikis talônnit ep sohsok tutmalay añqw nâsuñwna. ⁵ Nit pu yep piw nât pañqawu: Pay puma pas soon haqam nâsuñwnayaniqey aw ôkini, nu kita. ⁶ Noqw pay haqawat pas nât soon pañsoq aw qa ôkini, pu imuy hakimuy amumi pam mohti yuaatiwhq puma qa tûtuptionsihqey ôviy aw qa ôki. ⁷ Pu piw nât pam sukw talônnit tuwantaqe, David ahpiy pañqawu: Pûu, kita, pay hîsattiq'ô; pi ura pañqawu: Kurs uma pu' talônnit ep put tónayat nanapte', uma qa nâwuko'nañwtotani. ⁸ Pi as Joshua pumuy nâsuñwnanaq soon God put atsva piw nât itamuy pañsoq ôkiniqat tokiltoynaniqey pañqawni. ⁹ Noqw ôviy hapi God sinomuyatuy nâsuñwnayaniniq w amuñem nât qeni. ¹⁰ Pi nasuñwpiyat aw pâkihqa piw ôviy nâp hintsakpiy pahsavo hintsakñwu, God hintsakpiy panhtiqtat pan'i. ¹¹ Noqw ôviy God itamuy haqam nâsuñwnayaniqat itamuñem qeni'taqw, itam pañsoq ôkiniqey qanâtusi'yuiñwni; taq nâphisat sen uma haqawa pumuy amûn qatuptsiwni'te', pañsoq qa pîtuni. ¹² Pi God lavayiat tayta, piw a'nô lay'ta. Pam sipwuvahpit an nan'ikaqe añ qalay'ta; nihqe hakiy unañwayat hikwsiyat añqw nâhoiy tûkuniqey ôqalay'ta, piw hakiy ôqawiyat ôqayat añqw nâhoiy tûkuniqeyu. Pam hakiy tutnatayay piw wuwniyat hîmunihqat hakiy aw susmataqtañwu. ¹³ Pi itam nawus God aw nâtuhtulyani, sohsok hihta navoti'taqat aw'i. Noqw sohsosy himu yukiwtaqa put aw susmataq'a; qahimu put aw tupkiwta.

Jesus the Great High Priest

¹⁴ Noqw itam itahtuptsiwniy ep hûrs hoñni; pi God Tiat, Jesus Christ ômiqatsit aw pâkihqe God awwat mohpeq moñw'iwta; nihqe pepeq itamuñem nâwakinma. ¹⁵ Pi itamuy qaôqawi'yuiñqw, itamuñem nâwakinmaqa sohsok mâtisi'taqe itamuy ôkwatuwa; pi pâm pay itamun sohsok hihta añ unaheviwkañw, pay qa haqam qaanhiti. ¹⁶ Noqw ôviy itam qamaqâsneveq God moñw'atsvewayat aw ôkini, nen itam pep nuôkwayat kwusuyani; pu itam sóonhtote' nuôkwayat akw paañwniwyani.

5

¹ Pi uma navoti'yuiñqw, God Jew-sinmuy amuñaqw hakiy namorste', put awwat mohpeq put moñwtaviñwu. Noqw pahsat pu pam sinmuy amuñem God aw okiwlawni; nihqe pumuy amuñem hom'oyiyamuy God aw nâñwu; piw qaanhitiyuyamuy ep hihtuy qôyañwu. ² Nikañw pam pay pumuy amûn sínônihqe ôviy qa pasiwta; nihqe ôviy pam tutavot qa navoti'yuiñqamuy, piw put añqw lasyaqamuy ôkwatuwniqey tuwi'ta. ³ Pam sínônihqe nawus nâp qaanhitiyuy ep hihtuy nînañwu; pu pahsat sinmuy qaanhitiyuyamuy ep piw amuñem hihta nînañwu. ⁴ Noqw soon hak God awwat nâmoñwtapñwu; nikañw God hapi hakiy moñwtapñwu; ura pam Aaron put aw tavi; pu put añyaqamuy piwu. ⁵ Noqw ôviy Christ God awwat mohpeq moñwtaviwhqey pay qa nâp nâtsokana, nikañw pay God put naat pan put yukuna. Ura pam put aw pañqawu: Um hapi itii, it tawat ep nu Unaniwhiti. ⁶ Pay ura pi pam piw haqam pañqawu: Um hapi pas sûs God awwat moñwi, Melchisedec tuwiyat an'i. ⁷ Ura Christ nât tûwaqatsit ep qâtuñqe, God aw okiwlawniqa, a'nô pakkañw pas naokiwlawni, hakiy mokiwyu añqw put ayo tâviniqey aw ôqalat pasiwtaqat aw'i; noqw nâwakinpiat hu'waniwa, pam Nay aw tuqayvahsi'maqw ôviy'o. ⁸ Pay as pi pam God tiatnikañw hîhihta añ kânawotqe put aw tuqayvahsi'maniqey tuwi'va. ⁹ Pu pam hin hintaniqey an yukiltiqe pep pu' pam aw tûqayyuiñqamuy sûs ayo ôyaniqat pan Naat put enem yuku. ¹⁰ Pi God hapi put awwat mohpeq moñwtavi, Melchisedec tuwiyat an'i.

Warning against Falling Away

¹¹ Noqw itam as Melchisedec wûhak hin lavayhtotiniq w put pañqawniqw qatuvosi, uma qa its nanaptañwuniq w ôviy'o. ¹² Uma wûyavo Christ aw tuptsiwni'yuiñwa, añwu as uma sinmuy tutuqaynayaniñwa, pay nât hak pas God lavayiyat pas pu' pas umuy tutuqaynaniqat uma pepya. Uma titipostuy amunyñqe pîhut-sa nânawakna; nihqe uma kurs hin hurut nôsiwhqat kâtotini. ¹³ Pîhut-sa akw qâtuñqa sûantaqat qatsit, pu qasuantaqat qa mâtisi'taqey antañwu; pi pam qaôqâwi'tañwuniñqee. ¹⁴ Noqw pay tukwsiwyuñqam hurut nôsiwhqat soon qa kâtotini, pi puma yûmosa put nônovaqe hihta lolmatnihqat, pu qalolmatnihqat mâtisi'yuiñwa.

6

¹ Noqw itam hihta pay tutuqayyaqey qa pûvut-sa yuaatostat, momi hâyokye' tukwsiwwisni. Itam pay itahintsakpiy itamumi qahimuniwhitiqtat añqw lasyaqe God qapêvewnaya. ² Pu itam pay kûiyt akw tuvoylatiwhqat hihta tuawi'taqat nanapta; pu Hikwsi hakiy hin ôqalmaqañwuqat itam pay navoti'yuiñwa. Pu so'pum ahoy yesvaniqat hak itamuy pay tutuqayna. Pu God sohsokmuy itamuñem sûs hin yûkuniqat itam pay tuwi'vaya. ³ Noqw yahpiy pu' itam hihta akw ôqawhtotaniqey putwatyani, kurs God pan itamuñem yuki'taniq'ô. ⁴ Pi uma sûs unañwtalawvaya, pu ôveqatsit añqw hihta kuwahtiput

añqw yukuya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit nuhtum makiwya, ⁵ Pu soñawnen God lavayiyat lolmat añqw yukuya, pu qatsit nātoniqat ep hīhihta òqalat añq'ō. ⁶ Nikañw kurs uma God pōhuyat añqw lasyaq, kurs hak umuy God aw ahoy tsamvani. Soñawnen pi uma nankiwakw God Tiyat piw nahoyehtsit aw muayat, nuhtutpik put hamantoynayani. ⁷ Pi tutskwat aw qa sūs yokvaq, pam mowaiwkañw, piw put tumalay'yunqamuy amuñem hihta aniwnañwunihqa God unañwveniñwu. ⁸ Nikañw i' himu tsutsukuy'yuñqa pu kūtay'yuñqa pay ayo yukiwñwu, nihqe pāpu pay maspiwniqe, òviy taqtsokiwñwu. ⁹ Nikañwo, aw iunañwam itupkomu, nāmahin pi as nu yan hiñqawkañw qa pas pas umuy tuawi'ta, nikañw nu umuy qapēvewna, pi hak ayo yāmakqey hin qātuñwuqat uma pan yēse. ¹⁰ Noqw God qa hihta ep qasuantage umuhtumalay soon qa tunatyawtani. Pi uma put aw unañway'yuñqe òviy sinomuyatuy amumi unañwtavi'yuñwa, piw nāt amumi unañwtavi'wisa. ¹¹ Noqw uma yūmosa nānani unañway'yuñwniqat nu okiw as nāwakna, nen uma umuh'ahsatiy sohsok òmahtotani, pu umuh'unañwvahsiy aw yórikyani. ¹² Ura hakim God awiniyat qapēvewnayaqe qa nañ'eknayay, pas antsa unañwvahsiy aw yórikya. Noqw pan piw uma qapēvewnayakahkañw qa nañ'eknayani.

God's Sure Promise

¹³ Pi ura God Abraham aw hihta pasiwnaqe kurs hakiy pas pávannihqat aw yankañw òqalat lavayhtiniqe nāp tuñwniy aw yankañw lavayhtiqe, ¹⁴ Pañqawu: Pay nu pas nāp soon un' qa hahlayhtapne', òqawhtoynani, pu un' natkotoynani, kita. ¹⁵ Noqw òviy pam qa yāwaiwkañw añ kuyvaqe put aw awinit aw yori. ¹⁶ Pi sino hakiy pávannihqat aw yankañw qa òwñilvayhtiniqw pahsat pay puma lavayiy sohtapnayañwu. ¹⁷ Noqw òviy God itamuy paañwaniquey itamuy āwanaqe nāp natñwaniy aw yankañw qa òwñilvayhti. Noqw òviy pam tunatayay pas soon qa alòntaniqat itam navoti'yuñwni. ¹⁸ Pam awiniy, piw lavayiy soon alòntani, pu pas soon atsātani; noqw òviy itam put aw taqa'nañwtotiqe watqagaq wūkoq unañwtote' God hin itamuy āwanaqey pan itamuy ayo òyaniqat itam navoti'yuñwa. ¹⁹ It yan unañwvahsit itam pasiwyuñwa, pu put aw yankahkañw itam hūrs hoñni; pi pam pas qa hinwat hinñtiñwu. Christ hapi aw itam yanyuñwa, hakiy òveqatsit ep qātuqat aw'i. ²⁰ Pam itamuhsavo pañsoq pákihqe, itamuñem Nay aw naokiwlawu. Pi pam Melchisedec tuwiyat ahpiy God awwat susmohpeq sūs moñwtaviwa.

7

The Priest Melchizedek

¹ Pi i' hapi hak Melchisedec Salem ep moñwi, pas Sus'oveqnihqat God awwat wimmoñwi. Ura pam Abraham ahsawvaqe, aw òqala, pam momñwituy haqam sūlawhtiqat añqw ahoy pitutoq'ō. ² Noqw Abraham sohsok hihta sun pakwūt-sikivo oyiwyuñqat añqw sūkw oyiwhqat put maqa. (Melchisedec tuñwniyat namtōkiwhqe moñwi sūan hinmaqa i' nihqe pam'i; nikañw pay pam piw Salem ep moñw'iwtage òviy moñwi kwakwhat unañway'taqa yan tūñwantiwa, pi Salem kwakwhat qatsi i' nihqe pam'i. ³ Hak náatnihqat, pu yúatnihqat qa haqe' pey'ta, pu hakim put kwámatnihqam qa navotiwtá, sen tímatnihqam qa navotiwtá. Pam hisat tihtiwhqat, pu hisat mokqat pam qa pey'ta. Pam yan God Tiyat an yukiwta; pam yūmosa God awwat moñw'iwtá.) ⁴ Meh, i' hak pas pavan a'nō himuu. Ura Abraham itahwu'ya hakimuy momñwituy kíqōtaqe pumuy poswa; nihqe tukwhaniy pakwūt-sikivo oyahtaqe, sūkw oyiwhqat Melchisedec aw noa. ⁵ Noqw Moses pan tutaptaq, imuy Jew-sinmuy amuñaq God awwat momñwit, Levit ahpiyvimat pan tuwi'yuiñwa. Puma sinomuy amuñaq hihta pakwūt-sikivo oyiwyuñqat añqw sūkw oyiwhqat òmalalwañwu, nāmahin pi as puma sinomuy amún Abraham tímatu. ⁶ Noqw Melchisedec as qa Levit-sinomuy amuhpynikañw, Abraham añqw put òmahtat, pu Abraham òqala, pay pi ura God Abraham òqalaniqey āwana. ⁷ Noqw itam navoti'yuñw, hak pavansino hapi sōqavuñwsinot òqalaniñwu. ⁸ Noqw ima Levit ahpiyvimat sinomuy amuñaq sivit òmahtotaqam pay soa; noqw pay i' Melchisedec itanay Abraham añqw put òmahtaqa pam mokqat i' qa haqam tutuvenit añ pey'ta. ⁹ Pu as nu piw pañqawniqw i' Levi sivit òmalawhqa soñawnen Abraham ahpiy put pan oyiwtat Melchisedec aw mātavi. ¹⁰ Ispi Melchisedec Abraham ahsawvaq, soñawnen pam Levit qeniyat ep wunu, òviy pi Levi put ahpiyviyniq'ō. ¹¹ Ima Jew-sinom God awwat momñwituy, Levit ahpiyvimuyatuy amuhpiy tutavot makiwya. Noqw pay pumuy tumalaam qa pasiwtaqw, òviy nawus God sukwat moñwtavi-it Jesus Christ. Pam hapi qa Aaron ahpiy'ō, nikañw pam Melchisedec an moñwtaviwa, God ahpiy'ō. ¹² Noqw ason God hakiy Judat ahpiyviyat moñwtave', nawus pahsat pam tutavot alòntani. ¹³⁻¹⁴ Pi itam navoti'yuñw, Jesus qa Levit ahpiynit, Judat ahpiy'ō. Puma hapi as qa wimmoñwnamorstiwa; pu Moses qa pumuy put tumalmaqa.

Another Priest, like Melchizedek

¹⁵ Pu nāt pas i' piw susmataq'a: Pas hapi Christ Melchisedec antaqa God awwat moñwtaviwa. ¹⁶ Pam nāitniwniqat tutavot qa put ahpiynit, pas qatsit qaso'taqat oqalayay ahpiy put aw taviwa. ¹⁷ Pi pam put pan lalvaya: Um hapi Melchisedec tuwiyat an pas sūs God awwat moñw'iwta. ¹⁸ Suyan pi mohti hin tutaptiwhqa qa oqalaniq, pu qa apitiq oviy ayo yukiwa. ¹⁹ Pi pam pep hin tutavo qa hakiy pas suyan hin hintaniqat antsana; noqpw pay tutavo ayo yukiwhq, itam pu' hapi hihta pas pavan nukñwat aw yanyuñwa, it Jesus aw'i; nihqe put hapi ahpiy itam God aw ökiwta. ²⁰ Meh, God Jesus put awwat moñwtapqe pas pavan put aw lavayvasiwna. ²¹ Ura pam hisat Aaron ahpiyvituy moñw'oyhqe, qa hihta pumuy amumi pas suyan pasiwna. Nikañw pam Jesus moñwtapqe, put aw pasiwnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa hapi pas oqalat lavayhtiye soon alōntani; nihqe pam ūmi yan lavayhti: Um hapi pas Melchisedec tuwiyat anwat God awwat pas sūs moñwtaviwa. ²² Noqpw oviy God itamumi hihta nukñwat pasiwnaqw, Christ pas nāp put aw antsantani. ²³ Pu pay pas pi antsa Aaron ahpiyvit kaysiwhqam God awwat moñw'iwyuñwa, pi himuwa möke', pañso pahsavoniñwuniwq oviy'o. ²⁴ Noqpw Christ hapi pas sutsep qátuhqe, oviy qa nahlakñwuqat God awwat moñwqenit makiway'ta. ²⁵ Pantaqw hapi oviy pam put añ God aw ökiwtaqamuy pas sūs ayo oyaniquey aw oqalat pasiwta, suyan pi sutsep qátukañw, amuñem lavayi'maniquey oviy'o. ²⁶ Pi pantaqa God awwat susmohepeq moñwi súitamuhpee, qahováriwtaqa, qa nukpana, qa hihta akw hintaqa, qaanhinwisqamuy amuñaqw lahsiwtaga, pas öveqatsit yupqövaqe pákiha. ²⁷ God awwat momñwit pi nāqavoput aw hihtuy qöyantotañwu, mohti nanāp qaanhitiyup epñit, añk pu sinmuy qaanhitiyupamuy ep'e. Noqpw Christ pi qa pumuy amūn hinhtiye, sūs nātavi. ²⁸ Tutavo pi pay sinmuy qa pasiwyuñqamuy God awwat moñwtañalawu. Noqpw pay God tutavot ayo yúkuhqe, oqalvasiwnit akw pas nāp Tiy pas suyan pasiwtagaq put aw sūs pana.

8

Jesus Our High Priest

¹ Pu' hapi nu pas pávannihqat lavayhtini: Jesus hin hintaniquy pasiwtagaq itamuñem God awwat moñwtaviwa; nihqe öveqatsit ep Kapsitiwhqat moñw'atsvewayat putvaqewat qatuptu. ² Pam God kíyat ep yeyespit pas āantsawat ep tumalay'ta, God kíyat pas antsanihqat ep'e. Tutuyqawhqa pas nāp hapi put kíhut kíta, qa sino. ³ Pi God awwat moñw'iwtaqa hihta kuwahtiput put aw öyniquy pu aw hihtuy qöyantaniqey ep pan taviñwu; noqpw oviy Christ hapi pas pay soon tuwat hihta qa távini. ⁴ Pi as pam túwaqatsit ep hinnume', soon God awwat moñwini, pi God awwat momñwit hihta kuwahtiput nāt öoyhtiwiwa, tutavot an'i. ⁵ Ima pi God kíyat pas antsanihqat öveqatsit epñihqat qa pan tumalay'yuiñwa, soñawnen pi pam öveqatsit kihsiniyat anta; pi God kíyat túwaqatsit epñihqa pas antsanihqat tuawi'ta. Ura Moses haqam God eñem hintsatskiwhqat mötsápkít wunuptsinaniqw, God put aw pañqawu: Nu túkwit epeq ūmi hin mātaknaqw, um pan sohsok hihta yúkuni, aw kíta. ⁶ Ura Aaron ahpiyvit namivasiwnit pas nukñwat añ hintsak-wisa, pam pi God tutavot aw tōñaniwtañwu; noqpw tis pi Christ hapi namivasiwnit put epñihqe pas pavan nukñwat añ hintsakñwu, ispi pam God awiniyat aw tōñaniwtañwuniq'ö. ⁷ Noqpw pay mohtiwat pasiwni qa pasiwta; pay as pam qa pantaniqw soon pas piw nāt añk himuwani. ⁸ Noqpw pi God put aw hihta qa pasiwtagaq túwahqe pañqawu: Meh, pay hapi nāt aw pítni, kíta Tutuyqawhqa; noqpw ep pu' nu Israel-sinmuy-nikañw pu Judah-sinmuy amumi pūhut pasiwnani, ⁹ Ura nu námuyatuy amumi hin pasiwnaqey qa pan'i. Ura nu hisat pumuy māyamuy ñuy'kañw, tutskwat Egypt añqw pumuy ipwat, amumi hihta pasiwna. Noqpw pay puma ivasiwniy añ qa yūmosa hinwisq, oviy nu pumuy amumi qa unañwtavi, kíta Tutuyqawhqa. ¹⁰ Noqpw pep pu' atsve nu Israel-sinmuy amumi yan pasiwnani, kíta Tutuyqawhqa: Nu ilavayiy pumuy wuwniyamuy aw tañatani, pu nu soñawnen itutavoy unañwayamuy añ pēnani; noqpw nu pumuy Tutuyqawhqaamni; noqpw puma isinomni. ¹¹ Pu soon hak sinoshway, sen tupkoy tutuqayne' aw pañqawni: Um Tutuyqawhqaq tuwi'tani, kitani; pi sohsoyam nuy tuwi'yuiñwiniq'ö, sushin'ewakw-nikañw pu suspavannihqat aqum pahsavoo, ¹² Pi nu pumuy qaanhitiyupamuy ep ökwatuwi'taniquye, pu qaanhintsakpiyamuy, pu nukpanhtuwiyamuy nu soon pāpu u'ni'tani. ¹³ Noqpw pam pumuy amumi pūhut pasiwnaniquy pañqawh, suyan pi mohti pasiwni putniqw pay hin'ewayhti. Noqpw himu hin'ewayhtiqa, pu hisattiqa pi pāpu pay súlawhtiñwu.

9

Earthly and Heavenly Worship

¹ Ura God Israel-sinmuy amumi pasiwnaqe, hin put eñem hintsatskanigat amumi tutapta. Noqpw oviy puma put eñem mötsápkít pas āantsawat wunuptsinaya. ² Noqpw ura

mötsápkit ihpovewat ep wihqôhi wunu, pu nönöspi; noqw put ep nōva poñaiwta; pam yeyespi ura pas Aantsawa yan tūnwantiwa. ³ Noqw pu ura mötsáp'uhdist yupqôymiq piw yeyespi Susqahovariwtaqa yan tūnwantiwa. ⁴ Pep ura sikavalasivat anqw tataqtokpi qātsi, noqw pu pasiwnit ep tatanpi, sikavalasivat akw ahsupoq nōmiwtaqa; noqw ura put ahsone sīwt anqw mēnna tañawtaqa pakiwta; pam sīwu sikavalasivat anqw yukiwta; pu ura Aaron murikhoat tsīyakqa piw ep pakiwta, noqw pu ura owawutsat an pasiwni pey'taqa. ⁵ Noqw ima hihtu Cherubim God lolmat tālawñwayat akw nōmiwtaqam tatanpit atsvenihqat nākwapni'ta; noqw ura tatanpit nākwapniat nūokwavihka yan tūnwantiwa. Noqw pay itam kurs hin yep put pas hin hintaqat pasiwtatagat yuaatotani. ⁶ Noqw i' yantaqa pās panwat yukiltiqw, ima God awwat momñwit pay sutsep ihpove yeyespit aw yuñte', God eñem himu hintsatskiwhqat hintsatskañwu. ⁷ Nikañw yūmowat pay i' God awwat pas mohpeq moñwi pas nāla añsakis yahsañwuy ep sūs pákiñwu, pas uñwat yankañw-saa; nen put nēñem God aw mātapñwu, pu sinmuy ōwihiniwhitpuyamuy ep'e. ⁸ Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi it akw itamuy it tutuqayna: Nāt mohtiwat kihut wunuqwu, pas susqahovariwuy yeyespit aw nāt uhtsiwta. ⁹ Noqw pep hīntakpi yep qatsit tuawi'ta. Puma pi God aw hīhihta kuwahtiput ōoyya; piw put eñem hihtuy qōyantota. Noqw nāmahin pi as hak pantsakq, pam pantaqa kurs hin put unañwayat anqw qaanhtipuyat ayo hōnani. ¹⁰ Pi pam tutavo hihta suovaamnihqat-sa yuaatañwu-puma hihta nōñōsaniqata, pu hihta hīhikwyanigata, pu hin napwatotaniqata. Noqw pam tutavo pay hāk hihkay'ta, hisat pam sūlawhtiniqey aw pahsavoo. ¹¹⁻¹² Noqw pay God itamumi hihta lolmat pasiwnaqw, Christ itamuñem God awwat mōñwiniqe ōviy wunuptu; nihqe soñawnen mötsápkit an kuyvage sūs haqam susqahováriwhput aw pañso paki. Pam mötsápi hin hintaniqey pasiwtage, mohtiwat epnihqe pas pavan nukñwa, ōviy pi pam qa tūwaqatsit ep wunu, piw qa sinmuy māyamuy ahpiy yukiwa. Noqw Christ nāp uñway yankañw pañso paki, hīhihtuy uñwáyamuy qa put yankañwo, sen kapirat uñwáyata, sen wakashoyat uñwáyata. Pam pañso pákihqe itamuy sūs qenivo oya. ¹³ Ura mohti pasiwni yan yukuqwu kurs haqawa hihta akw tuyoy'ewayhtiqw, God awwat moñwi wākasit uñwáyat, sen kapirat uñwáyat akw put mahkwañwu. Pu piw pam wakasmanat taqtsokiwhqat qōtsviyat kūyit akw namiqwriwtaqat akw put mahkwañwu. ¹⁴ Noqw kurs pam pantaqa hakiy tuyoy'ewakwnihqat kwañw'ewakwtaniqey aw ōqalay'taqw, Christ pas nāp uñwáat tis pi ōviy kurs hin itah'unañway qa kwañw'ewakwtani, ispi pam Hikwsit sūtsepnihqat an God aw nātapqe itamuñem mokq'ō. Noqw pi itam kwañw'ewayhtotiqe soon pāpu hisat hin yesqey pan yesni; nikañw itam God sutsep qátuhqat eñem apiwiyuñwni. ¹⁵ Yantaqw hapi ōviy pam puhuvasiwnit God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsaki. Ura ima hakim mohti pasiwnit aw yanyuñqam tutavot ep qaanhtoti. Noqw pay Christ mokqe mohti pasiwnit anqw pumuy mātavi; nihqe sohsokmuy wāñwayniwyaqamuy amuñem qenit yukuqwu, God amumi hin āawnaqw, puma makiwyaqe sutsep himuy'yuñwni. ¹⁶ Noqw itam navoti'yuñqw, haqam hakiy ahkwayñap himu hin hintaniqa yukiwtaqw, pay kurs pi hin pan put yuki'taqa qa mokq, pam aw antañwu. ¹⁷ Pi hin hintaniqa yuki sinot mokq, pep pu' hihkay'tañwu; qa pantaqw pay nāt put pasinwaqa qatuqwu, pam qa ōqalanñwu. ¹⁸ Noqw ōviy pay piw i' mohti pasiwni pas uñwat-sa akw pan yukilti. ¹⁹ Noqw ōviy ura Moses tutavot eq hin ayatiwyaqat sohsokmuy sinmuy āawnat, pahsat pu pam wakasmamñatuy pu kakapirstuy uñwáyamuy kūyit enañ kuyhta; nit palaphōt-nikañw pu hihta tūsaqat hyssop akw pam tutuvenit-nikañw pu sohsokmuy sinmuy put akw mahkwa; ²⁰ Nihqe pañqawu: It uñwat akw hapi God umumi pasiwna. ²¹ Pu pam piw ōviy pan God eñem mötsápkit uñwat akw mahkwa, pu pep hīhihta akw hintsatskiwhqat sohsok piwu. ²² Pu pay pas ka pēp sohsay himu uñwat akw powaiwtaniqat pan yukiwta; pu uñwat qa munvaniwhq, pay qaanhtipu pas soon ayo yukiwni.

Christ's Sacrifice Takes Away Sins

²³ Noqw ōviy hapi pay himu tūwaqatsit epnihqa kurs hin qa hihtuy uñwáyamuy akw kwañw'ewayhtiwni, pam pi ōveqatsit epnihqat tuawi'taqee. Nikañw pay himu ōveqatsit epnihqa hakiy uñwáyat hihtuy uñwáyamuy epnihqe pas pavan nukñwat kurs hin qa kwañw'ewayhtiwni, it Christ pas nāp uñwáyat akw'a. ²⁴ Pi pam haqam kihut pas āantsawat sinot māyat akw yukiwtaqat qa pañso paki, pas antsanihqat tuawi'taqat aw'i; pam qa pañsonit pas hapi ōmiqatsit aw paki, pāpu pas God atpipo itamuñem mātaqtiniqe ōviy'o. ²⁵ Piw soon pas pam piép nātapmantani, God awwat mohpeq moñwi añsakis yahsañwuy ep pay hihtuy uñwáyamuy yankañw pañso pákiñwuqat pan'i. ²⁶ Pi as kurs pantaqw, soon pam tūwaqatsit yayhniwhqat pahpiy qa piép kānavotmantani; noqw pi yepehaq pam so'ñwaveq sūs mātaktiqe, pas nāp nātapqe, sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ²⁷ Noqw pay hapi sinom sūs so'niqat pan amuñem yukiwta. Noqw atsa pu' God pumuy amuñem hinwat yúkuni. ²⁸ Noqw ōviy hapi Christ pay sūs taviwa, kaysiwhqamuy amuñem qaanhtipuyamuy

nahpe haqami hintsakniqe òviy'o; nihqe pam nāt piw mātaqtini, qaanhtiput ayo yúkuniqe qa òviynit, put aw tunatyawyuñqamuy ayo òyaniqe òviy'o.

10

¹ Pi pep hin tutavo kihsit an hihta lolmat nātoniqat tuawi'ta; pam qa pas pas antsa pam'i; kurs pi hin pep hihtuy qōyantiwyaqamuy ańsakis yahsañwuy añ yūmosa pantsakiwhqa pańso òkiwtaqamuy sūs lolmatani. ² Pi as pantaniq̄w ya pam qa pańso pay yukiwani. Ispi pep òkiwlalwaqam sūs powatote', soon pāpu hīhihta qaanhtiput unañweq sunvoti'yuñwini. ³ Noq̄w pi pep put pantsakiwhqat ep ańsakis yahsañwuy ep qaanhtipu ahoy u'naniwñwu, ⁴ Ispi soon wakastahtagtuy pu kakapirstuy uñwāam qaanhtiput haqami hintsanniq'ò. ⁵ Paniq̄w hapi òviy Christ tūwaqatsit aw pitutoqe pañqawu: Um hihtuy qōyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi òoywaqat qa tuñlay'ta; nihqe um inuñem tokot na'sasta. ⁶ Um hihta ūmi tataqtsokwaqat pu qaanhtiput ep ūmi himu òoywaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁷ Pahsat pu nu pañqawu: Meh, God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqe òviy pitu; pay ura tutuvenit mupipitaqat ep nuy pan pēniwta. ⁸ Ura pam mohti pañqawu: Um hihtuy tutavot an qōyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi òoywaqat qa tuñlay'ta; um hakiy qaanhtipuyat ep ūmi hihtuy tataqtsokwaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁹ Pam pan lavayhtiqe pep pu' piw pañqawu: Meh God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqe òviy pitu. Pam kītahqe mohtiaw ayo qenitat, ańknihqat wunuptsina. ¹⁰ Noq̄w òviy God tunatyayat ahpiy itam put eñem sutsvo oyiwy, Christ itamuñem tokoy sūs táviq'ò. ¹¹ Ura God awwat momñwit nāqavo put kiyat ep honkahkañw hihta hintsatskañwu; pu pay nāt piw God eñem hihtuy qōyantotañwu, soon pi puma qaanhtiput haqami hintsanyaniq'ò. ¹² Noq̄w pay Christ tuwat sinnmuy qaanhtipuyamuy ep sūs nātapqe, pep pu' pam God putvaqewat qatuptu; ¹³ Nihqe pahpiy put tuwqamat put aw maqaptsi'yuñwniqat pam nuhtay'ta. ¹⁴ Pi pam pas sūs nātapqe God eñem sutsvo oyiwyuñqamuy pās hin hinyuñwniqat pan sūs yuku. ¹⁵ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi piw pas nāp put pantaqat itamuy āwana; òviy pi ura as pay mohti pañqawu: ¹⁶ It atsa pu' nu yan amumi pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu unañwayamuy añ ilavayiy tañatani, pu nu wuwniyamuy añ itutavoy pēnani. ¹⁷ Pu nu pumuy qaanhtipuyamuy-nikañw pu nukpantuwiyamuy pāpu qa u'ni'tani, kita. ¹⁸ Noq̄w God hakiy qaanhtipuyat put añq̄w yukuq̄w, pep pāpu qaanhtiput ep himu nīniwhqa sūlawni.

Let Us Come Near to God

¹⁹ Yanta hapi, itupkomu; noq̄w òviy itam Jesus uñwáyat aw yankahkañw qa tuh-tuskahkañw haqam susqahovariwhput aw yuñniniq̄w itamuñem qeni. ²⁰ Pi Jesus Christ pas nāp tokoy ahpiy soñawnen itamuñem pōhut taytaqat yuku; noq̄w put tokoyat mōtsáp'uhtsit antaqat añ itam God aw yuñta. ²¹ Pi Christ itamuy God tūmuyatq̄w amuñem put awwat mohp̄eq moñw'iwtaqey ep wunu. ²² Noq̄w òviy itam suan unañway'kahkañw, qa hin pēwewnayakahkañw, God aw tuptsiwni'kahkañw put aw òkini, itah'unañway Christ uñwáyat akw pāhomiyuñqat navoti'kahkañwo, hakiy kūyit akw tokoy pāhomhqat pan'i. ²³ Pas itam qa wiwsiyakahkañw God aw tuptsiwni'yuñqey qa qe'totini. Pi i' hak hin hintaniqat lavayhtiq̄a pas soon qa āantsani. ²⁴ Pu itam hin nānami unañway'yuñwniq̄w pu lolmat hintsatskaniqey nāu'nañwnayani. ²⁵ Itam sūvo tsotsvalyaniqey qa qe'totini, haqawatuy amun'i; itam qa pumuy amún hinwist nāu'nantoynayani, tis òviy'o, talōñnit aw pitutoq̄w itam navoti'yuñqee. ²⁶ Ispi itam as hihta pas suyan pantaqat nanaptakañw, tuwat nāp itahtunatyay añ hinwise' qaanhtotiq̄w, pay ahpiy pas qa himu haqam pāpu itahqaanhtipuy ep nīniwni. ²⁷ Pānis-sa hak pan hintsakqa navoti'taq̄w, God sinnmuy sohsokmuy amuñem hinwat yukune', tuwqamat amuhpewi itsívuy mahtakne', qōhit akw pumuy hovalani. Noq̄w hak it navoti'te', tsawiniwkañw maqaptsi'tañwu. ²⁸ Ura pi hak Moses tutavoyat qa kaptsi'taq̄w, hakim lōyōm sen palyom put navoti'yuñqam pan lavayhtotiq̄w, momñwit put qa òkwatutwat nīnayañwu. ²⁹ Noq̄w hak God Tiyat pēwewnaqa hin tis pas pavan nuhtsel'ewakw sivihipit hihkay'vani. Pam pi Qahováriwtaqa Hikwsit God nūokwayat hakiy aw nōahqat qahihata, piw Christ uñwáyat aw wukukuyku, nāmahin pi as God put uñwat akw put aw pasiwnat, nēñem put sutsvo tavi. ³⁰ Pi itam God yan hiñqawhqat tuwi'yuñwa: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyini; ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa; pu piw yanwata: Tutuyqawhqa sinomuy hin yukunani. ³¹ Pi pas God qátuhqat mapqōlmiq posnaniq̄w, pam nuhtsel'eway'o. ³² Nikañw pay kurs uma umuhhisatqatsiy añ wūwayani. Ura umuh'unañway tālawvaq̄w, uma qaan'ewakw hihta añ kānanvotyakahkañw añ kūkuyva. ³³ Umuñaq̄w haqawat sinnmuy amutpik kānanvoty, piw òkiwhinyuñwa; noq̄w umuhsuñwamuy pan òkiwsahsanyaq̄w, uma pumuy amumum kānanvoty. ³⁴ Oviy pi ura uma sivihipit añ tañawtaqamuy òkwatutwa; pu hihta umuhhimuy hovalayaq̄w, uma put ep qa hin unañwtoti, suyan pi uma òveqatsit ep hihta pavan nukñwa, pu pas qa hinhtinwuqat himuy'yuñqey navoti'yuñq̄e òviy'o. ³⁵ Oviy uma umuhqapewewniy qa añq̄w lasyani. Pi

kurs uma yūmosa put aň hinwise', hihta a'nō hihkay'taqat ōmahtotani. ³⁶ Pay uma kurs hin sohsok hihta aň qa nakwhani'yūnwni; nen uma God tunatayat aň hinwisq, pam umuy hin āawnaqat uma put makiwyani. ³⁷ Pay nāt hihsavoniqw i' hak pītuniqa soon qa aňqwni, nen soon sōwuni. ³⁸ Noqw i' hapi sūantaqa qapēvewniy akw qatsit tuwani; nikañw kurs hakiy pay ahoy tu'qaltiqw, soon nu put ep hahlayni. ³⁹ Noqw pay itam aň hakimuy tuptsiwnit aňqw ahoy tu'qaltiqe ayo maspiwhqamuy qa amunyūwa. Pi itam hapi tuptsiwnit aň ahsupog hinwisq, itahhikwsi ayo yāmakni.

11

Faith

¹ Itam qapēvewnit akw hihta itahñōyiy aw yōriyaniqey navoti'yūwa, pu put ahpiy hihta qa mātakaqt pas suyan māatsya. ² Pi hisatsinom qapēvewniy ahpiy lomayuaatiwya. ³ Itam qapēvewnayaqey aw tutwaqwg kurs tūwaqatsi God lavaiyat akw yukilti; noqw ōviy himu yaň mātakaqa pay hihta mātakaqat qa put aňqw yukilti. ⁴ Ura Abel qapēvewnaqe Cain epniheq pavan nukñwat God aw hihta tavi; nihqe put ahpiy pay kurs pam sūantaqey panwat mātakti; God put kuwahtipuyat ōmahtaqey akw put pañqawu; noqw pay as Abel mokpu-nikañw nāt put tuawi'ta. ⁵ Ura Enoch qapēvewnaqe mokiwy aňqw qa yuku, nikañw ōmiqatsit aw nahlakiwa. Nihqe pam qa nātuwiwa, God pañsoq put nahlaknaqw ōviy'o. Pi pam nāt qa nahlakniwht, pam aw lomanavotniwta, pam God unañwve hinmaqe ōviy'o. ⁶ Noqw pay hak qa tuptsiwe' kurs hin God unañwveni; pi God awnihqa pay pam pas suyan qátuhqe put hepnumyaqamuy kuwahtiput máqañwuqat kurs hin qa tuptsiwni'tani. ⁷ God nāt hihta qe'yaqat aňwu pay Noah āawnaqw, pam qapēvewnaqe put kaptisita; nihqe pākihut maskataqe timuy ayo nōñakna. Put hapi akw pam yep qatsit tunatayat aň hinwisqamuy qalomáhinwisqat mahtakna; noqw pam sūantaniqat God yan put lavayhti, hak God aw tuptsiwhqa hin sūantaqat pan'i. ⁸ Ura God Abraham wáñwayhqe, put haqam tutskwat ason makiwniqey aqwniqat aw tutapta. Noqw ōviy pam qapēvewnaqe God aw tuqayvastaqe nāp tutskwat aňqw nakwsu, haqaminihqey qa navoti'kañwo. ⁹ Ura pam qapēvewnaqe haqam tutskwat aw awiniwtaqat qa ep sínónihqey pan hinnuma; ura pam mótsápkut aň ki'tinuma. Noqw ura Isaac-niqw pu Jacob puma piw put an hinnuma; ura God pumuy tutskwat máqaniqey piw āawnaq'ō. ¹⁰ Abraham pi wuhkokitsokit huruwunuhqat God ahpiy yayhniwqhát piw yukiwqhát aw tayma. ¹¹ Ura God Sarah Abraham nōmayat ti'vaniqat put aw pañqawu. Noqw pam put hinhtiniqat qapēvewnaqe nō'yiltiqe tsákw tavi, nāmahin pi as pam pāpu pas aň ruhpaikiwkañwo. ¹² Paniqwg hapi ōviy i' hak pay mokput antaqat ahpiy tokpelat aňhqe sōtuy amún qaan'ewakw hintaqam aniwhti, pu pātuwaqatsit qalavaqe tūwat soon hak pohtoyniqat pan'i. ¹³ Ima sohsoyam qapēvewnayaakhañw qatsiy kúkywa, himu amumi awiniwtaqat qa ep ōkit'a, pay pánis-sa yāvoq put tutwaqee; nihqe pas suyan put pantaqat pás nātuptsiwnaya, nihqe ōmahtota, pay puma qa pep tūwaqatsit ep sínónikañw pay pañqe hāk hinnunuyaqey pañqawwa. ¹⁴ Pi pan lavayi'yūñqam sūyan pi haqam kiy hepnumya. ¹⁵ Kurs pi hin as puma haqaww nōñakqey aqwhaqami tunatyawyuñwe', qa hisat pay ahoy aqwywe' qenitutwani. ¹⁶ Noqw puma hapi haqam pas nukñwat qatsit ōveqatsit aňqwnihqat tunatyawyuñwa. Paniqwg hapi ōviy God pumuy Tutuyqawhqaamnihqey pan tūñwantiwniqey suhtaq'ewa, pam pumuy amuñem wuhkokitsokit na'sastage ōviy'o. ¹⁷ God Abraham aw tuwantaqwg, pam qapēvewnaqe Isaac God aw tavi, nihqe i' hak tiy put aw awinit pasiwtaga pas sūkw tiy kuwahti. ¹⁸ Ura God put aw pañqawu: Ason Isaac timat uhsinomni, yan'i. ¹⁹ Pay kurs pi hin God put ahoy tātaynanigey qa panhtiniqat pam wūwa nāmahinpi as mokni; noqw ōviy pañqawniqw pay soñawnen pi pam pañqw put kwusu. ²⁰ Ura Isaac qapēvewnaqe timuy Jacob-nikañw pu Esaut pumuy nāt hihta hintaniqat ep pumuy ōqala. ²¹ Jacob qapēvewnaqe ura mokiwy aqw hayinñwneq, Joseph tímuyatuy lōqmuy ōqala, nihqe natōñpiy akw moto'kañw God aw okiwlawu. ²² Joseph qapēvewnaqe qatsisō'ñwamiq pītuhqe, Israel tímuyatuy haqamiyaniqat mahtsikna; nihqe ōqayat hin hinhtotiniqat pás tutapta. ²³ Moses tihtiwqh, naat-niqw pu yuat puma God qapēvewnaqe payhkomuy mūmuyawhtuy aň put tupki'ta, yaw pam sūhimuniqw ōviy'o, puma moñwit hin yukiyat qa mamqasqee. ²⁴ Moses wuñweq qapēvewnaqe Pharaoh tiyat mānat tiatnihqey pan tūñwantiwniqey qa nāwakna. ²⁵ Tatam pay God sinomuyatuy amumum hihhihta aň káñanvotniqey namorsta, qaantaqat hahlayhpit ep hihsavo hahlayniqey epnihqee, ²⁶ Christ tutukpanhqatsiat Egypt epeq hihhihta nūnukñwat epnihqe pas pávannihqat pan aw wūwaqee, pi pam pan put tunatay ep hihta akw tayawñpit pas antsay'tage ōviy'o. ²⁷ Pam qapēvewnaqe ōviy Egypt-tutskwat tatamhta, moñwit itsívuyat qa mamqast'a; pas pam hakiy qataymataqpu-vanihqat tuway'tage pan hihta aň kuyta. ²⁸ Pam qapēvewnaqe mañat unwáyat hōtsiwat ōvaqe pu áñan'ik wiwtsi, piw mañat sikwit tuhpet nōsa; noqw ōviy motitihtiwayaqamuy tōtimuy qōyatoqa qa pumuy amumi may'tat, amutsva yūmosa ahpiy'o. ²⁹ Ura Israel-sinom

qapêvewnayaqe Palavatuphat aňqe' tutskwat lakput aň ayo nōña; noqw as Egypt aňqw sinom put tuwantotat, pađysoa. ³⁰ Israel-sinom qapêvewnayaqe tsañe'sikis tãlat aň Jericho-kitsókít qōqōnyaqw, ép kihut tuhkwaat sapumhti. ³¹ Noqw ura tokoy huhyaqa, Rahab, qapêvewnayaqe qatuptsiwni'yuhqamuy amumum qa sũlawhti, pi hakim kitsókimi nanauyve pohtamaqam put aw pituqw, pam pumuy amumi unañwtpaqee. ³² Noqw ya sen nu nãto piw hiñqawni? Pi nu haqawatuy tuawi'taniqw soon aň tuwaniy imuy amuptsiwtani: Gideon, pu Barak, pu Samson, pu Jephthah, pu David piwu, pu Samuel, pu God lavay'aymuyatuyu. ³³ Ima qapêvewniti ahpiy haqe' momñwituy sinomuyatuy aňwutota; sũan yêsiwniqat aniwnaya; hihta awiniwyuñqat ep ôki; pu wukotohohtuy moayamuy útatota; ³⁴ Uwiñwuy a'nō mukiyat tókaya; sipwuvahpit qalayat aňqw ayo ipwaniwya; qa ôqawi'kahkañw a'nō hoñvitoti; nanaywaqe a'nō ôqaltoti; tuwqamuy taq'oyiyamuy tatslakna. ³⁵ Momoyam tímuy so'qe ahoy tãtayaqw amumi yórikya. Pêtu mãtaviwyaniquey qa nãnakwhaqe, hihta qaan'ewakw aň okiwsaniwya; puma hisat ahoy yesvaniwniqat epeq pavan nukñwat qatsit aw-sa taywisqe ôviy'o. ³⁶ Pu pêtu amumi qaan'ewakw tututsiwa, pu wuvahstinumya; hikis pas sómiwya, pu sivikiva tañatiwya. ³⁷ Puma tatatupniwya; siyarat akw nahoy tukitiwya; unaheviwya; sipwuvahpit akw qóyantiwya; okiw kanelvuhkat, pu kapisrvuhkat yuwsí'kahkañw aňqe' hinnumya; hihta ñastayakahkañwo; hihta akw okiwhinyuñqe kãnanapta. ³⁸ Yep qatsi pumuy qa hihkay'ta, puma okiw haqe' qayêsiwhpuve hinnumya, tuhtukwivaa, pu tuhsóvaa, pu tutskwat aň koroíwyuñqat aň'a. ³⁹ Ima sohsoyam qapêvewniiy ahpiy lomanavotniwya; noqw pay God pumuy hihta áawnaye pumuy nãt qa maqa. ⁴⁰ Nikañw itamuñem hihta pavan nukñwat pasiwnaye, puma itamum sumiyankahkañw pasiwnayaniqat pan yuku.

12

God Our Father

¹ Noqw itam it akw moñwvastoqamuy akw nōyakiwtaqe, ôviy itam qa nãñ'ekni'kahkañw nanamunwani; nen a'nō yuhtukni. Itam sohsoq hihta puptut o'yaní, pu sohsoq qaanhitiptut itamuy ñuy'yuñqata. ² Itam Jesus aw-sa taywisni, itahqapevewniy yayhnaqat pu yúkuhqat aw'i. Pam hapi hahlayhpit makiwniquey tunatyawkañw nahoylehtsit ep mokqey aň kuyva, nahaman'ewakw qa hihtatát'a, nihqe God moñw'atsvewayat putvaye qatuptu. ³ Noqw ôviy uma put aň wũwayani, hin pam nakwhani'taqata, hakim qaanhinwisqam put aw rohohhtoti'ô. Uma put aň wũwaye', soon wuwanmamañwuy'yaní, pu ôkiwhtotini. ⁴ Uma qa haqawa qaanhitiptut aw rohohnumhqeý ep môki. ⁵ Ya tutuveni umuy God tímátnihqat pan ôkwantaqat uma pay suhtokya? Ura yan pey'ta: Itii, Tutuyqawhqa un ôkwantaqaw, um put qa paysoqtani, pu pam un sivintoynaqw, um put ep qa pas unañwismokmantani. ⁶ Pi Tutuyqawhqa hakiy aw unañway'te', hakiy ôkwhañwu, pu qa hakiy tiy kwúshuqey qa wuvah-tañwu. ⁷ Kurs uma ôkwhaniwyaqey aň kuyyuñqw, pep hapi pu' God umuy tímuy'taniqey pan tamaltani. Puyaw haqam hakiy tiat nayat ahpiy qa ôkwhaniwa? ⁸ Pi itam sohsoyam hilihta ep ôkwhaniwya; noqw kurs hak qa hihta ep ôkwhaniwe', pep pu' soñawnen pam pay hakiy qa puwsuñway'kañw tihtaqat tiyat antani, nihqe pay qa God tiatni. ⁹ Yep qatsit ep itanam itamuy ôkwhantotaqaw, itam pumuy kaptsi'yuñwa. Noqw ya sen itam tis hihikswimuy yúkuhqat aw túqayyuñwe', soon qa yesni? ¹⁰ Itanam pi pay as antsa pan unañwtote', hihsavo itamuy ôkwhantotañwu. Noqw God hapi itamuy akw moñwvastoqamuy ôviy panhtiñwu, itam put an qahováriwyuñwiniqat ôviy'o. ¹¹ Noqw nãp hak ôkwhaniwhqeý ep soon hahlayhtimantani; nikañw pay atsva hak put aň kuyve' kwakwhat unañway'vañwu, piw suan hinmañwuniqey tuwi'vañwu.

Instructions and Warnings

¹² Ôviy hakiy unañwmokq, maat sũhayiwtaqw uma ôqalayani; pu hakiy tamôat qaôqáwi'taqw uma put hoñvitotani. ¹³ Nen uma soñawnen hakimuy kuyyamuy eñem suwip pōhtotani; nãp hisat hakiy kuk'at qa pasiwtatqat ôqaat ruhpaqni; pam qa panhtit qalaptani. ¹⁴ Uma sohsokmuy amumum kwakwhat qatsit aň ô'qalyani, pu qahovársqatsit aň'a. Put uma ñastaye', soon Tutuyqawhqa aw yórikyani. ¹⁵ Uma pás tunatyawwisni, taq sen haqawa God nũokwayat qa akw moñwvastini, taq nãp hisat hak tũsaqat a'nō tsíwot anhte' wũhaknihqamuy hovalani. ¹⁶ Uma tunatyaltotini, taq nãp hisat haqawa tokot sokoplawni; sen yep qatsit-sa aw tunatyawtani, Esaut aň'i. Ura pam motitinihqe makiwuy sũs nōsniqey aw aptsiwtatqat ôviy put nãhoyñwa. ¹⁷ Noqw ura ahpiy pantaqaw, put naat put ôqalaniqat pam nãwakna. Noqw pay ayo noiwa, soon kurs pam hiniwhitiqat alóntaniqw ôviy'o, nãmahin pi as ura okiw pas pakkañw hin put alóntaniqey hepta. ¹⁸ Pi uma tũkwit Sinait qa aw ôki, imuy Israel-sinmuy amún'i. Ura pam tũkwi uwiwikañw pamesit akw nômseekiwañw, qatãla, pu piw huk'ohpokiwa. ¹⁹ Pu pañqw hak tōtókqe hiñqawlawhq, puma put tōnayát nanapta; nihqe puma put nanaptaqe, as pam pápu qa pumuy amumi yuaataniqat okiw yan túviñtota,

²⁰ Pas kurs puma soon hin tutaptiwhqat an kuyyuñwniqe ðviy'o, pi ura pañqawu: Nikañw hikiſpi pay himuvohko tukiwt aw toñokq, pay tatam uma put tatatupninayamantani, sen lansat akw nīnayamantani. ²¹ Noqw ura kurs pi pas nuhtsel'ewakw soniwhq, ðviy Moses pañqawu: Pas nu pavan tsawnage, tururuyku. ²² Pi uma hapi tūkwit Zion aw ðki, pu pas qatuhqat God wuhkokitsokiyat, ðveqatsit ep Jerusalem aw'i; God hoñviaymuyatuy qaan'ewakw hintaqamuy amumii; ²³ Pu sūmi tsowataqamuy mohti tihtiwhqat aw tōnawtaqamuy tūñwniam ðveqatsit ep pey'yuñqa pumuy amumii; pu sohsokmuy amuñem hin yuki'maqat God aw'i; pu an suan hinyuñqamuy sinmuy hikwsiam hinyuñwniqey an pās pasiwhotiqamuy amumii: ²⁴ It puhuvasiwnit ep God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsakqat Jesus aw'i; pu put uñwáyat wiwtsiniwyanigat Abel uñwáyat epnihq pavan hihta nūnukñwat tuawi'taqat aw'i. ²⁵ Uma tunatyaltote' hakiy ðñaqw yuaataqat aw tūqayyuñwni. Susmataqpi ima hakiy tūwaqatsit ep yuaaykuqat aw qa tūqayyuñqam pas ayo qa nōña. Noqw pay tis itam hakiy ðñaqw yuaaykuqat aw qa tūqayyuñwe', kurs hin ayo nōñakni. ²⁶ Ura hakiy tōnaat ephaqam pas tūwaqatsit tayayaykina; noqw pu' hapi pam hinhtiniqey lavayhtiqe pañqawu: Sūs piw nāt nu qa tūwaqatsit-sanit pay ðveqatsit enañ tayayaykinani. ²⁷ Noqw pam sūs piw sohsok hihta tayayaykinaniqey pañqawhq, hihta tayayaykuqat sohsok sūlawhtiniqat pañqawu; pay an hihta yukiwhqat hapi; noqw an himu soon wayayaykuniqa hūrs hoñvani. ²⁸ Noqw ðviy hapi itam moñwtunatyat pas soon wayayaykuniqat makiwyaqe, itam put ep God tsúyakyani; nen itam kaptsi'kahkañw pas hihtay'kahkañw put aw okiwlalwe', put unañwveyani. ²⁹ Taq aw itahyantaqa God qōhi hihta tsohtso'nañwuqat anta.

13

How to Please God

¹ Uma nānatupkomuy amún nānami unañway'yuñwniqey qa haqami qe'totini. ² Uma hakimuy qa umuhtuwimuy pāsyanigey qa ayo yuykuyani, taq haqawat panyuñqe qa navoti'kahkañw kurs God hoñviaymuyatuy pāsya. ³ An sivilalwaqamuy uma u'ni'yuñwni, pas amumum panyuñqey pan'i; pu uma qahahlayhpit an kānavotyqamuy u'ni'yuñwni, pay uma piw amún tokoy'yuñqe ðviy'o. ⁴ I' nōmaqtsi sohsokmuy amuhpiy kaptsiwtani, pu put qa hak tuyoy'ewakwtani; nikañw hapi imuy an nāhuhayaqamuy amuhpa' hinnumyaqamuy pu tokot sokoplalwaqamuy pay ason God hin yukunani. ⁵ Uma hihta tuñlay'taqat qa pan qatsi'yuñwni, pay uma hihta himuy'yuñwe' put ep nakwhani'yuñwni; pi ura pam pañqawu: Soon nu uñ tatamhtani, kita. ⁶ Noqw ðviy pay itam tatam qa nānahtsopyakahkañw pañqawqani: Tutuyqawhqa nuy paañwni'ta; noqw sinom nuy hintsatsnaniqw, nu soon amuhpe tsawiniwtani. ⁷ Umumi tunatyawyuñqam God lavayiyat umumi yuaaykuyaqamuy uma u'ni'yuñwni; uma pumuy hin hinwisqat aw wūwantote' amún qapēvewnit an hinwisni. ⁸ Jesus Christ hin tāvoq hintaqey nāt panta pūu, pu yahpiy sūtsepi. ⁹ Uma hihintaqat alōñōt tutuqayhpit qa akw itahqapevewniy añqw lasyani. Pay hakiy unañwaat God nūokwayat akw hūrs'iwtaqw pam put eñem lolma, i' nōsiwhqa put hintsatskaqamuy qa moñwvastapnaqat qa put akw'a. ¹⁰ Pi itam nāp itahtuwiy an God aw nāwakintota. Noqw ima Jerusalem ep God kiyat ep tumalay'yuñqam soon put ep itamum hintsatskani. ¹¹ God awwat mohpeq moñwi qaantiput ep kapīrat nīnat, uñwáyat yankañw, haqami pas āantsawat aw pákiñwu. Noqw pay hoñviayaat put tokoyat haqam hākyesqat kwayñavohaqami yawme', pep put taqtsokñwu. ¹² Noqw ðviy piw Jesus pas nāp uñway akw sinmuy kwan'ewakwtanigey ðviy kitsókit kwayñavehaqam kānavotqe mōki. ¹³ Noqw ðviy itam haqam hākyesiwhqat ihpo put awyani; nen itam put amún qalomálvayhtiwyani. ¹⁴ Pi itam kitsókit sūtsepiñhqt yep nāstaya, pi itam sukw pituniqat tunatyawyuñwa. ¹⁵ Noqw ðviy itam God aw nānoayani, it nu pañqawu: Itam itahmoay akw put tayawnayani, piw put aw kwakwhatiwisni, Jesus Christ an'a. ¹⁶ Nikañw uma lolmat hinhtotiniqey, pu hihta akw hakiy paañwayaniqey qa suhtok'iwyuñwni, pi put pāvantaqat God aw noiñwisqat ep pam hahlayi. ¹⁷ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy amumi tūqayyuñwe', amumi nānakwhani'yuñwni, taq puma umuhhik-wsiy aw tunatyawwisa. Noqw soon puma tumalay ep God aw qa lavayhtotini. Noqw uma pumuy amumi pās tūqayyuñqw, puma hahlaykahkañw lavayhtotini. Nikañw pu-tuiwkahkañw lavayhtotini kurs uma amumi qa tūqayyuñq'ō. Noqw pam pantaqa umuñem qalomáhintani. ¹⁸ Uma itamuñem nāwakinwisni, pay itam itah'unañway pasiwyuñqey as qa nānahtsopya, sohsok hihta an pas qaatsat hinwisniqey suhta'ewyakahkañwo. ¹⁹ Nikañw nu as tis pas its umumi ahoy mātaviwniqat ðviy uma yan hinwisniqat nu okiwi umumi yan nāwakna.

Prayer

²⁰ God hapi hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa; pam hapi Itahtutuyqawhqay Jesus Christ, kanelmuy amumi suan tunatyawmaqat, mokiwuy añqw ahoy tātayna, ura pam nāp uñway akw itamuñem sūs namivasiwnaq'ō. ²¹ Okiw nam pam umuy hin hinyuñwniqey pasiwyuñwniqat umuñem pan yūkuni, uma sohsok hihta añ put tunatyayat añ hinwisniqat ðviy'o. Nam pam umuhpiy tayawniwniqey put tumalay'taa, Jesus Christ añ'a. Nam pam yūmosa aqwhaqami tayawintiwa. Nam antaa.

Final Words

²² Noqw nu okiw umumi pañqawni, itupkomu: Uma ökwhanpit lavayit aw qa rohomwisni. Pay nu hikiqw lavayit umumi pēna. ²³ Uma itahtupko Timothy sivikiñaqw mātaviwhqat navoti'yuhwni. Noqw ason pam its pituqw nu put amum umumi yórikni. ²⁴ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy sohsokmuy inuñem öqalanwisni, pu sohsokmuy God sinomuyatuyu. Ima Italyt añqw sinom umuy öqalaya. ²⁵ Nam God núokwaat sohsokmuy amumum yantaa. Nam antaa.

JAMES

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' James, God-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pumuy tūwikiamnihqa it penta, God sinomuyatuy añqe' ahtsaval'iwtaqamuy amumii. Hakim òqawyuññwu.

Faith and Wisdom

² Itupkomu, ason uma hīhihta akw unaheviwye', put ep hinhaqam hahlayhtotini, ³ It navoti'yūñwee: Ason uma umuhtuptsiwniy añqw lasyaniqey unaheviwye', uma put pantaqat ahipiy qaīts hin unañwtotiniqey tuwi'vayani. ⁴ Nikañw hak hihta ep nakwhani'kañw, pay yūmosa put añ kuyvamantani. Nen hak pas tukwsiwñwu, pasiwtañwu, qa hihta akw hintañwu. ⁵ Kurs uma haqawa suyan unañwtalwunniñ nāstanen, pay pam God aw put òviy tūviñtani. Noqw pam hakiy qa qōhqōyat, aw put nōani. Pi pam qa hihta kahkawnakañw sohsokmuy hihta huylawñwu. ⁶ Noqw pay hak pas qapēvewnakañw put òviy tūviñtani, qa wiwsikañwo. Taq wiwsiqā pāhut hoñvantaqat anta. Pam hūkañwuy akw nāhoi tutuptiwnñwu. ⁷ Noqw òviy hak pantaqa God añqw pay hihta òmahtaniqey qa pan wūwamantani. ⁸ Lōq wuwñi'taqa ahsupoq tunatyay añ qa hūrs'iwtañwu.

Poverty and Riches

⁹ Pay añ tuptsiwni'taqa okiwsinonikañw a'nō hīmuniwhitiqey ep hahlayni. ¹⁰ Pu i' hak kahaktaqa qahimuniwhitiqey ep piw tuwat hahlayhtini. Pi pam tūsaqat siyat an tūwayani. ¹¹ Taq tāwa yamakq, kohsiwuy akw pay pahsat tūsaqa tsakiñwu; noqw put siat posñwu; noqw put lomavitsañwaat sūlawhtiñwu. Noqw pan hapi kahaktaqa nāt panmaqwu himuat sūlawhtini.

Testing and Tempting

¹² Pas sino unaheppit añ kuytaqa hahlayhpit ep'e. Pi ason Tutuyqawhqay put aw tuwante', put hihta ahsataqat aw nōani-it qatsit qaso'taqata. Pan hapi pam sohsokmuy put aw unañway'yūñqamuy amumi awini'ta. ¹³ Qa hak hapi unaheviwe' pañqawni: God hapi inumi unahepta, kitani. Pi God pas qa hihta qaan hinhtiniqey nāwakna. Piw pam qa hakiy aw unahepta. ¹⁴ Pay sino hihta tuñlayiy ahipiy pan ūnatoyñwe' unaheviwñwu. ¹⁵ Pu tuñlayiy añ hinme' qaanhtiñwu. Nen pam qaanhtipuy añ ahsupoq hinme' so'ñwamiq mokni. ¹⁶ Uma qaōwñhiniwhitiqey, pas aw iunañwam itupkomu. ¹⁷ Sohsoy lolma kuwahtipu, pu sohsoy makiwa qa hihta akw hintañwuqa hapi òñaq'ō. God tālawñwat yūkuhqay hapi itamumi sohsok hihta nukñwat noi'ma. Pam soon hisat alōñtini. Pam tālanihqe soon hisat namtōke' haqam qatālawñnani. ¹⁸ Noqw pam kurs yan tunatyawtaqe, itamuy lavayiy pas antsanihqat akw añañwa, itam put yukimuyatuy ahipiy sus mohpeqyaniqata.

Hearing and Doing

¹⁹ Noqw òviy'o, aw iunañwam itupkomu, uma sohsoyam pās tūqayyuñwñi; qa sulvayhtotimantani; qa suyhtsiptotimantani. ²⁰ Taq hak tāqa itsivuy akw qa sūanhinme' soon God unañwvni. ²¹ Paniqw òviy uma it tuyoy'ewakwtunatyat ayo yukuyani, pu nukpantunatyat a'nō hoyoyotaqata. Nen uma okiw'una-ñway'kahkañw God lavayiyat umuh'naiñwmi panayani. Pi pam umuhhikwsiy ayo òyaniqey aw òqalay'ta. ²² Uma qa nāmi yētatat, God lavayiyat añ hinwisni; qa pānis-sa paysoq aw tūqayyuñwñi. ²³ Taq lavayit aw paysoq tūqaytaqa pay qa añ hinmaqa hakiy panaptsat akw nātuway'taqat pantañwu. ²⁴ Pam nāviptsat, ahipiññwu; nen pahsat pay hin sōniwhiqey suhtokñwu. ²⁵ Nikañw hak it tutavot pās pasiwtaqat, hakiy qenivo tāviñwuqat añ purime', put qa suhtoke', añ hinmaqwu, God put hintsakpiyat añ put pañwani. ²⁶ Kurs hak haqam God pas kaptsi'taqey pan namiwuwante', leñiy qa aw tuyqawi'te', pam paysoq nāyuyuyhñani. Pam pi haktonsā pās unañway qatu. ²⁷ Noqw pay yan hapi hak God Itanay-niqw pas antsā put kaptsi'taqa hinmani kwanñw'ewakw unañway'kañwo. Hak imuy nanalvutuy, pu koñnanalvutuy hihta añ kānanvotayqaw amumi pohtamantani. Pu yep qatsit ep qa nātuoy'ewakwtani.

2

Warning against Prejudice

¹ Itupkomu, uma qa sinonunuiñhtni, kurs uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas kaptsiwihqat aw tuptsiwni'yūñwee. ² Kurs hak tāqa sikavalasivat tañapsomkañw, lomayuwsi'taqa umuhtsotsvalkimi pakigw, pu piw hak tāqa hin'ewakw yuwsi'taqa ep pākini. ³ Noqw kurs uma it lomayuwsi'taqat-sa aw unañwtapye' haqam nukñwat ep qatuptuniqat put aw pañqawwat, it òokiwhqat aw pañqawqani: Pay um pep wūnuni, sen, Pay um yep

iwuwukpiy aqlap qatuptuni, kitotani. ⁴ Kurs uma panhtote' pay qa suan wūwantotani. Soq uma sinmuy tsikantotani; nihqe qalomá'nañway'kahkañw, hakiy enēm hin yuykuyañwu. ⁵ Kurs inumi tuqayvastotaa, aw iunañwam itupkomu. God yep qatsit ep añ okiwiyaqamuy namorstage, pumuy moñwtunatyay máqaniqey tunatyawta. Pay qa panta? Sam pi pan hapi pam put aw unañway'yuñqamuy awini'ta. ⁶ Noqw uma soq it öokiwhqat qa hihtatota. Puyaw qa kahaksinom umuy sóontsahtsanyakañw momñwituy amumi umuy lölökinlalwa? ⁷ Puyaw qa puma umuhnatiñwaniy qa hihtalalwa, it natiñwanit pas hihkay'taqat akw uma túñwantiwyaqata? ⁸ Ura i' pas pavan tutavo tutuvenit añ pey'ta: Um hin pas nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, yan'i. Noqw öviy kurs uma put anhtote' sūanhtotini. ⁹ Nikañw kurs uma qa sohsokmuy sun öoye', pay pan hapi uma qaanhhtotini; nihqe mewnit qa tuqayvastote', panwat hin hinwisniqat tutavot ahipiy hin yukuniwiyani. ¹⁰ Pi hak pay as sohsok tutavot añ hinmakañw, sūp haqam put ep qaanhte', pay hapi sohsok ep qaanhhtiñwu. ¹¹ Pi i' hak hakiy tokot qa sokoptaniqat kítahqa piw hak hakiy qa nīnaniqat kíta. Noqw öviy pay as kurs um tokot qa sokoptakañw hakiy nīne', pay hapi um tutavot qa kaptsi'ta. ¹² God it tutavot hakiy qenivo táviñwuqat añwat itamuy hin yukunani. Noqw öviy uma put-sa aw taywiskahkañw hihta yuaatotani, piw hihta hintsatskani. ¹³ Pi ason hin yukiltiniqat aw pituq, God núokwaat put itsívuyat añwuy'tani. Noqw God añ qa núokwat tuwat soon ökwatuwni.

Faith and Actions

¹⁴ Itupkomu, sen hak pas qapēvēwni'taqey pañqawkañw qa put aw hayawtaqat hinne', ya pam hin put akw moñwvasttini? Ya sen pam qapēvēwniy akw ayo yámakni? ¹⁵ Noqw kurs haqawat tuptsiwni'yuñqam qa yuwsí'kahkañw, nōsiwhqat ñastayaq, ¹⁶ Uma haqawa amumi pañqawni: Pay uma qa hin unañway'kahkañw ninmani. Uma mukihhtotit, öyyani, kitat, puma hihta haqni'yuñqat pumuy qa huytaq, ya hin puma put akw moñwvastotini? ¹⁷ Noqw öviy hak qapēvēwni'taqey pañqawhqa put qa aw hayawtaqat hinne', pam haktonsa qapēvēwni'tani. ¹⁸ Haqawa ka hakiy aw pañqawni: Yaw um qapēvēwni'ta; noqw nu'wa hihta tumalay'ta. Taa, um uhqapēvēwniy inumi mahtaknani qa hihta uhtumalay akw'a. Noqw nu'wa ihintsakpiy akw ituptsiwniy ūmi mahtaknani, kítani. ¹⁹ Pay God pas sūkanihqat um tuptsiwni'ta. Pay um sūan wuwni'ta. Ima nukpanhihikwsimuy piw pan tuptsiwni'yuñqe maqasneve tururutoti. ²⁰ Noqw puyaw um soon it navotni um hak an'ewakw wuwni'taqa sino? Sen hak qapēvēwniat qa hihta apitiq, pam haktonsa qapēvēwni'tañwu. ²¹ Ura Abraham itana hom'oyvihkat ep tiy Isaac hom'oyhq God put sūantaqat pañqawu. Pay qa panta? ²² Pam God aw tuptsiwni'taqe öviy pan hinhti. Noqw put qapēvēwniat hintsakpiyat akw aw antsaniwa. ²³ Noqw tutuveni hin lavayhtiqat hapi anhti: Abraham God tuptsiwhq, God put sūantaqat pañqawu, ii. Noqw pam God kwātsiatnihqey pan túñwantiwa. ²⁴ Noqw öviy hapi sino hintsakpiy ahipiy qenive wūnuñwu, qa pas qapēvēwnit akw-saa. ²⁵ Pu i' hak tokoy huhyaqa, Rahab hakimuy tuaw'ayhtuy pás tavit pu pay sutsvoqwat pumuy hōna. Nihqe pam hintsakpiy akw qenive wunuput. ²⁶ Pi hakiy tokoat qa hikwsi'te' mokpuniñwuniq, pay hapi pan piw qapēvēwni hintsakpit ñastanen mokpuniñwu.

3

The Tongue

¹ Itupkomu, pay uma qa sohsoyam tūtutuqaynayaniqey anyuñwani, it navoti'yuñwee: Itam tūtutuqaynayaqam pas pavan qaöwiyukuniwiyani. ² Itam sohsoyam hīhihta añ öwihinwisa. Haqam hapi lavayiy ep pas qa öwihinwhitiqa pás pasiwtañwu; nihqe sohsok tokoy tuyqawi'taniqey tuwi'tañwu. ³ Meh, hak kawayot sipmoyhtotoyna, put aw tūqaytaniqat öviy'o. Nihqe pan hak put tokoyat sohsok ponilañwu. ⁴ Pu uma kurs piw pākihut aw wūwayani. Nāmahin pi as puma qaan'ewakw yañsayaq-w-nikañw, pu wukohukañwuy akw hukhoyiwwisa. Nikañw pay hihsakhoyat ponilanpit akw ponilantiwya, wárikni'maqa haqami ponilaniqey nāwaknaq pañsoq'a. ⁵ Noqw pan hapi hakiy leñiat pas as tokoyat ep hihsayhoyaniñw hīhihta kwiviyuaatañwu. Meh, qōhi as hihsayniñw hihta wuko-taqtsoñwu! ⁶ Noqw hakiy leñiat ūwiñwuy anta. Itahtokoy ep pam yep nukpanhqatsit anta. Nihqe pam itahtokoy añ ahsupoq tuyoy'ewakwlawu. Pam maskiveq qōhit akw taqtsokiwkañw itahtunatyay taqtsoñwu. ⁷ Pay as pi sinom sohsokmuy hihtuy popko-tuy, pu masay'yuñqamuy, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuy tsūtsu'tuy, pu pátuwaqatsit añqe' ki'yuñqamuy amumi tuyqawi'yūwa. Puma pumuy sohsomuy amumi tuyqawi'yūwñiqey tuwi'yūwa. ⁸ Nikañw pay pas kurs hak leñiy aw tuyqawi'tani. Pas pam qalolmanikañw, qatuqayvahsi'ta; pas kelmokiat hakiy nīnañwuqa-saa. ⁹ Itam put akw God Itanay lomayuaa-tota; pu pay put akw itam sinmuy God an yukiwyuñqamuy qalomáyuaatota. ¹⁰ Lomalavayi, pu qalomálavayi súkw moat añq w nōñanta. Itupkomu, pas hapi soon yantani. ¹¹ Puyaw sen

haqam pāhut nōñāñataqat ep kwañwa, pu tsīvo sūvaq w nōñāñantawu? ¹² Itupkomu, ya sen nōñvospaltsoki olive-sipalat pōlōy'vani? Ya sen ovaui nōñvospalat himuy'vani? Qae. Noqw pay pan hapi haqam pāhu nōñāntaqa kurs hin suhut, kwañwat enañ nōñāntoynani.

The Wisdom from Above

¹³ Hak sen umuñaqw suan unañwtalwuwni'ta, pu hihta tuwi'ta? Pay pi pam suan hinme', hihta lolmat hintsakni, qa kwivi'nañway'kañwo, sūanwuwni'kañwo. ¹⁴ Nikañw kurs uma umu'nañwpeq pas pavan unañwtutuyyakañw, nanaqastunatyawyuñwe' pay uma umuh-suanwuwniy ep qa himuiwyuñw. Pu uma it suan wuwñit pas antsanihqat ehpewi qa atsālalwani. ¹⁵ Taq pan hinmaqa qa ñaqw wuwñit añ hinma, soq yep qatsit añqw wuwñit añwata. Pam pantaqa wuwñi hakiy tunatyayat ahpiyniñwu, it Nukpanat ahpiy'o. ¹⁶ Haqam pi hakim unañwtutuyyakañw nanaqastunatyawyuñwe' puma piw qa unañwtalyañwu, pu hihta qalomátumalay'yuñwu. ¹⁷ Nikañw ñaqw suan unañwtalwuwni'taqa mohti suan unañway'ta; kwakwhat unañway'ta; qa a'nō unañway'ta; pās suyan tūqaytañwu; pas núokwa; lolmat tumalay'ta; qa sinonuñña; piw qa nawip'ew hinma. ¹⁸ Noqw hak haqam pasi'nañway'taqa soñawnen pasi'nañwat qatsit eñem hihta uylawe' pam suan qatsit aniwnañwu.

4

Friendship with the World

¹ Ya uma hinoqw nānaywa, pu nāñwuy'yuñwa? Umuhtokoy ep umuhtuñlayi umuy hin unañwtotoyna. Sen qa panta? ² Uma as hihta tuñlay'kahkañw kurs hin put tut-wani. Uma as tuqwyantota, hihta himuy'vayaniqey tuñlay'kahkañwo. Uma nānaywakañw nāqōytota. Nikañw uma hihta qa tūviñtotaqe ñviy qa himuy'yuñwa. ³ Uma as hihta ñviy tūviñlalwakañw qa ñmalalwa; uma qalomátunatyawkahkañw put ñviy tūviñtotañwuníqee, paysoq pi uma umuhtuñlayi añ put akw nāhahlaynayaniqey ñviy'o. ⁴ Is ohi, uma nuvōtahtaqtu, pu yōñaymomoyamu, yep qatsit ep uma nāhahlaynayaniqey nāñawaknaqamu! Kurs uma pan hinwise', God tuwqamatniwhtotini. Taq hak yep qatsit ep nāhahlaynañwuqa God tuwqaata. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ⁵ Ura tutuvenit añ yan pey'ta: Pam hik-wsit itamuhsonmi pānahqey tuñlay'ta, pu nēñem kahkawna, yan'i. Noqw ya ūmuyniq wuy paysoq i' pey'ta? ⁶ Pi pas pam hakiy pāsniñwu. Paniqw pi ñviy pam pañqawu: God añ kwivi'nañway'yuñqamuy amuhpewi wunuptuñwu; nikañw añ okiw'unañway'yuñqamuy pam pañwañwu. ⁷ Paniqw ñviy uma God aw nāñakwhani'yuñw. Uma Nukpanat aw rohomwisq, pam umupyeve wāyamantani. ⁸ Uma God aw hohyokaqaw, pam piw tuwat umumi hóyokni. Uma soñawnen umuhmay pāhomyani, uma añ qaanhinwisqamu, pu uma umuh'unañway kwañw'ewakwtotani, uma lōq wuwñi'yuñqamu. ⁹ Uma nāōkwhayani; pu qahahlayyani; pu tsaykitani. Uma tsutsúyaniqey qe'totit, qahahlayhtote', putuiwyuñw. ¹⁰ Uma Tutuyqawhqat ehpewi nāqahihtatotaq, pam umuy tsokanani.

Warning against Judging a Brother

¹¹ Uma qa nāñamiq hiñqagwani, itupkomu. Taq pāvay, sen tupkoy aqw hiñqawlawhqa tutavot qahihtalawhqe aqw hiñqawlawñwu. Nikañw kurs um tutavot aqw hiñqawlawe', qa put añ hinme', um sinmuy amuñem hin yúkuniqey nātsotskanañwu. ¹² Pay hapi pas sūka nuhtumi tutaptima, piw amuñem hin yuyku, (pas God-saa). Pam hapi hakiy ayo táviniqey, pu ayo hintsanniqey aw ñqala. Noqw ya um hakniqey pas piw ayo sukw aqw hiñqawlawñwu?

Warning against Boasting

¹³ Taay, uma pañqagwagamu, Itam pu', sen qāvo ayo wuhkokitsokimiye', pep yaha-sañwnayani; nen pep hihta tuhtuy'yakahkañw huhayaye', hihta nihtotini. ¹⁴ Susmataqpi qāvo hintaniqat uma qa navoti'kahkañwo. Puyaw umuhqatsi hímuu? Pay pam sōwiwañwuy anta. Hihsavo māsiltit, pay kurs haqaminiñwu. ¹⁵ Uma qa pañqagwat, yan hiñqagwanikahkañwo: Ason kurs Tutuyqawhqa pan nāwaknaqw itam yesni, nen yanhtotini, sen panhtotini, kitotaniñwu. ¹⁶ Noqw tuwat soq uma umuhkwivi'nañway ep himuiwyuñqe qaanhhtotiñwu. ¹⁷ Noqw lolmat hinhtiniqey navoti'kañw put qa panhtiqa qaanhhtiñwu.

5

Warning to the Rich

¹ Taay, uma añ kahaksinomu, uma pas umuhtōnay añqe' tsaykitani. Taq uma nāt qahahlayhqatsit aw ñkini. ² Umuhkahakhimu kwañwtpiti; umuhyuwsi kwahya-toti. ³ Umuhsiwa sohsoy sikañputi. Nihqe pam umuy tuhtualni; nen qōhit an umuhtokoy tsohtso'nani. Uma so'ñwawe q talōñwintiwhtaq ep nēñem nihtiwhtaqat waranhtota. ⁴ Meh ayam hakim umuñem hōqyaqaw uma pumuy ahsatiyamuy kwahanayañwu. Noqw

Qaan'ewakw Hintaqamuy amumi Tutuyqawhqat naqvumiq tōnaam töqtıq, pumuy ahsatiam umuy tuhtualni. ⁵ Uma yep qatsit ep kwañwáewhpit yēse, qaunañwtalya. Pas uma nāwihtotoynaya, pas hisat qōyaniwyanıqey an'i. ⁶ Uma hakiy sūantaqat tūvayat nīnaya. Noqw pam umumi qa rohomhti.

Patience and Prayer

⁷ Noqw öviy'o, itupkomu, uma Tutuyqawhqat pıtuniqat aw pahsavo wuhkomaqaptsi'yuñwni. Meh, üyi'taqā tutskwañaqw hihta nukñwat aniwnit öviy maqaptsi'tañwu; nen qa nañ'ekni'taqw, its uyis yokvañwu, pu tuhoos piwu. ⁸ Öviy uma qapēvewnayakahkañw qa nañ'eknayani. Taq Tutuyqawhqat pıtuniqat aw hayiñw'iwma. ⁹ Uma qa nānami hinyuñwni, itupkomu; taq nāphisat sen uma sōontsaniwyani. Meh, hakiy hin yukunañwuqat hōtsiwmı wunu. ¹⁰ Itupkomu, uma God lavay'aymuyatuy Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw yuaaykuyaqamuy amumi taywise', amumi nanawinyani. Pumuy hin kānanvotpit añ nakwhani'yuñqat pan piw uma hinwisni. ¹¹ Meh, itamuyniqw kānavotpit añ nakwhani'yuñqam hapi pas hahlayhpit epya. Ura Job hin qa nañ'eknaqat uma pay nanapta; nihqe Tutuyqawhqa hin put eñem yúkuhqat uma navoti'yuñwa. Pi pas Tutuyqawhqa hakiy ökwatuñwu, pu núokwa. ¹² Nikañwo, itupkomu, uma hapi pas tis pavan öqalat lavayit akw hihta pasiwnyanıqey qe'yani. Uma qa öveqatsit akw öqallavayhtotini, piw qa tūwaqatsit akw'a, pu pay pas nāp hinwat lavayit akw'a. Uma qa panyat, pay uma Owi, kitotaqw pantamantani, piw Qae, kitotaqw pantamantani. Taq nāphisat pi uma sōontsaniwyani. ¹³ Sen haqawa uma hihta ep okiwhinhte', pam nāwaknani. Sen haqawa hahlayi, pam hahlaytatawlawni. ¹⁴ Sen haqawa umuñaqw tütuye', pam God sinomuyatuy amuñaqw wukw'aymuy wāñwayni. Noqw puma Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw wiñkuyit akw put lelwiya, put eñem nānawaknani. ¹⁵ Noqw puma qapēvewnayakahkañw, put öviy tūviñtotaqw, pam qalaptuni; noqw Tutuyqawhqa put qatuptsinani, pu put qaanhıtipuyat put ahpiy ayo yúku, kurs pam hihta ep qaanhıtiq'ö. ¹⁶ Uma umuh'öwihiniwhtıpu y nānami nahostiwisni, pu uma nāhoy nenñem nāwakinwisni; nen uma qalaptuyani. Pas haqam suan hinmaqat okiwnawakinpiat a'nö hihta aw tuyqawi'ta. ¹⁷ Ura God lavay'ayaat Elias itamun sīnonikañw itamun unañway'ta. Nit pay ura pas qa yokvaniqat öviy pam pas qa atsáy'kañw nāwakna. Noqw ura payhkomuy yahsañwuy-nikañw añqw nāvay mūmuyawhtuy pahsavo tūwaqatsit añ qa yokva. ¹⁸ Nit pu piw pam nāwaknaqw, öñaqw yokvaqw, tutskwa hihta aniwna. ¹⁹ Itupkomu, kurs haqawa it pōhut pas antsanihqat añqw ayo lasq, hak put aw ahoy put wikve', ²⁰ It navoti'tani: I' hak qaanhinmaqat qasuyan tunatyayat añqw lasnaqa hapi mokiwyu añqw hakiy hikwsiyat ayo távini; nen nihtiwtat qaanhtıpuayat nākwapnani.

PETER

God Sinomuyatuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Peter, Jesus Christ ayaatnihqa, it penta. Nu' añ ahtsaval'iwtaqamuy Pontus, Galatiat, Cappadociat, Asiat, pu Bithyniat añqe' hinnumyaqamuy òqalanta. ² Ura Itana God añwu pay umuy tuwi'taqe, umuy namorstat, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy umuy sutso oya, uma Jesus Christ uñwáyat akw kwan'ewayhtote', put aw tuqayvastotaniqat òviy'o. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa qawíhintaqa umumi pitsíwtaa.

A Living Hope

³ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay aw yantaqaat i' Naat God pas kaptsiwaa. Kwakwhat pi pam hapi pas núokwanihqe itamuy tímuy'vage, nõyit qaso'taqat itamumi noa, Jesus Christ mokiwuy añqw ahoy táataynaqee. ⁴ Pam itamuñem pas qahinhtiñwuqat, pu qahováriwtaqat, pu qasulawhtiñwuqat hihta òveqatsit ep warani'ta. Put òviy uma unañwvahsi'yuña, ⁵ God qapēvewnayakahkañwo. Pi pam umuy ayo óyahqe, umumi so'ñwamiq pahsavó tunatyawtaniqey òqalay'ta. Noqw so'ñwaveq pu' pam umuhmakiway umumi nóani. ⁶ Noqw òviy uma pas hinhaqam hahlayya, pay nāmahin pi as uma ka pu' hihsavó hihhihta añ kánanvotyaye putuiwyuña. ⁷ Hak sikavalasivat aw pohtanik, qóhit akw put aw tuwantañwu. Noqw tis pi òviy God umuhqapevewniiy sikavalasivat pay súlawhtiñwuqat epnihqe pas pavan hihkay'taqat aw pohtani. Nihqe pam put aw pohtaqw, uma tayawniwyani, pu kaptsiwiyani, pu lomayuaatiwyani, hisat Jesus Christ pítoniq'ò. ⁸ Put uma hakiy aw qa yórik'i'kahkañw put aw unañway'yuña. Uma as pu' put aw qa taykahkañw aw tútuptionsiwaqe hahlayhtiwiisa. Hahlayhpi pas kurs hin pañqawiwniqat pas pavan nukñwat pasiwtaqat pan uma hahlayya. ⁹ Pi umuhqapevewniiy hakiy aniwnit uma himuy'vayani, umuhhikwsi ayo nõñakniqat put'a. ¹⁰ Noqw God lavay'aymat put umuy òkwatuwe' ayo óyaniqat añwu pay yuaaykuyat, put pantaqat añ pás heptotaqe, pu añ pupriya. ¹¹ Pi Christ Hikwsiat pumuy amuhpe pakiwtaqa Christ soon qa hihhihta añ kánavotat, pep pu' momiq taviwniqat añwu pay pumuy áawna. Noqw òviy puma put hakiy yuaaykuqat, pu haqe' qalawmaqat añ pupriya. ¹² Noqw pay puma qa nennemyat, umeñem iit pēnayaqat pan amumi mātakti. Noqw hikis pi òñaqw hoñvia'yam it aw pupriyaniqey nānawakna. Noqw umumi hapi i' lomatuwai yuaatiwa, hakimuy lavay'a'yatuy amuhpiy'o, Qahováriwtaqat Hikwsit òñaqw taviwhqat òqalayat añq'ò.

A Call to Holy Living

¹³ Noqw òviy uma rohomhtotiniqe umuhwuwniiy moñwvas'iwyuñwni; pás umu'nañway yeskahkañw, hisat Jesus Christ mātaktiniqat aw taywiskahkañw, it kuwahtiput pep makiwyaniqey òviy yūmosa unañwvahsi'wisni. ¹⁴ Uma God aw túqayyuñwni, put tímatnihqee. Ura as uma hisat God tunatyayat qa navoti'yunqe nāp umuhtuñlayi añ hinwisa. Noqw pu' hapi uma qa pan hinwist, ¹⁵ Añ ahsupoq suan hinyuñwni, i' hak umuy wáñwayhqa hin suan hintaqat pan'í. ¹⁶ Ispi yan ura pey'taq'ò: Uma qahováriwyuñwni; pi nu qahováriwta. ¹⁷ Noqw ason uma Itanay qa sinonuiñanihqat aw nānawakne' it u'ni'yuñwni: Pam hapi sohsokmuy amuñem hin yúkuni; hak hin tumalay'taqat pan put eñem yúkuni. Noqw òviy uma yep qatsit ep yeskahkañw, put kaptsi'kahkañw hinwisni, ¹⁸ It navoti'yunwee: God umuhhisatqatsiy an'ewakwnihqat añqw umuy mātavihqata, it qatsit umunamuy navotiyamuy ahpiy umumi mātaviwhqat añq'ò. Ura pam hihta pas hihkay'taqat qahinhtiñwuqat akw umuy mātavi, sikavalasivat, sen qótsásivat qa put akw'a, ¹⁹ Nit Christ uñwáyat akw'a. Ura pam mañat pas qa hihta akw hovariwkañw qa hihta akw hintaqat ankañw umuñem taviwa. ²⁰ Pas hisatñahaqawq God túwaqatsit nāt qa yukut, pepeq pay pan put eñem yuku; nit yepehaq so'ñwaveq pu' umuñem túwaqatsit aw put tavi. ²¹ Noqw put ahpiy uma God aw tútuptionsiwa, put mokiwuy añqw ahoy táataynaqe, pas pavan sinotaqat aw'í. Nihqe òviy uma God qapēvewnayakahkañw, put ahpiy hihta unañwvahsi'wisa. ²² Noqw uma hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy lavayit pas antsanihqat aw tuqayvastotaqe, umuh'unañway kwan'ewakwtotat, añ tuptionsiwni'yunqamuy amumi pas antsa unañway'yunwiniqey tuwi'vaya. Taa, uma pan hinwise', pas suyan unañway'kahkañw pas pavan nānami unañway'yunwini. ²³ Pi uma hapi pu' pas puhutihtiwiya, qa sinmuy súlawhtiñwuqat amuhpiynit, hakiy qasulawhtiñwuqat ahpiy'o, God lavayiyat pas taytaqat, sūtsepnihqat akw'a. ²⁴ (Pi tutuvenit añ yan pey'ta.) Sinom sohsoyam túsaqat anyuña; pu pumuy lomavitsañwaam túsaqat siyat anta. Túsaqa tsakq, siat ayo posñwu; ²⁵ Noqw Tutuyqawhqat lavayiat hapi pas qa haqami sōta, yan'í. Noqw i' lavayi hapi lomatuwai, umumi mātaviwa.

2

The Living Stone and the Holy Nation

¹ Paniqw òviy uma nukpan'unaiwat sohsok ayo yukuyani, pu sohsok unatwita, pu nawip'ew hintsatskiwhqata, pu kan'ewhtunatyata; pu nuhtumiq hiñqagwaniqey qe'totini. ² Nen uma titipostuy puhunòñakqamuy amún pihut hin pas tuñlay'yuñqat pan it lavayit pas antsanihqat tuñlay'yuñwini; nen uma put akw wuñwiyani, ³ Pi uma Tutuyqawhqat núokwayat pay añqw yukuyaqee. ⁴ Put hapi aw uma òkini, owat taytaqat antaqat aw'i. Ura as sinom put ayo tũvayaqw, God put namorsta, ispi pas hihkay'taq'ò. ⁵ Noqw uma piw pas tayyuñqat o'wat anyuñqw, put akw God nēnem kītani. Pep uma God eñem hihta hintsatskani; piw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw hahlayhtiwiñiqey aw nānoi'yuñwe', Jesus Christ ahpiy put unañwveyani. ⁶ Ura tutuvenit ep yan pey'ta: Meh, nu hapi it owat pas hihkay'taqat namorstaqe, Zion ep ikii ep tuyqaveq távini. Noqw put aw tuptsiwqhqa hapi soon hamanhtini. ⁷⁻⁸ Noqw òviy uma tuptsiwyaqw, pam úmuyniqw pas hihkay'ta. Nikañw hakim añ qa tuptsiwyaqam, pu God lavayiyat aw qa tuqayvastotaqam put aqw múnukya. Sam pi pan amuñem yúkiwhq'ò, òviy pi yan hapi pey'ta: I' owa kílalwaqamuy amuhpiy ayo tũviwhqa kihut ep tuyqaveq páki, yan'i. Pu piw yan'i: Puma it owat ep tònókyat, put aqw múnukyani, yan'i. ⁹ Noqw uma hapi pas namorstiwyaqam sínomu, pas Moñwit God awwat wimmoñw'iwyuñwa, sinom qahováriwyuñqamu. God pas nāp umuy nēnem sínota, uma put qaan'ewakw hintsakpiyat tunvotnayanigat òviy'o. Ura as uma qatalpuve yesq, pam qaan'ewakw tálal ep qátuhqey añqw umuy wáñwayi. ¹⁰ Ura as uma qap súp sínomu; nikañw pu' hapi uma God sínomatu. Ura as qa hak umuy òkwatuwa; noqw pu' hapi God umuy òkwatuwa.

Slaves of God

¹¹ Pas aw iunañwamu, uma hapi pay qa yep sínomnikañw, pay hāk hinnumyaqat nu panwat umumi okiw pañqawni: Uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni; taq pam hakiy hikwsiyat aw nāyawñwu. ¹² Añ qa tuptsiwñi'yuñqamuy amunawit uma suan yesni. Noqw puma as umuy qalomáovelayat, umuhlomahintsakpiy aw tayyuñwe' God pas hihtatotani, hisat pam pumuy amumi pohtaq'ò. ¹³ Uma sinmuy amuñem hin hintaqat yukit añ ahsupoq kaptsi'yuñwini, Tutuyqawhqat tunatyayat éñemi. Uma moñwit pas susmohpeqnihqat aw tũqayyuñwini, ¹⁴ Pu imuy moñw'oyiwyuñqamuy put ahpiy ayatiwyaqamuy amumii. Puma pi qalomáhintsatskaqamuy sivintoynayanigé òviy ayatiwya, pu añ súanhinwisqamuy tayawintiwisniqee. ¹⁵ Pi uma lomayesniqat pan God umuñem tunatyawta. Noqw pan hapi añ an'ewakw wuwni'yuñqam, ñasta navoti'yuñqam kurs hihta ep umuy òvelantotani. ¹⁶ Uma qenive hoñkahkañw yesni. Nikañw uma qa put aw yankahkañw haqam qalomáhintsatskaniqey wūwantotat, God tumal'aymatnihqey pan tunatyawyuñwini. ¹⁷ Uma sohsokmuy kaptsi'yuñwini; God tímuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwini; pi uma nuhtum put tímatu. Uma God mamqasyani; moñwit kaptsi'yuñwini.

The Example of Christ's Suffering

¹⁸ Uma añ tũtuwiktu, uma umuhmoñwimuy kaptsi'kahkañw amumi tũqayyuñwini, añ lololmatuy, pu hakiy pāyañwuqamuy qa púmuy-sa amumii, añ a'nó unañway'yuñqamuy amumi piwu. ¹⁹ Pi hak qa hihta ep qaanhtit, okiwsaniwe', God aw-sa taykañw añ kuyve', pam hapi God unañwvini. ²⁰ Nikañw kurs pam hihta ep òwihiniwhte', put ep wuvahtiwte', pas piw nakwhani'taqw, ya hak sen put ep aw kātaytani? Nikañw kurs pam aw súanhte', put ep okiwsaniwe', ep nakwhani'te', pam God unañwvini. ²¹ Pi pay núñwupi uma nakwhani'yuñwiniqey aw wáñwayniwya. Pi pay Christ piw itamuñem kānavotpit añ kuyvaqe, itam hinyuñwiniqat itamumi mahtakna, uma put an hinwisniqat òviy'o. ²² Pam qa haqam hihta ep qaanhti, piw qa himu atsálvayi put moañaqw nõña. ²³ Sinom put aqw hiñqagwaqw, pam qa tuwat pumuy amumiq hiñqawu. Pam okiwsaniwkañw nāoyniqey qa pañqawu. Pay panis pam God hihta añ pas suan yúkuñwuqat aw nāmatavi. ²⁴ Pam pas nāp itahqaanhtipuy tokoy ep yankañw nahoylehtsit ep hāyilti; nihqe tũhotiwhqe umuy qalaptisina. Noqw òviy itam put amum so'qe qaanhtotiniqey qe'tote', put amum yeskahkañw suan hinwisni. ²⁵ Pi uma as kanelmuy amún nāp haqami lasya. Nikañw pu' hapi uma umuhhikwsiy tumalay'maqat, pu umumi tunatyawmaqat aw ahoy òki.

3

Wives and Husbands

¹ Pu úmaa, momoyamu, pay uma piw pan nāp umuhpuwsuñwimuy amumi maqaptsi'kahkañw yesni. Noqw kurs haqawat God lavayiyat aw qa tuqayvahsi'yēse', puma umuy pās yeskahkanw pumuy kaptsi'yuñqat aw tayyuñwe', ² God lavayiyat aw tũtuptsiwani, nāmahin as puma qa hisat put aw tũqaykahkañwo. ³ Uma qa

suovaamnihqat lomayuyahiwtani, umuhhōmiy aw hihin yuykuyaniqeyu, pu sikavalasivat yuwsu'yuuñiqeyu, pu lomayuwsita. ⁴ Uma qa panyuñwt, umuh'nañway qamātaqpivenihqat nasitoynayani. Uma okiw'unañway'kahkañw kwakwhat yesni. Pam pantaqat God-niqw hihta a'nō hihkay'taqat pas qa hinhtiñwuqat anta. ⁵ Pi yan hapi hisat ima momoyam qahovárstunatyat hinwisqam God aw yanyuñqam nāyuyuwsinaya, puwsuñwmu amumi maqaptsi'kahkañwo. ⁶ Oviy pi ura Sara Abraham aw tūqaytaqe put moñwllawu. Noqw uma hapi súan hinwise' put timatni, nen soon hihta ep tusiiwyuñwni. ⁷ Pu úmaa, añ tahtaqtu, uma pahsi'kwa pumuy amumum yesni, pumuy kaptsi'kahkañwo; pi puma qa umún ò'qaltu. Noqw umuhnawakinpi qa haqami hihta akw sóonhtotini. Pi uma pumuy amumum qatsit, God kuwahtipuyat, makiway'yuiña.

Suffering for Righteousness' Sake

⁸ Taa, noqw òviy uma sun tunatyawkahkañw, tūokwatuwi'yuiñwni. Uma nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuiñwni. Uma nun'okwatni; nāvāsiani. ⁹ Ason uma qalomáhintsaniwyē, sen nāphinsasiwyē, qa tūwatyamantani. Uma qa panyuñwt umuhpew'iwyuñqamuy amuñem lolmat tunatyaltotimantani. Pi God umuñem lolmat tunatyaltiqe òviy umuy wáñwayi. ¹⁰ Pi yantaq'ò: Qatsit nāvokawinkañw, lomatalòñnit añ taymaniqey nāwaknaqa hihta qalolmat aw leñiy ñuy'tani; noqw himu atsa soon moañaqw nōñantani. ¹¹ Hihta qalolmat qa hintsakt, lolmat hintsakni. Pam uyiawwqatsit tunatyawkañw, put aqwhaqam ñōyi'mani. ¹² Pi Tutuyqawhqa añ suan hinwisqamuy amumi tayma, piw pumuy nāwakiniyamuy aw tūqaytañwu. Nikañw pam añ qaanhinwisqamuy amumi qa kwañwátayta. ¹³ Noqw puyaw uma hihta lolmat añ ò'qalyaqw, hak umuy hintsanni? ¹⁴ Noqw kurs uma suan hinwise', put ep hihta añ kánanvotye', uma hapi hahlayhpit epyani. Oviy uma pumuy qa mamqasyani; piw uma qa hin unañway'yuiñwni. ¹⁵ Uma qa panyuñwt umu'nañwpeq God Tutuyqawhqañw, kaptsi'yuiñwni. Pu ason hak umuy hinoqwy umuh'unañwpeq God aw unañwvahi'yuiñqat umuy tūviñtaqw, uma put aw hin lavayhtotiniqey sutsep pás pasiwyuñwni. Nikañw uma pahsi'kwa tūkaptsi'kahkañw, yuaatotamantani, ¹⁶ Suyan unañway'kahkañwo. Noqw umuy qaanhinwisqat pañqawaqam hamantotini, umuy Christ eñem lomahinwisqat qalomāneveltoynayaqey ep'e. ¹⁷ Ispi kurs God pan tunatyawtanigw pay pi uma tatam hihta lolmat hintsatskaqey ep okiwsaniwyani, nen hihta qalomáhintsatskaqey qa put epyani. ¹⁸ Pi pay ura Christ súantaqanikañw añ qa súanhinwisqamuy qaanhitiyuyamuy ep sūs kánavota, itamuy God aw òkinaniqey òviy'ò. Ura put tokoat mokiwyu añ kuyvaqw, God put hikwsiyat taytoyna. ¹⁹ Noqw pam pankañw hihikwsimuy siviike tañawtaqamuy amumi lomatuaawit yuaata. ²⁰ Ura puma hisat qa tuqayvastota, Noaht qatsiyat ep'e, ephaqam ura God sinmuy amumi wuhko maqaptsi'taq'ò, nāto Noah pákihut yuykuq'ò. Noqw ura híkiyom, pay nānalnihqam, put añqw tañawtaqe pātsikqat añ kūkuyva. ²¹ Noqw pu' hapi itam pumuy amún ayo nōñakiwta, kūyit akw tuvoylatotiqee, Jesus Christ mokiwyu añqw ahoy tátayhqat ahpiy'ò. Hak tokoy páhomhtaqat nu qa put pañqawht, hakiy unañway kwañw'ewakwtat, God atpip suan hinmaqat hapi nu pañqawu. ²² Ura Jesus Christ òveqatsit aw pákihqe, God putvage qatuptu. Noqw God hoñviaymat, pu hihta añ moñw'iwyuñqam, pu òqalat pasiwyuñqam, puma sohsoyam put aw maqaptsi'yuiña.

4

Changed Lives

¹ Noqw òviy hapi Christ tokoy akw itamuñem kánavotqe, mòki. Noqw uma pan piw tunatyawkahkañw, so'niqey añ suhtaq'ewyani, pi mokqa qaanhitiyut qe'tiñwuniq'ò. ² Noqw òviy uma hihsavo yep qatsit ep hinnumye', nāp umuhtuñlayiy qa añ hinwist, God tunatyayat añ hinwisni. ³ Ura itam pay añaqaw itahqatsiy añ qa tsa' hihta ep qaanhiti, añ qatuptsiwni'yuiñqamuy amuni. Noqw pay nam pahsa'ni. Ura itam tuskapqatsit añ qa unañwtalya; nuvó'nañway'yuiñwa; honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñwa; haqam nōviwhqat ep nanaqasnonovañwu; qaunañwtalqatsit añ hinnumyañwu; pu hihta wutsit tuyoy'ewakwnihqat aw nāwakintiwiisa. Noqw pu' uma qa pan hinwisa. ⁴ Pi añ qatuptsiwni'yuiñqamuyniqw hinhtiñw kurs uma pumuy qa amumum pas panhaqam qa unañwtalqatsit añ hintsatska. Noqw òviy puma umuy nānaphin yuaatota. ⁵ Nikañw puma soon qa God aw nālavyatani, hakiy añ yesqamuy pu so'pumuy amuñem hinwat yūkuniqey aw moñwvasiwtat aw'i. ⁶ Yaniqwa hapi òviy imuy so'niqamuy amumi ura lomatuaawi yuaatiwa, puma as sinomnikañw tokoy ep hin yukuniwyaqaw, pumuy hikwsiam God an yesniqat òviy'ò.

Good Managers of God's Gifts

⁷ Sohsoy himu so'ñwamiq òkiwsia. Oviy uma pás unañwat yesni. Uma nami-tuyqaw'i'yuiñwe', nāwakinwisni. ⁸ Nikañw uma hapi nānami unañway'yuiñqey pas qa qe'totini,

pi nami'naŋwa qaantaqat nihtiwtatqat nākwapnaŋwuniq'ō. ⁹ Uma kwaŋwtotoynayakahkaŋw umuhkiy aŋ pās nāooyani. ¹⁰ God qa sunyuŋqat hihta sinomuy huylawu. Noqw ōviy hak hihta makiwhqey akw tūmoŋwvasnani, God tumal'ayaat qa atsáy'maqat pan'i. ¹¹ Haqawa yuaate' God aŋqw lavayit yuaatamantani. Nuhtuŋem hihta hintsakqa pay God aŋqw ōqalay makiwhqey tunvotnani. Uma sohsok hihta aŋ God momiq tavi'wisni, Jesus Christ ahpiy'o. Nam sohsoyam put pas hihtatotat, moŋwílalwani, sutsep aqwhaqamii. Nam antaa.

Suffering as a Christian

¹² Aw iunaŋwamu, kurs uma soŋawnen qōhit akw aw pohtiwyē', pay uma put ep qa pas hin wūwantotani, suhpan pas soon hisat uma put aw ōkiniqey pan'i. ¹³ Qa panyat, uma tuwat hahlayhtotini, tsáŋawpi uma Christ amum káŋanvotyaniquee. Taq ason pam pas hímuniqey pan namtaknaqw uma piw put amum pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹⁴ Kurs uma Christ ep qalomásasviwyē', pep hapi uma hahlayhpit epyani, ispi Hikwsi pas hímuniqha umumi pitsiwtaniq'ō, God Hikwsiata. Ayam hakim hapi as God qalomáyuaatotaŋwu; noqw uma hapi put pas pavan hihtatotaŋwu. ¹⁵ Nikaŋw uma qa haqawa hakiy ninaqey ep káŋavotni, sen uyiŋwuniqey ep'e sen hihta qalomáhintsakqey ep'e, sen aye' sinmuy hintsakpiyamuy ep nátsurstoynaqey ep'e. ¹⁶ Nikaŋw kurs hak Christ sinoatniqey ōviy okiwsaniwe', pay pam qa hahmanht, it yantaqat ep God pas hihtatani. ¹⁷ Taq aw hapi pitu; noqw God mohti sinomuy amuŋem hin yúkuni. Nikaŋw kurs pam itamuŋem mohti hin yúkuniq, ya sen ima God aŋqw lomatuawit aw qa tuqayvastotaqamuy amuŋem hin yukiltini? ¹⁸ Noqw kurs i' hak súantaqa pēp qa ayo yamakq, ya sen imuy God qa kaptsi'yuŋqamuy, pu qaanhinwisqamuy pumuy amumuŋem hin yukiwtni? ¹⁹ Yanta. Noqw ōviy ima hakim God tunatyayat anwat hihta aŋ káŋanvotyaqam súanhinwise' God aw taqanaŋwtotit, hikwsiy put aw noi'yuŋwini, pumuy yúkuhqat, pas soon hisat pumuy ayo yúkuniqat put aw'i.

5

The Flock of God

¹ Nu umuhpa' hakimuy wukw'a'yatuy u'nanani, pay nu piw wukw'ayanikaŋwo, pu Christ okiwsaniwhq aw yóriki'taqa; pu ason pam mātaktiqw, nu nuhtum put amum kaptsi'tiwni. ² Uma God sinomuyatuy amumi tunatyawyuŋwini. Ōviy uma qa tusoqtumalay'yuŋwt, su'qawkahkaŋw amumi tunatyawyuŋwini. Uma qa sivat ōviy tumalay'yuŋwt, pas kwaŋwtotoynayakahkaŋw God eŋem tumalay'yuŋwini. ³ Pam umuy put sinomuyatuy amumi tunatyawyuŋwiniqat aw oyaq, uma pumuy amumi qa tutuyqawyaqey qa pan hinyuŋwini. Uma qa panyuŋwt, pumuy hin hinwisniqat amumi hin nāmahtakni'yuŋwini. ⁴ Noqw ason Christ sohsokmuy itamumi tunatyawtaqa mātakte', pam hihta pas pavan nukŋwat, qa hinhtiŋwuqat ahsatit umumi nóani. ⁵ Piw uma aŋ tsátsayomu, uma umuhpe wūwukwmuy amumi maqaptsi'yuŋwini. Uma sohsoyam nānami maqaptsi'yuŋwini, okiw'unanway'kahkaŋwo. Taq God aŋ kwivi'naŋway'yuŋqamuy amumi rohomhtiŋwu; nikaŋw pam haqam okiw'unanway'yuŋqamuy núokway máqaŋwu. ⁶ Paniqw ōviy uma God ōqalayat ehpewi nāqahihtatotani. Noqw hisat aw pituq, pam soon qa umuy hihtatani. ⁷ Uma umuhtusiwuwniy sohsok God aw noi'yuŋwini; pi pam umumi tunatyawma. ⁸ Uma namituyqawi'yuŋwe', tunatyaltotini; taq umuhtuwŋa, Nukpana, wukotohot hōykinumqat an hakiy hovalaniqe hepnuma. ⁹ Put aw uma rohomhtotmantani, umuhtuptsiwniy aŋ hūrs hoŋkahkaŋwo, it navoti'yuŋwee: Pay ahsupoq tūwaqatsit aŋ umún tuptsiwni'yuŋqam piw umún hihta aŋ káŋanvotya. ¹⁰ Noqw uma hihsavo hihta aŋ káŋanvotyaq, God umuy pás pasiwni; umuy ōqaltoyne', hūrs hoŋnani. Pi pam umuy ōkwatuwhqe, umuy wáŋwayi, uma aqwhaqami Christ Jesus amum kaptsi'tiwyaniqat ōviy'o. ¹¹ Nam sinom aqwhaqami sutsep put pas hihtatotat, Moŋwílalwaa. Nam antaa.

Final Greetings

¹² Nu pay tsávat umumi pēna, Silvanus nuy paaŋwaq'ō. Nuyniqw pam itupkoy anta, piw sohsok hihta aŋ qa atsát hinma. Nu umuy ōqawhtoyaniqey nāwaknaqe ōviy yan pēna, God núokwaat hímuniqat umuy suan áawnaniquee. Put akw uma hūrs hoŋni. ¹³ Aŋ tuptsiwni'yuŋqam Babylon ep yesqam, umún God namoramat, umuy ōqalantota, pu iti Mark piwu. ¹⁴ Uma nānatupkomniqey pan nānami unanway'kahkaŋw na'qalantotamantani. Nam God sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy kwakwhat unanwat máqani. Nam antaa.

PETER

God Sinomuyatuy amumi ańk Pēniata

¹ Nu' Simon Peter, Jesus Christ tūwīkīatnīkańw, pu lavay'ayaat it penta. God aw-nīkańw, pu Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat aw tuptsiwni'yuńqamuy nu ōqalanta. God hapi sūankańw umuy tuptsiwnit a'nō hīhkay'taqat huyta, itamuy hin huytaqey pan'i. ² Nam nūokwa, pu kwakwaha unañwa umumi wūhaq noiwtaa, uma God tuwi'yuńq'ō, pu Jesus Itahtutuyqawhqay pīwu.

God's Call and Choice

³ Kwakwhat pi pam pas pavan ōqalay akw itamuy qatsit qaso'taqat, pu sohsok hihta enañ huyta, itam put tuwi'yuńwe', suan hinwise', lolmat yesniqat ōviy'o. ⁴ Piw pam hihta pas hihtanihqat a'nō hīhkay'taqat itamuy awini'ta, yan'i: Itam yep qatsit ep qalomátuńlayit ahpiy tuyoy'ewakw qatsit ańqw mātaviwye', God ańqw qatsit himuy'vayani. ⁵ Noqw ōviy uma qapēvewnayakahkańw, qa nātusitote' lomatumalay'yuńwni; piw lomatumalay'kahkańw God tunatyayat tuwi'vayani; ⁶ Piw God tunatyayat tuwi'kahkańw nāmi tuyqawi'yuńwni; piw nāmi tuyqawi'kahkańw nakwhani'yuńwniqey tuwi'vayani; piw nakwhani'kahkańw, God kaptsi'yuńwniqey tuwi'vayani. ⁷ Piw uma God pas kaptsi'kahkańw nānatupkomuy amún nāvāsyamantani. Piw nāvāsyakahkańw uma nānami unañway'yuńwni. ⁸ Noqw kurs uma it ań qaŵwīhinkahkańw ahsupoq ań hinwise', uma Jesus Christ Itahtutuyqawhqay tuwi'kahkańw qa paysoq tumalay'yuńwe', hihta nihtiwtaqat aniwnayani. ⁹ Noqw pay qa pan hinmaqa qapostalqat anta; nihqe kurs hin yāvo hihta tuway'tani, qaanhinmaqey ańqw kwańw'ewayhtiqey suhtokqee. ¹⁰ Noqw ōviy'o itupkomu, uma tunatyal'tote', pas suyan wāńwayniwyaqey, pu namorstiwyaqey namtaknayani. Pi uma pan hinwise', soon God pōhuyat ańqw lasyani. ¹¹ Noqw pan hapi uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat mońwtunatyayat sūtsepnihqat aw yuńqw, pam hahlaykańw umuy ōkinani. ¹² Paniqw hapi ōviy nu iit yantaqat umuy u'nantoyaniqey soon tatami'mani; pay as pi uma put navoti'yuńwa, nihqe it tuptsiwnit pas antsanihqat pasiwyuńqey ep hūrs'iwyuńwa. ¹³ Owi, pay ka nu hihsavohaqam itokoy ep qátuniqey pahsavohaqami umuy it u'nantoyne' umuy ōqalantaniqw pam nuyniqw sūanta. ¹⁴ Suyan pi nu navoti'taqe soon pas hisat pay yep qatsit ańqw ahpiyni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ nuy hin āawnaqat pan'i. ¹⁵ Pu ōviy piw nuy hisat ahpiyniqw uma iit yantaqat sutsep u'ni'yuńwniqat ōviy nu umumi qanātsui'ta.

Eyewitnesses of Christ's Glory

¹⁶ Ura itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ōqalayat umumi mahtaknaya, piw put pītuniqat umuy āawnaya. Nīkańw itam tuhislavayit qa pan umumi lavayhtoti. Pi Christ pas pavan lomavitsañway'vaqw, itam pas nāp put aw yōrikyā. ¹⁷ Noqw God put Naat hapi put pas hihtatat, lolmat tālawńwat pītsāńwtoyna. Noqw ura pas pavan lolmat tālawńwat ańqw hakiy tōnaat pańqawu: I' hapi pas aw iunańwa Itii. Put hapi nu pas hahlayi. ¹⁸ Noqw it hakiy tōnyat ōńaqw tōgtiqw, itam tūkwit pas kaptsiwtaqat epeq Jesus āmuyakańw put nanapta. ¹⁹ Pi itam as hihta nanaptaqey pēvewnaye', kurs hin itam God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy pēvewnayani. Pumuy lavayiam wihqōhit qatalpuve talni'taqat anta. Noqw hīsatiqw tālawvaqw, umu'nańwpeq talawsohu yāmakniqat pahsavo uma lavayit aw tunatyawwisq, pam umuńem lolmani. ²⁰ Nīkańw uma it navoti'yuńwni: Kurs hak haqam pas nahpiy tutuvenit ep lavayit tūmamatsnani. ²¹ Pi ura hisatsinom qa nāp nahpiy himu nātoniqat lavayhtotiqw, Qahováriwtaqa Hikwsi God sinomuyatuy pās unañwat yesqamuy pan unañwtoynaqw puma God lavayiyat yuaaykuya.

2

False Teachers

¹ Nīkańw pay ura Israel-sinmuy amuhpa' hakim God lavay'aymatnihqey atsáy'yuńqam hońva. Noqw pan piw hakim umuhpa' hońve' hihta átsatnihqat hakiy hovalañwuqat sinmuy tutuqaynayani; nīkańw sohsok hihta nanauyve hintsatskani. Híkispi puma Tutuyqawhqat pumuy tūihqat ayo yuykuyani. Nīkańw nāp nāhavalayaniqey aw suy'kini. ² Puma qaunánwtalqatsit ań hinwisq, kaysiwhqam pumuy amumi nanawinyani. Noqw pumuy amutsviy Jesus pōhuat pas antsanihqa qalomáyuaatiwni. ³ Puma sīvat tunlay'yuńqey ōviy kwańwálayiyi akw umuy ūnatoynayani, umutsviy káhaktotiniqe ōviy'o. Noqw pay hisatńahaqaw pumuy qalomáyukuniwyanıqat pan amuńem yukiwta; noqw pumuy qóyantaniqa pumuy pas pay wihkini. ⁴ Pi ura God hońvia'yatuy qaanhtotiqamuy qa

ayo nõnaknat, pumuy maskimiꝯ maspaqe, hisat pam hin yũkuniqey aw pahsavoo pumuy somhtaqe, tupqat qatãlat epeq pumuy tañay'ta. ⁵ Pu piw ura pam hisatsinmuy qa ayo nõnaknat, put qa kaptsi'yũnqamuy pãtsikiwuy akw kiqõta. Nikañw pam it hakiy Noaht, sinmuy as suan hinwisniqat yuaataqat ayo tavi, pu tsãne'niñqamuy sinomuyatuy piwu. ⁶ Pu ura pam Sodom-nikañw pu Gomorrhath wuhkokitsokit qõhtsaptaqe kiqõta. Pan pumuy hintsanñqe, hakim ahpiy put qa kaptsi'yũnqamuy amuñem hin hintaniqat amumi put akw mãtakta. ⁷ Nikañw pam it suan qãtuhqat Lot nukpansinmuy tuskapqatsiyamuy ep amumi puhtsemokiwtaqat ayo tavi. ⁸ Pi pam tãqa súantaqa pumuy amumum qãtuhqe, pumuy qaanhinsakpiyamuy añ taykañw, pu nanvotqe put akw nãqavo nãunañwmokinta. ⁹ Noqw õviy Tutuyqawhqa suyan pi put kaptsi'taqat kãnavotpit añqw hin ayo távinigey tuwi'ta, pu qaanhinwisqamuy oyi'tanigeyu, hisat hin amuñem yuke' pumuy sivintoynanigey aw pahsavoo. ¹⁰ Nihqe tis pi õviy pam añ hakimuy nãp tuyoy'ewakw tuñlayiy añ hinwisqamuy pan hintsanni, pu añ momñwituy qa hihtay'yũnqamuy piwu. Puma pi kwikwivitu; nãp tunatay hinwisniqey anyuñwa. Puma õñaqwa hihtuy kaptsiwiyaqamuy amumiꝯ qalomãhiñqawaniqey qatuhtusya. ¹¹ Noqw hikispi God hoñviamat pumuy amuhpenihqe pavan pas õ'qalt-nikañw, pu hóhoñvit, Tutuyqawhqa atpip pumuy amumiꝯ qa nãnap hin hiñqawakañw hihta aqw tsotskanaya. ¹² Noqw ima sinom hihtuy popkotuy hihta aw qa wũwayañwuqamuy amunkahkañw, hin unañwtote' pan yukuyañwu; ñuiwe', niniwyaniqey õviy aniwhtoti. Noqw puma hihta as qa mãtsi'kahkañw qalomãhiñqawañwu; nihqe nãp qaanhinwisqey ep sũlawhtini, ¹³ Nen qaanhinsakpiy añqw ahsatit õmahtotani. Tãlõ' puma qaunãñwtalqatsit ep hahlayya. Ima hihta itséheet panyuñwa, himu hihta akw qa pasiwtaqat pankahkañwo; qaantunatyay ep himuiwkañkañw haqam umumum nophomikiwtañwu; ¹⁴ Novõwuy-sa taynumya; piw soon põsiam qaanhtiput qe'tini. Puma tuptsinwit añ qa õ'qaltuy ñnatotoynaya. Puma hihta tuñlayiy himuyvayaniqey tuwi'yũñwa. Oviy puma God itsivuyat akw so'niqwa pan amuñem yukiwta. ¹⁵ Ima hakim põhut súantaqat añqw lasyat nãp sũhaqamiyaqe, hakiy Bosor tiyat Balaam kukyat añqe' hinwisa. Ura pam hihta qaantsakkiwhqat añqw hihta himuyvaniqey unañwti. ¹⁶ Noqw ura himu pohko put qaantunatyay ep put mẽwa. Mõro qayuáataqa táqat tõnayt akw God lavay'ayayat qaunãñwtalqat mẽwa. ¹⁷ Ima hapi nõnanvatñit añqw pãhut sũlawhtiqat anyuñwa, wisoomawht huhukwhoyaqat an'i. Noqw pumuy amuñem God pas haqam qatãlat na'sasta. ¹⁸ Puma hihta an'ewakw kwiviyuaatotaqe, tuptsinwit añ qa õ'qaltuy tuskapqatsit akw ñnatotoynaya, hakimuy qaanhinwisqamuy amuñaqw hihin ayo nõnakqamuyu. ¹⁹ Puma as pumuy qenivo õoyaniqey pañqawat, nãp hihta tuyoy'ewakw hintsatskiwhqat aw tũwik'iwyuñwa. Pi hak hihta akw añwutiwe', pay put aw tũwik'iwtañwu. ²⁰ Ispi kurs pay as hak Jesus Christ Itahtutuyqawhqa, ayo Tũooyhqat tuwi've', yep qatsit ep hihta qalomãhinsatskiwhqat añqw mãtaviwe', pay piw put ap ahoy kwise' añwutiwhq, pay pep pu' so'ñwamiq qatsiat pas qalomãhintañwu, mohtiwat qatsiat epnihqee. ²¹ Pay tatam pi as puma hin suan hinwisniqat qa nanaptani. Ispi puma as suan tutavot nanaptat, kwusuyat, añqw ahoy lasyaqwa pam pas qalomãhinta. ²² Noqw pay pi it yan lavayit puma sũanhtoti: Pohko nãyõiy aw ahoy pitu; piw pitsõit as pãhomyaqw, pay piw tsõqakuyit aqw waõõykuniqey aqw ahoy paki.

3

The Promise of the Lord's coming

¹ It hapi akw nu pu' lõs umumi pẽna, aw iunañwamu. Nihqe nu put akw umuy ahoy u'nantoynaqe umuhuwunniy súantaqat pavan õqalanigey unañwti, ² Uma imuy pãs unañway yesqamuy God lavay'aymuyatuy pay hisat hin lavayhtotiqat u'ni'yũñwniqat õviy'o, pu Itahtutuyqawhqa, itamuy ayo Oyahqat tutavoyata, itam put ayamat umumi hin put mãtapyaqat pan'i. ³ It yantaqat uma mohti navoti'yũñwni: Pay nãt so'ñwamiq hakim tututsiwyaqam nãp tunatyay añ hinwisqam hoñvani; ⁴ Nen pañqawani: Yaw pam pĩtuniqey pañqawu. Noqw pan lavayi hisat aw antsaniwni? Taq itahwu'yamuy hisat so'q, hisat sohsoy himu yukiltiqa pay nãto panyuñwa, kitotani. ⁵ Noqw pay i' navoti susmataq'a: Pay i' yañ tokpela God lavayiyat ahpiy hisat yukilti. Noqw tũwaqatsi pañaqw wunuwkañw pãhut añqw yukiwta. ⁶ Noqw pu pay ura i' tũwaqatsi ephaqam yukiltiqat put akw pãtsikq sũlawhti. Noqw puma put navotit qa aw tunatyawyuñwa. ⁷ Noqw God it yañ tokpelat, pu tũwaqatsit, pu'niñqat lavayiy akw warani'ta. Nikañw ason pam imuy put qa kaptsi'yũnqamuy hinwat amuñem yukut, hoyalani. Nen pep pu' i' yañ tũwaqatsi taqtiniqat pan put eñem yuku. ⁸ Nikañwo aw iunañwamu, it hapi uma qa suhtokyani: Sũs tãla Tutuyqawhqañiqw sõmorit yahsañwuy anta, pu sõmorit yahsañw sũkw tãlat anta. ⁹ Pay Tutuyqawhqa lavayiy aw antsannigey ep qa sõwuniñwu, nãmahin pi sinmuyniqwa pam pantañwu. Pi pam itamumi

wuhko maqaptsi'ta, hakiy sùlawhtiniqat qa suhtaq'ewñwunihqee. Nikañw pas as sohsoyam nāp tunatyay añqw lasyaniqat pam nāwakna. ¹⁰ Nikañw hapi Tutuyqawhqat talōñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq pítuñwuqat pan'i. Noqw ep pu' tokpela a'nō umumutat, haqami tūwayani. Noqw pu' añ himu hin yukiwyuñqa qōhit akw pātini. Noqw tūwaqatsi, pu añ himu hinyuñqa taqtini. ¹¹ Noqw suyan hapi sohsoy himu pātiniqat uma navoti'kahkañw, ya uma hin as hinwisni? Soon uma qa ahsupoq qatsit añ suan hinwise' God eñem-sa yesni, ¹² Hisat God talōñniyat aw pītuniqat maqaptsi'kahkañw, kwañwtotoynayahkañwo. Pi put talōñniyat ep yañ tokpela taqte', pātini; pu añ himu hin yukiwyuñqa qaan'ewakw mukit akw sùlawhtini. ¹³ Noqw pay as pi panta. Noqw itam pi pūhut tokpelat, pu pūhut tūwaqatsit itamuy āawnaqat ōviy maqaptsi'yuñwa; pep hapi himu sūantaqa-sa pasiwtani. ¹⁴ Noqw uma hapi iit yantaqat ōviy maqaptsi'yuñwa, aw iunañwamu. Nihqe ōviy uma tunatyawyuñqw, ason pam pite' umuy kwakwhaiwyuñqat umuy túwani, qa haqam hihta akw itséheiwuñq'ō, kurs hak umuy hihta ep tukopnaniq'ō. ¹⁵ Itahtutuyqawhqa umuy ayo nōñakniqat ōviy umumi maqaptsi'taqat uma pan wūwantotani. Pay ura aw ita'nañwa Paul piw pan umumi pēna, suan wuwniy put aw noiwhqat ahpiy'o. ¹⁶ Pay pi añsakis pēne' it yuaaykuñwu. Noqw tutuveniyat añ pēhu māmatstniqw qatūvosi. Noqw ima añ qanavóti'yuñqam, qa hūrs hoñqam put hihin namtōkintotaqe nukushintsahsanya; nihqe nankiwakw panhtoti, pay ahpiy pēhut tutuvenit pantsatskaqey pan'i. ¹⁷ Noqw ōviy'o, aw iunañwamu, uma hapi añwu pay it navoti'yuñqe ōviy qanāunay'yuñwni; taq nāp hisat sen hakim qaanhinwisqam it pōhut pas antsanihqat añqw umuy lasnayaq, uma hūrs hoñqey mātatte', añqw ruhpakanyi. ¹⁸ Uma qa panhtotit, God añqw núokwat makiwye', put añ wuñwyani, Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat tuwi'yuñqey añ suyhtsepñwat ōqawi'wiskahkañwo. Nam pam kaptsitiwaa, pay pūu-nikañw pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

JOHN mohti Pēniata

The Word of Life

¹ It lavayit ahpiy yēsiwhqat yayhniwhqat aṇqawnihqat hapi itam aw tūqaykahkañw, itahposiy akw aw yōrikyā. Put hapi itam aw tātayyat itahmay akw aw hintsatsna. ² Pi qatsi pas mātakti. Noqw itam aw yōrikyā. Nihqe put pantaqat suyan navoti'yuñqe put tuawi'yuñwa. I' qatsi qaso'taqa as Nayat ámunnikañw itamumi mātaqiat itam umuy áwintota. ³ Itam hapi hihta aw yōrikyaqey, pu aw tūqayyaqey umuy áwintota, uma itamum sūpwatniqat ōviy'o. Noqw itam hapi pas suyan Nayat amum sūpwatu, pu Tiyat Jesus Christ ámuma. ⁴ Noqw uma pas hahlayyaniqat ōviy itam yan umumi pentota.

God Is Light

⁵ Noqw itam hapi yan lavayit put aṇqw nanaptaqe umuy áwintota: God tālanihqata; noqw qatāla hapi pas put ep sūlawu. ⁶ Kurs itam put amum sūpyaqey pañqawkahkañw qatalpuva hinwise' itam hapi atsálawani; nihqe hihta pas qa átsanihqat qa hintsatskani. ⁷ Nikañw pam tālat epniqw ōviy itam put an tālat aṇ hinwise' itam sūp hinnumyani. Noqw put Tiyat Jesus Christ uñwāt itamuy sohsok qaanhtiput aṇqw kwañw'ewakwtani. ⁸ Kurs itam qaanhtiput itamuhpe sūlawhqat pañqawe', itam nāmi yētotani. Noqw God lavayiat pas antsanihqā hapi itamuhpe sūlawni. ⁹ God sūankañw, pu lavayiy an hinhtiñwu. Noqw ōviy itam put aw itahqaanhtipuy nahostotaqw, pam soon itahqaanhtipuy itamuhpiy qa ayo yūkuni, pu sohsok qasuantsakpit aṇqw itamuy kwañw'ewakwtani. ¹⁰ Itam qa haqam hihta ep qaanhtotiqey pañqawe', pam átsanihqat itam pan put yukunayani. Noqw put lavayiat hapi itamuhpe sūlawni.

2

Christ Our Helper

¹ Itimhohyamu, uma hapi qa haqam qaanhtotiniqat ōviy nu umumi yan penta. Noqw sen haqawa qaanhtiqw, pay Jesus Christ, pas sūka sūantaqa, itamuñem Itanay aw lavayi'ma. ² Pu pam itahqaanhtipuy ep mokqe, itamuy Nay enañ namivōhikna. Pu pam qa itahqaanhtipuy-sa ep mōki, pas hapi sohsokmuy qaanhtipuyamuy ep'e. ³ Noqw itam put tutavoyat aṇ hiwisqey akw put tuwi'yuñqey navoti'yuñwa. ⁴ Hak haqam put tuwi'taqey lalvaykañw put tutavoyat qa aṇ hinme' hapi átsani. Noqw himu pas antsanihqā put hapi ep sūlawni. ⁵ Nikañw kurs hak haqam put lavayiyat aṇ hinmaqa pam hapi pas antsa God aw unañway'tani. It hapi yantaqat akw itam God aṇ yesqey navoti'yuñwa. ⁶ I' hak Tiyat amum hinnumqey pañqawlawhqa pas put hinmaqw soon piw qa pan hinmani.

The New Command

⁷ Itupkomu, pay hapi nu qa hihta pas pūhut tutavot umumi penta, nikañw pay hisat-tutavota. Ura uma yayhniwhqat aṇqaw put oyi'yuñwa. Noqw uma yayhniwhqat aṇqaw lavayit nanvotyaqw, pam hapi hisattutavo. ⁸ Nikañw pu' piw nāt nu pas pūhut tutavot umumi penta; ispi qatāla ayo ruhpaq'ō; noqw tāla pas antsanihqā pu' tāla. Noqw pam tutavo Tiyat qatsiyat akw aw antsaniwa, pu umuhqatsiy akw piwu. ⁹ I' hak tālat aṇ hinmaqey pañqawkañw sinosñway aw qa suhta'ewnihqa hapi nāt qatālat aṇ hinma. ¹⁰ I' hak sinosñway aw unañway'taqa hapi tālat aṇ hinma; nihqe sinmuy qa unañwmoknani. ¹¹ Pu i' hak sinosñway qa aw suhta'ewnihqa hapi qatālat aṇ hinma; nihqe qatalpuva hinmakañw, haqami hoyoyotaqey qa navoti'numa, pi qatāla put pōsiyat qatālawnaq'ō. ¹² Nu hapi umumi penta tsatsáyhohyamu, God Tiy tuñwniyat aw umuy tuñwantaqe, umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yūkuqw ōviy'o. ¹³ Nu umumi penta námatu, uma put hakiy yayhniwhqat aṇqawnihqat tuwi'yuñqew ōviy'o. Nu umumi penta tōtimu, uma it hakiy qalolmat aṇwutotaqw ōviy'o. Nu umumi penta tsatsáyhohyamu, uma Itanay tuwi'yuñqew ōviy'o. ¹⁴ Nu umumi pēna námatu, uma put hakiy yayhniwhqat aṇqawnihqat tuwi'yuñqew ōviy'o. Nu umumi pēna tōtimu, uma hóhoñvitniqew ōviy'o, pu God lavayiat umuhpe huruiwtaq'ō. Nihqe uma it hakiy qalolmat aṇwutota. ¹⁵ Uma yep qatsit tunatyayat qa kwañwátayyuñwni, piw ep hihta hinyuñqata. Kurs haqawa yep qatsit tunatyayat hahlaye' pam Itanay qa aw unañway'tani. ¹⁶ Pi i' himu sohsay yep qatsit ahpiy'o: itahtokoy ahpiy tuñlayi, pu itahposiy ahpiy'o, pu kwivi'nañwat ahpiy'o. Pam qa Itanay ahpiynit, yep qatsit ahpiy'o. ¹⁷ Noqw yep qatsi hapi tūwayato, pu put ep himu tuñlayi. Nikañw i' hapi God tunatyayat aṇ hinmaqa pas sūtsepi.

The Enemy of Christ

¹⁸ Ítimhohyamu, so'ñwamiq hapi pitsíwta. Noqw ura hak Christ ehpe'wiwtaqa pítuniqat uma nanaptaqw, pay hapi kaysiwhqam Christ ehpe'wyaqam pu' pay yēse. Noqw it yantaqat hapi akw itam so'ñwamiq pitsíwtaqat mǎtsi'yuñwa. ¹⁹ Puma as itamuhpiy añqe' nankwusakañw pay puma qa itamum tōnawta. Pi as puma itamum tōnawte', soon as ka qa itamum yūmosa hinwisni. Pay qa sohsoyam itamumyaqey mǎtaktotiniqey òviy panhtoti. ²⁰ Noqw pay uma hapi hakiy Qahováriwtaqat akw tuvoylatoti. Nihqe uma sohsoq hihta navoti'yuñwa. ²¹ Pay uma hihta pas antsanihqat qa navoti'yuñqat nu qa panwat umumi pēna, pi uma put navoti'yuñqw òviy'o. Pu qa haqam himu atsa it pas qaatsat ahpiynihqat uma navoti'yuñwa. ²² Noqw ya hak átsani? I' hak Jesus qa Moñw'asi'taqat pañqawlawhqa. I' hak Nayat-nikañw pu Tiyat pumuy ayo yuykuqa hapi Christ ehpe'wnihqa. ²³ Hak hapi haqam Tiyat ayo yuykuqa pay Nayat qa tuwi'ta. Nikañw i' hak God Tiyat Moñw'asi'taqat pañqawhqa hapi Nayat tuwi'ta. ²⁴ Noqw òviy hapi uma yayhniwhqat añqaw hihta nanaptaqey aw tunatyawwisni. Kurs uma añ ahsupoq put añ hinwise', pay uma soon piw Tiyat ep qa yūmosa hinwisni, pu Nayat ep'e. ²⁵ Noqw yan hapi pam itamuy áawna: Itamuy qatsit qaso'taqat mǎqaniqeyu. ²⁶ Nu umuy qa súaqwat lahsintotaqamuy lavayhtiqey umumiq yan pēna. ²⁷ Nikañw pay uma Itanay ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyaqw, pam umu'nañwpeq qatu. Noqw soon pas hak piw umuy hihta tutuqaynani. Pi Hikwsi hapi umuy sohsoq hihta tutuqayna. Pam hapi pas antsaa, pu pas qaatsa; nihqe hin pas umuy tutuqaynaqw pan uma put ep hinwisni. ²⁸ Noqw taa ítimhohyamu, uma Tiyat ep huruiwyuñw. Noqw hisat pam mǎaktiqw, itam qa ókiwyani; nen put pituq, itam qa hihta ep hamanhtotini. ²⁹ Uma put súantaqat pan aw navoti'yuñwa. Noqw òviy suyan hapi hak suan hinmaqa God tiyatinhqat uma navoti'yuñwa.

3

Children of God

¹ Meh, kurs huvam aw wūwayaa: Itana pas pavan itamumi unañway'ta! Oviy pi itam God timatnihqey pan túñwantiwya. Paniqw hapi òviy yep qatsit tunatyat hinwisqam itamuy qa tuwi'yuñwa, puma put Tiyat qa tuwi'yuñqe òviy'o. ² Aw iunañwamu, pu' hapi itam God tǐmatu. Noqw itam hin yukiltotiniqw pam pantaqa pay nāt qa mǎakti. Nikañw ason hisat Tiat mǎaktiqw itam put anyuñwniqey navoti'yuñwa; ispi itam put hin hintaqat aw yórikaniqee. ³ Noqw haqam it yantaqat unañwvahsit nōyi'taqá nākwañw'ewakwlawñwu, pas pam hin kwañw'ewakwñihqat pan'i. ⁴ Qaanhtiput hintsakqa piw tutavot ehpe'wi hintsakñwu; pi qaanhtipu tutavot ehpe'wi hintsatskiwhqa. ⁵ Noqw uma navoti'yuñqw, ura God Tiat itahqaanhtipuy ayo yúkuniqe òviy mǎakti. Noqw qaanhtipu put ep súlawu. ⁶ Noqw put ep huruiwtaqa hapi qaanhtiput añ qa hinma. Qaanhinmaqa hapi put aw qa yórik'i'ta; piw qa tuwi'ta. ⁷ Ítimhohyamu, qa hak hapi umuy únatoynani. Suan hinmaqa hapi súantañwu, God Tiat suan hintaqat pan'i. ⁸ Qaanhinmaqa hapi Nukpanat añqwniñwu. Pi Nukpana yayhniwhqat añqaw qaanhinma. Noqw God Tiat Nukpanat tutmalayat sǐmoknaniqe òviy mǎakti. ⁹ God añqw tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God tunatyaat put apqólpenniñwuniqw òviy'o. Pu soon pam hihta ep qaanhtiñwu, pi pam God añqw tihtiwniñwuniqee. ¹⁰ Yantaqat hapi akw God timat mǎakya, pu Nukpanat tǐmatu: Súantaqat qa hintsakqa hapi qa God añqwniñwu, pu i' hak sinosñway aw qa unañway'taqá piwu.

Love One Another

¹¹ Pi ura uma yayhniwhqat añqaw it hapi yan tūawit aw tūqayyuñwa: Itam nānami unañway'yuñwniqata; ¹² Ura i' hak Cain Nukpanat ahpiynihqe tupkoy nīnaqat qa panhtotini. Noqw ya hinoqw pam put nīna? Ispi put tumalaat qalolmaniq'ó, noqw tupkoyat tumalaat súanta. ¹³ Pay uma qa pas pas hin wūwantotani, itupkomu, kurs yep qatsit tunatyat hinwisqam umumi qa suhta'q'ewyaq'ó. ¹⁴ Itam hapi mokiwyu añqw qatsit aw nōñakqey navoti'yuñwa, òviy pi itam itahsinosñwamuy amumi unañway'yuñwa. Nohtumi qa unañway'taqá hapi mokiwyu ep hinnuma. ¹⁵ Sinosñway aw qa suhta'q'ewniñqa hapi sinmuy qóyantaqaniñwu. Noqw uma navoti'yuñqw qa hak tuqwyantaqa qatsit qaso'taqat pasiwa. ¹⁶ Pi God Tiat itamuñem qatsiy tavi. Put pantaqat akw God itamumi unañway'taqat itam mǎamatsya. Noqw soon as itam tuwat itahqatsiy qa itahsinomuy amuñem o'yanigey suhta'q'ewyani. ¹⁷ Noqw sen haqawa yep qatsiy ep hihta himuy'tiwhqat himuy'kañw, sinosñway hihta haqni'taqw, tuway'kañw put qa ókwatuwe', ya sen hin pam God añqw nuhtumi unañway'tanigey tuwi'vagey pañqawni? ¹⁸ Ítimhohyamu, itam qa itahlavayiy-sa akw nānami unañway'yuñw, piw itahleñiy akw'a. Itam qa panyuñwt, itahhinsakpiy akw pas antsa panyuñw.

Courage before God

¹⁹ Pu it hapi akw itam pas antsa God tımatnihqey navoti'yuihwni; nihqe qa hin unañway'kahkañw put aw ökiwtani. ²⁰ İspi kurs pay itah'unañwa itamuy söontsani'taniqiw, tis pi God itah'unañwa epnihqe pas sohsok hihta navoti'ta. ²¹ Aw iunañwamu, kurs itah'unañwa itamuy qa söontsani'taniqiw pep hapi pu' itam God aw qa ökiwyani. ²² Pu itam hihta öviy tüvıntote' put añqw put ömahtotamantani, ispi itam put tutavoyat añ hinwisqee, nihqe put tayawintiwi. ²³ Noqw yan hapi pam tutapta: Itam put Tiyat Jesus Christ aw tütuptsiwe', nānami unañway'yuihwniqata. ²⁴ Noqw i' hak God tutavoyat añ hinmaqa hapi put ep qātuni; noqw God put ep qātuni. Noqw pam itamuy Hikwsit maqahqat akw itam put itamuhpe huruiwtaqat navoti'yuihwa.

4

The True and the False Spirit

¹ Aw iunañwamu, pay uma qa pas sohsokmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw yuaatotaqey pañqawqamuy amumi tuptsiwyamantani. Nikañw uma pumuy amumi pohtayaman-tani, sen puma pas antsa God añqwyaqata. Taq kaysiwhqam God lavay'aymatnihqey atsáy'yuihqm tūwaqatsit aňqe' nankwusa. ² Noqw it akw hapi uma God Hikwsiyat māmatyamantani: Haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pıtuħqat pañqawlawhqa hapi God Hikwsiyat ahpiy yuaatani. ³ Pu haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pıtuħqat ayo yuykuqa hapi qa God Hikwsiyat ahpiy yuaatani, soq it hakiy Christ ehpew'iwtaqat hikwsiyat ahpiy'o. Ura nāt Christ ehpew'iwtaqat pıtuħiqat uma nanapta. Noqw pu' hapi pay pam yep qatsit ep hinnuma. ⁴ Noqw pay Christ umuh'nañwpeq qātuhqa put epnihqe pas pavan hoñvi. Noqw öviy uma pumuy añwutota, pi uma God ahpiy tihtiwyaqee, itimhohyamu. ⁵ Christ ehpew'iwuyuihqm yep qatsit tunatayayat ahpiyya; nihqe öviy yep qatsit tunatayayat yuaatota. Noqw yep qatsit tunatayayat hinwisqam umumi tūqayyuihwa. ⁶ Itam hapi God ahpiy tihtiwyay. Noqw God tuwi'taqa itamumi tūqaytañwu. Pu God qa ahpiy tihtiwhqa itamumi qa tūqayvastañwu. It akw hapi itam it Hikwsit pas qa atsatsat mātsi'yuihwa, pu piw it atsatsat hikwsita.

God Is Love

⁷ Aw iunañwamu, itam nānami unañway'yuihwni. Pi God hapi itamuy nuhtumi unañway'yuihwniqat tutuwñañwu. Noqw haqam nuhtumi unañway'taqa hapi suyan God ahpiy tihtiwhñwu, nihqe God tuwi'tañwu. ⁸ Haqam nuhtumi qa unañway'taqa hapi God qa tuwi'tañwu, pi God nami'nañwaniq'ö. ⁹ Noqw God nuhtumi unañway'taqey itamumi mahtaknaniqe pas sükw Tiy tūwaqatsit aw tavi, itam put atsavi yesniqat öviy'o. ¹⁰ Noqw it akw itam God itamumi unañway'taqat māmatnya. Qa itam hapi God aw unañway'yuihqw, pay pam itamumi unañway'taqe öviy Tiy tavi. Noqw pam itahqaanhtipuy ep mokqe itamuy God enañ namivöhikna. ¹¹ Aw iunañwamu, God pas panhaqam itamumi unañway'ta. Noqw öviy pas hapi itam soon as tuwat nānami qa unañway'yuihwni. ¹² Qa haq hapi hak God aw yori. Kurs itam nānami unañway'yuihqw, pep hapi pu' God ita'nañwpeq qātuni; nihqe itamuy nānami pas unañway'yuihwniqat itamuy tutuqaynatima, itam put an nuhtumi unañway'yuihwniqat aw pahsavoo. ¹³ Noqw itam put añ yesq pam ita'nañwpeq qātuq itam navoti'yuihwa, pi pam Hikwsiy itamumi nōaqw öviy'o. ¹⁴ Noqw itam hapi aw yörıkya, piw Naat itamumi unañway'taqat itam tuawi'yuihwa; ispi pam Tiy añqw pew taviq pam sinmuy ayo oya. ¹⁵ Hak hapi haqam Jesus God Tiyatnihqat pañqawhqa God añ qatu; noqw God put unañwpeq qatu. ¹⁶ Noqw itam hapi God itamumi unañway'taqat nanaptakañw tütuptsiwa. God hapi pas nami'nañwa. Noqw nuhtumi unañway'taqa hapi God añ qatu, noqw God put ep qatu. ¹⁷ Aw iunañwamu, kurs itam hin as nānami unañway'yuihwniqey pan nānami unañway'yuihwe' pep pu' ason hin yukiltiniqat aw pıtuqıw itam qa ökiwyani. Pi Tiat yep qatsit ep hin hintaqw pay itam piw an yep hinyuihwa. ¹⁸ Hak hakiy aw unañway'te' qa put mamqasñwu; maqaswuwni sūlawñwu. Taq maqaswuwni'taqa hapi qa sun yantañwu. Noqw öviy God mamqasqa hapi soon pas put aw unañway'tani, pam as put aw unañway'tanikañwo. ¹⁹ Itam put aw unañway'yuihwa, ispi pam mohti itamumi unañway'taq'ö. ²⁰ Kurs hak haqam God aw unañway'taqey yan lalvaykañw sinosñway aw qa suhtağ'ewnihqa hapi atsātani. İspi puyaw hak sinosñway aw yöriki'taqey aw qa unañway'te' hin tis God aw qa yöriki'kañw put aw unañway'tani? ²¹ Noqw yan hapi pam itamumi tutapta: God aw unañway'taqa piw sinosñway aw unañway'taqata.

5

Our Victory over the World

¹ İ' hak Jesus Christ-nihqat tuptsiwhqa hapi God añqw tihtiwhñwu. Pu hak haqam God İtanay aw unañway'taqa piw put tımuıatuy amumi unañway'tani. ² Itam God

aw unañway'kahkañw put tutavoyat añ hinwise' pep pu' itam put tímuyatuy amumi unañway'yuñqey navoti'yuñwni. ³ Kurs itam God aw unañway'yuñwe' itam put tutavoyat añ hinwisni. Noqw put tutavoat qa maqsonhinta. ⁴ I' hak God ahpiy tihtiwhqa yep qatsit tunatyayat áñwuy'tañwu. Noqw yan hapi itam yep qatsit áñwuy'yuñwni-God aw tütuptsiwee. ⁵ Noqw ya hak yep qatsit tunatyayat áñwuy'tani? I' hak Jesus God Tiyatnihqat tuptsiwhqa hapi.

The Witness about Jesus Christ

⁶ Ura Jesus Christ pítuhqe kúyit akw-nikañw pu uñwat akw tuvoylati, qa kúyit akw-sanit, pi kúyit akw-nikañw pu uñwat akw'a. Noqw Hikwsi hapi put pantaqat tuawi'ta. Noqw pam hapi pas qa atsa. ⁷ Pi pahyom òveqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Náata, pu Lavaiyat, pu Hikwsi Qahováriwtaqa. Noqw ima pahyom pay suhkaa. ⁸ Pu pahyom tūwaqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Hikwsi, pu kúyi, pu uñwa. Noqw ima pahyom sun lavayi'yuñwa. ⁹ Itam pay sinmuy tuawiyamuy kwusuya. Nihqe tis òviy itam God tuawiyat kwusuyani. Noqw pam hapi Jesus Christ put Tiatnihqat pañqawu. ¹⁰ Ason hak God Tiyat aw tuptsiwhq God Hikwsiat put unañwpeq qátu, nihqe put pantaqat tuawi'ta. Noqw pay God qa tuptsiwhqa hapi pam átsanihqat pan put yukuna, ispi God Tiy hin tuawi'taqat pam qa tuptsiwhqee. ¹¹ Noqw yan hapi God itamuy áawna: Pam itamuy qatsit qaso'taqat huyta, it qatsit put Tiyat epnihqata. ¹² Tiyat kwusi'taqa hapi qatsit kwusi'ta. Pu i' hak God Tiyat qa kwusi'taqa hapi qatsit ñastaa.

Eternal Life

¹³ Nu hapi umuy God Tiyat aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi iit penta. Noqw uma put añ tūñwantote', uma God Tiyat aw tütuptsiwaqe qatsit qaso'taqat himuy'vayaqey navoti'yuñwni. ¹⁴ Noqw itam put aw tuptsiwni'yuñqw, put tunatyayat añ hihta òviy itam put tūviñtotaqw, pam itahnawakinpiy navotni. ¹⁵ Noqw itam put itahnawakinpiy aw tuqayvastaqat navoti'yuñqw, itam put aw nāp hihta tūviñtotaqw pam itamuy put máqani. ¹⁶ Kurs uhsinoshwa qaanhtiput pay mokiwuy aqw qa pitsiwtatqat hintsakq um put aw tayte' pay um put eñem tūviñtani. Noqw God put qatsit máqamantani, kurs pam mokiwuy aqw qa pitsiwtatqat qaanhtiput hintsakniq'ō. Pas antsa kurs hin hak qa mokiwuy aqw pitsiwtatqat qaanhtiput hinhtini. Noqw kurs hak pan qaanhtiqw, um put eñem tūviñtaniqat qa putwat nu pañqawu. ¹⁷ Sohsoy qaantsatskiwhqa hapi qaanhtipu. Noqw soon sohsoy qaanhtipu mokiwuy aqw pitsiwtani. ¹⁸ Itam navoti'yuñqw i' God ahpiy tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God Tiat put aw tunatyawtañwuniq'ō. Noqw Nukpana put aw qa hintsakñwu. ¹⁹ Noqw itam hapi God tímatrihqe navoti'yuñwa. Noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsoyam it hakiy qalolmat akw tuyqawiwyuñwa. ²⁰ Itam navoti'yuñqw God Tiat pítuhqe itamuy suyan unañwtalwuwnitoyna. Noqw òviy itam God pas antsanihqat tuwi'yuñwa. Noqw itam it hakiy pas antsanihqat añ yēse, pu Tiyat Jesus Christ añ'a. Pam hapi pas antsa God. Noqw itam put añ yeskahkañw qatsit qaso'taqat himuy'yuñwa. ²¹ Itimhohyamu, uma hihta wutsit aw nāwakintihqat qa aw may'yuñwni. Pas antsa.

JOHN aṅk Pēniata

¹ Nu' wukw'aya, itahsiway pas namorstiwhqat aw penta, pu tímuyatuy amumii. Nu umumi pas antsa unañway'ta; pu pay qa nu'saa, pay pas sohsoyam it hakiy pas antsanihqat tuwi'yuñqam piwu, ² I' hak pas antsanihqat itamuhpe pakiwkañw, itamum yūmosa hinmaniqat tunatyayat òviy itam umumi unañway'kahkañw, pas antsa yan umuñem nāwakinwisa. ³ Nam òkwalni, nūokwa, pu kwakwhaunañwa umumum yantani, Itanay God aṅq'ò, piw Tiyat Tutuyqawhqat Jesus Christ aṅq'ò.

Truth and Love

⁴ Pas haqawat uhtim Itanay lavayiyat pas antsanihqat aṅ hinwisq, nu amumi navotqe, put ep pas hahlayti, ura Itanay aṅw itamumi hin tutaptiwhqat pan hinwisq'ò. ⁵ Noqw taay isiwa, nu okiw ūmi pañqawni: Itam nānami unañway'yuñwni. Nu hihta qa pūhut tutavot ūmi penta, nīkañw pay ura yayhniwhqat aṅqaww itamumi hin tutaptiwhqata. ⁶ Noqw itam put tutavoyat aṅ hinwise' pan nānami unañway'yuñwni; noqw yan hapi tutavo, ura uma yayhniwhqat pahpiy hihta nanaptaqey aṅ hinwisniqata. ⁷ Taq kaysiwhqam tūunatotoynaqam tūwaqatsit aṅ nankwusa, nihqe i' Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat ayo yuykuya. I' hapi tūunatotoynaqa; pu Christ ehpew'iwtaqa. ⁸ Uma nāmi tunatyaltotini; noqw itam hihta tumaltotaqey qa kwayhyat, aṅ ahsupoq ahsatotani. ⁹ Mewnit yūmo kwilakqa, pu Christ tutaqayhpiyat qa aṅ hinmaq, God put qa amum hinma. Pu hak Christ tutaqayhpiyat aṅ hinmaq, Itanay-nīkañw pu Tiat puma put amum hinma. ¹⁰ Hak umumi pite', qa yan umuy tutuqaynaq, uma umuhkiy qa aw put panayamantani, piw uma qa òqalayamantani. ¹¹ Taq put òqalaga qaanhtipuyat ep suñwáatni.

Final Words

¹² Pas nu as nāt nihtiwtat hihta umumi pēnanīkañw, pay nu qa tutuvenit aṅ pēnani, piw qa tutuvenkuyit akw'a. Nīkañw pay hisnen nu umumi pítuni; noqw itam pas nānami taykahkañw, yuaatotani; nen pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹³ Namortiwhqat uhqòqay timat uñ òqalaya. Nam antaa.

JOHN

Pēniat payisni'maqa

¹ Nu' wukw'aya, it pas aw iunañway Gaius aw penta. Nu pas antsa ūmi unañway'ta. ² Aw iunañwa, pas sohsoy himu uñem lolmaniqat nu uñem nāwakinma, um suphelawtaniqat pas uhhikwsi suphelawtaqat pan'i. ³ Pi tuptsiwni'yuñqam ōkihqe, inumi uñ tūawvayaq, yaw um itahtuptsiwniy pas antsanihqat hūrs ñuy'kañw put añ hinma. ⁴ Pi yaw itim Itanay lavayiyat pas antsanihqat añ hinwisq, nu put pantaqat navotqe, pas hahlayhti. Qa himu put epnihqe inumi pas pavan hahlayhpi.

Gaius is Praised

⁵ Aw iunañwa, pay um añ tuptsiwni'yuñqamuy-nikañw, pu a'lōñtuy hin tumalay'taqey ep súantsaki. ⁶ Yaw um nuhtumi unañway'taqat puma God aw tōnawtaqamuy amumi tūawvaya, noqw um God kaptsi'kañw, pumuy haqamiyaq, amumi unañwtave', súanhtini. ⁷ Pi puma put tuñwniyat tunvotnayanige añqe' nankwusa; nihqe imuy qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaq, qa hihta ōmahtiwisa. ⁸ Noqw paniqw hapi ōviy itam pumuy panyuñqamuy soon qa pāsyani; nen pumuy tumalsuñwamatni, puma Itanay lavayiyat pas antsanihqat yuaatiwisq'ō.

Diotrephes and Demetrius

⁹ Ura nu as God aw tōnawtaqamuy amumi pēna; noqw i' Diotrophes pumuy amuñaq, pas himuniqey nāwaknaqa itamuy qa ōmahta. ¹⁰ Noqw ōviy kurs nu umumiq pite', soon nu put hiniwhitpuyat aw qa pónaknani, itamumiq nānaphin qalomáhiñqawlawhqata; pu pas qa ñöyaltiqe, pam añ tuptsiwni'yuñqamuy qa ōmahta; nit pu pumuy ōmahtotaniqey nānawaknaqamuy mēwanta; nihqe God aw tōnawtaqamuy amuñaq pumuy ayo maspita. ¹¹ Aw iunañwa, um hihta qalolmat aw qa nanawinht, lolmatni. Lolmat añ hinmaqa hapi God tiata; pu i' hak hihta qalolmat añ hinmaqa hapi God aw qa yóriki'ta. ¹² I' Demetrius sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. Noqw i' pas antsa. Owi, pu itam pas piw nāp aw navoti'yuñwa; noqw uma navoti'yuñq, itahtuawi pas qa atsa.

Final Greetings

¹³ Pas nu as nāt nihtiwtat qat hihta pēnanikañw, pay nu qa tutuvenkuyit pu qa tutuvenko-hot akw ūmi pēnani; ¹⁴⁻¹⁵ Nikañw pay hisnen nu qa pas wūyavotiqw ūmi yórikni; noqw itam pas nāmi taykañw yuaatani. Nam kwakwhaunañwa umum yantaa. Ima itahkwatsim uñ ōqalaya. Um itahkwatsmuy nanāpwat ōqalantani.

JUDE

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' Jude, Jesus Christ tūwikiat, pu James tupkoat it penta. Nu umuy Itanay God ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy òqalanta. Ura pam umuy wáñwayhqe, Jesus Christ eñem umumi tunatyawma. ² Nam núokwa, kwakwhaunañwa, pu nami'nañwa qaðwíhinkañw umumi pitsiwtāa.

False Teachers

³ Aw iunañwamu, nu as itamuy hin sun ayo nōñakqat umumi pēñaniqey unañwti. Nikañw pay khrs nu soon umumi qa pēne', uma itahtuptsiwniy eñem pas rohomnumyaniqat umuy u'nanani, itahtuptsiwniy God sinomuyatuy amumi sūs mātaviwhqat ēñemi. ⁴ Taq haqawat God qa kaptsi'yuñqam nanauyve itamumi yuñā. Yaw puma God aw yankahkañw qahopíyese; nihqe God sūk w Moñwit ayo yuykuya, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ piwu. Nihqe òviy añwu pay hisat puma qalomáyukiltiniqat aw oyiwyuñwa. ⁵ Noqw òviy nu umuy it ep ahoy u'nananiqey nāwakna; pay as pi uma hisat it yantaqat pās nanapta. Ura hin Tutuyqawhqa haqaww tutskwat Egypt añqw sinomuy nōñaknat, put pantaqat atsve pu' haqawatuy qa tuptsiwni'yuñqamuy haqami hintsana. ⁶ Pu ima òñaqw hoñvia'yat tumalay tatamtotat, pas nāp qeniy mātátvayaqamuy sūs somhtaqe, qatalpumi tañata, hisat aw wukotalōñvaqat ep pumuy hin yukunaniqey aw pahsavoo. ⁷ Noqw ura Sodom-niqw, pu Gomorrha-niqw, pu amunan'ík kitsókit añ sinom piw pumuy amún tuskapqatsit aw tahkukq, tahtaqt nāp nānami tokoy añ písóqya. Noqw God qōhit qa tokñwuqat akw pumuy sivintoyna, sinmuy òkwhaniqe òviy'o. ⁸ Noqw piw nāt ima pumuy amún hihta itséheet añ kwañwáwuwantotaqe, tokoy tuyoy'ewakwtotañwu; añ moñw'iwyuñqamuy qa hihtay'yuñwa, pu añ òqalat pasiwyuñqamuy amumiq nānap hin qalomáhiñqawwa. ⁹ Noqw híkspi God pas sushoñviayaat Michael Nukpanat amum nāñwuy'ta, Moses tokoyat òviy'o. Nihqe nānaqasqe soon pay nanāp'unāñw put aw qalomáhiñqawniqe, ura put aw pañqaww: Nam Tutuyqawhqa uñ mēwaa. ¹⁰ Noqw ima hihta aw qa mātši'kahkañw, soq tuwat put ep qalomáhiñqawwañwu; pu pay hihituy popkotuy amún hihita nāp tuwí'yuñqey akw nāhovalayañwu. ¹¹ Is okiw púmaa! Puma Cain kuyakat añqe' hinwisa; pu Balaam an hihta súantaqat añqw lasya, hihta as himuy'vayaniqe òviy'o; pu Core an God aqw kolilitotat, put an súlawhtini. ¹² Ason uma sūp haqam nōnove', Tutuyqawhqat u'ni'kahkañw pōlavikit yóñoyhtotaqw, puma umumum nōnove', pep hihta itséheet anyuññwu; nānami-sa tunatyawyuñwt, qa hihta tuhtusyakahkañw nōnovañwu. Puma wisioomahwt huhukwhoyaqt anyuñwa. Puma himutskit tal'aññawit añ qa hihta sipalay'vañwuqat anyuñwa, nāipwaniwyuñqee; soñawnen lōs soa. ¹³ Pātuwaqatsit añqe' a'nō walalataqat anyuñwa. Pumuy hintsakpiam pāhut walalataqat qōtōyat anta. Puma sōtuy nānahoy yuyutyat anyuñwa; nihqe puma haqami mihikqat añ pas qatālat aqw sūs yuñni. Pep puma nawus aqwhaqami yesni. ¹⁴ Noqw Adam añqw tsañe'sikis nānañumo qatsivaptsiwyuñqat pep Enoch tihtiwa. Nit pam añwu pay imuy ura lavayhtiqe pañqawu: Meh, Tutuyqawhqa pas qaan'ewakw hintaqamuy qahováriwyuñqamuy tsamkañw añq'ō, ¹⁵ Sinmuy sohsokmuy amuñem hin yúkuniqee. Pam sohsokmuy qa kaptsi'yuñqamuy qalomáhintsakpiyamuy sohsok ep pumuy hin yúkuni. Taq puma God qa kaptsi'kahkañw put ehpewi qaanhotti, piw anahaat lavayit akw put aqw hiñqawwa. ¹⁶ Ima hapi pas sutsép-sa hihta añ hiñqawwisa; panis tuwat tūovelanhiñqawwisa; nāp tuñlayiy-sa añ hinwisa; hihta a'nō kwiviyuaatotañwu; hihta nukwáñw'ewyaniqey òviy sinmuy amumi kwañwáyuaatotañwu.

Warnings and Instructions

¹⁷ Nikañw aw iunañwamu, pay ura Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ayamat hin hintaniqat yuaatotaqat uma u'ni'yuñwni. ¹⁸ Pay so'ñwamiq ima hakim tututsiwyaqam hoñvani. Puma God qa kaptsi'yuñwni; nāp tuñlayiy añ hinwisni, ura kitota. ¹⁹ Ima hapi añ sinmuy tsikantotani; nāp tunatyay añ hinwisa, Qahováriwtaqa' Hikwsi pumuy unañwayamuy qa aw pákiq'ō. ²⁰ Noqw ūmaa, aw iunañwamu, uma umuhtuptsiwniy God añqwnihqat añ nāwūwintani; Qahováriwtaqat Hikwsi añ nāwakinwisni. ²¹ Itahtutuyqawhqa Jesus Christ núokway ahpiy umuy qatsit qaso'taqat máqani. Noqw put talōñvaqat aw pahsavo uma maqaptsi'kahkañw, God añqw nāmi'nañwat añ hinwisni. ²² Añ qa súyanyaqamuy uma ókwatutwani; ²³ Qōhit añqw pumuy ayo lañamintotani. Pu añ pētuy piw uma maqasneveq ayo òoyyani. Nikañw piw yuwsiyamuy tuskapqatsit akw tuyoy'ewakwtiwhqat uma aw qa suhtaqa'ewyani.

Prayer of Praise

²⁴ Taay. Kwakwhat pi God umuy qa lasyaniqat aw öqalat pasiwta. Pan hapi umuy hahlaykahkañw, qa hihta akw hinyuñqat pam natpipo lomaqatsit aw umuy ökínani.
²⁵ Pam-sa hapi nāla suan unañwtalwuwni'ta, pu itamuy ayo oya. Nam sinom sohsoyam put pas hihtatotat, kaptsi'yuñwni. Nam puma put Moñwílalwani; pam-sa hapi öqalat pasiwtaqat pañqaqwani. Nam pu' yantani, pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

Jesus Christ HIHTA NATONIQT MAHTAKNA Ayay John aw'i

¹ I' tutuveni Jesus Christ añq'ö. God soon pas hisat hin hiniwhtiniqat put aw mätakta, pam lavay'aymuy umumi put mahtaknaniqat öviy'o. Noqw pam hoñviayay ayataqw, pam nuy John, put lavay'ayayat, put äawna. ² Noqw nu God lavayiyat, Jesus Christ inumi mätaktaqat umuy äawnani. Pu nu hihta aw yórikqey umumi pēnani. ³ I' hak it tutuvenit añ hin hiniwhtiniqa pey'taqat añ tūnwantaqa hahlayhpit epni. Pu put nanaptat, aw tuqayvasi'yunqam piw pas hahlayhpit epyani. Pi aw hapi pituto.

Greetings to the Seven Churches

⁴ Nu' John Asiat ep tsañe' kitsókit añ God aw tōnawtaqamuy öqalanta. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa umumi pitsíwtani, it hakiy pu'nihqat, pu pay hísatnihqat, pu nātoniqat añq'ö, pu tsāñe'nihqamuy hīhikwsimuy put moñw'atsvewayat ehpeyiaqamuy amuñaq'ö, ⁵ Pu Jesus Christ añq'ö. Pam hapi pas suyan navoti'kañw súañqawu; so'pumuy amuñaq'w tātayhqe nuhtuñaqw susmohpeq'a; pu tūwaqatsit ep momñwituy amumi moñw'iwta. Pam itamumi unañway'taqe, nāp uñway akw itamuhpa' itahqaanhtipuy ayo pāhoma. ⁶ Nihqe itamuy moñw'oyhqe, Nay God awwat itamuy wimmoñw'oya. Nam sinom put kaptisitotat, put moñwlalwani sutsép-saa. Nam antaa. ⁷ Meh, pam öomawhtuy aqw hawni. Noqw sohsoyam pōsiy akw put aw yórikyani, pu ima put sōhkwiknayaqam piwu. Noqw tūwaqatsit ep sohsoy hihta nanāpwat sinom put atsviy tsaykitani. Pas antsaa. Nam antani. ⁸ Nu hapi Alpha, pu Omega; nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pás yúkuniqa, kita Sus'öqaltutuyqawhqa, pu'nihqa pu pay hísatnihqa, pu nātoniqa.

A Vision of Christ

⁹ Nu' John, umuhpava, pu umuhsuñwa, umún Jesus Christ eñem hihta añ kánavota; put eñem hihta añ nakwhani'ta; piw umún put amum moñw'iwatani. Nu pāñaqw tutskwat kuytaqat Patmos yan mātsiwhqat ep qatu, God lavayiyat ep'e, pu Jesus Christ yuaataqey ep'e. ¹⁰ Noqw Tutuyqawhqaqat talōñniyat ep nu Hikwsit akw tuyqawiñkañw, inuhkwayñave hakiy a'nō tōnayat navota, pas tōtōqpit añ tōnay'taqata. ¹¹ Noqw inumi pañqawu: Nu hapi Alpha pu Omega, mohti'maqa pu nuhtuñkñihqa, kita; pu piw yan'i: Um hin yórike', tutuvenit añ put pēnat, Asiat ep tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi távini, ayo Ephesus ep yesqamuy amumii, pu Smyrnat epyaqamuyu, pu Pergamos epyaqamuyu, pu Thyatirat epyaqamuyu, pu Sardis epyaqamuyu, pu Philadelphiat epyaqamuyu, pu Laodiceat epyaqamuyu, inumi kita. ¹² Noqw nu hakiy inumi hiñqawhqaqat aw yórikniqe ahoynamtö. Nihqe öviy nu namtökqe, pay tsañe' wihqōhit tsotsókpíyat sikavalasivat añqw yukiwyuñqat tuwa. ¹³ Noqw ima tsañe' tsotsókpíyat amuhsonve hak Sinot Tiyyat an son'iwahqa waynuma; wupaknapnat kukmiq pitsíwtaqat yuwsí'kañw, tawitsqay añ sikavalasivat kwewta. ¹⁴ Noqw qōtōyat añ hōmiat qōtsáphōt anta, pas nuvat an qōtsa. Noqw pōsiat pavan pas ūwiñwuy anta. ¹⁵ Noqw kuk'at pas kwañw'ewakw sikasivat qōpōmiq pātiqat an talqaqsala. Pu tōnaat mūmunañwtuy wukosöykitaqat panta. ¹⁶ Noqw pam putvaqw tsañe' sōtuy matsvoñta. Noqw moañaqw sipwuvahpi nan'ivak a'nō qalay'taqayayma. Noqw taywaat tāwat pas pavan tālat anta. ¹⁷ Noqw nu aw taytaqe pahsat kukmiq munu, sūmokpunikañwo. Noqw pam putvaqw may akw inumi matyawht pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani; nu hapi mohtimaqa pu nuhtuñkñihqa. ¹⁸ Nu hapi qatu. Ura as nu mōkt, pu ahoynātayi. Noqw meh, nu hapi sūtsep qátuhqa. Pas antsaa. Nihqe nu maskimi, pu mokiwyuy aw öqalay'ta. ¹⁹ Um hihta aw yórikqey pēnani, yañ hihta hintaqata, pu hihta nātoniqata. ²⁰ Ura nu putvaqw tsañe' sōtuy matsvoñkañw tsañe' wihqōhit tsotsókpíyat amuhsonva waynumqw um inumi yori. Taa. Put hímuniñqat nu uñ äawnani. Ima tsañe' sōtu hapi tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñvia'yatu. Noqw pu tsañe' wihqōhit tsotsókpíyat hapi tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamu.

2

The Message to Ephesus

¹ Um Ephesus ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayay aw yan pēnani: I' hak putvaqw tsañe' sōtuy matsvoñtaqa, tsañe' wihqōhit tsotsókpíyat sikavalasivat añqw yukiwyuñqat amuhsonva waynumqa yan ūmi lavayhti: ² Pay nu ūmi navoti'taqw, um inuñem tumalay'taqe maqsoni'ta. Piw um qa nan'ekni'ta. Pu um añ qalomáhinyuñqamuy amumi qa suhtaq'ewa. Nihqe hakim inuhpiy ayatiwyaqey pañqawqamuy um amumi pohtaqe,

amumi navotq, pay kurs puma a'tsatu. ³ Nihqe um hihta añ kuykañw nakwhani'ta. Nihqe um inatñwaniy tunatyawkañw hihta maqsonlawkañw qa ókiwhiti. ⁴ Nikañw pay nu hihta ùmi qaantaqat tuway'ta. Ura as um mohtihaqam inumi pas unañway'tat, pu' hapi qa pan um inumi unañway'ta. ⁵ Nihqe òviy um tunatyaltini. Taq um inuñaqw yāvoq'iwma. Um ahoy namtòkt, inuminen, mohti hinmaqey hintsakni. Taq um qa panhtiqw, nu ùmi supte' uhwiñqòhiy tsotsòkpiyat qeniyat añqw ayo távini, um qa ahoy namtòkq'ò. ⁶ Nikañw it ep nu ùn hahlayi: Um imuy Nicolaitan-sinmuy hintsakpiyamuy pas qa hahlayi, inù'n'i. ⁷ Naqvuy'taq navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat áñwuy'taqat nu pan nakwhanaq, pam himutsokit hakiy taytoynañwuqat God ùyiyat nāsaveq wúnuhqat añqw nòsni.

The Message to Smyrna

⁸ Pu um Smyrnat ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak mohtinihqa, pu nuhtuñknihaq, ura as makt, pu' qátuhqa yan ùmi lavayhti: ⁹ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um hìhihta añ kànanvota, pu okiwhinta; nikañw um pas antsa kàhak'i. Pu hakim Jew-sinomniheqy a'tsalalwaqam ùmiq qalomáhiñqaqwaqat nu navoti'ta. Puma qa Jew-sinomnikañw soq Satan aw tónawta. ¹⁰ Um hapi hihta nāt añ kànavotniqey qa mamqasni. Meh, pay nāt Nukpana uhsinomuy amuñaqw haqawatuy sivikimi maspani, amumi tawantaniqey òviy'o. Noqw uma pakwút-sikis tálāt añ kànanvotyani. Nikañw uma hapi qa nañ'eknayani; nāmahin pi uma so'n'i. Pi nu hihta ahsatit umuy máqani. Uma aqwhaqami yeskañw put añ nāvokawintotani. ¹¹ Naqvuy'taq navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat áñwutaqa hapi soon mokiwy añqw lōs yúkuni.

The Message to Pergamum

¹² Pu Pergamos ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat um aw yan pēnani: I' hak sipwvahpit nan'ikaqey galay'taqat himuy'taq yan ùmi lavayhti: ¹³ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta, pu um haqam qátuhqata. Pep hapi Satan moñw'iwta. Um inatñwaniy hūrs ñuy'ta. Ura nuy yuaataqa Antipas umuhsonve nīniwa, haqam Satan qátuhqat ep'e. Noqw nāmahin pi pantaq, um inumi tuptsiwni'taqey qa qe'ti. ¹⁴ Noqw pay nu qa súkw hihta ùmi qaantaqat tuway'ta. Soq um Balaam tutuqayhpiyat ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Ura pam Balac tutuqaynaq, pam Israel-sinmuy únatoyna. Noqw puma hihta wutsit pay nāp yukiwyuñqamuy amuñem hihtuy qōyantotat, sikwíyat añqw nōñosa; pu tokot sokoptota. ¹⁵ Pu pan piw um inuy Nicolaitan-sinmuy tutuqayhpiyamuy ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Noqw nu put aw qa suhta'ewa. ¹⁶ Noqw òviy um put añqw lasni. Taq um qa panhtiqw, nu ùmi supte' imoñaqw sipwvavahpit akw pumuy amumi kihpokni. ¹⁷ Naqvuy'taq navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat áñwutaqat nu mennat it òñaqw pōlavikit tupkiwtaqat nopnani; nen put qōtsat owat máqani. Noqw put añ puhutuñwni pey'tani. Qa hak put navoti'taqw pas put kwúsuhqa-sani.

The Message to Thyatira

¹⁸ Pu um Thyatirat ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: God Tiat ùwiñwuy antaqat pōsi'taq, pu kwañw'ewakw sikasivat antaqat kuhkuy'taq yan ùmi lavayhti: ¹⁹ Um hihta hintsakqat nu pay navoti'ta, pu um hin inumi unañway'taqata, pu um hihta tumaltaqata, pu nuy qapēvewnaqata, pu hihta añ pās nakwhani'taqata. Nu uhtumalay nuhtuñknihqat aw tayta, puma mohti'maqat tumalat epnihqe pas hoyokiwtaqata. ²⁰ Nikañw pay nu qa súkw hihta ùmi qaantaqat tuway'ta. Um it wuhtit Jezebel, God lavay'ayaatniheqey pañqawlawhqat tavi'ta. Pam soq itumal'aymuy tutuqaynakañw, pumuy únatoynaq, puma tokot sokoplalwa, pu nōsiwhqat añ hihta nāp yukiwyuñqamuy amumi noiwhqat añqw nōñosañwu. ²¹ Noqw pam tuskapqatsiy añqw lasniqat nu as aw qenitoyaq, pam qa panhti. ²² Noqw meh, nu put aw toñok, pam tūtuyhtini, pu put amum nāhahlaynayaqam piwu. Noqw puma qa'an'ewakw kànanvotyani, kurs puma hintsakpiy añqw qa lasyee. ²³ Pu nu put tímuyatuy qōyani. Noqw pep pu' sohsovit inumi tónawtaqam navoti'yuñwni, nu hapi sohsokmuy tunatyayamuy, pu unañwayamuy añ purimaqata. Pi nu hapi sohsokmuy umuy nanāp umuhhintsakpiy an umumi ahoytani. ²⁴ Nikañw nu ùmi pañqawni, pu ahpiy Thyatirat ep it yan tutuqayhpiyat qa ñuy'yuñqamuy amumii, pu añ hakim Satan hìhta tuwiyat qa toñtaqat pan tūñwantiwhqat qa tuwi'yuñqamuy amumii: Pay nu soon piw nāt pas hìhta umuy ikwiltotoynani. ²⁵ Pay uma hihta himuy'yuñqey hūrs ñuy'yuñwni, nuy pītuniqat aw pahsavoo. ²⁶ Nukpanat áñwutat pas so'ñwamiqhaqami itunatyay añ hinmaqat nu hìhihtuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy amumi òqalmaqani. ²⁷ Noqw pam sivakohot akw pumuy amumi moñw'íwtani, nen sivuskwit an pumuy piñani. Pan hapi Ina nuy òqalmaqa.

²⁸ Pu nu put talsohut máqani. ²⁹ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

3

The Message to Sardis

¹ Pu um Sardis ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak God añqw tsañe' hihikwsimuy himuy'taqa, pu tsañe, sötuy matsvoñtaqa yan ūmi lavayhti: Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Um as sinmuyniqw tayta; nikañw um pas antsa mokpu. ² Taa, um havivokalni; nen uhtumalay nātonihqat aw unañtapni, taq pam pas pay sohtini. Taq nu God atpip uhtumalay qa pasiwtat tuwa. ³ Oviy um hihta navotqe, òmahtaqey hūrs ñuy'tani; nen hin hinmaqey añqw lasni. Nikañw um kurs qa tātayniqw, um hisat qa pan wūwantaqw nu ūmi suptuni, uyiñwu hin pítuhqat pan'i. ⁴ Nikañw hikis pi Sardis ep hikiyom itséheeqatsit akw yuwsiy qa tuyoy'ewakwtota. Noqw puma qōtsat yuws'i'kahkañw inumum hinnumyani, pi puma hihkay'yuñwa. ⁵ Nukpanat áñwutaqa qōtsat yuwsini. Noqw nu put tuñwniyat qatsitutuvenit añ pēne', qa ayo sūlawhtani. Noqw pam isinonihqat nu Inay aw pañqawni, pu hoñviaymuyatuy amumii. ⁶ Naqvuy'taqa navotni, Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

The Message to Philadelphia

⁷ Pu um Philadelphiat ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas Qahováriwtaqa, pas antsanihqa, David hōtahpiyat himuy'ta. Nihqe pam aw hōtaqw, soon hak uhtañwu; pu uhtaqw, soon hak hōtañwu. Noqw pam hapi ūmi yan lavayhti: ⁸ Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Meh, nu' hapi uñem uutspit wūyak hōtani. Noqw soon hak put uhtani, pay as pi um hihin òqawi'kañw ilavayiy aw tuqayvastaqw òviy'o; nihqe um nuy qa tuwi'taqey qa hisat pañqawu. ⁹ Meh, nu hapi imuy hakimuy Satan aw tónawtaqamuy as Jew-sinomnihqey atsálalwaqamuy amuñem pan yukuqw, puma uhkuktupoq munumhtini; nen nu ūmi unañway'taqat napanatani. ¹⁰ Um hapi ilavayiy qa hātapt, hūrs wunu. Noqw òviy ason tūwaqatsit añ sopkawtaqamuy sinmuy amumi tuwantiwhq, nu tuwat soon uñ mātapt, uñ put añqw ayo távini. ¹¹ Meh, nu hapi suptuni. Um hihta himuy'taqey hūrs ñuy'taqw, qa hak uh'ahsatiy uñ nawhkini. ¹² Nukpanat áñwutaqat nu soñawnen Inay God Kiyat ep tōtōñ-wunuptsinani. Noqw pam pāpu pañqw qa yámakni. Pu nu Inay God natñwaniyat put añ pēnani, pu ivuhutuñwniyu, pu Inay God kitsókiyat tuñwniyata. Pam kitsóki pūhuniñkañw ònaqw hawni Inay God añq'ò. Noqw Jerusalem yan tūñwantiwni. ¹³ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

The Message to Laodicea

¹⁴ Pu um Laodiceat ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas antsanihqa yan ūmi lavayhti: Nu pas qaatsat hinma; piw lavayit pas antsanihqa tuaw'i'ta. Noqw God inuhpiy sohsok hihta yuku. ¹⁵ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um qa suhsuñwa, piw qa muki. Himu as um suhsuñwanikañwo, sen múkinikañwo. ¹⁶ Noqw pi um hihin mukinihqe qa suhsuñwa, piw qa múkiniqw nu òviy uñ pavoyani. ¹⁷ Um pi pañqawlawu: Nu kähak'i; nu hihta nihti'ta; nu qa hihta rūrumba. Susmataq pi um okiwhinkañw qa navoti'ta, qahahlaykañwo, òkiwnikañwo, qapostalkañwo, qa yuws'i'kañwo. ¹⁸ Oviy nu ūmi pañqawni: Um sikavalasivat qōhit akw kwan'ewayhtiqaat nuy tūnikañwo, nen kähakni; pu um qōtsat yuwsit tue' yuwsini; nen um put akw nātupke', qa hihta hahmanni. Pu um uhposvage wilelwe', tātlat taytani. ¹⁹ Nu hakiy aw unañway'te' u'nanañwu, wuvahtañwu. Um òviy qa nātusite', uhhintsakpiy añqw lasni. ²⁰ Meh, nu hōtsiwhpeq wūnukañw pōññōtoyna. Itōnay navotqa uutspit hōtaqw nu aw pake', amum nōsni; pu pam inumumni. ²¹ Nukpanat áñwutaqat nu imoñw'atsveway ep qatuptsinani. Noqw pam inumum pep qatuptuni, nu put áñwutaq Inay amum moñw'atsvewayat ep qatuptuqat pan'i. ²² Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

4

Worship in Heaven

¹ It atve pu' nu yorikq pi meh, òveqatsit aw hōtsílti. Noqw nu mohti hakiy tōnayt navotq, pas tōtōqpit an tōnay'taqa inumi yuaataqey pañqawu: Um pegw wupni. Noqw yahpiy hin hintaniqat nu ūmi mātaktani. ² Noqw pahsat pay nu Hikwsit akw tuyqawiwnikañw òveqatsit ep moñw'atsvewat aw yori. Noqw hak ep tsokiwa. ³ Noqw pep tsokiwa-taqa jasper-owat, pu sardius-owat, an sōniwa. Noqw moñw'atsvewa tañaqwunut emerald-owat an sōniwhqat akw ñoyakiwa. ⁴ Pu moñw'atsvewa nānan'ikage sunat-nikañw añqw nālōq sihkay'taqat tsotsókpit akw ñoyakiwa. Noqw hakim sunat añqw nālōq

sihkay'taqam wūwuyom pañ tsokiwyuñwa, qōtsat yuws'i'kahkañwo; nihqe sikavalasivat añqw yukiwyuñqat wihkat akw qōtōsomiwyuñwa. ⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw talwip-takañw pu umhta; pu mowawatiwa. Noqw moñw'atsvewat atpip tsañe' wihqōhi uwi-witota. Puma hapi God tsañe' Hikwsimatu. ⁶ Noqw moñw'atsvewat atpip himu panaptsat an suyan tālay'taq patuphaiwta. Pu moñw'atsvewat aqlavo nālōyōm hihtu tayyuñqam hōñi; mōñaqw-nikañw pu ahkwayñañaqw pōvosi'yūñwa. ⁷ Noqw tayyuñqamuy amuñaqw i' himu mohti taytaqa tōhowuy anta; noqw añkñihqa wakashoyat anta; noqw amuñkñihqa tāqat an tayway'ta; noqw pu put añkñihqa kwāhu pūyawmaqat anta. ⁸ Noqw ima hihtu tayyuñqam nanāp navay masay'yūñwa; noqw puma pas sohsovik pōvosi'yūñwa. Nihqe puma tālō'nikañw pu tōkilat añ qa nānasuñwnayañwu pañqawkahkañwo: Qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, God Sus'ōqaltutuyqawhqa, pay hisatnikañw, pu'nikañw, pu nātoniqa. ⁹ Noqw ima hihtu tayyuñqam Hakiy Sutsep Qátuhqat moñw'atsvewat ep tsoki-wtaqat pas kaptsitotakañw, tayawnayakañw, pu aw kwakwhatota. ¹⁰ Noqw pahsat pu ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom moñw'atsvewat ep qátuhqat atpip munumhtiñwu; nen put Hakiy Sutsep Qátuhqat pas hihtatote', moñw'atsvewayat atpip wihkay mas-payañwu pañqawkahkañwo: ¹¹ Tutuyqawhqa, sinom un pas hihtatota, un kaptsi'tote', um-sa ōqalay'taqat pañqawqawq, put hapi um hihkay'ta. Pi um hapi sohsok hihta yuku. Noqw uhtunatyay ahpiy pam yukilti.

5

The Scroll and the Lamb

¹ Noqw nu moñw'atsvewat ep qátuhqat aw tātayhq, putvaqwat may akw tutuvenit mupipitaqat yawta. Noqw tutuveni apqōlnaqw-nikañw pu ihkaqewat pey'kañw tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwta. ² Noqw hoñviaya a'nō ōqalat pas tōnay añqe' pañqawlawhq nu aw tātayi. Ya hak tutuvenit tuvoylayat tsitsikte', tutuvenit púrukñanigey aw aptsiwa? kita. ³ Noqw soon kurs hak ōveqatsit, pu tūwaqatsit, pu piw tūwaqatsit atpikaqe qátuhqa tutuvenit púrukñani, piw pēnit aw tātayni. ⁴ Noqw nu okiw nāvāk'ōyna, soon kurs hak put púrukne' añ tūwnanigey aw aptsiwtaqw ōviy'o. Piw hakis soon kurs hak aw tātayni. ⁵ Noqw haqawa wuy inumi pañqawu: Pay um qa tsāātani. Pay imuy Judat sinomuyatuy amuñaqw wukotōhowuy antaqa, David natkoat tutuvenit púrukñani; pu tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwtaqat tsitsiktani. ⁶ Noqw nu yorikq pi moñw'atsvewat-nikañw pu nālōq tayyuñqamuy-nikañw pu wūwukwmuy amuhsonve Maña wunu, kurs nīniwa; nihqe pan sōniwa. Noqw pam tsañe' ālay'ta, pu tsañe' pōvosi'ta. Noqw ima hapi God añqw tsañe' Hihikwsim ahsupoq tūwaqatsit añ ayatiwyaqamu. ⁷ Noqw pahsat pu Maña moñw'atsvewat ep qátuhqat awni-hqe, putvaqw māyat añqw tutuvenit kwusu. ⁸ Noqw pam put kwusuq, pahsat pu ima nālōyōm hihtu tayyuñqam-niqw, pu sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom Mañat atpip munumhti. Puma sohsoyom sivatōnlenay'kahkañw nānan'ik tsaqaptat yawyuñwa. Tsaqapta sikavalasivat añqw yukiwkañw, añ himu kwañwáhovaqtuhqat opom'iwyuñwa. Pam himu kwañwáhovaqtuhqa hapi God sinomuyatuy nāwāncipiamu. ⁹ Noqw puma hihta puhutawit tawlawhaqe pañqawqa: Um tutuvenit kwuse', tuvoylayat tsitsiktanigey aw aptsi-wta, ispi um nīniwhqee; nihqe uh'uñway akw um itamuy God eñem tui, sohsokmuy hihtuy nanāpwtuy sinoiwtagamuy amuñaq'ō, pu nānap lavaymakiway'yūñqamuy amuñaq'ō, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy amuñaq'ō, pu sohsokmuy hihtuy ñamuy añq'ō. ¹⁰ Nihqe um God Itahtutuyqawhqaq aw itamuy moñw'oya, pu piw put awwat wimmoñw'oya. Noqw itam tūwaqatsit ep moñw'iwyuñwni, kitota. ¹¹ Noqw nu aw taykañw navotq, kaysiwhqam hoñvia'yat moñw'atsvewat nōyakiwta, imuy hihtuy tayyuñqamuy amumum-nikañw pu wūwukmuy amumuma. Noqw pas puma kaysiwa; pas qaan'ewakw hinta; ¹² Nihqe a'nō pañqawqa: Ason sinom Mañat as nīniwhqat ōqalanihqat pañqawqaniqw pam sūanta. Pay nam pam kāhakiwuy makiwni. Pay nam sinom put-sa hapi suan unañwtalwuwñi'taqat, pu sus'ōqalanihqat pañqawqe', put kaptsitotat, pas hihtatote' tayawnayani, ispi pam put hihkay'taq'ō. ¹³ Noqw nu navotq sohsoy hihtu ōveqatsit ep yesqam, pu tūwaqatsit añ'a, pu tūwaqatsit atpikaqee, pu pātuwaqatsit añqe'yaqam, pu sohsoy hihtu pañqe' tañawaqam pañqawqa: Itam God moñw'atsvewat ep qátuhqat, pu Mañat, pumuy tayawintota, pas kaptsilalwa, piw pas hihtalalwa. Puma hapi-sa ōqalat pasiwa, yūmosa aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw ima hihtu nālōyōm tayyuñqam pañqawqa: Pas antsaa. Noqw ima sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom tamōtshoñvaqe, it hakiy sutsép-sa qátuhqat pas hihtatota.

6

The Seals

¹ Noqw nu aw taytaqw, Maña sukwat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu imuy hihtuy tayyuñqamuy suhkawa yōyañwuy ūmukqat pan hiñqawhq nu navota. Noqw pañqawu: Um

pewnen yórikni. ²Noqw nu tātayhq ep qōtsa kawayo. Noqw epeq tsokiwtaga awtat yawta. Noqw haqawa put moñwwihkatoyna. Noqw pam pahpiy tūañwutimakañw aqwhaqami hihtuy áñwutimani. ³Pu Maña añk piw tuvoylat tsikaqw, pahsat pu mohti'maqat añkñihqa himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. ⁴Noqw pahsat pu piw suhka kawayo yámakkañw pamwa pālañwpu. Noqw put ep tsokiwtaga koyanisqatsit aw tūlalayniqey ôqalmakiwa. Noqw sinom nāqōyanvayani. Noqw haqawa wukosipwuvahpit put maqa. ⁵Pu pam payhkomuytiqat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu amuñkñihqa himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. Noqw nu aw tātayhq pi sôqômkawayo. Noqw put epeq tsokiwtaga hihta pututuwanpit yawta. ⁶Noqw nu navotq, nālôqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuhsonñaqw hakiy tōnaat pañqawu: Pay sôhōvosi sūp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani; pu kawaysôhōvosi payhp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani. Nikañw um hapi pay wihkuyit, ôvat pālayat enañ qa aw hintsanni. ⁷Noqw pam nālôqtiga tuvoylat tsikaqw, pu imuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka nālôq epñihqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, pam kita. ⁸Noqw nu yorikq pi hin'ewaykawayo. Noqw put epeq tsokiwtaga Mokiwu yan mātsiwa. Noqw Maski put añk hinma. Noqw tūwaqatsi nālôvo tukiwyuñqat amuñaqw sūk aw ôqala pumuy amumi noiwa. Noqw puma sipwuvahpit akw sinmuy qōqyani, pu tsôñawuy akw'a, pu hihta tūyat akw'a, pu tūwaqatsit ep hihtuy tūtuvosiptuy akw'a. ⁹Pu pam tsívatnihqat tuvoylat tsikaqw, nu yorikq pi kwanwáhovaqtuqat enem tataqtsokpit atpipaq hakimuy hikwsiam tañawta. Puma hapi hakim God lavayiyat ep nīniwya; puma hihta pas suyan navoti'yunqey qatuhtuskahkañw yuaatotaq ôviy'o. ¹⁰Noqw puma a'nô hiñqawqwe pañqawu: Ya um tūwaqatsit ep yesqamuy itah'unway ep hinwat yúkuni. Amumi um nāoyniqey hisat panhtini, Tutuyqawhqa Qahováriwtaga, pas qa atsa, kitota. ¹¹Noqw puma sohsoyam qōtsat usimnit makiwya. Noqw pay hāk puma hihsavo nāsuiñwi'yunwñiqat amumi pañqawu. Pay ason pas pumuy tumalsuñwamat pu tupkomat piw tuwat pumuy amún qōyaniwyaniqat pantaniqat amumi pañqawu. ¹²Noqw nu tātayhq, pam nāvaynihqat tuvoylat hōtaqw, pahsat tutskwa a'nô tayayayku. Noqw tāwa anaha'mōtsaput an qōmviiti. Noqw mūyaw unwat an pālañwputi. ¹³Noqw tokpelat añqw sōtu tūwaqatsit aw lōhōhōtiva, sipaltsokit pōlōat pay lake', qa kwanwtit, wukohukwvaqw lōhōkhwuqat pan'i. ¹⁴Noqw tokpela hihta mupipitaqat an mupipiyyku. Pu sohsoy tuhtukwi, pu pānaqw tutskwa kūyuñqa nahlamhti. ¹⁵Noqw tūwaqatsit ep pas momñwit, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu solāwamuy amumi mohpeq momñwit, pu a'nô ôqalat pasiwyuñqam, pu tūtuwikt, pu pay qa tūtuwikt, puma sohsoyam tuhtukwit añ hage' o'wat an tuhtusōva nauyhtota; ¹⁶Nihqe tuhtukwit, pu o'wat aw pañqawu: Uma moñw'atsvewat ep qātuqat pitsañwayat añqw itamuy tupkayani, pu Mañat itsívuyat añq'ô. ¹⁷Taq itsívuyat aw wukotalōña. Noqw ya hak sen put añ kuytani?

7

The 144,000 People of Israel

¹Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi nālōyōm hoñvia'yat tūwaqatsit nālōvaq nanān'ivaq hoñkahkañw, tūwaqatsit añ nālōvaq hūkañwuy ahoy ñuy'yuiña, tūwaqatsit añ qa hūhukniqat ôviy'o, pu pātuwaqatsit añqee, pu himutsotskit añ'a. ²Noqw pu piw suhka hoñviaya God taytaqat penhpiyat yawkañw hōpaqw wuptoqw nu tuwa. Noqw pam imuy nālôqmuy hoñvia'yatuy tūwaqatsit-nikañw pu pātuwaqatsit hintsanyaniqamuy amumi a'nô tsa'lawhqe, ³Pañqawu: Pay hāk uma tūwaqatsit qa hintsanyani, piw pātuwaqatsita, pu hīhihta himuqlōta. Ason itam mohti God tumal'aymuyatuy qalpeq tuvoylatotaq, pu' pantani. ⁴Noqw hihsa'nihqam tuvoylatotiqtu nu navota. Noqw Israel-sinmuy nanāp ñamuy amuñaqw sumiyanhitiqe tsañe'sikip sunat-nikañw añqw nālôq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya. ⁵It Judat añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Reuben añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Gad añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁶Pu Aser añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Nephtalim añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Manasses añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁷Pu Simeon añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Levit añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Issachar añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁸Pu Zabulon añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Joseph añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Benjamin añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya.

The Great Crowd

⁹Yantaqat atsve pu' nu yorikq pas sinom qaan'ewakw hintaqam moñw'atsvewat-nikañw pu Mañat atpip hōñi; pas kurs hin hak pohtoylaniqat pahsaa, sohsokmuy nanāpwtuy sinoi-wtaqamuy, pu himuñam'iwtaqamuy-nikañw, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy-nikañw,

pu nanāp lavaymakiway'yuñqamuy amuñaq'ö. Noqw puma qōtsat yuws'i'kahkañw hihta palm-tsokit nahpiyat yawyuñwa; ¹⁰ Nihqe a'nō hiñqawaqe pañqawa: Kwakwhay God aw itahyantaqa moñw'atsvewat ep qátuhqa! Kwakwhay um Maña! Pi uma itamuy ayo oya. ¹¹ Noqw sohsoyam hoñvia'yat moñw'atsvewat nōyakiwta, pu wūwuyomu, pu nālōyōm hihtu tayyuñqamu. Nihqe puma moñw'atsvewat atpipo munumhtiqe, God pas hihtalalwawe ¹² Pañqawa: Pas antsaa. Nam sohsoyam aqwhaqami God aw itahyantaqay tayawintiwisni, pu pas hihtatotani, pu kwakwhatiwisni, pu kaptsi'tiwisni. Pi pam-sa suan unañwtalwuwni'ta, sus'ōqala, pu hoñvi'ta. Pay nam sohsoyam aqwhaqami pan put yuaatiwisni. Nam antani, kitota. ¹³ Noqw suhka wuy inumi pañqawu: Ya ima qōtsat yuws'i'yuñqam hākimu? Ya puma hāqawya? ¹⁴ Noqw nu put aw pañqawu: Tāqa, pi um navoti'ta. Noqw pam inumi pañqawu: Ima hapi gaan'ewakw kānavotpit añqw nōña; nihqe yuwsiy tūvahomyaqe, Mañat uñwāyat akw put qōtsatota. ¹⁵ Paniqw öviy puma God moñw'atsvewat atpip hōñi; nihqe nāqavo, tälö', pu mimhikqat añ kiyat ep put eñem tumalay'yuñwa. Noqw i' moñw'atsvewat ep qátuhqa pumuy amumum qátuni. ¹⁶ Soon puma pāpu tsōñso'ni, piw pānakso'ni. Soon pumuy amumi tōñvani, piw utuhuutini, ¹⁷ Pi Maña moñw'atsvewat nāsawe qátuhqa pumuy amumi tunatyawmaniñw öviy'o. Nen pāhut hakiy taytoynañwuat nōñañataqat añ tsamni. Noqw ason God pumuy posvalayamuy sohsok ayo hōnani.

8

The Seventh Seal

¹ Noqw pam tsāñe'niñqat tuvoylat tsīkaqw, pahsat öveqatsit ep sutmaqma, pahantawat nāsamiq pahsavohaqamii. ² Noqw nu yorikq tsāñe'niñqam hoñvia'yat God atpip hōñi. Noqw puma tsāñe' tōtōqpit makiwya. ³ Noqw suhka hoñviaya pítuhqe, kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsoqpit aw wunuptu, sikavalasivat añqw yukiwhqat qōqōhpit yawkañwo. Noqw himu kwañwáhovaqtuqat taqtsokiwniqat nihtiwtatagat pam makiwa. Nihqe pam sohsokmuy God sinomuyatuy nāwakiniyamuy enañ tataqtsoqpit sikavalasivat añqw yukiwhqat aqw put taqtsoka, moñw'atsvewat atpipo. ⁴ Noqw hihta kwañwáhovaqtuqat kwītsiñwuat hoñviayat māyat añqw God aw wunuptu, put sinomuyatuy nāwakiniyamuy enañ namiqwriwkañwo. ⁵ Noqw hoñviaya qōqōhpit kwusut, tataqtsokipit añqw tōvut put aw oyat, pahsat pu tūwaqatsit aw put tūva. Noqw pahsat pu himu a'nō tōtōqa talwiptikañw umhta; pu tutskwa tayayayku.

The Trumpets

⁶ Noqw ima tsāñe'niñqam hoñvia'yat tsāñe' tōtōqpit himuy'yuñqam pahsat tōqtotiniqey anhtoti. ⁷ Pahsat pu mohti hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu lōmowa-niqw pu qōhi uñwat enañ namiqwriwtaqa mātaktiqe, tūwaqatsit aw maspiwa. Noqw tūwaqatsit añ himuy wupatsotski payhp oyit añqw sūkw oyit pahsa' taqti. Pu sohsoy saksātusaqa taqti. ⁸ Pu añkñihqa hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu himu wukotukwit antaqa pātuwaqatsit aqw tūwiwa, uwiwitiñkañwo. Noqw pātuwaqatsit pahyp oyit añqw sūkw oyit pahsaqhaqam úwaniwhitiqey anhti. ⁹ Noqw hihtu pāvaqe tayyuñqam payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'niñqam soa. Pu pākihu payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'niñqam sapumhti. ¹⁰ Pu payhkomuy pepniñqa hoñviaya tōqti. Noqw wukosohu kopitsokit an uwiwitaqa ñaqa lōhō; nihqe mūmunañwtuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'niñqat añ yēva, pu pāhut nōñantotaqat añ'a. ¹¹ Noqw sōhu A'nō Tsīvo yan mātisiwa. Noqw pāvahu payhp oyit añqw sūp oyit pahsaq a'nō tsiptoti. Noqw kaysiwhqam sinom put akw soa, a'nō tsivoniñw öviy'o. ¹² Pu nālōq epniñqa hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu tāwa hihin qa nāsamiq pitsiwtatqa hinhtiqe qatālawwa, pu mūyawa piwu, pu sōtuu. Noqw öviy puma hihin qa nāsamiq pitsiwyuñqa qa tālawvaya. Noqw tälö' tāla qa pas nāsamiq pahsavo qa tāla, pu tōkilat piw pay anta. ¹³ Noqw nu taykañw navotq suhka hoñviaya övaqe pūyawmakañw a'nō hiñqawnuma: Is ohi, is ohi, is ohi tūwaqatsit ep yesqamuy amuñemi! Taq pahyom hoñvia'yat nāto tōqtini.

9

¹ Pahsat pu tsivotniñqa hoñviaya tōqti. Noqw pu sōhu ñaqa tūwaqatsit aw posq nu aw yori. Noqw haqami kōysōt pas qa toñtaqat aqw hōtahpi put aw taviwa. ² Noqw pam kōysōt qatoñtaqat aqw hōta. Noqw pahsat put añqw kwītsiñw wunuptu, pas haqam wukokōysōñaqaw hurukwiñsiñw wunuptuqat pan'i. Noqw pañqw hurukwiñsiñw akw tāwa sūmawuy enañ qatālawwa. ³ Noqw kwītsiñwuy añqw tōtōlt nōñakqe tūwaqatsit añ kūrūka. Nihqe puma öqalmakiwya, pūtskohmokyūñqamuy amūn sinmuy tūhototaniqe öviy'o. ⁴ Pay puma tutskwat añ tūsaqat qa hintsatsnaniqat, pan puma mewniwa, piw añ himutsotskita. Pay imuy hakimuy God tuvoylayat akw qalpeq qa tuvoylay'yuñqamuy pūmuy-sa puma tūhototani. ⁵ Noqw pay puma sinmuy qa qōqyaniqat pan amuñem yukilti. Pay puma tsivot mūmuyawhtuy añ pumuy okiwsahsanyani. Noqw pūtskohmokaqa hakiy muaqw hin tuyvañwuat, pay

pan tütuyini, hakiy müaq'ö. ⁶ Noqw ep hapi pu' as sinom so'niqey hepyanikañw, hin panhtotinigeq qa tutwamantani; pu as so'niqey nānawaknaniq, mokiwu amuñaqw haqami kursni. ⁷ Noqw kawāyom kihpoknik hin hinyuññwuniq, pan tötölt hinyuñwini. Suhpan wihkat sikavalasivat añqw yukiwtaqat puma wihkay'yuñwini. Pu taywaam sinmuy taywayamuy anyuñwini. ⁸ Pu puma momoymuy amún hōmi'kahkañw, tóhowuy an tamay'yuñwini. ⁹ Pu sivavutsqat antaqat tawitsqave púhikni'yuñwini. Noqw pumuy pūyaltotiqw, pas masaam kaysiwhqamuy kawaymuy kipókkarētamuy lölökinkahkañw, kihpokqat an sōykitani. ¹⁰ Pu puma putskohmokyunqamuy amún suruy'yuñwini, nihqe suruve howi'yuñwini. Nihqe puma tsivot mūmuyawhtuy añ sinmuy mumu'yanigeq makiway'yuñwini. ¹¹ Noqw hak kōysōt qatoñtaqat añqw hoñviaya pumuy amumi moñw'iwatani. Noqw pam hak Hebrew-sinmuy amuhkwa Abaddon yan mātisiwini, nikañw Greek-sinmuy amuhkwa Apollyon yan'i. ¹² Sūpwat kānavotpit hapi añ ruhpa; noqw meh, nāt hapi piw lōsni. ¹³ Pahsat pu nāvaynihqa hoñviaya tōqti. Noqw God atpīp kwañwāhovaqtuqat eñem tataqtoskpit sikavalasivat añqw yukiwtaqat nālōvaq ālayat añqw hakiy hiñqawhñw nu navota. ¹⁴ Noqw pam nāvaynihqat hoñviayat tōtōqpit yawtaqat aw pañqawu: Um wukomunat Euphrates ep nālōqmuy hoñvia'yatuy sōmiwtaqamuy ñahni. ¹⁵ Noqw ima nālōyōm hoñvia'yat ñāhiwya. Puma put tuwanit, talōñnit, mūyawuy, yahsañwuy aw maskaiwyuñwa, sinmuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy qōqyaniqe ñviy'o. ¹⁶ Noqw kawaymuy aqwayaqam sūmiyaqe pas hihsakip kurs sōmorit pahsa'ya (200,000,000). Noqw nu pumuy hihsa'yaqat navota. ¹⁷ Noqw yan kawaymuy hinyuñqamuy nu tuawyori: Ima pumuy epeq tsokiwyuñqam ūwiwuy an kuwan'iwtaqat tawitsqava sivanavanyuñwa, pu hihta owat jacinth antaqata, pu sikapik'owat antaqata. Noqw kawayom tóhohtuy an qōtōy'yuñwa. Noqw moañaqw ūwiñw, pu kwitsiñw, pu sikapik'owa a'nō muki nōñanta. ¹⁸ Noqw imuy payhkomuy akw sinom payhp añqw sūp oyit pahsa'nihqam soa, it qōhit, pu kwitsiñwuy, pu sikapik'owat pumuy moañaqw nōñantaqat akw'a, ¹⁹ Puma moañaqw ñqalay'yuñqaw ñviy'o, pu suruveq'a. Pi pumuy suruam tsūtsu'tuy anyuñwa, nihqe qōtōy'yuñqe, put akw hakiy tūhototañwu. ²⁰ Pu ahpiy sinom it yan tūyat aw qā sūlawhtiqam hintsakpiy qa añqw lasyat, soq pas pāpu nāp yukiwhput aw nāwakintiwiśa, piw nukpanhihikwsimuy amumii. Hihta wutsit sikavalasivat, sen qōtsāsivat, sen sikasivat, sen owat, sen kohot añqw yukiwyuñqat aw puma nāwakintiwiśa, nāmahin pi as puma kurs hin hihta tutwaniq'ö, kurs hin nanaptaniq'ö, piw kurs hin nankwusanig'ö. ²¹ Pu piw puma tukwyantotaniqey qa añqw lasya, pu hihta nuhtumi wutsilalwaniqeyu, pu tokot sokoplalwaniqeyu, pu hihta uuyiñwyanigeyu.

10

The Angel and the Little Scroll

¹ Pu nu piw sukw hoñviayat a'nō ñqalay'taqat aw yori. Pam ōmawuy yuws'i'kañw tañqawunut akw qōtōsomiwkañw ñnaqaw hāwi, tutuvenit pūrukiwtaqat yawkañwo. Put taywaat pas tāwat an tāla; noqw hokaat ūwiñwuy wupa'leletaqtat panta. ² Noqw pam putvaqw kuhkuy akw pātuwaqatsit aqw wuhku, pu suyaqaw tutskwat aw'i. ³ Pu wukotohowuy hōykuqat an a'nō hiñqawu. Noqw put hiñqawhñq, pahsat pu tsañe'sikip yoy'umuki hihta lavayhtoti. ⁴ Noqw tsañe'sikip yoy'umuki lavayhtotiqw, nu as pēnaniqey anhti. Noqw pay hakiy tōnaat ñnaqw inumi pañqawu: Pay um tsañe'sikip yoy'umuki hin lavayhtotiqw put tupke', qa pēnani. ⁵ Pahsat pu i' hoñviaya ura nu tuwaqaw, pātuwaqatsit aqwnikañw pu tūwaqatsit aqw wuhkukiwtaqa ōmiq may itat, ⁶ Pas qaōwīlvayhtiqe, pas soon pāpu sōwuniqat pañqawu, God aw yankañwo, God pas sutsep qātuqat sohsok hihta yūkuhqa aw'i, ñveqatsit-nikañw pu añ himu hinyuñqata, pu pātuwaqatsit-nikañw añqe' himu hinyuñqat yūkuhqa. ⁷ Noqw tsañe'nihqat hoñviayat tōtqiqtat aw pitu. Noqw pep pu' God tunatyat as tupkiwtaqa aw antsaniwini, pam lavay'aymuy amumi hin lavayhtiqat pan'i. ⁸ Noqw nu hakiy ñnaqw tōnayt navotq, pam inumi pañqawu: Um hoñviayat pātuwaqatsit aqwnikañw pu tūwaqatsit aqw wuhkukqat awnen, tutuvenhoyat pūruk'iwtaqat yawtaqat put añqw kwūsuni. ⁹ Noqw ñviy nu put awnihqe aw pañqawu: Um as nuy tutuvenhoyat māqani. Noqw pam inumi pañqawu: Kwūsuu, nen um sōwani. Pam soon uhponoy qa a'nō tsiptani; nikañw uhmoañaqw momospalat an kwāñwini. ¹⁰ Noqw ñviy nu put māyat añqw tutuvenhoyat kwūsuhqe put sowa. Noqw antsa imoñaqw momospalat an kwañwiti. Nikañw panis nuy put sowaqaw, pahsat pay ivonoveq tsipti. ¹¹ Noqw pam inumi pañqawu: Pay um nāt piw pas hīhihtuy sinmuy amumi yuaatani, pu añqe' nanāpwatuy sinoiwyuñqamuyu amumii, pu lavaymakiway'yuñqamuyu, pu pas momñwitiyuu.

11

The Two Witnesses

¹ Pahsat pu inumi tuwanpi natōnpit antaqa taviwa. Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um wunuptut, God kiyat tuwantani, pu hom'oyvihkata; pu pep ahpave nānawaknaqamuy pohtoylani. ² Nikañw it kihut ihkaqe nōyakiwtaqat pay um qa énañni, nen put qa tuwantani. Taq pam qa-Jew-sinmuy amumi noiwni. Noqw puma lōp sunat añqw lōq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ it kitsókit pas kaptistiwhqat aw wukukutotani. ³ Noqw nu lōqmuyn inuñem yuaataqamuy ōqalmaqani. Noqw puma (1260) sūp sōmorit-nikañw añqw pakwt-payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat añ yuaatani, anaha'mōtsaput yuws'i'kañwo. ⁴ Ima hapi lōyōm olive-tsokit, pu wihqōhit tsotsókpimat tūwaqatsit aw Tutuyqawhqat atpip wūnuhqamu. ⁵ Noqw ason hak pumuy hintsanniqey antiniqw, pahsat pu pumuy moañaqw ūwiñw yámake', hakiy nīnamantani. Noqw ōviy kurs haqawa pumuy hintsanniqey anhte' pan nīniwmantani. ⁶ Ima hapi yōyāñwuy ahoynūy'tanīqey ōqalat pasiwtanīqw, ōviy puma hihsavohaqami yuaatanīqat pahsavo qa yokvani. Pu pāvahut aw ōqalat pasiwtanīqey put ūñwat yūkumantani; pu hīhihta tūyat akw sinmuy okiwsahsanniqey ōqalay'tani, hihsakis panhtinīqey nāwaknaqey pan'i. ⁷ Pu ason puma hin yuaatanīqey yukuqñw, pep pu' hak tāqa himuvohkot antaqa koysōt qatoñtaqat añqw yámake', pumuy amumi kihpokni; nen āñwute' pumuy nīnani. ⁸ Noqw pumuy tokoam mokpu put wuhkokitsokit ep kitpik qatsni. Noqw hakim Hikwsit añ tunatyay'yuñqam put kitsókit Sodom-nikañw pu Egypt yan tuñwāya. Ura pep hapi Itahtutuyqawhqa nīniwa, nahoylehtsit ep'e. ⁹ Noqw sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam, pu hīhihtu himuñam, pu nanāp lavaymakiway'yuñqam, pu nanāpwat sinoiwtatqam pāyis-nikañw añqw nāsamiq pahsavo tālat añ tokoyamuy mokput aw tayyuñwñi; nen hakiy pumuy tūamniqw qa nānakwhani. ¹⁰ Noqw ima tūwaqatsit ep yesqam hahlayhtote' nāhahlaynayani; nen hīhta nāhoynāhuylalwani, ispi ima lōyōm lavay'ayat tūwaqatsit ep yesqamuy ura yūyuyhnaqam mokpuniq'ō. ¹¹ Noqw ahpiy pāyis-nikañw añqw nāsamiq pahsakis talq, pahsat pu God añqw Hikwsī hakiy taytoynāñwuy pumuy amuhsonni pake', pumuy wunuptsinani. Noqw amumi tayyuñqam tsātsawnani. ¹² Noqw nu navotq, hak ōñaqw pumuy lavay'ayatuy amumi a'nō pañqawu: Uma pegw wupni, kita. Noqw puma hakiy tōnayāt navotqey, ōmawuy aqw ōmiq wūvi, tuwqamat amumi tayyuñq'ō. ¹³ Noqw pahsat tsikwa a'nō tayayayku. Noqw wuhkokitsoki pakwūt-sikip tukiwhput añqw sūp tukiwtaqat pahsaq pam sahpu. Noqw sinom tsāñe'sikip sōmorit pahsa'ñihqam sūlwahti. Noqw akwsinñwyaqam tsātsawnaqe, ōveqatsit ep God pas hīhtatota. ¹⁴ It hapi akw lōs kānavotpit añ ayo ruhpa. Noqw meh, amuñkñihqat hapi aw suptuni.

The Seventh Trumpet

¹⁵ Pu i' tsāñe'ñihqa hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu ōveqatsit ep mowawatiwhq hakim pañqawu: Itahtutuyqawhqa, hakiy moñw'asnagey amum yep qatsit ep moñwtunatyat tuyqawvage, sutsep aqwhaqami moñw'iwtani. ¹⁶ Noqw ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom God atpip yesqam tutskwamiq munumtiqey, put pas hīhtatotaqey, ¹⁷ Pañqawu: Itam ūmi hahlayhtoti, God, Sus'ōqaltutuyqawhqa, pu'-nikañw, pay hīsatnikañw, pu nātonīqa, Um qaan'ewakw uh'ōqalay mahtaknat moñwqatuptuqñw ōviy'ō. ¹⁸ Noqw hīhihtu sinom itsivutoti. Noqw, um uh'itsivuy mahtakne' so'pumuy amuñen hin yūkuniqat aw pitu. Pu um uhlayay'aymuy hīhta akw tayawnani, pu uhsinomuy, pu uñ kapti'yuñqamuy, añ sōqavūñwsinmuy-nikañw pu pavansinmuy. Nen imuy hakimuy tūwaqatsit hov-alayāñwuyamuy um tuwat hovalani. ¹⁹ Noqw ōve God kiyat aw hōtsīlti. Noqw kiyat ahsonve tatañpi God tutavoyat añqw tañawtaqa mātakti. Noqw pahsat talwipta, mowawatiwa, umhta, tutskwa tayayata, pu qaan'eway yañsayaqñw lemowa yokva.

12

The Woman and the Dragon

¹ Noqw pahsat pu tokpelat añ a'nō hīhta tuawi'taqa mātakti. Hak wuhti tāwat yuws'i'ta; noqw mūyaw kukyāt atpikaqey pakiwta; noqw qōtōveq wihkayāt añqey' pakwt lōq sihkay'taqa sōtu kwāpya. ² Noqw pam nō'yiwta; nihqey tihtanīqey tūtuynaqe, a'nō pakmumuya. ³ Pu piw suhka hīhta tuawi'taqa tokpelat añ mātakti-himu qaan'eway palalōlōqañw'eway'ō. Pam tsāñe' qōtō'kañw pakwt ālay'ta; noqw qōtōyāt añqey' tsāñe' wihka kwāpya. ⁴ Noqw suruat tokpelat añqey' sōtuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'ñihqamuy lāñaknaqey, tūwaqatsit aw maspa. Noqw i' himu palalōlōqañwu wuhti pas pay tihtanīqat aw wunu, tiyat pay panis yamakq, pay sōwāniqey ōviy'ō. ⁵ Noqw pam tiyohyat tihta. Noqw Tiat ōmi God aw wīkiwa, put moñw'asvewayat aw'i; pi pam sohsokmuy sinmuy amumi sivakohot akw moñw'iwtanīqat pan put eñem yukiwta. ⁶ Noqw wuhti qayēsiwhpumihaqami wāya, pep God put eñem qeni'taqat aw'i. Noqw pep hak (1260) sūp sōmorit añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat añ put aw tunatyawtani. ⁷ Noqw ōve nāqōyta; Michael hoñviaymuy amumum palalōlōqañwuy aw nāyawī; noqw

palalölöqañwuy amum hoñviaymat nāyawi. ⁸ Nikañw puma qa áñwutota; piw qa haqam òveqatsit ep amuñem qenitiwa. ⁹ Noqw wukolölöqañw òñaqwu tūwiwa. Pam piw Nukpana yan mātsiwa, pu Satan piwu. Pam hísat-tsua yan piw tūñwantiwa. Pam hapi sopkawtaqamuy sinmuy amumi yelawu. Noqw pam-niqw, pu hoñviaymat puma tūwaqatsit aw maspiwa. ¹⁰ Noqw nu hakiy tōnayāt òvaqe navotq, a'nō pañqawu: Pu' hapi God Itahtutuyqawhqa tuwqay añwutaqe, moñw'iwkañw òqalay'taqey māakta. Nihqe pam Christ asniy òqalmaqat, put moñwtavi. Pi itahtupkomuy hihin nēveltotoynaqa tūwiwa. Pam pi nāqavo pu tōkilnawit God Itahtutuyqawhqaqay aw pumuy hihin nēveltotoyna. ¹¹ Noqw puma Mañat uñwáyāt akw-nikañw, pu hin navoti'yunqey yuaatotaqey akw put áñwutota. Nihqe puma qatsiy qa kahkawnayāt, so'nigey suhtaq'ewya. ¹² Oviy um hahlayhtini òveqatsi; hahlayhtotini uma ep yesqamu. Noqw is ohi uma tūwaqatsit añ-nikañw, pu pātuwaqatsit añqe' yesqamu! Pi Nukpana pas pavan hinhaqam itsivuiwkañw umumi hāwi, suyan pi hihsavo eñem pētiqw navoti'taqe òviy'o. ¹³ Noqw wukolölöqañw tūwaqatsit aw tūwiwhqey navotqe, pahsat pu pam tiyohyāt tihtaqtat wuhtit aw kikihpoktiva. ¹⁴ Noqw wuhti lōqmuy himumasayat makiwa, wukokwahut masayat an'i, pam lölöqañwuy apyeve haqami qayēsihwipumi eñem qeniwtatqat aw pūyaltiniqe òviy'o. Noqw payhkomuy-nikañw añqw nāsamiq yahasñwuy pahsavo pep hak put aw tunatyawtani. ¹⁵ Pahsat pu lölöqañwuy moañaqwu pāhu nōñañayku, pāyut an'i, wuhtit paōyninaniqe òviy'o. ¹⁶ Noqw pay tutskwa wuhtit paañwaniqe hōtsiltiqe, pāhut lölöqañwuy moañaqwu nōñakqat sohsok hiko. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw òviy lölöqañw wuhtit aw tuyvanage a'nō itsivutiqe, añqw ahipyinihqe, put tímuyatuy amumi kikihpoktiva, hakimuy God tutavoyāt añ hinwisqe, Jesus Christ pumuy hin amuñem hihta hinhtiqat nuhtumi yuaatotaqamuy amumii.

13

The Two Beasts

¹ Noqw nu pātuwaqatsit qalave wunukañw yorikq, pi himu hihta pohkot antaqa pātuwaqatsit añqw yámakto; tsañe' qōtōy'kañw pakwt álay'ta. Noqw áalayāt añqe' pakwt pas moñwit wihkaat sōñniyuñwa. Noqw qōtōyāt an' tuñwni God qa kaptsiyuñwa pay'yuñwa. ² Noqw nu it hihta pohkot aw yorikq, pam tōhuwuy pīvintot anta, pu hōñawuy kukyāt antaqtat kuhkuy'ta; pu wukotohowuy moayat antaqtat moay'ta. Noqw lölöqañw òqalay put maqa, pu moñwqeniyu, añ ahsupōq nuhtumi moñw'iwtaniqat òviy'o. ³ Noqw nu yorikq, pi suhka qōtōy aqw pam hihta akw tūhotiwhqe sumataq pam mokni. Nikañw pay pam qa mokt, haqe' tūhoiwtaqey añ qalaptu. Noqw sinom sohsoyam put hihta pohkoewakw aw kātayyuñwa. ⁴ Noqw lölöqañw it pohkot òqalay máqahqat puma pas hihtatota. Pu puma it hihta pohkot pas hihtalalwaqe pañqaqwa: Ya hak haqam it hihta pohkot antani? Hak sen amum nāyawvaniquey aw òqala? ⁵ Noqw i' himu pohko lavaymakiwhqe, a'nō hihta kwiviyuaatava; piw God aqw qalomáyuaatava. Noqw pam lōp sunat añqw lōq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ nuhtumi moñw'iwtaniqat pan put eñem yukiwa. ⁶ Noqw pam yuaaykuqe God nāp hin sasvi; pu tuñwniyāt aqw a'nō hiñqawlawu, pu kiyāt aqw'a, pu òveqatsit ep yesqamuy amumiq'a. ⁷ Pu pam God sinomuyatuy amumi kohpoke' pumuy áñwutaniqat pan put eñem yukiwa. Pu pam sohsokmuy sinmuy himuñamuy, nanāpwat lavaymakiway'yuñqamuy, pu pas nanāpwat sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwtaniqat pan put eñem yukiwa. ⁸ Noqw sohsoyam tūwaqatsit ep yesqam put aw nāñawaknani. Noqw pay hakimuy tuñwniam Mañat qatsitutuveniayt añ pey'yuñqw, puma put qa aw nāñawakna. Ura pam Maña tūwaqatsit hisat nāt qa yukiwhqat ephaqamuy pan nīñwiniqat pan God put eñem tunatyawta. ⁹ Naqvuy'taqa nam navotni. ¹⁰ Hak hakiy tūwiktaqa hapi tuwat nāp tūwiktiwni. Pu sipwuvahpit akw hak hakiy ninaqa piw tuwat sipwuvahpit akw sūlawhtini. Pep hapi pu' God sinomat tuptsiwni'yuñwe', qa nani'ekni'yuñwni. ¹¹ Pu piw nu sukw pohkot antaqtat tuwaqwu, pam tūwaqatsit añqw yámakto. Noqw pam mañat an lōq álay'ta; nihqe wukolölöqañwuy an yuaata. ¹² Noqw pam put apyevenihqat pohkot òqalayāt sohsok pasiwta. Nihqe pam sohsokmuy tūwaqatsit añ yesqamuy amumi tuyqawwaqw, puma mohtiwat pohkot aw nāñawakna, ura as mokniwawakw tūhotiwhq, ahoy qalaptuqat put aw'i. ¹³ Noqw pam qaan'ewakw hihta kātatayhpit tumalay'va; nihqe sinmuy amutpik tokpelat añqw tūwiñwuy hawnañwu. ¹⁴ Noqw God pan put nakwhanaqw, pam mohtiwat it hihta pohkot atpip kātatayhpit hintsanhqe, tūwaqatsit ep yesqamuy ūnatotoyna; nihqe pumuy amumi tuyqawwaqw, puma mohtiwat hihta pohkot an son'iwhqat yukuya, i' pohko as sipwuvahpit akw tūhotiwikiñwuy pay qátuhqat put an'i. ¹⁵ Pu God piw pan put nakwhanaqw, pam it pohkot an yukiwhput qatsit máqa. Noqw òviy it hihta pohkot an yukiwhpu pas antsa yuaayku. Noqw pu hakim hihsa'nihqam it pohkot an yukiwhput aw qa nāñawaknaqamuy qōqyaniqat i' himu pohko pañqawu. ¹⁶ Pu añ sōqavunwsinom, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu añ òokiwiyaqam, añ tūtuwikt pu qa tūtuwikt, puma sohsoyam hihta akw tuvoylatiyaniqat pañqawu, sen putvaqw may ep'e,

sen qalpeq'a. ¹⁷Noqw öviy soon hak hihta tüini, piw húyani, hal pas i' hak pohkot tuvoylayat akw tuvoylaiwtaqa-saa, sen put tuñwniyat akw'a, sen put pohtoylaniyat akw'a. ¹⁸Taay, uma aw wúwayani: Wuwni'taqa pohkot pohtoylaniyat māmatsni. Pam sinot pohtoylaniata; nihqe sunát-sikip sunat añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat-nikañw añqw navay sihkay'ta (666).

14

The Song of the Redeemed

¹ Pu nu yorikq pi Maña tsomot Zion ep wunu. Noqw tsañé'sikip sunat añqw nālöp sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam pep put amum hoñi, Nayat tuñwniyat akw qalpeq pey'kahkañwo. ² Noqw hakiy tōnaat ñaqw tōqtiqw nu navota. Pas mūmunahwtuy an tōki'ta, pu pas a'nō umhtaqaq pan'i. Noqw lēlenyaqam sivatonlenay añ lēlenyaq nu navota. ³ Noqw puma moñw'atsvewat atpip puhutawit tawlalwa, pu nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amutpipo, pu wūwukwmuy amutpipo. Noqw put tawit pas soon hak taw'i'vani, hal pas ima tsañé'sikip sunat añqw nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam tūwaqatsit añqw tūwyaqam-saa. ⁴ Ima hapi nāto tōtimu, qa hisat hakiy nōmatota; nihqe öviy qa hisat tokoy hovalaya. Ima Mañat haqaminiq w aňkyañwu. Pumuy hapi God sinmuy amuhsonñaqw tui, puma nuhtuñaqw mohti God sinomatiniqat öviy'o, pu Mañat sinomatiniqata. ⁵ Noqw moayamuy ep himu unatwi sūlawu, puma God atpip qa hihtakw hinyuñqw öviy'o.

The Three Angels

⁶ Pu nu piw sukw hoñviayat öva pūyawmaq tuwa. Pam lomatuawit qaso'taqat pasiwikiñw, tūwaqatsit añ yesqamuy sopkawtaqamuy amumi yuaatima, nanāp himuñamuyu, pu nanāp wat lavaymakiway'yuñqamuyu, pu nanāp sinmuy amumii; ⁷ Nihqe yan a'nō tsa'timaqe pañqawma: Uma God kaptisitotani, pu pas hihtay'yuñwni. Taq pam nuhtuñem hin yūkuniqat aw pitsiwiwta. Uma God öveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit, pu haqe' pāhu nōñañatotaqat yūkuhqat aw naokiwhotani. ⁸ Pu piw suhka hoñviaya aňknihqe pañqawma: Wuhkokitsoki Babylon sahpu! Kitsóki Babylon sahpu! Taq sohsoyam nanāp wat sinom soñawnen pep yesqamuy amumum qahopiyese. Nihqe öviy nawus puma soon qa pumuy amumum God itsivuyat añqw yukuyani. ⁹ Pu piw suhka hoñviaya amuñknihqe a'nō pañqawma: Ima pohkot antaqat aw nānawaknaqam, pu qalpeq, sen may ep tuvoylayat akw pey'vayaqam ¹⁰ Nawus God itsivuyat wine antaqat añqw hikwyani, God itsivuyat qa hihta enañ namiqwrwiwkañw kuyapkuwiwhqat añq'ö. Noqw puma qōhit-nikañw pu sikatōvu'wat akw okiwsaniwyani, imuy qahováriwyuñqamuy hoñvia'yatuy-nikañw pu Mañat pumuy amutpipo. ¹¹ Noqw pumuy okiwsaniwyaqaw, kwitsiñw'am ömiq sūs wunuptuni. Noqw hakim pohkot an yukiwtaqat aw nānawaknaqam, pu hakim tuñwniyat akw pey'vayaqam pas qa haqami nānasuñwnyani, tälöo, pu tōkilat añ'a. ¹² Noqw öviy God sinomat put tavotat añ hinwiskahkañw Jesus aw tuptsiniw'yuñqey qa nañ'eknayani. ¹³ Noqw nu navotq hak ñaqw inumi pañqawu: Um yan pēnani: Yahpiy haqahpiy ima Tutuyqawhqat aw yankahkañw sóiwaqam hahlayhpi epyani. Owi, kita i' Hikwsi Qahováriwtaqa. Puma panhtote' maqsoniy añqw nānasuñwnani. Noqw pumuy hintsakpiyamuy ahpiy aniwni pay pumuy amumumni.

The Harvest of the Earth

¹⁴ Noqw nu ñmawuy qōtsat aw yori. Noqw hak Sinot Tiyat antaqa ñmawuy ep tsokiwta, sikavalasivat añqw yukiwhput wihkat akw qōtōsomiwkañwo; nihqe tsaqanhpit a'nō qalay'taqat yawta. ¹⁵ Pu piw suhka hoñviaya God kiyat añqw yamakqe, ñmawuy ep tsokiwtaqat aw a'nō pañqawu: Um uhtsaqanhpiy akw tsahqani, nen hōqni; ispi pay hōqsatiq'ö. Pi tūwaqatsit ep natwani pás tukwsiwta. ¹⁶ Noqw i' hak ñmawuy ep tsokiwtaqa tsaqanhpiy akw tūwaqatsit ep natwanit tsahqa. Noqw tūwaqatsit ep natwani tsovalniwa. ¹⁷ Pu piw suhka hoñviaya öveqatsit ep God kiyat añqw yamakqe, piw a'nō qalay'taqat tsaqanhpit yawta. ¹⁸ Pu suhka hoñviaya qōhit aw öqalat pasiwtaqa kwañwáhovaqtuqat enēm tataqttsokpit añqw yama. Nihqe pam tsaqanhpi'taqat aw a'nō pañqawu: Um uhtsaqanhpiy a'nō qalay'taqat akw tsahqani. Nen um tūwaqatsit ep ovauyit pölöyat tsovalani. Pi övaat pás kwañw'iwta. ¹⁹ Pahsat pu hoñviaya tūwaqatsit aw tsaqanhpiy akw tsahqaqat panhtiye, tūwaqatsit ep ovauyit tsovala; pu haqam qōlöt qaan'ewakw yahsakoq God itsivuyat tuawi'taqat aqw put maaya. Pep hapi övat pālayat öviy mumtsiyañwu. ²⁰ Noqw pep övat aqw wukukuykuya, wuhkokitsokit ihpovee. Noqw pālaat úñwaniwhitiqe añqw nōñakqe, pas kawaymuy sip-moyiyamuy aw pahsavo pati, pakwút-sikip sunat tutskwa-tuwanit pahsavoo.

15

The Angels with the Last Plagues

¹ Pu piw nu sukw hihta tuawi'taqat qaan'ewakw a'nö hihtaniqat ömi tuwa. Tsáñe'nihqam hoñvia'yat tsáñe' kánanvotpit yawyuñwa. Pam nuhtuñki, put atsve pu' God itsívuat yukiltini. ² Pu nu piw suhpan wuhkovatuphat panaptsat antaqat úwiñwuy enañ namiqwriwtaqat aw yori. Noqw hakim patuphat qalavaqe hōñi. Puma hapi it hihta pohko'ewakw áñwutota, pu put an yukiwhputa, pu tuvoylayata, pu túñwniyata, pu pohtoylaniyata. Nihqe puma God añqw sivatonlenat mákiyayaqey yawyuñwa. ³ Nihqe puma God tumal'ayayat Moses táwiyat tátawlalwa, pu Mañat táwiyata; nihqe pañqagwa: Pas uhtutmla qaan'ewakw káhinyuñwa, God Sus'óqaltutuyqawhqa. Pas um hapi qaatsat suan hihta hinma. Um hisatñahaqaw hīhihtuy sinmuy amumi moñwi. ⁴ Puyaw hak haqam un qa kaptsi'tani, Tutuyqawhqa? Sen hak uhnatñwaniy qa pas hihtalawni? Pi um hapi nāla qahováriwta. Sohsoy hihtu nanāpwat sinom ökiw'kahkañw utpip nāwakintani. Pu um sinmuy amuñem hin yuki'maqw pam susmataq'a, kitota. ⁵ It atsve pu' nu yorikq, pi mötsápi God pep ki'taqat tuawi'taqa öveqatsit ep'e. Noqw kihut ep yūpaq haqam pas Aantsawat aw hötsilti. ⁶ Noqw tsáñe'nihqam hoñvia'yat pañqw nōña, tsáñe' kánanvotpit yankahkañwo; pas suhqōtsat tusaq-tontsatsaqmōtsaput añqw yukiwyuñqat yuwsí'kahkañw, kwekwéwhpit sikavalasivat añqw yukiwyuñqat tawitsqay añ kwewyuñwa. ⁷ Noqw nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka imuy tsáñe'nihqamuy hoñvia'yatuy nānā'ik hihta huyta. Kurs pam kuyapkuyit sikavalasivat añqw yukiwhqat pumuy huyta. Put añqw aqwhaqami utsep qátuhqat, God itsívuat opom'iwyuñwa. ⁸ Noqw haqam pas Aantsawat kihut ep kwitsiñw ohpo, God lolmat tálawnwayat, pu óqalayay añq'ō. Noqw soon kurs hak haqam pas Aantsawat kihut aw pákini, pas ason tsáñe'nihqam hoñvia'yat tsáñe'sikipwat kánanvotpit hintsatsaqey yukuyaniqat pahasvoo.

16

The Bowls of God's Wrath

¹ Noqw hak kihut pas Aantsawat añqw tsáñe' hoñvia'yatuy amumi a'nö pañqawhqa nu navota. Yupavé, uma túwaqatsit aw God itsívuyat kuyapkuyiwyuñqat wūtayani, kita. ² Noqw mohti'maqa nakwsuqe túwaqatsit aw kuyapkuyiy wūta. Noqw pahsat pu hakim it hihta pohkot tuvoylayat akw pey'kahkañw, put an himu yukiwhput aw nānawaknaqamuy amuhpa' uya nuhtsel'eway itséhee nōña. ³ Pu hoñviaya añkñihqa pātuwaqatsit aqw kuyapkuyiy wūta. Noqw pahsat pu páhu hakiy mokput uñwáyat anhti. Noqw sohsoy hihtu tayyuñqam pātuwaqatsit añqe' soa. ⁴ Pu amuñkñihqa hoñviaya hāhaqe' mūnat, pu páhu nōñantaqat an kuyapkuyiy wūtaq pam úñwaniwhiti. ⁵ Noqw nu navotq hoñviaya páhut aw óqalay'taqa pañqawu: Um súanta Tutuyqawhqa, pu'niha, pu hisatñihqa, pu nātoniqa. Um yan yúkuhqe súanhti. ⁶ Puma pi uhsinomuy, pu uhlaya'aymuy uñwáyamuy munvanaya. Noqw um pumuy uñwat hikwna, ispi puma put hihkay'yuñq'ō. ⁷ Pu nu piw sukw navotq pam kwanwáhovaqtuqat enem tatagtsoqpit añqw pañqawu: Pas antsaa, God Sus'óqaltutuyqawhqa, pay um pas qaatsat sinmuy amuñem suan yuki'ma. ⁸ Pu i' nālōq epñihqa hoñviaya táwat aw kuyapkuyiy wūtaqe enem pan yukuqpw pam úwiñwuy akw sinmuy taqtsoka. ⁹ Noqw sinom qaan'ewakw tōñit akw taqtotiqe, God iit kánanvotpit aw óqalat pasiwtatqat nānāp hin sasviya. Nihqe puma tunatyay añqw qa lasyat, piw nāt God qa kaptsitota. ¹⁰ Noqw pu tsivot epñihqa hoñviaya it himuvohkot moñw'atsvewayat aw kuyapkuyiy wūta. Noqw moñwtunatyayat añ qōmseekma. Noqw sinom hihta akw a'nö tūtuyhtotiqe lēñiy mötsotota. ¹¹ Nihqe puma öveqatsit ep God nānāp hin sasviya, amuhpa' uya a'nö tūtuyhq öviy'o; nikañw hihta hintsakpiy añqw qa lasya. ¹² Noqw navay epñihqa hoñviaya wovoyavut Euphrates aqw kuyapkuyiy wuhtaqw, páyu láki. Noqw hōpaq momñwituy amuñem kurs pōhtiwa. ¹³ Noqw nu tuwaqw, palyom tuyoy'eway hihikwsim pávaqwtuy amunyuhqam imuy moayamuy añqw nōña-it wukolölōqañwuy moayat añq'ō, pu it himuvohkot moayat añq'ō, pu i' hak God lavay'ayaatñihqey atsáy'taqat moayat añqw píwu. ¹⁴ Ima hapi nukpanhihikwsimu. Noqw puma hīhihta kátatayhpit hintsaktivayaqe, ahsupoq túwaqatsit añ momñwituy amuhpa' nankwusaqe haqami tuwvōhtayaniqat öviy tsovalaya, Sus'óqalat God wukotalōñniyat aw pítuq'ō. ¹⁵ Meh, nu' hapi uyiñwut an pítuni, (kita Tutuyqawhqa). Yuwsí'kañw pás tunatyaw-maqa hahlaypit epni. Taq ka pam qayyuwsí'kañw waynumqw, sinom put aw yórikyaqw, put enem haman'ewayni. ¹⁶ Noqw hihikwsim haqami Hebrew-sinmuy amuhkwa Armageddon yan mātswihqat aw momñwituy tsovalaya. ¹⁷ Pahsat pu tsáñe' epñihqa hoñviaya súmawuy aw kuyapkuyiy wūta. Noqw öveqatsit ep kihut pas Aantsawat ep moñw'atsvewat añqw hakiy a'nö tōñaat hiñqawhqe pañqawu: Yukilti hapi, kita. ¹⁸ Noqw pahsat mowawatota; pu umhta; pu talwipta; noqw túwaqatsi a'nö tayayayku, pas hisatñahaqaw sinom túwaqatsit añ yesq pañqagw qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i. Pi pas qaan'ewakw tutskwa tayayayku. ¹⁹ Noqw qaan'ewakw kitsóki páyivo tsihtsikiti. Noqw añqe' hīhihtuy sinmuy wuhkokitsokiam sapumhti. Noqw God wuhkokitsokit Babylon u'naqe, qaan'ewakw itsívuy wine kūyiwtatqat

antaqat put hikwna. ²⁰ Noqw sohsovik pānaqw tutskwa kūyyuñqa kurs haqamiya; pu tuhtukwi pīwu. ²¹ Noqw qaān'ewakw yañsayo lemowa sinmuy amumi ññaqw lōhō; sohsoy nanāp tsivot-sikip sunat pututuwanit pan puptu. Noqw sinom God nānap hin sasviya, lemowat kānavotpit ep'e, pas kānavotpi qaān'ewakw nuhtsel'ewayniqw ñviyo.

17

The Great Prostitute

¹ Noqw ima tsāñe'nihqam hoñvia'yat ura kuyapi'yuñqw, pumuy amuñaqw suhka inumini-hqe inumi pañqawu: Um inumum pewni. Noqw God it qaān'ewakw kitsókit tokoy huhyaqat antaqat enēm hin yūkuniqat nu ūmi mahtaknani. Pam kitsóki hāhage' pāvahut añ qātsi. ² Put hapi amum ima tūwaqatsit añ momñwit nākwañway'ya. Noqw tūwaqatsit añ yesqam soñawnen hōnaqtoti, put amum nākwañway'yaqee. ³ Noqw nuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtawq, hoñviaya haqami qayēwiwhpumi nuy wiki. Noqw nu hakiy wuhtit hihta pālañwput pohkot epeq tsokiwtat tuwa. Noqw himuvohko pas qalománanatiwanit akw pēvey'kañw, tsāñe' qōtōy'kañw pakwt ālay'ta. ⁴ Noqw wuhti palasakwawsat-nikañw pu pas pālañwput yuws'i'kañw, pu sikavalasivat, pu a'nō hihkay'yuñqat o'wat-nikañw, pu pearl enañ yuws'i'ta; noqw kuyapit sikavalasivat añqw yukiwhput put tuyoy'ewakw qahopqatsiyat añqw kūyiwtaqat yawta. ⁵ Noqw qalpeq tuñwni pey'ta. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI BABYLON PAS PAVANNIHA, TOKOY HUHAYAQAMUY YUAMU, PU TUWAQATSIT EP HIHTA TUYOY'EWAKWNIHQAT ANIWNAQA. Noqw kurs hak put tuñwniyat mātsi'tani. ⁶ Noqw nu it wuhtit aw tātayhq, pam God sinomuyatuy unwáyamuy akw hōñaq'iwta, pu Jesus enēm so'qamuy unwáyamuy akw'a. Noqw nu aw yōrikqe pas pavan aw wūwanta. ⁷ Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Ya um hinoqw pas kātaya'ta? Nu wuhtit hihta tuaw'i'taqat un āawnani, pu i' himuvohko tsāñe' qōtōy'kañw, pakwt ālay'taq put lkwitwtaqat pīwu. ⁸ It pohkot um aw yorikq, pam pay as qatut mōki. Nikañw pam kōysōt qa toñtaqat añqw wupni. Nen pahsat pu haqami hovalniwniqat aqw pākini. Noqw tūwaqatsit ep yesqam qatsit qaso'taqat qa pasiwyuñqam pohkot aw kātāyuyūwni, hakim tuñwniam tūwaqatsit yayhniwhqat pañqaw Mañat qatsitutuveniyat ep qa pey'yuñqam, pūmaa. Pi i' pohko ura as qatut, haqamii; nikañw nāt piw qātuni. ⁹ Noqw ñviy hak suan wuwni'taq it aw wūwamantani. I' tsāñe' qōtō hapi tsāñe' tsotsmo. Noqw wuhti pumuy epeq tsokiwa. ¹⁰ Puma piw tsāñe'nihqamuy momñwituy tuaw'i'yuñwa; tsivotnihqam pay sūlawhti; noqw suhka pu' qatu; pu suhka pay nātoni. Noqw ason pam pite' pay hihsavoni. ¹¹ Noqw i' himovohko, as ūranikañw, pay pu' qa hāqamniha, pam hapi nanalt ēpeqnihqani. Nihqe pam imuy tsāñe'nihqamuy amuñaqw suhkani; nihqe pam haqami hovalniwniqat aqwni. ¹² Noqw pu pakwt ālat um aw yorikq, ima hapi pakwt momñwituy tuaw'i'yuñwa. Nikañw pay puma moñwtunatyay nāt qa maki-wya. Puma pay hihsavo it himuvohkot amum moñw'iyuñwiniqat pan amuñem yukiwa. ¹³ Noqw puma sun wuwni'yuñwe' it hihta pohkot ñqalay, pu moñwqeqniy maqayani. ¹⁴ Noqw ima hapi Mañat aw kihpokyani. Noqw pay pam pumuy āñwutani. Pi pam hapi nuhtumi tutuyqawyaqamuy amumi Tutuyqawhqa, pu momñwituy amumi Moñw'iwta. Noqw ima put amumyaqam hapi wāñwayniwyaqamu, namorstiwayaqamu, nihqe pas āntsay'wisqamu. ¹⁵ Pu hoñviaya inumi pañqawu: Pu it pāhut um aw tātayhq, ura tokoy huhyaqa wuhti put añqw qatuq, pam hapi hihituy sinmuy tuaw'i'ta, kaysiwhqamuy, nanāpwatuy hihituy sinmuy, pu nānapwat lavaymakiway'yuñqamuy. ¹⁶ Pu it pakwt ālat um aw yorikq, puma it wuhtit tokoy huhyaqat aw pas qa suhta'ewyani; nen put kiqōtotat, yuwsiyat put añqw poswayat, tokoyat soswani; nen qōhit akw put taqtsokyani. ¹⁷ Pi God pumuy pan unañwtoynaqw puma put tunatyat aw antsanye', sun'unañway'kahkañw, it hihta pohkot aw moñwtunatyay noayani, haqami God lavayiat añ ahsupoq anhtiniqat aw pahsavoo. ¹⁸ Pu it wuhtit um aw yorikq, pam hapi qaān'ewakw wuhkokitsókit tuaw'i'ta, tūwaqatsit añ momñwituy amumi tuyqawi'taqata.

18

The Fall of Babylon

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi suhka hoñviaya ñveqatsit añqw hawto, a'nō ñqalat pasiwañw. Noqw tūwaqatsit añ suyan tālawva, tālañwayat akw'a. ² Noqw pam a'nō tōnay añqe' ts'a'timaqe pañqawu: Babylon pas pāvannihqa sahpū; Babylon-kitsóki sahpū. Noqw nukpanhihikwsim pep ki'yayani, pu sohsoyam hihtu tuyoy'e'way hihikwsimu, pu sohsoyam hihtu i'tseheet, pu tuyoy'e'wayom masay'yuñqam pīwu. ³ Pi sopkawtaqam sinom put amum qahopihintsatskaqe soñawnen wine akw hōnaqtoti. Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwañway'ya. Pu tūwaqatsit ep huhyaqam put kwañwāewhqatsiyat atsviy kāhaktoti. ⁴ Pu nu piw hakiy ññaqw tōnayat navotq pañqawu: Uma put añqw nōñakni, isinomu;

nen uma qaanhtipuyat ep qa áumum hintsatskani. Taq ka uma piw put amum hihhihta añ kánavotyani. ⁵ Taq put qaanhtipuat òveqatsit aw pitu. Noqw God put nukpanayat aw pónakna. ⁶ Pam umuy hintsanhq, pan uma tuwat put hintsanyani; pu hin hinhtiqat uma navitañw'itwaqat tuwat yukunayani. Pu pam umuñem kuyapit aqw ohpoknaqw, uma enem put navitañwtotani. ⁷ Ura as pam náhihtay'taqe kwañwáqtu. Noqw òviy uma okiwsasne' qahahlayhtapnayani. Himu pam unañwepq pañqawu: Pi nu moñwi; nu qa koñnalavu. Nihqe soon nu hihta qahahlayhpit aw yórikni. ⁸ Paniqw òviy súkw táwat ep hihimu kánavotpit put aw pituni-tüya, qahahlayhpi, pu tsóñawu. Noqw pam qòhit akw pás tsohtso'ni. Pi Tutuyqawhqa God put hin yukunaniqa a'nò òqala. ⁹ Noqw túwaqatsit añ momñwit put amum nákwahway'yaqam, pu amum hihta nasani'yunqam put ep is óhilalwani, tsaykitani, put uwiwitaqw kwítsiñwyat aw taykahkañwo. ¹⁰ Pas okiwhintaqw tsátsawnaniqe, yávaqw hoñkahkañw pañqaqwani: Is ohi, is ohi, qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon! Um sús táwat añqe' qóniltiqat ep pay kíqóti. ¹¹ Pu túwaqatsit ep huhuyayaqam put ep tsaykitani, pu qahahlayyani, pápu qa hak pumuy huhyanpiyamuy túniqw òviy'o. ¹² Puma iit hihta huhuyaya: Sikavalasivata, qótsásivata, o'wat a'nò hihkay'yunqata, pu pearls, pu tusaqtonsatsakwmótsaput suphiñputa, pu palasakwat tsatsákwmótsaputa, pu wishóptsatsakwmótsaputa, pu palatsatsakwmótsaputa, pu sohsok hihta kwañwáhovaqtuqat kokhota, pu sohsok hihta ivoryt añqw yukiwyunqata, pu sohsok hihta a'nò hihkay'yunqat kohot añqw yukiwyunqata, pu sikasivata, pu pay sívata, pu marble owat añq'ò, ¹³ pu cinnamon, pu hihta hovaqtuyaqata, pu hihta akw nalwitotaqata, pu himu kwañwáhovaqtuqat tataqtsokiwhqata, pu wine, pu wihkuyita, pu a'nò pinput númnita, pu sòhövosita, pu wáwakastuyu, kanelmuyuy, pu kawaymuyuy, pu karétamuyuy, pu tútuwiktuyuy, pu sinmuy qátsiyamuyuy. ¹⁴ Ura as um sohsok iit hihta ep náhahlaynañwu. Noqw meh, pam sohsoy túwaya. Noqw sohsoy himu nukñwa, pu lolma ùñaqw ahpiyya. Noqw soon um pápu púvut pantaqat túwani. ¹⁵ Noqw iit huhuyayaqam put wuhtit atsviy káhaktotiqam, put okiwhintaqw, mamqasyaqe yávahaqaww hoñkahkañw, tsaykikahkañw a'nò hihqawwat, ¹⁶ Pañqaqwani: Is ohi, is ohi, um qaan'ewakw wuhkokitsoki! Ura as um suphiñput tusaqtonsatsakwmótsaput, pu palasakwawsat, pu pas pálañwput yuwsí'tañwu, pu sikavalasivat, pu a'nò hihkay'yunqat o'wat-nikañw pu pearl enañ ura as yuwsí'ta. ¹⁷ Noqw sús táwat añqe' qóniltiqat ep i' kahahkimu qaan'ewakw súlawhti. Noqw sohsoyam pákihut añqe' momñwit, pu pákihut akw yaktañwuqam, pu pákihut tumalay'yunqam, pu hihsa'nihqam pávaqe nánahoy huhuyayaqam yávaqw hoñni. ¹⁸ Nihqe put uwiwitaqw kwítsiñwyat tutwaqe sáakmaqe pañqaqwa: Ya haqam wuhkokitsoki it qaan'ewakw wuhkokitsokit anta? ¹⁹ Nihqe puma qótoñi qòat tsálakinkahkañw, sáakiwtaqe tsaykikahkañw a'nò hihqawwat pañqaqwa: Is ohi, is ohi, wuhkokitsoki! Pas as pam qaan'ewakw hihta hihkay'taqat hintsakq, òviy sohsoyam pávaqe pákihut akw hintsatsakaqam put atsviy káhak'iwwisa. Noqw sús táwat añqe' qóniltiqat ep pam kíqóti, yan lavayhtoti. ²⁰ Oviy uma hahlayhtotini, òveqatsit ep yesqamu, God sínomatu, piw put lavay'aymatu; pi God umuñem put aw náoya. ²¹ Noqw hoñviaya a'nò hoñvi owat wukomatat antaqat kwusut, pátuwaqatsit aqw put túva pañqawkañwo: Yan hapi qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon túviwini; nen pas qa nátuwiwini. ²² Noqw sivatónlenat añ lélanyaqamuy tókiam soon pápu uhsonve nanaptiwni, um Babylon-kitsóki; pu tátawlalwaqamuy tónaam soon nanaptiwni, pu muriñput lénat añ lélanyaqamuyuy, pu sivatótóqpit añ lélanyaqamuyuy. Piw soon hak tumaltuwi'taqa pay nāp hihta tuwi'taqa pápu uhsonve nátuwiwini. Piw soon pápu uhsonve hisat haqam númantotani. ²³ Piw wihqóhi soon pápu hisat qóhi'yuhwini. Pu móónañwuy, pu mó'wit tónaam soon pápu uhsonve nanaptiwni. Pi um powaqat an sopkawtaqamuy sinmuy tuhisat akw únatoynaqw, ùñaqw huhuyayaqam túwaqatsit ep pas pavansinomniwhtoti. ²⁴ Noqw put ep God lavay'aymuyatuy uñwáam nátuwiwa, pu God sínomuyatuy uñwáamu, pu sohsokmuy túwaqatsit ep hakimuy qóqyaqamuy uñwáamu.

19

¹ Yantaqat atsve pu' nu navotq, hakim kaysiwhqam òveqatsit añ a'nò hihqawwaqe pañqaqwa: Alleluia! Kwakwhay God Itahtutuyqawhqa! Um hapi itamuy ayo oya. Um hapi pas himúu, òviy itam uñ kaptsi'lalwa. Um-sa nála òqalay'ta. ² Um hapi qaatsay'makañw nuhtuñem suan hin yúkuñwu. Pi um wuhtit tokoy huhuyaqat qaan'ewakw hinhtiqat enem hin yuku, it wuhti tuskapqatsiy akw túwaqatsit ep sinmuy qalomáhintsanhqat éñemi; nihqe uhtumal'aymuy ep put aw náoya. ³ Pu piw puma pañqaqwa: Alleluia! Noqw put kwítsiñwyat sús ómiq wunuputu. ⁴ Noqw ima sunat nálòq sihkay'taqam wúwuyom, nálòqmuy hihutay tayyuyunqamuy amumum tutskwami munumhtotiqe, God moñw'atsvewat ep qátuhqat pas hihtatotaqe pañqaqwa: Pas antsa, Alleluia!

⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw hakiy tōnaat pañqawu: Uma God Itahtutuyqawhqay tayaw-nayani, uma sohsoyam tumal'aymatu, pu uma put kaptsi'yunqamu, añ sōqavunšinomu, pu pavansinomu. ⁶ Noqw nu navotq pas hakimuy qaan'ewakw hintaqamuy tōnaam tōtōqa, haqe' pāhu sōykitotaqat pan'i, pu pavan a'nō umukqat pan'i, noqw pañqawu: Al-leluia! Pi God Sus'ōqaltutuyqawhqa hapi moñw'iwa. ⁷ Itam hahlayhtotini. Owi, itam pas hinhaqam hahlayani; nen pas kaptisitotani. Tsañaw pi Mañan nōmataniqat aw pitu. Noqw nōmaatniqa pās moñwvasiwa. ⁸ Nihqe pam tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhqōtsat yuws'i'taniqat pan put eñem yukiwa; pi tusaqtontsatsakwmōtsapu suphiñpu God sinomuyatuy sūantsakpiyamuy tuawi'ta. ⁹ Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um yan pēnani: Pas hapi Maña nōmataqwu put ep nōviwhqat aw tūtsamiwyaqam hahlayhpit epyani. Pu pam inumi pañqawu: I' hapi God lavayiatnihqe pas antsaa. ¹⁰ Noqw nu kukmiq nātuvat, as put pas hihtataniqwu, pam inumi pañqawu: Soh, pay um qa panhtini. Pay nu umūn God eñem tumalay'ta, pu uhtupkomuy Jesus tuawi'yunqamuy amun'i. Um God pas hihtalawni. Pi Jesus tuawi'yunqam God lavay'aymuyatuy amūn God Hikwsiyat akw tuyqawiwyuñwa.

The Rider on the White Horse

¹¹ Noqw ōmi hōtsiltiqw, nu qōtsākawayot aw yori. Noqw aqw tsokiwmaga Pas Antsay'maqa Pas Qaatsay'maqa yan mātsiwa. Nihqe pam suan hihta añ wūwañwu, piw suan kihpokñwu. ¹² Noqw pōsiat ūwihwuy anta; noqw qōtōyat añqe' wūhaq wihka kwapa. Noqw pam tuñwniy akw tuvoylaiwtaqwu, qa hak put tuwi'ta, pas pam-saa. ¹³ Noqw pam usimnit uñwat akw mōrokput yuws'i'ta. Nihqe pam God Lavaylata yan mātsiwa. ¹⁴ Noqw tuwvōh'aymat qōtsākawaymuy añ tsokiwkahkañw ōñaqw put añkya tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhqōtsat yuws'i'kahkañw. ¹⁵ Noqw moñaqw sipwuvahpi a'nō qalay'taqa yayma. Noqw put akw pam hihituy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy wuvahntani. Nen pam pumuy sivamoñwkohot akw amumi moñw'iwtani. Pi pam hapi Sus'ōqalat God nuhtsel'ewakw itsivuyat sinmuy amuñem na'sastani, hak haqam ōvat mumtse', pālayat na'sastañwuqat pan'i. ¹⁶ Noqw pam usimniy añ-nikañw pu qahsiy añ tuñwniy pēni'taqwu yan pey'ta: MOMÑWITUY AMUMI MOÑW'IWTAQA, PU TUTUYQAWHQAMUY AMUMI PAS TUTUYQAWHQ. ¹⁷ Noqw nu sukw hoñviayat tuwaqwu, tāvit ep wunu. Nihqe pam a'nō tōnay añqe' tsahtsa'lawhqe, ōva sohsokmuy masay'yunqamuy pūyawnumyaqamuy amumi pañqawu: Uma pew tsovawmaqw, God umuñem wukonovat na'sasta. ¹⁸ Noqw uma añ pas momñwituy tokoyamuy nōñōsani, pu solāwamuy amumi momñwituy tokoyamuy, pu añ a'nō ō'qaltuy tokoyamuy, pu kawaymuy tokoyamuy, añ qa tūtūwiktuy, pu tūtūwiktuy, añ sōqavunšinnmuy, pu pas pāvansinnmuy. ¹⁹ Noqw nu yorikqw, i' himuvohko-niqw, pu tūwaqatsit añ pas momñwit-niqw, pu tuwvōh'aymat sūmi tsovalt. Nihqe puma qōtsākawayot epeq tsokiwtatqat, tuwvōh'aymuyatuy enañ amumi kihpokya. ²⁰ Noqw i' himuvohko ñuiwa, pu God lavay'ayaatnihqey atsāy'taqa piwu. Ura pam i' himuvohkot atpik kātatahpit tumalay'taqe, hakimuy put tuvoylayat akw tuvoylaiwyunqamuy ūnatoya piw put an hihta yukiwhput aw nānawaknaqamuy. Puma nāto taykañw, qōhit patuphaiwtaqat tōvu'wat akw uwiwitaqat aqw tūwiwa. ²¹ Noqw ahpiy akwsinwyaqam kawāyot epeq tsokiwtatqat sipwuvahpit put moñaqw yaymakqat akw sūlawhti. Noqw masay'yunqam tokoyamuy nānasna.

20

The Thousand Years

¹ Pahsat pu nu sukw hoñviayat aw yori. Pam ōñaqw hawhqe, koysōt qatōntaqat aqw hōtahpit, pu wupasivanamiqōlōlōt yawta. ² Nihqe pam wukolōlōqañwuy, pay hisat qātuhqat tsūat, Nukpana, pu Satan yan piw mātsiwhqat nūahqe, sūp sōmorit yahsañwuy pahsavo put soma; ³ Nit koysōt qatōntaqat aqw put tūvat aqw uhta, nit pu ep tuvoylata. Noqw ōviy kurs hin pam pāpu sinmuy ūnatotoynani, sūp sōmorit yahsañwuy añ kuyvaniqey aw pahsavoo. Nit ason put atsve pam hihsavo mātaviwni. ⁴ Noqw nu moñw'aatsvewat aw yori. Noqw hakim añ yēse. Puma hapi nuhtumi moñw'iwyuñwniqat pan pumuy amuñem yukiwa. Pu hakim God lavayiyat yuaatotakahkañw Jesus tuawi'yunqey ep qōyaniwyaqamuy nu amumi yori. Puma hapi himuvohkot aw qa naokiwlalwa, pu put an hihta yukiwhput qa aw nānawakna; pu qalpeq, pu may ep put tuvoylayat qa akw tuvoylatoti. Puma mokiwyu añqw ahoy tātayyaq, sūp sōmorit yahsañwuy añ Christ amum moñw'iwyuñwa. ⁵⁻⁶ Ima hapi mohti ahoy yesva. Pas i' hak mohti ahoy yesvaniqamuy amumum ahoy tātayhqa hahlayhpit epni. Pi mokiwu qa lōs put aw ōqalay'tani. Pi mohti ahoy yesvaniqam hapi God awwat-nikañw pu Christ awwat wimmomñwitni; nen sūp sōmorit yahsañwuy añ put amum moñw'iwyuñwni. Noqw pay ahpiy mīmawat so'pum pay ason pas sūp sōmorit yahsañwuy sūlawhtiniqat pahsavo pay hāk qa yevani.

The Defeat of Satan

⁷ Pu ason sūp sōmorit yahsañw sūlawhtiḡw, pepeḡ pu' Satan sivikiñaqw māṭaviwe',
⁸ Tūwaqatsit ep nalōnan'ivaḡw sinmuy yesqamuy ūnatoyñani, it Gog añḡw sinmuy, pu
 Magog añḡw sinmuy; nen pumuy sūmi tsovalaqw, puma God aw nāḡōytani. Noḡw
 puma pātuwaqatsit ḡalavaḡe tūwat an ḡaan'ewakw hintani. ⁹ Pu puma tutskwat añ
 ahsupoḡ kūrūkme', God sinomuyatuy haḡam hāk yesqat pōñokyani, pu God kitsōkiyat put
 aw unañwayat piwu. Noḡw ōviy pam ōñaḡw ūwiñwuy tūve', pumuy taḡtsokni. ¹⁰ Pahsat pu
 Nukpana pumuy ūnatoyñaniḡ ūwiñwuy patuphat antaḡat tōvu'wat akw uwiwitaḡat aḡw
 tūviwñi, ura i' himuvohko-niḡw, pu God lavay'ayaatñiḡeḡ atsay'taḡa pañsoḡ tūviwhḡat
 pañsoḡ'a. Noḡw puma sutsép-sa pepeḡ kānavoti'yūñwñi, talōñvaḡat añ'a, pu mimhikpuvaa.

The Final Judgment

¹¹ Pahsat pu nu ḡaan'ewakw ḡōtsat moñw'atsvewat aw yori, pu hakiy put ep tsoki-
 waḡata. Noḡw put pitsāñwayat apyeve tūwaqatsi, pu tokpela haḡami hiniwhṭiḡe ḡa nātuwiwa.
¹² Noḡw nu yorikḡ pi ima so'pum añ sōḡavuñwsinom, pu pavansinom God atpiḡ hōñi.
 Noḡw tutuveni purumhtoti. Noḡw pu piw suhka tutuveni puru. Pamwa ḡatsitutuveni
 yak tūñwantiwa. Noḡw ima so'pum it wūhak tutuveni añ hin pey'yūñḡat put ahpiy hin
 yukuniwya, hinhaḡam hintsatskaḡeḡ pan'i. ¹³ Pu pātuwaqatsi put aḡe' so'pumuy māṭavi;
 pu mokiwu maskit amum pepeḡ so'pumuy māṭavi. Noḡw puma soḡsoyam nanāp hin
 hintsatskaḡeḡ ahpiy yukuniwya. ¹⁴ Noḡw mokiwuniḡw pu maski, puma ūwiñwuy patuphat
 antaḡat aḡw tūwiwa. Pam hapi lōs mokiwu. ¹⁵ Pu hakiy tuñwniat ḡatsitutuveni ep ḡa
 pey'taḡw, pam ūwiñwuy patuphat antaḡat aḡw tūviwñw.

21

The New Heaven and the New Earth

¹ Noḡw nu puhutokpelat aw yori, pu puhutuwaqatsit aw'i, i' mohtiwa tokpela, pu
 mohtiwa tūwaqatsit haḡami tūwayaḡw ōviy'o. Noḡw pātuwaqatsit pāpu ḡa hāḡamo. ² Noḡw
 nu' John, wuhkokitsokit pas pavan himuniḡe ḡahováriwtaḡat ōñaḡw God añḡw hawtoḡw
 aw tātai. Noḡw pam Jerusalem Pūhuniḡa yan mātsiwa. Pam mōmō'wiḡa puwsuñwayniḡat
 aw hin yuws'i'tañwuḡat pan sōniwa. ³ Noḡw hakiy a'nō tōnaat ōñaḡw pañḡawh nu navota;
 noḡw yan lavayhti: Meh, God kīat sinmuy amumum yanta; noḡw pam pumuy amumum
 ḡátuni; noḡw puma put sinomatni; noḡw God pas nāp pumuy amumum yantani; nen
 pumuy Tutuyḡawhḡaamni. ⁴ Pu God pumuy posvalayamuy soḡsoḡ ayo hōñani. Pu mokiwu
 pāpu ḡa hāḡamni; pu ḡahahlayhpi, pu pahki sūlawhtini; piw soon haḡam pāpu himu tūyani,
 pi hisatḡatsi pay tūwayaḡ'ō. ⁵ Noḡw i' moñw'atsvewat epeḡ tsokiwaḡa pañḡawu: Meh, nu
 hapi soḡsoḡ hihta pūhulawu. Noḡw pam inumi pañḡawu: Um it pēnani, i' lavayi pas antsaa,
 pas ḡa paysoḡ'a. ⁶ Noḡw pam inumi pañḡawu: Yukilti hapi! Nu hapi Alpha pu Omega.
 Nu hapi soḡsoḡ hihta yayhnaḡa, pu soḡsoḡ hihta aw pās yukuniḡa. Nu pāhut nōñaḡataḡat
 hakiy taytoynañwuḡat pānaḡmokiwaḡat paysoḡ māḡani. ⁷ Añ kuytaḡa hapi soḡsoḡ hihta
 makiwñi; noḡw nu put Tutuyḡawhḡaamni; noḡw pam itini. ⁸ Pu ima añ tūmamḡasyaḡam, pu
 ḡatupatsiwni'yūñḡam, pu tuyo'y'ewakw hinyūñḡam, pu tuḡwyantotaḡam, pu ḡahopiyesḡam,
 pu tuḡisay akw hintsatskaḡam, pu nāp yukiwḡput aw nāwakintotaḡam, pu soḡsoyam a'tsat,
 it ḡōhit patuphat antaḡat tōvu'wat akw uwiwitaḡat pañsoḡ nuhtumyani. I' hapi lōs mokiwu.

The New Jerusalem

⁹ Pahsat pu ima tsañe' hoñvia'yat ura nuhtuñk tsañe'sikip kānavotpit kuyapku'yiyūñḡamuy
 amūñaḡw suhka inuminiḡe inumi pañḡawu: Kurs um pewn. Noḡw nu it mō'wit Mañat
 nōmayat ūmi mahtakñani. ¹⁰ Pahsat pu nu ḡahováriwtaḡat Hikwsit akw tuyḡawiwtaḡw,
 pam haḡami ḡaan'ewakw wupatukwit aḡw nuy wiki. Nihḡe pepeḡ pam ḡaan'ewakw
 wuhkokitsokit pas pavan himuniḡe ḡahováriwtaḡat Jerusalem yan mātsiwhḡat inumi mah-
 takña. Pam ōñaḡw God añḡw hawto ¹¹ God lolmat tālawñwayat tālawñway'kañwo. Noḡw
 tālawñwaat hihta owat pas a'nō hihkay'taḡat an talḡaḡsala, it jasper-owat an'i; hihta suyan-
 talḡat an suyan tāla. ¹² Noḡw kitsōki ḡaan'ewakw wupatuhpelat akw nōyakiwta. Noḡw
 tuhpelat añ pakwt lōḡ sihkay'tasikip hōtsiwa. Noḡw hōtsiwaṭ aḡe' pakwt lōḡ sihkay'taḡam
 hoñvia'yat hōñi. Noḡw put añ natñwani pey'yūñwa. Nihḡe pañ Israel tīmuyatuy pakwt lōḡ
 sihkay'taḡamuy tuñwniam pey'yūñwa. ¹³ Hopkaḡe payhk hōtsiwa, pu kwiniñḡe piw payhk
 hōtsiwa, pu tātōḡe payhk hōtsiwa, pu tēveñḡe payhk hōtsiwa. ¹⁴ Noḡw wuhkokitsokit aw
 nōyakiwtaḡa tuhkwa pakwt lōḡ sihkay'taḡat ḡaḡatspi'ta. Noḡw pumuy añ it Mañat aya-
 muyatuy pakwt lōḡ sihkay'taḡamuy tuñwniam pey'yūñwa. ¹⁵ Noḡw i' hak inumi yuaataḡa
 sikavalasivat tuwanpit yawta, akw wuhkokitsokit tuwantaniḡeḡ, pu hōtsiwayata, pu
 tuhpelat put nōyakni'taḡata. ¹⁶ Noḡw kitsōki sutsñakiwta, wuhpalwat-nikañw pu puhtsilwat
 pay sūnanta. Noḡw pam hopaḡat tuwanpiy akw put tuwanta; noḡw kurs pam sūp nāsamiḡ
 sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haḡam tutskwatuwanit tuwanta. Wuhpalwat-nikañw pu
 puhtsilwat-nikañw pu ōmiḡwat pay sunyuñwa. ¹⁷ Pu pam tuhpelat kitsōkit aw nōyakni'taḡat

tuwantaqw, kurs pam pakwt-sikip sunat pakwt navay sihkay'taqat (216) kuktuwanit pahsave tuhpela. (Hoñviaya sinmuy tuwaniyamuy akw put tuwanta.) ¹⁸ Noqw tuhpela jasper-owat aňqw yukiwta; noqw kitsóki it sikavalasivat pas kwañw'ewakw aňqw yukiwta, pas panapsat an suyan tálata aňq'ó. ¹⁹ Noqw kitsókit tuhkwayat qaqatspiat sohsok hinyuñqat o'wat a'nó hihkay'yuñqat akw lomasniwa. I' mohti'maqa jasper-owat aňqw yukiwta, aňkniha sapphire-owat aňq'ó, pu amuñkniha chalcedony-owat aňq'ó, noqw pu nālōq epniha emerald-owat aňq'ó, ²⁰ Noqw tsivot epniha sardonix-owat aňq'ó, pu navay epniha sardius-owat aňq'ó, noqw tsañe' epniha chrysolyte-owat aňq'ó, noqw nanalt epniha beryl-owat aňq'ó, noqw pēve' epniha topaz-owat aňq'ó, noqw pakwt epniha chrysoprasus-owat aňq'ó, noqw peveest epniha jacinth-owat aňq'ó, noqw ósat epniha amethyst-owat aňq'ó. ²¹ Noqw pakwt lōq sihkay'tasikip utspi piw pakwt lōq sihkay'taqat hihta pearl aňqw yukiwyuñwa. Nanāp utspi sūkw pearl aňqw yukiwtañwu. Noqw kitsókit ep kitpik pas sikavalasivat kwañw'ewakw aňqw yukiwta, pas pay suyan talqat panapsat panyuñwa. ²² Noqw nu ep qa haqam God eñem nāwakinkit tuwa, pi sinom God Sus'óqaltutuyqawhqat, pu it Mañat, pumuy amutpip nāwakintotaqw óviy'o. ²³ Pu kitsóki pay tawat qa hakni'ta, piw mūyawuy, aw talni'taniqata. Pi God lolmat tálawñwaat aw talni'ta, pu i' Maña pep put aw tala. ²⁴ Noqw ima nanāpwat hihtu ayo nōnakqam put talniyat aň hinwisni. Pu tuwaqatsit aň pas momñwit piw kähakiwuy, pu hihta hihkay'taqat pañso óoyyani. ²⁵ Pu pep hōtsiwa tälō pas qa uhtsiltimantani. Noqw tōkila pep sūlawni. ²⁶ Noqw hihhihtu nanāpwat sinom kähakiwuy pu hihta hihkay'taqat pañso óoyyani. ²⁷ Pu pas soon himu hihta itsēhe'tañwuqa pañso pākini, pu piw hihta tuyoy'ewakw tumalay'taqa, pu atsātañwuqa. Pay pas ima Mañat qatsitutuveniyat aň tūñwniam pey'yuñqam-sa hapi pañso yuñni.

22

¹ Pu hoñviaya kwañw'ewakw mūnat hakiy taytoynañwuqat inumi mahtaknaqw, pas ruhpit an suyan talni'ta. Pam God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewayat aňqw mūna, ² Wuhkokitsokit ep kitpik nahsavaqee. Noqw mūnat nan'ivaq sipaltsoki akw yēsiwhqa wunu, nihqe pakwt lōq sihkay'ta-sikip alōñōt sipalay'vañwu; noqw aňsakis mūyawuy ep himuy'vañwu. Noqw hihhihtu nanāpwat sinom put nahpiyat akw powaiwwisa. ³ Noqw God hihta aw qa suhtaq'ewniqpw, pam pep sūlawni, ispi God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewaam ep wūnuniq'ó. Noqw God tumal'aymat put tayawintotani. ⁴ Pu puma put pitsāñwayat aw yorstotani. Noqw put tuñwniat pumuy qalkaqe pey'yuñwini. ⁵ Pu pep qa mihikmantani; piw puma wihqōhit pāpu kurs hintsatskani, piw tawat aňqw tálata, pi Tutuyqawhqa God pumuy amumi talni'taniqpw óviy'o. Noqw puma aqwhaqami sutsēp-sa moñw'iwyuñwini.

The Coming of Jesus

⁶ Noqw pam inumi pañqawu: I' hapi yan lavayi pas qa paysoq'a, pas antsaa. Noqw i' Tutuyqawhqa God imuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpa' yuaataqa tumal'aymuy amumi hoñviayay hōna, pam soon pas hisat himu hintaniqat pumuy āawnaniqata. ⁷ Meh, nu hapi qa sōwunit pītuni, (kita Tutuyqawhqa). Noqw i' hapi hak it nāto hīn hintaniqat lavayit it tutuvenit ep pey'taqat aw tuqayvahsi'maqa hahlayhpit epni. ⁸ Nu John hapi iit aw yori; nihqe nu put navota. Nihqe nu navotkañw yōrikqe, pahsat pu nu it hoñviayat inumi iit mahtaknaqat kukmiq nātuva, put pas hihtataniqee. ⁹ Noqw pam pahsat inumi pañqawu: Soh, um qa panhtini. Pay nu uhtumalsuñwa, pu uhpavamuy lavay'a'yatuy suñwāamu, pu it tutuvenit aň lavayit pey'taqat aw tuqayvahsi'yuñqamuy suñwāamu. Um God hapi pas hihtatani. ¹⁰ Pu pam inumi pañqawu: Um it tutuvenit aň himu nātoniqat pey'taqat qa tupki'tani; taq pay aw pitsiwa. ¹¹ Pay pi qasuan hintaqa qasuan hintani; pu i' hak itsēhee itsēheeni; pu i' hak sūantaqa sūantani; pu i' hak qahovāriwhpu qahovāriwtani. ¹² Noqw meh, nu hapi qa sōwunit pītuni (kita Tutuyqawhqa). Noqw nu hapi hihta ahsatit yankañw pītuni; nen sohsokmuy sinmuy aň nanāp tumaltipuyamuy an amumi ahoytani. ¹³ Nu hapi Alpha, pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pās yūkuhqa; mohti'maqa, pu nuhtuñkniqa. ¹⁴ Ima hakim hapi tutavoyat aň hinwisqam pas hahlayhpit epyani. Puma himutskit akw yēsiwhqat aňqw nōñsaniqey makiway'yuñwini, pu kitsókit aw hōtsiwhpa' yuñniqeyu. ¹⁵ Pi popkotuy amunyuñqam pay ihke'ya, pu tuhisay akw hintsatskaqamu, pu qahopqatsit hintsatskaqamu, pu tuqwyantotaqamu, pu nāp yukiwhput aw nāwakintotaqamu, pu hak atsats hintsakqey ep hahlayhqa piwu. ¹⁶ Noqw nu' Jesus hapi ihoñviayay ayata, aňqe' hāhage' inumi tōnawtaqamuy iit āawnaniqat óviy'o. Nu hapi David nāata, pu ahpiy tsīyakpu, suyan tálawñway'taqa talsohu. ¹⁷ Noqw Hikwsi Mō'wit amum pañqawu: Pewyaa. Pu i' hak navotqa Pewyaa, kītani. Pu i' hak pānaqmokiwtapa pewni. Pu pay nāp hak nāwaknaqa it ktiyit akw yēsiwhqat qa sīsiv aňqw hikwini.

Conclusion

¹⁸ Pu nu sohsokmuy it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat nanaptaqamuy amumi pañqawni: Kurs hak haqam it lavayit aw hihta hóyoknaniqw, pay God hīhihta kanavotpit it tutuvenit ep pey'taqat hapi aw nāoyni. ¹⁹ Pu kurs hak haqam it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat hihtawat ayo yúkuniqw, pay God qatsítutuvenit añqw put natñwaniyat ayo yúkuni, pu pas hímuniqat kitsókit ep qeniyata. Pu sohsoy himu lolma it tutuvenit ep pey'taqat put aw uhtani. ²⁰ Noqw iit lavayhtiqa yan hiñqawu: Meh, nu pas antsa qa sōwunit pítuni, kita. Nam antaa, Jesus Tutuyqawhqa, pay um qa sōwunit añqwni. ²¹ Nam Itahtutuyqawhqa Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pítsiwtāa. Nam antaa.